

H 6 NER
Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ - Θ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΛΕΞΕΙΔΗΝΙΚΑ ΣΤΡΑΤΗΓΑ
ΣΤ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1955

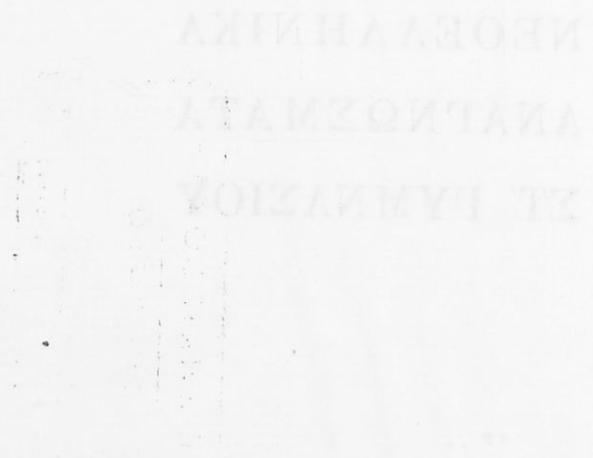
ΟΕΣΒ

178

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

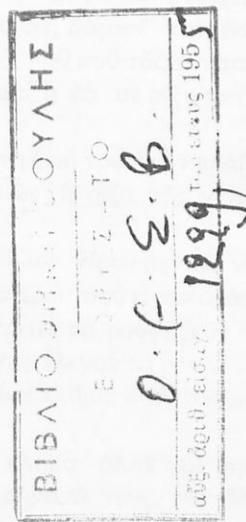
ΣΤ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ — Θ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΣΤ' ΤΑΞΕΩΣ

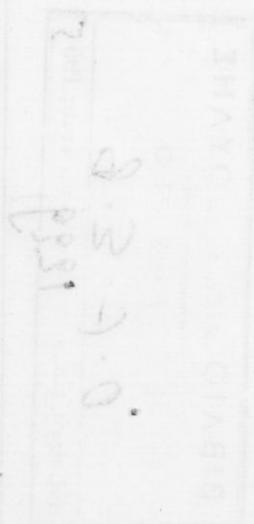
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1955

002
ΗΛΣ
ΕΤ2Β
107

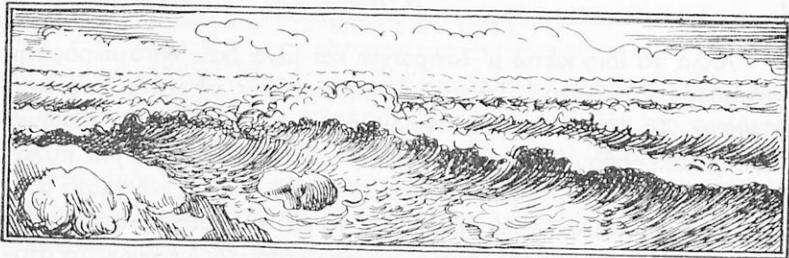
ΕΠΙΤΑΓΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΣΥΝΔΕΣΜΩΝ ΗΛΙΑΣ ΛΑΖΑΡΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΖΩΣΕΑΤ ΤΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Η ΘΑΛΑΣΣΑ

A'

‘Ο πατέρας μου — μύρο τὸ κῦμα ποὺ τὸν τύλιξε — δὲν εἶχε σκοπὸ νὰ μὲ κάμη ναυτικό.

— Μακριά, ἔλεγε, μακριά, παιδί μου, ἀπ’ τ’ ἄτιμο τὸ στοιχειό. Δὲν ἔχει πίστι, δὲν ἔχει ἔλεος. Λάτρεψέ την ὅσσο θέσ, δόξασέ την, ἔκεινη τὸ σκοπό της. Μήν κοιτᾶς ποὺ σοῦ χαμογελᾷ, ποὺ σοῦ τάζει θησαυρούς. Ἀργά-γρήγορα θὰ σοῦ σκάψῃ τὸ λάκκο ἥ θὰ σὲ ρίξῃ πετσί καὶ κόκκαλο, ὅχρηστο στὸν κόσμο.

Καὶ τὰ ἔλεγε αὐτὰ ἀνθρωπος ποὺ ἔφαγε τὴν ζωὴν του στὸ καράβι, ποὺ ὁ πατέρας, ὁ πάππος, ὁ προπάππος, ὅλοι ὡς τὴν ρίζα τῆς γενιᾶς ξεψύχησαν στὸ παλαμάρι.

Μὰ δὲν τὰ ἔλεγε μόνον αὐτὸς ἀλλὰ κι ἄλλοι γέροντες τοῦ νησιοῦ, οἱ ἀπόμαχοι τῶν ὀρμένων, τώρα κι οἱ νεώτεροι ποὺ εἶχαν ἀκόμη τοὺς κάλους στὰ χέρια, ὅταν κάθιζαν στὸν καφενέ νὰ ρουφήζουν τὸ ναργιλέ, κουνοῦσαν τὸ κεφάλι καὶ στενάζοντας ἔλεγαν :

‘Η θάλασσα δὲν ἔχει πιὰ ψωμί. Ἄσ εἶχα ἑνα κλῆμα στὴ στεριά, μαύρη πέτρα νὰ ρίξω πίσω μου.

‘Η ἀλήθεια είναι, πώς πολλοί τους ὅχι κλῆμα ἀλλὰ καὶ υησὶ δλάκερο μποροῦσαν ν’ ἀποχτήσουν μὲ τὰ χρήματά τους. Μὰ ὅλα τὰ ἔρριχναν στὴ θάλασσα. Παράβγαιναν ποιός θὰ χτίσῃ μεγαλύτερο καράβι, ποιός νὰ πρωτογίνη καπετάνιος. Καὶ ἐγώ, ποὺ ἄκουγα συχνὰ τὰ λόγια τους καὶ τὰ ἔβλεπα τόσο ἀσύμφωνα μὲ τὰ ἔργα τους, δὲν μποροῦσα νὰ λύσω τὸ μυστήριο. Κάτι, ἔλεγα, θεϊκὸ ἔρχόταν κι ἔσερνε ὅλες ἐκεῖνες τὶς ψυχὲς καὶ τὶς γκρέμιζε ἄβουλες στὰ πέλαγα, ὅπως ὁ τρελλοβοριᾶς τὰ στειρολίθαρα.

Αλλὰ τὸ ἕδιο κάτω μ' ἔσπρωχνε καὶ μένα ἐκεῖ. Ἀπὸ μικρὸς τὴν ἀγαποῦσα τὴν θάλασσα. Τὰ πρῶτα βήματά μου, νὰ εἰπῆς, στὸ νερὸ τὰ ἔκαμα. Τὸ πρῶτό μου παιχνίδι ἦταν ἔνα κουτί ἀπὸ λουσμίνια μ' ἔνα ξυλάκι ὄρθο στὴ μέση γιὰ κατάρτι, μὲ δυὸ κλωστὲς γιὰ παλαμάρια, ἔνα φύλλο χαρτὶ γιὰ πανάκι καὶ μὲ τὴν πύρινη φαντασία μου, ποὺ τὸ ἔκανε μπάρκο* τρικούβερτο, πῆγα καὶ τὸ ἔρριξα στὴ θάλασσα μὲ καρδιοχτύπι. "Αν θέλης, ήμουν καὶ γὼ μέσα. Μόλις ὅμως τὸ ἀπίθωσα, καὶ βούλιαξε στὸν πάτο. Μὰ δὲν ἀργησα νὰ κάμω ἄλλο μεγαλύτερο ἀπὸ σανίδια. Τὸ ἔρριξα στὴ θάλασσα καὶ τὸ ἀκολούθησα κολυμπῶντας ὡς τὴν ἐμπατὴ τοῦ λιμανιοῦ, ποὺ τὸ πήρε τὸ ρέμμα μακριά. Ἀργότερα ἔγινα πρῶτος στὸ κουπί, στὸ κολύμπι πρῶτος, τὰ λέπτια μοῦ ἔλειπαν.

— Μωρέ, γειά σου καὶ σὺ θὰ μᾶς ντροπιάσῃς ὅλους! ἔλεγαν οἱ γεροναῦτες, ὅταν μ' ἔβλεπαν νὰ τσαλαβουτῶ σὰν δέλφινας.

Ἐγὼ καμάρωνα καὶ πίστευα νὰ δείξω προφητικά τὰ λόγια τους. Τὰ βιβλία — πήγαινα θυμοῦμαι στὸ σχολαρχεῖο — τὰ ἔκλεισα γιὰ πάντα. Τίποτε δὲν εὗρισκα μέσα τους νὰ συμφωνῇ μὲ τὸν πόθῳ μου. Ἐνῷ ἐκεῖνα ποὺ εἶχα γῦρό μου, ψυχωμένα καὶ ἄψυχα, μοῦ ἔλεγαν μύρια. Οἱ ναῦτες μὲ τὰ ἡλιοκαμμένα τους πρόσωπα καὶ τὰ φανταχτερὰ ροῦχα, οἱ γέροντες μὲ τὰ διηγήματά τους, τὰ ξύλα μὲ τὴν χτυπητὴ κορμοστασιά.

Ναί, τὴν ἀγαποῦσα τὴν θάλασσα! Τὴν ἔβλεπα ν' ἀπλώνεται ἀπ' τὸ ἀκρωτήρι ὡς πέρα, πέρα μακριά, νὰ χάνεται στὰ οὐρανοθέμελα σὰ ζαφειρένια πλάκα στρωτή, βουβή, καὶ πάσχιζα νὰ μάθω τὸ μυστικό της. Τὴν ἔβλεπα ὥργισμένη, ἄλλοτε νὰ δέρνη μὲ ἀφροὺς τ' ἀκρογιάλι, νὰ καθαλλικεύῃ τὰ χάλαρα, νὰ σκαλώνη στὶς σπηλιές, νὰ βροντᾶ καὶ νὰ ἡχάῃ, λέσ καὶ ζητοῦσε νὰ φτάσῃ στὴν καρδιὰ τῆς γῆς νὰ σβήσῃ τὶς φωτιές της. Κι ἔτρεχα μεθυσμένος νὰ παίξω μαζί της, νὰ τὴν θυμώσω, νὰ τὴν ἀναγκάσω νὰ μὲ κυνηγήσῃ, νὰ νοιώσω τὸν ἀφρό της ἀπάνω μου, ὅπως πειράζομε ἀλυσοδεμένα τ' ἀγρίμια. Καὶ ὅταν ἔβλεπα καράβι νὰ στηκώνη τὴν ἀγκυρα, νὰ βγαίνῃ ἀπὸ τὸ λιμάνι καὶ ν' ἀρμενίζῃ στ' ἀνοιχτά, ὅταν ἄκουγα τὶς φωνὲς τῶν ναυτῶν ποὺ γύριζαν τὸν ἀργάτη* καὶ τὰ κατευδώματα τῶν γυναικῶν, ἡ ψυχή μου πετοῦσε, θλιβερὸ πουλάκι, ἀπάνω του. Τὰ σταχτόμαυρα πανιά, τὰ ὄλοφούσκωτα σχοινιά, τὰ κοντυλογραμμένα, τὰ πόμολα, ποὺ ἀφηναν φωτεινὴ γραμμὴ ψηλά, μ' ἔκραζαν νὰ πάω μαζί τους

μοῦ ἔταζαν ἄλλους τόπους, ἀνθρώπους ἄλλους, πλούτη, χαρές. Καὶ νυχτοήμερα ἡ ψυχή μου κατάντησε ἄλλον πόθο νὰ μὴν ἔχῃ παρὰ τὸ ταξίδι. Ἀκόμα καὶ τὴν ὥρα, πού ἐρχόταν πικρὸ χαμπέρι στὸ νησὶ καὶ ὁ πνιγμὸς πλάκων τὶς ψυχὴς ὅλων καὶ χυνόταν βουβὴ ἡ θλῖψι ἀπὸ τὰ ζαρωμένα μέτωπα ὡς τ' ἄψυχα λιθάρια τῆς ἀκρογιαλιᾶς, ὅταν ἔβλεπτα τὰ ὄρφανόπαιδα στοὺς δρόμους καὶ τὶς γυναῖκες μαυροφορεμένες, ἀπαρηγόρητες τὶς ἀρραβωνιαστικές, ὅταν ἄκουγα νὰ διηγοῦνται οἱ ναυαγοὶ τὸ μαρτύριό τους, πεῖσμα μ' ἔπιανε, ποὺ δὲν ἦμουν καὶ γὼ μέσα, καὶ σύγκρυο μαζί.

Δὲν κρατήθηκα περισσότερο, ἔλειπε ὁ πατέρας μου μὲ τὴ σκούνα στὸ ταξίδι. Μίσευε κι ὁ καπετάν Καλλιγέρης, ὁ θεῖός μου, γιὰ τὴ Μαύρη Θάλασσα. Τοῦ ἔπεσα στὸ λαιμό, τὸν παρακάλεσε καὶ ἡ μάννα μου ἀπὸ φόβο μὴν ἀρρωστήσω, μὲ πῆρε μαζί του.

— Θὰ σὲ πάρω, μοῦ λέει, μὰ θὰ δουλέψῃς τὸ καράβι θέλει δουλειά. Δὲν εἶναι ψαρότρατα νάχης φαῦ καὶ ὑπνο.

Τὸν φοβόμουν πάντα τὸ θεῖο. Ήταν ἄγριος καὶ κακὸς σὲ μένα, ὅπως καὶ στοὺς ναῦτες του: — Κάλλιο σκλάβος στ' Ἀλιτζέρι* παρὰ μὲ τὸν Καλλιγέρη, ἔλεγαν, γιὰ νὰ δείξουν τὴν ἀπονιά του. "Ο, τι παστὸ παλιοκρέατο, μουχλιασμένος μπακαλάος, ἀλεύρι πικρό, σκουληκιασμένη γαλέττα, τυρὶ τεμπεσίρι στὴν ἀποθήκη τοῦ Καλλιγέρη βρισκόταν. Καὶ ὁ λόγος του πάντα προσταγή καὶ βρισίδι. Μόνο ἀπελπισμένοι πήγαιναν στὴ δούλεψί του. Μὰ ὁ μαγνήτης ποὺ ἔσερνε τὴν ψυχὴ μου, ἔκανε νὰ τὰ λησμονήσω ὅλα. Νὰ πατήσω μιὰ στὴν κουβέρτα, ἔλεγα, καὶ δουλειὰ ὅση θέσ.

*Αληθινὰ ρίχτηκα μὲ τὰ μοῦτρα στὴ δουλειά. "Έκανα παιχνίδι τὶς ἀνεμόσκαλες. "Οσο ψηλότερα ἡ δουλειά, τόσο πρόθυμος ἐγώ. Μπορεῖ ὁ θεῖός μου νὰ ἥθελε νὰ παιδευτῶ ἀπὸ τὴν ἀρχή, γιὰ νὰ μετανοιώσω. Ἀπὸ τὴν πλύσι τῆς κουβέρτας στὸ ξύσιμο, ἀπὸ τὸ ράψιμο τῶν πτωνιῶν στῶν σχοινιῶν τὸ πλέξιμο, ἀπὸ τὸ λύσιμο τῶν ἀρμένων στὸ δέσιμο. Τώρα στὴν τρόμπα, τώρα στὸν ἀργάτη, φόρτωμα, ξεφόρτωμα, καλαφάτισμα, χρωμάτισμα πρῶτος ἐγώ. Πρῶτος; τί μ' ἔμελλε; Μοῦ ἔφτανε, πώς ἀνέβαινα ψηλὰ στὴ σταύρωσι κι ἔβλεπτο κάτω τὴ θάλασσα νὰ σχίζεται καὶ νὰ πισωδρομῇ ὑποταχτική μου. Τὸν ἄλλο κόσμο, τοὺς στεριανούς, μὲ θλῖψι τοὺς ἔβλεπτα.

— Ψέ!... ἔλεγα μὲ περιφρόνησι. Ζοῦνε καὶ ἐκεῖνοι!...

Β'

Τρεῖς βδομάδες ἀργότερα κατεβήκαμε στὴν Πόλι φορτωμένοι. Ἐκεī ἐλαφρὰ τὸ πρῶτο γράμμα τῆς μάννας μου. Πρῶτο γράμμα, πρῶτο μαχαίρι στὴν καρδιά μου.

— Παιδί μου, Γιάννη μου! ἔλεγε ἡ γυριά. "Οταν γυρίστης πάλι στὸ νησὶ μὲ τὴ βοήθεια τ' Ἀι-Νικόλα καὶ τὴν εὔκῃ μου, δὲν θὰ εἶσαι πιὰ καπτετάνιου παιδί. Πάει ὁ πατέρας σου, ἡ ὅμορφη σκούνα πάει, πᾶνε οἱ δόξεις μας. Τὰ ρούφηξε ὅλα ἡ μαύρη θάλασσα. Τώρα δὲν ἔχεις τίποτα παρὰ τὸ χαμόσπιτο, ἐμένα τὴν ἄφτουρη καὶ τὸ Θεό. Γειὰ στὰ χέρια σου! Δούλεψε, παιδί μου, καὶ τίμα τὸ θεῖό σου." Αν σοῦ μείνῃ κάποτε ξεδούλειο, στέλνετο ν' ἀνάβω τὸ καυτήλι τοῦ "Αγιου γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ πατέρα σου.

Σταύρωσα τὰ χέρια μου καὶ κοίταξα μὲ βουρκωμένα μάτια τὴ θάλασσα. Τὰ λόγια τῆς γραφῆς μοῦ φάνηκαν ἀπόφωνο στὰ λόγια τοῦ πατέρα μου. Τόσα χρόνια καραβούρης, καὶ τώρα ἡ χήρα του πρόσμενε τὸ δικό μου ξεδούλειο, γιὰ νὰ κάμη τὰ κόλλυβά του. Κι ἐκείνου τὸ κορμί, τὰ σιδερένια μπράτσα ποιός ξέρει τάχα σὲ τί χάλαρα* δέρνονται, ποιός γλάρος τὰ πετσοκόβει, ποιό κῦμα τὰ λευκαίνει τὰ ψιλόλιγνα κόκκαλα.

— Ωιμέ! Ἡ θάλασσα στὸ πρῶτο μου ταξίδι πληρωσε τὴν ἀγάπη μου.

"Εμεινα πιὰ ἀναγκαστικὸς δουλευτὴς τοῦ καπτετὰν Καλλιγέρη. Δουλευτὴς γιὰ κομμάτι ψωμάκι.

Ψωμάκι τὸ δικό μου καὶ τῆς καπτετάνισσας.

‘Αλλὰ μὲ ὅλη τὴ συμβουλή της οὔτε νὰ τιμῆσω, οὔτε νὰ δουλέψω μπόρεσα περισσότερο τὸ θεῖό μου. "Αν εἴναι νὰ δουλέψω ναύτης, σκέφτηκα, δόξα σοι ὁ Θεός, βρίσκονται κι ἄλλα καράβια.

— Απὸ τὸ νὰ δέχωμαι τὶς βρισιές τοῦ συγγενῆ μου, καλύτερα ἐνὸς ξένου. ‘Αποφάσισα στὸ πρῶτο λιμάνι νὰ ξεμπαρκάρω μὲ τὸ καλό.

— Μὲ τὸ καλό; ἄσε καὶ νὰ ἰδῆς, λέει ὁ καπτετὰν Καλλιγέρης, ὅταν μάντεψε τὸ σκοπό μου.

Πάω μιὰ μέρα νὰ τοῦ ζητήσω λάδι γιὰ τὸ φαγί.

— Δὲν ἔχει, μοῦ λέει, τὸ τρώει κεῖνος ποὺ κάθεται στὸ τιμόνι. Πάω δεύτερη, τὸ ἵδιο. Πάω τρίτη, πάλι τὸ ἵδιο. Φυλάω κι ἐγὼ μιὰ μέρα ποὺ ἥμουν στὸ τιμόνι, παίρνω τὸν "Αι-Νικόλα, τὸν δένω στὸ δοιάκι*

καὶ τὸν ἀφήνω μάρμαρο. Τὸ καράβι ἄρχισε νὰ γυρίζῃ σὰν ἄμυναλο στὴ θάλασσα.

— Μπρέ Γιάννη ! φωνάζει ὁ καπετάνιος. Ποιόν ἀφησες στὸ τιμόνι;
— Εκεῖνον ποὺ τρώει τὸ λάδι !

Οἱ ναῦτες σκᾶνε στὰ γέλια. Θυμώνει.

— Νὰ φύγης ! μοῦ λέει, γρήγορα τὰ ροῦχά σου κι ἔξω...
— Νὰ φύγω· τὸ λογαριασμό.

Μὲ παίρνει στὴν κάμαρα κι ἀρχίζει νὰ στρώνῃ τὸ λογαριασμὸ κατὰ τὴν συνήθειά του.

— Τὴν τάδε μέρα μπῆκες μέσα· τὴν ἄλλη ἔφερες τὰ ροῦχά σου· τὴν ἄλλη φύγαμε· τὴν ἄλλη ἔπιασες δουλειά. Δὲν εἶναι ἔτσι ;

Οὔτε πολλὲς οὔτε λίγες. Πέντε ήμερῶν μισθὸ μοῦ ἔτρωγε. Πάλι καλά.

— "Ετσι, τοῦ ἀπήντησα.

Καὶ βγῆκα μὲ δυὸς σφάντσικες* στὴ Μεσσήνα.

"Αρχισε τώρα ἡ ζωὴ τοῦ ναύτη μὲ τὰ ὅλα της. Ζωὴ καὶ τάξι. Μερμήγκι σωστό. Μερμήγκι στὴ δουλειά, ποτὲ ὅμως καὶ στὸ σύναγμα. Τί νὰ εὕρης, τί νὰ συνάξῃς ! Μεροδόύλι, μεροφάϊ. "Ενα ζευγάρι ποδήματα, ἔνας μισθός. "Ενας μουσαμᾶς, ἄλλος μισθός. "Ενα γλέντι, ἄλλος. "Ενας μῆνας ἄδουλος, ἔξι χρέος. Σῦρε νὰ κάμης κομπόδεμα, γιὰ νὰ κυβερνήσῃς σπίτι !

Μὰ ὁ χάρος μοῦ τόκλεισε γρήγορα· στὸ χρόνο ἀπάνω πέθανε ἡ καπετάνισσα. Ἀπὸ καράβι σὲ καράβι, ἀπὸ καπετάνιο σὲ καπετάνιο, ἀπὸ ταξίδι σὲ ταξίδι, δέκα χρόνια τὰ ἐκλεισα στὴ θάλασσα. Τὰ λόγια τοῦ πατέρα μου νυχτοήμερα στ' αὐτιά μου... Μὰ τί τ' ὅφελος ! "Αν εἶχα καὶ γὼ ἔνα κλῆμα στὴ στεριά, πέτρα μαύρη θὰ ἔρριχνα. Μὰ ποὺ τὸ κλῆμα ; Ἀπόφασι τὸ πῆγα. "Η τὸ κῦμα θὰ μὲ φάῃ, ἡ θὰ μὲ δώσῃ πετσί καὶ κόκκαλο στὸν κόσμο. Καλὰ λοιπόν, ζωὴ χαρισάμενη ! Δουλειά καὶ γλέντι. Μήν ἥμουν μοναχός ; "Ολος ὁ ναυτόκοσμος ἔτσι δέρνεται. Παντοῦ ἡ ἴδια ζωὴ τοῦ ναύτη. Βρισιές ἀπὸ τὸν καπετάνιο, ἀπὸ τὸν φορτωτὴ καταφρόνια, φοβέρες ἀπὸ τὴ θάλασσα, σπρωξίματα ἀπὸ τὴ στεριά, ὅπου καὶ νὰ γυρίστης στὰ κόντρα βρίσκεσαι.

Γ'

Μιὰ φορά ποὺ ἥρθα στὸν Πειραιᾶ μὲ ἐγγλέζικη φρεγάδα εἴπα νὰ πάω στὴν πατρίδα. Ἀπὸ τότε ποὺ ἔφυγα μὲ τὸν καπετάν Καλ-

λιγέρη δὲ γύρισα ποτέ. 'Η τύχη μὲ ἄρπαξε στὰ φτερά της καὶ μ' ἔφερε σβούρα στὴ γῆ. Πῆγα, ηῦρα τὸ σπίτι χάρβαλο, τὸν τάφο τῆς μάννας μου χορταριασμένο.' Εκανα τρισάγιο τῆς μάννας μου, ἀναψα κερὶ στὴν ψυχὴ τοῦ πατέρα μου.

— Ποιός ξέρει, πικροσυλλογίστηκα, ποιός ξέρει, ἀν ἄκουα τοῦ πατέρα μου τὰ λόγια, τάχα δὲν θὰ ἥμουν σήμερα ὁ ἀντρας τῆς Μαριῶς;

'Ο πατέρας τῆς, ὁ καππετάν Πάραρτης, ήταν παλιός καραβούρης συνομίληκος τοῦ δικοῦ μου. Στάθηκε τυχερὸς στὴ θάλασσα, τὴν τρύγησε καλά, ηὗρε τὴν περίστασι, πούλησε τὸ μπάρκο, ἀγόρασε χωράφια καὶ τάκαμε περιβόλι.

Τὴν ἄλλη μέρα δὲν ἔψυγα, ὅπως εἶχα σκοπό, οὔτε τὴν ἄλλη οὔτε ἀποβδόμαδα. Δὲν ξέρω τί μὲ κράταγε κεῖ, δουλειὰ δὲν εἶχα. Μά κάθε στιγμὴ στὸ νοῦ μου ἐρχόταν λυχνοσβήστης ὁ λογισμός:

"Αν ἄκουα τοῦ πατέρα μου τὰ λόγια, τάχα δὲ θὰ ἥμουν σήμερα ὁ ἀντρας τῆς Μαριῶς;

"Εβαλα προξενήτρα τῇ γριὰ Καλομοίρα.

Δὲ φεύγω, ἀν δὲν πάρω ἀπόκρισι, συλλογίστηκα.

'Η προξενήτρα τὰ κατάφερε μιὰ χαρά. Ζάχαρη ἔβαλε στὰ λόγια τῆς.

Νὰ σοῦ εἰπῶ μοῦ λέει ὁ καππετάν Πάραρτης ἔνα βράδυ παράμερα. 'Ο σκοπός σου καλὸς καὶ τίμιο τὸ φέρσιμό σου. Δὲ θέλω καὶ καλύτερονὰ μπάσω στὸ σπίτι μου παρὰ τὸ γυιὸ τοῦ φίλου, τοῦ ἀδελφοῦ μου. Τὸ Μαριώ εἶναι δικό σου μὲ μιὰ συμφωνία: Θ' ἀρνηθῆς τὴ θάλασσα. 'Εκεῖνο ποὺ ἔλεγε ὁ πατέρας σου τὸ λέω κι ἔγω. Δὲν ἔχει ἔλεος· θὰ τὴν ἀφήστης λοιπὸν τὴ θάλασσα.

— Μὰ τί νὰ κάμω, τοῦ εἶπα, πῶς θὰ ζήσω! Ξέρεις πῶς ἄλλη τέχνη δὲν ἔμαθα.

— Τὸ ξέρω μὰ τὸ Μαριώ ἔχει τὸ δικό του.

— Λοιπὸν θὰ πάρω γυναῖκα νὰ μὲ θρέφη;

— "Οχι, δὲ θὰ σὲ θρέφη, μὴ θυμώνης! Δὲ θέλω νὰ σὲ προσβάλω. Θὰ δουλέψης, θὰ δουλέψετε κι οἱ δυό. Είναι τὸ περιβόλι, είναι τ' ἀμπέλι, τὸ χωράφι. Δουλευτάδες καρτεροῦν.

'Η ἀλήθεια εἶναι πῶς δὲν ἔθελα καὶ τίποτε ἄλλο. Τὴ θάλασσα τὴν ἀρνιόμουν καὶ τὴν ἀπαρνιόμουν. Εἶχα καταντήσει σὰν τὸν "Αι-Λιᾶ, ποὺ πῆρε στὸν δῶμό του τὸ κουπὶ καὶ ἀνέβη στὰ βουνὰ ζητῶντας κατοικία ἐκεῖ, ποὺ οἱ ἀνθρωποι δὲν ηξεραν τ' ὄνομά του. Παρόμοια

καὶ ἔγω. Οὔτε τ' ὄνομά της οὔτε τὸ χρῶμά της. Τὰ κάλλη της δὲν εἶχαν γιὰ μένα μυστικά· τὰ μάγια λύθηκαν.

— Σύμφωνοι τοῦ εἴπα, ἔχεις τὸ λόγο μου.

Τρία χρόνια ἔκαμα μὲν τὸ Μαριώ πάνω στὸ χωριὸ τοῦ πεθεροῦ μου· τρία χρόνια ζωὴ ἀληθινή. Ἐμαθα τὴν ἀξίνα καὶ δούλευα μαζί της τὸ περιβόλι, τὸ ἀμπέλι, τὸ χωράφι. Πῶς πέρναγε ὁ καιρός, δὲν τὸ κατάλαβα. Ἐμαθα νὰ σκαλίζω τὶς κιτριές, νὰ κλαδεύω τ' ἀμπέλι, νὰ ὅργωνω τὸ χωράφι. Εἶχα πενήντα τάλαρα τὸ χρόνο ἀπὸ τὸ κίτρο, εἰκοσι ἀπὸ τὸ κρασί, ἀπὸ τὸ σιτάρι σαράντα, χωριστὰ ὁ σπόρος καὶ ἡ τροφὴ τοῦ σπιτιοῦ. Πρώτη φορὰ εἶδα ζωντανὴ στὰ χέρια μου πληρωμή. Τὸ ἄλαλο χῶμα ἔκανε χίλιους τρόπους, χρώματα, σχήματα, μυρουδιές, καρπούς καὶ ἄνθη γιὰ νὰ λαλήσῃ, «εύχαριστῶ» νὰ μοῦ εἰπῆ, ποὺ τὸ δούλευα.

„Ανοιγα τ' ὅργωμα καὶ τ' ὅργωμα ἔμενε στὴ θέσι του, δεχόταν τὸ σπόρο, τὸν ἔκρυψε ἀπὸ τὰ πετεινά, τὸν ζέσταινε καὶ τὸν νότιζε, ὥσπου τὸν ἔδειχνε πάλι στὰ μάτια μου ὀλόδροσο, χλωροπράσινο, χρυσαφένιο σὰ νὰ μοῦ ἔλεγε :

— Κοίτα πώς τὸν ἀνάστησα !

„Αλάφρωνα τὸ κλῆμα ἀπὸ τὸ βάρος του καὶ τὸ κλῆμα δακρύζοντας τιναζόταν χαρούμενο, τὰ μάτια του ἀνοιγαν σὰν πεταλούδα καὶ ἀξαφνα πρόβαινε σταφυλοφορτωμένο. Καθάριζα τὴν κιτριά, κι ἐκείνη βεργολυγερή, πανώρια, ψήλωνε φουντωτή, καμαρωτή, ποὺ χάριζε ἵσκιο τὰ μεσημερινὰ κάμματα καὶ ὑπνο ἀρωματισμένο τὶς νύχτες, τὸ εἶναί μου ὅλο τὸ δρόσιζε μὲ τὸ χρυσόξανθο καρπό της ! „Α ! Ο Θεὸς εὐλόγησε τὴ γῆ, ποὺ τῆς ἔδωσε αἰσθημα ! ”Οχι ἐκεῖνο τὸ ἀναίσθητο στοιχείο, ποὺ τὸ ἀύλακώνεις καὶ τρέχει νὰ σβήσῃ τ' ἀχνάρια σου, τὸ καλοπιάνεις, τὸ παινεύεις, τὸ τραγουδᾶς κι ἐκεῖνο σὲ σπρώχνει σὰ νὰ σου λέγῃ «τί θὲς ἔδῶ ! » καὶ βρυχιέται νὰ σου ἀνοίξῃ τὸ λάκκο. Ο Κάης θαλασσινὸς ἔπρεπε νὰ γίνη ἔπειτα ἀπὸ τὸ κακούργημα.

Κάθε ἥλιοβασίλεμα ἀνεβαίναμε στὸ χωριό.

„Εμπρὸς ἐκείνη μὲ τὰ κατσικάκια κουδουνοστόλιστα καὶ παιχνιδιάρικα, πίσω ἔγω μὲ τὴν ἀξίνα στὸν ὅμο καὶ τὴν μούλα φορτωμένη καυσόσυλα. „Αναβε τὴ φωτιὰ τὸ Μαριώ νὰ ἔτοιμάσῃ τὸ δεῖπνο. „Αναβα καὶ ἔγω τὴν πίπα μου στὸ κατώφλι ξαπλωμένος ἀνάμεσα στὸ ξανθὸ ἄγιοκλημα ποὺ σκάλωνε στοὺς τοίχους, δίπλα στοὺς βα-

σιλικούς, τοὺς δυόσμους, τὶς μαντζουράνες, ποὺ δὲ ζητοῦσαν παρὰ λίγο σκάλισμα, κόμπο νεράκι, γιὰ νὰ μᾶς λούσουν μὲ μόσχους.

- Καλησπέρα.
- Καλή σου σπέρα.
- Καληνύχτα.
- Καλὸς ξημέρωμα.

”Αλλαζα καρδιοστάλαχτες εὐχὲς μὲ τοὺς συντοπῖτές μου. Δὲν κοίταζα πιὰ τὸν ούρανό. Δὲν ξέταζα τοῦ φεγγαριοῦ τὴ θέσι, τὸ τρεμολάμπημα τῶν ἄστρων, τοῦ ἀνέμου τὸ φύσημα, τῆς πούλιας τὴν ἀνατολή.

Δ'

”Ετοι πέρασε ὁ δεύτερος χρόνος καὶ μπήκαμε στὸν τρίτο.

Μιὰ Κυριακὴ τοῦ Φλεβάρη κατέβηκα μὲ τὴ γυναικά μου στὸν ”Αι—Νικόλα. ‘Ο ξάδερφός της ὁ καπετάν Μαλάμος βάφτιζε τὸ μπρίκι* του καὶ μᾶς εἶχε καλεσμένους στὴ χαρά. Ἡταν ὡραία ἡμέρα, ἀρχὴ τοῦ πόθου μου. Τὸ ναυπηγεῖο γεμάτο μαδέρια, κατάρτια, σανίδια, πτελεούνδια, ροκανίδια. Καὶ ἀπ’ ἄκρη σ’ ἄκρη τῆς ἀκρογιαλιᾶς βαρκοῦλες ὁμορφοβαμένες, μπρίκια ἀνασκελωμένα, γολέττες ξαρμάτωτες, σκελετοὶ καϊκιῶν, σκούνας, τρεχαντηριοῦ. “Ολα τοῦ ναυτόκοσμου τὰ σύνεργα, οἱ ἀπλοὶ πόθοι καὶ οἱ μεγάλες ἐλπίδες ξυλόχτιστες ἔστεκαν στὴν ἀμμουδιά.

Οἱ καλεσμένοι, ὅλο τὸ νησί μας, γιορτοντυμένοι γύριζαν στὰ σκαριά, πηδοῦσαν μέσα τὰ παιδιά, τὰ ψηλαφοῦσαν οἱ ἄντρες, τὰ καμάρωναν, τοὺς μιλοῦσαν πολλὲς φορές, ἔλεγαν τὴν ἀξία τους, λογάριαζαν τὴ γρηγοράδα τους, συμβούλευαν τὸν πρωτομάστορα γιὰ τὸ κάθε τι.

— Τὸ μπρίκι τοῦ καπετάν Μαλάμου ἀπάνω στὴ σκάρα του μὲ τὴν πλώρη σπαθωτή, στεφανοζωσμένη τὴν πρύμνη, μὲ τὰ ποντίλια * του ἀπλωτὰ ζερβόδεξα, ἔμοιαζε σαρανταποδαρούσα κοιμάμενη στὴν ἀμμουδιά. ‘Ολογάλαζη ἡ θάλασσα ἄστραφτε καὶ παιχνίδιζε κι ἔφτανε γλῶσσες γλωσσίτσες στὰ πόδια του, τὸ ράντιζε μὲ τὸν ἀφρό της, τοῦ κελαηδοῦσε μυστικὰ καὶ μπιστεμένα :

— Ἐλα, ἔλα νὰ σὲ πλαγιάσω στοὺς κόρφους μου, νὰ σ’ ἀναστήσω μ’ ἔνα μου φίλημα. Τί κάθεσαι ἄψυχο ξύλο καὶ βάρυπνο; Δὲν βαρέθη-

κες τοῦ δάσους τὴν νάρκη καὶ τὴν ἄβουλή ζωή ; ντροπή σου ! "Εβγα νὰ παλέψῃς μὲ τὸ κῦμα. "Ορμησε στηθᾶτο νὰ κουρελιάσῃς τὸν ἀνεμο. "Ελα νὰ γίνης ζήλεια τῆς φάλαινας, σύντροφος στὸ δελφίνι, τοῦ γλάρου ἀνάπταψι, τραγούδι τῶν ναυτῶν, καύχημα τοῦ καπτετάνιου σου. "Ελα χρυσό μου, ἔλα !

"Ο καπτετάν Μαλάμος φρεσκοξυρισμένος, γελαστὸς, μὲ τὴν τσόχινη βράκα καὶ τὸ πλαστύ ζωνάρι, δίπλα του ἡ καπτετάνισσα ντυμένη στὰ μεταξωτά, ἀστραφταν κι οἱ δυό τους, σὰ νὰ ἔκαναν πάλι τὸ γάμο τους. Καὶ τὸ βιολί καὶ τὸ λαγοῦτο λάλαγαν τὴν χαρὰ στὰ τετραπέρατα.

'Εγώ τί νὰ σου εἰπῶ ; δὲ χαιρόμουν καθόλου. Καθισμένος κατάμακρα ἔβλεπτα τὴν θάλασσα νὰ φτάνῃ στὰ πόδια μου καὶ κάποια θλίψι μοῦ ἔσφιγγε τὴν καρδιά. "Επειτα ἀπὸ χρόνια ἔβλεπτα τὴν πρώτη μου ἀγάπη γαλαζοντυμένη, γελαστή, χαρούμενη. Πίστεψα πώς μὲ κοίταζε κατάματα, πώς μοῦ μιλοῦσε θλιμμένα, πώς μ' ἔβριζε παραπονιάρικα.

— "Απιστε, ἀπατεῶνα, δειλέ !

— Πίσω μου!... εἴπα κάνοντας τὸ σταυρό μου.

Θέλησα νὰ φύγω, ἀλλὰ δὲ βάσταγαν τὰ πόδια μου. Μολύβι τὸ σῶμα κόλλησε στ' ὁρθολίθι καὶ τὰ μάτια μου, τ' αὐτιά μου, ἡ ψυχή μου ὅλη παραδομένη στὸ κῦμα ἄκουε τὸ παράπονο :

— "Απιστε, ἀπατεῶνα, δειλέ !

Λίγο ἔλειψε ν' ἀρχίσω τὰ δάκρυα.

— "Ε, πουλί μου, τί συλλογιέσαι, ἀκούω δίπλα μου.

Καὶ βλέπω τὸ Μαριώ, πάντα γελαστή μὲ τὸ λεβέντικο ἀνάστημά της. Σάστισα.

— Τίποτα, εἴπα, τίποτα... Πιάσε με νὰ σηκωθῶ, γιατὶ ζαλίστηκα.

Καὶ γαντζώθηκα ἐπάνω της σὰ νὰ φιβόμουν μὴ μὲ συνεπάρη τὸ κῦμα.

'Ο παπᾶς ντυμένος στ' ἄμφια διάβαζε τὴν εὔχὴ στὸ πλεούμενο. 'Ο πρωτομάστορης ἄρχισε τὰ προστάγματα... καὶ μὲ τὸ σπρώξιμο τῶν καλεσμένων τὸ πλοϊο στέναξε καὶ γλίστρησε στὰ νερὰ σὰν πάπια μαζὶ μὲ τὸ ἀμούστακο πλήρωμά του.

— Καλοτάξιδο, καπτετάν Μαλάμο, καλοτάξιδο καὶ τὸ καρφί του μάλαμα! φώναξε ὁ ναυτόκοσμος βρέχοντας τὸ ἀντρόγυνο μὲ θάλασσα.

Μὰ ἐκείνη τὴν ὥρα ἔνα παιδί χτύπησε κάπου καὶ ἔπεσε λιπόθυμο.

Δὲ χάνω καιρό, πηδῶ μέσα μὲ τὰ ροῦχά μου. Δυὸς βουτιές κι ἔσυρα τὸ παιδὶ ἀπ' τὴν θάλασσα. Ἔσυρα ἐκεῖνο καὶ μπλέχτηκα ἐγὼ στὰ δίχτυα τῆς.

Ἄπὸ τότε ἔφυγε ὁ ὑπνος, ἡ χαρὰ ἀπὸ κοντά μου. Ἐκεῖνο τὸ θαλασσοβούτημα στὸ χλιὸν νερὸν ποὺ ἀγκάλιασε τὸ κορμί μου, ἔσυρε τὴν ψυχή μου σκλάβια κατόπι του. Τὸ θυμόμουν καὶ νόμιζα, πώς κάτι ζωντανὸν ἔσερνε στὴν ραχοκοκκαλιά μου φιλήματα.

Δὲν ἔπιασσα πιὰ δουλειά. Δοκίμασα νὰ πάω στὸ περιβόλι, στὸ χωράφι, στ' ἀμπέλι, ὅλα στενόχωρα.

Γύριζα ὀλὴμερὶς στ' ἀκρογιάλι, βούταγα στὸ νερό, ρουφοῦσα τὴν ἀρμύρα, κυλιόμουν στὰ φύκια, κυνηγοῦσσα ἀχινούς καὶ καβούρια. Συχνὰ κατέβαινα στὸ λιμάνι καὶ δειλὰ πλησίαζα τὶς συντροφιές τῶν ναυτικῶν ν' ἀκούσω κουβέντα γιὰ τὸ ἀρμενα, γιὰ ταξίδια, γιὰ τρικυμίες, γιὰ ναυάγια. Ἐκεῖνοι ὅμως δὲν γύριζαν νὰ μὲ ἴδουν. Χωριάτης, βλέπεις, ἐγώ, παλιογεωργός, ἐκεῖνοι ναυτικοί, ἀγριοδέλφινοι.

Κι ἔφευγα πάλι στ' ἀκρογιάλι νὰ εἰπῶ τὴν θλῖψί μου στὰ κύματα. Τέλος ἔκανα καραβάκια περίτεχνα μὲ κατάρτια πριναρίσια, μὲ παλαμάρια καὶ πανιά καὶ μὲ τὴν πύρινη φαντασία μου, ποὺ τὰ ἔκανε μπάρκο τρικούβερτο.

Ἡ Μαριώ μ' ἔβλεπε κι ἔκανε τὸ σταυρό τῆς.

— Παναγιά μου, παλάβωσε ὁ ἄντρας μου ! ἔλεγε. Κι ἔταζε λαμπάδες στὴν Τηνιακιά, πήγαινε ξυπόλυτη στὰ ξωκκλήσια, διάβαζε τὰ ροῦχά μου καὶ στηθοχτυπιόταν μερόνυχτα, γιὰ νὰ πείσῃ τοὺς ἀγίους νὰ μὲ φέρουν στὰ λογικά μου.

— Τί πᾶς, τί τὰ γυρεύεις, Μαριώ, τῆς λέω μιὰ μέρα. Οὔτε τάματα οὔτε δγιοι ὡφελοῦν στὴν ἀρρώστεια μου. Ἔγὼ εἶμαι παιδὶ τῆς θάλασσας. Μὲ κράζει καὶ θὰ πάω. Θὲς τώρα, θὲς ἀργότερα, θὰ γυρίσω πάλι στὴν τέχνη μου.

Καθὼς τὸ ἄκουσε, ντύθηκε στὰ μαῦρα.

— Τὴν τέχνη σου ; λέει, ναύτης θὰ πᾶς νὰ γένης ! Θὰ καταντήσης ναύτης πάλι !

— Ναί, ναύτης, δὲν μπορῶ μὲ κράζ' ἡ θάλασσα.

Μὰ ποῦ ἐκείνη ! Νὰ μὴν τὸ δῆμον, νὰ μὴν τὸ ἀκούση. Ἀρχισε τὰ δάκρυα, τὰ παρακάλια· ρίχνονταν ἀπάνω μου. Ἔβριζε τὴν θάλασσα, τὴν ψεγάδιζε, τὴν καταριόταν. Τοῦ κάκου ! "Ολα μοῦ φαινόνταν ἄνοστα.

"Ενα ήλιοβασίλεμμα πού καθόμουν στὸ ἀκρωτήρι βλέπω μιὰ φρεγάδα μὲ γιομᾶτα τὰ πανιά. Θεόρατη πέτρα ἔμοιαζε στὴ θάλασσα. "Ολα της τὰ ξάρτια ξεχώριζαν... 'Η ψυχή μου μελαγχολικὸ πουλάκι κάθισε ἀπάνω της. "Ακουσα τὸν ἀέρα νὰ σχίζεται στὰ ξάρτια καὶ νὰ τραγουδῇ τοῦ ναύτη τὴ ζωή.

"Εκεῖ ἄκουσα ἔνα ναύτη νὰ μὲ δείξῃ στοὺς συντρόφους του καὶ νὰ εἰπῆ :

— Νά κι ἔνας, ποὺ ἀρνήθηκε τὰ καλὰ τῆς θάλασσας ἀπὸ φόβο.

Τινάχτηκα ἀπάνω ! "Οχι ἀπὸ φόβο, ποτέ. Τρέχω στὸ σπίτι.

'Η Μαριώ ἐλειπε στὸ ρέμμα. Κόβω τὰ ροῦχα στὸν δώμο καὶ χάνομαι σάν κλέφτης.

Σκοτεινὰ ἔφθασα στὸν "Αι—Νικόλα, λύνω μιὰ βάρκα καὶ φτάνω στὴ φρεγάδα.

'Απὸ τότε φάντασμα ἡ ζωή. Θὰ μοῦ εἰπῆς : δὲ μετάνοιωσα ; Καὶ ἐγὼ δὲν ξέρω. 'Αλλὰ καὶ νὰ γυρίσω τώρα στὸ νησί, δὲν θὰ ήσυχάσω.

— Μὲ κράζει ἡ θάλασσα !

« Λόγια τῆς πλώρης »

· Ανδρέας Καρκαβίτσας

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΣΑΛΠΑΡΙΣΜΑ

‘Ο καππα—Μανώλης ήταν ό πιο λεβεντόγερος θαλασσινὸς ἀνάμεσα στοὺς θαλασσινούς μας. Περπατοῦσε μὲ ἀνοιχτὰ τὰ πόδια, δίχως νὰ βιάζεται, μεγάλος, πελώριος. Καὶ τὸν ἔδειχνε πιὸ ψηλὸν ἡ φέσα του ἡ τσακιστὴ μὲ τὴ χοντρὴ γαλάζια φούντα. Μιὰ φέσα τουνεζλίδικῃ* κόκκινη σὰν παπαρούνα. Ἀπὸ τὶς παραφτίδες πετοῦσαν ἀσπρα μεταξωτὰ τσουλούφια καὶ τὴν Κυριακή, ητανε πιὰ νὰ στέκεσαι νὰ τὸν βλέπης, σὰν κατέβαινε τὸ σοκάκι τῆς Ἐκκλησίας μέσα στὶς τριζάτες μεταξωτὲς βράκες του. Τὶς φοροῦσε μακριές ὥς κάτω στοὺς ἀστραγάλους μὲ πολλὲς σοῦρες, καὶ κάνανε φάρτφρούτ οἱ σέλες του ἐπίσημα κι ἀρχοντικά. Τρίζανε καὶ τὰ παπούτσια του, ἐπιταυτοῦ καμωμένα τριζάτα, πάντα γυαλισμένα, τῆς ὥρας. Ἡ «Παναγιά» του ἔτριζε κι αὐτὴ μέσα στὸ λιμάνι ὅμορφη καὶ μεγαλόπρεπη σὰν τὸν ἀφέντη της. “Ἐνα τρικάταρτο σὰν νύφη. Γερὸ σκαρί, καλοθάλασσο καὶ χαριτωμένο.

“Ομως καὶ κεῖνος καὶ τὸ καράβι πήρανε τὴν κάτω βόλτα ἀπὸ τότες ποὺ ἦρθε μὲ τὸν κακὸ πτονόματο ἀπὸ τὴ Μαύρη Θάλασσα. Γύρισε ἀπὸ τὸ ταξίδι μὲ πρησμένο μάτι. Οἱ γιατροὶ λέγανε τοῦτο καὶ κεῖνο, καὶ τοῦ δίνανε στάλες κι ἀλοιφές. Οἱ γυναῖκες λέγανε «μάτιασμα» καὶ τοῦ κάνανε ξόρκια. Ὁ παπᾶς ητανε σύμφωνος καὶ διάβαζε τὴν εὐκή «κατὰ τῆς βασκανίας» στὸ σπίτι τοῦ καπετάνιου καὶ πάνω στὸ καράβι του. Κεῖνος τοξερε πώς ηταν ἀπὸ Θεοῦ, γιατὶ φόρτωσε ἀνήμερα τῶν Φώτων, χρονιάρα μέρα. Δὲν τοῦ τὸ συμπάθησε ὁ Θεὸς καὶ τόνε χτύπησε στὸ φῶς του.

“Ηταν ἀκόμα τότες ἐπὶ Τουρκίας. Σηκωθῆκε καὶ πῆγε στὴ χώρα. Οἱ γιατροὶ τοῦπανε νὰ πάῃ στὴν Ἀθήνα νὰ τόνε δοῦνε οἱ προφεσόροι στὸ Πανεπιστήμιο. Αὔτοί, δὲν τοὺς ξεφεύγει τίποτα. Τὸ κακὸ στὴ ρίζα του. Ταξιδεύτηκε τὸ λοιπὸν καὶ στὴν Ἀθήνα. Ἐκεῖ οἱ προφεσόροι τοῦ τὸ βγάλανε μιὰ χαρά. Γύρισε πίσω μ’ ἔνα μάτι.

Νὰ τόνε δῆ σὲ τέτοιο χάλι ἡ θεια—Μυρσίνα, ἡ γριά του, πῆγε νὰ τρελλαθῇ ἀπ’ τὸν καημό της. Ἀγκάλιασε τὰ πόδια του μὲ ικλάμματα.

—“Ωχ, καλέμ”, καὶ τί σοῦ κάνανε, λέγω, οἱ ‘Οβραῖοι !

Οἱ ‘Οβραῖοι ηταν οἱ προφεσόροι τῆς Ἀθήνας.

“Ο καπετάνιος ἀνασήκωσε μὲ τάναστραφο τοῦ χεριοῦ του τὶς

ᾶσπρες μουστάκες, πού πέφτανε σὰ λυτὲς φτεροῦγες περιστεριοῦ. Χαμογέλασε μὲ τὸ μάτι ποὺ τοῦμεινε.

Δὲν εἶναι δά, νὰ πῆσ, καὶ μεγάλη ἀβαρία, μπρὲ γυναῖκα! 'Η ζημιὰ ἔγινε στὴ φιγούρα*, βλέπεις. Στάκροφίγουρο*. "Ομως τὸ σκαρὶ εἴναι γερὸ καὶ τὰ βρεχάμενα σιδερένια. "Εσπασε τόνα μας τὸ σκαντήλι*. Καὶ μ' αὐτό; 'Απὸ δῶ καὶ μπρὸς θ' ἀρμενίζουμε μὲ μονὸ σκαντήλι.

Μιλοῦσε πάντα ἔτσι μὲ τὴν γλῶσσα τοῦ καραβιοῦ, ἀκόμα κι ὑστερα σὰ δέθηκε ὀλοχρονὶς στεριανός.

'Αλήθεια, δὲ καπτετάνιος καὶ μὲ τὸ ἔνα του μάτι ἔβλεπε σὰ δυὸ γεροί. Μὲ κείνο τὸ μοναδικό του μάτι, τὸ γκρίζο, φωλιασμένο κάτω ἀπὸ ἔνα φρύδιο ἄσπρο καὶ πυκνὸ σὰν μουστάκι, τρυποῦσε πάλι τὶς ἀντάρες, ξεδιάλυνε τὶς καταχνὶες καὶ ξεψάχνιζε τὰ οὐρανοθέμελα ἀλάθεφτα. Μόνον, σὰν καθότανε στὴν πλάρη διπλοπόδι ἀνάμεσα στὸ τσοῦρμό του* κι ἔτρωγε τίποτα ἐλιές γιὰ κεράσια, ἔπρεπε κείνος ποὺ ἦταν δίπλα του ἀπὸ τὴ βλαμμένη μεριά νᾶχη τὸ νοῦ του. 'Αλλιώτικα θὰ μάζευε ὅλα τὰ κουκούτσια ποὺ πετοῦσε μὲ τὴ φούχτα πρὸς τὸ μέρος του ὁ καπτετάνιος. Πρόφταξε ἔτσι κι ἔκανε τὰ στερνά του ταξίδια.

Τὴν ἄλλη χρονιὰ ἀναψε ὁ πόλεμος, ἔγινε ἡ ναυμαχία καὶ γενή-καμε ἑλληνικό.

'Ο καπτα—Μανώλης ἔμαθε πώς ἔρχουνται τὰ βασιλικὰ βα-πόρια, ίσάρισε μιὰ μεγάλη ἑλληνικὰ σημαία καὶ τράβηξε ἀνοιχτὰ νὰ βρῇ τὸ στόλο. 'Ο Κουντουριώτης τόνε δέχτηκε στὸν «'Αβέρωφ». "Εβγαλε τὸ φέσι, ἔκανε τὸ σταυρό του κι ἔσκυψε καὶ φίλησε τὸ χέρι τοῦ ναυάρχου.

— Δικιά σου εἶναι ἡ «Παναγιά», δικός σου κι ἐγώ καὶ τὸ τσοῦρμό μου. Πρόσταξε καὶ θὰ δουλεύουμε γιὰ τὴν 'Ελλάδα στὴ ζωὴ καὶ στὸ θάνατο.

— Κλαῖς, τοῦ λέει συγκινημένος ὁ ναύαρχος, καὶ τοῦ χτυπᾷ χαι-δευτικὰ τὴν πλάτη.

— 'Αμ' πῶς νὰ μὴν κλάψω, κάνει ὁ γέρος καὶ σκουπίζει μὲ ἔνα τε-τράπλατο κόκκινο μαντήλι τὸ μάτι του. Πεντακόσια χρόνια εἶνοι ποὺ καρτερούσαμε, μαθέσ, νᾶρθης καὶ τώρα ποὺ ἥρθες εἶναι γιὰ νὰ μὴν κλάψω;

Δούλεψε στὸ στόλο, κουβάλησε αἰχμαλώτους ἔνα μῆνα, πεν-

τάρα δὲ δέχτηκε ἀπὸ τὸ κουβέρνο. Μόνον μιὰ φωτογραφία ἀπὸ τὸ ἄγιο χέρι τοῦ Κουντουριώτη. Τὴν ἀνεσπάστηκε σὰν κόνισμα καὶ τὴν ἔβαλε στὸ καράβι, πιλάῃ στὸν "Αἱ—Νικόλα νὰ φωτίζουνται μὲ τὸ ἴδιο καντήλι οἱ δυὸ γέροι θαλασσινοί.

Τελειώνοντας ὁ πόλεμος μᾶς ἦρθε στὸ λιμάνι ἔνας ὑπάλληλος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Σὰν ἀνέβαινε τὴν Κυριακὴν νὰ λειτουργηθῇ στὸν "Ἄγια Φωτεινὴ ἄστραφτε ἡ ἐκκλησία ἀπὸ τὰ μεγαλεῖά του. Καπέλλα, σειρήτια, χρυσᾶ κουμπιά. Κι ἥτανε, νὰ πῆς, ἔνα ἀμούστακο παιδάριο. Ἡ πρώτη δουλειά του στάθηκε νὰ μηνύσῃ στὸν καππα-Μανώλη νὰ τοῦ πάῃ τὰ χαρτιά τῆς «Παναγιᾶς». Τὰ πῆρε, τὰ κοίταξε, κοίταξε καὶ τὸν καππετάνιο καὶ τὰ κλείδωσε μέσα στὸ συρτάρι του.

— Νὰ μὲ συμπαθῆς, γέρο, τοῦ λέει, ὅμως ἀπὸ δῶ καὶ μπρὸς δὲν ἔχει πιὰ ταξίδι.

‘Ο καππετάνιος θαρροῦσε πῶς τοῦ χοράτευαν καὶ γέλασε καλόκαρδα.

— "Ε, δά, γυιέ μου, τοῦ λέει, δὲ μὲ καταπήρανε, θαρρῶ, τὰ χρόνια !

‘Ο ύπαλληλος δὲ γελοῦσε. Λιμάριζε μὲ μεγάλη σοβαρότητα τὰ νύχια του χωρὶς νὰ προσέχῃ. Κατόπιν σήκωσε τὸ χέρι ἀντίκρυ στὸ πρόσωπό του καὶ κοίταξε τὰ δάχτυλα ἔνα ἔνα ἵκανοποιημένος. Εἶπε μ' ἀδιοφορία.

— Δὲν εἶναι γιὰ τὰ χρόνια, γέρο μου. Εἶναι γιὰ τὸ μάτι ποὺ σου λείπει. Αὔτὸ λέει ὁ νόμος.

‘Ο καππετάνιος ἄρχισε νὰ ψυλλιάζεται. Σηκώθηκε ἀπὸ τὴν καρέκλα του, ψηλὸς σὰν ἐλάτι, πισωπλάτισε δυὸ πατημασιές καὶ εἴπε ζωηρά :

— Γιατί, μαθές, ἀφοῦ καὶ τοῦτο δὰ τὸ ἔνα μοὺ κόβει καλύτερα ἀπὸ τὰ δυὸ τὰ δικά σου. "Ελα ἔδωνά στὸ παραθύρι, παιδί μου, νὰ διαβάσουμε στὶς μάσκες* τῶν καϊκιῶν, νὰ δοῦμε ποιός θὰ τὰ βγάλῃ καλύτερα τὰ γράμματα. "Εμπα στὴν «Παναγιά» ν' ἀνοιχτοῦμε στὸ πέλαγο, νὰ παραβγοῦμε ποιός θὰ σημαδέψῃ τὸν καιρὸ καὶ ποιός θὰ δώσῃ τὰ σωστὰ τὰ ὄρντινα.* "Εβγα νὰ κομπασάρουμε, νὰ παραπιαστοῦμε στὴ σωστὴ ρότα,* νὰ ξακρίσουμε μιὰ μιὰ τὶς ξέρεις, νὰ διπλαρώσουμε τοὺς κάρβους, νὰ μελετήσουμε τὰ ρέμματα στὰ μπουγάζια. "Εβγα δξω, γυιέ μου, στὴ σκάλα, σ' ὅλες τὶς σκάλες τῆς "Ασπρῆς θάλασσας* ως τὸ Μισίρι* κι ως τὴν Μπαρμπαριά κι ως τὴν Μαρσίλια κι ως τὴ Μάλτα, ἔβγα, ρώτα γιὰ τὸν καππα-Μανώλη νὰ σου ποῦνε

νὰ μάθης. Γιὰ τὸν καππτα-Μανώλη καὶ γιὰ τὴν «Παναγιά» του. Νὰ σοῦ ποῦνε, τόσα χρόνια τώρα ποὺ ὄργωνουμε τὴ θάλασσα, ἀν μᾶς ξεμπούρισε μιὰ φορὰ τὸ πιὸ ἄσκημο καράντι* ἀπὸ τὴ ρότα μας...

*'Άδιαφόρετα ὅλα αὐτά. Καλὰ καὶ σωστὰ ὅλα, μὰ ἀδιαφόρετα.
"Ετοι, βλέπεις, ἦταν ὁ νόμος στὸ ἐλληνικό. Νὰ μὴν παραδέχεται καπετάνιο μ' ἔνα μάτι. Κι ὁ νόμος ἔνα πρᾶμα ποὺ θὰ πῆ δὲν τὸ ξελέει. Μαύρη καρδιὰ ἔκανε ὁ γέρος. *Έβαλε τὸ κεφάλι κάτω σκουντουφλιασμένος.

— Νὰ μοῦ δώσῃς, μπάρεμ*, τὰ χαρτιὰ νὰ πάω ὡς τὴ Χώρα νὰ δῶ τὸν ἀνώτερό σου ! λέει στὸ παιδάριο. *Έγω κοτζάμου Κουντουριώτης μὲ εἶδε καὶ μὲ θάμαξε, ποὺ δούλεψα κοντὰ στὸ στόλο, καὶ δὲ μοῦπε λόγῳ γιὰ τὸ μάτι, μαθέσ.

Τίποτα. Νὰ πάγι καὶ στὸν ἀνώτερό του, νὰ πάγι καὶ στὸ ναύαρχο καὶ στὸ βασιλιᾶ, μακάρι. *Όμως τὰ χαρτιὰ θὰ μείνουν ἔκει. Στὸ συρτάρι κλειδωμένα. *Ο νόμος εἶναι ἐδῶ. Πάνω ἀπὸ τὸ ναύαρχο, πάνω κι ἀπὸ τὸ βασιλιᾶ. *Ακου ἔκει λόγια ἀστόχαστα.

Πήγε καὶ στὴ χώρα καὶ παρουσιάστηκε στὸ λιμενάρχη. Πήγε ἀπὸ στεργιᾶς, τί νὰ κάνῃ. Πρώτη φορὰ γινόταν ἔνα τέτοιο πρᾶμα στὴ ζωή του. Κι ὁ λιμενάρχης τὰ ἵδια τοῦ εἶπε. *Ακόμα καὶ τὸ ἐπιχείρημα ποὺ σοφίστηκε νὰ τοῦ πῆ ὁ καπετάνιος γιὰ τὸ κιάλι, κι αὐτὸ δὲν ἔπιασε. Τοῦ εἶπε :

— Τ' εἶναι, μαθέσ, ὁ καπετάνιος, κύριε λιμενάρχη μου ; *Ένα μάτι εἶναι. *Ένα καὶ μοναχό. Δὲν βλέπεις τὸ κιάλι ; Τὸ κανοκιάλι τὸ ναυτικό, λέω, πῶς τὸ λέτε σεῖς οἱ γραμματιζούμενοι.

— *Ε, τί κάνει τὸ κιάλι, καπετάνιο μου ;

— Δές το, λέει, τῷφερα μαζί μου τὸ κανοκιάλι τῆς «Παναγιᾶς», γιὰ νὰ τὸ δῆς καὶ νὰ τὸ καταλάβης.

Τῷβγαλε ἀπὸ τὴ θήκη καὶ τὸ ξεδίπλωσε.

— Μὲ τὸ συμπάθιο κιόλας, λέει στὸ λιμενάρχη. *Όμως κάνε μου τὴ χάρι νὰ τὸ πάρης κι ἐλόγου σου, νὰ δῆς ἀπὸ δῶ κεῖνο τὸ βαπτόρι, ποὺ φουντάρει τούτη δὰ τὴν ώρα ἔξω ἀπὸ τὸ λιμάνι.

*Ο λιμενάρχης καλόκαρδος καὶ ύπομονετικὸς ἀνθρωπος χαμογελᾷ, παίρνει τὸ κιάλι καὶ τὸ κανονίζει στὸ μάτι του.

— *Ε, ύστερα ; Τί θέλεις νὰ δῶ ;

*Ο καπετάνιος γελᾷ θριαμβευτικὰ σὰν παιδί. Τρίβει τὶς φαρδειές ἀπαλάμεις εύχαριστημένος γιὰ τὸ κόλπο του.

— Τί νά δῆς ; Νά δῆς αύτὸ ποὺ εἶδα κι ἔγώ. Νά δῆς πώς γιὰ νὰ κοιτάξης, ἔκλεισες κι ἐλόγου σου τὸ ἔνα τὸ μάτι. Δὲ σοῦ χρειάστηκε, βλέπεις, γιὰ νὰ κιαλάρης*. ”Ε, κι ἔγώ δὲν τὸ χρειάζουμε αὐτὸ ποὺ μοῦ λείπει. Εἶναι ὀλοφάνερο.

‘Ολοφάνερο ἦταν, ὅμως πάλι δὲν ἔγινε τίποτα. Ὁ λιμενάρχης τοῦ διάβασε τὸ νόμο καὶ τοῦδωσε νὰ καταλάβῃ πώς δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ σωτηρευτῇ ἡ δουλειά του, μακάρι καὶ στὸν Κουντουριώτη νὰ πήγαινε. Μόνο ποὺ θὰ τόνε στενοχωροῦσε τὸ ναύαρχο.

”Εβαλε τὸ κεφάλι κάτω ὁ γέρος.

— Αφοῦ εἶναι ἔτοι...

Χάδεψε μὲ τὶς φοῦχτες τὶς μουστάκες του καὶ κατέβηκε κι ἀπὸ κεῖνο τὸ γραφεῖο. Γύρισε πίσω στὸ χωρὶ σκυφτός. Κατέβηκε σκυφτός καὶ στὸ λιμάνι. Τὰ χαρτιά του ἀπόμειναν κλειδωμένα στὸ συρτάρι τοῦ τελωνειακοῦ. Ἐκεῖ μέσα ἔμεινε κλειδωμένη κι ἡ καρδιὰ τοῦ γέρου. Ἀπὸ κείνη τὴν μέρα ἄρχισε νὰ τὸν τρώη τὸ μεράκι. Ἄχ καὶ ἄχ.

— Δὲν πειράζει, τοῦ λέγαν ὅλοι οἱ νοικοκυραῖοι. Βάλε ἔνα πλερωτὸ καπτετάνιο μέσα στὴν «Παναγιά» κι ἀποτραβήξου πιὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα, καπτα - Μανώλη. Φτάνει τόσες ἄρμες ποὺ σὲ πότισε ὥς τὰ τώρα. ”Αἱντε νὰ ξεκουραστῆς κιόλας !

— Κάν’ το, καπτετάνιο μ’, παρακαλέσε ἡ γριά, ποὺ τὸν ἔβλεπε νὰ τρώγεται καὶ τρωγότανε. Φτάνει πιά, καλέ μ’, τόσα χρόνια παραδαρμός μὲς στὰ πέλαγα.

Σ’ ὅλους κουνοῦσε τὸ κεφάλι του καὶ δὲν ἔδινε λόγο.

Σὰν ἄκουσε καὶ τὴ γυναῖκά του νὰ λέη, δὲ βάσταξε καὶ τῆς τὸ παραπονέθηκε.

— ”Ολοι, ὅλοι ποὺ δὲν καταλαβαίνουν, μὰ νὰ τὸ λέσ καὶ σύ, μπρὲ Μερσινιώ ! Νὰ τὸ λέσ καὶ σύ !

— Κακό, μαθές, σοῦ λέω ἡ ἔρμη ;

— ’Ο καπτετάνιος τὴν κοίταξε θηλιμένο μὲ τὸ γκρίζο μάτι του, τὴν κοίταξε κάμπτοσο, ὅπως κοιτᾶς ἔνα μωρὸ ποὺ δὲν ξέρει τί λέει.

”Ετσι ἡ «Παναγιά» φουντάρισε τὰ σίδερά της, ἔδεσε κι ἀπόμεινε γιὰ πάντα ἀραγμένη στὸ λιμάνι. Ὁ καπτα - Μανώλης οὔτε γιὰ νὰ τὴν ταξιδέψῃ, οὔτε γιὰ τὴν πουλήσῃ ἥθελε νάκούσῃ κουβέντα. Ἀπόλυτε τὸ τσοῦρμό του καὶ κράτησε μονάχα ἔνα μοῦτσο, βαφτιστικός του ἦταν, νὰ συγυρίζῃ τὸ καράβι καὶ νὰ κοιμᾶται μέσα.

'Απόμεινε μέσα κι ή γάτα του ή Παμπούκα. "Ητανε ἀσπρη, κι εἶχε γεράσει μέσα στὸ καράβι.

— "Ασπρισες καὶ σὺ σὰν καὶ μένα, τῆς ἔλεγε ὁ καπετάνιος, χαϊδεύοντας μέσα στὴ μεγάλη φούχτα του τὸ κεφάλι της.

Γύρεψε νὰ τοῦ τὴν πᾶνε στὸ σπίτι. Ὁκεῖ τῆς κάμαν ὅ, τι μποροῦσαν γιὰ νὰ τὴν καλοπιάσουν νὰ μείνῃ. Αὔτη, ὁ νοῦς της στὸ καράβι καὶ ξαναπῆγε στὴ γωνιά της, μέσα στὸ καμπούνι.* Τὴν ξαναπήρανε, πάλι ἔφυγε. Ἀφῆστέ τη, εἶπε συγκινημένος ὁ καπετάνιος. Αὔτὴ δὲν εἶναι σὰν καὶ μᾶς. Δὲν ἀφήνει τὸ πόστο της. Τὴν ἀφῆκαν ἐκεῖ νὰ τὴ φροντίζῃ ὁ μοῦτσος. Ἐβγαινε τὶς λιακάδες καὶ καθόταν δλομόναχη στὸ μπαστούνι,* καὶ κοίταζε μὲ μισόκλειστα μάτια τὸ μῶλο.

'Ανέβαινε κι ὁ καπτα - Μανώλης καὶ γύριζε ὥρες στὴν κουβέρτα, πρύμη - πλώρη. 'Ωρμήνευε τὸ παιδί νὰ κάνῃ τοῦτο καὶ κεῖνο, κατέβαινε στ' ἀμπάρια, πήγαινε στὴν κουκέττα του κι ἄλλαζε ὁ ἴδιος τὸ λάδι καὶ τὸ λουμίνι στὸ καντήλι τάγιοῦ, ἔκανε τὸ σταυρό του κι ἀνέβαινε πάλι.

— Δόξα νᾶχη ὁ Μεγαλοδύναμος.

Καμμιὰ φορὰ σκάλωνε ὡς ἀπάνω στὸ κατάρτι νὰ σοφελιάσῃ* ἔνα μακαρᾶ, κι ἀποξεχνιούτανε κεῖ ψηλὰ νὰ βλέπῃ τὴ θάλασσα νὰ περπατᾷ τὰ κύματά της κατὰ τὴν Ἀνατολή, νὰ τὴν ἀκούῃ νὰ φωνάζῃ καὶ νὰ τραγουδᾶ μὲ τὶς πελαγίστες φωνές της τὶς γνώριμες. Πήγαινε ἀκόμα καὶ τὶς νύχτες, σὰν εἶχε φεγγάρι, καὶ κάθιζε σταυροπόδι ἐκεῖ στὴν πλώρη, καὶ συλλογιότανε τὸ ριζικό του καὶ κάπνιζε. Τὸ καράβι ἔτριζε ρυθμικὰ καὶ τὸ κομπολόϊ του μετροῦσε τοὺς καημούνς καὶ τὰ μεράκια του μέσα στὴ νύχτα.

— Αὔτοῦ εἰσ' ἀκόμα, καπτα - Μανώλη ;

Ρωτοῦσε ἀπὸ κανένα ἄλλο κατίκι ἔνας ναυτικὸς ποὺ τοιμαζόταν νὰ πλαγιάσῃ.

— "Εδῶ εἰμ' ἀκόμα, καπτα - Νικολῆ !

"Ολοι κουνούσανε τὸ κεφάλι πίοι* ἀπὸ τὴν πλάτη τοῦ γέρου, κάθε φορὰ ποὺ τόνε βλέπανε ν' ἀνεβοκατεβαίνῃ ἔτσι ἀπραγος στὸ καράβι. Τὸ κρίνανε γιὰ ἀνακεφαλάδα ποὺ δὲν ξανακούστηκε νὰ βαστᾶ μὲ τέτοιο πεῖσμα ἀνεργο καὶ δεμένο ἔνα κοτζάμου πλεούμενο, περήφανο καὶ καλοτάξιδο, ὅσο κανένα μέσα στὸ λιμάνι μας.

"Ομως αὐτὸς δὲν ἔδινε λογαριασμὸ σὲ κανένα.

— Καὶ τὸ καράβι, μαθέσ, καπτα - Μανώλη ;
 —”Ε, τί τὸ καράβι. Τὸ καράβι εἶναι δικό μου.
 — Καλά, δικό σου. Εἶναι ὅμως μιὰ σερμαγιὰ* ποὺ ἀδικιέται.
 • Αμαρτία νὰ τὸ κρατᾶς ἔτσι δεμένο.
 —”Ακου νὰ σοῦ πῶ, εἶπε μιὰ μέρα σ’ ἐναν ποὺ ψιλορωτοῦσε ἔτσι.
 Τὸ καράβι κι ἔγω εἴμαστε ἔνα, καταλάβετέ το μιὰ γιὰ πάντα. Αὕτο
 εἶναι τὸ κορμί, νὰ ποῦμε, καὶ γὼ εἴμαι ἡ ψυχή του. Τὸ λοιπὸν σὰ δῆς
 καμμιὰ μέρα ἔνα κορμὶ νὰ περπατᾶς χωρὶς τὴν ψυχή του, ἔλα πές μου
 το, καὶ γὼ τὴν ἴδια μέρα θὰ κάνω πανιά, νὰ ταξιδέψῃ μονάχη της ἡ
 «Παναγιά» μου. Μπῆκες ;

”Ετοι περνοῦσε ὁ καιρὸς καὶ συνήθιζε πιὰ ὁ κόσμος νὰ τὸν βλέ-
 πῃ νὰ κάθεται ὥρες ὀλάκερες σταυροπόδι πάνω στὴν ἀπλωμένη μα-
 ἰστρα,* ἀκουμπισμένος στὸ πλώριο κατάρτι, νὰ μερεμετίζῃ τὸ πανί,
 νὰ ματίζῃ τὰ σκοινιά, ἢ νὰ γυρίζῃ μὲ τὸ πινέλλο καὶ μὲ τὸν ντενεκὲ
 τῆς λαδομπογιᾶς στὸ χέρι, γιὰ νὰ περνᾶς κάθε σκάσιμο καὶ κάθε ξύ-
 σμα. ‘Ο μοῦτσος ἔτριβε ὀλημερὶς τὸ κατάστρωμα μὲ τὸ παπάζι,*
 γυάλιζε τοὺς μπρούντζους, ὅλα ν’ ἀστράφτουν καὶ φεγγοβιοῦν
 ἀπὸ τὴν πάστρα, σὰ νᾶναι γιὰ νὰ σαλπάρῃ ἡ «Παναγιά» μόλις κά-
 νει νὰ πάρῃ τ’ ἀπόβραδο ἀγεράκι. Κι ὁ γέρος ψηλὸς κι ὀλόρθιος
 βρισκότανε πάντα στὴν πρύμνη νὰ καλωσορίσῃ καὶ νὰ χαιρετιστῇ
 μὲ κάθε καπετάνιο, ποὺ ἔμπαινε στὸ πόρτο, φρεσκολουσμένος ἀπὸ
 τὶς λέφτερες θάλασσες καὶ τοὺς ἀδέσμευτους ἀγέρηδες τῶν ταξιδιῶν.
 ’Απὸ πολὺ μακριὰ κιαλάριζε τὸ σκαρὶ καὶ μὲ μιᾶς τὸ γνώριζε κι
 ἔλεγε τ’ ὄνομά του καὶ τὸν καπετάνιο του.

Αὔτες τὶς ὥρες τὸ πρόσωπο τοῦ καπτα - Μανώλη ζωντάνευε,
 καὶ τὸ γκρίζο μάτι του ἀστραφτε ἀπὸ τὴν χαρά, ἀπὸ τὴν ξένη χαρά.
 ”Ετοι τοῦ φαινότανε σὰ νὰ γύριζε ὁ ἴδιος τώρα δὰ ἀπὸ τὰ ταξίδια
 του, σὰ νᾶτανε δικό του τὸ σίδερο, ποὺ πόντιζε τώρα δὰ τὸ ξένο
 καράβι καὶ τραγουδοῦσε ἡ καδένα μέσα στὰ ὄκια*. Βοηθοῦσε τὸ νιο-
 φερμένο σκάφος νὰ βολευτῇ, καλουμάριζε* τὴν πρυμάτσα* τῆς «Πα-
 ναγιᾶς» νὰ περάσῃ ἀπὸ πάνου ὁ ἄλλος. ”Εδινε ὅρμινες ὅλος ἔγνοια
 καὶ κρέμαζε τὴν στρωματόσδα τὸν κινοῦσε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ
 λιμάνι κανένα καίκι. ”Εδινε πάντα ἔνα σωστὸ λόγο γιὰ τὶς μανοῦβρες,
 ἔστελνε χαιρετίσματα σ’ ἔνα σωρὸ ναυτικοὺς κι ἐμπόρους, Ρωμιούς,

Τούρκους, 'Αρμένιδες, Φράγκους, ἀπὸ ὅλες τὶς φυλὲς ποὺ τριγύριζαν τὴ Μεσόγειο.

'Η φωνή του ἀκουγότανε δυνατή καὶ καλοπροαίρετη.

— "Αἴντε, ὥρα σας καλή καὶ καλὸ κατεύδοι! Τὸ νοῦ σας, βγαίνοντας τὸ πόρτο ζερβιὰ μπάντα, νὰ μὴν καθίσετε στὴ ρηχάδα! Χαιρέτα μου καὶ τὸν καπτεῖν - Ἰμπραῆμ τὸ Λάζο σὰν τὸν δῆτε στὴ Σμύρνη. "Αἴντε στὸ καλὸ καὶ πάλι καλές ἀντάμωσες στὴ στέρνα μας!

Σάν ἔβγαινε πιὰ στ' ἀνοιχτὰ τὸ ξένο καράβι, ὁ καπτα - Μανώλης στεκόταν ἀκόμα στὸ μῶλο ὅρθιος μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους θαλασσινούς. Τοὺς ἔκανε μιὰ σοφὴ καὶ σύντομη κριτικὴ γιὰ τὸν χειρισμὸν τῆς ὀρματωσιᾶς, ποὺ μανουβράρησε τὸ φευγάτο σκάφος ὡσπου ν' ἀνοιχτῇ στὸ πέλαγο. Τοῦτο τῷπραξε σωστά, τ' ἄλλο ἔτσι θάπρεπε νὰ γίνῃ γιὰ νᾶναι στὴν ὥρα του. Οἱ ἄλλοι τὸν ἀκούγανε μὲ σέβασι καὶ προσοχή, γιατὶ ὅλες οἱ κουβέντες του ἤτανε σωστὲς καὶ γεμάτες ἀπὸ πεῖρα τοῦ καραβιοῦ καὶ τοῦ πελάγου. Μιὰ παρηγόρια τοῦ ἤταν κι αὐτό. "Ερμη παρηγόρια.

Κατόπι, σὸ σκόρπιζαν οἱ ἄλλοι στοὺς καφενέδες τῆς ἀκρογιαλιᾶς, αὐτὸς ἀπόμενε μονάχος πάνω στὸ μῶλο, ἀκουμποῦσε σὲ μιὰν ἀρχαία κολώνα ποὺ εἶχαν ἐκεῖ γιὰ νὰ δένουνε κάβο τὰ καράβια, καὶ ξεχνιότανε νὰ βλέπῃ μακριὰ τὸ ξένο καράβι νὰ φεύγῃ πάνω στὴ μαβεὶὰ θάλασσα. "Ως ποὺ καβατζάριζε* τὴ μύτη τοῦ Καβοκόρακα καὶ χανόταν ἀπὸ τὸ μάτι του. Κι αὐτὸς ἀκόμα ἀπόμενε νὰ βλέπῃ κατὰ κεῖ, κι ἀκολούθουσε νοερὰ τὴν αὐλακιὰ τῆς φευγάλας, κι ἀκουγε στ' ἀφτιά του νὰ σουσουρίζουν γοητευτικὰ τ' ἀπόνερα τῆς πρύμης τοῦ ξένου πλοίου, ποὺ εἶχε φύγει πιά. "Ομως αὐτὸς τῷβλεπε νὰ ταξιδεύῃ, ἀκουγε τὴ θάλασσα νὰ σπᾶ κάτ' ἀπὸ τὸ μπαστούνι,* ν' ἀνοίγῃ στὰ δυὸ καὶ νὰ χασχαρίζῃ μπροστὰ στὸ θαλασσομάχο ποὺ βουτᾶ καὶ σηκώνεται, σὰν βαρβάτο φαρί* ποὺ φρουμάζει ἀφρούς ἀπὸ τὸ ρουθούνι.

"Υστερά, χωρὶς ν' ἀναστενάξῃ, γύριζε ἀργὰ ἀργὰ μὲ τὰ χέρια στὴ ράχη πρὸς τὴν ἀλυσοδεμένη «Παναγιά». Στεκότανε κεῖ κάτω ἀπὸ τὸ μπαστούνι της, ποὺ πρόβελνε πάνω ἀπὸ τὸ μῶλο δυὸ μπόγια. 'Ακουμποῦσε στὰ συρματένια σκοινιά του κι ἔβλεπε πολλήν ὥρα τὴ φιγούρα.

"Ητανε μιὰ χοντροκαμωμένη γοργόνα δουλεμμένη σὲ καρυδόξυλο. "Ητανε σκούρα σὰν Μπεντουίνα, καὶ κοίταζε ἀπόκοτα* μπροστά

της μὲ δυό μάτια πολὺ ἀνοιχτά, πούχανε γιὰ μαυράδια δυὸ χοντρὲς γαλάζιες χάντρες. Τὰ χείλη της ἥτανε βαμμένα μὲ κόκκινη λαδομπογιὰ κι ὅλο χαμογελοῦσε μ' ἔναν τρόπο κουτὸς καὶ μυστηριώδη. Τὰ μαλλιά της ἀπλωναν πράσινα σὰν τὰ χλωρὰ φύκια.

‘Η Παμπούκα καθισμένη σὰν ἔνας βᾶλος μπαμπάκι στὴν πλάρη τὸν κοίταζε μαχμούρικα, καὶ τούκανε τεμπέλικα «νιάσου» πολὺ σιγά. Χάδια τοῦ γύρευε ἡ γριὰ γάτα. Κι αὐτὸς κουνοῦσε τ' ἄσπρο κεφάλι καὶ τῆς ἔλεγε φεύγοντας :

—“Αἱντε, μωρή Παμπούκα, ἐμεῖς οἱ δυὸ μονάχα θᾶμαστε γιὰ νᾶμαστε ὡς τὸ τέλος μὲ τοῦτο τὸ μαγκούφικο τὸ ξύλο...

“Ετσι περνοῦσε ὁ καιρός, γερνοῦσε πιὸ πολὺ ὁ καπτετάνιος καὶ σιγοσάπιζε μέσα στὸ λιμάνι τὸ καράβι.

Κάθε Χριστούγεννα, ποὺ γιόρταζε τὸνομά του ὁ γέρος, ἡ «Παναγιά» ἵσαριζε ὅλα της τὰ πανιά. Μαίστρες καὶ φλόκους καὶ κόντρα φλόκους. Ἀνέβαζε καὶ τὶς παντιέρες καὶ τὶς φιλάστρες καὶ τὰ παρδαλὰ σήματά της, κι ἥτανε πιὰ σὰν τὴν Ἀνάστασι. ‘Ο καπτα-Μανώλης ἀπ' ἔξω τὴν καμάρωνε καὶ κερνοῦσε ὅλο τὸν καφενὲ νὰ πιοῦνε στὴν ύγειά του. Τὸ καράβι ἀνεβοκατέβαινε λαφριὰ μὲ τὸ ρυθμὸ τοῦ κυμάτου ποὺ ξεψυχοῦσε στὸ πόρτο. Σάλευε ἀπάνω, κάτω, μαζὶ μὲ τὰλλα καΐκια, κι ἥτανε σὰ νὰ ἀνάσαιναν ζωντανά. Μόνο ποὺ ἡ «Παναγιά», τὸ πιὸ ὅμορφο, τὸ πιὸ μεγάλο, τὸ πιὸ στολισμένο ἀνάμεσα στ' ἄλλα ἥταν ἔνα καράβι ἀδειανό, ἔνα καράβι δίχως ψυχή, ἔνα πεθαμένο καράβι, σὰ μιὰ νεκροστολισμένη νύφη μὲ τὰ καλά της.

“Ομως μιὰ μέρα ὁ καπτετάνιος ἔπεσε στὸ στρῶμα. “Ετσι χωρὶς ἀρρώστεια, ὅπως ἔνα πλατάνι ποὺ σωριάζεται μὲ μιᾶς ἀπὸ τὴν ἀνεμική*. Κακιὰ ὥρα τὸν βρῆκε, κακὸς ἀγέρας τὸν πῆρε ξώφαρσα* καὶ τοῦ παράλυσε ὅλη τὴ δεξιὰ μεριά. Τὸ χέρι, τὸ πόδι, τὸ μισὸ πρόσωπο. Τὸν εἶδε ὁ γιατρὸς τοῦ χωριοῦ, εἴπε πώς δὲ γίνεται τίποτα, μόνο νὰ μήν τοῦ ξανάρθῃ ἄλλο ἔνα τέτοιο τοῦ γέρου. Φέρανε καὶ τὴν κυρὰ Μανιώ τὴν Σαραντακκλησιώτισσα, τὴν ξορκίστρα. Τόνε ξόρκισε, τόνε θύμισε μὲ λουλούδι τοῦ Ἐπιταφίου, καὶ ἔβαλε μοσκοκάρφι πάνω στὸ κάρβουνο τοῦ θυμιατοῦ. Τὸ μοσκοκάρφι πήδηξε, ὁ καπνὸς πήγαινε πρὸς τὰ ζερβά. Φῶς φανερό. ‘Ο καπτετάνιος ἥτανε ἀγεροχτυπημένος. Κακιὰ ὥρα τούλαχε κεῖ ποὺ γύριζε τὴ νύχτα ἀπὸ τὸ καράβι. Οἱ Καλὲς* ὑφαδιάζανε τὶς κλωνιές τους στὸ τρίστρατο, κι ὁ καπτετάνιος πέρασε καὶ μπερδεύτηκε μέσα στὰ νεραϊδογνέματα. «Ξορ-

κισμένο νᾶναι ἀπὸ βοριδῶν, ξορκισμένο νᾶναι ἀπὸ νοτιῶν, ξορκισμένο νᾶναι ἀπὸ τῆς τέσσερις ἄκρεις καὶ τὰ ἔφτα ἄστρα. Ἀγέρας ἥτανε κι ἀγέρας νὰ φύγῃ, λαφρὺ κι ἀνάλαφρο σὰν τοῦ Ταξιάρχη τὸ φτερό. Ἀμήν.

'Ο καπετάνιος ἥταν θυμωμένος καὶ δὲν μποροῦσε νὰ ξεθυμάνῃ. Τὰ λόγια του βγαίνανε δύσκολα κι ἡ γλῶσσά του χόντραινε μέσα στὸ στόμα του καὶ ψεύδιζε. Μιλοῦσε μὲ κόπο.

— Τώρα τάχουμε καλά, ἔκανε. Τώρα δὰ φουντάραμε γιὰ καλά. 'Εγὼ στὸ στρῶμα κι αὐτή στὸ λιμάνι. Τώρα τὰ πᾶμε πρύμα. 'Ε, δόξα νᾶχη ὁ Μεγαλοδύναμος!

Πρόφερε: «δόκθα» νᾶχη ὁ Μεγαλοδύναμος!

'Ο καημός του αὐγάτιζε στὸ στρῶμα καὶ τὸν ἔτρωγε. "Όλο γιὰ τὸ καράβι νὰ παιδεύεται, ὅλο γι' αὐτὸ νὰ παραμιλῇ, ὅλο τὸ μοῦτσο νᾶχη κοντά του, νὰ τὸν δασκαλεύῃ, νὰ τοῦ δίνῃ παραγγελίες γιὰ τοῦτο, γιὰ κεῖνο. Καὶ σὰ νύχτωνε καὶ κοιμώνταν ὅλοι μέσα στὸ σπίτι κι ὁ ὑπνος ἐρχότανε βαρὺς καὶ δύσκολος, ὁ καπτα - Μανώλης παιδεύότανε μὲ τὰ ταξίδια καὶ μὲ τὶς φουρτούνες. 'Ο νοῦς του ξεκινοῦσε ἀπὸ τὸ σακατεμένο σκαρί, ἔμπαινε στὴν «Παναγιά», σήκωνε τὸ σίδερο καὶ τάβαζε πρύμα γιὰ τὰ μεγάλα ἀρμενίσματα. Τί μπουρίνια καὶ τί ὀσκοθάλασσες καὶ τί μπουνάτσες! Τὸ πρωΐ πολεμοῦσε νὰ τὰ ξεστορίσῃ στοὺς δικούς του, κι ἡ κουβέντα του ἥτανε δύσκολη καὶ μπερδεύόταν ἡ γλῶσσά του κι ἔλεγε ἄλλα τῶν ἄλλω. "Ομως πάλι τὴ νύχτα, σὰ σώπαιναν οἱ κουβέντες καὶ οἱ θόρυβοι τῆς μέρας καὶ μόνο τάγιοκάντηλο εἶχε τὸ ματάκι του ἀνοιχτὸ μπροστὰ στὸ κονοστάσι, οἱ ἀνέμοι κατεβαίνουν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ σφυρίζανε δυνατὰ τραγούδια στὰ σκοινιὰ τῆς «Παναγιᾶς». Καὶ τὰ μεγάλα πανιά της φουσκώνανε τσιτωμένα* ἀπὸ τὸν πελαγίσιο ἀγέρα, γιὰ λαλαδίζανε* χαρούμενα καὶ ζωντανὰ καὶ χτυπιούντανε πάνω στὰ ξάρτια, σὰ φτερούγες ἀνυπόμονες γιὰ τὰ πλατειὰ πετάγματα. Τότες ἡ «Παναγιά» πηλαλοῦσε πάνω στὰ κύματα καὶ τὰ καβαλλίκευε, ὁ θαλασσομάχος της βουτοῦσε καὶ σηκωνότανε πάλι στὸ στέρινο τῆς θάλασσας, κι ἡ καρυδένια γοργόνα γελοῦσε κατάμουτρα στὶς κακοκαιρίες καὶ τὶς ἔφτυνε. "Εσκυβε ἄφοβη ὡς τὸ χάρος τοῦ ἀπατου νεροῦ μὲ τὶς μαβείες χάντρες τῶν ματιῶν της καὶ πάλι σηκωνόταν ὀλάκερη ἔξω ἀπὸ τὸ νερό καὶ κοίταζε τὰ σύννεφα καὶ πάντα γελοῦσε κουτά καὶ μυστηριώδικα.

Κι ό καπτα—Μανώλης πάνω στὸν ὑπνο του ἀναταραζότανε καὶ πάλευε μὲ τὰ στοιχειά, καὶ δὲν ἄφηνε ἀπὸ τὰ χέρια του τὶς καβίλιες* τοῦ τιμονιοῦ, κι ἔδινε τὰ ὅρντινα μὲ τὴ μπερδεμένη του γλῶσσα.

— Μάινα φλόκο ! Μάινα παπαφάγκο !

Μιὰ ωγήτα στηκώθηκε τὸ κακὸ κι ἔξω ἀπὸ τὶς ὄνειροφαντασίες τοῦ γέρου. Μιὰ ἀγριονοτιὰ ἦτανε, ὀργὴ Θεοῦ. Ξερρίζωνε ἀράδα τὶς λεῦκες καὶ γιούμιζε τοὺς δρόμους ἀπὸ κεραμίδια καὶ ξεπαταλωμένα παραθυρόφυλλα. Οἱ ναυτικοὶ στηκώθηκαν μαῦρα μεσάνυχτα ἀπὸ τὸ στρῶμά τους, καὶ τρέχαν ἀλαφιασμένοι νὰ σιγουράρουν τὰ κατίκια τους. Τὸ λιμάνι γιόμισε φωνὲς καὶ τσιριξέες, καὶ τὰ λαδοφάναρα πλῆθος πήγαιναν κι ἐρχόντανε μέσα στὸ πυκνὸ σκοτάδι, καὶ κανένας δὲν ἔβλεπε τὸν ἄλλο, καὶ κανένας δὲν ἤξερε τί γινότατε μέσα σ' αὐτὸ τὸ παράξενο καὶ ἄγριο πανηγύρι. Τὰ κατίκια χτυπιούντανε τὸν πάνω στ' ἄλλο, τρακάρανε πάνω στὶς πέτρες τοῦ μουράγιου, κι ἀκούγεται μέσα στὸ χαλασμὸ κεῖνο νὰ τσακίζουνται καὶ νὰ βογγοῦν τὰ πλεούμενα, σὰ ζωντανὰ ποὺ τὰ χτύπησε θεομηνία. Οἱ γυναῖκες γονάτισαν καὶ μαδιούντανε καὶ παρακαλοῦσαν μὲ δυνατὲς φωνὲς τὸν "Αἰ—Νικόλα. Τὸ πιάνει τὸ λιμάνι μας ἡ ἀτιμὴ νοτιά. Χύμηξε μέσα ἔτσι ξαφνικὰ σὰ δρόλαπτας, καὶ τάκαμε ξύλα μαδέρια ὅλα. Ἡ «Παναγιά» ἦταν ἀπὸ τὰ πρῶτα ποὺ τσακίστηκαν, δαρμένα στὸ μῶλο. Τὸ πρωὶ σὰ φωτισε, ἡ θάλασσα ἦτανε κάλμα, νὰ κεντήσῃς ἀπάνω μὲ μετάξια. Ἀνάμα τὰ νερά, ποὺ δὴ τὴ νύχτα κακούργεψαν κι ἔκαψαν καρδιές καὶ φαρμάκωσαν φτωχὰ σπίτια. Τὸ λιμάνι ἔπηξε, γεμάτο τσακισμένα καραβόξυλα.

'Ο μοῦτσος ἥρθε στὸν καπτετάνιο μὲ τὸ χέρι κρεμασμένο στὴ φασκιά, μὲ τὰ μοῦτρα πιὸ κρεμασμένα.

'Ο καπτα—Μανώλης πάλι δὲ βλαστήμησε. Χλώμιασε μονόχα ποιὸν σὰν τὸν εἶδε, ἔγινε πιὸ κίτρινος ἀπὸ τὴ νιτσεράδα* του. Εἴπε μὲ δυσκολία.

— Τί μποροῦσες καὶ σὺ καὶ γὼ κι ὁ κόσμος οὗλος... Ἡτανε τὰ συντέλεια... Δόξα νᾶχη ὁ Μεγαλοδύναμος.

"Υστερα ἀπὸ λίγο σήκωσε τὸ φρύδι καὶ ρώτησε.

— Πάει ὅλο, ἔ ; Σκόρπισε σύξυλο...

Τὸ παιδὶ χαμήλωσε τὰ μάτια βουρκωμένα.

'Ο γέρος ξαναρώτησε.

— Ή Παμπούκα ;

'Ο μοῦτσος σήκωσε τὸ κεφάλι.

— "Επεσε τὸ μπομπρέσο*" καὶ τὴν ἔλειωσε...

'Ο καπτα-Μανώλης κουνοῦσε γρήγορα τὸ κεφάλι ἀπάνω-κάτω, μόλις ἄρχισε νὰ μιλήσῃ τὸ παιδί. Τόξερε πῶς ἐπρεπε ἔτσι νὰ γίνη μὲ τὴ γριά Παμπούκα, τὴ μοναδικὴ ψυχὴ ποὺ δὲν πρόδωσε τὸ καράβι.

Λογιάριασε τὸ Μοῦτσο, ἔσυρε τὸ πουγγί του ποῦχε κρεμασμένο στὸ λαιμὸ καὶ τὸν ἐπλήρωσε. Τοῦδωσε κι ἓνα καλὸ ρεγάλο* τὴν ὥρα πού τὸ παιδί ἔσκυψε νὰ φιλήσῃ τὸ χέρι του.

— "Αἴντε στὴν εὐκή τοῦ Θεοῦ.

'Ο μικρὸς κινήθηκε νὰ φύγῃ, κατόπι σταμάτησε δίβουλος. Γύρισε τὸ κεφάλι.

— Τὰ μαδέρια καὶ τὰ σανίδια ; ρώτησε.

'Ο καπτετάνιος ἀπάντησε χωρὶς δισταγμό.

— Δικά σου. Χαλάλι σου: Μονάχα τὴ γοργόνα μὴν ξεχάσῃς νὰ μοῦ τὴ φέρης.

Τοῦ φέρανε τὸ χοντροκάμωτο εῖδωλο. "Εβαλε καὶ τὸ στῆσαν ἀντίκρυ στὸ γιαστάκι του νὰ τὸ βλέπῃ. 'Η μαύρη φιγούρα τὸν κοίταζε μὲ τὶς γαλάζιες χάντρες τῶν στυλωμένων ματιῶν της καὶ τοῦ χαμογελοῦσε μὲ τὸ αἰνιγματικό της χαμόγελο καὶ τῆς χαμογελοῦσε κι αὐτός. Τόπει καὶ τὸ ξανᾶπε ἐπίμονα. Σὰν πεθάνη, νὰ βάλουνε τὴ γοργόνα πάνω στὴν κάσσα του· τ' ἄκουσαν;

Τρεῖς μέρες ὕστερα ἀπὸ τὸ χαλασμὸ ἦρθε ἡ δεύτερη προσβολὴ νὰ τὸν ἀποτελείωσῃ. Πρόφτασε καὶ μετάλαβε. Σὰν ἦρθε ὁ παπᾶς γιὰ τὸ μυστήριο, τὸν ἀνεστήκωσαν ἀπὸ τὶς μασκάλες ν' ἀκουμπήσῃ τὸ ἀντιμήνσι στὸ σαγόνι του νὰ καταπιῇ τὴ μετάδοσι. Εἰδε ἀντίκρυ του τὴ γοργόνα. Τὸν κοίταζε πάντα μὲ τὰ μαβιὰ ψηφία τῶν ματιῶν της καὶ τοῦ χαμογελοῦσε. Τὴν κοίταζε κι αὐτὸς μὲ τὸ μοναδικό του μάτι. Συνεννοήθηκαν. Τὴν ἔδειξε μὲ τὸ φρύδι στοὺς τριγυρνούς καὶ ξανάπεσε.

— Μὴν τάστοχήσετε, εἶτε.

Ξεψύχησε κατὰ τὴν αὔγή, καὶ τὸ παραμιλητὸ ποὺ ἀπόμεινε στὸ στραβωμένο στόμα του ἦταν ἔνα ὅρντινο.

"Ηταν ἡ στερνή του παραγγελιὰ γιὰ σαλπάρισμα. Τάχα νὰ ξεπλευρίσῃ τὸ καράβι ἀπὸ τὸ μουράγιο.

— Ἀβάρα—ἀβάρα—ἀβάρα—ἀβάρα.

Τὸ ξόδι του τ' ἀκολούθησαν ὅλοι οἱ ναυτικοί, ὅλοι οἱ δικοί, ὅλο τὸ χωριό. Καὶ πάνω στὴν κάσσα του εἶχανε ξαπλωμένη τὴ φιγούρα τῆς «Παναγιᾶς».

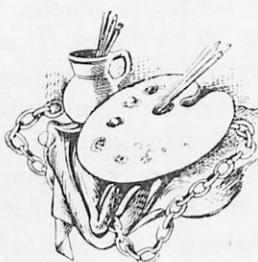
“Η. γοργόνα χαμογελοῦσε καὶ σήκωνε πάντα ἀπόκοτα τὰ ξυλένια βυζιά της πρὸς τὸν οὐρανό, καὶ τὰ μαβιὰ μάτια της ἤτανε στυλωμένα πάλι, ἵσια μπρός, πρὸς τὰ γαλάζια ἐπουράνια. ”Αφοβά καὶ ἀνοιχτά.

“Ολα αὐτὰ μοιάζανε πάλι σαλπάρισμα γιὰ ἔνα μεγάλο ταξίδι σὲ μιὰ θάλασσα ἀλλιώτικη, ὅμως κι αὐτὴ γαλάζια, κι αὐτὴ ἀπατη. Πάντα μπροστὰ ἡ γοργόνα τῆς πλώρης. Κι ὁ καπτα—Μανώλης ἔκει. Στὸ πόστο του.

— Δόξα νᾶχῃ ὁ Μεγαλοδύναμος.

«Τὸ Γαλάζιο Βιβλίο»

Στράτης Μυριβήλης

ΣΚΛΑΒΟΣ ΚΑΙ ΖΩΓΡΑΦΟΣ

Γ' Απὸ τὰ δραιότερα καὶ δυνατώτερα διηγήματα τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας είναι καὶ δὲ «Ἀπελλῆς» τοῦ Κ. Θεοτόκη. Είναι ὅμως τόσο μακρὸ καὶ τόσο τραγικό, ποὺ δύσκολα θὰ μπορῶσε νὰ περιληφθῇ σὲ N.E.'Αναγνώσματα. Ἐν τούτοις παραθέτομεν ἀπὸ τὸ πρῶτο μέρος ἔνα τον ἀπόσπασμα, ποὺ είναι ἀντοτελές κομμάτι, στὸ ὃποῖο καταφainεται ἡ μεγάλη δημιουργικὴ δύναμι τοῦ συγγραφέα. Στὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ λάμπουν ἡ μεγάλη πατριωτικὴ καρδιὰ τοῦ σκλάβου Διονυσόδωρον, ἡ τρυφερὴ στοιχὴ τῆς ἀδελφῆς του καὶ ἡ ἀκατηνήτη ἀφοσίωσι καὶ ἀγάπη στὴν τέχνη τοῦ μεγαλυτέρου ζωγράφου τῆς ἀρχαιότητος Ἀπελλῆ. Δὲν θὰ τοιώσωμε δύμως τὸ Διονυσόδωρο, ἀν δὲν θυμηθοῦμε

τί μίσος ἄγριο χώριζε στὴν ἀρχαίᾳ ἐποχῇ τῇ μιᾷ ἑλληνικῇ πόλιι ἀπὸ τὴν ἄλλην καὶ πόσο στενῇ τοπικιστική συνείδησι εἶχαν οἱ ἀρχαῖοι "Ἐλλῆνες, ποὺ ζημίωσε πολλάκις ἀνεπανόρθωτα τὸν ἑλληνισμόν.

"Υπόθεσι τοῦ διηγήματος : "Οταν ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ὑπόταξε τὴν Θῆβα καὶ τὴν κατάστρεψε, πῆρε αἰχμαλώτους μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸν ἀρχούτα Διονυσόδωρο καὶ τὴν ἀδελφήν του Καμπάσπην ἡ Παιγάσπη. Ὁ ζωγράφος Ἀπελλῆς* ποὺ παρακολούθησε τὸν Ἀλέξανδρο ἔλαβε ἀτ' αὐτὸν ὡς δῶρο πολύτιμο τὴν Καμπάσπη ποὺ τὴν νυμφεύτηκε, ὅπως ἀναφέρεται, ἐνῷ ὁ Διονυσόδωρος ἔμενε σκλάβος τοῦ Ηεδίκκα, στρατηγοῦ τοῦ Μ. Ἀλέξανδρου." Η Καμπάσπη παρακάλεσε τὸ ζωγράφο νὰ μεσολαβήσῃ ν' ἀφήσονταν ἐλεύθερο τὸν ἀδελφό της. Ὁ Ἀπελλῆς ἔπεισε τὸν Ἀλέξανδρο νὰ τοῦ ζηρίσῃ τὸ σκλάβο, γιὰ νὰ τὸν ζηρίσῃ κι αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του στὴν Καμπάσπη. Ἔτσι ἔφθασε ὁ Διονυσόδωρος στὴν Ἐφεσο, ὅπου εἶχε στήσει τὸ ἐργαστήριο του ὁ Ἀπελλῆς. Ἡ ὁμορφιὰ ὅμως τοῦ Διονυσόδωρου ἦταν τόση, ὥστε δι ζωγράφος τὸν κράτησε νὰ τοῦ χρησιμεύσῃ δι πρότυπο στὸ μεγάλο ἔργο του «Προμηθεὺς δεσμώτης», ἀδιαφορῶντας γιὰ τὴν τρυφερὴν ἀδελφικὴν στοργὴν τῆς Καμπάσπης.

"Ἀλλὰ γιὰ νὰ εἴναι τὸ ἔργο του ἀθάνατο ἔργο τέχνης, χρειαζόταν ὁ Ἀπελλῆς ὅχι μόνο τὸ τέλειο σωματικὸ κάλλος τοῦ Διονυσόδωρου, ἀλλὰ καὶ ὅλο τὸ ψυχικὸ ἄλγος «ὅλο τὸ μεγαλεῖο στὸν ἀνότατο πόρο τοῦ αἰώνιου ψυχομαχητοῦ, ποὺ δὲν ἐλπίζει οὕτε θάνατο», τοῦ Προμηθέως. Γι' αὐτό, μὲ λύπη του βέβαια, ὑπέβαλε τὸν ἀτυχὸ σκλάβο σὲ δόμοια μὲ ἐκείνον βασανιστήρια, ὥστε νὰ ἔχῃ ζωτανὴν εἰκόνα τοῦ βασανιζομένου στὸν Καύκασο ήμιθέον. Τὰ βασανιστήρια ἔξακολούθησαν καὶ στοὺς βράχους τοῦ βουνοῦ Τμόλου, ὅπου δι ζωγράφος ἔδωσε τὴν τελειωτικὴν μορφὴν στὴν εἰκόνα του, μὰ τούτη τὴν στιγμὴν ἔχει τοῦ Διονυσόδωρος κι ἔπεισε κάτω στὸν γκρεμὸ παρασύροντας καὶ τὴν ἀδελφήν του, ποὺ τὸν ἀγκάλιαζε στὸ ψυχομάχημά του.]

Τὴν ἄλλη αύγγη δύο στρατιώτες Μακεδόνες ἔφεραν στὸ μετόχι τοῦ ζωγράφου τὸ Θηβαϊό σκλάβο καὶ τὸν παράδιναν τοῦ πορτάρη. Ὁ Διονυσόδωρος εἶχε πέδει στὰ πόδια καὶ σίδερα στὰ χέρια κι ἦταν τυμένος μὲ καινούργια κι ἀξιαζούμενη πορφύρα, καθὼς εἶχε διατάξει ὁ Ἀλέξανδρος, μὰ ξεσκιμένη σ' ὅλα τὰ μέρη.

— Τὶ τὸν θέλει αὐτὸν τὸν ἀκαμάτη; ρώτησε ἔνας ἀπὸ τοὺς στρατιώτες τὸ δοῦλο τοῦ Ἀπελλῆ· κοίτα πῶς κατάσκισε τὸ φόρεμά του στὸ δρόμο.

— Ἔγώ, εἶπε ὁ ἄλλος στρατιώτης, δὲ θᾶδινα οὔτε ἔνα δίδραχμο γιὰ νὰ τὸν ὀγυράσω· καὶ ὃν ἔδινα κάτι, θὰ τὸν ἔπαιρνα μόνο γιὰ νὰ τὸν τυμπανίσω τὴν δεύτερη μέρα· τὸν Περδίκκα τὸν τυράννησε ὁ ἀνυπόταχτος.

— Βάρβαρε, εἶπε ὁ Διονυσόδωρος θυμωμένος κοιτάζοντας τὸν στρατιώτη λοξά.

Ἐτοῦτος πρόστεσε :

— Οὔτε τὸ μαστίγιο δὲν τὸν ἔστρωσε. Κακὸ σκοτωμό, Διονυσόδωρε, στ' ἀργαστήρι τοῦ ζωγράφου. Κι ἐγέλασε.

Οἱ δυὸς στρατιῶτες ἔφυγαν σὲ λίγο, καὶ ὁ πορτάρης ἔμπασε τὸ Θηβαῖο στὸ ἀργαστήρι τοῦ Ἀπελλῆ, ποὺ δούλευε κατὰ τὸ συνήθειό του τὴν εἰκόνα τοῦ Μεγάβουζου*.

Ο Διονυσόδωρος κοίταζε μὲ περιέργεια γῦρό του καὶ ὁ ζωγράφος σήκωσε τὰ μάτια καὶ τὸν εἶδε. Ἡ φωνή του φανέρωσε ξάφνω μιὰ βαθειὰ συγκίνησι· ἀνανοήθηκε πῶς ὁ Διονυσόδωρος ἔμοιαζε τῆς ἀδελφῆς του, μὰ πῶς ἀκόμα ἀνώτερη ἦταν ἡ ἀντρίκεια ὅμορφιά του.

Τὸν ξέταξε τώρα ξετιμῶντας μὲ γνῶσι τοῦ κορμιοῦ τὰ πιθέματα : ἦταν ἄντρας τριανταδύο χρόνων, σημειωμένος ἀπὸ τὴν ἀτυχία. Τ' ἀχτένιγα μαλλιά, μακριὰ καὶ σγουρά, κατέβαιναν μαῦρα, σὰν κοράκου φτερά, πάνου στὸν ὄμοι του καὶ σκορπίζονταν στὸ μέτωπο, ποὺ μαρτυροῦσε βαθειές καὶ κατάκαρδες ἔγνοιες. Τὰ μαῦρά του μάτια ἀνήσυχα, στρογγυλὰ εἴχαν τῆς νύχτας τὸ μυστήριο, τῶν ἀστρων τὴν ἀναλαμπή, κι ἦταν σκοταδερὰ καὶ λυπημένα· τ' ὅμορφο πρόσωπό του τὸ στόλιζε μαῦρο γένι πυκνὸ καὶ σγουρὸ καὶ τὰ χείλια του ἦταν ἀχνοκόκκινα, παχιὰ καὶ μαῦρα, γιομᾶτα πιθυμιές, ἀγέλαστα. Κι εἶχε τὸ τραγικὸ παράστημα τοῦ ἥρωα· ἡ πολύτιμη χλαμύδα κρεμόνταν κουρελιασμένη ἀπὸ τοὺς πλατιοὺς ὄμοιους, κι ἀφηνε νὰ φαίνεται ὀλάκερο τὸ τριχωτὸ ἀγαλματένιο κορμί, τὰ στήθια ποὺ φούσκωναν, καθὼς ἔπαιρνε πνοή, τὴν κοιλιὰ ποὺ ἔμπαινε μέσα, τὰ στρογγυλὰ μουσκουλωμένα μεριά του ποὺ ἔδειχναν ἀσυνήθιστή δύναμι, τὶς σκληρὲς ἄντζες * καὶ τὰ πόδια, ποὺ ἦτανε καλοκάμωτα καὶ ποὺ ἐκινιόνταν μ' εὐγενικιά περπατησιὰ σημαδεμμένα ἀπὸ τὶς πέδες.

Ο Ἀπελλῆς κοίταζε ἀχόρταγος τὸν περήφανο Θηβαῖο καὶ τοῦτε :

Μήν ἥσουν βασιλέας ;

— Οχι, ἀποκρίθηκε μὲ τραχύτητα· ἥμουν ἐλεύθερος "Ελληνας, ἥμουν Θηβαῖος" καὶ τώρα σκλάβος σου, ὡς λένε. Γιατί μ' ἀγύρασες ; Άλλὰ προτιμῶ ἐσένα παρὰ τοὺς Μακεδόνες ποὺ μ' ἔξουσίαζαν· θάμαι γλυκώτερος μαζί σου.

'Ο Ἀπελλῆς συνῆρθε τότε ἀπὸ τὴ συνέπαρσί του καὶ θυμήθηκε τὴν Καμπάστη καὶ τὴν φώναξε.

-- Πῶς, εἶπε ὁ Διονυσόδωρος μὲ βραχνὴ φωνὴ καὶ μὲ σκοτεινὸ βλέφαρο· ἐδῶ εἴναι ἡ ἀδερφὴ μου; Ὡ θεοὶ προστάτες τῆς Θήβας, ω̄ ἀδικεῖς μοῖρες τῆς Ἑλλάδας!

Καὶ τώρα ἀπὸ μιὰ πόρτα ποὺ ἔδινε στὸ γυναικωνίτη φανίστηκε ἡ Καμπάστη ντυμένη μὲ σκουτιά ἐλεύτερης γυναικός, τρέμοντας ἀπὸ τὴ συγκίνησι καὶ μὲ χαμόγελο εὔτυχίας στὰ χείλια. "Ηθελε νὰ ριχτῇ στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ἀδερφοῦ της. Μὰ σταμάτησε παγωμένη· τὰ μάτια της πλημμύρισαν δάκρυα, καθὼς ξάνοιγε τὴν ἀχνισμένη ὅψι τοῦ ἀδερφοῦ της, στὸ σκοτεινὸ καὶ βαθὺ ἀνάβλεμμά του. Μ' ἀδιήγητη γλυκάδα στὴ φωνὴ πρόφερε ταπεινά:

— Διονυσόδωρε, δύστυχε γυιὲ τῆς μάννας.

‘Ο Θηβαῖος συγκινήθηκε.

— Ποιός τολεγε, εἶπε στηκώνοντας μ' ἔμφασι τὸ χέρι ἀδιάφορος γιὰ τοὺς ἄλλους ποὺ ἀκουαν, ποιός τολεγε πῶς ἡ γενιὰ τοῦ Κάδμου, τὸ στόλισμα τῆς Ἑλλάδας, θὰ ὑπόφερνε τέτοιο κατατρεγμό;

Καὶ ἀκούοντας ὁ ἴδιος τὰ βροντερά του λόγια ἄναφτε· καὶ μὲ βραχνότερη φωνὴ καὶ μὲ σοβαρώτατο πρόσωπο ξακολούθησε:

— 'Ως καὶ γώ σκλάβος εἰμαι· καὶ τὰ κρέατά μου εἴναι σημαδεμμένα ἀπὸ τὰ σκοινιά καὶ ἀπὸ τὰ μαστίγια, καὶ ἡ ψυχή μου εἴναι ἐλεύτερη καὶ ἀνυπόταχτη· τ' ὅνειρό μου εἴναι ἡ ἐκδίκησι καὶ ἡ ἀποστασία. Γιὰ τοῦτο ζῶ. Κι ἔνα δαιμόνιο μιλεῖ μέσα μου καὶ μοῦ λέει πῶς εἴναι τρανὴ ἡ τύχη μου καὶ μεγάλη, πῶς οἱ σύγχρονοί μου εἴναι ἀδύναμοι μοναχοί τους, πῶς θāμαι τὸ βοήθειο καὶ ὁ ἐκδικητής τους· γιὰ τοῦτο ἐλπίζω. Οἱ μηχανές μου θὰ δουλέψουν μιὰ μέρα καὶ οἱ μυριάδες Μακεδόνες ποὺ πάτησαν τὴν πατρίδα μου θ' ἀφανιστοῦν ἀπὸ τὸ χέρι μου. Μὰ ἡ ἴδια ποῦ βρίσκεις τὴ δύναμι;

‘Η Καμπάστη ἕκλαιγε τρομαγμένη καὶ κοίταζε τὸν Ἀπελλῆ παρακαλῶντας μὲ τὰ λευκότατα χέρια της. Διψοῦσε νὰ ὅρμήσῃ στὸν τράχηλο τοῦ ἀδερφοῦ της, μὰ ἡ μεγαλόπρεπη μιλιά του, ἡ τραγικὴ του στάσι, ἡ γιορτάσιμη ἔμφασι τὴν ἐμπόδιζε. Μιὰ στιγμὴ ἔμεινε ἀμίλητη παραμονεύοντας τὰ χείλια τοῦ ζωγράφου, ποὺ σαστισμένος κοίταζε τὴν καινούργια τιτανικὴ ὁμορφιὰ τοῦ Θηβαίου, τὸ κάλλος τῆς ἡρωϊκῆς του ψυχῆς, τὶς φωτεινὲς σπίθες τῶν ματιῶν του,

καὶ στὸ τέλος εἶπε μὲ τρυφερότητα : Γιὰ νὰ σ' ἐλευτερώσῃ σ' ἄγόρασε ὁ Ἀπελλῆς, ὁ κύριος μου ὁ γλυκύς.

Μ' ἀδιήγητη πίκρα ὁ Διονυσόδωρος ἔφερε τριγύρο τὸ βλέμμα, κοίταξε τὴν ἀδερφή του κι ἔπειτα τὸ ζωγράφο ρωτῶντας· κι ἀφοῦ τοῦτος δὲν τοῦ ἀπολογιόταν ἀμέσως, εἶπε κάνοντας μορφασμὸν περιφρόνησης :

— Μὲ θέλεις γιὰ πρότυπο. Δὲ θὰ σταθῶ· ἡ ψυχὴ μου εἶναι ἐλεύτερη· σκότωσέ με καλύτερα.

— Ἐλευτέρωσέ τον, εἶπε ἡ Καμπάσπη πέφτοντας στοῦ ζωγράφου τὰ πόδια, βρέχοντας τὴ γῆ μὲ δάκρυα πολλά.

Καὶ σώπασαν ὅλοι. Κι οἱ χρωματοτρίφτες ἄφηκαν τὸ ἔργο τους καὶ κοίταζαν σαστισμένοι. Καὶ στὴν ἡσυχία, ποὺ ὀλομεμῖαις βασίλεψε, δὲν ἀκουόταν παρὰ ὁ βροντερὸς ἀνασασμὸς τοῦ θυμωμένου σκλάβου, ποὺ δλόρθος κι ἀκίνητος, παρόμοιος μὲ ἄγαλμα, κοίταζε ψηλὰ ρίχνοντας κεραυνοὺς ἀπὸ τὸ βλέμμα του, καὶ τὸ λυγγιὸ τοῦ παραπόνου τῆς Καμπάσπης, ἐνῷ ὁ ζωγράφος μὲ καινούργια συγκίνησι στὶς φλέβες τήραζε τὸν ὑπέρκαλλο σκλάβο, θαύμαζε, πιθοῦσε καινούργια τέρατα τῆς τέχνης του· φανταζόταν μίαν ἀπόγκρεμη τραγικὴ ὥραιότητα, ποὺ οὐδὲ ὁ ἴδιος δὲν μποροῦσε νὰ συλλάβῃ, ποὺ τὴν ὑπωψίαζε ὅμως ἀφανέρωτη μπροστά του καὶ ποὺ ἤθελε νὰ τὴν ἐπιδείξῃ στὴν ἀνθρωπότητα, ἔξηγῶντας ἔτσι τὰ τρίσβαθα μυστήρια τῆς ζωῆς καὶ τῆς δημιουργίας. Καὶ γευόταν μ' αὐξανόμενη συγκίνησι τὴν τραγικὴ ἀπόλαυψι καὶ ἀνακατώνονταν μέσα στὸ εἶναι του ἰδέες μεγάλες, ἀσύστατες ἀκόμα, ὄνειρα γιὰ πλάσματα καινούργια καὶ ἀφύσικα, γιὰ τόνους καινούργιους κι ἀνεφάνταστους, γιὰ δλυμπιακές ἀρμονίες, ποὺ ποτὲ δὲν εἶχαν παρασταθῆ· ὁ κάμπος τῆς εἰκόνας ἦταν ἡ πλάσι, ἡ καλλονή της μουσική, ὁμορφιά της ἡ τραγικὴ ἀρμονία. Στὸ τέλος φώναξε :

— Είμαι στὸν "Ολυμπο ! Εἶσαι Θεός, Διονυσόδωρε· μὴν ἀφανίστης τὴν τέχνη μου μὲ τὴν ὄργή σου." Ὡ, πόσο μεγάλος ἥρωας εἶναι ὁ Ἀλέξανδρος καὶ στὴν "Εφεσο ἀλαλάζοντας θυμίασαν τὴν εἰκόνα μου, καὶ τ' ἄλογα χλιμίντρισαν*" χαιρετῶντας τὸ περήφανο ἄτι τοῦ καταχτητῆ· στὸ ζωγραφισμένο μέτωπο ὁ κόσμος μάντεψε τοὺς ὑπέρανθρωπους σκοπούς, τοὺς ἄπατους πόθους τοῦ ἥρωα, τὴν ἀχορταγιὰ γιὰ δόξα, τὴν ἀμέτρητη εύτυχία τοῦ ἀνθρώπου, ποιοῦχε μέσα του τὴ φλόγα τοῦ θείου. Μὰ τί εἶναι ἡ εἰκόνα μου μπροστὰ σ' ὅ, τι ἀπό

μένα ζητάει τώρα ή τέχνη μου ; "Αχ ! Διονυσόδωρε, ό,τι βλέπει σ' έσένα ή ψυχή μου είναι τὸ ἄπειρο· ἐσύ σαρκώνεις τὸν πόθο τῆς ἀνθρωπότητας, ποῦναι σκλαβωμένη ἀπὸ τὴν ἀνάγκη, ποὺ ποθεῖ τὸ ἀνεύρετο ἔλεος, ποὺ χτυπιέται μέσα στὸ ἄγνωστο, στὸ μελλάμενο, φοβισμένη δίνοντας ἀκρόασι σὲ πλάνες ἐλπίδες. Διονυσόδωρε, εἶδα τὸν πόνο σου.

— Έλευτέρωσέ τον δεήθηκε σπλαχνιστικὰ ἡ Καμπάσπη· ἡ ἄπελπισία μοῦ ραγίζει τὴν καρδιά.

‘Ο ’Απελλῆς τῆς χαμογέλασε δίνοντας μ’ ἕνα νόημα ὑπόσχεσι καὶ ἡ Καμπάσπη στηκώθηκε καὶ φίλησε τὸ χέρι τοῦ ζωγράφου. Μά ό Διονυσόδωρος βλέποντας ἐγίνη κατακόκκινος, χτύπησε μὲ τὸ πόδι τὴ γῆ, καὶ ἀφρὸς βγῆκε ἀπὸ τὰ μισάνοιχτα χείλη του. ‘Ως τόσο τὰ μάτια τοῦ ζωγράφου κοίταζαν τὸ ἀνάγλυφο τοῦ Λύσιππου,* τὸν τυραγνισμένο Προμηθέα· κι εἶπε

— Εἶνα: ὅμοιός του· νά την· ἡ μεγάλη τραγῳδία ποὺ ἡ ψυχή του ὑπαψίασε. Αὐτὸς ὑπόφερνε γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα τὴν πατημένη, τὴν πτονεμένη, τὴν ἀνησύχαστη, καὶ σὺ γιὰ τὴ σκλάβα σου πατρίδα, τὴ ρειπιασμένη Θήβα: νά την ἡ τραγῳδία στὸ πρόσωπό σου.

Καὶ στηκώθηκε μεγάλος, περήφανος, πανώριος, κι ἀπτλώνοντας τὸ χέρι εἶπε διαστάζοντας.

— Θά σὲ ζωγραφήσω καὶ χωρὶς νὰ θέλης. Σοῦ χαρίζω τὴν ἀθάνατη ζωὴ τῆς τέχνης.

‘Ο Διονυσόδωρος ὅμως ἀγρίεψε· οἱ φλέβες τοῦ λαιμοῦ του καὶ τοῦ προσώπου γιόμισαν αἷμα κι εἶπε θυμωμένος πολύ :

— Γιατί, Καμπάσπη, παρακαλεῖς τὸν ἀνάξιο αὐτὸν ἄνθρωπο, τὸν πουλημένο τοῦ τύραννου τῆς πατρίδας σου ; Πῶς μπορεῖ νὰ μ’ ἐλευτερώσῃ, ἐμένα τὸ μεγαλύτερο ἔχτρο, τὸ μισητὴ τῆς δόξας ἐκείνου ποὺ σκλάβωσε τὴν πατρίδα ; Σκοτώσου ἐσύ, κι ἀφησέ με στὴν τύχη μου.

‘Η Καμπάσπη τὸν κοίταξε τρέμοντας:

— Διονυσόδωρε, τοῦπε, μοῦ λείπει ἡ ἀντρίκεια ψυχή σου. Μ’ ἀρέσει ἡ ζωή.

— Καταφρονεμένη, τῆς ἀποκρίθηκε καὶ σώπασε.

Οἱ ἄλλοι σκλάβοι ἔτρεμαν· γνώριζαν τὸν ’Απελλῆ ἦμερο, μεγαλόψυχο, γενναῖο, μὰ κι εὐκολοθύμωτο· πῶς θὰ βαστοῦσε τὶς σοβαρὲς βρισιές τοῦ Διονυσόδωρου ; Καὶ ἡ Καμπάσπη ἡ ἴδια ἔτρεμε

γιατί τὸν ἀδερφό της. 'Ο ζωγράφος ὅμως δὲν ταράχτηκε· δὲν κατέβηκε ἀπὸ τὸ λαμπτρό του σνειρο καὶ χαμογελῶντας εἶπε :

— Πάρτε τον στὸ σπίτι μου, καὶ κανεὶς ἂς μὴν τὸν πειράξῃ, ἀλλὰ προσέχετε μὴ μοῦ χαλάσῃ τὶς ζωγραφίες.

'Ο Διονυσόδωρος τοῦρριξε ἔνα βλέμμα μέμψης, βγῆκε ἀκολουθῶντας τοὺς ἄλλους σκλάβους καὶ μὴν ἀφήνοντας κανένα νὰ τὸν ἀγγίξῃ, μὲ τὸ μέτωπο ψηλά, παρόμοιος μὲ σκλαβωμένο Τιτᾶνα.

'Ο Ἀπελλῆς τότε κοίταξε τὴν Καμπάσπη καὶ τῆς εἶπε :

— Πολὺ δὲ θᾶναι ἡ σκλαβιά του, θὰ τὸν ἐλευτερώσω, ἀφοῦ τὸν ζωγραφίσω.

Καὶ ἡ Καμπάσπη εὐχαριστημένη κατάκαρδα ἀπάντησε κοιτάζοντας τὸ ζωγράφο κατάματα.

— Μὲ τὴν ἄδειά σου πηγαίνω στὴν "Εφεσσο" νὰ προσφέρω εὐχαριστήρια στὴν ἐλευθερώτρα "Ἄρτεμι καὶ ν' ἀγοράσω φορέματα γιὰ τὸ Διονυσόδωρο.

— Ναί, τῆς ἀποκρίθηκε ὁ Ἀπελλῆς χαμογελῶντας.

'Απόσπασμα ἀπὸ τὸ διήγημα «ὁ Ἀπελλῆς»

K. Θεοτόκης

ΠΑΣΧΑ ΡΑΓΙΑΔΩΝ

'Εκείνη τὴν χρονιὰ ἡ χριστιανοσύνη δὲν τὸ χάρηκε τὸ Πάσχα. «Τὰ πάθη τοῦ Κυρίου, τὰ πάθη τοῦ λαοῦ Του» λέει μιὰ παροιμία.

Οἱ γιανίτσαροι, ξαγριεμμένοι ποὺ τοὺς χτύπησε ὁ βεζύρης ὁ Χαλῆλ, σηκώσανε ἔξαφνα ἀκόμα πιὸ πολὺ τὸ κεφάλι, δὲ λογαριάζουνε κανέναν. Ρίξανε μιὰ φορὰ τὸ σουλτάνο, διώξανε δυὸ μεγάλους βεζύρηδες, διωρίσανε δικούς τους.

Τὸ «καζάνι κυβερνάει» λέει μιὰ ἄλλη παροιμία, που θέλει νὰ πῆδι τοὶ οἱ γιανίτσαροι διευθύνουν ὅλα τὰ πάντα. Φόβος καὶ τρόμος· γινήκανε γιὰ τοὺς βεζύρηδες καὶ γιὰ τοὺς Τούρκους μεγιστᾶνες. Θάνατος καὶ χαλασμὸς γιὰ τοὺς ραγιστὲς.

Καὶ πῶς νὰ κοτήσῃ* πιὰ κανένας χριστιανὸς νὰ πάγη στὰ φανερὰ νὰ λειτουργηθῇ γιὰ τὸ Πάσχα; Καὶ ποιὰ γυναικα θὰ λαμπροφορεθῆ καὶ θὰ βγῆ στὸ φῶς τοῦ ἥλιου;

Κρυφὰ καὶ γρήγορα, αὐγὴν-αὐγή, ὅρθρου βαθέος ἡ ἀργά, ἀργὰ σὰ νυχτώση, οἱ ραγιστὲς, τὸ δουλωμένο γένος τῶν γραικῶν ξεμυτίζει προσεχτικά, φοβισμένα καὶ τρέχει βιαστικὰ μὲ τὴν ψυχὴν στὸ στόμα σὲ μιὰν ἀπὸ τὶς τέσσερις-πέντε ἐκκλησίες που ἀπομεινανε μὲς στὴν τρανὴ τὴν Πόλι, ποῦχε «τὰ χίλια μοναστήρια» τὸν παλιὸν καιρό.

Κι ἔλαχε ἕκεινη τὴν χρονιά, κοντὰ στὰ ἄλλα, νὰ πέσῃ τὸ ραμαζάνι* ἀπάνω στὴ σαρακοστή, καὶ μεγαλοβδομάδα νᾶναι τὸ μπατιράμι*.

Νηστεία ἔχουνε οἱ χριστιανοὶ, ἔχουνε καὶ οἱ Τούρκοι τὸ οὐλούτζι (νηστεία τοῦ ραμαζανιοῦ). Μὰ ἂν νηστεύουνε τὸ κρέας καὶ τὸ λάδι οἱ χριστιανοί, οἱ Τούρκοι δὲ βάζουνε οὐδὲ μπουκιὰ στὸ στόμα, γουλιὰ στὰ χεῖλη, ἀπὸ τὴν αὐγὴν ὡς τὸ βράδυ. Μὲ τὸ κανόνι στὸ σύθαμπτο τελεύει ἡ νηστεία. Καὶ τότες οἱ πιστοὶ τοῦ Μωάμεθ χάβουνε μιὰν ἐλιὰ καὶ στρώνουνται στὸ ἑφτάρι (τὸ γε μα τοῦ ραμαζανιοῦ).

Οὐλη νύχτα βαστάει τὸ φαγοπότι. Κι οἱ χριστιανοὶ τρέμουνε ὅλη νύχτα. Γιατὶ ὅταν χορεύουνε οἱ Τούρκοι, τότες τοὺς ἀνοίγει ἡ ὅρεξι γιὰ αἷμα. Μὰ κι ὅταν εἶναι νηστικοί, πάλι ξαγριεμένοι τριγυρνᾶνε. Πάντα ἡ χριστιανοσύνη φταίει, ἡ δόλια ἡ χριστιανοσύνη.

Στὸ τέλος, Μεγάλη Τετάρτη ἀνήμερα, ἥρθε καὶ τὸ μπαϊράμι, τὸ σεκέρ - μπαϊράμ, ποὺ λένε. Φαγοπότι ὀλημερίς κι ὀλονυχτίς, κρέατα καὶ τραγούδια. Μεγάλη Τετάρτη, Μεγάλη Πέμπτη, Μεγάλη Παρασκευή.

Κλαῖνε οἱ χριστιανοὶ τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ, τὰ πάθη τὰ δικά τους. Μόνο ποὺ κλαῖνε στὰ κρυφά, κρυφὰ σταυροκοπιοῦνται, κρυφὰ πᾶνε στὴν ἐκκλησιά, μὴν τύχῃ καὶ τοὺς ἀκούσουνε οἱ ἀπιστοὶ πάνω στὸ γλέντι καὶ φανατιστοῦνε.

*Ἐτσι εἶναι, ὅχι μονάχα στοὺς μαχαλᾶδες ὅπου ζοῦνε ἀνάκατα γραικοὶ καὶ Τούρκοι, δίπλα ὁ ἔνας στὸν ἄλλο, μὰ καὶ στὶς συνοι-

κίες όποιοναι μόνο γραικοί, μονάχα ρούμιδες, στὸ Μπαλουκλῆ στὸ Φανάρι.

Τέσσερις-πέντε εἶναι ὅλες ὅλες τώρα οἱ ἐκκλησίες στὴν Πόλι. Πρώτη ὅμως ὁ "Αι—Γιώργης τῶν Πατριαρχείων. Ἐκεῖ χτυπάει ἡ καρδιὰ τῆς χριστιανοσύνης φτωχὴ καὶ τυραγνισμένη.

Τὴν Πέμπτην ἥρθαν οἱ ραγιάδες ν' ἀκούουσυνε τὰ Δώδεκα Εὐαγγέλια, Παρασκευὴ συρθήκανε κάτω ἀπὸ τὸν ἀνθισμένον ἐπιτάφιο, Σάββατο εἴπανε τὸ πρῶτο Χριστὸς ἀνέστη καὶ φιληθήκανε. Καὶ σήμερα, Κυριακὴ τοῦ Πάσχα, τ' ἀπομεσήμερο, Λαμπρή καὶ Κυριακὴ καὶ τοῦ Θεοῦ ἡμέρα, θὰ γίνη σὰν καὶ κάθε χρόνο τὸ λειτουργία τῆς Ἀγάπης. Ἐτσι γιορτάζουνε στὰ Πατριαρχεῖα τὸ Πάσχα τῶν ραγιάδων.

"Ἐρχονται ἀπ' ὅλους τοὺς μαχαλᾶδες κι ἀπ' ὅλες τὶς γειτονίες, ἀμίλητοι, φοβισμένοι, χαρούμενοι, νὰ ψάλλουνε τὴν ἀνάστασι τοῦ Κυρίου. Συνάζονται καὶ σπρώχνονται μέσα στὸν ἄγιο ναό, γιατὶ θὰ λειτουργήσῃ ὁ ἴδιος ὁ Πατριάρχης.

Δὲ σήμαναν καμπάνες. Ποιός θὲ νὰ τὸ λεγε περαστικὸς μπρὸς στὰ Πατριαρχεῖα, πώς ἔκει μέσα γιορτάζει σήμερα τὴν πιὸ μεγάλη τῆς γιορτὴ ἡ χριστιανοσύνη; Μόλις κι ἀν ξεχωρίζεις ἐνα ἀσυνήθιστο πηγαινέλα στὰ περιγυρνὰ σοκάκια, αὐτὸς εἶναι ὅλος. Φυλάγονται οἱ γραικοί.

"Ομως μέσα στὸ προαύλιο καὶ στὴν αὐλὴ καὶ στὸ ναὸ μέσα στριμώχνονται οἱ πιστοὶ γιὰ μιὰ θεσούλα. Λάμπει ὁ ναὸς μ' ὅλους τοὺς πολυέλαιους, μ' ὅλα τὰ κεριὰ καὶ τὰ πολυκέρια καὶ τὶς λαμπάδες μ' ὅλες τους τὶς καντῆλες καὶ τὰ πολυκάντηλα ἀναμμένα. Λαμπτοκόπαει κι ἀστράφτει τὸ χρυσαφὶ φῶς.

Καὶ μπρὸς στὸ ίερὸ βῆμα, στὸ τέμπλο τὸ ξυλόγλυπτο καὶ γῦρο ἀπ' τὶς κολῶνες ἀεροσέρνονται σὰν ἀνάλαφρο σύννεφο τὸ θυμιατὸ κι εἶναι γεμάτη εύωδιες ἡ ἐκκλησιά, ὅλο καὶ πιὸ θερμές, ὅλο καὶ πιὸ βαρείες.

Λειώνουνε καὶ δακρύζουνε οἱ λαμπάδες καὶ τὰ κεριά, λειώνει καὶ δακρύζει ἡ χριστιανοσύνη.

« Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν... »

— Νεκροὶ καὶ μεῖς, καὶ τάχα θ' ἀναστηθοῦμε καμμιὰ μέρα; συλλογιῶνται.

Λαμπροκοπάει κι ἀστράφτει ὁ ναός, βαριὰ στολισμένος μὲ

τίς μαλαμοκαπνισμένες είκόνες καὶ μὲ τ' ἀσημιὰ τ' ἀναθήματα, βαριὰ φορτωμένος μὲ τοὺς δώδεκα πολύτιμους λίθους, τὸ σάρδιον, τὸ τοπάζιον, τὸν σμάραγδον, τὸν ἄνθρακα, τὸν σάπφειρον, τὸν ἵασπιν, τὸν ύάκινθον, τὸν ἀχάτην, τὸν χρυσόλιθον, τὸ βηρύλλιον καὶ τὸν ὄνυχίτην.

Κι εἶναι γεμᾶτος τώρα ἀπὸ δεσποτάδες κι ἀρχιμανδρῖτες καὶ διακόνους μὲ τὰ χρυσοκέντητα ἄμφια. Στὸ θρόνο του ὁ Πατριάρχης μὲ τὴ διαμαντοκόλλητη χρυσῆ μίτρα καὶ τὸν πολύσταυρο σάκκο ἀπὸ βαθυγάλαζη στόφα ὀργυροχρυσοκεντημένη.

*Αριστερά του κάθονται, στὴν ἐπίσημη σειρὰ τοῦ θρόνου του, ὁ καθένας, οἱ συνοδικοὶ οἱ συγχοροστατοῦντες, πρῶτος ὁ Καισαρείας. Πολυσταύρια φελόνια ἀπάνω σὲ λευκὰ στιχάρια, ὡμοφόρια μὲ τρεῖς πώλους, χρυσοπλούμιστα πετραχήλια ἐπιμάνικα, ψηλὲς σκαλιστὲς πατερίτες καὶ μίτρες μαλαμοκαπνισμένες καὶ κεντημένες μὲ πετράδια πολύχρωμα.

*Αντίκρυ στοῦ Πατριάρχη τὸ θρόνο στέκουν ὁρθοὶ στὰ στασίδια τους οἱ μεγάλοι λαϊκοὶ ἄρχοντες. Πρῶτος, περαστικὸς ἀπ' τὴν Πόλι, ὁ δοσποδάρος *τῆς Μολδαβίας Μύρων Μπαρνόβσκι, καὶ δίπλα του ὁ μέγας βόρνικος* τῆς Μολδαβίας Βασίλη Λούπου. Τοῦτος ἔδω ἔχει σκληρὸ σουβλερὸ πρόσωπο σὰν τοῦ λύκου. Φορᾷ βαρυστολισμένο κεντητὸ καφτάνι* μὲ γούνα πολύτιμη γῦρο στὸ λαιμὸ καὶ στὸν ποδόγυρο. Γούνινο καὶ τὸ βαρὺ σκουφί του, μὰ τώρα τὸ κρατάει στὸ χέρι κι ἔχει τὸ πρόσωπο σκυφτό.

Πίσω ἀπ' αὐτοὺς στέκουν οἱ ναζίρδες (οἱ λαϊκοὶ ἄρχοντες τῶν πατριαρχείων) ὁ Μέγας Λογοθέτης, ὁ Μέγας Σκευοφύλαξ, ὁ Μέγας Χαρτοφύλαξ, οἱ ἄλλοι ὅλοι οἱ «ἐντιμότατοι κληρικοί», καθὼς τοὺς λένε, κι ἂς μὴν εἶναι ιερωμένοι. Φορᾶνε βαρείες ἐπίσημες στολές, ποὺ πέφτουν ἀπ' τοὺς ὄμους σὰ μανδύες πλουμισμένοι μὲ σειρήτια καὶ μὲ γουναρικά.

Κι ύστερα εἶναι ὀλόκληρο τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν, τὸ πλήρωμα τοῦ ναοῦ τὸ «χριστεπώνυμον», οἱ ἀντρες δεξιά, οἱ γυναῖκες ἀριστερά.

«Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν,
θαυμάτω θάνατον πατήσας...»

Οἱ ραγιᾶδες δαικρύζουν. Συνήθισαν πιὰ στὰ βάσανα. . . μά, συνηθίζονται τὰ βάσανα ποτέ; Μιὰ φορὰ τὸ χρόνο, ἐτούτη τὴν ἡμέρα,

τὴ Λαμπρή, ἀντικρύζουνε τὰ μάτια τους ἐνα ἐπίσημο μεγαλεῖο, πού μόνο στὸ ὄνειρο καὶ στὰ παραμύθια τὸ χοῦν ἰδωμένο. Θεέ μου, ἔτσι ἥμασταν, μὰ πιὸ λαμπρὰ καὶ πιὸ ἐπίσημα καὶ πιὸ μεγαλόπρεπα ἀκόμα, χίλιες φορὲς ὅταν ἡ Πόλι ήτανε βασιλεύουσα τῆς χριστιανοσύνης κι ὁ Πατριάρχης λειτουργοῦσε μέσα στὴν Ἀγια-Σοφιά !

Τώρα μὲ τοῦτο τὸ πρόσκαιρο, τὸ κομματιασμένο ξαναζωντάνευμα τῶν περασμένων μεγαλείων τοῦ Γένους, ἀναταράζεται γιὰ μιὰ στιγμὴ ἡ ψυχή, λαχταράει ὁ λαὸς καὶ δακρύζει.

Ἄριστερὰ οἱ γυναῖκες, δεξιὰ οἱ ἄντρες. Στὴν παραζεσταμμένη ἐκκλησιά, τὴν κορεσμένη ἀπὸ τὸ λιθανωτὸ καὶ τὶς ψαλμῷδεις, μέσα στὸ ξάστραμμα τῶν πολυελαίων καὶ τῶν ἀμφίων ἀναθαρρέψανε γιὰ μιὰ στιγμούλα οἱ χριστιανοί, τάχα πώς κάτι τοὺς ἀπόμεινε ἀκόμα. Κι αὐτοὶ ποὺ συνηθίσανε πιὰ ἀπὸ γενιὲς γενιῶν νὰ ζοῦνε ὡσὰν ἀποθαμμένοι μὲ μιὰ φωνὴ τώρα, ἄντρες καὶ γυναῖκες, ὑμνοῦνε τὸν Κύριο ποὺ ἀναστήθηκε «τοῖς ἐν μνήμασι ζωὴν χαρισάμενος»...

Δὲν πολυμιλᾶνε. Κανένας δὲν πολυμιλάει ἐδῶ στὴν αὐλή, γιατὶ ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία σπάσανε τώρα ξαφνικὰ τὰ μάγια, ἔσβησε ἡ ὄνειροφαντασία μὲ τὸ ἀπόσωμα τῆς λειτουργίας κι ὁ λαός, ἐδῶ στὸν ἥλιο, στὸ φῶς τῆς ἡμέρας ξαναβρῆκε κοντὰ στὴ μεγάλη χαρὰ τῆς Ἀνάστασης τὸ φόβο ποὺ κρυφοφυλάει. Μπορεῖ νὰ τοὺς δοῦνε, ἔτσι συναγμένους ὅλους, καὶ νὰ ξαγριευτοῦνε οἱ Τοῦρκοι. Τέτοιες ὥρες ἵσα ἵσα παραμονεύουνε οἱ ἀπιστοί. Ἐπειτα στὸν ἥλιο, ἐδῶ στὸ φῶς τῆς μέρας, κι ἀς εἶναι διάφανη, κι ἀς εἶναι ἀνοιξιάτικη, οἱ χριστιανοὶ βρήκανε ξανὰ μέσα τους τὸν παλιό, τὸν παραδαρμένο ραγιᾶ, βλέπουν ξανὰ μπροστά τους τὸ φτωχικὸ χαμόσπιτο μὲ τὴ διπλομανταλωμένη πόρτα, νοιώθουνε ξανὰ καὶ πάντα τὸ χτεσινὸ καὶ τὸ αὐριανὸ χτυποκάρδι, τὸ τρομαγμένο ξαγρύπνισμα καὶ τὸ λαχανισμένο ἀφούγκρασμα στοὺς ἀπόμακρους βρόντους....

“Ηλιος χύνεται παντοῦ, λαμπράδα τῆς Λαμπρῆς. Γιορτὴ εἶναι σήμερα τρισμεγάλη. Ἀς ξεχαστοῦμε γιὰ λίγο ! Ἐμπρός !

‘Ο λαὸς κινήθηκε καὶ σπρώχτηκε κατὰ τὴ θύρα τοῦ Οἴκου. Ἐκεῖ στὸ φτωχὸ κι ἀπεριποίητο ἀνεβαίνουνε τὴ σκάλα γραμμὴ ὄλοκληρη λιτανεία οἱ πιστοὶ καὶ μπαίνουνε καρδιοχτυπῶντας στὸ Μεγάλο Συνοδικό.

Νὰ ὁ Πατριάρχης. Κάθεται στὸ θρόνο του. Δίπλα, ζερβόδεξα, στέκουνε δεσποτάδες καὶ παπᾶδες καὶ διακοι μὲ τὰ χρυσοκέντητα,

τὰ βαρυστοιλισμένα τὰ ἄμφια. Πάλι γιὰ μιὰ στιγμὴ ξαναφαντάζει τὸ παλιὸ μεγαλεῖο, πάλι ξεγιελιέται ὁ λαός. Σκύβει καὶ φιλάει τὸ μακροδάχτυλο τὸ χέρι τοῦ Πατριάρχη, κι ὁ Πατριάρχης μοιράζει στὸν καθένα ἀπὸ ἓνα κόκκινο αὐγό.

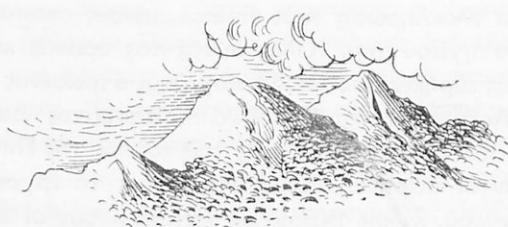
Πρῶτα περνάει τὸ ἀρχοντολόι, οἱ «μεγαλόσχημοι». Παίρνουν δῶρο τρία αὐγὰ δεμένα σὲ μεταξωτὸ μαντήλι. Ἐπειτα ἔρχονται οἱ ἄλλοι ὅλοι, ὁ λαός, περνᾶνε, σκύβουνε, φιλᾶνε τὸ χέρι, παίρνουν δικαθένας ἔνα κόκκινο αὐγό. Ἡ καρδιὰ χτυπάει, ἡ γλῶσσα στέγνωσε, εἶναι ἄφωνοι ὅλοι. Μόνο ὁ Πατριάρχης κάτι ψιθυρίζει, κάπποιο μυστικό, ὡς δίνει τὴν εὐχή του σ' ἔναν ἔνα.

Πῆρε τέλος καὶ τούτη ἡ τελετή, σκόρπισε ὁ λαός στὰ γῦρο τὰ σοκάκια. Τὸ κανόνι χτύπησε μεσημέρι ἀπὸ ὧρα πολλή, οἱ Τοῦρκοι εἶναι μαζευμένοι στὰ σοκάκια τους καὶ τρῶνε.

Σκορπίσαμε γοργὰ οἱ χριστιανοὶ καὶ χάθηκαν, ἔτσι ὡς φεύγουν ἔνας ἔνας, δυὸς δυό, ἀφοῦ χειροφιλήσουν. Ξεχυθήκανε οἱ ραγιᾶδες, ἄλλοι πᾶνε στὶς Βλαχέρνες, ἄλλοι στὸ Μπουλουκλῆ, ἄλλοι πιὸ πέρα ἀκόμα ὡς τὸ Ἐπταπύργιο, μὰ πιὸ πολλοὶ χωνευτήκανε κατάμεσα στὴ Σταμπούλ, στοὺς τουρκομαχαλᾶδες. Κάμποσοι δρασκελίσανε τὸν Κεράτιο καὶ βγήκανε στὸ Γαλατᾶ κι ἀνηφορίσανε στὸ Πέρα.

Απόσπασμα ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα «Μανδόλικοι»

Θ. Πετσάλης

MAXAI ΤΗΣ ΠΙΝΔΟΥ

Ἡ Πίνδος εἶναι συγκρότημα τραχέων, ἀποκρήμνων καὶ πανυψήλων ὁρέων. Τὸ αὐτὸ δρεινὸν συγκρότημα, ὃπου ἐγράφη τὸ ἀθάνατον ἔπος τῶν Ἑλλήνων πολεμιστῶν καὶ συνετρίβησαν τὸ πρῶτον τὰ ἐκλεκτότερα στρατεύματα τοῦ ὑπερφιάλου ψευδοκαίσαρος τῆς Ρώμης, ἐμφανίζεται σχεδὸν ἀδιάβατον λόγω τῶν ὑψηλῶν καὶ ἀπροσί-

των κορυφογραμμῶν Σμόλικα, Γράμμου καὶ Ἀρέννας (Σμόλικας ύψομετρον 2.635 μέτρα. Γράμμος 2.520 μέτρα. Ἀρέννα 2420 μέτρα).

Ἐπὶ πλέον οἱ βαθειές καὶ ἀπόκρημνες δασώδεις χαραδρώσεις τοῦ συγκροτήματος διασχίζονται ἀπὸ πολὺ λίγα δύσβατα μονοπάτια (γιδόστρατες) χωρὶς καμμίαν ἀπολύτως συνοχὴν μεταξύ των, ποὺ ὁδηγοῦν εἰς τὰ ἀπρόσιτα καὶ χαίνοντα κάτω εἰς ἀβύσσους χείλη τῶν κρημνῶν, ὅπου ἔχουν στήσει τὰς φωλεάς των μεγαλοπρεπεῖς καὶ ὑπερήφανοι οἱ ἀετοὶ τῆς Πίνδου. Ἀπὸ τοὺς κρημνοὺς αὐτοὺς καὶ τὰ ἀγριοκάτσικα ἀκόμη τῆς Πίνδου, ποὺ ζοῦν σὲ μεγάλα κοπάδια στὰ πυκνὰ ἀπὸ ὅξες καὶ ἔλαστα δάση τῆς, ὅταν συχνὰ λαθέψουν στὶς ἀκροβατικές τους ἀναρριχήσεις καὶ σκοντάψουν, κρημνίζονται καὶ συντρίβονται στὰ βάθη τῶν ἀποκρήμνων χαραδρῶν, ἀμετρήτου βάθους.

Στὰ δύσβατα καὶ ἀπόκρημνα αὐτὰ φαράγγια, στὰ ἀπάτητα καὶ παρθένα δάση μὲ τὰ ἐλάφια, τὰ ἄφθονα ζαρκάδια, τὰ ἀγριογούρουνα καὶ τὰ ἀναρίθμητα κοπάδια λύκων, τσακαλιῶν καὶ ἄρκτων ἀκόμη ἥτο ἀδύνατος ἡ χρησιμοποίησις ἵππων. Ἀλλὰ καὶ οἱ πεζοὶ μετὰ μεγάλων κινδύνων ἡδύναντο νὰ περάσουν.

Ο ἔχθρος, προελαύνων διὰ τῶν διαβάσεων τοῦ Σμόλικα καὶ ἀπὸ Κονίτσης-Κερασόβου εἰς Σαμαρίναν καὶ διαρκῶς κατερχόμενος εἰς Βωβοῦσαν μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ φθάσῃ τὸ ταχύτερον εἰς τὸ Μέτσοβον, προσεπάθει νὰ ὀλοκληρώσῃ τοὺς ἐπιδιωκομένους σκοπούς τοῦ σχεδίου τοῦ στρατηγείου του. Ὁλας αὐτὰς τὰς ὀρεινὰς καὶ δασώδεις ἐκτάσεις δὲν τὰς εύρηκεν ἀσφαλῶς ὁ εἰσβολεὺς στρωμένας μὲ τριαντάφυλλα. Στρατιωτικαὶ δυνάμεις τοῦ ἀποσπάσματος Δαβάκη ἥσαν σκορπισμέναι σὲ διάφορες τοποθεσίες τοῦ τομέως τῆς Πίνδου καὶ μολονότι ἀσήμαντοι παρηνώχλησαν σπουδαίως τὸ ἔργον τῆς προελάσεως τοῦ ἔχθρου, χωρὶς βέβαια νὰ κατορθώσουν οἱ ὀλίγοι αὐτοὶ γενναῖοι τελικῶς νὰ ἐμποδίσουν τὰ σχέδιά του. Ἐν τούτοις εἶναι ἐπιβεβλημένον καθῆκον νὰ ἔξαρθῃ, πρὶν εἰσέλθωμεν εἰς τὸ κύριον θέμα τῆς ἔξιτορήσεως τῶν μαχῶν τῆς Πίνδου, ὁ ἀπαράμιλλος ἥρω-ΐσμὸς καὶ ἡ αὐτοθυσία, τὴν ὅποιαν ἐπέδειξαν οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ στρατιῶται οἱ ταχθέντες νὰ φράξουν μὲ τὰ γενναῖά των στήθη τὸν δρόμον τοῦ εἰσβολέως.

Τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς ἴταλικῆς εἰσβολῆς, εἰς τὰς ύψηλὰς κορυφὰς τοῦ Γράμμου καὶ τοῦ Σμόλικα, εἰς τὸ δριμύτατον ψῦχος ποὺ

ἐπεκράτει, προσετέθη καὶ ἡ πτῶσις ἀφθονωτάτης χιόνος. Οἱ Ἰταλοὶ ἐνθαρρυνθέντες ἀπὸ τὰς πρώτας ἐπιτυχίας των καταβάλλουν πείσμονας προσπαθείας νὰ ἑκδιώξουν τοὺς ὑπερασπιστὰς τοῦ ὑψώματος τῆς Κιάφας, ἀλλὰ χωρὶς κανένα ἀποτέλεσμα. Ἡ παραμονὴ ὅμως τῶν στρατιωτῶν μᾶς ἐπὶ τοῦ ὑψώματος τῆς Κιάφας καθίσταται προβληματική. Οἱ περισσότεροι ἀνδρες τοῦ ἀνθυπασπιστοῦ Καφαντάρη εἶχαν καταστῆ πλέον ἄχρηστοι, μὴ δυνάμενοι νὰ κινηθοῦν καὶ νὰ χρησιμοποιήσουν τὰ ὅπλα των, διότι ἔπαθον ἀπὸ κρυοπαγήματα. Οἱ ὑπόλοιποι στρατιῶται ἥγωνται ἀνέστησαν μὲν πεῖσμα καὶ ἀφάνταστον ἡρωϊσμόν, περιφρονοῦντες τὸν θάνατον καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, τὰ ὅποια ἥσαν περισσότερον ἀμείλικτα καὶ ἀπὸ αὐτὰς ἀκόμη τὰς σφαίρας. Ὁ διοικητὴς τοῦ ἀποσπάσματος Πίνδου ἀνέθεσε τὴν διοίκησιν τῶν δυνάμεων τοῦ στηρίγματος Καζάνι - Μπούκας - Πάτωμα Σιουμολάζαρη εἰς τὸν ταγματάρχην Θωμᾶν Νικήταν, ὁ ὅποιος παραλαβὼν καὶ ἀλλούς τρεῖς ἀξιωματικούς ἀνεχώρησε πρὸς Λυκοράχην, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν τοποθεσίαν Μπούκα ὑπὸ καταρρακτώδη βροχὴν. Μίαν ὥραν μετὰ τὴν ἄφιξιν των οἱ Ἰταλοὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς τοποθεσίας Καζάνι - Μπούκα μὲ ἔξαιρετικὴν σφοδρότητα. Παρὰ τὸ δύσβατον καὶ λίαν ἀνώμαλον ἔδαφος ὁ ταγματάρχης μὲ τοὺς συνοδεύοντας αὐτὸν ἀξιωματικούς κατώρθωσε νὰ φθάσῃ ἐπὶ τῶν κορυφογραμμῶν, ὅπου ἐμαίνοντο τὰ ἔχθρικὰ πυρά. Ἡ ἔχθρικὴ πίεσις διαρκῶς ηὔξανε χρησιμοποιουμένων πυρῶν πυροβολικοῦ καὶ ἀφθόνων ὅλμων. Τὰ εύρισκόμενα ἐπὶ τῆς κορυφογραμμῆς τμήματά μας ἥρχισαν νὰ κάμπτωνται καὶ νὰ παρουσιάζουν σημεῖα ὑποχωρήσεως. Ὁ ταγματάρχης Νικήτας, ἀντιληφθεὶς τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον τῆς ἀτάκτου ὑποχωρήσεως ἐκ τῶν θέσεών μας καὶ διαβλέπων τὸν κίνδυνον τῆς διασπάσεως τῶν ἀμυντικῶν μας γραμμῶν, ὅπότε ὁ ἔχθρος θὰ ἔφθανεν ἀνενόχλητος εἰς Ἐπταχώριον, ἐσκέφθη νὰ ἀντεπιτεθῇ καὶ νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν ἔχθρόν. Περιφρονῶν τὰ ἄφθονα πολεμικά μέσα πυρὸς τοῦ ἔχθρου, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατιωτῶν του καὶ μὲ κραυγὴς πατριωτικὰς τοὺς προσκαλοῦσε νὰ τὸν ἀκολουθήσουν. Ἡ ἥρωϊκὴ καὶ ἀπεγνωσμένη αὐτὴ προσπάθεια τοῦ ταγματάρχου Νικήτα εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀνακατάληψιν τοῦ ὑψώματος τῆς Μπούκας. Ὁ ἥρωϊκὸς ταγματάρχης, προσπαθῶν ὅρθιος καὶ ἀκάλυπτος νὰ τοποθετήσῃ ἐπὶ τῆς κορυφογραμμῆς δύο πολυβόλα, ἐδέχθη σοβαρὸν τραῦμα διαμπερὲς ἐπὶ τῆς δεξιᾶς χειρός,

χωρὶς αὐτὸν νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν μάχην, ἀποφασισμένος νὰ πέσῃ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς τιμῆς. 'Ο γενναῖος στρατιώτης ἀπέκρυψε τὸ τραῦμά του, διὰ νὰ μὴν τὸ ἀντιληφθοῦν οἱ στρατιῶται του καὶ συνέχισε τὸν ἄγωνα.

'Ἀντιληφθεὶς ὅτι οἱ Ἰταλοὶ προσπαθοῦσαν νὰ ὑπερφαλαγγίσουν τὸ ὑψωμα, ὁ τραυματίας ταγματάρχης ἐνίσχυσεν ἐπειγόντως τὸν βραχώδη αὐχένα Καζάνι διὰ μιᾶς διμοιρίας πιλυβόλων.

Οἱ ἄνδρες τῆς διμοιρίας ταύτης ὑπὸ βροχὴν ἔχθρικῶν πυρῶν κατώρθωσαν, ἀψηφοῦντες ὅλους τοὺς κινδύνους, νὰ ἐγκαταστήσουν τὰ πιλυβόλα των καὶ νὰ σταθεροποιήσουν τὰς θέσεις των παρ' ὅλην τὴν ἔχθρικὴν πίεσιν.

'Η μάχη διεξήγετο ὑπὸ ραγδαίων βροχὴν καὶ παρῆλθον πέντε ὥραι ἀπὸ τοῦ τραυματισμοῦ τοῦ ταγματάρχου, χωρὶς οὔτος νὰ ἐνδιαφερθῇ διὰ τὴν στοιχειώδη περιποίησιν τοῦ τραύματός του. Μόνον ἀφοῦ κατέπαυσε πλέον ἡ μάχη, εἰδοποίησε τὸν διοικητήν του ὅτι ἐτραυματίσθη εἰς τὴν κορυφογραμμήν τῆς Μπούκας κατὰ τὴν διάρκειαν ἀντεπιθέσεως, ἐπληροφόρησε δὲ αὐτὸν ὅτι αἱ θέσεις μας προσωρινῶς ἐσταθεροποιήθησαν καὶ ἐζήτησε νὰ ἀποσταλοῦν ἐνισχύσεις. 'Ο ταγματάρχης Νικήτας ἦτο ὁ πρῶτος τραυματίας ἀξιωματικὸς τῆς Ἰταλικῆς εἰσβολῆς. 'Ο ἡρωϊκὸς ταγματάρχης ἐκάλεσε ἐναντίον ὑπολογαγόν καὶ τοῦ ἀνέθεσε προσωρινῶς τὴν διοίκησιν τοῦ τάγματος καὶ ἀνεχώρησεν ὑπὸ ραγδαίων βροχὴν πρὸς Λυκορράχην.

Αἱ σωματικαὶ του δυνάμεις ἦρχισαν καθ' ὅδὸν νὰ τὸν ἐγκαταλείπουν, ἀπὸ τριῶν δὲ ἡμερῶν ἦτο νηστικὸς καὶ τελείως ἀϋπνος. 'Εκτὸς τῶν ταλαιπωριῶν τῆς βροχῆς, τοῦ ψύχους καὶ τῶν φοβερῶν πόνων τοῦ τραύματος ὑφίστατο τώρα καὶ τὴν ἀκατάσχετον αἵμορραγίαν, ἥ δποτα τοῦ παρέλυε τὰς δυνάμεις.

Μόλις συρόμενος ἔφθασεν εἰς Λυκορράχην, ὅπου ἐπεδέθη τὸ τραῦμά του. 'Απὸ τὴν Λυκορράχην ὁ ταγματάρχης Νικήτας ἔφθασεν εἰς Ἐπταχώριον καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸ νοσοκομεῖον Κοζάνης.

Μετὰ δύο περίου μῆνας ἔθεραπεύθη καὶ ἐζήτησε ἐπιμόνως νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰ ὄχυρά τῆς Μακεδονίας καὶ συγκεκριμένως εἰς τὸ φρούριον Ροῦπελ. 'Εκεῖ κατὰ τὴν ἐπίθεσιν τῶν Γερμανῶν ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος μὲ τὸ περίστροφον στὰ χέρια ὁ ἔνδοξος καὶ ἄξιος τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος στρατιώτης.

«Σελίδες Δάξης»

Χρῆστος Κολιάτσος

ΔΙΑΓΓΕΛΜΑ ΤΟΥ ΑΕΙΜΝΗΣΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Β.

Πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν,

‘Ο Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως σᾶς ἀνήγγειλε πρὸ δλίγου ὑπὸ ποίους ὄρους ἡναγκάσθημεν νὰ κατέλθωμεν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ἰταλίας, ἐπιβουλευθείσης τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος.

Κατὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν στιγμὴν εἶμαι βέβαιος, ὅτι κάθε ‘Ἑλλην καὶ κάθε ‘Ἑλληνὶς θὰ ἔκτελέσωσι τὸ καθῆκόν των μέχρι τέλους καὶ θὰ φανῶσιν ἀντάξιοι τῆς ἐνδόξου ἡμῶν ἱστορίας.

Μὲ πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὰ πεπρωμένα τῆς φυλῆς, τὸ ‘Ἐθνος σύσσωμον καὶ πειθαρχοῦν ώς εἰς ἄνθρωπος θὰ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἔστιῶν μέχρι τελικῆς νίκης.

Ἐν τοῖς Ἀνακτόροις τῶν Ἀθηνῶν τῇ 28 Ὁκτωβρίου 1940
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Β.

ΠΡΩΤΟΝ ΠΟΛΕΜΙΚΟΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΕΙΟΥ
28 Ὁκτωβρίου 1940

Αἱ ἵταλικαὶ στρατιωτικαὶ δυνάμεις προσβάλλουν ἀπὸ τῆς 6.30' σήμερον τὰ ἡμέτερα τμῆματα προκαλύψεως τῆς ‘Ἑλληνοαλβανικῆς μεθορίου. Αἱ ἡμέτεραι δυνάμεις ἀμύνονται τοῦ πατρίου ἐδάφους.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

(Ἐγγενῶς παραχωρηθέντα ὑπὸ τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου τοῦ Β. Ναυτικοῦ)

ΔΡΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΝΤΙΤΟΡΠΙΛΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΥΠΟΒΡΥΧΙΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΟ-ΓΤΑΛΙΚΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ 1940 — 41

Εἶναι καθῆκόν μου ώς πρώτου λόρδου τοῦ Ναυαρχείου νὰ σᾶς ὑπενθυμίσω τὸ ἔργον τοῦ ‘Ἑλληνικοῦ Β. Ναυτικοῦ, τὸ ὅποῖον διακρίνει ἀφοσίωσις πρὸς τὸ καθῆκον.

Τὰ ἐλληνικὰ ὑποβρύχια ἐβύθισαν ὑπὲρ τοὺς 50.000 τόννους ἴταλικῶν σκαφῶν μεταφερόντων ἐφόδια διὰ τὸν ἴταλικὸν στρατόν. Δύο ἴταλικὰ ὑποβρύχια ἐβύθισθησαν, τὸ πρῶτον ὑπὸ ἀντιτορπιλικοῦ «Ψαρά» καὶ τὸ δεύτερον ὑπὸ ὑποβρυχίου «Τρίτων». Ο στό-

λος τῆς Μεσογείου είναι ύπερήφανος διὰ τοὺς κατὰ θάλασσαν "Ελληνας συμάχους του καὶ τὸ συμβούλιον τοῦ Ναυαρχείου είναι εὐγνῶμον διὰ τὴν σημαντικήν των βοήθειαν εἰς τὸν ὄγωνα.

Σῆμα τοῦ Α' Λόρδου τοῦ Βρεταννικοῦ Ναναρχέλου

ΕΠΙΔΡΟΜΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΝΤΙΤΟΡΠΙΛΛΙΚΩΝ ΕΙΣ ΣΤΕΝΟΝ ΟΤΡΑΝΤΟ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΟ-ΓΑΤΑΛΙΚΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ 1940-41

"Η ύψηλὴ στάθμη ἀφοσιώσεως πρὸς τὸ καθῆκον ἔδωκεν τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἐπιτυχίας, διότι μία δρᾶσις εἰς χῶρον στενόν, ὡς ἡ Ἀδριατική, καὶ μὲ τοὺς Ἰταλοὺς κατέχοντας τὰς δύο ἀκτὰς ἐφαίνετο ἐκ τῶν προτέρων καταδικασμένη.

Δηλώσεις Α' Λόρδου τοῦ Βρεταννικοῦ Ναναρχέλου

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Τὸ θάρρος, ἡ ἀφοσίωσις πρὸς τὸ καθῆκον, ἡ ἀτρόμητος ἀντιμετώπισις τῶν κινδύνων ἔσωσε πολλὰ πλοιά μας ἀπὸ τὴν καταστροφὴν καὶ ἀπετέλεσε μεγίστην συμβολὴν εἰς τὴν νίκην τῆς Μεσογείου.

Τηλεγράφημα Βρεταννικοῦ Ναναρχέλου

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

«'Υπέροχον τὸ ἔργον σας ὑπὸ δυσχερεστάτας συνθήκας».

Σῆμα τοῦ Ἀγγλον Νανάρχου Ἀρχιγοῦ Μεσογείου

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ Ν. ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΑΓΓΛΙΚΩΝ
ΕΝ ΤΗ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

Πρὸς Ὑπουργεῖον Ναυτικῶν

Εἶναι τιμὴ δι' ἡμᾶς τὸ νὰ συνεργασθοῦν μαζί μας δυνάμεις τοῦ "Ελληνικοῦ" Εθνους, ἵδιαιτέρως δὲ δυνάμεις αἱ ὅποιαι κατέφθασαν ἐδῶ ἀμέσως μετὰ ἀπὸ ἓνα ὄγωνα, ποὺ ἔκαμε νὰ ἀντηχήσῃ τὸ ὄνομα τῆς "Ελλάδος" ἀνὰ τὸν κόσμον ὅλον.

1158/1-4-42

Σῆμα Ἀγγλον Νανάρχου Ἀρχιγοῦ Μεσογείου

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΒΟΡΕΙΟΑΦΡΙΚΑΝΙΚΑ ΠΑΡΑΛΙΑ

Πρόδες «Βασίλισσαν Ὁλγαν»

Σάς ἀπόστελλω τὰ θερμά μου συγχαρητήρια διὰ τὴν ἔξόχως ἐπιτυχῆ δρᾶσιν τῆς 2ας Ἰουνίου, εἰς ἣν ἐλάβατε μέρος. Προσθέσατε μίαν ἀξιομνημόνευτον ἐπιτυχίαν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Β. Ναυτικοῦ.

022337/2—6—43

Σῆμα "Αγγλου Νανάρχου Αρχηγού Μεσογείου"

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΥΝΗΣΙΑΣ

Ἡ ὀλόψυχος καὶ ἀδιάκοπος προσπάθεια τῶν δυνάμεών σας συνεπλήρωσε τὴν ἀφρικανικήν ἐπιτυχίαν καὶ ἀπεδείχθη ἀσφαλής. Βάσις διὸ τὴν ΝΙΚΗΝ.

Τηλεγράφημα Βρεταννικῆς Κυβερνήσεως

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΥΝΗΣΙΑΣ

Εἴμεθα εύτυχεῖς, ὅτι αἱ μεθ' ἡμῶν ναυτικαί σας μονάδες ἐβοήθησαν εἰς τὴν δόλοκλήρωσιν τῆς νίκης εἰς τὴν Τύνιδα.

17—5—43

Τηλεγράφημα Στρατηγοῦ Αἰγαίνευκάσονε

ΔΡΑΣΙΣ ΥΠΟΒΡΥΧΙΟΥ «ΚΑΤΣΩΝΗΣ» ΕΙΣ ΛΙΜΕΝΑ ΓΥΘΕΙΟΥ

Συγχαίρω τὸ ἔλληνικὸν ὑποβρύχιον «Κατσώνης» διὰ τὴν ἰδιαιτέρως γενναίαν καὶ ἐπιτυχῆ δρᾶσιν του εἰς τὴν μόλις περατωθεῖσαν περιπολίαν του.

16—4—43

*Σῆμα Νανάρχου Αρχηγού Υποβρυχίων
παρὰ τῷ Βρεταννικῷ Ναναρχείῳ*ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΙΣ ΕΙΣ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟΥ ΑΝΟΥΠΟΒΡΥΧΙΟΥ
«Β. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΙΙ» ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Ἄντιπροσωπεύω μιὰ χώρα 200 ἑτῶν καὶ ἀντιπροσωπεύετε μιὰ χώρα 3.000 ἑτῶν. Υποκλίνομαι μὲ σεβασμὸν ἐνώπιόν σας, καὶ, γνωρίζων τὰς ναυτικάς σας ίκανότητας καὶ παραδόσεις, σᾶς λέγω : Σᾶς παραδίδομεν ἐν ἀνθυποβρύχιον ἀξίζετε ὅμως ἔνα θωρηκτόν.

Προσφόρησις Προέδρου Ρούσβελτ

ΕΠΙ ΤΗ ΑΙΓΑΛΕΙΑ ΤΗΣ «Β. ΟΛΓΑΣ»

‘Η ἀπώλεια τοῦ λαμπροῦ τούτου πλοίου, τὸ ὅποιον εἶχε καταστῆ περίφημον καθ’ ὅλην τὴν Μεσόγειον, θὰ γίνη βαθύτατα αἰσθητὴ εἰς ὅλους ὅσοι συνυπηρέτησαν μαζί του.

291220—9—43

Σῆμα Ἀγγλον Ἀρχιγοῦ Μεσογείου

ΕΠΙ ΤΗ ΑΙΓΑΛΕΙΑ ΤΟΥ «ΚΑΤΣΩΝΗ»

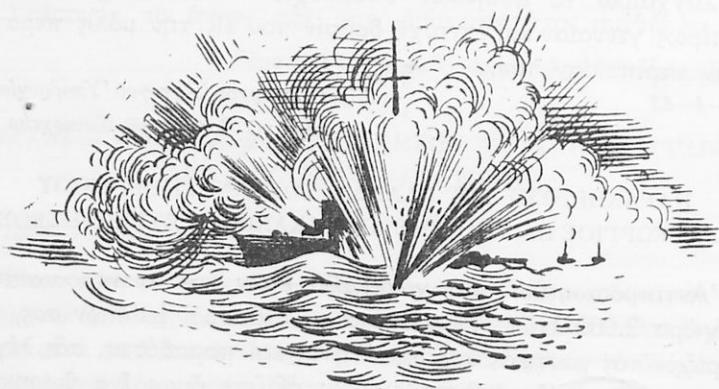
‘Ο κυβερνήτης καὶ τὸ πλήρωμα τοῦ «Κατσώνη» μᾶς ἐνέπνευσαν τὸ παράδειγμα ἀφοσιώσεως πρὸς τὸ καθῆκον καὶ αὐτοθυσίας.

261205—9—43

Σῆμα τοῦ Ἀγγλον Ἀρχιγοῦ τοῦ Ιον Στολίσκου
Ὑποβρυχίων Μεσογείου

ΕΠΙ ΤΗ ΑΙΓΑΛΕΙΑ ΤΟΥ «ΤΡΙΤΩΝΟΣ»

Διέταξα ἐπίθεσιν διὰ βομβῶν βάθους. Τότε — καὶ δὲν μπορῶ ἀκόμη νὰ τὸ πιστέψω — ἐνῷ σκεπάζαμε τὸ ύποβρύχιον μὲ βόμβες τὸ πλήρωμά του μᾶς ἔξηκόντιζε τορπίλας. ‘Ο «Τρίτων» ἐπολέμησε μέχρι τῆς ύστάτης στιγμῆς.

Δήλωσις τοῦ κυβερνήτου τοῦ γερμανικοῦ ἀνθυποβρυχίου
τοῦ καταβυθίσαντος τὸν «ΤΡΙΤΩΝΑ»

ΕΛΛΗΝΙΔΕΣ

Εἰς αὐτὴν τὴν μεγάλην ποὺ ἄρχισε, μάχην ἡ ὅποια μᾶς ἐπεβλήθη, ἔχει σπουδαίαν ἀποστολὴν ἡ γυναικα, ἡ Ἑλληνίς. Ἐνῷ πολεμοῦν οἱ ἄνδρες ἐπάνω στὰ βουνά—ὅσοι ἄνδρες ἔχουν τὴν τύχην νὰ φέρουν ὅπλα—καὶ στέλλουν ἑδῶ ἀνδρογυαθήματα καὶ προελάσεις καὶ νίκας, αἱ γυναικες μποροῦν ἀπ’ ἑδῶ μὲ τὴν ψυχραιμίαν, τὸ θάρρος καὶ τὴν πνοήν των νὰ κρατοῦν τὸν ἄγωνα. Χθὲς ἀκόμη αἱ γυναικες τῆς Πίνδου ἔδωσαν κάτι περισσότερον ἀπὸ τὸ θάρρος καὶ τὴν πνοήν. "Ἐδωσαν τὴν ζωὴν καὶ τὰ χέρια των." Οταν ἡ 8η Μεραρχία διετάχθη νὰ προελάσῃ καὶ νὰ καταλάβῃ ὥρισμένες διαβάσεις «ἔστω καὶ χωρὶς ἐφοδιοπομπάσ», μαζὶ μὲ τοὺς γέροντες καὶ τὰ παιδιὰ ἔβγηκαν ἀπὸ τὰ σπίτια των αἱ γυναικες καὶ ἔφεραν εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὁρέων τὰ πυροβόλα, τὰ πυρομαχικά, τὰς ὁβίδας. Ἐν ὥρᾳ μάχης. Γυναικες τῆς Πίνδου πρέπει νὰ γίνουν τώρα ὅλαι αἱ Ἑλληνίδες. Δὲν θὰ χρειαστῇ νὰ μεταφέρουν κανόνια καὶ δὲν θὰ κληθοῦν νὰ ἀνεβοῦν εἰς τὰ βουνά. Εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωριά καὶ τὰ σπίτια των ἀκόμη αἱ Ἑλληνίδες διασχειρίζονται τόσον μέγα μέρος τῆς μάχης, ὡστε αὐταὶ μόναι ἡμποροῦν νὰ μᾶς δώσουν τὴν νίκην. Διότι μὲ τὸ θάρρος των ἀγωνίζεται καὶ ὁ σύζυγος καὶ τὸ παιδί. Μὲ τὸ θάρρος των κρατιέται τὸ σπίτι. Μὲ τὸ θάρρος των στέκει ἡ κοινωνία. Κληρονόμοι μεγάλων παραδόσεων καὶ μεγάλων παραδειγμάτων, αἱ Ἑλληνίδες καλοῦνται τὴν στιγμὴν αὐτὴν, τὴν σημαντικωτέραν τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, νὰ γράψουν μαζὶ μὲ τὰ ὄνόματα τῶν ἡρώων μας τὰ δικά των. Καλοῦνται νὰ ἐνθυμηθοῦν τὴν Ἑλλάδα καὶ τόσες γυναικες, ποὺ ἐγαλούχησαν τὴν αἰωνίαν της δόξαν. Τὶς γυναικες τῶν Σπαρτιατῶν ποὺ ἔδιδαν μὲ τὸ «τὰν ἦ ἐπὶ τᾶς»—αὐτὴν ἦ ἐπ' αὐτῆς — τὴν ἀσπίδα εἰς τὰ παιδιά των. Τὴν Τελέσιλλαν,

ποὺ ἐφόρεσεν εἰς τὸ "Ἀργος τὸ κράνος καὶ ἐπολέμησεν ὡς ἄνδρας. Τὰς Ἑλληνίδας τῶν Συρακουσῶν, ποὺ προσέφεραν εἰς τὴν κινδυνεύουσαν πατρίδα των ὅλα των τὰ κοσμήματα καὶ ὅλα των τὰ κειμήλια διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἐναντίον τῶν Καρχηδονίων πολέμου. Νὰ ἐνθυμηθοῦν ἔπειτα τὶς ἡρωῖδες τοῦ ἀγώνος τῆς Ἀνεξαρτησίας : Τὴν Μαρούλαν τῆς Λήμου, ἡ ὁποία, ἅμα εἶδε νεκρὸν τὸν πατέρα της, ἐπῆρε τὸ σπαθί του καὶ ὀδήγησε τοὺς "Ἐλληνας εἰς τὴν νίκην. Τὴν Μαρίαν τὴν Συγκλητικὴν ἀπὸ τὴν Κύπρον, ἡ ὁποία, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Λευκωσίας ὁδηγούμενη μὲ ἄλλας παρθένους εἰς τὴν δουλείαν, ἔβαλεν εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην φωτιὰ καὶ ἐτίναξεν εἰς τὸν ἀέρα τὸ πλοῖον. Τὶς Σουλιώτισσες, ποὺ ἐτραγούδησαν εἰς τοὺς τὸν ἀέρα τὸ πλοῖον. Τὶς Σουλιώτισσες, ποὺ ἐπεσαν μαζὶ μὲ τὰ βράχους τοῦ Ζαλόγγου τὸ κύκνειον ἔσμά των καὶ ἐπεσαν μαζὶ μὲ τὰ παιδιά των εἰς τοὺς κρημνούς. Τὴν Μόσχω Τζαβέλλα, ἡ ὁποία, ὅταν ὁ Ἀλῆ πασᾶς τὴν ἡπείληση πώσ, ἀν δὲν ἀλλαξιπιστήσῃ, θὰ ψήσῃ τὸ παιδί της, τὸν Φῶτον, τοῦ ἀπήντησεν : «Νὰ μοῦ στείλης κι ἐμένα ἔνα κομμάτι νὰ φάω. Ἐγώ εἶμαι νέα καὶ θὰ κάνω κι ἄλλα παιδιά». Γυναῖκες τῆς ἀρχαιότητος, τῆς Σπάρτης, τῶν Συρακουσῶν καὶ τοῦ "Ἀργους, γυναῖκες τῆς νέας Ἑλλάδος, τοῦ Σουλίου, τῆς Πάργας καὶ τοῦ Ζαλόγγου, γυναῖκες σημερινοί, αἱ γυναῖκες τῆς Πίνδου, ὅλες μαζὶ πνοὴ καὶ χάρις καὶ δύναμις καὶ ψυχὴ τῆς αἰωνίας Ἑλλάδος, ἃς παρασύρουν τώρα εἰς μίαν πελωρίαν διαδήλωσιν διὰ τὴν πατρίδα ὅλες τὶς Ἑλληνίδες. "Ας ἐννοήσουν ὅλαι ὅτι ἐκλήθησαν ὑπὸ τὰς σημαίας, ὅτι εἶναι ἐπιστρατευμένη ἡ ψυχὴ των, ἡ καρτερία των, τὰ χέρια των, τὸ μειδίαμά των. "Οτι καὶ αὐτὸ ἀκόμη ἀποτελεῖ πυρομαχικόν. "Οτι καὶ αὐτὸ κρατεῖ ἔνα σπίτι! Εἶναι τὸ παιδί εἰς τὸ μέτωπον ; Θὰ γυρίσῃ μὲ τὸ καλό. Πέρνοῦν οἱ δολοφόνοι ἀπὸ ψηλά ; "Η Παναγία θὰ μᾶς φυλάῃ. Καὶ θάρρος καὶ ὑψηλὰ τὰ μέτωπα καὶ ἴσια κορμιά. Καὶ δουλειά. Νοσοκομεῖα, πρῶται βοήθειαι, συσσίτια, πλέξιμο, οὔτε μιὰ ὥρα χαμένη, οὔτε μιὰ στιγμὴ οὔτε μία σκέψις ποὺ νὰ μὴν εἶναι Ἑλληνική. "Ετσι, ὅταν οἱ ἄνδρες νικοῦν εἰς τὰ σύνορα, καὶ ἐντεῦθεν τῶν συνόρων νικοῦν οἱ γυναῖκες, ἡ Ἑλλὰς θὰ νικήσῃ.

"Ἄρθρα τοῦ πολέμου 1940 — 41 "

Γ. Α. Βλάχος

Η ΤΕΛΕΤΗ

Ἐφέτος δὲν θὰ παραταχθῇ ἀπὸ τῶν Ἀνακτόρων μέχρι τῆς Μητροπόλεως ὁ στρατός· δὲν θὰ ἔχῃ τὸ γενικὸν πρόσταγμα λάμπων εἰς χρυσὸν καὶ παράσημα ὁ ἔφιππος στρατηγὸς. Δὲν θὰ ἐκχυθῇ ὁ λαός εἰς τοὺς δρόμους, δὲν θὰ ἀκουσθοῦν ἑορταστικοὶ οἱ κώδωνες τοῦ ναοῦ, δὲν θὰ ἀντηχήσουν τὰ πυροβόλα. Ἐφέτος θὰ γίνη στὰ χιόνια ἡ τελετὴ. Ἐκεῖ εἰς τὰς κορυφάς, τὰ ὑψώματα, εἰς τοὺς παγωμένους κρημνούς ἔχει ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα παραταχθῇ ὁ στρατός. Ἐκεῖ ὁ στρατηγὸς ἔχει σταθῇ, ἐκεῖ ἔχει στηθῇ βαρύ, σκυθρωπὸν τοῦ λόφου τῶν Νυμφῶν τὸ χαρμόσυνον πυροβόλον. Ἐκεῖ θὰ κατεβοῦν ἀπὸ τοὺς θόλους τοῦ οὐρανοῦ μὲ τῶν ἀγίων τὰ ωσαννὰ καὶ τῶν ἀγγέλων τὰ φτερουγίσματα αἱ εὔχαι τοῦ ‘Υψίστου. Ἐκεῖ ἔχει ἐκχυθῇ ὁ λαός. Ὅπου κορυφή, ὅπου δρόμος, ὅπου στενωπός, ὅπου πλαγιὰ στέκει δρυΐα μιὰ σύζυγος, μιὰ ἀδελφῆ, μία μητέρα. Σκιαὶ κρατοῦν γῦρο τὰ ἔξαπτέρυγα, ὅπτασίαι καίσυν λιβανωτὸν, τὰ ἄστρα ἔχουν κατεβῆ χαμηλὰ διὰ νὰ γίνουν κανδῆλαι, καὶ πλῆθος λάμπουν μέσα εἰς τὶς πέτρες, στοὺς βράχους, στὰ παγωμένα κλαδιά τῶν ἐλάτων τὰ ὄλόχρυσα εἰκονίσματα. Ψάλται τῶν βουνῶν ὁ ἀντίλαλος, χορὸς ἡ χιονοθύελλα, τῆς Παρθένου τὰ δάκρυα σταλακτίται. Ἐκεῖ θὰ γίνη ἡ τελετὴ. Μία ἥλη ἵππικοῦ, ὅπως εἰς τὴν ἄσφαλτον ἄλλοτε, θὰ καλπάσῃ τώρα διὰ μέσου τῶν χαραδρῶν, διὰ νὰ φέρῃ εἰς τὸν ναὸν τοὺς νεκροὺς τῶν πολέμων. Θὰ κατέβουν ἀπὸ τ’ ἄλογά των οἱ ἀρχαῖοι ἵππεῖς, μὲ τὰς ἀσπίδας καὶ μὲ τὰ δόρατα οἱ Μακεδόνες, σταυροφόροι οἱ Βυζαντινοὶ μὲ τὰ λάβαρά των, μὲ τὶς μπάλες, τὰ καριοφίλια καὶ τοὺς δαύλοὺς οἱ ἀγωνισταί, μὲ αἵματωμένα ἀκόμη τὰ στήθη των οἱ χθεσινοί μας νεκροί. Καὶ ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰώνων θερμή, εὐλαβής, τρομακτική, μυριόστομος θὰ ὑψωθῇ πρὸς τὸν Θεὸν ἡ εὔχῃ :

— Θεέ, Σύ, ὁ ὄποιος ἐδημιούργησες τὸν κόσμον αὐτόν, ὁ ὄποιος ἔχάραξες τῶν ἡλίων τοὺς κύκλους καὶ τῶν ἄστρων τὰς τροχιάς, καὶ κρατεῖς εἰς τὴν παλάμην σου χρυσῆν κόνιν τὸν Γαλαξίαν, εἰς τοῦ ὄποίου τὸ πρόσταγμα αἱ ὑφήλιοι ὑπακούουν, τοῦ ὄποίου τὸ μειδίαμα εἶναι γαλήνη τῶν θαλασσῶν, πλοῦτος τῆς γῆς καὶ σεισμὸς ἡ ὀργή, Θεέ, Σύ, τὸν ὄποιον διὰ νὰ συλλάβουν ἐν νῷ διεμοίρασαν εἰς χιλίους θεοὺς οἱ ἀρχαῖοι, πρὸ τοῦ θρόνου τοῦ ὄποίου ἐγονυπετήσαμεν ἡμεῖς πρῶτοι καὶ ὑψώσαμεν εἰς τὴν δόξαν Σου τοὺς πρώτους

ναούς, Σύ, ό όποιος όριζεις τὸν βίον τῶν πλανητῶν καὶ τὴν ζωὴν τῶν ἐντόμων, ό όποιος δημιουργεῖς τοὺς χειμῶνας καὶ τὰς ἀνοίξεις, τὰς ἡλιολούστους ἡμέρας καὶ τοὺς βαρεῖς κεραυνούς, ό όποιος μεταβάλλεις τὰ ὅρη εἰς ἄκμαους, εἰς πεδιάδας τὰ βάθη τῶν θαλασσῶν, καὶ ἀνοίγεις μὲ τὴν πνοήν Σου τῶν ἀνθέων τὰ πέταλα καὶ ἔξυπνᾶς τὰ πτηνὰ καὶ ἀποκοιμίζεις τὰ βρέφη, Σύ, ό ἔξω περάτων καὶ χρόνου καὶ λογισμοῦ, στρέψει πρὸς ἡμᾶς τὴν θέλησίν Σου προστάτιδα, εὐλόγησον τοὺς ἀγωνιστὰς τοῦ Δικαίου, χαλύβδωσον τὰς ψυχὰς καὶ τὰς λόγχας των, ὁδήγησον τοὺς στρατούς των διὰ μέσου πετρῶν καὶ κρημῶν εἰς τὰς πεδιάδας τῆς δάφνης.

Γανία γῆς, δράξ ἀνθρώπων, δανεισθέντες ἐνα σπινθῆρα τοῦ θείου φωτός Σου, διὰ νὰ διαλύσωμεν τὰς νύκτας τοῦ σκότους καὶ νὰ φωτίσωμεν τοὺς ἀνθρώπους, μεταδόσαντες εἰς τὸν κόσμον ὅ, τι ἔκ Σοῦ ἐκπορεύεται, λάμψιν, γράμματα, τέχνας, σοφίαν καὶ τοῦ Ἑσταυρωμένου τὰς ἐντολάς, ἔζωμεν ἐδῶ, μηδένα ὑποβλέποντες, κατ' οὐδενὸς στρατευόμενοι, οὐδένα ὁχλοῦντες. Καὶ μᾶς ἔξυπνησαν οἱ σταυρωταὶ τοῦ Υἱοῦ Σου, οἱ προχές σπιλώσαντες δι' αἵμάτων τὴν φάτνην Του, οἱ ύβρισται τῆς Παρθένου, μὲ τὸ δολοφόνον ἐγχειρίδιον εἰς τὰ χέρια, λησται τῆς Πατρίδος μας, κλέπται τῆς τιμῆς μας, ύβρισται τῶν ὁσίων μας, καὶ μᾶς ἔφεραν ὑπερασπιστὰς τοῦ μόνου πλούτου μας, τῶν Ἱδεῶν, ἐδῶ εἰς τὰ χιόνια. Κάμε λοιπόν, Θεέ, νὰ νικήσωμεν. Δῶσε ἐντολὴν εἰς τὴν αὔριον, τὴν ὄποιαν Σύ θὰ ἀνατείλῃς, νὰ νικήσῃς ἡ Ἑλλὰς καὶ νὰ κατατροπώσῃ τοὺς στρατούς τῶν κακούργων καὶ νὰ στήσῃ μεταξὺ τῶν θαλασσῶν καὶ αὐτῆς, τὴν θέλησίν Σου, τεῖχος ἀσάλευτον...

Τέτε μητέρες, σύζυγοι, ἀδελφαί, ὀπτασίαι, σκιαί, ἵππεῖς, ἀρχαῖοι, Μακεδόνες, Βυζαντινοί, ἀγωνισταί, λάβαρα καὶ ἀσπίδες, αἵματωμένα σπαθιά καὶ ξεσχισμένα σημαῖαι θὰ γονυπετήσουν εὐλαβεῖς καὶ θὰ κλίνουν ἐπάνω στὸ χιόνι. Καὶ ὀπίσω ἀπὸ κάποιο ὕψωμα θ' ἀνατείλῃ ὡχρά ἡ αὔγη καί, τὴν ὥραν ἐκείνην ἐνῷ ἡ τελετὴ θὰ διαλύεται καὶ θὰ γίνωνται τὰ ὄπλα ἀτμοὶ καὶ οἱ ἀνθρωποι ὄνειρα, θ' ἀκουσθῆ διὰ ν' ἀντηλαλήσῃ ἀπὸ βουνὸν σὲ βουνὸν καὶ νὰ παραδώσῃ τὴν ἥχω της εἰς ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα ἡ πρώτη φωνὴ τοῦ "Ελληνος στρατιώτου τοῦ 1941.

— Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν τιμὴν τῆς Πατρίδος, πρὸς τὴν δόξαν, Ἐμπρός !

Καὶ χιλιάδων ναῶν οἱ κώδωνες κρυμμένοι ὅπισσω ἀπὸ τὰ σύννεφα θ' ἀπαντήσουν.

«Ἄρθρα τοῦ πολέμου 1940—41»

Γ. Α. Βλάχος

ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ 1942

Εἶχε πέσει κεῖνα τὰ χρόνια συφορὰ μεγάλη στὴ χώρα τῶν Ἑλλήνων. Ζοῦσαν ἡσυχοὶ καὶ μὲ εἰρήνη οἱ ἄνθρωποι τῇ δύσκολῃ ζῷῃ τῶν βουνῶν καὶ τῶν θαλασσῶν τους, τίποτα δὲ γυρεύανε ἀπ' ἄλλους, ὅταν ὁ κακὸς γείτονας τοὺς κήρυξε τὸν πόλεμο κι ἔστειλε τὰ φουστάτα του νὰ ῥημάξουν τὴ χώρα. Τότες ὁ λαὸς ποὺ εἶδε τὸ ἄδικο ξεσηκώθηκε, παλληκάρια, γυναικες καὶ γερόντοι ἀφησαν τὴ γῆ καὶ τὴ θάλασσα καὶ τράβηξαν στὰ βουνά νὰ ἐμπιπόδισουν τὸ κούρσεμα τῆς πατρίδας : Πολεμούσανε μῆνες καὶ μῆνες. Ἡταν βαρυχειμωνιά, καὶ στὰ φαράγγια τῆς Πίνδος οἱ ἀνέμοι βουνίζανε, τὸ χιόνι στοιβαζόταν, καὶ οἱ ἄνθρωποι ξεπαγιάζανε. Ἀπὸ τὸ πολὺ κρύο πληγιάσανε τὰ κορμὶα τῶν παλληκαριῶν, ἄλλων τοὺς κόψανε τὸ χέρι, ἄλλων τοὺς κόψανε τὸ πωδάρι. Ομως να τὸ βάλουνε κάτου δὲ λέγανε. Ἔτσι ντροπιάστηκε τότες ἀπ' τὸ λαὸ τῶν Ἑλλήνων ὁ κακὸς γείτονας, καὶ θὰ τὸν ρίχνανε οἱ "Ἑλληνες στὴ θάλασσα, ἀν ἄλλος ὄχτρὸς πιὸ ἀντίχριστος δὲν ριχνότανε ἀναντρα πάνου στοὺς φουκαρᾶδες ποὺ πολεμούσανε γιὰ πατρίδα καὶ λευτεριά. Καὶ οἱ "Ἑλληνες πιὰ δὲ βάσταξαν καὶ λύγισαν. Τὰ φουστάτα τῶν ὄχτρῶν μπήκαν στὴ χώρα, ὑποτάχτηκε ὁ λαὸς τῶν Ἑλλήνων, καὶ στὸν Ἱερὸ Βράχο τῶν προγόνων του σηκώθηκε σαντάρδο* μιστητό.

Τότες ἦρθε ἡ μεγάλη πεῖνα. Οἱ ὄχτροι πήρανε ὅ,τι ἔδινε καὶ δὲν

ἔδινε ἡ γῆ, ρημάξανε τὸν τόπο, γυμνοὶ καὶ σκελετωμένοι οἱ "Ελληνες, τὰ παιδιά καὶ οἱ γερόντοι καὶ οἱ γυναῖκες γυρίζουν γυρεύοντας νὰ βροῦνε σκουπίδια τοῦ δρόμου νὰ τὰ φάνε. Μαλώνανε ποιός νὰ πρωταρπάξῃ τὴν ἄθλια τούτη θροφή, πέφτανε τσακισμένοι μὲς τὸ δρόμο καὶ πεθαίνανε. Τόπο δὲν εἶχαν νὰ τοὺς θάψουνε, γιατὶ τὰ κοινητήρια γεμίσανε, τοὺς θάβανε πολλοὺς μαζὶ σὲ μεγάλους λάκκους. Στὰ λιμάνια οἱ ψαράδες μπαίνανε μὲς στὶς βάρκες τους, τυλίγονταν στὶς κάππητες τους καὶ πέθαιναν. Πάνω τους, στὸ γαλάζιο οὐρανό, πλέανε οἱ ἀστροι γλάροι. Ἀπ' τὰ νησιὰ τοῦ Αιγαίου οἱ δεσποτάδες στέλνανε μηνύματα στὴν πρωτεύουσα στὸν Ἀρχιερέα : «Στεῖλτέ μας ψωμὶ καὶ νεκροσέντουκα, τοῦ γράφανε, τί θ' ἀπογίνη τὸ ποίμνιό μας, Πρωθιεράρχη ; »

"Ἐτσι πέρασε ὁ χειμῶνας καὶ ἥρθε ἡ ἄνοιξι, τὸ ἔτος 1942. Τὴν ἄνοιξι, ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, οἱ "Ελληνες τιμοῦνε τὴν Ἐλευθερία. Στὰ καλὰ χρόνια σιέρνανε* τὶς σημαῖες στὰ σπίτια τους, βάζανε τὰ καλὰ τους ροῦχα, οἱ καμπάνες τῶν ἐκκλησιῶν παίζανε, καὶ στὴ Μητρόπολι ἔκανε δοξολογία ὁ Ἀρχιεπίσκοπος φορῶντας τὰ χρυσᾶ του ἄμφια καὶ τριγυρισμένος ἀπὸ δεσποτάδες καὶ προεστούς.

Σὰν ἔμερωσε ἡ 25 Μαρτίου 1942, οἱ ὁχτροὶ ποὺ δυνάστευαν καὶ ξεκλήριζαν τὴν χώρα τῶν Ἑλλήνων καὶ εἴπαν μὲ τὸ νοῦ τους πώς ἔτσι πεινασμένος λαὸς θὰ καθήσῃ ἥσυχα, ἐπειδὴ θάχη ξεχάσει σίγουρα, εἴπαν, τὴν πατρίδα καὶ λευτεριά.

"Ομως δὲν ξέρανε καλὰ τοὺς σκλάβους τους, γιατὶ δὲν ξέρανε ἀπὸ πόσο παλιὰ χρόνια ζῆ μέσα τους τὸ πάθος γιὰ τὴν ξερή τους γῆ, γιὰ τὰ γυμνὰ νησιά τους, γιὰ τὴ δόξα τῶν πατεράδων τους καὶ τῶν παππούδων τους.

"Ἐτσι ἔγινε στὶς 25 Μαρτίου τοῦ 1942 : 'Ο πεινασμένος λαὸς τῶν σκλάβων βγῆκε στοὺς δρόμους τῆς πρωτεύουσας καὶ τράβηξε σιωπηλὰ στὴ Μητρόπολι. Στὰ πρόσωπα δὲν ἔλαμπε, ὅπως στοὺς καλοὺς χρόνους, ἡ χαρά· λύπη καὶ πίκρα καὶ συντριβὴ εἶχαν τὰ πρόσωπα. "Ομως στὰ μάτια ἀστραφτε ἡ πίστι, ἡ ἀδάμαστη θέλησι, ἡ λατρεία τῆς λευτεριᾶς. Ἡταν γυναῖκες ντυμένες στὰ μαύρα, μητέρες τοῦ πένθους καὶ ὄρφανά, ήταν γερόντοι. Ἡταν ἀτέλειωτη θεωρία καὶ οἱ λαβωμένοι πολεμιστές.

"Άλλοι ἔχοντας κομμένα ποδάρια περπατοῦσαν στὰ δεκανίκια, ἄλλους τοὺς σέρνανε μὲς στὰ καρροτσάκια Ἑλληνίδες, κορίτσια μὲ

ἀσπρες μπλοῦζες και κόκκινο σταυρὸ στὸ κεφάλι. "Ολο τοῦτο τὸ πλῆθος μπήκε στὴν ἐκκλησία, δόξασε τὸ Θεὸ και τὸν παρακάλεσε νὰ σκύψῃ νὰ δῆ τὰ βάσανα ποὺ πέσανε στὴ χώρα τῶν Ἑλλήνων, νὰ τοὺς λυπηθῇ και νὰ γίνη Ἰλεως. "Υστερα ψάλανε τροπάρια τοῦ πένθους, κάμανε μνημόσυνο γιὰ τὶς ψυχὲς τῶν ἀποθαμμένων, τῶν παλληκαριῶν ποὺ σκοτώθηκαν στὰ χιονισμένα βουνὰ τῆς Πίνδος και τῶν ἄλλων ποὺ τοὺς πῆρε ἡ πεῖνα τὸ χειμῶνα τοῦ 1941.

Κι ἀφοῦ ὅλα αὐτὰ γινήκανε, ὁ λαὸς βγῆκε ὅξω νὰ πάῃ λουλούδια στὸν Τάφο τοῦ Νεκροῦ Στρατιώτη. Κάτου ἀπ' τὸ παλιὸ Βασιλικὸ Παλάτι, ἐκεὶ εἶναι ὁ Τάφος. Ἔκει ἔχουν ἀποθέσει τὰ κόκκαλα ἐνὸς παλληκαριοῦ ποὺ σκοτώθηκε στὸν πόλεμο, και ποὺ τ' ὅνομά του χάθηκε και δὲν τόμαθε κανένας. Εἶναι ὁ τόπος περισσά ὥραϊς, ἀπὸ πάνου εἶναι ὁ ούρανὸς γαλάζιος, ἔχουν βάλει και μιὰ πλάκα στὸν Τάφο σκαλισμένη μὲ παραστάσεις ἀρχαῖες.

'Ο λαὸς ἄρχισε νὰ πορεύεται πρὸς τὸν Τάφο. Πήγαιναν πρῶτα οἱ λαβωμένοι πολεμιστὲς πάνου στὰ καρροτσάκια τους, ὕστερα οἱ μαυροφορεμένες γυναῖκες, ὕστερα τὸ ἄλλο πλῆθος. Οἱ καταχτητὲς αὐτὰ βλέποντας φοβήθηκαν και εἶπαν : τοῦτο θὰ κάνουνε κίνημα. Και πρόσταξαν νὰ σκορπίσῃ τὸ πλῆθος. Στήσανε κανόνια και καβαλλαρέους και πεζούρα πολλή, και εἶπαν : Μὴν κάνετε πώς περνᾶτε γιατὶ θὰ χτυπήσουμε !

Μιὰ στιγμὴ ἔγινε μὲς στὸ λαὸ ἔνα σούσουρο μὰ μονομιᾶς πέρασε ὁ φόβος. Σ' ὅλα τὰ μάτια ἡ ἀπόφασι ἀστραφε : "Οχι ! Εἶναι ὁ Τάφος τοῦ σκοτωμένου μας παλληκαριοῦ, εἶναι ὁ Τάφος τῶν παιδιῶν μας ! Θὰ πᾶμε στὸν Τάφο, γιὰ νὰ τιμήσουμε τὰ παλληκάρια μας ποὺ σκοτώθηκαν γιὰ τὴν Ἑλλάδα !

Κι ἄρχισαν νὰ βαδίζουν.

Οἱ ἀρματωμένοι ὁχτροὶ φωνάξανε τότες : Μὴν κάνετε ἄλλο. Θὰ ρίξουμε !

Μὰ ὁ λαὸς ὄλοένα πορευόταν. 'Αργά. 'Αργά. Οἱ ὁχτροὶ χαζιρέψαν τ' ἄρματα. Τὰ στήσαν καταπάνου στὸ λαό. 'Ο λαὸς ὄλοένα πορευόταν. "Ωσπου φτάσανε κοντὰ ὁ ἔνας μὲ τὸν ἄλλο. "Ηταν πιὰ φανερὸ πώς ἡ ὥρα ἥρθε :

Τότες ἔγινε σιωπὴ θανάτου. Φύλλο νάπεφτε θὰ ἀκουγόταν. "Οταν, ἀκούστηκε ἡ πρώτη μπαταριά. Οἱ στρατιῶτες ρίχνανε στὸ πλῆθος.

”Εγινε κακό μεγάλο. Οί γυναῖκες καὶ οἱ γερόντοι ἄρχισαν νὰ φωνάζουν ἀπελπισμένα:

—”Ωχου, ποὺ μᾶς σκοτώνουν ἀνυπεράσπιστους! ”Ωχου, ποὺ μᾶς σκοτώνουνε, γυναῖκες ἀνήμπτορες κι ἔρημες!

Οἱ στρατιῶτες δλοένα ρίχνανε, καὶ ἡ σαστισμάρα ποὺ ἔπεσε στὸ λαὸ τῆταν μεγάλη. ”Ομως τότες, στὴ δύσκολη ὥρα, πετιέται μιὰ Ἐλληνίδα μὲ μαῦρα μαλλιά καὶ μὲ μαῦρα μάτια. ”Ηταν κόρη τῆς Ἀττικῆς.

—”Αδέρφια, μὴ δειλιάζετε! φωνάζει. ”Ἐλάτε μαζί μου, ἀδέρφια!

”Ολοι τότες εἶδαν: ‘Η κόρη ἄρχισε νὰ βαδίζῃ. Πλάϊ της ἦταν ἐνας σακατεμένος πολεμιστής ποὺ πορευόταν.

‘Η κόρη τὸν ἔσερνε ἀπ’ τὸ χέρι, κι αὐτὸς τὴν ἀκολουθοῦσε κοιτάζοντας πάντα ψηλὰ στὸν οὐρανό. ”Ηταν ἔνα χλωμὸ παλληκάρι, προχωρούσανε κι οἱ δυό τους ἵσια, περήφανα, κι ἦταν σὰ νὰ περπατοῦσε ἡ μοῖρα τῆς Ἐλλάδος.

”Αξαφνα ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ παλληκαριοῦ. Μιλοῦσε στοὺς δόχτροὺς καὶ τοὺς ἔλεγε:

— Εἶμαι τυφλός! Εἶμαι τυφλός!

Κι δλοένα πήγαινε μπροστὰ ὁ τυφλὸς τραυματίας, ἀπὸ πάνω του τὸ γαλάζιο χρῶμα τ’ οὐρανοῦ τῆς Ἐλλάδος τὸν τύλιγε, τύλιγε καὶ τὰ μαῦρα μαλλιά τῆς κόρης τῆς Ἀττικῆς.

”Εγινε τότε τὸ θάμμα:

Μπροστὰ στὸ τυφλὸ παλληκάρι ποὺ πήγαινε πρὸς τὸ θάνατο, μπροστὰ στὸ νέο κορίτσι ποὺ τὸ ὡδηγοῦσε, μπροστὰ στὴ μοῖρα τοῦ περήφανου τόπου τὸ ἀφρισμένο θεριὸ ποὺ ξερνοῦσε φωτιά καὶ σίδερο δείλιασε. Οἱ πρῶτοι στρατιῶτες ἀποτραβήχτηκαν σὰ νὰ βλέπανε φάντασμα, οἱ ἄλλοι οἱ στρατιῶτες ὅλοι τρέμοντας κάνανε πίσω. Κι ἀπ’ τὸ δρόμο ποὺ ἄνοιξαν, ὁ λαὸς χύθηκε σηκώνοντας στοὺς ὕμους τοὺς σκοτωμένους, κραυγάζοντας, δλοιλύζοντας. ”Ετσι φτάσανε τὴ μεγάλη πλατέα ποῦναι κάτου ἀπ’ τὸ παλιὸ Βασιλικὸ Παλάτι, ἐκεὶ ποὺ ὁ τόπος εἶναι περισσά ὡραῖος. Μπροστὰ στὸν Τάφο τοῦ Νεκροῦ Στρατιώτη ὁ λαὸς ἀπόθεσε τοὺς νέους νεκροὺς κι ὑστερα γονάτισε. ”Ετσι γονατιστοί, γερόντοι, γυναῖκες, νέοι καὶ παιδιά τραγουδήσανε τὸν ‘Υμνο στὴν Ἐλευθερία. Εἶναι ἔνα παλιὸ τραγούδι ποὺ λέει πώς ὅλα γῦρο ἦταν σιωπηλά, γιατὶ «τάσκιαζε ἡ φοιβέρα καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά». ”Εκλαψε ὁ λαός, θυμήθηκε τοὺς προγόνους του, ἔβαλε λουλούδια πάνου στὸ μαρμαρένιο Τάφο, κι

υστερα σηκώνοντας στὸν ὥμο τοὺς σκοτωμένους πῆγε νὰ τοὺς θάψῃ.

"Ομως πολὺ αἷμα εἶχε τρέξει ἀπ' τὶς λαβωματιές τους, ἔσταξε πάνου στὶς πέτρες τῆς πλατέας, καὶ γιὰ πολὺν καιρὸ δὲν ἔβγαινε.

«Ωρα πολέμου»

'Ηλίας Βερέζης

ΥΠΟ ΤΗΝ ΒΑΣΙΛΙΚΗΝ ΔΡΥΝ

"Οταν παιδίον διηρχόμην ἐκεῖ πλησίον ἐπὶ ὄναρίου ὁχούμενος, διὰ νὰ ὑπάγω νὰ ἀπολαύσω τὰς ἀγροτικὰς μας πανηγύρεις τῶν ἡμερῶν τοῦ Πάσχα, τοῦ Ἀγίου Γεωργίου καὶ τῆς Πρωτομαγιᾶς, ἐρρέμβαζον γλυκὰ μὴ χορταίνων νὰ θαυμάζω περικαλλὲς δένδρον μεμονωμένον, πελώριον, μίαν βασιλικὴν δρῦν. Ὁποίον μεγαλεῖον εἶχεν! Οἱ κλάδοι της χλωρόφαιοι, κατάμεστοι, κραταιοί, οἱ κλῶνοι της γαμψοὶ ως ἡ κατατομὴ τοῦ ἀετοῦ, οὐλοὶ ως ἡ χαίτη τοῦ λέοντος προείχον ἀναδεδεμένοι εἰς βασιλικὰ στέμματα. Καὶ ἦτο ἐκείνη ἀνασσα τοῦ δρυμοῦ, δέσποινα ἀγρίας καλλονῆς, βασίλισσα τῆς δρόσου..."

'Ἄπὸ τὰ φύλλα της ἐστάλαζε καὶ ἔρρεεν ὄλόγυρά της «μάννα ζωῆς, δρόσος γλυκασμοῦ, μέλι τὸ ἐκ πτέρας». Ἐθαλπον οἱ ζωηφόροι ὅποι της ἔρωτα θείας ἀκμῆς καὶ ἔπινεν ἡ θεσπεσία φυλλάς της ίμερον* τρυφῆς ἀκτηράτου*. Καὶ ἡ κορυφή της ἡ βαθύκομος ἡγείρετο ως στέμμα παρθενικόν, διάδημα θεῖον.

'Ησθανόμην ἄφατον συγκίνησιν νὰ θεωρῶ τὸ μεγαλοπρεπὲς ἐκείνο δένδρον. Ἐφάνταζεν εἰς τὸ ὅμμα, ἔμελπεν εἰς τὸ οὖς, ἐψιθύριζεν εἰς τὴν ψυχὴν φθόγγους ἀρρήτου γοητείας. Οἱ κλῶνοι, οἱ ράμνοι*, τὸ φύλλωμά της εἰς τοῦ ἀνέμου τὴν σείσιν ἐφαίνοντο ως νὰ ψάλλωσι μέλος ψαλμικόν, τὸ «Ως ἐμεγαλύνθην». Μ' ἔθελγε, μ' ἐκάλει ἔγγυς της. Ἐπόθουν νὰ πηδήσω ἀπὸ τοῦ ὑποζυγίου, νὰ τρέξω

πλησίον της, νὰ τὴν ἀπολαύσω, νὰ περιπτυχθῶ τὸν κορμόν της, ὅστις θὰ ἥτο ἀγκάλιασμα γιὰ πέντε παιδιὰ ὡς ἐμέ, καὶ νὰ τὸν φιλήσω. Νὰ προσπαθήσω ν' ἀναρριχηθῶ εἰς τὸ πελώριον στέλεχος, τὸ ἄδρὸν καὶ ἀμαυρόν, ν' ἀνεβῶ εἰς τὸ σταύρωμα τῶν κλάδων της, ν' ἀνέλθω εἰς τοὺς κλώνους, νὰ ύψωθῶ εἰς τοὺς ἀκρέμονας.* Καὶ ἀν δὲν μ' ἔδέχετο καὶ ἀν μ' ἀπέβαλλεν ἀπὸ τὸ σῶμά της καὶ μ' ἔρριπτε κάτω, ἃς ἔπιπτον νὰ κυλισθῶ εἰς τὴν χλόην της, νὰ στεγασθῶ ὑπὸ τὴν σκιάν της, ὑπὸ τὰ ἀετώματα τῶν κλώνων της, τὰ ὅμοια μὲ στέμματα Δαβὶδ θεολήπτου.

'Ἐπόθουν, ἀλλ' ἡ συνοδεία τῶν οἰκείων μου, μεθ' ὧν ἐτέλουν τὰς ἐκδρομὰς ταύτας ἀνὰ τὰ ὅρη, δὲν θὰ ἥθελε νὰ μοὶ τὸ ἔπιτρέψῃ. Καὶ μίαν χρονιάν, ἥτο κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ σωτηρίου ἔτους 18.., καθὼς εἶχομεν διέλθει πλησίον τοῦ δένδρου, ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Μέγα Μανδρὶ· ἥτο δὲ τὸ Μέγα Μανδρὶ μικρὸς συνοικισμός, θερινὸν σκῆνωμα τῶν βοσκῶν τοῦ τόπου. Ἐκατοίκουν ἔκεī ἔπτὰ ἢ ὀκτὼ οἰκογένειαι ἀγροτῶν. Δύο ἐκ τῶν οἰκογενειῶν τούτων συνεδέοντο πρὸς τοὺς γονεῖς μου διὰ δεσμῶν βαπτίσματος, κολληγοοσύνης κλπ. καὶ ὅλοι ἦσαν φίλοι καὶ συμπατριῶται μας.

Κατηρχόμεθα ἔκεī συνήθως τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα, εἴτα πάλιν τοῦ 'Αγ. Γεωργίου ἢ τὴν Πρωτομασιάν, ἀλλοτε δὲ τοῦ 'Αγ. Κωνσταντίνου ἢ τῆς Ἀναλήψεως. Ἐπὶ τερπνοῦ λόφου ὑπῆρχε τὸ παρεκκλήσιον τοῦ 'Αγ. Ιωάννου τοῦ Θεολόγου, ὅπου ἐλειτουργούμεθα.

"Ηγοντο ἔκεī χοροὶ καὶ πανηγύρεις· δρόσος καὶ ἀναψυχὴ καὶ χάρμα ἔβασίλευεν. Ἐθύοντο ἀρνία καὶ ἐρίφια, καὶ σπονδαὶ ἐγίνοντο πυροξάνθου ἀνθοσμίου*. Ἐτελοῦντο ἀγῶνες ἀμίλλης, δισκοβολίαι καὶ ἀλματα. Ἐπληγττε τὰς πραείας ἥχοντος ὁ φθόγγος τοῦ αὐλοῦ καὶ τῆς λύρας, συνοδεύων τὸ ἔρρυθμον βῆμα τῶν παρθένων πρὸς κύκλιον χορόν. Καὶ ξανθαὶ ἐρυθρόπεπλοι βοσκοποῦλαι ἐπήδων, ἐπέτων, ἐκελάδουν.

Καθὼς εἶχομεν φθάσει ἔκεī, τὴν χρονιάν ἔκείνην, μὲ εἶχε κυριεύσει ζωηρότερον ἢ ἐντύπωσις ἢ μαγικὴ τῆς δρυός. Διηρχόμεθα ἔκάστοτε οὐχὶ μακρὰν τοῦ δένδρου, ἀπέχοντος ἡμισείας ὥρας ὅδὸν ἀπὸ τὸ Μέγα Μανδρὶ. 'Ο δρόμος μας ἥτο ἐπὶ τῆς κλιτύος, ὀλίγον ύψηλότερον τῆς θέσεως ὅπου ιστάτο τὸ δένδρον, ἔτεμνε δὲ πλαγίως τὸ βουνόν, καὶ ἡ δρῦς ἢ μαγική, καθὼς ἐξηκολούθουν νὰ τὴν βλέπω ἐπὶ ίκανὴν

ώραν, μὲ ἐγοήτευε καὶ μὲ ἐκάλει, ὡς νὰ ἥτο πλάσμα ἔμψυχον, κόρη παρθενική τοῦ βουνοῦ.

Κατὰ τὰς ποικίλας κυμάνσεις τῆς ὁδοῦ, σύμφωνα μὲ τὰ κοιλώματα ἢ τὰς προεξοχάς τοῦ ἔδαφους καὶ κατὰ τὰς κινήσεις τοῦ ὄντος τὰς ἴδιοτρόπους καὶ πείσμονας, — καθὼς ἔξανοιγα τὸ πρῶτον τὴν δρῦν, καθόσον ἐπλησίαζα ἢ ἀπεμακρυνόμην ἀπ' αὐτῆς — τόσας θέας, ἀπόψεις καὶ φάσεις ἐλάμβανε τὸ δένδρον. Ἐκ πλαγίου καὶ μακρόθεν εἶχεν ὅψιν λιγυρᾶς χάριτος, ἐγγύθεν καὶ κατὰ μέτωπον προέκυπτεν ὅλη μεστή καὶ ἀμφιλαφής*, βαθύχλωρος, ἐπιβάλλουσα ὡς νύμφη.

"Ολην τὴν νύκτα κοιμώμενος καὶ ἀγρυπνῶν ὡνειρευόμην τὴν δρῦν, τὴν θεσπεσίαν καὶ ὑψηλήν... Τὴν πρωῖαν ἐκείνην τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, καθὼς εἶχεν εὐώδιασει ὁ ναΐσκος ἀπὸ δάφνας καὶ λιβανωτίδας καὶ εἶχε κρουσθῆ τρελλὰ ἀπὸ παιδικὰς χεῖρας ὁ μικρὸς κώδων ὁ ὑπεράνω τοῦ γείσου τῆς στέγης τῆς πλακοσκεποῦς χαιρετίζων τὸ «Ἀνάστα ὁ Θεός», τὸ ὅποιον ἔψαλλεν ὁ παπᾶς ραίνων τοὺς πιστοὺς μὲ πέταλα ρόδων καὶ ἵων... εἴτα, πρὶν ἀπολύσῃ ἢ λειτουργία, ἐγώ ἔγινα ἄφαντος.

Διὰ πλαγίου κρυφοῦ δρομίσκου, τὸν ὅποιον εἶχον ἀνακαλύψει τὴν πρωτεραίαν, ἥρχισα νὰ ἀνέρχωμαι τὴν ράχιν τοῦ βουνοῦ διευθυνόμενος πρὸς τὸ μέρος, ὃπου εύρισκετο ἢ βασιλικὴ δρῦν. Ἐπίστευα ὅτι ἔγνωριζον καλὰ τὸν δρόμον.

Ήτο ὅλη ἢ ὁδὸς ἀνωφερής κι ἐγώ ἔτρεχον, ἔτρεχον, γιὰ νὰ φθάσω ταχέως ν' ἀσπασθῶ τὴν ἀγαπημένην μου καὶ ταχέως πάλιν νὰ ἐπιστρέψω, φανταζόμενος ὅτι ἢ ἀπουσία μου τότε δὲν θὰ παρετηρεῖτο καὶ δὲν θὰ εἶχον ν' ἀκούσω ἐπιπλήξεις ἀπὸ τοὺς οἰκείους.

Πρὸ ἐμοῦ εἶχον ἀναχωρήσει ἀπὸ τὸ ποιμενικὸν σκήνωμα ὅλιγοι ἐκ τῆς τάξεως τῶν βοσκῶν ἀπερχόμενοι εἰς τὴν πολίχην, διὰ νὰ κομίσωσιν ἀρνία καὶ τυρίον εἰς τοὺς κολλήγας, ἀποφέρωσι δὲ ἄλλας ὁψώνια ἐκ τῆς πόλεως. Οὕτοι θὰ ἐπέστρεφον πρὸς ἑσπέραν καὶ δὲν ἥτο πιθανὸν νὰ συναντήσω τινὰς καθ' ὅδόν. Πλὴν παρ' ἐλπίδα εἶδον μακρόθεν ἄλλους ἔρχομένους πρὸς τὰ ἔδῶ, συνοδείᾳ γυναικῶν καὶ παιδίων καὶ ὑποζυγίων· οὗτοι ἥρχοντο ἐκ τῆς πόλεως, διὰ νὰ συνεορτάσωσιν ἐν τῇ ἔξοχῇ πλησίον τῶν συγγενῶν των, τῶν βοσκῶν.

Πάραυτα ἔξετράπην τῆς ὁδοῦ καὶ ἔσπευσα νὰ κρυβῶ ὅπισθεν πυκνῶν θάμνων. Οἱ ἀνθρωποι ἐκείνοι ἀν μὲ συνήντων μεμονωμένον

μακράν τῶν γονέων μου, πορευόμενον ἄγνωστον ποῦ, θὰ ἐπαραχε-
νεύοντο καί, ἀν δὲν μ' ἔπειθον νὰ κατέλθω μετ' αὐτῶν εὐθὺς ὅπισω,
ἔξ ἄπαντος θὰ μὲ κατήγγειλον κάτω εἰς τὸ Μέγα Μανδρί. "Ημην ἔν-
δεκα, ἔτῶν παιδί.

"Ἐκεῖνοι ταχέως ἀντιπαρῆλθον κι ἐγώ ἀνέλαβα τὸν δρόμον μου,
ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὸν ἔχασα. Εἰς ἐν σταυροδρόμιον, ὃπου ἔφθασα,
ἐπῆρα τὸν δρόμον ἀριστερά, τὸν ὑψηλότερον καὶ ἀσθμαίνων
ἔφθασα εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ. Πλὴν ἡ μεγάλη δρῦς ὑπῆρξεν
εὐεργέτης μου καὶ κηδεμών μου. Αὕτη μ' ἔξήγαγεν ἐκ τῆς ἀπάτης,
ἔφαίνετο δὲ ὡς νὰ μοῦ ἔνευε μακρόθεν καὶ μὲ δώδηγει νὰ ἔλθω πλη-
σίον της.

Καθὼς τὴν εἶδα χαμηλότερα, δεξιόθεν, ἀρκετὰ μακράν, ἄφησα
τὸν δρομίσκον εἰς τὸν ὅποιον ἔτρεχα καὶ στραφεὶς πρὸς δυσμὰς ἤρ-
χισα νὰ κατέρχωμαι μέσω τῶν ὀγρῶν, ὑπερπηδῶν αίμασιάς, *
χάνδακας, φραγμούς θάμνων καὶ βάτων, σχίζων τὰς σάρκας μου,
αἷμάσσων χείρας καὶ πόδας... Τέλος ἔφθασα πλησίον τῆς ποθητῆς
νύμφης τῶν δασῶν.

"Ημην κατάκοπος, κάθιδρος καὶ πνευστιῶν. "Αμα ἔφθασα ἐρ-
ρίφθην ἐπὶ τὴν χλόης, ἐκυλίσθην ἐπάνω εἰς παπαρούνας καὶ χαμο-
λούλουνδα. 'Άλλ' ὅμως ἥσθιανόμην κρυφὴν εὔτυχίαν, ὀνειρώδη
ἀπόλαυσιν. 'Ερρέμβαζον ἀναβλέπων εἰς τοὺς κλώνους της τοὺς κρα-
ταιοὺς καὶ ἀνοιγόκλειον ἡδυπαθῶς τὰ χείλη εἰς τὴν πνοήν τῆς
αὔρας της, εἰς τὸν θροῦν τῶν φύλλων της. 'Εκατοντάδες πουλιῶν
ἀνεπαύοντο εἰς τοὺς κλώνους της, ἔμελπον τρελλὰ τραγούδια...
Δρόσος, ἄρωμα καὶ χαρμονὴ ἐθώπευον τὴν ψυχήν μου.

"Ημουν ἀποσταμένος καὶ δὲν εἶχον κοιμηθῆ καλὰ τὴν νύκτα.
Ο ὑπνος μοῦ ἔλειπεν· εἰς τὴν σκιὰν τοῦ πελωρίου δένδρου, ἐν μέσῳ
τῶν μηκώνων του τῶν κατακοκκίνων, ὁ Μορφεύς * ἥλθε καὶ μ'
ἔβασκάλισε καὶ μοὶ ἔδειξε εἰκόνας ὡς εἰς περίεργον παιδίον.

Μοῦ ἐφάνη ὅτι τὸ δένδρον — ἔσωζον καθ' ὑπνον τὴν ἔννοιαν
τοῦ δένδρου — μικρὸν κατὰ μικρὸν μετέβαλλεν ὅψιν, εἶδος καὶ μορ-
φήν. Εἰς μίαν στιγμὴν ἡ ρίζα του μοῦ ἐφάνη ὡς δύο ὥραῖσι κυνῆμαι
κολλημέναι ἡ μία ἐπάνω εἰς τὴν ἄλλην, εἴτα μετ' ὀλίγον ἐξεκόλλησαν
καὶ ἐχωρίσθησαν εἰς δύο, ὁ κορμός του ἐφάνη ὅτι διεπλάσσετο καὶ
ἐμορφοῦτο εἰς ὀσφύν, εἰς κοιλίαν καὶ στέρνον, οἱ δύο πομμέγιστοι
κλάδοι μοῦ ἐφάνησαν ὡς δύο βραχίονες, χεῖρες ὄρεγόμεναι τὸ ἄπει-

ρον, είτα κατερχόμεναι συγκαταβατικῶς πρὸς τὴν γῆν, ἐφ' ἡς ἔγω
ἐκείμην, καὶ τὸ βαθύφαιον, ἀειθαλὲς φύλλωμα μοῦ ἐφάνη ὡς κόμη
πιλουσία κόρης, ἀναδεδεμένη πρὸς τ' ἄνω, είτα λυομένη, κυματί-
ζουσα χαλαρουμένη πρὸς τὰ κάτω.

Τὸ πόρισμά μου τὸ ἐν δύειρῷ ἔξαχθὲν καὶ εἰς λῆρον* ἐν εἴδει
συλλογισμοῦ διατυπωθέν, ὑπῆρξε τοῦτο. «Ἄ! δὲν εἶναι δένδρον,
εἴναι κόρη καὶ τὰ δένδρα, ὅσα βλέπομεν, εἴναι γυναῖκες!»

"Οταν μετ' ὀλίγον ἔξύπνησα, ὡς συνέχειαν τοῦ δύείρου ἔσχον
ἐν νῷ τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἱστορίας τοῦ τυφλοῦ, τὸν ὅποιον ὁ Χρι-
στὸς ἐθεράπευσε, καθὼς εἶχον ἀκούσει τὸν διδάσκαλόν μας εἰς τὴν
Ἱερὰν Ἰστορίαν: «Κατ' ἀρχὰς μὲν εἶδε τοὺς ἀνθρώπους ὡς δένδρα,
δεύτερον δὲ τοὺς εἶδε καθαρά...»

Πλὴν δὲν ἔξύπνησα ἀκόμη, πρὶν ἀκούσω τι ἔλεγε τὸ φάντασμα.
Ἡ κόρη — ἡ δρῦς — εἶχε λάβει φωνὴν καὶ μοὶ ἔλεγε :

— Εἰπὲ νὰ μοῦ φεισθοῦν, νὰ μὴ μὲ κόψουν, διὰ νὰ μὴ κάμω ἀκου-
σίως κακόν. Δὲν εἰμ' ἔγω νύμφη ἀθάνατος· θὰ ζήσω ὅσον αὐτὸ τὸ
δένδρον...

Ἐξύπνησα ἔντρομος κι ἔφυγον... Ἡτο ἥδη μεσημβρία καὶ ὁ
ἥλιος ἐμεσουράνει." Εκαίεν ὑψηλά, ὑπεράνω τῆς κορυφῆς τῆς δρυός,
ἥτις ἥτο σκιὰ ἀδιαπέραστος... Ἀπὸ τὸν ἀντικρινὸν λόφον ἤκουσα
φωνὴν νὰ μὲ καλῇ ἔξ ὀνόματος.

Ἡτο εἰς μικρὸς βοσκὸς μὲ τὴν κάππιτα του, μὲ τὴν στραβολέκαν*
του καὶ μὲ δέκα αἰγας τὰς ὅποιας ὠδήγει. Μοῦ ἐφώναξεν, ὅτι ὁ πα-
τήρ μου μὲ ἀνεζήτει ἀνήσυχος καὶ νὰ τρέξω νὰ φθάσω ταχέως ἐκεī
κάτω...

Δὲν ἐνόησα τίποτε ἀπὸ τὸ μαντικὸν ὅνειρον. Ἀργότερα ἐδι-
δάχθην ἀπὸ ἔγχειρίδιον Μυθολογίας, ὅτι ἡ 'Αμαδρυὰς* συναπο-
θνήσκει μὲ τὴν δρῦν, ἐν ἥ εύρισκεται ἐνσαρκωμένη.

Μετὰ πολλὰ ἔτη, ὅταν ξενιτευόμενος ἀπὸ μακροῦ ἐπέστρεψα
εἰς τὸ χωρίον μου καὶ ἐπεσκέφθην τὰ χωρία ἐκεῖνα, τὰ προσκυνητά-
ρια τῶν παιδικῶν ἀναμνήσεων, δὲν εύρον πλέον οὐδὲ τὸν τόπον,
ἐνθα ἥτο ποτὲ ἡ δρῦς ἡ βασιλική, τὸ πάγκαλον καὶ μεγαλοπρε-
πὲς δένδρον, ἡ νύμφη ἡ ἀνάσσουσα τῶν δρυμώνων.

Μία γραΐα μὲ τὴν ρόκαν της, μὲ δύο προβατίνας τὰς ὅποιας
ἔβοσκεν ἐντὸς ἀγροῦ πλησίον, εύρισκετο ἐκεī, καθημένη ἔξωθεν τῆς
μικρᾶς καλύβης της.

“Οταν τήν ἡρώτησα τί εἶχε γίνει τὸ «Μεγάλο Δένδρο», τὸ δόποιον ἦτο ἔναν καιρὸν ἐκεῖ, μοῦ ἀπήντησεν :

—‘Ο σχωρεμένος ὁ Βαργέντης τὸ ἔκοψε... μὰ κι ἐκεῖνος δὲν εἶχε κάμει νισάφι μὲ τὸ τσεκούρι του, ὅλα θεόρατα δένδρα, τόσα σημαδιακὰ πράματα. Σὰν τόκοψε, κι υστερα δὲν εἶδε προκοπή. Ἀρρώστησε καὶ σὲ λίγες μέρες πέθανε... Τὸ «Μεγάλο Δένδρο» ἦταν στοιχειωμένο.

Περιοδικὸν «Παναθήναια» 1901

Αλέξ. Παπαδιαμάντης

ΑΝΟΙΞΙΑΤΙΚΟ ΠΡΩΙΝΟ ΣΤΑ ΤΕΜΠΗ

[«Ο Ζητιᾶνος» τοῦ Καρκαβίτσα θεωρεῖται τὸ καλύτερο ἔργο του. Σ' αὐτὸν ὁ συγγραφεὺς μᾶς δίνει σὲ ἔργα καὶ αἰσθήματα ὄλοζώντα τὰ ἀνάγλυφα, ὅχι μόνο τὸν ἥρωά μας, τὸ ζητιᾶνο, μὰ καὶ ὅλο τὸ γῆρακ κόσμο τῶν χωρικῶν μέσα στὸν δόποιο τοῦτος κινεῖται. Μᾶς δίνει ὅμως ἀπόμη καὶ τόσο ζωτανές καὶ ὠραίες περιγραφὲς τῆς φύσεως, ποὺ νομίζει κινεῖς πώς βρίσκεται ἀνάμεσά τους καὶ τὶς ἀπολαμβάνει μὲ ὅλες τὶς αἰσθήσεις του, ποὺ οὔτε ἔνας κινηματογράφος δὲ θὰ μποροῦσε νὰ δώσῃ. Μὰ τέτοια εἶναι καὶ ἡ παρακάτω, ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν περιόρφυτο «Ζητιᾶνο», ποὺ ἀπορεῖ κινεῖς, τί νὰ πρωτοθανατήῃ: τὴν ζωτανή καὶ διαμαντένια φύσι τῇ τὴν διαμαντένια καὶ χιλιόπλουμη μορφὴ τοῦ λόγου].

Ο ἡλιος μόλις τίναζε στὰ ἀκροβούνια τοῦ Ὀλύμπου τὰ χιονισμένα χρυσορρόδινες ἀχτίνες, διαμάντι ἀκριβὸ ἐπάνω στὸ βασιλικὸ στέμμα του. Γαλάζια ὄμιχλη ἀνέβαινε ἀπὸ τὴν ποταμιὰ καὶ λίγο λίγο γλιστροῦσε ἀνάλαφρο πρὸς τὰ χωριά τὸ φῶς ἔως τὶς ρίζες τοῦ Κισσάβου, νὰ τυλίξῃ ὅλα θέλοντας μέσα σὲ πάναγνη ἀγκαλιά.

Ο Πηνειός κατέβαινε ἀπὸ τὰ Τέμπη, ἀνάμεσα στὶς καταπράσινες καὶ ίσκιωμένες ὅχθες του, θολὸς καὶ φουσκωμένος. Τοῦ Ἀπριλομάρτη τὸ ἡλιοπύρι τίναζε ἀρκετὰ ἐπίβουλα τὰ φιλήματά του στὰ

βαρυστοιβαγμένα χιόνια τῶν βουνῶν καὶ καταρράχτες αύτοσχέδιοι κρημνίζονταν ἀπὸ τὰ Χάσια καὶ τὸν Πίνδο, ἀπὸ τὴν Γκούρα καὶ τὸν "Ολυμπο καὶ χύνονταν πολυώνυμα παρακλάδια στὴν πολυδαιδαλή κοίτη του. Δένδρα συγκλαδοκορμόρριζα, ροζωτές βαλανιδιές καὶ φουντωτὰ πεῦκα καὶ πλαστάνια χιλιόχρονα, δξυὲς θεόρατες κι ἐλάτια σταυρωτὰ ροβιοῦσαν ἔνα μὲ τὸ ἄλλο, μισοπεθαμένοι γίγαντες, μ' ἕκφρασι θλίψεως, γιατὶ ἄσπλαχνα χωρίστηκαν ἀπὸ τὴν ψηλὴ κοιτίδα τους.

Τὰ ὅρνια τῶν βουνῶν, οἱ ἀετοὶ καὶ τὰ ξεφτέρια, οἱ πετρῖτες καὶ τὰ γεράκια, κουρασμένα πολλὲς φορὲς ἀπὸ τὸ ἀέρινο ταξίδι τους, κατέβαιναν στοὺς σκληροὺς κορμούς καὶ ποταμοδρομοῦσαν ἀγέρωχα μὲ τὴ συνείδησι τῆς δυνάμεώς τους ὀλοφάνερη στὸ σῶμα, δεσπότες τύραννοι τῶν ἀδυνάτων καὶ τῶν δειλῶν.

Τὰ ἡμέρα πουλιὰ τῆς πεδιάδας, οἱ πελαργοὶ καὶ οἱ νυχτοκόρακες, οἱ κουροῦνες καὶ οἱ φασιανοὶ καὶ οἱ ἀγριόχηνες, θεονήστικα ἀπὸ τὶς πλημμύρες κάθιζαν ἐπάνω στὰ κλαδιά καὶ ζητοῦσαν σπόρους θρεπτικούς καὶ παράσιτα στὶς σχισμάδες τους. Καὶ τὰ πουλιὰ τὰ ταξιδιάρικα, τὰ χελιδόνια καὶ τὰ σπουργίτια, τὰ τρυγόνια καὶ τὰ περιστέρια, ὅλα τὰ ἀφρόντιστα πλάσματα, κούρνιαζαν ἐμπιστευτικὰ στὰ φυλλώματα μαζὶ μὲ τὸ βλεδυρὸ φίδι ποὺ ἔχωνευ στὴν κουφάλα, καὶ τὸν ποντικὸ ποὺ ἀργομασοῦσε φιλόσοφος τ' ἀκρόρριζά τους ...

Κιβωτοὶ θεόσταλτοι καὶ ρουπάκια* ἔφερναν τοὺς φτερωτοὺς ταξιδιῶτες ἀνάμεσα ἀπὸ θεόρατα βουνὰ καὶ ἄγρια φαράγγια, ἀπὸ σκοτεινοὺς δρυμούς καὶ ἀρρωστημένους βάλτους, δίπλα σὲ πολιτεῖες πολυάνθρωπες καὶ χωριὰ μοναχικά, κάτω ἀπὸ ἐρμοκκλήσια θλιμμένα καὶ μοναστήρια καὶ μετόχια, ἀπὸ πεδιάδες ὀλοφώτιστες καὶ ἀδιάβατα δάση μὲ τὸ βόγγημα τοῦ νεροῦ καὶ τῶν ἀνέμων τὸν τάραχο στὰ γνώριμα ποθητὰ μέρη τους. Κι ἄξαφνα μὲ τὸν πρῶτο κλονισμὸ τοῦ φορείου οἱ ἐλεύθερες ψυχὲς τινάζονταν ζευγαρωτές εἴτε χωρισμένες μὲ κλαγγὴ φτερῶν καὶ ἀλλαλαγμὸν ἄγριο στὸν γαλανὸ αἰθέρα ψηλὰ ν' ἀρχίσουν νέο κυνήγι καὶ ἀλληλοσπάραγμα, νὰ γεμίσουν τὰ ἄγρια δάση μὲ κελαδήματα καὶ τὰ σπίτια μὲ ὀλόχαρες φωνές.

Τὰ φορεῖα ὅμως ἀδιάφορα γιὰ τοὺς ταξιδιῶτες, ὑπάκουα στὴν ἀλύγιστη δύναμι τῆς τύχης καὶ τοῦ ποταμοῦ τὰ κλωθογυρίσματα κατέβαιναν τὸ δρόμο τους μὲ μεγαλοπρέπεια Σολομῶντα

δρθικαθισμένου στὸ διαμαντοκόλλητο θρόνο του. Κάποτε, ἀπὸ προβολὴ τῆς ὅχθης ἢ τῆς κοίτης ρήχωμα εἴτε καὶ νησοπούλας ἀνθιφορτωμένης ἔξαφνικὸ φανέρωμα, σταματοῦσαν τὰ χλωρὰ πλεούμενα τὸ δρόμο, ταλαντεύονταν σὰν ἐτοιμοθάνατα κήτη καὶ κάθιζαν τέλος ἀκίνητα καὶ βαριά.

Ἄλλ' ἄξαφνα τοῦ ποταμοῦ ἢ λαμπάδα πολυδύναμη εὔρισκε τ' ἀδύνατο πλευρό, τὸ χτυποῦσε πεισματικά, στριφογύριζε τὸν κορμὸ καὶ τὰ δέντρα κατέβαιναν πάλι γοργὰ καὶ πρόβαλαν σὰ γιγάντιες νεροφίδες ἔξω ἀπὸ τοὺς δρυμοὺς καὶ τὶς πεδιάδες στὴν ἀνήσυχη θάλασσα νὰ καταντήσουν ἵσως καλοτάξιδα πλεούμενα, πιὸν φέρνουν σὲ ποθητοὺς λιμένες ἀκριβοθώρητα πρόσωπα, ἃν δὲν κατάντησαν πρὶν ἀπὸ χωριάτικα χέρια ξύλα γιὰ τὴ στέγη τοῦ σπιτιοῦ εἴτε κτηνῶν ποτισιῶνες εἴτε γεφύρια πρόχειρα, ζεύγματα τοῦ ἴδιου ποταμοῦ, ποὺ τὰ παραπλάνησε τόσο!

Περίγυρα, στὸ ἀμφιθεατρικὸ ψήλωμα τῶν βουνῶν καὶ κάτω στὴν ἀπλωτὴ πεδιάδα, στοὺς κυματισμοὺς τῶν λόφων καὶ τῶν κοιλάδων τὶς γραμμές, ἢ βλάστησι ἀπλωνόταν μὲ ὅλο τὸ θρασύ μεγαλεῖό της καὶ μὲ ὅλη τὴν ἀβρότητα τῶν χρωμάτων. Υγρασία τσουχτερὴ στάλαζε ἀπὸ τὰ αἰθέρια ψηλώματα καὶ μαλάκωνε τὰ χώματα καὶ πλούτιζε τῶν βλαστῶν τὸ χυμὸ καὶ τὴν ἀκμὴ τῶν φύλλων κι ἔδινε ράθυμη διάθεσι στοῦ πρωϊνοῦ πουλιοῦ τὸ πέταγμα καὶ τοῦ ζωύφιοῦ τὸ ὄκνὸ βῆμα.

Ἄρωμα βαρύ, συμπυκνωμένο ἀπὸ τῶν ἀνθῶν τ' ἀνάσασμα καὶ τῶν κορμῶν τοὺς μελωμένους χυμούς, τῶν παράσιτων φυτῶν τὴ μούχλα καὶ τοῦ νοτισμένου χώματος τὸν ὄχνο, ἡδύπαθο καὶ σχεδὸν χεροπιαστὸ ἀνέβαινε ἀπὸ τὴ γῆ. Τρεμουλιαστοὶ ἀτμοί, χωρισμένοι σὲ ἀργύρου ψήγματα λεπτότατα, σημάδευψαν τοῦ ποταμοῦ τὸ δρόμο περιπλεγμένο στὰ δασιὰ φυλλώματα· ὄμιχλης μακρύστενα κομμάτια, ξεσκλισμένα σὲ δαντελωτὲς γλωσσίτσες, ξεφτισμένα σὲ ἀπιαστα κρόσσια, κυματιστὰ σέρνονταν ἐδῶ κι ἐκεī στὶς πλαγιές, νεράϊδας νύφης ἀερούφαντα μαγνάδια*.

Ο κορυδαλλὸς πρῶτος ἀπὸ τὰ πουλιὰ μὲ τὸ κεραμιδὶ χρῶμά του, μὲ τὸν πυραμιδωτὸ θύσανο στὸ κεφάλι, μὲ τὰ φτερὰ σταυρωτὰ καὶ τὴ σπαθωτὴ οὐρίσα του ἀργοπετεοῦσε πασίχαρος στ' ἀκροκλώναρα κίτρινων σπάρτων καὶ χαμηλογέρνοντας τὸ κεφάλι νευρικὸς τόνιζε τραγούνδι ἐγερτήριο στὴν κοιμισμένη φύσι. Κυματιστοὺς

καὶ ἀλλεπάλληλους ἔχουν ἀπὸ τὸ βελούδένιο λαρύγγι τόνους μεταλλικούς, δόλοτρεμους, ἀντιλαλῶντας τὰ πράσινα πλευρώματα τὴν χαρὰ καὶ τὴν ἀρμονία.

Καὶ πρῶτοι τῶν βροτῶν οἱ Θεσσαλοί χωριάτες, συφάμελα κατεβασμένοι στὰ χωράφια μὲ τὰ καματερὰ καὶ τὰ σύνεργά τους, μὲ τοῦ ὑπνου τὴν κούρασι καὶ τῆς συνειδήσεως τὴν ταλαιπωρία ζωντανὴ ἀπάνω τους, ὥργωναν καὶ σβάρνιζαν* τὴ γῆ, ἀνοιγαν τ' αὐλάκια κι ἔθαφταν τὸ χρυσόκλωνο ἀραποσίτι τρυφερὰ μιλῶντας στοὺς ἀλόγους συντρόφους:

— "Ελα, τρυγωνό... τράβα δρόμο καὶ μὴ μοῦ χολοσκῆς. Στάσου ἐδῶ δὰ νὰ ξανασάνῃς λίγο. Λυπᾶμαι τὰ καπούλια σου ποὺ πλήγωσαν, λυπᾶμαι τὰ χείλια σου ποὺ μάτωσαν· λαχταρῶ σὰν βλέπω φαγωμένη τὴν πλεξίδα σου ἀπὸ τὸ βαρύ ζυγὸ καὶ τὰ λαιμοτράχηλά σου ἀπὸ τὴν ἄγρια ζεύλα. Μὰ σώπτα κι ἐγὼ θὰ σὲ διπλοταγίσω τὸ βράδυ καὶ δίπλα σου θὰ βάλω τὴν ξύλινη ποτισιώνα νὰ δροσολογιέσαι ὅλη τὴ νύχτα... τράβα τώρα καὶ μὴ μοῦ χολοσκῆς..."

Καὶ στὸ βαθὺ μούγκρισμα τοῦ βοδιοῦ, στὸ κυματιστὸ χλιμίντρισμα τ' ἀλόγου, στοῦ βουβαλιοῦ τὸν ἀργὸ μυκηθμὸ καὶ στοῦ γαϊδάρου ἀκόμη τὸ τραχὺ γκάρισμα, πιστεύοντας πώς βρίσκει εύγνωμοσύνης ἀπάντησι μὲ τρυφερότητα καὶ στοργή, σκύφτει καὶ φιλεῖ τὸ χτῆνός του ὁ Θεσσαλός.

Στὴ δύσι, ἀνάμεσα σὲ μιὰ διχαλωτὴ κορφὴ ἐπάνω ἀπὸ τὴ θεοσκότεινη σχισματὶα τῶν Τεμπῶν, ὁ αὐγερινὸς ἀχτινολουσμένος τρέμει ἐμπρὸς στὴν παρουσία τοῦ ἥλιου, ὅπως τρέμει μετάλλου φύλλο ἐμπρὸς στὴν ἀνίκητη δύναμι τοῦ μαγνήτη. Καὶ στὴν ἀνατολή, πίσω ἀπὸ τὰ μολυβένια νερὰ καὶ τὶς πολύκαρπες γλῶσσες τῆς Χαλκιδικῆς καὶ πίσω ἀπὸ τὴν πυραμιδωτὴν ἀγριόπετρα τοῦ 'Αγίου "Ορους, ἀναλαμπὴ αίματένια σημαδεύει τὴν πρωτοπορία τοῦ Φαέθονα* καὶ γελᾷ ἡ Αὔγη κροκόπεπλη*, ἐνῷ τῶν πύρινων ἀλόγων τὰ νύχια τρίβουν τὴ στουρναρόπετρα καὶ ἀνεβαίνουν μέσα σὲ ποταμοὺς μεθυστικοῦ σέλαος*..."

«Ο Ζητιαρός»

'Αρδεάς Καρκαβίτσας

ΤΑ ΡΟΔΙΝΑ ΑΚΡΟΓΙΑΛΙΑ

[Τὰ «Ρόδινα Ἀκρογιάλια» θεωροῦνται ἀπὸ τὰ ὡραιότερα τοῦ Παπαδιαμάντη διηγήματα. Ἀποτέλουν τὰ πλέον μεθυστικά ἀρώματα τῆς Ἑλληνικῆς ἀκρογιαλιᾶς. Τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα εἶναι ὡραία καὶ θαυμαστὴ εἰκόν.]

’Ακόμη δὲν ἦνοιξαν αἱ πύλαι τῆς Ἀνατολῆς νὰ εἰσέλθῃ παμβασιλεὺς ὁ ἥλιος, κι ὁ γερο - Γατζίνος ἐσηκώθη, ἦνοιξε τὸ καφενεδάκι καὶ ὑπηρετεῖ τοὺς πρωϊνούς πελάτας. Πῶς νὰ χορτάσῃ τις τὸν ὑπνον ἔκει, εἰς τὰ ὡραῖα λυκαυγῆ, εἰς τὰς γλυκείας ἥοις* τοῦ φθινοπώρου;... ’Εξύπνησα τρεῖς ὥρας πρὶν φέξῃ· ἔξηλθα, καὶ κάμψας ἔνα δρομίσκον ἔφθασσα εἰς τὸν αἰγιαλόν.

’Ο αὐγερινὸς τώρα εἶχεν ἀνατείλει. Ἀνήρχετο ὑψηλὰ ὑψηλὰ ἀκολουθούμενος ἀπὸ ἐν ἀστεράκι, τὸ ὅποιον ἔτρεχεν ὡς μαγευμένον κοντά του. Ἐπάνω εἰς τὴν ράχιν ἀντικρύ, ἀνωθεν τοῦ σκοτεινοῦ ἀλσούς, ἔχόρευον δύο ἄλλα ἀστρα· φλοισβος καὶ ἥχος ἔπληττε τὴν ἀκτήν· πρὸς τὰ βορειοανατολικὰ ἐστρώνετο ρηχὸν τὸ κῦμα, καὶ οἱ βράχοι ἀριστερὰ μὲ τὰς λευκὰς οἰκίας, ὡς φωλεάς βράχων χυτὰς κτισμένας ἐπάνω των, ἐδέχοντο εἰς τοὺς πόδας τὸ προσκύνημα τῶν θωπευτικῶν κυμάτων.

’Ο γερο - Γατζίνος μοῦ ἔκαμε καφὲν χωρὶς νὰ τοῦ παραγγείλω. Δὲν ἦτο ἡ ὥρα τώρα δι’ ὄμιλίσαν.

Εἰς τὰς ὥρας τοῦ ροδίνου λυκαυγοῦς κανὲν τοιοῦτον δὲν ἔχει τὸν τόπου του.

”Ω αὔγή, γλυκεῖα αὔγή, ποὺ ἀνθεῖς καὶ ροδίζεις ἔκει εἰς τὸ ὕψος, ἀλλὰ καὶ τόσον χαμηλὰ ἐπάνω ἀπὸ ἔκείνην τὴν ράχιν τὴν ἀντικριγὴν τῆς ἀκτῆς ποὺ κλείει τὸν λιμένα! Εύτυχη τ’ ἀρνάκια τὰ βόσκοντα ἔκει εἰς τὰ πλάγια τοῦ βουνοῦ, ποὺ φθάνουν ἔως τὴν κορυφὴν τῆς ράχης, καὶ πηδοῦν καὶ χορεύουν καὶ σὲ ἀπολαύουν ἔγγύθεν καὶ μεθύουν, ὡς αὔγή, ἀπὸ τ’ ἀρώματά σου! Πλέον εύτυχη τὰ πουλάκια, ποὺ πετοῦν ἀπὸ κλῶνα εἰς κλῶνα, καὶ σκιρτοῦν καὶ ἀναγαλλιάζουν εἰς τὴν θείαν ἐπαφήν σου. Εύτυχης κι ὁ βοσκός, ποὺ τὸν ἔξυπνησες τώρα ναρκωμένον ἀπὸ τὴν δροσιάν σου καὶ τρέχει νὰ σαλαγήσῃ τὰ πρόβατα, νὰ ἐνεργήσῃ τὸν πρωϊνὸν ἀμολγὸν* σφυρίζων καὶ ἀφροντις καὶ τόσον πολὺ εύτυχής, ὡστε οὕτε τὸ ὑποπτεύει...

Εἰς βράχος μισοφαγωμένος ἀπὸ τὸ κῦμα καὶ ἀπὸ τὰ πατήματα

τῶν πρὸ αἰώνων λεμβούχων καὶ ναυτῶν καὶ δύο δοκίδες ἀπὸ σκληρὸν ξύλον, τὸ ὅποιον δὲν ἐσάπισεν ὀκόμη ὑστερον ἀπὸ γενεὰς καὶ γενεάς, ἔπειχουν θέσιν προκυμαίας. Δὲν ἐνόησα πῶς εύρεθην μέσα εἰς τὴν βάρκαν. Ἔκκινω. "Ολος ὁ γιαλός ροδίζει γῦρο. Τὰ κύματα φρικιοῦν ἡρέμα, καὶ τὸ φωσφόρισμά των ἀνταυγίζει ἀποχρώσεις ἐρυθροῦ γαρυφάλλου.

Ίδού τώρα εύρεθην μόνος, κάτοχος μικρᾶς λέμβου. Ναύτης καὶ ἐπιβάτης ἐν ταύτῃ· κυβερνήτης καὶ ναύκληρος καὶ πιλότος καὶ μούτος τῆς ἐλαφρᾶς βάρκας. Μόνος εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ κύματος.

Πλέω καὶ φθάνω πρὸς τὰ ρηχά, εἰς τὴν ἀμμουδιὰν πέραν.

Τὸ λυκαυγὲς ἀραιὸν αἱθριοῦται. Τὰ ρόδα τὰ ἐρυθρὰ γίνονται βαθμηδὸν λευκά. Ἡ μεγάλη Μορμώ* φεύγει, ὑπάγει νὰ βυθισθῇ προσκαίρως εἰς τ' ἀνήλια ἄντρα της. Ἡ γλυκεῖα Μορφώ* ἐπιφαίνεται κι ὅπλωνει τὴν πλούμιστὴν δόθόνην της, τὸν πέπλον τὸν διαφανῆ, πέρα πέρα εἰς ὅλην τὴν πλάσιν.

Μεγαλυτέραν εύτυχίαν δὲν εἶχα γευθῆ...

Εἴπα ὅς κάμω ἔν λουτρόν, ὃν καὶ προέβη ἥδη τὸ φθινόπωρον καὶ πρέπει νὰ εἴναι κρύα ἡ θάλασσα. Ἐγυμνώθην καὶ ἐπήδησα εἰς τὰ κύματα. Ἀφοῦ ἐπ' ὅλιγον ἐκολύμβησα, ἥσθιανθην τόσην νάρκην, ὥστε δὲν εἶχα πλέον τὴν δύναμιν ν' ἀνέλθω εἰς τὴν βάρκαν, νὰ ἐνδυθῶ καὶ νὰ σωφρονήσω. Εἴπα ὅς κάμω τ' ἀνάσκελα κι ἔκαμα, ὅπως ὅταν εἴμεθα παιδιά, διπότε, δραπετεύοντες ἀπὸ τὸ σχολεῖον, ἐκολυμβούσαμεν διαρκῶς ὥκτω ἢ δέκα φοράς τὴν ἡμέραν...

Καθώς ἥμην πλαγιασμένος, ἐλαφρὸς εἰς τὸ κῦμα, τί ἔπαθα; ἀπεκοιμήθην τάχα; Ἐξαπλωμένος εἰς τὰ μαλακά, εἰς τὰ πούπουλα ἥσθιανόμην ἀπόλαυσιν καὶ τρυφὴν Συβαρίτου.* Ρόδον διπλωμένον δὲν ὑπῆρχεν ὑπὸ τὴν ράχιν, κι αἱ εὐωδίαι ὅλων τῶν ρόδων τῆς ἀκρογιαλιᾶς, τῶν κήπων, τῆς ἀμφιλύκης* καὶ τῆς αὔγῆς, ἥρχοντο εἰς τὰς αἱσθήσεις μου καὶ μ' ἐμέθυσκον. "Ολη ἡ αἱσθησις, ἡ συνείδησις κι ἡ ὑπαρξίς μου εἶχον μεταβληθῆ εἰς μίαν ἀπόλαυσιν ἀπείρου εὐωδίας...

«Τὰ Ρόδια Ακρογιαλία»

Ἀλέξ. Παπαδιαμάντης

ΕΛΙΕΣ ΣΤΟ ΠΗΑΛΙΟ

Μιά δυνατή μακρόσυρτη σφυριγματιά σὰ μιὰ κραυγὴ θριάμβου, καὶ τὸ τραίνο ρίχτηκε δρμητικὰ στὸ χρυσὸ μονοπάτι ποὺ ἀνέβαινε στὸ βουνό.

"Ἄξαφνα στὰ μάτια ὅλων μας σπιθιθόλησε τὸ βλέμμα. Στὸ πρόσωπό μας ἔλαμψε ἡ ζωηράδα κάποιου ξύπνου. Νοιώσαμε τὰ στήθη μας νὰ φουσκώνουν ἀπὸ μιὰν ἀμόλυντη πνοή. Στὸ μέτωπό μας νοιώσαμε ὀλοκάθαρη τὴ σκέψι. Κάποιο εὐεργετικὸ πνεῦμα ὑγείας καὶ καλωσύνης πλημμύριζε τὴν ὕπαρξί μας. Γενήκαμε σὰν παιδιά. Σὰν παιδιὰ μὲ τὴν ἀπλῆ ψυχὴ δίχως τὴ θλῖψι τοῦ παρελθόντος, δίχως τὴν ἀμφιβολία τοῦ μέλλοντος, μονάχα μὲ τὸν ἄκακο πόθο ν' ἀπολαύσουμε στὸ παρὸν τὴ φυσικῶτερη χαρὰ τῆς ζωῆς. Πεταχτήκαμε ὀλόρθοι. Μιὰ δροσιὰ εἶχε πλημμυρίσει τὸ βαγόνι μας. Δὲν ἦταν ἡ χαμόσυρτη δροσιὰ τοῦ κάμπου, οὔτε ἡ βαρειά δροσιὰ τῆς θάλασσας ποὺ συντρίβει τὰ μέλη καὶ ναρκώνει τὴ θέλησι. Ἡτανε κάτι ἀσυνήθιστο γιὰ μᾶς. Κάποια ἀνώτερη πραγματικότητα τόσο δυνατὴ μὰ καὶ τόσο ἀπλῆ, ὥστε νοιώσαμε μέσα μας νὰ ὑποχωρῇ σιγὰ σιγά, νὰ σιθήνῃ κατόπι δλότελα ἡ πολύμορφη, πολύτροπη, καὶ γι' αὐτὸ ἀνισόρροπη καὶ γι' αὐτὸ κουραστικὴ τοῦ καθενός μας ἀτομικότητα. Ἡταν ἡ παγερὴ δροσιὰ τοῦ βουνοῦ. 'Ο λαγαρισμένος ἀέρας, ὁ ἐμψυχωμένος ἀπὸ τὴν ψυχὴ τῶν περήφανων πλασμάτων ποὺ ζοῦνε μόνο στὶς ψηλές κορφές, εὐωδιασμένος ἀπὸ τὴ γαλήνια προσευχὴ τῆς ἀγάπης της, ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὴν ἀπέραντη ἐλευθερία τῶν οὐρανῶν. Καὶ νοιώσαμε τότε ν' ἀρμονίζεται ἡ ύλικὴ μὲ τὴν ἡθικὴ μας ὑπόστασι σὲ μιὰν ἀγγελικὴ ἀγαλλίασι κι εὐφροσύνη. 'Ο ψεύτικος κοινωνικός μας ἀνθρωπισμὸς ἔπαιρνε μέσα μας κάποιο ἀσυνήθιστο παλμό. Μέσα μας κυριαρχοῦσε τώρα ὅχι ὁ ταπεινὸς καὶ ἀθλιος ἀτομισμὸς ποὺ τὸν διαμορφώνει ἡ καθημερινὴ ζωή, παρὰ ὁ ἀτομισμὸς ὁ ἀνώτερος, ἔτοιμος ν' ἀναπτυχθῇ στὶς ἀψηλότερες πνευματικὲς σφαῖρες.

Μαζωμένοι στὸν ἔξωστη κοιτάζαμε μ' ἔκστασι τριγῦρό μας. Ἀνεβαίναμε, ἀνεβαίναμε ὀλοένα. Τὸ χρυσὸ μονοπάτι ποὺ ἀκολουθούσαμε σκαρφάλωνε πάντα στὸ βουνό, σερνότανε στὸ φρύδι τῆς χαράδρας, ἀγκάλιαζε τοὺς πελώριους βράχους, ἀπίσφευγε τοὺς ἀπότομους γκρεμούς, παραμέριζε σκιαγμένο ἀπὸ τὰ βάραθρα, ἀλαρ-

γάριζε ἀπὸ τὶς ὄρθοκομμένες καμπὲς σὰ νὰ φοβότανε μῆπως παραμόνευε κανεὶς ἀπὸ πίσω, λυγοῦσε τὸ κομρί του, τιναζότανε πέρ' ἀπὸ τὰ γεφύρια, χανότανε πίσω ἀπὸ τὶς ράχες, ξαναφαινότανε μακριὰ νὰ ξετυλίγῃ τοὺς ἐλιγμούς του. Καὶ πάνω στὴν ραβδωτὴ φιδίσια ράχη του κυλοῦσε τὸ τραῖνο μὲ ὅλη του τὴν ταχύτητα, βροντερό, ἀχόρταγο, μὲ τὸ λαχάνιασμα τῆς γιγαντωμένης κι ἐπίμονης προσπάθειας καὶ πότε πότε μὲ μιὰ μεγάλη καὶ μακρόσυρτη κραυγὴ θριάμβου.

— Ταξιδεύουμε σὲ τετρακόσια μέτρα ὑψος, εἴπε ὁ φίλος μου.

'Αριστερά μας οἱ βουνοπλαγιὲς δρομίζανε διλόρθες πρὸς τὸν οὐρανό, δεξιά μας ροβολούσανε σκυμμένες πρὸς τὴν θάλασσα. 'Η θάλασσα! 'Απλωνότανε τώρα κεῖ κάτω, μακριά, πολὺ μακριά, σὰν ἀπέραντη γαλάζια λάμψι, κι ἔμοιαζε τόσο ἀτάραχη μέσα στὴ θεία της λαμπρότητα, ὥστε τὰ κύματα καὶ τ' ἀκρογιάλια φαινόνταν ὅχι σὰν ἀνάγλυφα παρὰ σὰ ζωγραφισμένα μὲ ἀπλὲς φωτεινότατες γραμμές. Καὶ ἀπὸ τὴν πιὸ ψηλὴ βουνογραμμή, ὅπου μποροῦσε ν' ἀνεβῆ τὸ βλέμμα μας ἵσια μὲ τὴ θάλασσα κάτω, χιλιάδες ἐλιές, ἀτέλειωτες χιλιάδες μὲ τὸ γκριζογάλανο φύλλωμά τους, κατεβαίναμε τρεχᾶτοι. "Ενα τρέξιμο γοργό, πότε καταποδιαστό, πότε τρελλὸ καὶ παραζαλισμένο, τὸ πλήθισμα πυκνὸ κι' ἀπροσδιόριστο κι ἀπέραντες οἱ ἀποστάσεις οἱ γεμάτες ἀπὸ τ' ὄραμα. "Εφτανε νὰ μακράνη λιγάκι τὸ βλέμμα μας καὶ τὰ δέντρα φαινόντανε τότε σὰν κρουστοὶ χαμόσυρτοι θάμνοι ποὺ ἀρμονίζανε σ' ἔνα γραφικὸ σύνολο τὴν ἀκανόνιστη γῆ. Θάλεγε κανεὶς πώς ἔνας πελώριος μυριόρριζος καὶ μυριόκλωνος κισσός εἶχε σκεπάσει τὸ βουνό, πώς ἔνα πλαταύ ἀνεμοφύσημα τάραζε παντοῦ τὸ φύλλωμά του γεμίζοντας τὴν ἀτμόσφαιρα μὲ τράσινες, μὲ γκρίζες καὶ μὲ γαλάζιες ἀνταύγειες. Κι ὅλ' αὐτὰ βουθὰ μέσα στὸ χρυσὸ σπιθιθόβλημα τοῦ ἥλιου, σὲ μιὰν διλόρθωτη ἡρεμία καὶ γαλήνη ποὺ κατέβαινε ἀπάνω τους σὰν εὐλογία τοῦ Θεοῦ.

Κάθε σημεῖο κοντινὸ ἡ μακρινό, σὲ κάθε μεριὰ τῆς πολύπτυχης γῆς, κι ἔνα ἴδιαίτερο φέγγος, μιὰ θαυμάσια παραλλαγὴ τῆς ἴδιας ὄμορφιᾶς. 'Εκεῖ στὴν κορυφὴ μὲ τὰ τρεμάμενα φύλλα τους ποὺ τὰ βλέπαμε, καθὼς περνούσαμε χαμηλότερα, κι ἀπὸ τὴν ἀσημένια τους μεριά, μὲ ρόδινους κορμοὺς ἀπὸ τὸ χτύπημα τοῦ ἥλιου, ποὺ κατέβαινε τώρα διλοπόρφυρος στὴ δύσι, διλόρθες οἱ ἐλιές, γραμμένες

πάνω στὸ βαθυγάλανο φόντο τ' οὐρανοῦ. Καὶ μυρμηγκιάζανε πιὸ κάτω στὶς πλαγιές γκριζοπράσινες τώρα, καὶ κατρακυλούσανε πιὸ κάτω γεμίζοντας τὶς χαράδρες ἀκόμα πιὸ μουντόχρωμες χιλιάδες οἱ ἐλιές, ἀμέτρητες χιλιάδες κατέβαιναν δλοένα πρὸς τὴν θάλασσα, ποὺ στεκόταν ἐκστατική σὰ θαμπωμένη ἀπὸ τὶς ἀπειράριθμες κόρες τοῦ βουνοῦ, ποὺ τρέχανε μὲν δλόγυμνα τὰ κάλλη τους στὸ δροσερό της συναπάντημα.

— Κι ἔκεινα τὰ σπιτάκια, θαμμένα θᾶλεγε κανεὶς μέσα στὶς πράσινες φυλλωσιές... Μὰ γιατί τὰ σκεπάζουνε μὲ πλάκες κι ὅχι μὲ κεραμίδια;

— Γιατὶ μόνο οἱ βαρείες αὔτες πλάκες ἀπὸ σκιστόλιθο μποροῦνε ν' ἀντέχουνε τὸ χειμῶνα στὴν μανία τῶν ἀνέμων ποὺ λυσσομανοῦνε στὸ βουνό. Τὰ κεραμίδια θὰ σκορπιζόντανε σὰ φύλλα στὸ πρῶτο δυνατὸ φύσημα τοῦ βοριά.

”Ελεγε σωστὰ δὲ φίλος μου. Πόσο θάθελα νὰ βρεθῶ σὲ μιὰ τέτοια κοσμοχαλασιά! καὶ φαντάστηκα τὸ μεγαλύπρεπο θέαμα. ”Ακουσα τοὺς ἀνέμους νὰ σφυρίζουν δεινὰ πάνω στὶς κορφές, νὰ πέφτουνε κατόπιν κραυγάζοντας σὰ σιδερόφραχτοι κουρσάροι πάνω στὶς σκοτεινὲς κι ἐρημικὲς ράχες, τοὺς ἄκουσα νὰ βογγοῦνε στριμωγμένοι στὶς χαράδρες. Κι εἶδα τὰ δέντρα φοβισμένα κι ἀναμαλλιάρικα νὰ δέρνουνται ἀπελπιστικὰ καὶ νὰ σκούζουνε, νὰ σκούζουνε τὸ θρῆνό τους σπαρακτικὰ κι ἀπαίσια κάτω ἀπὸ τὸ μολυβένιο οὐρανό. Εἶδα ν' ἀνακατώνουν τὰ δυό τους χρώματα σ' ἓνα τρομαχτικὸ φωσφορισμό, κι ἄκουσα τὴν θάλασσα νὰ λυσσομανῇ στὶς ρίζες τοῦ βουνοῦ, φρενιασμένη ἀπὸ τὶς γκρίζες μεταλλικὲς ἀστραπὲς ποὺ ξεσέρνουνται μέσα στὰ φυλλώματα, σὰν ἀπειρα τεράστια μαχαίρια ποὺ σκοτώνουνε τὴν πλάσι.

”Ενοιωσα τὴν ψυχή μου κουρασμένη κι ἔστρεψα τὴν φαντασία μου. ”Ω! καλύτερα νὰ χαρῶ τ' ὄραμα τὸ εἰρηνικό ποὺ εἶχα μπροστά μου. ”Ηταν οἱ ἐλιές φορτωμένες ἀπὸ τὸν καρπό τους. Γιορτάζανε τὰ θεσμοφόρια. Καὶ κατεβαίνανε γυρμένες μὰ χαρούμενες οἱ ἀειπάρθενες κόρες κουβαλῶντας πάνω στὸ κεφάλι τους, μέσα σὲ καταπράσινα κάνιστρα, τὰ πλούσια δῶρα τῆς γῆς ποὺ τὶς ἀνάθρεψε, γιὰ νὰ τὰ παραδώσουνε στὴν φιλάνθρωπη φροντίδα τοῦ ταξιδιάρη πόντου. Τί σύμβολο ἡ ἐλιά, ἡ Ἑλληνική μας ἐλιά! Τί σύμβολο πλούτου, δηλα-

δὴ εύδαιμονίας καὶ εἰρήνης. Τὸ σύμβολο τῆς πιὸ ἀκατάλυτης θρησκείας, τῆς θρησκείας τῆς ἀγάπης καὶ τῆς χαρᾶς.

— Στὸ ἔξης, εἶπα μέσα μου, θ' ἀνάφτω κάθε βράδυ ἐνα καντήλι στὴν προστάτιδα Θεά, πές την Πολιάδα 'Αθηνᾶ ἢ Παναγία Παρθένα. Βέβαια, ἡ λυχνία μου δὲ θάναι χρυσῇ οὖτ' ἔργο τοῦ γλύπτη Καλλιμάχου, οὕτε ἡ καρδιά μου θὰ μπορέσῃ ν' ἀνεβῆ γιὰ νὰ πλαγιάσῃ στὰ γόνατα τῆς παγκόσμιας Παρηγορήτρας. Εἶμαι φτωχὸς καὶ παραστρατημένος ἀπὸ τὶς ἀλήθειες τῆς ζωῆς. Μὰ τί μ' αὐτό; Εἶδα τὴν ἐλιὰ κι ἔνοιωσα τὸν ἑαυτό μου πιὸ ἐλληνικὸ καὶ θὰ παρακαλῶ, ἃς εἶμαι κι ἀνάξιος, γιὰ τὴν εἰρήνη καὶ τὴν εύτυχία τῆς πατρίδας μου, γιὰ τὴν εἰρήνη καὶ τὴν εύτυχία τοῦ σύμπαντος κόσμου.

«Στὴν ζαρὰ τοῦ βοεροῦ»

"Ομηρος Μπεκές

ΤΑ ΚΑΤΑ ΝΕΣΤΟΝ ΚΑΙ ΡΟΔΟΠΗΝ

A'

Δανείζομαι τὸ ὑφος τοῦ τίτλου μου ἀπὸ τὰ ρωμαντικὰ μεσαιωνικὰ μυθιστορήματα. Γιατὶ μ' ἔνα τέτοιο, σχεδὸν ἀπίθανο καὶ ἀπεριόριστα γοητευτικὸ μυθιστόρημα, μπαίνει κανεὶς στὸ νόημα καὶ στὴν ἔκφρασι τῆς Θράκης. Δὲν πρόκειται φυσικά, παρὰ μονάχα γιὰ τὴ Δυτικὴ Θράκη, συντὴ τὴ χώρα ποὺ ὄριζουν καὶ χαρακώνουν δυὸ μεγάλα ποτάμια, δὲ Νέστος καὶ ὁ "Ἐβρος".

'Ο τόπος ἀσκεῖ ἔνα εἶδος συγκινητικῆς ὑποβολῆς στὴν ὑπαρξὶ τοῦ ταξιδιώτη, ποὺ πορεύεται ἀνάμεσα στοὺς κάμπους καὶ στὰ φαράγγια του φορτωμένος βιβλία, δράματα καὶ ἀκούσματα. Καὶ μονάχα ἡ αἰσθησι, πώς ἀφήνει τὴ χώρα τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Ἀλεξανδρου, γιὰ νὰ εἰσδύσῃ στὴ χώρα τῶν ὄρφικῶν μυστηρίων καὶ

τῶν θυρσοφόρων* μαινάδων εἶναι ἀρκετή ἀφετηρία καὶ πηγὴ ὑποβολῆς.

Εἶναι τόσο ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τεράστιος ὁ ρόλος τῆς Θράκης στὴ διαδρομὴ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, τῆς Θράκης ὁλόκληρης, αὐτῆς ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Νέστο, γιὰ νὰ τεχνουργήσῃ τ' ἀκραῖα τῆς κατορθώματα στὶς ἀκρογιαλίες τῆς Μαύρης Θάλασσας καὶ τῶν Βοσπόρων τοῦ πανάρχαιου θρύλου καὶ τῆς λυρικῆς φαντασίας, ὡστε ὅλωσδιόλου ἀσυναίσθητα ὁ περαστικὸς ἔχει τὴν ἐντύπωσι, πώς μὲ κάθε βῆμα καὶ μὲ κάθε στροφὴ τῶν τροχῶν ἀνεβαίνει ὅλοντανα καὶ περισσότερο στὰ ὑψη θαυμασίων μεταριστεών*. Κι εἶναι σὰ νἄρχωνται νὰ τὸν ἀπαντήσουν, νὰ τὸν καλωσορίσουν στὸ ἔμπασμά του τὸ ποτάμι καὶ τὸ βουνό, ποὺ εἶναι ἀπὸ τὰ ὥραιότερα ποτάμια καὶ βουνὰ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς.

Διατηρῶ μέσα μου τὴ γοητεία αύτοῦ τοῦ περάσματος καὶ κάθε στιγμὴ μὲ βασανίζει ἡ ὑποψία, πώς δὲ θὰ μπορέσω νὰ δώσω τίποτε ἀπὸ τὸ ἀριστοτέχνημα τοῦ Νέστου καὶ τῆς Ροδόπης. Ή πρώτη γνωριμία μὲ τὸ ποτάμι γίνεται κοντὰ σ' ἓνα χωριὸ δροσερὸ καὶ χαρούμενο, τὸ Παρανέστιο. Κι ἡ συντροφιὰ τελείωνει σ' ἓνα ἄλλο δροσερὸ καὶ χαρούμενο χωριό, τοὺς Τοξότες. Πολυάριθμα χιλιόμετρα, κάπου σαράντα, χωρίζουν τὰ δύο αὐτὰ χωριὰ μεταξύ τους. Μὰ τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ φτάσῃ στὸ τέλος ὁ ταξιδιώτης καὶ θ' ἀρχίσῃ νὰ κατεβαίνῃ στὸν δλόγυμνο κάμπο τῆς Ξάνθης, δὲ μένει μέσα του παρὰ ἡ γοητεία καὶ τὸ παράπονο. Τέτοια δράματα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ διαρκοῦν τόσο λίγο !

Ο Νέστος πηγάζει ἀπὸ τοὺς βράχους καὶ τὰ στέρνα τοῦ βουλγαρικοῦ Ρίλου, τοῦ ἀρχαίου Σκομμίου. Εἶναι ποτάμι πλατύ, πλουσιώτατο σὲ νερό, δρμητικὸ τὸ χειμῶνα, πρᾶο καὶ ὑπάκουο τὸ καλοκαίρι. Σκεπτάζει διάστημα διακοσίων σαράντα τριῶν χιλιομέτρων, γλιστράει ἀνάμεσα στὶς πλαγιές τοῦ Ὀρβήλου, ἀγκαλιάζει τὰ κατάφυτα πόδια τῆς Ροδόπης καὶ χύνεται στὴ θάλασσα τοῦ Αίγαίου, ἀντίκρυ στὴ Θάσο.

Η Ροδόπη ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ προεκτείνει τὸν Αίμο στὴ γῆ τῆς Θράκης, τεντώνοντας τὸ μεστὸ κορμὶ τῆς ἀπὸ τὸ βοριᾶ καὶ τὴ δύσι πρὸς τὸ νότο καὶ τὴν ἀνατολή, καὶ χωρίζει τὴν κοιλάδα τοῦ Νέστου ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἔβρου. Εἶναι τὸ βουνὸ ποὺ χαρακτη-

ρίζει περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο τὴ γεωλογικὴ κατασκευὴ τῆς Θράκης, τὸ βουνὸ τὸ ἀγαπημένο ἀπὸ τὴν παράδοσι, τὸ βουνὸ ποὺ ἄκουσε στὴν ἀρχαιότητα καὶ ἀνάδωσε σὲ μαγευτικοὺς ἀντίλαλους τὰ τραγούδια τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου, θεοῦ παμπαλαίου καὶ λατρευτοῦ στὶς πλαγιές καὶ τὶς κορφές του, τὸ βουνὸ ποὺ γέμισε στοὺς χριστιανικοὺς χρόνους ἀπὸ ἐκκλησάκια καὶ μοναστήρια· τὸ εἶπαν κι ὅλας Δεσποτοβούνι καὶ τ' ὄνομα χαρακτηρίζει θαυμάσια τὸ θρησκευτικὸ χαρακτῆρα, τὴ μυστηριακὴ καὶ ὑποβλητικὴ ἔκφρασι τῆς συστοιχίας τῶν γραφικῶν λόφων ποὺ συγκροτοῦν τὴ Ροδόπη.

'Ο Ὁβίδιος μυθολογεῖ στὶς «Μεταμορφώσεις» του, πῶς ἡ Ροδόπη πραγματοποιεῖ τὴν τραγῳδία τῆς ἀπολιθώσεως, ἀνάλογη μὲ τὴν ἀπολιθώσι τῆς δυστυχισμένης Νιόβης*. Τὴ γέννησε ὁ Πόντος ἡ ὁ Στρυμὼν κι ἦταν γυναικα ἥ ἀδερφὴ τοῦ Αἴμου. Μὰ ἡ φιλοδοξία της ξεπερνοῦσε τὴ δύναμι της καὶ τὴν εὐγένεια τῆς καταγωγῆς της. Κι ὁ πόθος νὰ λέγεται κόρη τοῦ μεγάλου Διὸς ὑπῆρξεν ἀφορμὴ τῆς καταστροφῆς της. Οἱ θεοὶ δὲ μοιράζουν ἀσυλλόγιστα στοὺς ἀνθρώπους τὴν παντοδυναμία τους. Κι ὁ εὐερέθιστος Ὁλύμπιος τὴν πέτρωσε τὴν ἄμοιρη τὴ Ροδόπη καὶ τὴν ἄφησε ξαπλωμένη, ἔτσι δὰ μὲ τὴ ράχι στὸ χῶμα, ἀνάμεσα σὲ δυὸ πολυσήμαντες χῶρες, τὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θράκη.

Τὸ κυνήγι τὸ ἀδιάκοπο τοῦ ποταμοῦ καὶ τοῦ βουνοῦ εἶναι μιὰ θαυμαστὴ περιπέτεια, ποὺ τὴν παρακολουθεῖ κανεὶς ἀπὸ τὸ παραθυράκι τοῦ τραίνου του βῆμα πρὸς βῆμα καὶ στιγμὴ πρὸς στιγμή. 'Η πρώτη συνάντησι μὲ τὸ ποτάμι, ποὺ κυλιέται θολὸ καὶ ράθυμο κάτω ἀπὸ τὸ μεγάλο γεφύρι του, δὲν εἶναι παρὸ μιὰ ἀπλῆ εἰσαγωγὴ στὸ τεράστιο αὐτὸ δρᾶμα, ὅπου δύο στοιχεῖα μεγαλοδύναμα, τὸ νερὸ καὶ ἡ πέτρα, παλεύουν...

Εἶναι ἀφάσταστα τὰ τεχνάσματα τοῦ βουνοῦ, ποὺ μιὰ πλησιάζει καὶ μιὰ ἀπομακρύνεται. 'Εδῶ ἡ πλαγιὰ πέφτει μαλακά, γεμάτη δροσερὴ βλάστησι, ἐκεῖ ὁ βράχος στυλώνεται ὀρθόστητος, φαλακρὸς καὶ ἀπλησίαστος, ἀνάερος, ὑπερύψηλος, τυλιγμένος στὴν ἄχνη μελαγχολικῶν συννέφων. 'Υπάρχουν ἀνοίγματα, ὅπου ἡ ἀκροποταμιὰ ἀπλώνεται σὲ ὀλόστρωτη ἀμμουδιά· ἄνθρωποι κολυμποῦν στὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ καὶ τὰ ζῷα εὐφραίνονται· κι ὑπάρχουν κλεισούρες, ὅπου ἀπορεῖ καὶ ξαφνιάζεται κανεὶς σὰ βλέπῃ τὸ ποτάμι νὰ συμ-

μαζεύεται, νὰ συμμαζεύεται καὶ μὲ πεισματικὰ τινάγματα νὰ τὶς ξεπερνᾷ, γιὰ νὰ ξανάβρῃ λίγο παρακάτω τὴν ράθυμη κοίτη του.

Ἡ μοναξιὰ γίνεται ὀλοένα περισσότερο ἐπιβλητική. Μονάχα τὸ τζιτζίκι τραγουδεῖ καὶ ἡ αὔρα στενάζει σιγαλὰ ἀνάμεσα στὰ καταπράσινα φύλλα. Σὲ τεράστια διαστήματα δὲν ὑπάρχει ψυχὴ ζωντανή. Κι εἶναι μιὰ ἀλλαγὴ ρυθμοῦ αὐτὸς ὁ δαίμονας τὸ κατσίκι, ποὺ ἀνεβαίνει στὴν κορφὴ τοῦ βράχου καὶ κοιτάζει μὲ τὰ ἐπίμονα μάτια του ὀλόγυρα, ὑπαρξὶ πλασμένη ἀπὸ τὴ σκιὰ τοῦ δέντρου, τὴ μαύρη ἀπόχρωσι τοῦ βράχου καὶ τὴ γυαλάδα τοῦ ἡλιόφωτος, ποὺ ἀπλώνεται σὲ ἥρεμες δέσμες στὶς πλαγιές, κυλῶντας σὰ χρυσὸ ρυάκι ἀνάμεσα στὶς σκισμάδες τῆς ἄγονης πέτρας.

B'

Τὸ μυθιστόρημα τοῦ Νέστου καὶ τῆς Ροδόπης συμπληρώνει ἡ τραγῳδία τοῦ σιδηροδρόμου. Είναι τὸ ἀνθρώπινο ἔργο ποὺ προσπαθεῖ νὰ νικήσῃ τὴ φυσικὴ ἀντίστασι, νὰ ὑποτάξῃ τὸ ποτάμι καὶ τὸ βουνὸ στὴ θέλησί του, νὰ πειθαρχήσῃ τὴν ἀγριότητα τοῦ τοπίου καὶ νὰ προσθέσῃ στὴν ὁμορφιὰ τοῦ περιβάλλοντος τὸν παλιὸ τῆς πολυτάραχης ζωῆς, ποὺ ἔρχεται ἀπὸ μακριὰ καὶ πηγαίνει μακρύτερα.

Τὸ τραϊνὸ ξετυλίγεται σὰν εὐκίνητο μαῦρο φίδι στὴν πλαγιὰ τοῦ βουνοῦ. "Οπου ὁ τόπος εἶναι ἀνοιχτός, γλιστράει ἄνετα στὴ γραμμή του. Μὰ ὁ τόπος συχνὰ στενεύει καὶ τὸ τραϊνὸ ἀναγκάζεται νὰ κατέβῃ σύρριζα στὴν ἀκροποταμιά, νὰ περάσῃ δίπλα στὰ πυκνὰ καὶ πανάρχαια δέντρα, ποὺ ρίχνουν τοὺς βαριοὺς ἀπὸ σκιὰ καὶ μοναξιὰ κλάδους των στὰ νερά, νὰ γεφυρώσῃ φαράγγια καὶ νὰ κυλήσῃ κάτω ἀπὸ τεράστιους βράχους, ποὺ λές καὶ καρτεροῦν τὴν ὥρα, γιὰ νὰ πέσουν στὸ διάστημα καὶ νὰ γίνουν ἀπειράριθμα κομματάκια, σκόνη, ἄμμος καὶ βότσαλο τῆς ἀκροποταμιᾶς.

Μὰ δὲν ἀρκεῖ νὰ φτάσῃ στὸ ἀδιέξοδο. Τὸ ποτάμι βρίσκει τὸν τρόπο του νὰ γλιστρήσῃ. Τὸ τραϊνὸ τρυπάει σὰ βέλος τὸ βουνὸ καὶ γεμίζει τὶς σήραγγές του θόρυβο καὶ καπνό. Ξαναγαίνει σὲ εἰδυλλιακὰ πλατώματα γεμάτα δροσάτη φωταύγεια. Τὸ ποτάμι εἶναι ἀθέατο. Τὸ κατάπιε ἡ γῆς; Τὸ νίκησε τὸ βουνὸ καὶ τὸ στράγγισε στ' ἀπύθμενα στέρνα του; Δὲ δυσκολεύεται νὰ τὸ πιστέψῃ κανείς.

Μὰ δὲ χρειάζεται παρὰ ἐλάχιστη ὑπομονὴ καὶ νά πού τὸ ποτάμι φανερώνεται πάλι ἀτάραχο καὶ θολό, ἔτοιμο γιὰ μιὰ καινούργια μάχη, τὴ σκληρὴ μάχη μὲ τὴ σκληρὴ πέτρα. Κι ἡ τραγωδία αὐτὴ τοῦ σιδηροδρόμου ἔξακολουθεῖ χωρὶς ἀνάπτωσι, χωρὶς ἀλλαγὴ σκηνικοῦ. Καὶ κάθε στιγμὴ τὸ τραγικὸ ἀδιέξοδο παρουσιάζεται μπροστά του. Καὶ κάθε στιγμὴ ἡ ἀνθρώπινη ἐπίνοια δημιουργεῖ τὰ μικρά της κατορθώματα καὶ λυτρώνεται στὸ αἴθριο φῶς τοῦ καλοκαιρινοῦ οὐρανοῦ.

"Ηταν φλογισμένη ὁρα τοῦ Αὔγουστου, σὰν ξεκινήσαμε ἀπὸ τὴ Δράμα. Μὰ στὴ στενὴ κοιλάδα, ἀνάμεσα στὰ πράσινα βουνά, περάσαμε μονάχα θαυμάσιες ὕρες ἀγροτικοῦ φινιοπώρου. Οἱ κορυφὲς τῶν ἀλλεπάλληλων λόφων σκεπασμένες μὲ πυκνὰ σύννεφα γέμιζαν τὴν ὑπαρξίη μας μὲ ύγρη σκιά. "Ἐβλεπες τὴν ἀγριοσυκιὰ νὰ σκαρφαλώνῃ στὸ βράχο της, τὸ πλατάνι νὰ καθρέφτιζεται στὸ νερό, τὴν ἵτιὰ νὰ τινάζῃ συλλογισμένη τὰ λυπημένα πλοκάμια της, σὰ νὰ θρηνῇ καὶ σήμερ' ἀκόμα τὸν ἀδικο θάνατο τοῦ ὀδέξιου ἀρματοδρόμου τῶν οὐρανίων ἐκτάσεων, τὴν καρυδιὰ νὰ σωριάζῃ ἀπάνω στὴ χλόη τὶς στοῖβες τοῦ ἴσκιου της, τὴ λυγαριὰ ν' ἀναδίνη τὸ μεθυστικὸ ἀνασασμό της, κι αἰσθανόσουν πὰς βρίσκεσαι μακριά, πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια, κλεισμένος σὲ φιλόξενα πέτρινα τείχη, ἀνάμεσα σ' ἔναν κόσμο θαυμάτων καὶ θαυμασίων.

Δὲν ξέρω, ἂν οἱ τόποι τοῦτοι ἀναδίνουν τὴ γοητεία τῶν Τεμπῶν. Δὲν ξέρω, ἂν ξεπερνοῦν σὲ ἄγριο θέλγητρο τὸ φαράγγι τῆς Ζαχλωροῦς, αὐτὸ τὸ φυσικὸ κατόρθωμα, ποὺ ἀνεβαίνει κοντονασαίνοντας ὁ σιδηρόδρομος ποὺ πηγαίνει ἀπὸ τὸ Διακοφτὸ στὰ Καλάβρυτα. Δὲν τοὺς συγκρίνω μὲ κανένα ἀπὸ τὰ φημισμένα τοπία τῆς ἀπαράμιλλης αὐτῆς ἐλληνικῆς γῆς. Θέλω νὰ τοὺς χαίρωμαι ὀλομόναχους, ἔξω ἀπὸ κάθε παραλληλισμό, ἀπὸ κάθε σύγκρισι.

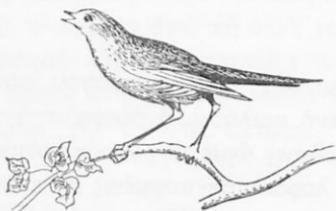
Στοὺς Τοξότες ἀποχαιρετοῦμε τὸ Νέστο. Τὸν χωριζόμαστε μὲ ἀνέκφραστη λύπη στὴν καρδιά, πλημμυρισμένοι ἀπὸ εὐγνωμοσύνη γιὰ ὅ,τι κατώρθωσε νὰ προσφέρῃ στὴ διψασμένη ὄρασί μας. 'Ο ἐγκάρδιος αὐτὸς φίλος πηγαίνει νὰ βρῇ τὴ θάλασσα, ποὺ εἶναι ὁ αἰώνιος προορισμός του. . .

Τὸ βουνὸ ἀπομακρύνεται μὲ ἀλλη τόση διάκρισι... Καὶ σὰν ἀν-

τίθεσι σὲ ὅλη αὐτὴ τὴν καταπράσινη καὶ κάθυγρη φαντασμαγορίᾳ ξαπλώνεται μπροστά μας γυμνός, ἀκαλλιέργητος, ἄγονος καὶ τραχὺς στὰ πρῶτα τοῦτα φανερώματά του ὁ κάμπος ὁ ἀνοιχτός, ὁ ἀπέραντος, ὁ δλόστρωτός τῆς Ξάνθης, ὁ πρῶτος κάμπος τῆς Θράκης, κοιμισμένος στὴ σιγαλιὰ τοῦ εἰρηνοφόρου λυκόφωτος...

'Εφημερίς «Πρωτά» 1937

I. M. Παναγιωτόπουλος

Τ' ΑΗΔΟΝΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟΦΑΝΤΟ

“Ηρθες, καλὲ ξενιτευτή ; Σ’ ἀποζητοῦσε ὁ κῆπος σου. ‘Ο κῆπος, ποὺ εἶναι καὶ δικός μου. ”Ελεγα πῶς γιὰ σένα ἥταν τὸ πένθος του, σὰν τὸν θωροῦσα τὸ χειμῶνα. Καὶ τώρα φόρεσε τὰ γιορτινά του, φόρεμα μυριάκριβο, πρὶν ἀκόμα φτάσης. Νοιάστηκε τὸν ἐρχομό σου μὲς στὴ θλῖψι του. Κι ἀπλωσε γιὰ σένα τὰ χαμόγελά του.

“Ολος μιὰ γίνηκε φωλιὰ γιὰ σένα, ἀπὸ φωλιὲς χιλιάδες στολισμένη. Κάθε δεντράκι σοῦστρωσε λημέρια μὲ ύφαντὰ στρωσίδια ἰσκιόφωτα γιὰ τὰ μεθύσια σου τὰ μεσημεριανά· κι ἄφησε καὶ κάποια ξέσκεπτα μπαλκόνια γιὰ τὰ ξεφαντώματά σου τὰ νυχτερινά.

“Ετοιμο τὸ παλάτι ἀνοίγεται γιὰ τὴν ἀγάπη σου. “Ομως τὸ στόλισα κι ἔγώ μὲ κάποιες σιγοτρέμουλες λαχτάρες σὰν τὰ κρίνα τὰ χλωμά, καὶ τὸ γιόμισα μ’ ἐλπίδες ἀνυπόμονες σὰν τὰ τριαντάφυλλα τὰ κόκκινα. Καὶ νά ! σὲ καρτερᾶν τὰ κρίνα δλάνοιχτα καὶ λιγωμένα, καὶ σὲ λαχταροῦν τὰ τριαντάφυλλα μυριοφλογισμένα.

“Ηρθες, ξενιτεμένε φίλε, μὰ ἥρθες ἄγουρα. Τοῦ κήπου τ’ ὄνειρο θὰ σ’ ἔσπρωξε στὸ δρόμο σου. Καὶ σὲ ξεγέλασε, ἀδολο. Γελάστηκε κι αὐτὸ κι ἀπλώθηκε. Καὶ τώρα ἀνθοβολεῖ μαζί καὶ χαροπολεμάει. Γιατ’ εἰν’ ὁ Μάρτης δίβουλος, ὁ μῆνας ποὺ γελάει καὶ πού θυμώνει. Καὶ φθινερὸς τὸν κῆπο τρόμαξε ! Καὶ λάγγεψε* κάθε ἀνθισμά του καὶ τ’ ἀπόκοψε. Κάθε χυμὸ τὸν πισωγύρισε μὲς στὸ ταξίδι του. Σὲ λού-

φαξε καὶ σένα ἀθώρητο μὲς στὴν τρομάρα σου, πουλάκι ξένο. Καὶ σὲ φοβερίζει μὲ τὸ θάνατό σου.

Καὶ νά, τώρα ἄφησες τὰ φτερουγίσματά σου ἀπὸ κλαδὶ γυμνὸ σὲ τούφα φουντωτὴ καὶ πάλι. Κι ἔκρυψες τὸ κορμάκι σου λιοφίλητο καὶ σκέπτασές το. Γύρεψες κάποια ἀνήλια ζεστασιὰ νὰ σ' ἀγκαλιάσῃ. Κι ἔπνιξες τὸ τραγούδι σου στὸ μάντεμπα του ἀκόμα.

Σήμερα πρωΐ στὴν παγωνιά, ποὺ μοιάζει μὲ κατάρα ποὺ ἄργησε, θυμήθηκα βαθύτερα τὸν κῆπό μου κι ἐσένα τὸ μονάχο ἀπ' τὸ ζεστό μου τὸ κρεβάτι. Λυπήθηκα τὰ δέντρα μου τὰ σκουντουφλὰ μὲς στὰ υνφιάτικά τους. Καὶ σ' ἀποζήτησα ἀπὸ τὸ παράθυρό μου, ἀνάμεσα στὶς φυλλωσίες καὶ στὶς κλεισοῦρες τῶν ἀνθῶν κι ἐσένα. Τοῦ κάκου, δὲ σ' ἀπάντησα. Τὸ κλάμμα μου πικρὸ θὰ τόχυνα. Κι ἀς τὸ πνιγεῖ διθυμὸς μὲς στὴν ψυχή μου, θυμὸς γιὰ τὸν κακὸ τὸ Μάρτη. Ἄλλὰ δὲν ἥθελα τὸ θάνατό σου νὰ συλλόγιστῶ, μὴ σὲ βασκάνω. Καὶ δὲ σὲ βάσκανα, φτωχὸ πουλάκι ! Επρεπε τὸ μοιρολόγι μου νὰ στήσω, ἀλήθεια.

Ήταν κοντὰ τὸ μεσημέρι, ὅταν ἔνα παράθυρο ἄνοιξε στὸν οὐρανὸ καὶ βγῆκε ὁ ἥλιος ν' ἀγναντέψῃ ἀνάμεσα στὰ σύννεφα. Ήταν ἥλιος ἀκαρδος, ποὺ τόσο ἀργὰ σ' ἀποθυμήθηκε. Καὶ πάλι τὸ παράθυρο ἔκλεισε σὰ μιὰ ματιά. Πρόφτασα σὸμας ν' ἀγροικήσω ἐγὼ τὸ «ἔχε γειά σου» στὸν οὐράνιο σου σύντροφο. Ήταν ἔνα ξαφνικὸ κι ἀνάκουστο κελάδισμα, ποὺ τὸ βούβαναν κι αὐτὸ τὰ σύννεφα τὰ μαῦρα. Ήταν τὸ πρῶτό σου, τραγουδιστὴ φτωχέ μου. Κι ἥταν καὶ τὸ στερνό σου. Γιατὶ τ' ἄλλο πρωΐ, ποὺ ὁ ἥλιος ἔλαμπε πλατύς κι ὁ Μάρτης εἶχε φύγει, σ' ηῦρα νεκρὸ στὰ φύλλα ἀνάμεσα τὰ μαραμένα σὰ φύλλο φθινοπωρινό. Κι ἥσουν σὰν τὸ στερνὸ πουλί, ποὺ ὁ ἄγριος χειμῶνας τόχει φτάσει.

«Λόγοι καὶ Ἀντίλογοι» 1925

Γιάννης Βλαχογιάννης

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΖΑΪΜΗ ΚΑΙ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

‘Ο Ζαΐμης, ίσχυόντος πατρὸς υἱὸς ίσχυρότερος, ὑπερεῖχεν ὅλων τῶν προεστώτων τῆς Πελοποννήσου· διεκρίθη ἐπὶ τοῦ ὄγωνος διὰ τὴν μετριοπάθειαν πρὸς τοὺς ἔχθρους, τὴν εἰλικρίνειαν πρὸς τοὺς φίλους καὶ τὴν πρὸς τοὺς δεομένους ἐπιείκειαν· ἐμεγαλοφρόνει ὡς οὐδεὶς τῶν προϊσταμένων τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ φύσει ἀτολμος δὲν ἐμεγαλοπραγμόνει*. Πανθομολόγητος ἦτον ἡ σύνεσίς του καὶ ἀκραιφνής ὁ πατριωτισμός του, ἀλλ’ ἐπεσκίαζε τὰς ἀρετὰς ταύτας φιλόδοξος ἀλαζονεία, ὡθήσασα αὐτὸν καὶ εἰς τὴν ἀνταρσίαν.

‘Ηγεμονικὸν ἦτο τὸ βλέμμα του, τὸ ἥθος του ἀσιανόν, ἀξιοπρεπὲς τὸ σχῆμά του καὶ τὸ βάδισμά του σεσοβημένον*. «Τί Ζαΐμης τί Ἰβραΐμης» ἔλεγαν οἱ βλέποντες αὐτὸν διερχόμενον· ὀλίγη ἦτο ἡ μάθησίς του, ἀλλὰ πολλὴν τὴν ἐδείκνυεν ὁ εὔρυνς νοῦς του· ἔθιγε τοὺς ἀκροατάς του διὰ τῆς φυσικῆς του εὐγλωττίας καὶ ἐθέρμαινε τὰς καρδίας των διὰ τῶν φλογερῶν προτροπῶν του· ὁ πατριωτισμός του δὲν εἶχεν ὅρια τὸν Ἰσθμόν, ὡς τινῶν ἀλλων συμπολιτῶν του, πατρίς του ἦτο ὅλη ἡ Ἑλλάς, καὶ εἰς ἀπολύτρωσιν ὅλης τῆς Ἑλλάδος ἡ γωνίζετο τὸν καλὸν ὄγωνα· ἡ ἀγενής διάκρισις αὐτόχθονος καὶ ἐτερόχθονος δὲν εἰσεχώρησεν εἰς τὴν καρδίαν του. «Ἐλληνας ἔξ οὐ έθεώρει πάντας τοὺς ὑπὸ τὸν ξένον ζυγὸν πιστεύοντας εἰς Χριστὸν ὁμογενεῖς του· πρόθυμος ἔτρεχεν εἰς τοὺς κινδύνους πρὸς ἐμψύχωσιν τοῦ λαοῦ, ὃν καὶ μὴ φιλοπόλεμος· τόσον δὲ ἀπειχεῖ τοῦ ἐπιδιώκειν στρατιωτικὴν δόξαν, ὡστε ἔχλεύαζεν αὐτὸς ἔαυτὸν διὰ τὴν ἐν πολέμοις δειλίαν του.

Κινδυνευούσης τῆς πατρίδος ἐλησμόνησε τὴν πρὸς τὸν Καραϊσκάκην δικαίαν ἔχθραν του, πρόεδρος ἀναγορευθεὶς τῆς κυβερνήσεως, καὶ χάριν τῆς κοινῆς σωτηρίας τῷ ἔδωκεν ὅστην ἔξουσίαν δίδει τις μόνον τοῖς πιστοῖς φίλοις του· «ἡ πατρίς, εἶπε, θέλω νὰ σωθῇ».

καὶ ἂς μεγαλυνθῆ δὲ ἔχθρός μου· μετὰ τὴν ἀκάθεκτον πρόοδον τῶν Αἰγυπτίων ἐπάτησε τὴν Πελοπόννησον, ἢν καὶ προγεγραμμένος, εἰπὼν πρὸς τοὺς συμπολίτας του ἴδόντας αὐτὸν ἀπροσδοκήτως: «ῆλθα ν' ἀποθάνω μεθ' ὑμῶν»· ἐπληγώθη ἡ φιλοτιμία του, διότι τὸ ἐν Ζακύνθῳ ουνταχθὲν περὶ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας ἔγγραφον ἔθεωρει τὸν Κολοκοτρώνην Πελοποννησιάρχην· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τοῖς δεινοῖς ἐκείνοις καιροῖς ἐνομίζετο σωτήριον, τὸ ὑπέγραψεν εἰπὼν τῷ Κολοκοτρώνῃ ἐνώπιον πολλῶν: «δὲν θὰ σοὶ παρεχώρουν τὰ πρωτεῖα, ἢν δὲν ἔβλεπτα κινδυνεύουσαν τὴν πατρίδα»· διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καθυπέβαλεν αὐθόρμητος ἕαυτὸν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀντιζήλου του τούτου καθ' ὅλας τὰς ἐπὶ τοῦ Ἰβραΐμη ἐκστρατείας· εἰχέτι ἵδιαίτερον χαρακτηριστικὸν δὲ ἀνὴρ οὗτος· ἐν τῇ ὑπερηφανείᾳ του ἦτον ἀξιαγάπητος· συμπολιτεύομενοι καὶ ἀντιπολιτεύομενοι τὸν ἔτιμον διὰ τὸν χαρακτῆρά του καὶ τὰς κοινωνικάς του ἀρετάς· «πολλάκις ἀντεπολιτεύθην τὸν Ζαΐμην», ἔλεγεν δὲ οἱ Κολοκοτρώνης, «ἀλλὰ ποτὲ δὲν τὸν ἐμίσησα».

Οσον διέπρεπεν δὲ Ζαΐμης μεταξὺ τῶν πολιτικῶν, τόσον δὲ Κολοκοτρώνης, γόνος καὶ ἀπόγονος τουρκομάχων καὶ μαχίμων ἀνδρῶν, διέπρεπε μεταξὺ τῶν πολεμικῶν· νέος δὲν ἔμαθε τὰ κοινὰ γράμματα καί, εἰς ἐνδείξιν τῆς διαθέσεώς του πρὸς οὓς καὶ περὶ ὃν ἔγραφε κατὰ τὰς ἐπὶ τῆς ἐπταναστάσεως ἐκστρατείας του, συνήθιζε διαφοροπτόπως νὰ ὑπογράφῃ τὸ ἀρκτικὸν στοιχεῖον τοῦ χριστιανικοῦ ὄνδρατός του, τὸ Θ., μέγα μὲν ἀγανακτῶν δὲ ὁργιζόμενος, μικρὸν δὲ ἰλαρῶς δὲ φιλικῶς διακείμενος.

Αγρίαν εἶχε τὴν ὄψιν ἀλλ' ἡμερον τὴν καρδίαν· εὔφυσις ἔξηγειτο διὰ παραβολῶν καὶ μύθων· πολλὴ δὲ πρὸς αὐτὸν ὑπόληψις τοῦ λαοῦ τῆς Πελοποννήσου, καὶ πατρικὴ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τούτου φροντίς του· εἴτε ὡς κλέφτης εἴτε ὡς ἀρματωλὸς περιπλανώμενος ἐν Πελοποννήσῳ δὲ τὴν ξένην ἐν τῇ Ἐπτανήσῳ ὑπηρετῶν σημαίαν κατὰ νοῦν εἶχε τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος καὶ ἀπεποιεῖτο* νὰ στρατεύῃ εἰς τόπους, ὅθεν δὲν ἥδυνατο νὰ βλέπῃ τὰ βουνά του· οὔτε ἐν ταῖς ἐπιτυχίαις του ὑψηλοφρόνει, οὔτε ἐν ταῖς ἀποτυχίαις του ἐταπεινοῦτο· κατηγορεῖτο ὡς μηδέποτε ἐκστρατεύσας πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ, ἀλλὰ πολλοὺς πολλάκις ἀπέστειλεν εἰς ἀντίληψιν τῶν ἐκεὶ ἀγωνιζομένων. Ἐρρεπεν εἰς ταραχὰς καὶ ἡγάπτα ὡς οὐδεὶς τῶν πολεμικῶν ν' ἀναμιγνύεται εἰς τὰ πολιτικά, ἐν οἷς οὐδέποτε ηύδοκίμησεν ἀγόμενος διὰ τὴν ἄγνοιάν

του, ጾν καὶ νουνεχής, ὑπὸ ἴδιοτελῶν καὶ δοκησιόφων· μικρὰν ἐπὶ τῷ θανάτῳ του ἀφήσας περιουσίαν, ጾν καὶ ὀλιγοδάπανος, ἔψευσε τὴν κοινὴν δόξαν, ὅτι ἀγνάς ἀρπαγῆς δὲν εἶχε χειρας. Δύο ήσαν, ἔλεγε, τὰ κατορθώματά του ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος· συνήθισε τοὺς χωρικούς τῆς Πελοποννήσου νὰ μὴ φεύγωσι βλέποντες Τούρκους καὶ νικώμενοι νὰ μὴ προσκυνῶσι.

Περιοδικὸν «Ἐστία»

Σπ. Τρικούπης

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΟΥΝΡΟΥΓΡΙΩΤΗ

Ο Λάζαρος Κουντουριώτης, μόλις ὃν τριακονταετής ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπαναστάσεως, εἶχεν ἀρετὸς ἔξαιρέτους. Ἡτο τῷ ὄντι μεγαλόψυχος ὡς ἴδιώτης τε καὶ ὡς δημόσιος ἀνθρωπος· οὐ μόνον ἐσυγχώρησε τὸν φονέα τοῦ πατρός του, ἀλλὰ καὶ εὔποιητικὸς πρὸς αὐτὸν ἀνεδίχθη, μίαν μόνην ἐπιβαλὼν αὐτῷ τιμωρίαν, τοῦ νὰ μὴ ἐμφανισθῇ ποτὲ ἐνώπιόν του· δι' ἀπαντος δὲ τοῦ ἀγῶνος, ἐν τοῖς κρισιμωτάτοις τῶν καιρῶν, οὐδέποτε ἀπέβαλε τὸ μέγα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ παράστημα. Δι' ἀνεξαντλήτου εὐροίας λόγου, συνδυασμένης μετὰ τῆς ἀφοσίωσεως, ἦν ἐνέπτυνεν ἡ δεδοκιμασμένη αὐτοῦ σύνεσις, πλειστάκις ἔχαλιναγώγησε τ' ἀφηνιασμένα πλήθη· κάποτε, φοβερᾶς ἐκραγείστης συμπλοκῆς μεταξὺ Ὑδραίων καὶ τῆς ἐκ Πελοποννήσων καὶ Ρουμελιωτῶν συγκειμένης φρουρᾶς τῆς νήσου, παρελθών ἀτρόμητος εἰς τὸ μέσον καὶ λαλήσας πρὸς μὲν τοὺς ναύτας ἀλβανιστί, πρὸς δὲ τοὺς πεζοὺς ἑλληνιστί, περιήγαγεν αὐτούς, αἵμοφύρτους ἔτι ὄντας, νὰ ἀσπασθῶσιν ἀλλήλους.

Καίπερ ἔτεροφθαλμος ὃν, εἶχε θαυμαστὴν δξενδέρκειαν περὶ τὴν διάγνωσιν τῶν πραγμάτων καὶ τῶν προσώπων. Εἰς αὐτὸν ὄφειλε ἡ Ἐλλὰς τὴν εἰς ναύαρχον προχείρισιν καὶ τὴν ἐπὶ ἔξ ὀλα ἔτη ἀδιάσειστον ἐν τῷ ἀξιώματι τούτῳ διατήρησιν τοῦ Ἀνδρέου Μιαούλη. Εἶχε τὴν συνείδησιν τοῦ τί ἡδύνατο καὶ τί δύναται νὰ πράξῃ, προτέρημα σπανιώτατον παρ' ἡμῖν, οἵτινες νομίζομεν πάντες ὅτι πρὸς πάντα πεφύκαμεν*.

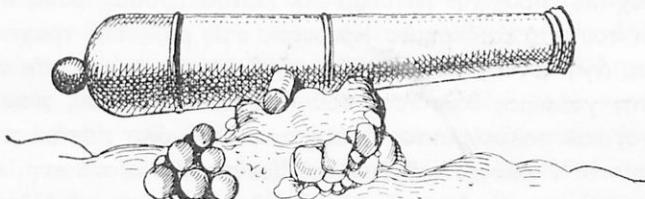
Εἶχε τὴν συνείδησιν ὅτι, ጾν ἥτο ὁ ἄριστος τῶν ναυτικῶν πραγμάτων κυβερνήτης, δὲν εἴπετο ἐκ τούτου, ὅτι ἡδύνατο ἔξ ἵσου ἐπιτηδείως νὰ ἀναλάβῃ καὶ τῆς ὅλης Ἐλλάδος τὴν κυβέρνησιν. Πολλάκις

δὲ παρακληθεὶς ἐπὶ τούτῳ ἀείποτε ἀπεποιήθη, καὶ μόλις ἐπέτρεψεν εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Γεώργιον ν' ἀναμειχθῆ εἰς τὰς ἡπειρωτικὰς τῆς Ἑλλάδος ὑποθέσεις, αὐτὸς ἐπιμόνως ἀποφυγὼν τοὺς σκοπέλους καθ' ὃν ἐκεῖνος συνετρίβη. Μηδ' ὄνομάσῃ τις ἀρνητικὴν τὴν ἀρετὴν ταύτην, διότι δι' αὐτῆς δὲν ἔσωσε μόνον τὴν ἴδιαν ὑπόληψιν· ἔσωσε καὶ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν, διατηρήσας μέχρι τέλους τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ναυτικοῦ ἀγῶνος, ἐξ ἧς ἐκηρύχθη πρὸ πάντων ἡ τῆς πατρίδος τύχη καὶ ἡνὶ ἥθελεν διακινδυνεύσει, ἐὰν ἀναμιγνυόμενος εἰς ἀλλότρια* ἀπέβαλλε τὴν ὑπόληψιν αὐτοῦ.

Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἀπέβη συμφυτὸς αὐτῷ ἡ ἐν τῇ τάξι ἐγκαρτέρησις, ὥστε οὐδέποτε ἐπείσθη νὰ ἀποδημήσῃ ἐξ "Υδρας οὔτε ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος οὔτε μετά. Κυβερνῆται καὶ βασιλεῖς τῆς Ἑλλάδος ἐπεσκέφθησαν αὐτὸν κοὶ ἔτυχον ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τῆς προστηκούσης εὐλαβοῦς δεξιώσεως, ἀλλ' αὐτὸς οὐδέποτε ἀπέδωκεν αὐτοῖς τὴν ἐπίσκεψιν. Ἐνόμιζες ὅτι ἦτο εἰς τῶν βράχων τῆς "Υδρας, ὅστις καίτοι ἐμψυχώθεις ὑπὸ τοῦ Δευκαλίωνος δὲν ἤδυνατο νὰ μετακινηθῆ χωρὶς νὰ ἐπαγάγῃ δεινὴν αὐτῆς ἀλλοίωσιν.

Περιοδικὸν «Ἔστια»

K. Παπαρρηγόπουλος

«ΙΕΡΑ ΠΟΛΙΣ»

A'

Δύο μεγάλες δυνάμεις δημιουργοῦν καὶ διατηροῦν τὴν ὁμορφιὰ τοῦ Μεσολογγιοῦ: Ἡ φύσι καὶ ἡ ἱστορία. Ἡ πρώτη δὲν ἔκαμε καμμιὰ ἡρωϊκὴ προσπάθεια, γιὰ νὰ πλάσῃ τὸν τόπο· ἔτσι δὲν παρου-

σίασε κατόρθωμα από το κείνα, πού βγαίνουν στὸ φῶς ἀπὸ τὰ τεράστια δημιουργικὰ ξεσπάσματά της· ἀφέθηκε στὴν τυχαία φθορὰ τῆς ὁκνηρίας της· κι εἶναι ἔργο ὁκνηρίας πραγματικὰ τὸ χῶμα, τὸ βουνό, ἡ θάλασσα, ὁ γεωγραφικὸς διαμελισμός, ὁ ἀέρας καὶ ἡ διάθεσι τοῦ Μεσολογγιοῦ. Μὲ τούτη τὴν πρόσθετη παρατήρησι: Πώς ὀκριβῶς ὅλο αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς δημιουργικῆς ἀμεριμνησίας σχημάτισε τὴν ἰδιοτυπία τῆς πολιτείας καὶ τὴν ἀπαράμιλλη ὁμορφιά τῆς.

Ἡ ἄλλη, ἡ ιστορία, ἔργο ἀνθρώπων, γέμισε τὸ φυσικὸ ἀριστοτέχνημα τῆς τύχης ἀπὸ νόημα, ποὺ δὲν ἀφήνει ἀσυγκίνητη καμμιὰ καρδιά. Γιατὶ μένει πάντα καὶ καταπληκτικὸ καὶ παράδοξο, πῶς αὐτὸ τὸ «λιμνοχώρι», καθὼς ἐτυμολογεῖται τὸ Μεσολόγγι—Messelologhi—τὸ ἄγνωστο στὴν ἀρχαιότητα, τὸ ἀνύπαρκτο στοὺς χρόνους τῶν βυζαντινῶν κατορθωμάτων, τὸ ἀσήμαντο καὶ ταπεινὸ στοὺς πρώτους καιροὺς τῆς σκλαβιᾶς, μπόρεσε νὰ κλείσῃ μέσα στὰ ταπεινά του ὁχυρώματα ὅλη τὴν ὑπαρξι, ὅλη τὴν φλογισμένη ψυχὴ τοῦ Ἔθνους καὶ νὰ γίνη σύμβολο καὶ ὄρόσημο, τόπος τῆς ἑθνικῆς μνήμης καὶ τῆς κατανυκτικῆς προσευχῆς.

Ἡ ρηχὴ θάλασσα καὶ ὁ πράσινος βάλτος εἶναι τὰ στοιχεῖα ποὺ κυριαρχοῦν στὴ φυσική του κατασκευή. Καὶ τὸν αἰσθάνεται ὁ ταξιδιώτης τὸν ἀέρα τοῦ βάλτου, μόλις ξεκαμπίσῃ ἀπὸ τὴ δροσάτη κλεισούρα τοῦ Ἀρακύνθου, κατεβαίνοντας ἀπὸ τὴν Αἴτωλία τῆς λίμνης (Λυσιμαχείας) πρὸς τὴν Αἴτωλία τῆς λιμνοθάλασσας, μόλις πατήσῃ τὸ πόδι του στὸ ἀπόκρημνο Κρυονέρι, στὶς ρίζες τῆς τραχειᾶς Βαράσσοβας, ἀγγίζοντας τὰ κράσπεδα τῆς θυρλικῆς τούτης γῆς ἀπὸ τὸ μέρος τῆς γαλάζιας θάλασσας τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου, ποὺ στέκει ἀνήσυχος καὶ πολυκύμαντος ἀνάμεσα στὸ μεγάλο ποτάμι τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ τ' ὁλόφωτο θαῦμα τοῦ Ἰονίου. Τὸν αἰσθάνεται καὶ τὸν παίρνει μαζί του. Κι ὅταν βρεθῇ σὲ ἄλλους τόπους, σὲ ἄλλες πολιτεῖες, δὲν παύει νὰ συλλογιέται τὸ Μεσολόγγι.

Γιατὶ εἶναι θαυμάσιο καὶ σχεδὸν ἀκατανόητο, πώς ὅλα ἡρεμοῦν καὶ γοληνεύουν ξαφνικὰ σ' αὐτὸ τὸ σχεδὸν ἀπίθανο λιμνοχώρι: νὰ ζῇ μονάχα μὲ τὸν ἵσκιο του καὶ νὰ μὴν ἀνήκῃ οὔτε στὸν παρὸν οὔτε στὸ παρελθὸν οὔτε στὸ μέλλον, ἀλλὰ σὲ μία στιγμὴ τοῦ χρόνου ἀπροσδιόριστη γεμάτη καὶ νοσταλγία καὶ προσδοκία. Ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ ἐνάργεια, τὸ πάθος καὶ ἡ δραστηριότης, ἡ ἀνησυχία καὶ τὸ ξέσπασμά της παίρνουν τὸν τόνο ἐνὸς ἀρχαίου καμάτου ἀντίκρυ

σ' αύτή τή θάλασσα, που τή σημαδεύουν οι ἀνάλαφρες γαῖτες* και που τή διαστίζουν οι ψαροκαλύβες οι θαλασσοχιτισμένες, ἐπιβιώσεις τῶν προϊστορικῶν ἔκεινων πασσαλοκτίστων λιμναίων συνοικισμῶν, που νοιμίζει κανείς πώς ξεσηκώθηκαν ἀπὸ κάποια σελίδα τῆς ἀρχαιολογίας, γιὰ νὰ σχηματίσουν τὴν πιὸ ἀπίθανη πραγματικότητα.

Δὲν ξέρω ἂν γελιέμαι, ἂν βλέπω τὰ πάντα, και τὴν πολιτεία και τοὺς ἀνθρώπους και τὸ περιβάλλον της, μὲ τὴν ὄρασι φορτωμένη ἀπὸ τὴν ἴστορία και τὴν παράδοσι· μὰ τὸ Μεσολόγγι μοῦ δίνει πάντα τὴν ἐντύπωσι ἐνὸς ἀβέβαιου κόσμου, που ἀγωνίζεται νὰ ξεκολλήσῃ ἀπὸ τὴν ἴστορία και νὰ συνταιριάσῃ τὸ κουρασμένο του βῆμα μὲ τὴ ζωντανὴ και ζεστὴ πραγματικότητα. Κι ἵσως ἀπὸ τοῦτο νὰ προέρχεται ἡ ἴδιαιτερη γοητεία τοῦ τόπου, ἡ γοητεία που κάνει τὸ Μεσολογγίτη νὰ εἴναι περήφανος γιὰ τὸν τόπο του και τὸν ξένο νὰ μὴ μπορῇ νὰ σταθῇ ὀδιάφορος και ἀσυγκίνητος στὸ θέαμά του.

Γιὰ νὰ πᾶς στὸ Μεσολόγγι και νὰ αἰσθανθῆς και τὸ ὑφος του και τὸ νόημά του, δὲν εἴναι ἀνάγκη νὰ ξέρῃς τὴν ἴστορία του. Είναι πρόθυμο νὰ σοῦ τὴ μάθῃ τὸ ἴδιο. Θὰ τὴ βρῆς μπροστά σου, σὲ κάθε βῆμά σου, και δὲ θ' ἀργήσῃς νὰ καταλάβῃς πώς βρίσκεται σ' ἐν' ἀπέραντο μουσεῖο, ὅπου ἡ ἴστορία και ἡ δόξα μένουν πάντα ὀλοζώνταις, γιατὶ δὲν πῆραν τὴν ἀκαμψία και τὴν ἐντάφια σκόνη τῶν νεκρῶν ὀριστοτεχνημάτων.

Και θὰ αἰσθανθῆς πολλὴ ἔκπληξι, ἂν τύχῃ νὰ πληροφορηθῆς πώς ἡ πολιτεία αύτή, που διατηρεῖ στὶς φλέβες της τὴν ἀγνότερη και ἡρωϊκώτερη οὐσία τοῦ ἔθνους, δὲν ὑπῆρχε κτίσμα Ἑλληνικό, μὰ συνοικισμὸς Δαλματῶν ψαράδων και πειρατῶν ποὺ κατέβηκαν ἵσαμε τὶς ἐκβολὲς τοῦ Ἀχελώου, γιὰ νὰ σώσουν τὴν ταπεινὴ ὑπαρξίας και γιὰ νὰ πλουτίσουν μὲ τὸ χρυσάφι τῆς λιμνοθάλασσας, τὰ πολύτιμα και ἀφθονώτατα ψάρια της. Πέρασε κάμποσος καιρὸς και χρειάστηκε ἡ συρροὴ κι ἄλλων κατοίκων, ντόπιων ἀπὸ τοὺς γῦρο κάμπους, γιὰ ν' ἀποκτήσῃ ὁ τόπος τὴν Ἑλληνική του συνείδησι.

Ἡ πρώτη φορὰ που βρίσκεται γραμμένο στὴν ἴστορία τ' ὄνομα τοῦ Μεσολογγιοῦ δὲν ἀναφέρεται σὲ πολὺ μακρινούς καιρούς. Μόλις στὰ 1571, στὴν ἔξιστόρησι τῆς φημισμένης ναυμαχίας τῆς Ναυπάκτου. Μὰ δὲν περνοῦν ἀγεφύρωτα διαστήματα χρόνου και δείχνει ὀλοζώντανη και τὴν παλληκαριά του και τὴν ἀκοίμητη φιλοπατρία του. Τὰ Ὁρλώφεια (1770) τὸ βρίσκουν ἐπαναστατημένο

κι ἔτοιμο νὰ προσφέρῃ τὸ ὄλοκαύτωμά του στὴ μεγάλη ὑπόθεσι τοῦ Ἑθνους.

Μένει ἀλησμόνητη πάντα ἡ θυσία τοῦ Γρίβα καὶ τοῦ Γουλιμῆ, ποὺ σκοτώθηκαν μαζὶ μὲ τοὺς τριακοσίους συντρόφους των στὸ Ἀγγελόκαστρο* πολεμῶντας ἐνάντια σ' ἕξι χιλιάδες Τούρκους. Οἱ Θερμοπύλες τοῦ Ἀγγελόκαστρου! Τὸν ᾱδιο καιρὸ καὶ μάλιστα στὶς 10 Ἀπριλίου, ποὺ εἶναι ἡ μοιραία ἡμέρα τοῦ Μεσολογγιοῦ, χάθηκε ἡ ναυτικὴ δύναμι τῆς πολιτείας, συντριμένη ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴ τῶν ἔχθρῶν.

Ἄπὸ τὰ Ὁρλώφεια ἴσαμε τὴν ἐπανάστασι τοῦ 21 τὸ Μεσολόγγι ὑπῆρξε μιὰ μεγάλη καρδιὰ Ἑλληνική, ἓνας τόπος ποὺ δούλευε μὲ καρτερία κι ἔτοιμαζε τοὺς πολέμαρχους καὶ τοὺς πολεμιστές, τὰ ὑλικὰ καὶ τὰ πνευματικά, καὶ θεμέλια καὶ ἐφόδια τῆς ἀνταρσίας. Ἄπὸ τὴ σχολή του, τὴ σχολὴ τοῦ Παλαμᾶ, βγῆκαν οἱ ἄνθρωποι μὲ τὴ φωτισμένη καὶ γυμνασμένη φιλοπατρία καὶ ὑπῆρξε ἀξιοσημείωτο τὸ γεγονός, πῶς οἱ περισσότεροι πρόκριτοι καὶ πολέμαρχοι τοῦ Μεσολογγιοῦ, ἀντίθετα πρὸς τοὺς ἄλλους τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, ἥσαν ἄνθρωποι γραμματισμένοι, ίκανοὶ νὰ γεμίσουν μὲ ὑπέρτερο πνευματικὸ περιεχόμενο τὴν πρωθόρμητη ἡρωϊκή τους ἀπόφασι.

Πῶς νὰ ξεχάσῃ ὁ περαστικὸς καὶ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ περιστατικὰ τὰ θαυμάσια, τὴ στιγμὴ ποὺ ἀνασαίνει τὸν ἀέρα τῆς πολιτείας; Καὶ πῶς νὰ μὴν τὰ μάθη καὶ νὰ μὴν τὰ αἰσθανθῆ, τὴν ὥρα ποὺ ἡ κάθε πέτρα, τὸ ταμπούρι καὶ τὸ κανόνι, τὸ σπίτι καὶ τὸ πλάτωμα, ἡ στεριὰ καὶ ἡ θάλασσα διατηροῦν τόσο ἀκέραια καὶ τόσο ἀνόθευτη τὴ μνήμη τοῦ μεγαλείου των; Ὁ ρυθμὸς τῆς σύγχρονης ζωῆς καὶ οἱ σύγχρονοι ἄνθρωποι σβήνονται μπροστά του. Κι ἔρχονται νὰ ἔχουσιάσουν τὴν φαντασία του, λυτρωμένη μὲ καθάριο φῶς, τὰ μεγάλα δύνοματα καὶ τὰ μεγάλα ὅράματα τοῦ παρελθόντος. Αὐτὸ τὸ παρελθόν, τὸ πρόσφατο καὶ πάντα ζωντανό, εἶναι τὸ Μεσολόγγι. Ἡ παράδοσι, ποὺ προχωρεῖ ἀμάμεσα στους καιρούς καὶ στὸ πεῖσμα κάθ' ἐναντιότητος ντυμένη τὴν ἀμόλυντη πορφύρα τῆς ἡρωικῆς ὁμοφιᾶς της.

‘Ως τόσο πρέπει νὰ τὴ δοῦμε καλύτερα αὕτη τὴν παράδοσι. Γιατὶ ἡ θυσία ὑπῆρξε καταπληκτικὴ καὶ ἡ ἀντίστασι καταπληκτικώτερη, μὰ δὲν εἶχε τὸ χαρακτῆρα ἐνὸς σκληροῦ καὶ βάναυσου ἀγώ-

να. Τὸ κυριώτερο συστατικό της ἦταν ἡ καρτερία. Δὲν ἀποτελοῦσε ξέσπασμα. Ἡταν πάθος.

Οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἔπλασαν τὴ δόξα καὶ τὴν ἀθανασία τοῦ Μεσολογγιοῦ, ἔξω ἀπὸ τοὺς πολέμαρχους καὶ τοὺς ὁδηγούς, ὑπῆρχαν ἄνθρωποι ταπεινοὶ καὶ ἀσήμαντοι, βοσκοὶ καὶ ψαρᾶδες, μικρονοικούρηδες, ἡ φτωχολογιά, ὁ ἔνας κι ὁ ἄλλος. Κι οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς δὲν εἶπαν: Θὰ πολεμήσουμε. Εἶπαν: Θ' ἀντισταθοῦμε. Δὲν εἶχαν οὔτε φυσικὰ στηρίγματα οὔτε βαρείες ἀρματωσίες τέχνης καὶ πείρας, για νὰ χτυπήσουν κατακέφαλα τὸ ὡργανωμένο καὶ πολύβουλο ἔχθρο. Εἶχαν μονάχα τὴν ἀπόφασί τους καὶ τὸ κορμί τους. Κρατήθηκαν ὅσο μπόρεσαν καὶ παράδωσαν τὸ κορμί τους στὴν καταστροφὴ καὶ τὴν ψυχὴ τους στὴν ἀθανασία, ὅταν πιὰ δὲν μποροῦσαν. "Εκαναν μιὰ πρᾶξι ποιήσεως κι ὅχι μιὰ πρᾶξι ζωῆς· κι εἶναι ἡ ποίησι ἡ πνευματικῶτερη καὶ ἡ ὑψηλότερη μορφὴ τῆς ζωῆς. Αὐτὸ εἶναι τὸ δίδαγμα, ποὺ ἀναδίνει καὶ σήμερα ἀκόμα τὸ Μεσολόγγι.

Κάθε φορὰ ποὺ βρίσκομαι στοὺς δρόμους του, στὰ πλατώματά του, στὴ φημισμένη του ἀκροθαλασσιά, στὸν κῆπο, ὅπου ἀναπαύονται τὰ μακάρια ὅστὰ τῶν ἡρώων, αἰσθάνομαι νὰ μὲ συνεπαίρνη αὐτὸς ὁ θαυμάσιος ἀέρας τοῦ τραγουδιοῦ, ἡ πιὸ στοχαστικὴ καὶ πιὸ καθαροφτέρουγη ποίησι, ὅλη ἡ ποίησι.

Κι εἶναι ὁ κῆπος τῶν ἡρώων τὸ καλύτερο καὶ τὸ πνευματικῶτερο Μεσολόγγι, ποὺ προσφέρεται ἀτόφιο καὶ πρόθυμο στὴ συγκίνησι τοῦ περαστικοῦ. Οἱ "Ἐλλήνες κι οἱ Φιλέλληνες, οἱ φημισμένοι κι οἱ ταπεινοί, οἱ ξεχωριστὲς προσωπικότητες κι ὁ ἀνώνυμος ὄχλος, τὰ λαμπρὰ μνημεῖα καὶ τὰ κομμάτια τοῦ σίδερου ποὺ ἔφαγε τὴν τόλμη καὶ τὴν ἀντοχὴ τῆς πολιτείας, οἱ μεγάλοι πνευματικοὶ ἄνθρωποι—ένας Μπάύρον,—καὶ τ' ἀγράμματα παλληκάρια—ένας Μπότσαρης,—οἱ σεβάσμιοι προεστοί—ένας Καψάλης,—καὶ τὰ μεγαλοδύναμα κι ἀποφασισμένα νιᾶτα—ένας "Αστιγξ,—, δόλο: Χυπνοῦν τὴ μνήμη τους γεμάτη πταλμούς καὶ διδάγματα ἀνάμεσα στὰ ψηλόκορμα κυπαρίσσια καὶ πολύχρωμα λουλούδια, ποὺ εἶναι πάντα εύωδιασμένα καὶ πάντα ἀνοιξιάτικα. Πῶς νὰ ξεφύγῃ κανεὶς τὴν ἀργὴ καὶ ὑποβλητικὴ γοητεία αὐτοῦ τοῦ κήπου, τὴ γοητεία τῆς ριχῆς θάλασσας καὶ τοῦ χαμηλοῦ βάλτου, ποὺ ἀνασαίνουν ὅλα μὲ τὸν ἀνασασμὸ τῆς λαμπρότερης αἰωνιότητος;

"Ολες οἱ Μοῦσες μπορεῖ νὰ πεθάνουν. Μὰ ἡ Μοῦσα τοῦ Μεσολογ-

γιοῦ δὲ θὰ πεθάνη ποτέ. Χέρσος κι ἀνώνυμος τόπος δὲ θὰ γίνουν ποτὲ οἱ τάφοι τῶν ἡρώων· γιατὶ πάντα θὰ βρεθῇ ἔνα χέρι πονετικὸνά τους. Καὶ μιὰ καρδιὰ ἵκανη νὰ αἰσθάνεται τὸ ὑπέρτερο νόημά τους. Καὶ θὰ ὑπάρχουν πάντα νιᾶτα διψασμένα γι' ἀναφτερώματα καὶ λυτρωμούς, ποὺ θάρχωνται ἐδῶ νὰ μαθαίνουν τὴν ἀξία τῆς μεγάλης θυσίας καὶ τὴν περιφρόνησι τῆς ὑλικῆς ὑπάρχεως...

'Εφημερὶς « Πρωτὰ » 1937

I. M. Ηαναγιωτόπονλος

ΦΑΝΤΑΡΑΚΙΑ

[Γραμμένο γιὰ τοὺς στρατιῶτές μας στὴν Αλβανία (1940—1941)]

"Οταν τὸ δῆς μπροστά σου ἀδύνατο, ζαρωμένο, ἀξύριστο, συφοριασμένο, ζαλωμένο τὸ σάκκο νὰ πηγαίνῃ μονόπαντα καὶ κουτσαίνοντας, δὲ δίνεις οὕτε μιὰ δεκάρα:

— Αὐτὸς εἶναι ὁ ἥρωας;

— "Ε, λοιπόν, ναί... αὐτὸς εἶναι!

"Ολοὶ οἱ ξένοι ἔχουν τὴν αὐτὴν ἕκπληξιν στὴν πρώτη ἐπαφή: «'Εμένα κύριο Φράγκο—σὰ νὰ τοὺς λέηται ἄφωνο τὸ στρατιωτάκι—δὲν μπορεῖς νὰ μ' ἔξηγήσῃς εὔκολα... Εἶμαι μεγάλο θέμα μελέτης». Εἶναι ἔνας ἥρωας, ποὺ δὲν ζέρει τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτό του· ποὺ δὲ νοιώθει τὸν ἥρωϊσμό του, ποὺ κινεῖται στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς ἐποποίησις, σὰ νὰ ἥταν ἡ πιὸ καθημερινὴ του πραγματικότης. Περπάτησα πλάϊ του ὅρες μὲ τὴν αἰώνια ἀγωνία: Ποὺ βρίσκεται τὸ μυστικὸ τοῦ μεγαλείου του; "Ἐρχονται στιγμές, ποὺ στὰ μάτια του καίνε καὶ φέγγουν ὅλοι οἱ ἥλιοι τῆς Μεσογείου. Βλέπω καθαρὰ κάτι: "Οτι τὸ φῶς αὐτὸν κυριαρχεῖ πάνω στὴ φλόγα· ἡ ἔξυπνάδα ἔξουσιάζει τὴν ζέστη τοῦ αἰσθήματος. Αὐτὸν τὸ στοιχεῖο τῆς εύφυΐας νομίζω πῶς πρέπει νὰ τὸ ἀπομακρύνω ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀπόπειρα ψυχολογίας. 'Η ἔξυπνάδα στὸν πόλεμο δὲν χρειάζεται παρὰ γιὰ τὸ τεχνικὸ μέρος. 'Αλλὰ δὲν ἀποτελεῖ ποτὲ τὸν ἥρωα. 'Ο 'Ελλην μάχεται πολὺ ἐπιδέξια—ἰσως ἀπὸ οἰονδήποτε ἄλλο στρατιώτη. "Ἐρχονται ὅρες ποὺ καὶ τὸ τελευταῖο φανταράκι γίνεται στρατηγός:

— 'Εδῶ σ' αὐτὴν τὴν γράνα* νὰ πέσουμε, συνάδελφε—ἄκουσα στρατιωτάκι νὰ λέηται μάχη στὸ σύντροφό του—νὰ τοὺς βγοῦμε στὸ πλευρό!

— 'Ο λοχαγός τραβᾷ ἀπὸ κεῖ !

— Μωρὲ, ἄστ τὸ λοχαγὸ τώρα, θὰ τὸν ἀπαντήσουμε ψηλότερα.

'Αλλὰ μὲ τὴν ἔξυπνάδα δὲν πάει κανεὶς στὴ θυσία. Καὶ τὸ φανταράκι ἀξίζει, ὅταν βάζῃ τὸν ἑαυτό του κάτω· ὅταν ἔρχεται ἡ θεία στιγμὴ ποὺ σπάζει ὅλες τὶς χορδές τῆς ζωῆς: «'Ἐδῶ Βαγγέλη, σώθηκαν τὰ ψέμματα· ἐδῶ θὰ πεθάνης!»—'Αλλὰ καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὴ τὴ στιγμή: "Οταν δίνη τὸν ἑαυτό του σ' ὅλες τὶς δεινοπάθειες, σ' ὅλους τοὺς ἀφάνταστους μόχθους καὶ τὶς τεράστιες δυσκολίες μὲ μιὰ φοβερὴ γαλήνη, μιὰν ἀπλότητα καταπληκτική. Γι' αὐτὸ τὸ περίεργο πλάσμα, ποὺ θὰ κάμη τῇ σκούφια πολλῶν ιστορικῶν νὰ γυρίσῃ ἀνάποδα, τίποτε δὲν εἶναι ἀδύνατο.

'Αντιμετωπίζει τὰ πιὸ τεράστια προβλήματα σὰ νὰ τὰ ἥξερε, νὰ τὰ εἶχε ύπ' ὅψιν του ἀπὸ πρὶν. 'Αναπτύσσει ἀμέσως ἀπόλυτη οἰκειότητα μὲ τὶς μεγαλύτερες δυσκολίες. Ποὺ κρύβουν τ' ἀνεξάντλητα ἀποθέματα δυνάμεως οἱ ἀσκητικὲς αὐτὲς ὑπάρχεις, ποὺ νομίζετε ὅτι κατέθεσαν ἡδη ὅ, τι κι ἀν εἴχαν; Θέλησι—μιὰ θέλησι χωρὶς στόμφο, χωρὶς ρητορική, χωρὶς θορυβώδεις χειρονομίες.

Γιὰ νὰ νοιώσωμε τὸ φανταράκι, πρέπει νὰ βγάλωμε ἀπὸ τὴ μέση κάθε τύπο ἔξωτερικό. Πρέπει νὰ σβήσωμε καὶ διατάγματα ἐπιστρατεύσεως καὶ προσκλήσεις ἡλικιῶν καὶ κάθε ίδεα ἔξωτερικῆς ἀνάγκης. Μπορεῖ νὰ τοὺς ἀπολύσετε, ἀν θέλετε. Δὲ θὰ φύγη κανείς! Θὰ μείνουν ὅλοι στὰ βουνὰ τῆς 'Αλβανίας ἐθελονταί, ὡς ποὺ νὰ ρίξουν τοὺς 'Ιταλούς στὴ θάλασσα.

Αὐτὸ τὸ φανταράκι ποὺ δὲ δίνετε δεκάρα, ὅταν τὸ πρωταντικόρύζετε, ἔχει τὸ ἔνστικτο τῆς ιστορίας. Δὲν ξέρει παρὰ ἄκρες μέσες.'Αλλὰ τὴν αἰσθάνεται, τὴ νοιώθει. "Έχει βάλει μέσα του κατάβαθμα, ἀκλόνητα, ὅτι αὐτὴ τὴ στιγμὴ παίζεται ἡ τύχη τῆς 'Ελλάδος, ἡ ἐλευθερία της, ἡ τιμὴ της, ἡ ἐθνική της ὑπαρξί. Αὐτὸ τὸ ξέρει καὶ τὸ πιὸ ἀγράμματο στρατιωτάκι, ποὺ ίδρωνει νὰ σκαρώσῃ μὲ μαγγοῦρες τὴν ὑπογραφή του.

— Δὲν εἶναι σὰν τὶς ἄλλες φορές! θ' ἀκούσετε νὰ σᾶς λένε ὅλοι. Αὔτοὶ πᾶνε νὰ σβήσουν τὴν 'Ελλάδα! Μὰ δὲ θὰ τὸ φᾶνε.

'Η ἀδάμαστη θέλησι τῆς νίκης, αὐτὴ ἡ ἡσυχὴ κι ἀλύγιοτη ἀπόφασι νὰ μὴ γυρίσῃ πίσω κανείς, ἀν δὲ ρίξουν τὸν ἔχθρο στὴ θάλασσα, εἶναι τὸ μυστικὸ τοῦ ἡρωϊσμοῦ τους, τῆς ἐπιμονῆς, τῆς ἀντοχῆς, τῶν ἀφάνταστων θυσιῶν, ποὺ προσφέρονται μὲ τὴν με-

γαλύτερη αύτα πάρνησι. Τὸ κάθε φανταράκι ἔχει κάμει τὴν ἐθνικὴν ὑπόθεσιν προσωπικὸν ζήτημα:

— Μωρέ, ἀκοῦσ — ἔκει νὰ τοὺς περάσῃ ἀπὸ τὸ μυαλὸν νὰ μᾶς ὑποδουλώσουν!

Φρενιάζει, θηρίο ἀνήμερο γίνεται καὶ τὸ πιὸ ἥσυχο φανταράκι, ὅταν τοῦ τὸ θυμίσουν. "Ἔχει πληγωθῆναι βαθύτατα τὸ φιλότιμό του: Γιὰ ποιούς μᾶς περάσανε; Εἴμαστε" "Ἐλληνες! Ξέρεις τί θὰ πῆ "Ἐλληνες; ..." Άν δὲν τὸ ξέρης, θὰ σοῦ τὸ μάθω τώρα στὴ στιγμή! "Ετοι μπαίνει τὸ στρατιωτάκι στὴ μάχη: Νὰ τοὺς δείξῃ ποιός είναι.

Αὐτὸς μπορεῖ νὰ συγχύζῃ τὸν Περικλῆ μὲ τὸ Θεμιστοκλῆ· δὲν ἔχει διόλου νὰ κάμη. Τὴν Ἐλλάδα καὶ τὴν ιστορία τῆς δὲν τὴν ἔχει μέσα του σὰν κρύες γνώσεις. Τὴν ἔχει σὰν ἔννοια, σὰν οὐσία, σὰ ζωντανὴ πραγματικότητα: Εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος ἡ Ἐλλὰς αὐτή, γεμάτος ἀπὸ τὰ κλέτη καὶ τοὺς θρύλους τριῶν χιλιάδων ἑτῶν, ἀπὸ τὸ καθάριο καταστάλαγμά τους, ὑπερήφανος γιὰ τὴν τύχη του νὰ είναι φορεύς τέτοιας ἀξίας. Κι ἂς μήν μπορῇ νὰ μετρήσῃ τὸ θησαυρό σ' ὅλη τὴν ἔκτασί του.

Μ' ἀνατριχιασμα κρυφὸν ἄκουσα μιὰ μέρα αὐτὴν τὴν κουβέντα, δυὸ λεπτὰ πρὶν μπῆ ἔνα τάγμα στὴ μάχη:

— Καὶ γιατί ἀλλο ἥρθαμε, ρὲ συνάδελφε, δῶ πέρα; "Ηρθαμε νὰ νικήσωμε" ἢ νὰ πεθάνωμε σὰν "Ἐλληνες!"

— Καὶ πῶς πεθαίνουν οἱ "Ἐλληνες, δὲ μοῦ λέσ; ...

— Οἱ "Ἐλληνες πεθαίνουν σὰν "Ἐλληνες! Κι ἂν δὲν τὸ ξέρης, νὰ πῆς νὰ τὸ μάθης. Πεθαίνουν παλληκαρίσια... γιὰ τὴν ἴδεα! ...

Πιὸ ξάστερο ὄρισμὸ τῆς οὐσίας αὐτοῦ τοῦ ἥρωϊσμοῦ δὲν ἀπάντησα πουθενά. Τὴν ἔδωσε μονάχο του τὸ φανταράκι.

'Ἐφημερὶς «Ἐστία»

Σπῆρος Μελᾶς

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ 28ης ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ

Εἶναι μέσα στὴ ζωὴ τῶν ἀτόμων, ὅπως καὶ μέσα στὴ ζωὴ τῶν λαῶν, μερικὲς ἡμερομηνίες, ποὺ στέκονται σὰν ὄρόσημα καὶ ὑψώνονται σὰν βίγλες*. Ἐκεῖ λοιπὸν ποὺ περπατᾶμε τὴν καθημερινή μας χαμοζωὴ σκυφτοὶ κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τῆς βιοπάλης, σκυθρω-

ποὶ ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τὰ ἴδιωτικὰ συμφέροντα, βλοσυροὶ ἀπὸ τὸν ἀνελέητον ἄγῶνα γιὰ τὴν ὑπαρξὶ ἀκοῦμε τὶς ιερές καμπάνες νὰ σημαίνουν τὸν ὄρθρο τῆς ψυχῆς καὶ ξαφνιαζόμαστε.

Σταματᾶμε μεσοστρατὶς καὶ βλέπομε μπροστά μας τὴν ψηλὴ κορφή. Ἡ καρδιὰ γεμίζει ἀναγάλλια, τὰ μάτια βουρκώνουν. "Ω, τὴν ἔρομε τούτη τὴν ύψηλότατη σκοπιά, στὴν κορφή της ἀνεμίζει χαιρετιστικὰ ἡ σημαία, ποὺ ὑψώσαμε μὲ τὰ ματωμένα μας χέρια. Μὲ τοῦτα τὰ δικά μας χέρια, μὲ τῶν πατεράδων μας, μὲ τῶν προγόνων μας τὰ χέρια.

Αὐτὸ μᾶς κάνει νὰ σηκώνουμε τὸ μέτωπο, αὐτὸ μᾶς κάνει νὰ ἔφορτωθοῦμε μιὰ στιγμὴ τὸ φορτίο τῶν μεριμνῶν, ποὺ χαμηλώνουν τὰ μάτια καὶ τὸ πρόσωπο πρὸς τὴ γῆ.

Τότε μιὰ λαχτάρα ξεπηδάει ἀπὸ τὴν καρδιά μας. Ν' ἀνεβοῦμε τὴν ψηλὴ κορυφή, νὰ σταθοῦμε ὄρθοι στὴν ἀκρότατην ἀκρην, ἐκεῖ ποὺ ὁ οὐρανὸς εἶναι ἀνοιχτὸς καὶ οἱ ὅριζοντες ἀποτραβιοῦνται στ' ἀπόμακρα. Νὰ βάλωμε ἀντήλιο τὸ χέρι κι ἀπὸ κεῖ ψηλὰ ν' ἀγναντέψωμε τὰ περασμένα, νὰ μαντέψωμε καὶ τὰ μελλούμενα. Ἀπὸ ποὺ ἥρθαμε. Ποιές στράτες περάσαμε. Σὲ ποιά ριζικὰ τραβᾶμε.

Τὰ περασμένα τὰ προσφέρνει στὴ ματιά μας ἡ ἱστορίσ. Ἡ μνήμη βαδίζει πάνω στοὺς περπατημένους δρόμους, ἀγγίζει πρόσωπα, τοπία, δύνοματα καὶ περιστατικά, ποὺ διάβηκαν καὶ πᾶνε. Ψάχνει τὶς εἰκόνες, φυλλομετρᾷ τὰ βιβλία, χαϊδεύει τ' ἄρματα τὰ παλιά.

'Αμὴ τὰ μελλούμενα; Αὐτὰ εἶναι σκεπασμένα ἀπὸ τὴν ὁμίχλη τῶν ἀγέννητων καιρῶν. Ἡ μοῖρα ἔχει ἀπλωμένη ἀνάμεσά μας κι ἀνάμεσά τους τὴ σκοτεινὴ αὐλαία της. Τὸ δράμα τῆς ζωῆς ξετυλίγεται ὡρα μὲ τὴν ὡρα καὶ κανένας δὲν ξέρει τὴν ὑπόθεσι μηδὲ τὴ λύσι ποὺ προετοιμάζεται.

"Ομως ὑπάρχουν τὰ προηγούμενα. Τὸ δράμα τῆς ἱστορίας ἔχει ἀρχίσει πρὶν ἀπὸ πολλὰ πολλὰ χρόνια, ξεκινῶντας ἀπὸ τὸ παραμυθόδραμα γιὰ νὰ φτάσῃ στὴ συγκαιρινὴ τραγῳδία. Μποροῦμε λοιπὸν νὰ ξεδιακρίνωμε ἀκρες μέσες τὶς θολὲς γραμμὲς καὶ τὰ ἀβέβαια σχήματα, ποὺ διαγράφονται πίσω ἀπὸ τὸ κλειστὸ καταπέτασμα καὶ τὸ κολπώνουν. Μποροῦμε νὰ καθορίσωμε λίγο πολὺ τὴν κατεύθυνσι γιὰ τὰ βήματα ποὺ ἀκοῦμε νὰ πλησιάζουν σέρνοντας πίσω τους τὴ μοῖρά μας. Σ' αὐτὸ μᾶς βοηθάει ἡ ἀναγκαιότητα,

πού είναι κλεισμένη μέσα σ' ὅλες τις μορφές τῆς ζωῆς καὶ κλώθει τὸ πεπρωμένο τους σὰν ἔνα νῆμα καὶ δὲν ξέρομε τὴν πρώτην ἄκρη του, ὥμως ξέρομε πῶς ξετυλίγεται πάνω σὲ σταθερούς νόμους. Ξέρομε ἀκόμα, πῶς μέσα στὴ ζωὴ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν λαῶν καμμιὰ πτῶσι, κανένα ἀνέβασμα καὶ κανένα σταμάτημα δὲν είναι, ποὺ νὰ μὴν ὑπάρχῃ σὰν σπέρμα μέσα στὴν προηγούμενη, τὴν προγονικὴ ζωὴ τους.

Σήμερα ἀνεβαίνουμε τὴν πιὸ ψηλὴ βίγλα τῆς νεώτατης ἴστορίας μας. "Ἐνας λαός, δχτὼ ἑκατομμύρια ψυχές, βαδίζει στὸ προσκύνημά του μὲ τάξι, μὲ σιωπή, μὲ περισυλλογή. "Ἄς παραμερίσουν οἱ δημοκόποι, ἃς κρυφοῦν οἱ ἔνοχοι καὶ οἱ δειλοί.

«Καὶ μονάχα ἃς ἀκολουθᾶνε ὅσοι ἐπράξανε λαμπρά» εἶπε ὁ ποιητής (Σολωμός).

'Απὸ τὴν κορυφογραμμὴν τῆς 28ης τοῦ Ὁχτώβρη μποροῦμε ν' ἀγναντέψωμε τὴν πορεία τῆς φυλῆς μας μέσα στὰ περασμένα. Μποροῦμε νὰ τὸ κάνωμε μὲ θάρρος, νὰ σταθοῦμε χωρὶς ντροπὴ μπροστὰ στὶς ἄλλες κορυφές τῆς 'Ελληνικῆς ζωῆς, ποὺ θ' ἀντικρύσωμε ἀπὸ δῶ ψηλά...

Κάθε μιὰ τους είναι ἔνας σταθμὸς μέσα στὸ αἰώνιο περπάτημα τῆς φυλῆς. Καὶ κάθε σταθμὸς είναι τρόπαιο τιμῆς καὶ πολιτισμοῦ. "Ομως ὅλα τὰ κοιτᾶμε σιωπηλοὶ ἀπὸ τὸ ὑψόμετρό μας, ἀπὸ τὴν κορφὴν τῆς 28ης τοῦ Ὁχτώβρη, τὰ κοιτᾶμε κατάματα γιατὶ ἀπὸ κανένα τους δὲν σταθήκαμε πιὸ κάτου. Αὐτὸ μᾶς δίνει νέα δύναμι καὶ νέα πίστι. Καὶ πόσο μᾶς χρειάζονται σήμερα οἱ δυὸ αὐτὲς ἀρετές, σήμερα ποὺ γυρίζουμε σκεφτικοὶ ἀνάμεσα στὰ ματωμένα χαλάσματα τῆς χώρας μας καὶ τῆς ψυχῆς μας.

- Εἰκοστὴ δύδοντα τοῦ Ὁχτώβρη.

Είναι τρανὴ τούτη ἡ ἡμέρα καὶ δὲν είναι γιὰ νὰ σβήσῃ ποτὲ τὸ μεγάλο ἀστρο τῆς πάνω ἀπὸ τὴν 'Ελλάδα.

Σηκώθηκε ὀλάκαιρη μιὰ φυλὴ καὶ τὴν ἔγραψε μὲ φωτιὰ καὶ μὲ αἷμα.

Γεννήθηκε μέσα στὴν κραυγὴ τῶν σειρήνων καὶ τῶν σαλπίγγων καὶ ἀπάντησαν στὸ τρομερὸ κάλεσμά της οἱ Πανέλληνες μ' ἔνα δόμψυχο «παρών».

Είναι μέσα στὴ ζωὴ τῶν ἔθνῶν ἡμερομηνίες ποὺ τὰ δικάζουν, τὰ δοκιμάζουν καὶ ἐλέγχουν τὰ χαρτιὰ τῆς ἴστορικῆς τους ταύ-

τότητος. Τέτοια είναι ή μέρα τῆς Σαλαμίνας, ή μέρα τοῦ Μαραθώνα, ή μέρα ποὺ ἔπεσε ή Πόλι καὶ ὁ Κωνσταντῖνος, ή μέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τοῦ 21, ή μέρα τοῦ Κιλκίς καὶ τοῦ Ἀβέρωφ* ή μέρα. "Ας τὸ μάθουν λοιπὸν ἔχθροι καὶ φίλοι μιὰ γιὰ πάντα. Είναι ή ίδια μέρα, ποὺ ξανάρχεται μὲ ὅλλο ὄνομα κάθε φορὰ μέσα στὴ ζωὴ καὶ τὴν ιστορία μας.

"Η 28η είναι ἀκόμα ἐνα φανέρωμα τοῦ πνεύματος τῆς φυλῆς. Αὔτὴ τὴ μέρα δώσαμε ἔξετάσεις μπροστά στὸ θεό καὶ στοὺς ἀνθρώπους, δείξαμε τὴν ταυτότητά μας τὴν ἐθνική καὶ βρέθηκε ἐν τάξει.

Δοκιμάσθηκε ὁ λαός μας «ἐν πυρὶ ὡς χρυσὸς ἐν χωνευτηρίῳ». Καὶ βρέθηκε γνήσιος. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ συνειδητοποιήσωμε τὶς φυλετικὲς ἀξίες ποὺ κυρώθηκαν αὐτὴ τῇ μέρα, τῇ φοβερή καὶ ὥραία.

"Ας καθαρίσωμε λοιπὸν τὴ σκέψη ἀπὸ κάθε μικρόψυχη ἐπιφύλαξι, γιὰ νὰ πλησιάσωμε στὸ βωμὸ τῆς θυσίας. "Ας σπρωξώμε μακριά μας κάθε ἐγωϊσμό. "Ας ξεχάσωμε στήμερα τοὺς ἔνοχους, τοὺς στιγματισμένους ἐξωμότες, τοὺς ἀποξενωμένους ἀπὸ τὴν καρδιὰ τοὺς "Ἐθνους Ἑλληνοφώνους.

Κείνη τὴ μέρα, ποὺ κραύγασαν οἱ καμπάνες καὶ ἀπαντήσαμε μὲ τὸν "Υμνο τοῦ Σολωμοῦ, δὲν ὑπῆρχαν ἀνάξιοι καὶ ἀτιμοὶ "Ἑλληνες. Κείνη τὴ μέρα κανένας ἐχτρὸς δὲν ὑπῆρχε ἀνάμεσά μας. Καὶ στήμερα γιορτάζουμε τὴ χαρὰ τῆς ἐνωμένης, τῆς ὁμόψυχης, τῆς ὁμοιόστιας 'Ἑλλάδας.

"Ἐνας λαὸς ποὺ μεγαλούργησε μὲ τέτοιον τρόπο, χωρὶς οὕτε μιὰ στιγμὴ νὰ πάρῃ ὑφος θεατρίνου, ἔχει δικαίωμα νὰ κρατήσῃ τὴ σεμνότητά του σὰν τὸ μοναδικὸ στολίδι τῆς θυσίας. "Ἐνας λαός ποὺ ἀνέβηκε τὶς πιὸ ψηλές κορφὲς τῆς ζωῆς του μοναχὸς ἔχει δικαίωμα νὰ κρατήσῃ σὰν ἀκριβὸ τίτλο τιμῆς τὴν μοναξιά του.

Σήμερα ἀνεβαίνομε στὸ προσκύνημα τῶν νεκρῶν ποὺ σιωποῦν. Τὰ μάτια μας δακρύζουν γιὰ κείνα τὰ μάτια ποὺ ἔσβησαν, γιὰ νὰ μποροῦμε ἐμεῖς νὰ βλέπωμε μὲ ἀχαμήλωτο βλέμμα πρὸς τὶς κορυφές.

"Ο ἀσπασμός μας πηγαίνει πρὸς τὰ χέρια ποὺ τσακίστηκαν, τὸ προσκύνημά μας πηγαίνει πρὸς τὰ πόδια ποὺ πελεκίστηκαν, γιὰ νᾶχη ἡ 'Ἑλλάδα χέρια γιὰ νὰ κρατήσῃ τὸ σπαθὶ τῆς τιμῆς της.

καὶ πόδια νὰ σταθῇ ὅρθια μέσα στὴν καταιγίδα τῆς φωτιᾶς καὶ τοῦ ἀτσαλιοῦ.

Εἶμαστε "Ἐλληνες. Εἶμαστε "Ἐλληνες τοῦ 40—41. Πάνω ἀπὸ τὰ ἔρειπτα τῆς χώρας μας. Πάνω ἀπὸ τοὺς ἀμέτρητους τάφους μας. Πάνω ἀπὸ τὰ χωριά μας τὰ ἀνασκαμένα. Πάνω ἀπὸ τὰ ἀγαθά μας τὰ κουρσεμένα, ἀπὸ τὰ σπιτικά μας τὰ ρημαγέμενα. Πάνω ἀπὸ τὴ φτώχεια μας καὶ τὴ γύμνια μας. Πάνω ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τὰ μίση μας, ἔνας ὄρκος πρέπει νὰ μᾶς ἐνώσῃ σήμερα τοὺς Πανέλληνες. "Ενας ὄρκος, ποὺ νὰ περάσῃ σὰν μυστικὸ σύνθημα μέσ' ἀπὸ ὅλες τὶς καρδιές ποὺ χτυποῦν μὲρυθρὸν ἐλληνικό :

«Ορκιζόμαστε νὰ μείνωμε πάντα οἱ "Ἐλληνες τῆς 28ης Ὁχτώβρη οἱ "Ἐλληνες τοῦ 40—41».

"Η τιμὴ τῆς φυλετικῆς μας εὐγένειας εἶναι ἔνα χρέος ποὺ βαραίνει πάνω στὴ ζωή μας σὰν ἔνας νόμος ἀρετῆς. Τὸ ξέρουμε αὐτό. Γι' αὐτὸ δεχόμαστε τὴν 'Ἐλληνικήν 'Ιδέα σὰ μιὰν εὐθύνη ὡραία καὶ τραγική, ὅπως ἀρμόζει σὲ μιὰ φυλὴ ἀρσενική, ἀπόκοτη καὶ περήφανη. Αὐτὸ κιόλας εἶναι τὸ γνώρισμα τῆς ἀρσενικῆς ψυχῆς :

Νὰ δέχεται μὲ χαρὰ τὴν εὐθύνη καὶ νὰ ἔκτελῇ μὲ χάρι τὴν ἀποστολή της μέσα στὸ σύνολον ποὺ τὴν πλαισιώνει.

"Η 'Ἐλλάδα πραγματοποίησε τοῦτον τὸν ἀθλὸ ὅλες τὶς φορές, καὶ ἡ καμπάνα τῆς μοίρας σήμανε μέσα στοὺς αἰῶνες τὴν κρίσιμην ὥρα τῆς. Είπε «ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΝΑΙ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΟΧΙ» τοῦ ποιητῆ χωρὶς δισταγμό. Καμμιὰ ἀμφιβολία, καμμιὰ μικροψυχία, κανένας ὑπολογισμός, κανένα παζάρεμα τῆς προσφορᾶς της. Ρίχτηκε καταπάνω στὴ βαρβαρότητα μὲ πόδι χορευτικὸ κι ἀνάλαφρο.

Ρίχτηκε πάντα μ' ἔνα ἄνθισμα καρδιᾶς τόσο ἀνοιξιάτικο, τόσο νεανικό. Καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ μυστικό της.

Ρίχτε μιὰ ματιὰ στὸ μεγάλο κοιμητήριο τῆς 'Ιστορίας. "Ενα πλῆθος "Εθνη μεγάλα κινήθηκαν παράλληλα στὸ φανέρωμα τῆς 'Ἐλλάδας. Σηκώθηκαν σὰν μετέωρα, ἄναψαν, σπιθιθόλησαν. Κατόπιν ἔσβησαν καὶ στάχτωσαν, θαμμένα γιὰ πάντα κάτω ἀπὸ τὴ σκόνη τῶν πολιτισμῶν τους. Κάπου κάπου μία πλάκα, ἔνα ἀνάγλυφο φθαρμένο ἀπὸ τὴ σκουριὰ τοῦ χρόνου, ἔνα μνημεῖο σημαδεύουν αὐτοὺς τοὺς πελώριους νεκρούς. "Η ὑπαρξί τους δὲν ἀπόμεινε παρὰ

σάν όρος ἀρχαιολογικός, περιέργεια τῆς σκαπάνης τοῦ σοφοῦ, παραμύθι χωρὶς ἀρχὴ καὶ τέλος μέσα στὴ μνήμη τῶν ἀνθρώπων.

'Η Ἑλλάδα — μόνη αὐτὴ — συνεχίζει τὸ δρόμο τῆς τὸν ἐφηβικό. Κρατᾶ ἀναμμένον τὸν πυρσό της καὶ τραβάει τὴν πορεία της μὲ τὸ ἴδιο ἀνάλαφρο περπάτημα. 'Η φωτιά τῆς φέγγει πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τῶν σκλάβων καὶ τ' ὄνομά της εἶναι παντιέρα* τῆς λευτεριᾶς γιὰ τοὺς λαούς ποὺ γονατίζουν. Μεθυσμένη ἀπὸ τὰ ἀδάμαστα νιζτά της, προχωρεῖ μέσα στοὺς αἰῶνες μὲ τὸ τραγούδι τῆς ζωῆς στὸ στόμα. Τραγουδᾷ τὴ ζωὴ ἀκόμα καὶ σάν σέρνη τὸ χορὸ τοῦ Ζαλόγγου, τὸ χορὸ τοῦ θανάτου. Γιατὶ γνώρισε κατὰ βάθος τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς, γι' αὐτὸ καὶ τὴν ἀξιολογεῖ κάθε στιγμὴ πάνω στὴ ζυγαριά τοῦ θανάτου. Ἀκόμα καὶ τὴν ὥρα τοῦ διονυσιασμοῦ* της δὲν χάνει αὐτὸ τὸ μέτρο. Τὸ παλληκάρι χορεύει, χτυπᾷ τὸ τσαρούχι στὸ χῶμα καὶ τραγουδᾷ τὴν ύψηλὴ βιοθεωρία τῆς φυλῆς.

Τούτη ἡ γῆς, ποὺ τὴν πατοῦμε,
ὅλοι μέσα θὲ νὰ μποῦμε.

Τούτη ἡ γῆς μὲ τὰ λουλούδια
τρώει νιούς καὶ κοπελούδια.

Εἶναι ἔνας χορὸς ποὺ γίνεται προκλητικὰ μέσα στ' ἀλώνια τοῦ θανάτου. Μόνο ἔνας ἐφηβικὸς λαός εἶναι ἄξιος γιὰ τέτοιες καταξιώσεις.

'Η Ἑλλάδα εἶναι αὐτὸς ὁ λαός. Αὐτὴ εἶναι ποὺ ἀνακάλυψε μέσα στὰ ἀρχαιότατα παραμύθια της τὸ «ἀθάνατο νερό» ποὺ δίνει τὰ αἰώνια νιάτα.

Δὲν τ' ἀνακάλυψε μονάχα, ἔσκυψε τὸ πρόσωπο πάνω στὰ νάματα καὶ ἦπιε ἀδιάκοπα φλογισμένη ἀπὸ τὴν δίψα τῆς ζωῆς, ἀδιάκοπα διψασμένη ἀπὸ τὴν ἀψειὰ γεῦσι τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὶς βεβαιώσεις τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὸν ἥλιο τῆς ζωῆς.

Οἱ "Ελληνες καπεταναῖοι, ποὺ περιφέρουν τὴ γαλάζια σημαία τους σ' ὅλες τὶς θάλασσες καὶ τοὺς ὠκεανούς τῆς γῆς, βλέπουν νὰ ξεπροβάλλῃ μέσα ἀπὸ τὰ κύματα ἡ ἀρχαία Γοργόνα*. Πιάνεται ἀπὸ τὸ τσιμπούκι* τῆς πλώρης καὶ ρωτᾶ:

— Ζῆ ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξανδρος;

Καὶ οἱ ναυτικοί μας ἀπαντοῦν χωρὶς δισταγμό:

— Ζῆ καὶ βασιλεύει καὶ τὸν κόσμο κυριεύει.

Τὸ πνεῦμα τῆς Ἑλλάδας εἶναι καὶ πάλι ποὺ κρύβεται μέσα στὸ σύμβολο τοῦ Μέγ' Ἀλέξαντρου. Καὶ τὸ πνεῦμα τῆς Ἑλλάδας ζῆ καὶ βασιλεύει μέσα στὶς στερίες καὶ στὶς θάλασσες τοῦ κόσμου. Καὶ σὲ τοῦτον τὸν πόλεμο οἱ ξένοι ναύαρχοι ποὺ κυβερνοῦν τὰ κύματα ἄκουσαν τὴ φωνὴ τῆς Γοργόνας καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ ἀπαντήσουν μὲ τὰ ἀνακοινωθέντα καὶ μὲ τὰ ραδιόφωνα καὶ μὲ τὶς ἐφημερίδες ὅλων τῶν Ἡπείρων καὶ τῶν Πολιτειῶν.

— Ζῆ καὶ βασιλεύει καὶ τὸν κόσμο κυριεύει.

Πέρασαν πολλοὶ αἰῶνες ποὺ ἀκούστηκε ἔνας παράξενος λόγος γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ φυλή. «Ο λόγος ἔλεγε: «Ἐλληνες ἀεὶ παῖδες». Τὸ «παιδί» εἶναι ἡ λέξι ποὺ ἔχει τὴ ρίζα της στὸ ρῆμα «παίζω». Εἴμαστε ὁ λαὸς ποὺ παίζει μὲ τὴ ζωή. Καὶ μὲ τὸ θάνατο, ὅταν ἔρχεται σὰν ὅρμητικὴ ἐπικύρωσι τῆς ζωῆς. Ποιός εἶναι ἀξιος γιὰ μιὰν τέτοιαν ἐπικύρωσι;

Μόνο τὰ νιᾶτα τῶχουν αὐτὸ τὸ προνόμιο. Γιατὶ μόνον σὰν ξεχειλίσουν οἱ κρουνοὶ τῆς ζωῆς μέσα σ' ἔναν ὄργανισμό, μπορεῖ νὰ γίνη τούτη ἡ ἔκρηξη τῆς θείας τρέλλας. Τὰ Μηδικὰ ἥταν τὸ πρῶτό της φανέρωμα. Τὸ 21 ἔγινε ἐνάντια στὴ θέλησι τῆς πανευρωπαϊκῆς διπλωματίας, ἐνάντια στὴν Ἱερὴ Συμμαχία. Στὸν προηγούμενο πανευρωμαϊκὸ πόλεμο ἡ Ἑλλάδα βγῆκε στὸ πλευρὸ τῆς Γαλλίας, τὴ στιγμὴ ποὺ οἱ γερμανικὲς βόμβες ἔπεφταν μέσα στὸ Παρίσι. Σὲ τοῦτον τὸν πόλεμο ἡ Ἑλλάδα στάθηκε στὸ πλευρὸ τῆς Ἀγγλίας, ὅταν ὅλη ἡ Εύρωπη ἔγλειφε τὴ μπότα τῆς Γερμανίας, ὅταν ἡ Ἀμερικὴ μετροῦσε τὰ 8 ἑκατομμύρια λόγχες τῆς Ρώμης, ὅταν ἡ Ἀγγλία μονομαχοῦσε τὴν πιὸ ἀγωνιώδη μονομαχία τῆς μεγαλόπρεπης ἱστορίας τῆς.

«Ας διαφυλάξωμε λοιπὸν τὴν 28 τοῦ Ὁχτώβρη μέσα στὰ ἀδυτα τῆς Ἐθνικῆς Ψυχῆς, γιατὶ εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς φυλῆς ποὺ μίλησε μὲ τὶς σάλπιγγές της. »Ας τὴν κάνωμε συνείδησι. »Ας τὴν κάνωμε πανοπλία. »Ας τὴν κάνωμε κανόνα ζωῆς.

«Οσο ζῆ ἡ φυλὴ αὐτή, ἡ 28 τοῦ Ὁχτώβρη θὰ καίγῃ μέσα της ἀσθηστὴ φλόγα. Καὶ σὰν ξανάρθουν τὰ δίσεχτα χρόνια καὶ ὁ ἀνθρωπος κινδυνέψῃ ἀκόμα μιὰ φορὰ νὰ χάσῃ τὴν ἀξιοπρέπειά του, ἡ Ἑλληνικὴ φωτιά, ποὺ δὲν σβήνει κάτω ἀπὸ τὴ στάχτη τοῦ χρόνου, θὰ περιμένῃ πάλι τὴν ὥρα της γιὰ νὰ φωτίσῃ τὴν ἔντρουμη

πανανθρώπινη ψυχή στὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς λευτερίας, στὸ δρόμο τῆς περηφάνειας, στῆς τιμῆς στὸ δρόμο.

'Η 'Ελλάδα τῶν Μηδικῶν, ἡ 'Ελλάδα τῆς Πόλης, ἡ 'Ελλάδα τοῦ 21, ἡ 'Ελλάδα τοῦ 17 είναι μέσα στὴν 'Ελλάδα τοῦ 40. Σὰν φυλὴ σταθήκαμε ἄξιοι τῆς ιστορίας μας. Τώρα είναι τὸ χρέος μας :

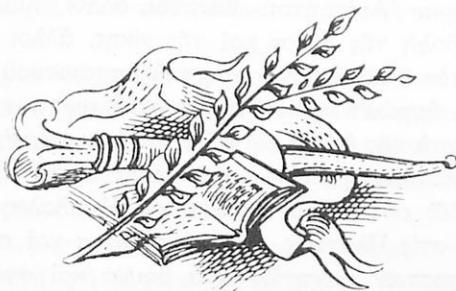
Σὰν ἄτομα νὰ σταθοῦμε ἄξιοι τῆς φυλῆς μας.

Ψηλὰ τὶς καρδιὲς οἱ Πανέλληνες.

Καὶ ψηλὰ τὶς σημαῖες !

«Ἐργατικὴ Ἐστία»

Στράτης Μνωιβήλης

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Οὓς νῦν ὑμὶν ζηλώσαντες καὶ τὸ εὐδαιμον τὸ ἐλεύθερον, τὸ δὲ ἐλεύθερον τὸ εὐψυχον κοίταντες, μὴ περιορᾶσθε τοὺς πολεμικοὺς κινδύνους.

Θουκυδ. ΙΙ 43

"Υπάρχει τάχα κανένας λόγος γιὰ νὰ μιλήσῃ κανεὶς σήμερα γιὰ τὸ νόημα τῆς ἐλευθερίας σὲ στιγμὲς ποὺ αὐτὴ πιὰ δὲν είναι μιὰ λαχτάρα καὶ μιὰ νοσταλγία στὰ βάθη τῆς ψυχῆς μας, σὲ στιγμὲς ποὺ ἡ παρουσία τῆς είναι ὀλοφάνερη ἀνάμεσά μας; Σὲ κάθε βῆμα τώρα συναντοῦμε τὴν ἐλευθερία, περπατεῖ ἐπάνω στὴν ἀφανισμένη μας γῆ, ἔρχεται πρὸς ἐμᾶς ὀλοζώντανη, χειροπιαστή. Μποροῦμε νὰ βάλωμε τὸ δάχτυλό μας στὸν τύπο τῶν ἥλων τοῦ φριχτοῦ μαρτυρίου της, τὰ μάτια μας τὰ θαμπώνει ἡ ὀλόφεγγη ὅψι της. Τὴν ἀκοή μας τὴν καταπλημμυρίζει ἡ κλαγγὴ τῶν ὅπλων ποὺ κρατοῦν τὰ ὄσα αὐτὴ ἐμψυχώνει ἀντρειωμένα χέρια.

"Ο, τι έζούσαμε ώς σάραμα μακρινό μέσα από τούς καπνούς τῶν σπιτιών πού έπυρπολούσε μέσα στις πολιτείες ό τύραννος, μέσα από τις τριζοβολούσες πύρινες γλώσσες πού ἀναδίνονταν από τὴ ληγλατημένη μας ὑπαιθρο, ἔξεπρόβαλε πιά σὲ δόλοζώντανη θεοφάνεια ἐμπρός μας. Μποροῦμε τώρα μαζί μὲ τὸν ποιητὴ νὰ τὴ γνωρίσωμε καὶ νὰ τὴν ἀναγνωρίσωμε από τὴν κόψι τοῦ σπαθιοῦ καὶ τὸ βιαστικό τῆς περπάτημα. Δὲν τὴν ἀντικρύζομε πιὰ ωσὰν εἰκόνα, ωσὰν σύλληψι τοῦ νοῦ, ἀλλὰ αὐτοπρόσωπη, βγαλμένη μέσα από τὸ μαρτύριο τῶν παιδιῶν τῆς στολισμένη μὲ αἵματό-βρεχτη πορφύρα. Ἀμέτρητοι θάνατοι, ἄλλοι λαμπροπερίχυτοι από τὴ φεγγοβολὴ τῆς δόξας καὶ τῆς νίκης, ἄλλοι ἀργοὶ μακρόσυρτοι μέσα στὸν παιδεμὸν τοῦ φριχτοῦ βασανισμοῦ τῆς φυλακῆς, τῆς πείνας, τῆς ἀρρώστειας καὶ τῆς ἔγκατάλεψης, πνιγμένοι μέσα στὴ στιγνὴ σιωπὴ τῆς ἥττας καὶ τοῦ ἔξολοθρεμμοῦ, τὴν ξανάστησαν ἀθάνατη καὶ ἀκατάλυτη ἐπάνω στὰ χώματα τῆς Ἑλληνικῆς γῆς.

Εἶναι ἡ ἴδια αὐτὴ ποὺ ἔχαιρετισαν οἱ ἀλαλαγμοὶ τῆς νίκης στὴ Σαλαμῖνα, στὶς Πλαταιές, στὸ Μεσολόγγι καὶ στὴν Πίνδο, οἱ ἰαχὲς τῶν ἄγνωστων μαχητῶν στὰ βουνὰ καὶ στὰ πέλαγα καὶ στοὺς αἰθέρες, εἶναι ἡ ἴδια αὐτὴ ποὺ ὡραματίστηκαν ὅσοι ὑποχρεώθηκαν ν' ἀντιμετωπίσουν τὸ θάνατο στημένοι ἐμπρός στοὺς γυμνούς τοίχους ἀβοήθητοι, ἀνυπεράσπιστοι, χωρὶς ἐλπίδα λυτρωμοῦ, χωρὶς τὴ δυνατότητα γιὰ ἀντίστασι.

Καὶ ὅμως σήμερα εἶναι ὁ ἀρμόδιος καιρὸς γιὰ νὰ συγκεντρώσωμε τὸ πνεῦμά μας στὴ θέσι τῆς, προσπαθῶντας νὰ κερδίσωμε μιὰ γνήσια ἐνατένισί της. Λίγες μέσα στὴν ιστορία τῶν αἰώνων εἶναι οἱ μεγάλες στιγμές, λίγες φορὲς ἔρχεται ἡ Ἐλευθερία σὲ αὐτο-πρόσωπη ἐμφάνισι, πολὺ σπάνια γίνεται ἀληθινὸ βίωμα.

"Υπάρχουν ἐποχές ποὺ δὲν εἶχαν τὴν εύτυχία νὰ τὴν κατὰ πρόσωπο, ἄλλες τὴ βλέπουν ἐλλειπτικά, ἄλλες μέσα από τὸ θαμπωμένο κρύσταλλο τοῦ νοῦ, ἄλλες τὴν ξαναφέρουν. στὴν ἐνόρασι μὲ τὴν ιστορικὴ μνήμη κι ἄλλες χρησιμοποιοῦν τὸ δελεασμὸ τῆς φαντασίας καὶ τὴ μαγεία τῆς τέχνης, γιὰ νὰ μᾶς δώσουν κάποιαν ἔξεικονιστική τῆς ἀναπαράστασι. Οὔτε ἡ ἐπάνω στὴν καλλιτεχνικὴ μαγγανεία στηριγμένη ἐνόρασι, οὔτε ἡ κίνησι τοῦ ἀφαιρετικοῦ στοχασμοῦ μπορεῖ νὰ μᾶς κάμη προσιτὴ τὴν ἐλευθερία.

"Ἀλήθεια εἶναι πῶς οἱ φιλόσοφοι ἔβαλαν τὸ νοῦ τους σὲ μεγάλο

κόπο καὶ πολλὰ εἶπαν καὶ ἔγραψαν σχετικὰ μὲ τὸ νόημα τῆς ἐλευθερίας. Τὸ ἑκπληκτικὸ ὅμως εἶναι πώς πολλὲς φορὲς προσπαθῶντας νὰ ἀποδείξουν τὴν ὑπαρξί της ἐκατάφερον νὰ ἀποδείξουν τὸ ἀντίθετο. Αὐτὸ μᾶς κάνει νὰ σκεφτοῦμε πώς ἡ ἐλευθερία εἶναι μιὰ πραγματικότητα ποὺ ἡ τὴν ζοῦμε ἡ δὲν τὴν ζοῦμε. Δὲν πρέπει νὰ τὴν λογαριάζωμε ώσαν κάτι ποὺ τὸ εύρισκει ὁ ἀνθρωπος ἔξω ἀπὸ τὸν ἔαυτό του, ὅπως κάθε ἄλλο ἀντικείμενο. Πρέπει νὰ τὴν πάρωμε ώσαν κάτι ποὺ πραγματώνεται μέσα στὸ βαθύτατο τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς στρῶμα. Εἶναι κάτι ποὺ φυτρώνει μέσα στὴ ρίζα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, κάτι ποὺ μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ ταυτιστῇ μὲ τὴν εὔψυχία μας.

Ἡ ἐλευθερία δὲν μπορεῖ νὰ χαρακτηριστῇ ώσαν κτῆμα ποὺ θὰ τὸ συναντήσωμε ἔξω ἀπὸ τὸν ἔαυτὸ μας· αὐτὴ ἔρχεται ἡ δὲν ἔρχεται σὲ μᾶς ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα μας, γιατὶ εἶναι τρόπος ζωῆς καὶ ἀγώνισμα. Δὲν ἔχει κανένα νόημα νὰ ζητήσωμε ἀπὸ ἔναν ἄλλο ἀνθρωπο νὰ μᾶς δώσῃ τὴν ἐλευθερία μας, ὅπως θὰ τοῦ ἥταν εύκολο νὰ μᾶς δωρήσῃ ἔνα ἀπὸ τὰ στήν κατοχή του ύλικὰ ἀγαθά.

Ἐπάνω στὴ γῆ ἔζησαν ἀπειράριθμοι σκλάβοι ποὺ πολλὲς φορὲς ἐζήτησαν ἀπὸ τοὺς ἀφέντες τους τὴν ἐλευθερία. Κι ἐπάνω στὴ γῆ ἔζησαν πολλοὶ ἀφέντες ποὺ στάθηκαν πρόθυμοι νὰ τους κάνουν αὐτὴ τὴ δωρεά. Παρ' ὅλο τοῦτο ὅμως ἡ δουλεία δὲν κατελύθηκε, γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἐπῆραν τὴν ἐλευθερία τὴν ἐπῆραν ώσαν δωρημένο κτῆμα καὶ ὅχι σὰν ἀγώνισμα. Κι αὐτὸ ἔγινε γιατί, σχετικὰ μὲ τὸν ἔσωτερικὸ ἀνθρωπο, ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι κάτι τὸ εἰσερχόμενο ἄλλὰ κάτι τὸ ἐξερχόμενο. Ἐξαρτᾶται ἀπόλυτα ἀπὸ τὴ μορφολογία τοῦ ψυχικοῦ μας εἶναι. Αὐτὸ ἥθελε νὰ εἴπῃ ὁ Θουκιδίδης χαρακτηρίζοντας τὸν ἐλεύθερον ως εὔψυχον, ἔξαρτημένο δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἔσωτατη μορφολογικὴ ὑφὴ τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς.

"Ἄσ μὴ λησμονῶμε ὅτι ἡ ψυχὴ γιὰ τοὺς "Ἐλληνες δὲν σημαίνει να κάποιο ἐπένθετο στοιχεῖο ποὺ ἔρχεται νὰ ἐμψυχώσῃ τὸ σῶμα, ἄλλὰ ἀποτελεῖ τὴν ἐντελέχεια ὀλοκλήρου τοῦ ἀνθρώπου θεωρημένου στὴν συνολικότητά του. Γιὰ τοὺς παλαιοὺς "Ἐλληνες ἡ διατήρησι τῆς ἐλευθερίας ἐθεωρήθηκε συνδυασμένη μὲ τὴν προσθυμία γιὰ διακινδύνευσι καὶ ἀνάληψι πολεμικῆς εὐθύνης καὶ ἡ πιὸ τατιαστὴ παρακέλευσι γιὰ κείνους ποὺ ἥθελαν νὰ μείνουν ἐλεύθεροι ἥταν «μὴ περιορᾶσθε τοὺς πολεμικοὺς κινδύνους».

‘Αληθινά ποτέ δέν θὰ εἰμαστε δικαιολογημένοι νὰ εἰποῦμε ὅτι αὐτὸς ἡ ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος, τοῦτο ἡ ἐκεῖνο τὸ περιστατικὸ ἔστάθηκε ἡ αἰτία γιὰ νὰ πέσωμε στὴ σκλαβιά. Γινόμαστε δοῦλοι ἡ ἐλεύθεροι μόνο ἐξ αἰτίας μας καὶ ἀν πρέπη νὰ ζητηθῇ κάποιος ὑπεύθυνος γιὰ τὴ δούλωσί μας, αὐτὸς εἶναι ὁ ἔαυτός μας.

‘Εσυνηθίσαμε νὰ παραδεχώμαστε ώσταν αὐτονόητο ἀξίωμα τὴν ἀπόφασι ποὺ λέει ὅτι ὁ ἄνθρωπος γεννιέται ἐλεύθερος. ‘Αν καλοεξετάσωμε ὅμως τὰ πράγματα θὰ εύροῦμε ὅτι ἡ δοξασία αὐτὴ εἶναι μιὰ ἀναδρομικὴ πρὸς τὰ πίσω τοποθέτησι ἐνὸς ὑστερογέννητου γεγονότος. ‘Ο ἄνθρωπος δὲν γεννιέται ἀλλὰ γίνεται ὑστερα ἀπὸ ἀδιάκοπο σκληρὸ ἀγῶνα ἐλεύθερος. Συμφωνότερο μὲ τὰ πράγματα θὰ ἥτανε, ἀν ἐλέγαμε ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐρχόμενοι στὸν κόσμο μοιάζουν μὲ δεσμῶτες ἀλυσοδεμένους μέσα σὲ σκοτεινὸ σπήλαιο. ‘Ο καθένας μας χρωστεῖ σπάζοντας τὰ δεσμά του νὰ γίνη ἐλεύθερος, καὶ μόνο ἀν συνεχίζῃ κάθε στιγμὴ αὐτή του τὴν προσπάθεια θὰ κατορθώσῃ νὰ κρατηθῇ στὴν περιοχὴ τῆς ἐλευθερίας. Σὲ κάθε στιγμὴ τῆς ζωῆς του εἶναι ὁ ἄνθρωπος ὑποκείμενος στὴ δούλωσι. Τὸ νὰ γίνη κανεὶς δοῦλος δὲν σημαίνει μόνο νὰ χάσῃ τὴν πολιτικὴ του ἐλευθερία καὶ δὲν πιστοποιεῖται ἡ δούλωσι ἀπὸ τὴν τυπικὴ πρᾶξι τῆς κατάλυσης ἐνὸς ἔθνους ἡ ἐνὸς πολιτικοῦ καθεστῶτος. Σημαίνει πώς ἐστέρεψαν οἱ πηγὲς τοῦ θάρρους καὶ τῆς ἀγωνιστικότητας, πώς ἡ ψυχὴ ἔχασε τὴν ἐγρήγορσί της.

‘Ο ἀγῶνας εἶναι διαρκής, γιατὶ σὲ κάθε της βῆμα παραμονεύει τὸ πολύμορφο τέρας τῆς σκλαβιᾶς γιὰ νὰ μᾶς ξαναδουλώσῃ. Καὶ τὶς περισσότερες φορὲς ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀντέχει στὸν πειρασμό, χαλαρώνει τὴν ἀγωνιστικότητά του καὶ ζῆ μέσα στὴ φαντασίωσι μιᾶς ψευδοελευθερίας.

Τὸν περισσότερο καιρὸ ὁ ἄνθρωπος ὑποκύπτοντας ἀσυνείδητα σὲ κάθε λογῆς δουλεία χάνει τὸ ἀληθινὸ βίωμα τῆς ἐλευθερίας. Γι’ αὐτὸ μόνο σὲ ἀγωνιστικὲς ἐποχές, ὅπως ἡ τωρινή, γίνεται βολετό νὰ ὑψωθοῦν τὰ ἀνθρώπινα μάτια στὴν ἐνοστένισι τῆς ἀληθινῆς ἐλευθερίας, ὅπως τὴν εἶδε καὶ ἡ ἐποχὴ τοῦ 21 καὶ τὴν ἐτραγούδησε μὲ τὸ μεγαλόστομο ὑμνο τοῦ Σολωμοῦ. ‘Ολες οἱ γενεές, ὅσες ἥρθαν ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐπαναστατικὴ γενεὰ τοῦ 21, κάθε φορὰ ποὺ αἰσθάνονταν νὰ ἀδυνατίζῃ τὸ βίωμα τῆς ἐλευθερίας μέσα τους, ἔξαναγύριζαν στὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Καὶ θὰ ἔρθουν ἔπειτα ἀπὸ ἐμᾶς πολ-

λές γεννεές πού θὰ ξαναγυρίσουν, γιὰ νὰ θερμάνουν τὴν ψυχή τους μὲ ὅ, τι ἐμεῖς ζοῦμε στὶς ἡμέρες αὐτές.

Τὸ νὰ κρατηθῇ κανεὶς στὴν περιοχὴ τῆς ἐλευθερίας εἶναι ἐπί- μονο ἀγώνισμα. Ἀναφορικὰ μὲ τὴν ἐλευθερία μας, ἡ ζωή μας εἶναι πάντοτε πεσμένη σὲ φανερὴ ἢ σὲ λανθάνουσα κρίσι καὶ μέσα στὰ βάθη τοῦ εἶναι μας παραμονεύει παίρνοντας χίλιες δυὸς μορφὲς ἢ σκλαβιά ἔτοιμη νὰ μᾶς τραβήξῃ στὸ σκοτεινό της βασίλειο. "Οταν μᾶς λείψῃ τὸ θάρρος καὶ ἡ θεληματικότητα, χάνομε τὸ ἀληθινό της βίωμα καὶ ζοῦμε μὲ τὴ φαντασίωσί της πέφτοντας πραγματικὰ στὴν ἀνελευθερία. Μπορεῖ τότε νὰ κραυγάζωμε καὶ νὰ χειρονομοῦμε γιὰ τὴν ἐλευθερία χωρὶς ὅμως νὰ ζοῦμε τὸ νόημά της. Τότε πιὰ εἶναι ποὺ ἀπὸ ζωντανὸ βίωμα ξεπέφτει σὲ κραυγή, σὲ μορφασμὸ καὶ γίνεται χωρὶς νόημα γλώσσικὴ ἄρθρωσι καὶ ἀδειανὸ φώνημα. Δὲν εἶναι καθόλου περίεργο σὲ μιὰ τέτοια παρακμὴ οἱ πιὸ ἀνελεύθεροι νὰ ξεπροβάλλουν διαλαλητές καὶ ἀπολογητές της. Αὔτὸ ὅμως δὲ θὰ μᾶς ξαφνιάσῃ καθόλου ἀν σκεφτοῦμε πῶς πίσω ἀπὸ τὸ φῶς ἀκολουθεῖ πάντα ἡ σκιά.

'Η πραγματικότητα, ὅπως τὴν ἐζήσαμε τὶς τελευταῖς δεκα- ετηρίδες, μᾶς ἔδειξε πῶς ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ τρέφουν μέσα στὴν ψυχή τους ἀκατασίγαστη νοσταλγία, ὅχι γιὰ ἐλευθερία ἀλλὰ γιὰ σκλαβιά. 'Η πιὸ ἔντονη μέριμνά τους εἶναι νὰ εὕρουν κά- πτοιο εἰδωλο γιὰ νὰ τὸ προσκυνήσουν, ἔναν ἀφέντη γιὰ νὰ τὸν στή- σουν ἐπάνω στὸ κεφάλι τους. Διαλέγουν πάντοτε τὸν πιὸ ἀνελεύ- θερο μεταξύ τους, ἔναν ἄνθρωπο ποὺ ἡ ψυχή του εἶναι γεμάτη ἀπὸ φόβους, ἀπὸ σφαδασμούς καὶ ἀπὸ ὁδύνες καὶ αὐτὸς μὲ τὴ σει- ρά του περνᾷ ἀπὸ τὸν τράχηλό τους τὰ δεσμὰ τῆς πιὸ φριχτῆς καὶ σκοτεινῆς σκλαβιᾶς. "Άλλοι πάλι ἄνθρωποι δὲν ἔχουν καμμιὰ δυσκολία νὰ θεωρήσουν ἀντάλλαγμα ἰσάξιο μὲ τὴν ἐλευθερία τους τὴν ὑλική τους εὐδαιμονία.

Μιὰ τέτοια νοστροπία ἀντιμετωπίζοντας ὁ ἴστορικὸς τῶν ὅρ- χαίων 'Αθηνῶν διεκήρυξε πῶς γιὰ ἀληθινὴ εὐδαιμονία ἀξίζει νὰ λογαριαστῇ μόνο ἡ ἐλευθερία. Προϋπόθεσι γιὰ τὴν ἐλευθερία δὲν εἶναι ὁ ὑλικὸς εὐδαιμονισμὸς, ἀλλὰ στὴν ἀληθινὴ εὐδαιμονία μονάχα ἡ ἐλευθερία μπορεῖ νὰ μᾶς δόηγήσῃ. Αὔτὴ φτερουγίζει πιὸ ἐπάνω ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ ὑλικοῦ χορτασμοῦ καὶ ἡ ούσια της στέκει στὸ ὅτι οὔτε δεσμεύεται οὔτε κιβδηλεύεται. Μένει ἐλευθερία

καθαρή χωρὶς νὰ ἐπιδέχεται κανέναν ἄλλον προσδιορισμό, χωρὶς νὰ ύποτασσεται στὴν ἔξυπηρέτησι καμμιᾶς ἄλλης σκοτιμότητας. Οὕτε στὴ γνῶσι οὔτε στὴν ἐπστήμη ἐμπρὸς χάνει τὸ κυριαρχικό της ἀξίωμα.

Τὰ τελευταῖα χρόνια παρουσίασαν τὴν τεχνικοποιημένη γνῶσι καὶ ἐπιστήμη ὡσὰν ὅργανα ποὺ ἔρχονται νὰ ἔξυπηρετήσουν τὶς πιὸ βάρβαρες καὶ ἀντιανθρώπινες ἐπιδιώξεις. Ἡ δουλεία στὸν παλαιὸν κόσμο ἦταν σὲ θέσι νὰ σκοτώνῃ μόνο τὸ σῶμα, ἡ μὲν ἐπιστημονικὸ ἔξοπλισμὸ ἀρματωμένη ἀνελευθερία τῆς πρόσφατης ἐποχῆς εἶχε προχωρήσει τόσο πολύ, ὥστε ἐστάθηκε ίκανή νὰ διαφθείρῃ τὶς ψυχές καὶ νὰ σκοτώνῃ τὸ πνεῦμα. Αὐτὴ ἦταν ποὺ ἔκαμε νὰ ξεπέσῃ ὁ ἀνθρωπος σὲ αὐτόματη μηχανὴ χωρὶς πρωτοβουλία, χωρὶς ἀτομικὴ σκέψη ἐπαναλαμβάνοντας τὰ ὅσα ἔλεγαν οἱ ἔξουσιαστές του σὰν πιλάκα γραμμοφώνου.

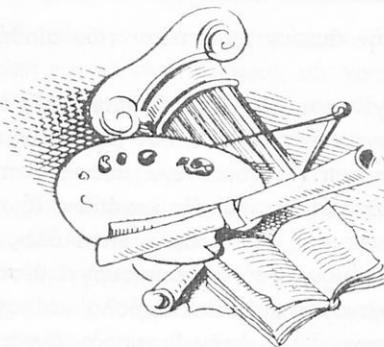
Κάτω ἀπὸ τὸν ἐπηρεασμὸ της ἡ ἀνθρώπινη πολιτεία, ποὺ διλόγος τῆς ὑπαρξής της εἶναι ἡ διασφάλισι τῆς ἐλευθερίας τῶν μελῶν της, μεταμορφώθηκε σὲ σατανικὴ μηχανὴ καταδούλωσης.

Ἐνάντια στὸ ἀκαταμέτρητο ἔκεινο κῦμα τῆς ἀνελευθερίας, ποὺ εἶχε δαμάσει ἑκατομμύρια ἀνθρώπινες ψυχές, ὥρθωθηκε ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς καὶ ἔδωκε τὴν μάχη του. Ὁταν ἐπῆρε τὴν ἀπόφασι νὰ μπῆ στὸν ἀγῶνα δὲν εἶχε πίσω του οὔτε τοὺς ἀτέρμονες ὠκεανούς ἐνὸς ὀλόκληρου γήινου ἡμισφαιρίου, ὅπως οἱ Ἀγγλοσάξωνες, οὔτε τὴν ἀνθρωποπλημύρα καὶ τὴν ἀπεραντοσύνη τῆς Ρωσικῆς γῆς, οὔτε τὴν τεχνοκρατικὴ ὄργάνωσι τῶν ἀντιπάλων του.

Σύμφωνα μὲ τὴν παρακέλευσι τῶν προγόνων του εἶδε τὴν εὐδαιμονία του στὴν ἐλευθερία του καὶ αὐτὴν πάλι τὴν ἐστήριξε στὴν εύψυχία του. Ἀνέλαβε τὸν πολεμικὸ κίνδυνο ἀπὸ δική του πρωτοβουλία, ἀντιστάθηκε ἐπάνω στὴ στενὴ λωρίδα τῆς πατρικῆς γῆς, ἀγωνίστηκε μὲ ἀπέραντη καρτερία καὶ ἀναδείχτηκε πρῶτος αὐτὸς νικητής, δείχνοντας καὶ στοὺς ὄλλους σύμμαχους λαούς ὅτι τὰ πόδια του σιδερόφραχτου γιγάντιου ἀντιπάλου ἦταν φτειασμένα ἀπὸ ἄργιλο. Γι' αὐτὸ ἀξίζει στὸ λαὸ τῶν Ἑλλήνων ὁ πρῶτος νικητήριος στέφανος.

«Νέα Εστία»

K. A. Γεωργούλης

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

Ποιον είναι τὸ περιεχόμενο τῆς ἐννοίας πνευματικής ζωής; Κατὰ τὴν γνώμην μου, πνευματική ζωὴ είναι τὸ ἵδιον ἀκριβῶς πρᾶγμα, ὅτι ὁνομάζομεν πολιτισμόν, ἐφ' ὃσον οὕτος θεωρεῖται ὅχι καθ' ἑαυτὸν καὶ ἀντικειμενικῶς, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀποψιν τοῦ ὑποκειμένου, τὸ ὅποιον είναι φορεύς καὶ ἐργάτης τοῦ πολιτισμοῦ. Κατὰ ταῦτα, ἀν πολιτισμὸς είναι τὸ σύνολον τῶν δημιουργημάτων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, εἰς τὰ ὅποια πραγματοποιοῦνται καὶ λαμβάνονται μορφὴν διάφοροι ἀξίαι, ἀξίαι ἡθικαὶ π.χ. θρησκευτικαί, αἰσθητικαί, γνωστικαί, οἰκονομικαί, δυναστικαί, κτλ., πνευματική ζωὴ είναι αὐτὴ ἡ δημιουργία καὶ πραγματοποίησις τῶν ἀξιῶν ἐντὸς τοῦ ὑποκειμένου καὶ διὰ μέσου τοῦ ὑποκειμένου.

Πολιτισμὸς είναι τὸ προϊὸν τῆς ζωῆς, πνευματική ζωὴ είναι τὸ σύνολον τῶν ψυχικῶν φαινομένων, ἀπὸ τὰ ὅποια γεννᾶνται καὶ ἀποκρυσταλλοῦνται ὁ πολιτισμός.

Ο πολιτισμὸς δύναται νὰ νοηθῇ ὡς ἔνα συγκρότημα ἀντικειμενικόν, ἀνεξάρτητον τοῦ ἀτόμου, ἀποτελεσμένον εἰς ὡρισμένην στιγμὴν ὅχι τόσον ὡς περιεχόμενον (ἀφ' οὗ τὸ περιεχόμενόν του μεταβάλλεται διαρκῶς), ἀλλ' ὡς μορφὴ καὶ ὡς ἰδέα, είναι ἄλλως τε προϊὸν λογικῆς ἀφαιρέσεως ἀπὸ τὴν ἀμεσον πραγματικότητα. Τούναντίον ἡ πνευματική ζωὴ δὲν νοεῖται χωρὶς τὸ ὑποκείμενον ποὺ τὴν ζῆ, είναι κάτι ποὺ εύρισκεται εἰς διαρκῆ κίνησιν, ροήν, μεταβολήν, ἔξελιξιν, είναι αὐτὴ ἡ πραγματικότης, ὅπως μᾶς πα-

ρουσιάζεται εἰς τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς αὐτοπαρατηρησίας.

Σαφέστερος γίνομαι, ὅν, ἀντὶ τῆς καθολικῆς ἐννοίας πολιτισμός, φέρω ὡς παράδειγμα ἔνα ἐκ τῶν ἐπὶ μέρους αὐτοῦ στοιχείων. Εἰς τὴν θρησκείαν π.χ. ἔχομεν ἔνα σύνολον πεποιθήσεων, γνώσεων, παραδόσεων, τύπων, θήθικῶν κανόνων, ἔξωτερικῶν συμβόλων κ.τ.τ. Θρησκευτικὴ ζωὴ ὅμως εἶναι ὅλος ὁ κόσμος τοῦ ψυχικοῦ βίου τοῦ ἀτόμου, ποὺ ἀναδημιουργεῖ μέσα του τὰς πεποιθήσεις καὶ τοὺς κανόνας καὶ τὰ σύμβολα καὶ συλλαμβάνει ἐσωτερικῶς τὸ νόημά των. Τὴν αὐτὴν διαφορὰν δυνάμεθα νὰ διαπιστώσωμεν μεταξὺ πολιτείας καὶ πολιτικῆς ζωῆς, τέχνης καὶ ζωῆς καλλιτεχνικῆς κ.ο.κ.

‘Ως ἄμεσος πραγματικότης ἡ πνευματικὴ ζωὴ νοεῖται, κυρίως εἰπεῖν, ἐντὸς τοῦ πλαισίου τοῦ ἀτόμου καὶ τῶν χρονικῶν ὅριών της ὑπάρχεις αὐτοῦ, τοῦ παρόντος. ‘Η ζωὴ, εἴτε φυσιολογικὴ εἴτε πνευματικὴ εἶναι, ὑπάρχει πάντοτε εἰς ἔνα συγκεκριμένον ὄργανον, δὲ ὅποιος ζῆ, ἐφ' ὅσον χρόνον αὐτὸς ζῆ.

‘Αφ’ ἔτερου ὅμως ὡς ζωὴ τοῦ πνεύματος, ὡς ζωὴ δῆλα δὴ ἀξιῶν, ἔχει χαρακτῆρα ἔξοχως κοινωνικὸν καὶ ὑπερπηδῶντα τὰ ὅρια τοῦ παρόντος. Διότι τὸ ἄτομον, καθ’ ἓντολὴν λαμβανόμενον, δὲν ἔχει μέσα του ἐξ ἀρχῆς ἀξίας πνευματικάς, ἀλλὰ τάσεις καὶ ροπὰς πρὸς ἀξίας, δὲν ἔχει π.χ. θρησκευτικὰς ἀξίας, ἀλλὰ θρησκευτικὸν αἴσθημα, δὲν ἔχει αἰσθητικὰς ἀξίας, ἀλλὰ καλαϊσθησίαν καὶ σύνθεσις κ.τ.τ. Τὸ ἄτομον ὡς φορεὺς πνευματικῆς ζωῆς εἶναι μιὰ σύνθεσις ἀπὸ δύο διαφορετικῆς προελεύσεως στοιχεία: ἀπὸ τὸ περιβάλλον μὲ τὸ πλῆθος τῶν περιεχομένων καὶ ἀξιῶν τῆς κοινωνίας, ἀξιῶν π.χ. θεωρητικῶν, πρακτικῶν, αἰσθητικῶν, θρησκευτικῶν κ.τ.τ., καὶ ἀπὸ τὴν ἴδιοφύιαν του τὴν ψυχικήν,—τὸ πνευματικόν του ἐγώ—σύνθεσις ὅχι σταθερά καὶ μόνιμος ἀλλὰ διαρκῶς ἀλλοιουμένη καὶ ἀνανεουμένη εἰς τὰ ἐπὶ μέρους, ὅπως καὶ εἰς τὰς γενικὰς της κατεύθυνσεις καὶ τὸν ρυθμὸν τῆς πραγματοποίησεως της. Καὶ ἀκριβῶς ἡ ἐπαφὴ αὐτὴ καὶ σύνθεσις τῆς ἴδιας πνευματικῆς δυνάμεως καὶ τῶν ἀτομικῶν ροπῶν καὶ τάσεων πρὸς τὰς ἀξίας τῆς κοινωνίας ἀπαρτίζει τὴν πνευματικὴν ζωήν.

‘Η ἐπαφὴ αὐτὴ εἰναι δυνατὸν νὰ εἶναι διαφορωτάτης φύσεως, νὰ εἶναι παθητικὴ ἀφομοίωσις τῶν κοινωνικῶν ἀξιῶν ἢ συνδυαστι-

κή διαφόρων τάσεων ἐνέργεια ή ἐκλεκτική μεταξύ τῶν ποικιλιῶν αὐτῶν, δυνατὸν ὅμως καὶ νὰ είναι ἔχθρική, νὰ καταλήξῃ εἰς πάλην, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἄτομον, ἀποδεχόμενον πολλὰς ἡ ὀλίγας ἀπὸ τὰς ἀξίας τῆς κοινωνίας, τὰς τροποποιεῖ ἡ δημιουργεῖ τελείως νέας, τὰς ὁποίας κατορθώνει βαθμηδὸν νὰ ἐπιβάλῃ καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰς ἔξαιρετικὰς προσωπικότητας τῆς ιστορίας καὶ τοῦ πνεύματος. Οίαδήποτε ὅμως καὶ ἂν είναι ἡ ἐπαφὴ αὕτη διὰ τὸ ἄτομον, θὰ ὀδηγήσῃ πάντοτε εἰς νέαν δημιουργίαν ἀξιῶν, νέαν ἀκόμη καὶ εἰς περίπτωσιν παθητικῆς ἀποδοχῆς τῶν παραδεδομένων. Διότι καὶ τότε γίνεται ἀνάπλασις τῶν ἀξιῶν τῆς κοινωνίας καὶ προσαρμογὴ τούτων πρὸς τὰς πνευματικὰς ἀνάγκας καὶ ίκανότητας τοῦ ἀτόμου, μόνον κατόπιν τῆς ἐπεξεργασίας αὐτῆς γίνονται αὕται κτῆμα τοῦ ἀτόμου καὶ μέρος τῆς ζωῆς του.

"Ἄσ ἀναφέρω καὶ ἐδῶ συγκεκριμένον παράδειγμα: 'Ἡ θρησκευτικὴ ζωὴ τοῦ ἀτόμου ἀρχίζει ἀπὸ τὴν στιγμὴν, ποὺ τὸ ἔμφυτον θρησκευτικὸν αἰσθημα ἀποκτᾷ συνείδησιν ἑαυτοῦ ἐρχόμενον εἰς ἐπαφὴν πρὸς ὥρισμένας θρησκευτικὰς ἀξίας τοῦ περιβάλλοντός του, π.χ. πρὸς τὰ θρησκευτικὰς πεποιθήσεις καὶ συνηθείας τῶν γονέων του. 'Ἀναλόγως τῶν ἀτομικῶν του ροπῶν, ἀναγκῶν καὶ ίκανοτήτων θὰ ἀφομοιώσῃ ἐξ αὐτῶν περισσότερα ἡ ὀλιγώτερα, ταῦτα ἡ ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα, θὰ προσθέσῃ ἡ θὰ ἀφαιρέσῃ ἄλλα, θὰ ἐπιφέρῃ μεταβολάς, θὰ ἐπιβάλῃ εἰς ἄλλα τὸν χαρακτῆρα ποὺ ἔχουν αἱ ἀτομικαὶ θρησκευτικαὶ ἀνάγκαι (πανθεϊστικὸν π.χ. ἡ μυστικοπαθή ἡ αἰσθητικὸν ἡ ἡμικὸν ἡ τελετόφιλον καὶ φιλακόλουθον κ.λ.π.), ὥστε ν' ἀποτελέσῃ τὴν προσωπική του θρησκευτικὴν ζωήν, ἡ ὁποία θὰ είναι προσωπικοῦ αὐτηρῶς χαρακτῆρος, καὶ ἀν ἀκόμη δὲν περιέχει κανένα πρωτότυπον, κυρίως εἰπεῖν, στοιχεῖον. Μεταξύ τῶν ἑκατομμυρίων χριστιανῶν ὀλίγοι είναι ἐκεῖνοι, ποὺ ἔχουν νὰ παρουσιάσουν πρωτοτύπους ἀντιλήψεις περὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ αἰσθήματα, ὅλλα, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἀτομικῆς πνευματικῆς ζωῆς, εἰς κάθε χριστιανὸν ἀντιστοιχεῖ καὶ μία ἰδιαιτέρα μορφὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Οίαδήποτε καὶ ἂν είναι τὰ προϊόντα τῆς συνθέσεως αὐτῆς εἰς κάθε ἄτομον, δι' ἡμᾶς είναι ἀρκετὴ ἡ διαπίστωσις, ὅτι ἡ πνευματικὴ ζωὴ σήμερον προϋποθέτει ἀπαραίτητως ἀξίας ἔξω τοῦ ἀτόμου κειμένας, ἀξίας ποὺ εἰσδέχεται τὸ ἄτομον ἀπὸ τὸ κοινωνικόν

του περιβάλλον. Αἱ ἀξίαι δ' αὗται δὲν προσφέρουν μόνον τὰ κατὰ μέγα μέρος καὶ εἰς τὸ μέγιστον πλῆθος τῶν ἀτόμων τὸ περιεχόμενον τῆς ἀτομικῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἵκανοποιήσιν τῶν πνευματικῶν των ροπῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν φύσιν τῶν πόθων αὐτῶν καὶ τὴν κατεύθυνσιν ἐπηρεάζουν—καὶ τὸ σπουδαιότερον, μόνον διὰ τῆς ἐπαφῆς πρὸς τὰς ἔξω τοῦ ἀτόμου πμευματικὰς ἀξίας λαμβάνει τὸ ἄτομον ἐπίγνωσιν καὶ συνείδησιν τῆς ὑπάρχεως καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν πνευματικῶν του ἀναγκῶν. Τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα π.χ. εἶναι ἔμφυτον εἰς τὸ ἄτομον, κατὰ τὴν πεποίθησιν μου, ἀλλὰ ζήτημα εἶναι, ὅν χωρὶς τὴν ἐπαφὴν πρὸς ὡρισμένας ἀντικειμενικὰς (ἀντικειμενικὰς μὲ τὴν ἔννοιαν ἔξω τοῦ ἀτόμου κειμένας) θρησκευτικὰς ἀξίας, θὰ ἐλάμβανε τὸ ἄτομον συνείδησιν τῆς ὑπάρχεως καὶ τῆς φύσεως τοῦ θρησκευτικοῦ του αἰσθήματος.

Ἐντεῦθεν ἔξηγεῖται, ὅτι ὁμιλοῦμεν περὶ πνευματικῆς ζωῆς ὅχι μόνον ἐνὸς ἀτόμου, ἀλλὰ καὶ ἐνὸς ἔθνους, μιᾶς κοινωνικῆς τάξεως, μιᾶς ἐποχῆς κλπ.—καὶ ἀκριβῶς καὶ τὸ ἄτομον προσπαθοῦμεν νὰ συλλάβωμεν ἐντὸς τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς φυλῆς καὶ τῶν χρόνων του. Γίνεται δὲ τοῦτο, διότι μεταξὺ τῶν ἀτόμων μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς κοινωνικῆς ἐνότητος, ἐνότητος φυλετικῆς ἢ ταξικῆς ἢ χρονικῆς, παρατηροῦνται ἀναλογίαι καταπληκτικαὶ καὶ κοινὰ χαρακτηριστικὰ εἰς τὴν πνευματικὴν των ζωήν, ὀφειλόμενα εἰς τὸ ὅτι κοινὰ εἶναι καὶ τὰ πολιτιστικὰ στοιχεῖα, τὰ δποίᾳ ἔνα ἔκαστον ἄτομον ἥντλησεν ἀπὸ τὸ περιβάλλον του διὰ τὴν πνευματικὴν του ζωήν, ὅμοιαι δὲ καὶ αἱ συνθῆκαι τῆς ὑπάρχεως, ποὺ ἐπηρεάζουν τὰς πνευματικὰς τῶν ἀτόμων ροπάς. Πνευματικὴ δὲ ζωὴ μιᾶς ἐποχῆς δὲ σημαίνει τὸ ἄθροισμα τῶν πνευματικῶν ζωῶν τῶν ἀτόμων ὅλων ποὺ ζοῦν εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτήν, εἶναι τὰ κοινὰ χαρακτηριστικά, τὰ κοινὰ περιεχόμενα, αἱ κοιναὶ κατευθύνσεις, ὁ κοινὸς ρυθμὸς, ποὺ παρατηροῦνται εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῆς μεγίστης πλειονότητος τῶν ἀτόμων τῆς ἐποχῆς ταύτης.

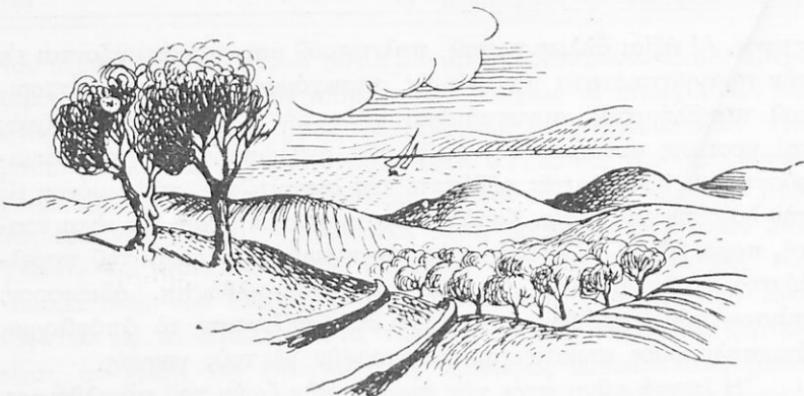
Ἔτοι μὲν τοῦτο τὸ περιβάλλον του διὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ ἄτομου. "Αν καὶ κατ' οὐσίαν εἶναι φαινόμενον σύγχρονον, ἔχει χαρακτῆρα ἴστορικόν, διότι αἱ ἀξίαι, πρὸς τὰς δποίας ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν τὸ ἄτομον διὰ νὰ ζήσῃ τὴν πνευματικὴν του ζωὴν, εἶναι καρπὸς τῆς πνευματικῆς ζωῆς ἄλλων ἀτόμων ἢ ὅμαδων προϋπαρχάντων ἢ συγχρόνων μέν, ἀλλὰ καρπὸς προγενέ-

στερος. Αἱ ἀξίαι ἄλλως τε τοῦ πολιτισμοῦ μας παρουσιάζονται εἰς τὴν πραγματικότητα πάντοτε ὡς περιεχόμενα ὠρισμένου ἴστορικου περιβλήματος, συνυφασμέναι δῆλα δὴ μὲν ὠρισμένας τοπικὰς καὶ χρονικὰς συνθήκας τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, ποὺ τὰς ἐδημιούργησαν. Καθ' ἑαυτὰς οὐδέποτε τὰς συναντῶμεν, πλὴν μόνον εἰς τὴν λογικήν ἀφαίρεσιν. Κατὰ ταῦτα πνευματικὴ ζωὴ δὲν εἶναι νοητή, παρὰ μόνον ὡς ἐπαφὴ πρὸς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ παρελθόντος — τοῦ μακρινοῦ ἢ τοῦ ἀμέσου παρελθόντος, ἀδιάφορον, πάντως τοῦ παρελθόντος—καὶ ἔχει βαθεῖαν ἔννοιαν τὸ ἀπόφθεγμα, ὅτι πολιτισμὸς σημαίνει συναναστροφὴν μὲν τοὺς νεκρούς.

Ἡ ἐπαφὴ αὕτη πρὸς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ παρελθόντος, ἡ ὅποια, ὡς ἔκ τῆς φύσεως της ὡς ζωῆς ἔχει πάντοτε τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀτομικοῦ καὶ ἐπικαίρου, εἴναι δυνατὴ, μόνον ἐφ' ὅσον αἱ ἀξίαι, τὰς ὅποιας πραγματόποιοῦν δι' ἑαυτοὺς τὸ ἀτομον ἢ ἡ κοινωνία τοῦ παρελθόντος, ἔξωτερικεύονται εἰς ὠρισμένα ὑλικὰ ἀντικείμενα ἢ αἰσθητὰ φαινόμενα, ἐφ' ὅσον λαμβάνουν ὠρισμένην ἀντικειμενικῶς αἰσθητὴν μορφήν.

Αἱ μορφαὶ ἀποτελοῦν τὸ ὑλικόν, οὕτως εἰπεῖν, ἐπὶ τοῦ ὅποιου διενεργεῖται καὶ δρᾶ ἢ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ ἀτόμου. Ἡ γνῶσις τούτων προκαλεῖ καὶ εἰς τὸ ἀτομον, ποὺ ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸν πολιτισμὸν τῶν παρωχημένων γενεῶν, τὰ αὐτὰ ψυχικὰ φαινόμενα (ἢ περίπου τὰ αὐτά) ποὺ ἐπροκάλεσαν τότε τὴν γένεσιν καὶ δημιουργίαν τῶν μορφῶν. "Ἐνας καλλιεργημένος ἀγρὸς π.χ. ἢ ἕνα ἄγαλμα εἶναι ἀντικείμενα ὑλικά, ἀλλ' ἢ αἰσθησις τούτων ἐπιτρέπει εἰς τὴν ψυχήν μου ν' ἀναπλάσῃ τὰς αὐτὰς ψυχικὰς λειτουργίας, ποὺ ὠδήγησαν τὴν γεωργὸν εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἀγροῦ ἢ τὸν καλλιτέχνην εἰς τὴν πλάσιν τοῦ ἀγάλματος, καὶ νὰ ζήσῃ ἐκ νέου τὰς ἀξίας τῆς ὡφελιμότητος ἢ ὠραιότητος ποὺ ἔξεφράσθησαν διὰ τοῦ λίθου ἢ τῆς γῆς. Ἐπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς καὶ ὁ καλλιεργημένος ἀγρὸς καὶ τὸ ἄγαλμα ἀποτελοῦν μορφάς.

I. Συκοντρῆς

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΑΞΙΔΙΑ

"Οταν ταξιδεύης στήν 'Ελλάδα, χαίρεσαι τὸ χαρακτῆρα τοῦ "Ελληνος. Βλέπεις χίλιων λογιῶν τύπους. Τὸν καμπουριασμένο καὶ πρόωρα γερασμένο γεωργό. Τὶς πρόσχαρες γυναῖκες στὸν τρύγο. Τὸν πλούσιο ἐπαρχιώτη—κοντοφάρδουλο—μὲ διπλῆ χρυσῆ καδένα στὸ γιλέκο, πλατὺ δαχτυλίδι στὸ μικρό του δάχτυλο καὶ κομπολόγι ἀπὸ κεχριμπάρι ἢ γιούσουρι*. Τὸν ἄξιο ἀγωγιάτη. Τὸν τίμιο καὶ λιγόλογο θαλασσινό. "Ολοι ἔχουν τὴν ἀτομικὴ ίστορία τους. Ἀλλὰ τὰ γενικὰ χαρακτηριστικά τῆς φυλῆς μας προδίδονται στὸ φέρσιμο τοῦ καθενός. Οἱ ἔξαίρετες ἀρετές μας.

Μιλοῦμε λ.χ. κι ἐμεῖς κι οἱ ξένοι γιὰ τὴ φιλοξενία μας. Τὴν πανάρχαια ἑλληνικὴ ἀρετή. Μὲ τὴ λέξι ὅμως αὐτὴ δὲν πρέπει νὰ ἐννοοῦμε τὴν ἀπλῆ προσφορὰ καταλύματος σὲ πολίχνες ἢ σὲ χωριά, ὅπου—ξενοδοχεῖα δὲν ὑπάρχουν. Τοῦτο δὲ θὰ ξητανά ἀρετή, ἀλλὰ στοιχειώδης ἀνθρωπισμός. 'Ο "Ελληνας ὅμως εἶναι φιλόξενος κυριολεκτικά. Ἀγαπᾶ τὸν ξένο. Χαίρεται τὸν ἐρχομό του. Τὸν ὑπηρετεῖ μὲ προθυμία. Τσακίζεται νὰ τοῦ φανῇ χρήσιμος. "Εχει τὸν τρόπο τὸν καλὸ μαζί του, τὸ ἐγκάρδιο φέρσιμο.

Δὲ θὰ ξεχάσω ποτὲ πόσο γλυκομίλητοι εἶναι οἱ Καλαματιανοί. Πόσο εὐγενικοί οἱ Λάκωνες. Πίνω τὸν καφέ μου σ' ἕνα σπαρτιατικὸ καφενεῖο καὶ ρωτῶ ποῦ πουλοῦνε κάρτες ταχυδρομικές. "Οξω βρέχει μὲ τὸ κανάτι. Κι ὅμως τὸ γκαρσόνι προσφέρεται νὰ μ' ὄδηγήσῃ

τὸ ἕδιο. Ἀφήνει τὸ καφενεῖο καὶ μὲ πάει πέντε λεπτά τῆς ὥρας δρόμο. Καὶ καθὼς βλέπει πώς δὲν ἔχω ὄμπρέλλα, μοῦ δαυείζει αὐτοπροσαίρετα τὴ δική του. Μοῦ τὴν παραχωρεῖ γιὰ ὅσες μέρες πρόκειται νὰ μείνω στήν πόλι.

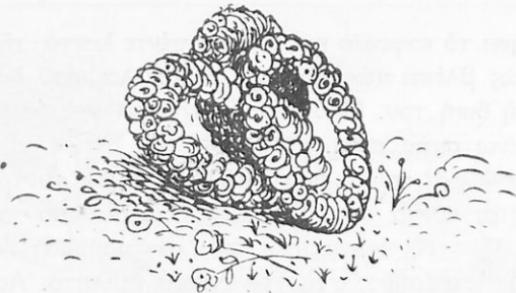
'Ο "Ελληνας σὲ πονεῖ, ἀμα σὲ βλέπει δίχως συντροφιά. "Ερχεται καὶ κάθεται κοντά σου. Γιατὶ ἔχει παμπάλαιο πολιτισμὸ καὶ νοιώθει τὴν ὀξεία τῆς κοινότητος τῶν συναισθημάτων. Τὸ βρίσκει κακὸ νὰ σ' ἀφήσῃ ἔρημο, στὴ γωνιά σου, ἀμίλητο. "Ας μὴν ξεχνοῦμε πώς γιὰ τὸν "Ελληνα ἔνα ἀπὸ τὰ βαρύτερα δεινὰ εἰναι ἡ «ὅρφανια». Σπάνια βρίσκεται στὶς ἄλλες γλῶσσες λέξι ποὺ νὰ κρύβῃ τόσον πόνο σὰν κι αὐτή. Κι ἡ μονοξιά, ἡ ἔρημιά εἶναι κάτι σὰν ὄρφανια πρόσκαιρη.

Βέβαια τοῦ 'Αθηναίου δὲν τοῦ ἀρέσουν καὶ πολὺ οἱ εὔκολες γυνωριμίες. Ή πρωτεύουσα μὲ πὸν ὄχλο της τὸν ἔκανε καχύποπτο, τὸν ἀνάγκασε νὰ ἀποτραβιέται στὸν ἑαυτό του. Πάει ταξιδάκι, γιὰ νὰ ξεκουραστῇ, καὶ θᾶθελε νὰ μὴ βλέπῃ ζωντανὴ ψυχὴ μπροστά του. Γιὰ τοῦτο ἔχει διάθεσι νὰ δώσῃ στραβεὶς ἐρμηνεῖες στὴν προθυμία τῶν ξεναγῶν του. Τοὺς βρίσκει φιλοπερίεργους ἵσως, ἀργόσχολους, ξεπεσμένους, φλύαρους. Κι ὅμως ἔχει ἀδικο. Γιατὶ ὁ ξενοδόχος αἴφνης, ποὺ θὰ καθίσῃ στὸ τραπέζι σου νὰ σοῦ κάμη συντροφιά, ἀμα τρῶς μονάχος, τί σοῦ λέει; Σοῦ συσταίνει εύγενικὰ πῶς νὰ περάσῃς τὴν ὥρα σου καλύτερα. Ποιόν περίπατο νὰ κάμης. Τί νὰ ζητήσῃς νὰ σοῦ δείξουν οἱ καλόγεροι τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, ἡ ἀπὸ ποῦ ν' ἀρχίσῃς νὰ περιδιαβάζῃς στὶς ἀρχαιότητες τῆς 'Ολυμπίας. Σὲ ρωτᾷ τί φαὶ σ' ἀρέσει, γιὰ νὰ σοῦ τὸ ἔτοιμάσῃ στὸ δεῖπνο. Καὶ πεισματώνει μαζί σου γιὰ τὴν κακοκαιρία.

Δὲν ἔχει περιέργεια. Ποιός είσαι καὶ τί δουλειὰ κάνεις δὲν τὸ ἔξετάζει. 'Απὸ εὐγένεια. "Αν τύχῃ καὶ δὲν ἔχῃ τέτοια περιέργεια οὔτε ἡ τοπικὴ ἀστυνομία, μπορεῖς νὰ περάσῃς ἀπὸ ἔνα ξενοδοχεῖο χωρὶς νὰ μάθῃ κανεὶς ποιός είσαι. Μούτυχε αὐτό. Μὰ ἀν τὸ φέρη ἡ κουβέντα νὰ πῆς στὸν ξεναγό σου τίποτα δικά σου, μὲ περισσὴ προθυμία σοῦ φανερώνει αὐτὸς ὅλη τὴ ζωή του. Καὶ τότε είναι σὰ νὰ σοῦ λέη: «Βλέπεις; Κι ἐσὺ κι ἐγὼ βασανισμένοι ἀνθρωποι εἴμαστε. "Ετσι είναι δὲ κόσμος. Μὰ θὰ μᾶς τὰ φέρη δὲξιά!».

('Εκλογὴ ἀπὸ τὸ ἔργο του, τόμ. Β')

Φῶτος Πολίτης

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΛΟΡΔΟΝ ΝΟΕΛ ΜΠΑ·Υ·ΡΟΝ

**Εκφωνηθεὶς ἐν Μεσολογγίῳ τὴν 10 Ἀπριλίου 1824*

Τί ἀνέλπιστον συμβεβηκός! τί ἀξιοθήνητον δυστύχημα;
Ὦλίγος καιρὸς εἶναι ἀφ'οῦ ὁ λαὸς τῆς πολύπαθης Ἑλλάδος, ὅλος,
χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις, ἐδέχθηκεν εἰς τοὺς κόλπους του τὸν ἐπίση-
μον τοῦτον ἄνδρα, καὶ σήμερον ὅλος θλῖψις καὶ κατήφεια καταβρέ-
χει τὸ νεκρικόν του κρεβάτι μὲ πικρότατα δάκρυα καὶ ὀδύρεται ἀπα-
ρηγόρητα.

Ο γλυκύτατος χαιρετισμὸς Χριστὸς Ἄνεστη ἔγινεν
ἄχαρις τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα εἰς τὰ χείλη τοῦ κάθε Ἑλληνος χρι-
στιανοῦ, καὶ ἀπαντῶντας ὁ ἔνας τὸν ἄλλον, πρὶν τοῦ εὔχηθῇ τές
καλές ἑορτές, ἐρωτοῦσε: «Πῶς εἶναι ὁ Μυλόρδος;» Χιλιάδες ἄνθρωποι,
συναγμένοι νὰ δώσουν μεταξύ τους τὸ θεῖον φίλημα τῆς ἀγάπης
εἰς τὴν εὐρύχωρον πεδιάδα ἔξω ἀπὸ τὸ τεῖχος τῆς πόλεώς μας,
ἐφαίνονταν ὅτι ἐσυνάχθησαν μόνον καὶ μόνον νὰ παρακαλέσουν
τὸν ἐλευθερωτὴν τοῦ παντὸς διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ συναγωνιστοῦ
τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους μας.

Καὶ πῶς ἦτον δυνατὸν νὰ μὴ συντριβῇ ἡ καρδία ὅλων; νὰ μὴ
καταπικρανθοῦν ὅλων τὰ χείλη; εύρεθηκεν ἄλλην φορὰν τὸ μέρος
τοῦτο τῆς Ἑλλάδος εἰς περισσότερον χρείαν καὶ ἀνάγκην παρὰ
εἰς τὴν ἐποχὴν εἰς τὴν ὅποιαν ὁ πολυθρήνητος Μυλόρδ Μπάϋρον
ἐπέρασε μὲ κίνδυνον καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς του εἰς τὸ Μεσολόγγι;
καὶ τότε, καὶ εἰς ὅσον καιρὸν συνέζησε μαζί μας, δὲν ἐθεράπευσε τὸ

πλουσιοτάροχόν του χέρι τές δεινότατες χρείες μας, χρείες ὅπου ἡ πτωχεία μας ἄφηνεν ἀδιόρθωτες; πόσα ἄλλα καλά, πολὺ ἀκόμη μεγαλύτερα, ἐλπίζαμεν ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἄνδρα; καὶ σήμερον, ἀλλοί-μονον! σήμερον ὁ πικρὸς τάφος καταπίνει καὶ αὐτὸν καὶ τές ἐλπί-δες μας!

Αλλὰ δὲν ἡμπτοροῦσε τάχα καθήμενος καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἀναπαυόμενος καὶ χαιρόμενος τὰ καλὰ τῆς Εύρωπης, νὰ τρέξῃ μὲ μόνην τὴν μεγαλοδωρίαν τῆς καρδίας του εἰς βοήθειάν μας; Τοῦτο ἀρκοῦσε διὰ ἡμᾶς, ἐπειδὴ ἡ δοκιμασμένη φρόνησις καὶ βαθεῖα ἐμπειρία τοῦ Προέδρου τῆς βουλῆς καὶ διοικητοῦ μας θὰ ἔξοικον μοῦσε μὲ μόνα τὰ μέσα αὐτὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν μερῶν τούτων. Αλλὰ ἂν ἀρκοῦσε τοῦτο δι’ ἡμᾶς, δὲν ἀρκοῦσε, ὅχι, δι’ αὐτόν πλασμένος ἀπὸ τὴν φύσιν διὰ νὰ ὑπερασπίζεται πάντοτε τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, ὅπου καὶ ἂν τὰ ἔβλεπε καταπατημένα, γεννημένος εἰς ἐλεύθερον καὶ πάνσοφον ἔθνος, θρεμμένος ἀπὸ μικρὸς μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν συγγραμμάτων τῶν ἀθανάτων προγόνων μας, τὰ ὅποια διδάσκουν ὅσους ἡξεύρουν νὰ διαβάσουν, ὅχι μόνον τί είναι, ἀλλὰ καὶ τί πρέπει νὰ είναι καὶ τί ἡμπορεῖ νὰ είναι ὁ ἄνθρωπος, εἰδὲ τὸν ἔξαρχειωμένον, τὸν ἀλυσοδεμένον ἀνθρώπον τῆς Ἑλλάδος νὰ ἀποφασίσῃ καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ συντρίψῃ τές φρικτές ἀλυσές του καὶ τὰ συντρίμματα τῶν ἀλύσων του νὰ κάμη κοφτερὰ σπαθιὰ διὰ νὰ ξαναποχτήσῃ μὲ τὴν βίαν ὅ,τι τοῦ ἄρπαξεν ἡ βίᾳ· εἰδὲ καὶ ἀφησεν ὅλες τές πνευματικὲς καὶ σωματικὲς ἀπόλαυσες τῆς Εύρωπης καὶ ἥλθε νὰ κακοποιήσῃ καὶ νὰ ταλαιπωρηθῇ μαζί μας, συναγωνιζόμενος ὅχι μόνον μὲ τὸν πλοῦτόν του, τὸν ὅποιον δὲν ἔλυπτήθηκεν, ὅχι μόνον μὲ τὴν γνῶσίν του, τῆς ὅποιας μᾶς ἔδωκε τόσα σωτηριώδη σημεῖα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ σπαθί του ἀκονισμένον ἐναντίον τῆς τυραννίας καὶ τῆς βαρβαρότητος· ἥλθεν εἰς ἔνα λόγον, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν οἰκιακῶν του, μὲ ἀπόφασιν νὰ ἀποθάνῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν ‘Ελλάδα ἀ δ α. Πῶς λοιπὸν νὰ μὴ συντριβῇ ὅλων μας ἡ καρδία διὰ τὴν στέρησιν ἐνὸς τοιούτου ἀνδρός; πῶς νὰ μὴ κλαύσωμεν τὴν στέρησιν του ὡς γενικήν στέρησιν ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους;

Αλλὰ ἔως αὐτοῦ, ἀδελφοί, εἰδατε τὸν φιλελεύθερον, τὸν πιλούσιον, τὸν ἀνδρεῖον ἄνθρωπον, τὸν ἀληθινὸν φιλέλληνα, εἰδατε τὸν εὐεργέτην· τοῦτο φθάνει βέθαια διὰ νὰ μᾶς κινήσῃ τὰ δάκρυα, δὲν

φθάνει ὅμως, δὲν φθάνει διὰ τὴν ὑπόληψίν του καὶ διὰ τὸ μέγεθος τοῦ ἐνδόξου ἐπιχειρήματός του. Αὐτός, τοῦ ὁποίου κλαίομεν τὸν θάνατον ἀπαρηγόρητοι, είναι ἀνθρωπος ὃ ὁποῖος εἰς τὸ εἰδός του ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς τὸν αἰῶνά μας. 'Η εύρυχωρία τοῦ πνεύματός του καὶ τὸ ὑψος τῆς φαντασίας του δὲν τὸν ἄφησαν νὰ πατήσῃ τὰ λαμπρὰ πλήν κοινὰ ἵχνη τῆς φιλολογικῆς τῶν παλαιῶν δόξας· ἔπιασε νέον δρόμον, δρόμον, τὸν ὁποῖον ἡ γεροντικὴ πρόληψις ἐπροσπάθησε καὶ προσπαθεῖ ἀκόμη νὰ κλείσῃ εἰς τὴν σοφίαν Εύρώπην· ἀλλ' ὅσῳ ζοῦν τὰ συγγράμματά του, καὶ θὰ ζοῦν ὅσως ζῇ ὁ κόσμος, θὰ μείνη πάντοτε ὁ δρόμος αὐτὸς ἀνοιχτός, ἔπειδὴ καὶ αὐτὸς καθὼς καὶ ὁ ἄλλος εἰναι δρόμος ἀληθινῆς δόξας. 'Εδῶ παρατρέχω ὅσα μὲ βιάζει νὰ σᾶς κοινοποιήσω τὸ βαθὺ σέβας καὶ ὁ μεγάλος ἐνθουσιασμὸς ὃπου πάντοτε ἔμπινευσεν εἰς τὴν καρδίαν μου ἡ ἀνάγνωσις τῶν συγγραμμάτων του καὶ τὸν ὁποῖον αἰσθάνομαι τώρα σφοδρότερον ἀπὸ ἄλλην φοράν. 'Εγκωμίασε καὶ ἐγκωμιάζει τὸν ποιητὴν τοῦ αἰῶνός μας ὅλη ἡ σοφὴ Εύρώπη, καὶ θὰ τὸν ἐγκωμιάσουν ὅλοι οἱ αἰῶνες, ἔπειδὴ ἐγεννήθη δι' ὅλην τὴν Εύρώπην καὶ δι' ὅλους τοὺς αἰῶνας.

"Ενας ἄλλος συλλογισμὸς μοῦ ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν, συλλογισμὸς τόσον ὀρθὸς καὶ ἀληθινός, ὅσον προσαρμοσμένος εἰς τὴν περίστασιν τῆς πατρίδος μας ἀκούσατε, "Ἐλληνες, μὲ προσοχὴν αὐτὸν τὸν συλλογισμόν, ἔπειδὴ θέλω νὰ γενῇ καὶ συλλογισμὸς ἐδικός σας, καὶ συλλογισμὸς παντοτινός.

Πολλὰ ἐστάθησαν τὰ λαμπρὰ ἔθνη εἰς τὸν κόσμον, ἀλλ' ὅλιγάτατες αἱ ἐποχὴς τῆς ἀληθινῆς των λαμπρότητος· ἔνα ὅμως φαινόμενον, στοχάζομαι, λείπει ἀπὸ τὰ χρονικὰ ὅλου τοῦ λαμπροῦ κόσμου, φαινόμενον τὸ ὁποῖον ἔδισταζεν, ἀν ποτὲ ἡμπορῆ νὰ φανῇ, καὶ αὐτὸς ὁ παρατηρητικὸς νοῦς τῆς φιλοσοφίας. "Ολα σχεδὸν τὰ ἔθνη τῆς γῆς ἔπεισαν ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἐνὸς εἰς τὰ χέρια ἄλλου αὐθέντου. Κάποτε ἐκαλυτέρευσαν, κάποτε ἔχειροτέρευσαν· πουθενά ὅμως τὸ μάτι τοῦ ἴστορικοῦ δὲν εἶδε κανένα ἔθνος κατασκλαβωμένον ἀπὸ βαρβάρους καὶ μάλιστα βαρβάρους ριζωμένους ἀπὸ αἰῶνες εἰς αὐτὸ τὸ ἔθνος, δὲν τὸ εἶδε, λέγω, νὰ ξεσκλαβωθῇ ἀφ' ἐαυτοῦ του· ἴδού τὸ φαινόμενον· τοῦτο σήμερον παρουσιάζεται διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸν κόσμον καὶ φαίνεται εἰς μοναχὴν τὴν 'Ἐλλάδα· ναί, εἰς μοναχὴν τὴν 'Ἐλλάδα φαίνεται! Τὸ βλέπει μακρόθεν ὁ φιλόσοφος

καὶ χάνει τὸν δισταγμόν του, τὸ βλέπει ὁ ἴστορικὸς καὶ ἔτοιμάζεται νὰ τὸ διηγηθῇ ὡς νέαν ἀνακάλυψιν τῆς τύχης τῶν ἐθνῶν, τὸ βλέπει ὁ πολιτικὸς καὶ γίνεται σκεπτικώτερος καὶ προφυλακτικώτερος· τόσον παράδοξος εἶναι ὁ καιρὸς εἰς τὸν ὄποιον ζοῦμεν, ἀγαπητοί μους "Ἐλληνες! ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶναι ἐποχὴ τοῦ ἔθνους μας μόνον, εἶναι ἐποχὴ ὅλων τῶν ἐθνῶν, ὅλων τῶν αἰώνων, ἐπειδή, καθὼς σᾶς εἴπα, εἶναι φαινόμενον μοναδικὸν εἰς τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῶν ἐθνῶν.

Αὐτὸ τὸ μοναδικὸν φαινόμενον ἐπαρατήρησεν ὁ μεγάλος νοῦς τοῦ μεγαλόφρονος, τοῦ πολυμθρηνήτου Μπάύρον, καὶ ἡθέλησε νὰ ἐνώσῃ τὴν ἀθάνατήν του δόξαν μὲ τὴν δόξαν σας καὶ νὰ ἐμβάσῃ τὸ ὄνομά του εἰς τὴν ἴστοριαν τῶν λαμπρῶν σας κατορθωμάτων.

Δὲν ἔγιναν καὶ ἄλλες ἐπαναστάσεις ἐν ταῖς ἡμέραις του; καμμίαν ὅμως δὲν ἡκιολούθησε, καμμίαν δὲν ὑπερασπίσθη, ἐπειδὴ ἦτον πολλὰ διαφορετικὸς ὁ χαρακτὴρ καὶ πολλὰ διαφορετικὴ ἡ φύσις τους. Ἡ μοναχὴ δόξα τῆς Ἑλλάδος ἦταν ἀξία δόξα δι' ἐκεῖνον τὸν ὄποιον δοξολογοῦν ὅλα τὰ σοφά στόματα. Βλέπετε, "Ἐλληνες, βλέπετε εἰς τί καιρὸν ζῆτε, εἰς τί ἀγῶνα ἐμβήκατε; βλέπετε ὅτι μὲ τὴν δόξαν σας δὲν ἡμπορεῖ νὰ συγκριθῆ καμμία δόξα περασμένη; Οἱ φιλελεύθεροι, οἱ φιλάνθρωποι, οἱ φιλόσοφοι ὅλων τῶν ἐθνῶν, καὶ μάλιστα τῆς μεγαλόδωρης Ἀγγλίας, σᾶς χαιρετοῦν, ὅλοι μακρόθεν σᾶς συγχαίρονται, ὅλοι σᾶς ἐμψυχώνουν, καὶ ὁ ποιητὴς τῶν καιρῶν μας, ἀγκαλὰ καὶ στεφανωμένος ἀθανασίαν, ἐζήλευσε τὴν δόξαν σας καὶ ἤλθε προσωπικῶς νὰ ξεπλύνῃ μαζί σας μὲ τὸ αἷμά του τὰ μολυσμένα ἀπὸ τὴν τυραννίαν χώματά μας.

Γεννημένος εἰς τὴν λαμπροτάτην μητρόπολιν τῆς Λόνδρας, εὐγενέστατος καὶ ἀπὸ πατέρα καὶ μητέρα, πόσην χαρὰν αἰσθάνθηκεν ἡ φιλελληνική του καρδία, ὅταν ἡ πτωχὴ μας πόλις εἰς σημεῖον εὐγνωμοσύνης τὸν ἐπολιτόγραφεν;

Εἰς αὐτὸν τὸν ἀγῶνα τοῦ θανάτου του, ἥγουν εἰς τὴν στιγμήν, ὅταν κρυμμένη ἡ αἰωνιότης δείχνεται εἰς τὸν ἄνθρωπον εὐρισκόμενον εἰς τὰ ὄρια τῆς θνητῆς καὶ τῆς ἀθάνατης ζωῆς, ὅταν, λέγω, ὅλος ὁ ὄρατὸς κόσμος φαίνεται ἐνα μόνον σημεῖον ὡς πρὸς τὰ λαμπτρὰ ἔργα τῆς θείας παντοδύναμίας, εἰς ἐκείνην τὴν φοβερήν στιγμήν ὁ πολυεύδοξος τοῦτος νεκρὸς ἀφήνοντας τὸν κόσμον ὅλον ἐβάσταξεν εἰς τὸ στόμα του μονάχα δύο ὀνόματα, τῆς μονάκριβης καὶ πο-

λυαγαπημένης του κόρης καὶ τῆς Ἑλλάδος. Αὐτὰ τὰ δύο ὄνόματα, βαθιά ριζωμένα εἰς τὰ σπλάχνα του, μήτε ἡ στιγμὴ τοῦ θανάτου δὲν ἥμπτόρεσε νὰ τὰ ἔξαλείψῃ. Κόρη μου, εἶπεν, Ἑλλάς, εἴπε, καὶ ἡ φωνὴ του ἔλειψε! ποιά Ἑλληνικὴ καρδία νὰ μὴ συντρίβεται ὅσες φορές ἐνθυμεῖται αὐτὴν τὴν περίστασιν;

Δεκτὰ βέβαια, ἀγαπητοί μου Ἑλληνες, πολὺ δεκτὰ εἶναι εἰς τὴν σκιάν του τὰ δάκρυα μας, ἐπειδὴ εἶναι δάκρυα εἰλικρινῆ, δάκρυα τῶν κληρονόμων τῆς ἀγάπης του, ἀλλὰ πολὺ δεκτότερα δι’ αὐτὸν θὰ εἶναι τὰ ἔργα μας διὰ τὴν πατρίδα, τὰ ὅποια καὶ χωρισμένος ἀπὸ μᾶς θὰ παρατηρῇ ἐπάνωθεν ἀπὸ τοὺς οὐρανούς, τοὺς ὅποιους τοῦ ἄνοιξεν ἡ ἀρετή του. Αὐτὴν τὴν μοναχήν τὴν εὔγνωμοσύνην γυρεύει ἀπὸ ἡμᾶς εἰς τὴς εὐεργεσίες του, αὐτὴν τὴν ἀνταμοιβὴν εἰς τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην του, αὐτὴν τὴν ἐλάφρωσιν εἰς τὲς ταλαιπωρίες του, αὐτὴν τὴν πληρωμὴν διὰ τὸν χαμὸν τῆς πολύτιμης ζωῆς του.

“Οταν, ἀγαπητοί μου Ἑλληνες, ἡ δύναμις σας κατορθώσῃ νὰ ἀποσυντρίψῃ τὰ χέρια ὅπου μᾶς ἀλυσόδεσαν, τὰ χέρια ὅπου μᾶς ἀρπαξαν ἀπὸ τὲς ἀγκάλες μας τοὺς ἀδερφούς, τὰ τέκνα, τὴν κατάστασιν μας, τότε θὰ χαρῇ ἡ σκιά του, τότε θὰ ἀγαλλιασθῇ ἡ κόνις του, ναὶ! εἰς τὴν μακαρίαν ἐκείνην ὡραν τοῦ εύτυχισμένου τέλους τῶν ἀγώνων σας ὁ ἀρχιερεὺς θ’ ἀπλώνῃ τὴν Ἱεράν του καὶ ἐλεύθερην δεξιάν καὶ θὰ εὐλογῇ καὶ ἀγιάζῃ τὸν πολυένδοξον τάφον του· τὸ παλληκάρι ζωσμένον τὸ σπαθί του ἀπὸ τὰ τυραννικὰ αἷματα βαμμένον θὰ τὸν στολίζῃ μὲ δάφνες, ὁ πολιτικὸς μὲ ἐγκώμια, ὁ ποιητὴς γυρμένος εἰς τὴν ἀρμονικωτάτην ταφόπετράν του θὰ γίνεται ποιητικῶτερος· τόπε ἀνθοστεφανωμένες αἱ παρθένοι τῆς Ἑλλάδος, τὴν μαγευτικὴν ὡραιότητα τῶν ὅποιων ἔψαλεν ὁ πολυένδοξος συμπολίτης μας Μπάύρον εἰς πολλά του ποιήματα, τότε τὰ ωραιά μας τέκνα, χωρὶς πλέον νὰ φοβοῦνται νὰ μολυνθοῦν ἀπὸ τὰ ἀρπακτικὰ χέρια τῶν τυράννων μας, θὰ σταίνουν χοροὺς τριγῦρο τοῦ τάφου του, τραγουδοῦντες τὰ κάλλη τῆς γῆς μας, τὰ ὅποια μὲ τόσην χάριν καὶ ἀλήθειαν ὁ ποιητής τοῦ αἰῶνός μας ἔψαλεν.

‘Αλλὰ ποία ίδεα λυπτηρὴ μοῦ ἔρχεται τώρα εἰς τὸν νοῦν; μὲ ἐπλάνεσεν ἡ φαντασία μου· ἐνόμισα ὅτι βλέπω ὅσα ἡ καρδιά μου ἐπιθυμεῖ· ὑπόθεσα εὐλογίες ἀρχιερέων, δαφνοστεφανώματα, ὕμνους, χορούς, τριγῦρο τοῦ τάφου τοῦ εὐεργέτου τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ ὁ

τάφος αύτὸς δὲν θὰ ἔχῃ μέσα του τὰ πολύτιμα λείψανα αὐτοῦ τοῦ εὐεργέτου! ἄδειος θὰ μένῃ ὁ τάφος! τὸ σῶμά του ὀλίγες ἡμέρες ἀκόμη μένει εἰς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς μας, τῆς νέας πατρίδος του, δὲν παραδίδεται ἐν ταῖς ἀγκάλαις της, μεταφέρεται εἰς τὴν γῆν, τὴν ὅποιαν ἐτίμησεν ἡ γέννησίς του.

Αἱ ἑδικές σου ἀγκάλες, ἀκριβή του καὶ πολυαγαπημένη του κόρη, αἱ ἑδικές σου θὰ τὸ δεχθοῦν, τὰ δάκρυα τὰ ἑδικά σου θὰ παρηγορήσουν τὸν σωματοφόρον τάφον του, καὶ τὰ δάκρυα τῶν ὄρφανῶν 'Ἐλλήνων θὰ χύνωνται εἰς τὴν πολύτιμην θήκην τοῦ πνεύμονός του καὶ εἰς ὅλην τὴν γῆν τῆς 'Ἐλλάδος, ἐπειδὴ ὅλη ἡ γῆ τῆς 'Ἐλλάδος εἶναι τάφος του. Καθὼς εἰς αὐτὲς τές οὔτερνες στιγμὲς τῆς ζωῆς του ἐσὲ καὶ τὴν 'Ἐλλάδα εἰχεν εἰς τὴν καρδίαν του καὶ εἰς τὰ χείλη του, δίκαιον ἦτον καὶ οὔτερα ἀπὸ τὸ θάνατόν του νὰ λάβῃ καὶ αὐτὴ μερίδιον ἀπὸ τὰ μεγαλότιμα λείψανά του. 'Η πατρίς του, τὸ Μεσολόγγι, σφυκταγκαλιάζει, ὡς σύμβολον τῆς ἀγάπης του, τὸν πνεύμονά του· δέξαι καὶ σύ, γλυκύτατε καρπὲ τῆς καρδίας τοῦ ἀποθανόντος, δέξαι τὸ σῶμά του, τὴν κἀρδίαν του, τὰ ἐντόσθια του· σοῦ τὰ ξεπροβοδεῖ ἡ 'Ἐλλὰς ὅλη ἡ μαυροφορεμένη, ὅλη ἀπαρηγόρητη· σοῦ τὰ ξεπροβοδεῖ μὲ ὅλην τὴν ἐκκλησιαστικήν, τὴν πολιλιτικήν καὶ στρατιωτικήν τιμὴν καὶ παράταξιν καὶ μὲ ὅλον τὸ πλῆθος τῶν συμπολιτῶν του Μεσολογγίτῶν καὶ ὁμογενῶν τοῦ 'Ἐλλήνων· σοῦ τὰ ξεπροβοδεῖ στεφανωμένα μὲ τὴν εὐγνωμοσύνην της, παρηγορημένα μὲ τὰ δάκρυά της, συνωδευμένα μὲ τές θεόδεκτες εὐχὲς καὶ εὐλογίες τοῦ πανιερωτάτου μας Ἀρχιεπισκόπου, τοῦ ἀληθινοῦ ζηλωτοῦ τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους, κυρίου Πορφυρίου, τοῦ φιλοπάτριδος ἀγίου Ἐπισκόπου, κυρίου Ἰωσήφ, κι ὅλου τοῦ κλήρου. Μάθε, εὐγενεστάτη κόρη, μάθε ὅτι στρατηγοὶ τὰ ἐβάσταξαν εἰς τοὺς ὕμους τους καὶ τὰ ἔφεραν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, χιλιάδες 'Ἐλληνες στρατιῶται ἐσκέπαζαν τὰ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ μέρη τοῦ δρόμου, ὅθεν ἐδιάβαιναν, καὶ τὰ στόματα τῶν τουφεκιῶν, ὅποιού ἐκατάφαγαν τόσους καὶ τόσους τυράννους, ἥσαν ὅλα γυρμένα κατὰ τὴν γῆν, ωσὰν νὰ ἤθελον νὰ πολεμήσουν τὴν γῆν, ὅποιού τοὺς ἄρπαξε τὸν εἰλικρινῆ φίλον τους. "Ολα αὐτὰ τὰ πλήθη τῶν στρατιωτῶν μὲ τὸ σπαθὶ αὐτὴν τὴν στιγμὴν εἰς τὴν μέσην, μὲ τὸ τουφέκι εἰς τὸν ὕμον, καὶ ἔτοιμοι νὰ ἐκστρατεύσουν ἐναντίον τοῦ ἀσπόνδου ἔχθροῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου περικυκλώνουν τὸ νε-

κρικόν του κρεβάτι καὶ ὀρκίζονται νὰ μὴ λησμονήσουν ποτὲ τές θυσίες τοῦ πατρός σου, καὶ ποτὲ νὰ μὴν ἀφῆσουν νὰ πατηθῇ ἀπὸ βάρβαρον καὶ τυραννικὸν ποδάρι ὁ τόπος, ὅπου εὑρίσκονται ἀπομεινάρια του. Χιλιάδες στόματα χριστιανικὰ ἀνοίγονται αὐτὴν τὴν στιγμὴν καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ὅψιστου ἀντιβοᾷ ὅλος ὑμνους, ὅλος ἰκεσίες διὰ νὰ κατευδωθοῦν τὰ σεβάσμια λείψανά του εἰς τὴν πατρικήν του γῆν, καὶ νὰ ἀναπαυθῇ ἡ ψυχή του, ὅπου οἱ δίκαιοι ἀναπαύονται.

«Λόγοι» («Ἐξδοσίς Παρισίων»)

Σπ. Τρικούπης

ΛΟΓΟΣ

*Ἐξφωνηθεὶς ἐν Αἴγιῳ τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου 1911 κατὰ τὰ ἔγκαινα
τῆς Σχολῆς τῶν Ἀπόδων Ηαΐδων*

‘Η ρηξικέλευθος* πόλις τοῦ Αἰγίου ἐπιτελεῖ σήμερον ἐν ἀκόμη βῆμα προόδου· ἐστήθη ἀκόμη ἔνας βωμὸς τῆς φιλανθρωπίας· διηνύθη ἔνας σταθμὸς πολιτισμοῦ.

Τιμὴ εἰς τοὺς ἀποφασιστικοὺς καὶ δραστηρίους ἄνδρας, οἱ ὅποιοι ἀνέλαβον τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ ἔργου, τιμὴ εἰς ὑμᾶς, Αἰγιεῖς, οἱ ὅποιοι ἐδώκατε τὰ μέσα πρὸς πραγμάτωσιν αὐτοῦ· τιμὴ πρὸ πάντων εἰς τὰ βασανισμένα ἐκεῖνα τέκνα τῆς πόλεως σας, τὰ ὅποια, παλαίσοντα μακρὰν τῆς πατρίδος τὴν βαρεῖαν

πάλην τῆς ζωῆς, ἔσπευσαν νὰ στείλωσιν, ὑπεράνω τῶν ὡκεανῶν, τὸν ὄβιολόν των, ὑστέρημα τοσιας ἀπὸ τὸν ἄρτον των, προϊὸν πάντοτε τοῦ ἴδρωτος καὶ τῆς ἀγωνίας των...

'Ο ἔλεος, κύριοι, τοῦ ἴσχυροῦ πρὸς τὸν ἀδύνατον, τοῦ πλουσίου πρὸς τὸν πτωχὸν, τοῦ πνευματικῶς προηγμένου πρὸς τὸν πνευματικῶς ὑπολειπόμενον ἐξεδηλώθη ἐκάστοτε διὰ μέσων παντοδαπῶν. Τὰ νοσοκομεῖα καὶ τόσα ἄλλα ἀσυλα τῶν ἀποκλήρων τῆς τύχης εἶναι τόσαι πηγαὶ τοῦ ἐλέου αὐτοῦ, τόσοι κρίκοι, διὰ τῶν ὅποιων ἡ φιλανθρωπία συνδέει τὰς κοινωνικὰς τάξεις, ἵνα ἀποτελέσῃ σύνιολον ἀνθρωπότητος ἐξισουμένης, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν, ἐν τινι εὐήμερίᾳ κοινῇ καὶ μετρίᾳ ἐπὶ τῆς ὅποιας ἔχει δικαίωμα πᾶσα ἀνθρωπίνη ὑπαρξίη τρεφομένη ἀπὸ τὴν γῆν, τὴν κοινὴν μητέρα, θερμαινομένη ἀπὸ τὸν ἥλιον, τὸν ἀνατέλλοντα ἐπὶ δικαίους καὶ ἐπὶ ἀδίκους.

'Ἄλλ' ὅση εἶναι ἡ ὑπεροχὴ τοῦ πνεύματος ὑπὲρ τὴν Ὂλην, τόσον ὑπερέχει ὅλων τῶν φιλανθρωπικῶν ἴδρυμάτων μία σχολὴ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀπόρων παίδων. Πᾶσσα ἄλλη φιλανθρωπικὴ ἐκδήλωσις καταβιβάζει τὴν δύναμιν πρὸς τὴν ἀδυναμίαν, ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν κοινωνικὴν ἰσορροπίαν· ἡ σχολὴ τοῦ λαοῦ προσπαθεῖ νὰ ἀναβιβάσῃ τὴν ἀδυναμίαν πρὸς τὴν δύναμιν· δὲν χαμηλώνει τὴν κορυφήν, ἀνυψώνει τὸν πυθμένα τῆς κοινωνίας, ἵνα ἡ συνάντησις γίνη ἐπὶ σημείου ὑψηλοτέρου, εἰς ζωὴν φωτεινοτέραν, ὑγιεστέραν, περισσότερον τιμητικὴν διὰ τὴν καθ' ὅλου ἀνθρωπότητα.

Καὶ δὲν γνωρίζω, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἀσφαλεστέραν κατάκτησιν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, σταθερωτέραν ἐγγύησιν διὰ τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος, ἀπὸ μίαν σχολὴν τοῦ λαοῦ, ἡ ὅποια σκοπὸν ἔχει νὰ φωτίσῃ καὶ τὰ ἔξυγιάνη τὰ θεμέλια τῆς κοινωνίας. Διότι αἱ κατώτεραι αὐταὶ τάξεις, ὡς συνηθίσαμεν νὰ τὰς ὀνομάζωμεν, δὲν εἶναι μόνον τὸ ὄργανον πάστης δυνάμεως ἐθνικῆς, οἰκονομικῆς, πολιτικῆς, ἀλλ' ἔχουσι προορισμὸν νὰ ἀντικαθιστῶσιν ἀνεπαισθήτως, ἡρέμα καὶ βαθμηδὸν ἀνυψούμεναι, τὰς ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τῆς χρήσεως τῶν ἀγαθῶν ἐκάστοτε ἐρειπουμένας ἀνωτέρας κοινωνικὰς βαθμίδας.

« Πάντα πέφυκε καὶ ἐλασσοῦσθαι », εἶπε βαθὺς παρατηρητής τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων...

"Οταν λοιπὸν σημάνη ἡ πεπρωμένη ὥρα, καθ' ἦν αἱ ἄρχουσαι

τάξεις ἐκφυλιζόμεναι θέλουσι κρημνισθῆ εἰς τὰ βάθη, ἀλλοί μονον εἰς τὴν κοινωνίαν, τῆς ὅποιας αἱ κατώτεραι τάξεις δὲν εἶναι δεόντως παρεσκευασμέναι νὰ διαδεχθῶσι τὰς καταπιπτούσας· τότε τὸ κοινωνικὸν οἰκοδόμημα κατακρημνίζεται σύσσωμον, ως κατεκρημνίσθησαν εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀνυπαρξίαν τὸ περίλαμπρον οἰκοδόμημα τῆς φωτεινῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς πανδαμάτορος Ρώμης.

Διότι καὶ ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς κόσμος, ὁ τηλαυγής εἰς τὰς τέχνας καὶ εἰς τὰ γράμματα, καὶ ὁ Ρωμαϊκὸς κόσμος, ὁ σκιάσας διὰ τῶν ἀετῶν του τὴν Οἰκουμένην, ἐμαστίζοντο ἀπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πληγήν· ὁ αὐτὸς σάραξ κατέτρωγε τὰ σπλάγχνα των καὶ ἐπέφερε τὴν φθίσιν αὐτῶν καὶ τὸν θάνατον, τὴν τελικὴν κατάπτωσιν εἰς τὴν βαρβαρότητα καὶ τὸ σκότος.

Καὶ ἦτο ἡ πληγὴ αὐτή, ὁ σιδηροῦς, ὁ ἔμπεδος, ὁ ἐνδελεχῆς* καὶ ἀδιάλειπτος χωρισμὸς τῶν κοινωνικῶν τάξεων.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, τὴν ἑστίαν τῶν φώτων καὶ τῆς ἡμερότητος, εἰς τὴν κοσμοκράτειραν καὶ μακραίωνα Ρώμην ὁ ἐλεύθερος ἥτον πάντοτε ἐλεύθερος καὶ ὁ δοῦλος ἥτο πάντοτε δοῦλος.

Εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀνῆκεν ἀποκλειστικῶς ἡ μόρφωσις καὶ ἡ πνευματικὴ ὑπεροχή· ὁ δοῦλος ἥτο καταδικασμένος ἐς ἀεὶ εἰς κατάστασιν ζωώδη, ἔξ ής δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἀνακύψῃ.

Κατὰ ἕκατοντάδας ἥλθον καὶ παρῆλθον τὰ μεγάλα πνεύματα καὶ αἱ εὐγενεῖς καρδίαι. Ἀλλ’ οὐδεμίᾳ ἀπὸ τὰς μεγάλας προσωπικότητας κατεδέχθη νὰ κύψῃ καὶ νὰ ἀτενίσῃ τὸν κοινωνικὸν πυθμένα· εἰς οὐδένα ἐπῆλθεν ἡ σκέψις, ὅτι καὶ οἱ ἀπόκληροι ἐκεῖνοι, οἱ μυρμηκιώντες εἰς τὰ κοινωνικὰ βάθη, ἥσαν ἀνθρωποι, τοὺς ὅποιους ἡ μόρφωσις τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἥθους ἤδυνατο καὶ ὠφειλε νὰ ὑψώσῃ μέχρι τοῦ ἀνθρωπίνου ἐπιπέδου.

Ἀνέτειλε τὸ φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ κατήργησε τὴν ἀπασίαν διάκρισιν, καὶ μία φωνὴ μεγάλη καὶ ἐπιβάλλουσσα, ἡ φωνὴ τοῦ θείου Παύλου, ἐκήρυξεν εἰς τὸν κόσμον ὅτι «οὐκ ἔνι δοῦλος, οὐκ ἔνι ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι "Ἑλλην, οὐκ ἔνι βάρβαρος».

Ἄλλὰ παρῆλθον αἰῶνες καὶ αἰῶνες, καὶ πνευματικὴ ἔξισωσις τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας ἔμενε κατὰ τὸ πλεῖστον θεωρία κενή· ἵνα ἀποβῆ πραγματικότης, ἐπρεπεν ἄπλετον φῶς γνώσεως καὶ

ἡθικῆς μορφώσεως νὰ χυθῇ εἰς τὸν κοινωνικὸν πυθμένα, ἔχρειάζετο διδασκαλία τοῦ λαοῦ.

‘Η ‘Ελλάς, ή εύρεϊα, ή πορφυρογέννητος* ‘Ελλάς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔχει καὶ τὴν τιμὴν αὐτήν, ὅτι πρώτη ἐσκέφθη καὶ πρώτη ἐπεχείρησε νὰ μορφώσῃ τὸν λαόν. Οἱ ναοὶ ἔχρησίμευσαν τότε ὡς σχολαὶ τοῦ λαοῦ, καὶ δὲ ἐκκλησιαστικὸς ἄμβων ἔχρησιμοποιῆθη ὡς βῆμα διδασκαλίας· καὶ οἱ πρῶτοι διδάσκαλοι τοῦ λαοῦ ὑπῆρξαν οἱ μεγάλοι ρήτορες καὶ οἱ μεγάλοι πατριάρχαι τῆς ‘Ελληνικῆς ἐκκλησίας, οἱ Συνέσιοι, οἱ Ἰγνάτιοι καὶ οἱ Φώτιοι....

‘Αλλὰ μεταξὺ πάντων ἀκτινοβολοῦσαν οἱ τρεῖς μεγάλοι καὶ μεγαλοφυεῖς, σοφοὶ καὶ ἀγιοι, θεοί καὶ ἀνθρώπινοι συγχρόνως ἄνδρες, τῶν ὄποιών ἡ Ἱερὰ μνήμη συμπίπτει, κατὰ σύμπτωσιν εύτυχῃ καὶ εὐέλπιδα, μὲ τὰ ἐγκαίνια τῆς ὑμετέρας σχολῆς.

Οἱ Βασίλειοι, οἱ Γρηγόριοι, οἱ Χρυσόστομοι ἀπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἄμβωνος ἀπέβλεψαν πρὸς τὸν λαόν, καὶ ἀφειδῶς διαχύσαντες τὰ χρυσᾶ νάματα* τῆς θεοπεσίας αὐτῶν γλώσσης ἐπότισαν τὰ κοινωνικὰ βάθη, ἐφωτίσαν τὰ σκότη τῆς λαϊκῆς ἀμαθείας, ἀνύψωσαν τοὺς ταπεινούς, καὶ ἔδωκαν ζωὴν ἔμπεδον, ζωὴν μακράωνα καὶ σφριγγηλήν εἰς κράτος τοῦ ὄποιού ό θάνατος ἀνεμένετο ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν, καὶ τὸ ὄποιον ἔζησεν ἐν τούτοις, πρὸς κατάπληξιν τῶν συγχρόνων καὶ τῶν μεταγενεστέρων, ἐπὶ χίλια ὀλόκληρα ἔτη, τὸ ‘Ελληνικὸν Κράτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Διατί; διότι ὁ λαὸς ἐφωτίσθη, διότι αἱ κατώτεραι κοινωνικαὶ τάξεις κατέστησαν ίκαναί, ἵνα ἐκάστοτε ἀνυψούμεναι διαδέχωνται τὰς παρακμαζούσας ἀνωτέρας τάξεις.

Καὶ ἔδωσαν τότε αἱ λαϊκαὶ τάξεις σοφοὺς καὶ ἰσχυρούς· καὶ στρατιῶται γενόμενοι βασιλεῖς ἐνίσχυσαν καὶ ἐστόλισαν τὸν θρόνον τῆς βασιλίσσης τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς σκεπτομένης ἀνθρωπότητος.

Καὶ τότε μόνον ἔπεσεν ἡ θαυμαστὴ Αύτοκρατορία, ὅταν ἐξέλιπεν ἡ ὑγιὴς διδασκαλία τοῦ λαοῦ καὶ ἐβυθίσθη οὗτος εἰς τὸ σκότος τῆς δεισιδαιμονίας καὶ ἐλησμόνησε τὰ καθήκοντά του πρὸς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τὸ κράτος· διότι δὲν εύρισκοντο πλέον Χρυσόστομοι νὰ τὰ διδάξωσιν εἰς αὐτόν...

Τόση, κύριοι, εἶναι ἡ σημασία τῆς τοῦ λαοῦ διδασκαλίας,

τόσα τὰ ζωτικώτατα συμφέροντα τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, τὰ ἔξαρτώμενα ἀπὸ τὴν μόρφωσιν τῶν κατωτέρων τάξεων.

Τὴν ὑψηλὴν αὐτὴν σημασίαν δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι τὴν κατανοεῖτε πάντες βαθέως· καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ἀκόμη ὅτι πάντες μετὰ προθυμίας θὰ σπεύσετε ὁμοθύμως νὰ συντελέσητε τὸ ἐφ' ὑμῖν εἰς τὴν πρόοδον μιᾶς σχολῆς τοῦ λαοῦ.^{*} Οχι δὲν ἐπικαλοῦμαι αὐτὸ τὸ βαθύτατον καὶ γενικώτατον συναίσθημα, τὸν ὑπέρτατον νόμον πάντων τῶν ἐνοργάνων ὅντων, τὸ συναίσθημα τῆς αὐτοσυντηρήσεως.

Οἱ πλούσιοι ἢ οἱ εὔποροι σκέφθητε ὅτι τὰ παιδιὰ αὐτὰ τὰ πτωχὰ καὶ καταφρονεμένα, τὰ ρυπαρὰ καὶ ρακένδυτα, τὰ ὅποια θὰ ζητήσωσι τὸ φῶς ὑπὸ τὴν σεμνὴν αὐτὴν στέγην, θὰ ἀποτελέσωσι μίαν ἡμέραν τὴν κοινωνίαν τῶν τέκνων σας· θὰ εἴναι οἱ ἐκλογεῖς των, ἃν πολιτεύωνται, οἱ πελάται των, ἃν εἴναι ἐπιστήμονες, οἱ ἐργάται των, ἃν εἴναι ἐργοδόται.

"Αν θέλετε λοιπόν τὰ τέκνα σας νὰ μὴ μεμψιμοιρῶσιν, ὅπως σήμερον μεμψιμοιροῦμεν ἡμεῖς, διὰ τὴν ἀκρισίαν καὶ τὴν σκαιότητα, διὰ τὴν ἀγνωμοσύνην καὶ τὴν ἀδικίαν τοῦ λαοῦ, συντρέξατε τὸ ἴδρυμα τοῦτο, τὸ ὅποιον ὡς σκοπὸν ἔχει νὰ πολεμήσῃ τὴν ἀκρισίαν καὶ τὴν σκαιότητα, τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν ἀγνωμοσύνην.

Καὶ ἔστε βέβαιοι, ὅτι, ὅτι ἃν πραξῆτε ὑπὲρ ἐνὸς τούτων τῶν ἐλαχίστων, τὸ πράττετε ὑπὲρ τῶν τέκνων ὑμῶν, τούτεστιν ὑπὲρ ὑμῶν αὐτῶν. Οἱ λόγιοι καὶ οἱ ἐπιστήμονες σκεφθῆτε ὅτι τὰ γράμματά σας καὶ αἱ ἐπιστῆμαί σας ἀνήκουσιν εἰς τὸ σύνολον τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ὅχι εἰς σᾶς ἀποκλειστικῶς, καὶ μεταδώσατε ἀφειδῶς τὰ φῶτά σας εἰς τὸν λαόν, ποτίσατε τὸ ἔδαφος, ἐπὶ τοῦ ὅποιού πατεῖτε, τὸ διψαλέον μαθήσεως, ἵνα ἰδητε τοῦτο μίαν ἡμέραν πράσινον καὶ σκιερόν, καὶ ἵνα τὰ τέκνα σας στεγασθῶσι ποτὲ ὑπὸ τὸ ἀμφιλαφές^{*} δένδρον κοινωνίας χρηστῆς καὶ φωτισμένης.

Σεῖς δὲ τοὺς ὅποιούς ἡ Θεία Πρόνοια, διὰ λόγους ἀνεξιχνιάστους εἰς τὸ ἀσθενὲς λογικὸν τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ηύδοκησε νὰ καταστήσῃ οὕτε πλουσίους οὕτε σοφούς, ζωογονήσατε μὲ τὸ ἐνδιαφέρον ὑμῶν τὴν φωτεινὴν αὐτὴν ἐστίαν, καὶ μὴ ἀποθαρρύνεσθε εἰς τῆς ζωῆς τὸν ἀγῶνα. "Ισως διὰ τοῦτο ἐπέτρεψε τὴν ὑπαρξιν τῶν ταπεινῶν, διὰ νὰ δημιουργήσῃ καθήκοντα εἰς τοὺς πνευματικῶς ὑπερέχοντας.

Καὶ τὰ καθήκοντα ταῦτα τὰ γνωρίζομεν καὶ θὰ τὰ ἐκπληρώσωμεν.

Παιδιά καλά καὶ τίμια καὶ ἐργαστικά, τὸ βλέπετε. Οἱ γονεῖς σας ἥσαν πτωχοί καὶ ἡναγκάσθησαν ἀπὸ τὴν πτώχεια τῶν νὰ σᾶς ρίψωσι πρόωρα εἰς τὸν ἄγῶνα τῆς ζωῆς. Μὲ πόσα τάχα δάκρυα οἱ μαννοῦλές σας, μὲ πόσην ἐντροπὴν καὶ μὲ πόσους κρυφούς ἀναστεναγμούς οἱ πατέρες σας σᾶς ἀπεχωρίσθησαν καὶ σᾶς ἔσπρωξαν εἰς τὸν κόσμον μὲ μίαν παρηγορίαν: «πιηγαίνετε καὶ ὁ Θεὸς δὲν θὰ σᾶς ἐγκαταλείψῃ!»

Καὶ ὁ Θεὸς δὲν σᾶς ἐγκατέλειψεν. Ἰδοὺ ἐπιστήμονες, Ἰδοὺ γραμματισμένοι, Ἰδοὺ πλούσιοι, οἱ ὄποιοι θυσιάζουν τὸν καιρόν των καὶ τὰς δυνάμεις των, διὰ νὰ ἀναπληρώσουν τοὺς γονεῖς σας, διὰ νὰ δώσουν καὶ εἰς σᾶς μέρος ἀπὸ τὴν μάθησίν των, μέρος ἀπὸ τὴν εὐημερίαν των.

Ωφεληθῆτε ἀπὸ τὰς θυσίας αὐτὰς καὶ ὁ Θεὸς καὶ οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι, οἱ ὄποιοι εὐλογοῦν σήμερον τὸ ἔργον μας, θὰ εὐλογήσουν καὶ τοὺς ἴδιούς σας κόπους. Καὶ θὰ σᾶς κάμουν καὶ σᾶς μίαν ἡμέραν μορφωμένους καὶ δυνατούς, πλουσίους ἵσως καὶ εὔτυχεῖς.

Καὶ ἵσως μίαν ἡμέραν — ὡ! γίνονται κάποτε ὠραία πράγματα εἰς τὸν ἀσχημόν τοῦτον κόσμον! — ἵσως σεῖς οἱ ἴδιοι νὰ συντηρῆτε τὴν σχολὴν καὶ νὰ διδάσκετε εἰς αὐτὴν καὶ νὰ ὅμιλητε ἀπὸ τὸ βῆμα τοῦτο, γιὰ τὸ καλὸν τῶν νεωτέρων σας, διὰ τὸ καλὸν τῶν οἰκογενειῶν σας, διὰ τὸ καλὸν τῆς πτωχῆς καὶ βασανισμένης, ὅλακ διὰ τοῦτο καὶ περισσότερον ἀγαπημένης Ἑλλάδος μας.

«Τρεῖς λόγοι»

Αντ. Τρανδαντώνης

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΕΙΣ ΑΓΩΓΗ

1829 Φλεβαρίου 26, "Αργος. Είμαι διωρισμένος ἀπὸ τὴν κυβέρνησι τοῦ κυβερνήτη Καποδίστρια, Γενικὸς Ἀρχηγὸς τῆς Ἐκτελεστικῆς δύναμης τῆς Πελοπόννησος καὶ Σπάρτης. Ὁ σταθμός μου εἶναι ἐδῶ εἰς τὸ "Αργος. Κάθομαι καὶ ἀγροικιῶμαι μὲ τὴν κυβέρνησι καὶ παντοῦ εἰς τὶς ἐπαρχίες μ' ἀρχὲς κι ἀξιωματικούς καὶ ὅποτε κάνει χρεία, φέρνω καὶ γύρα σὲ ὅλα τὰ μέρη αὐτὰ διὰ τὴν γενικὴ ἡσυχία καὶ ξακολουθῶ τὰ χρέη μου καθήμενος τὸν περισσό-

τέρο καιρὸς ἐδῶ. Καὶ γιὰ νὰ μὴν τρέχω εἰς τοὺς καφενέδες καὶ σὲ ἄλλα τοιοῦτα καὶ δὲν τὰ συνηθῶ — (ἥξερα ὀλίγον γράψιμον, ὅτι δὲν εἶχα πάγει σὲ δάσκαλο ἀπὸ τὰ αἵτια ὅπου θὰ ξηγηθῶ, μὴν ἔχοντας τοὺς τρόπους*) — περικαλοῦσα τὸν ἔνα φίλον καὶ τὸν ἄλλον καὶ μ' ἔμαθαν κάτι περισσότερον ἐδῶ εἰς "Ἄργος, όπου κάθομαι ἀνεργος. 'Αφοῦ λοιπὸν καταγίνηκα ἔνα δυὸ μῆνες νὰ μάθω ἐτοῦτα τὰ γράμματα ὅπου βλέπετε, ἐφαντάστηκα νὰ γράψω τὸν βίον μου, ὅσα ἔπραξα εἰς τὴν μικρή μου ἡλικία καὶ ὅσα εἰς τὴν κοινωνία, ὅταν ἥρθα σὲ ἡλικία, καὶ ὅσα διὰ τὴν πατρίδα μου, ὅπου μπῆκα εἰς τῆς Ἐταιρείας τὸ μυστήριον διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς λευτεριᾶς μας καὶ ὅσα εἶδα καὶ ξέρω ὅποιούγιναν στὸν ἀγῶνα, καὶ ὅσα σὲ κατὰ δύναμι μυμέθεξα κι ἐγὼ κι ἔκαμα τὸ χρέος μου, ἐκεῖνο ὅπου μποροῦσα. Δὲν ἔπρεπε νὰ ἔμπω εἰς αὐτὸ τὸ ἔργον ἔνας ἀγράμματος, νὰ βαρύνω τοὺς τίμιους ἀναγνῶστες καὶ μεγάλους ἀντρες καὶ σοφούς τῆς κοινωνίας καὶ νὰ τοὺς βάλω σὲ βάρος, νὰ τοὺς κινῷ τὴν περιέργειά τους καὶ νὰ χάνουν τὶς πολύτιμες στιγμὲς εἰς αὐτά. 'Αφοῦ ὅμως ἔλαβα καὶ ἐγὼ ὡς ἀνθρωπος αὐτήν τὴν ἀδυναμίαν, σᾶς ζητῶ συγγνώμη εἰς τὸ βάρος ὅπου θὰ σᾶς δώσω. "Αν είμαι τίμιος ἀνθρωπος, θέλω γράψει τὴν ἀλήθεια, καθὼς ἔγιναν τὰ γραφόμενα ὅπου θὰ σημειώσω. "Ολοι οι ἀναγνῶστες ἔχετε χρέος πρῶτα νὰ ἐρευνήσετε διὰ τὴν διαγωγή μου, πῶς φέρθηκα εἰς τὴν κοινωνία καὶ ἀγῶνα καὶ ἀν τιμίως φέρθηκα, βάλετε βάσιν καὶ εἰς τὰ γραφόμενά μου, ἀν ἀτίμως φέρθηκα, μὴν πιστεύετε τίποτας. Καὶ ἀφοῦ μάθετε ὅτι φέρθηκα τιμίως καὶ ίδητε σημειωμένα ἔγγραφα καὶ ἀπόδειξες, ἀρχὴ καὶ τέλος, ἀπὸ διαφόρους, ἀπὸ κυβέρνησες καὶ ἀπὸ ἀρχές καὶ ἀπὸ ἄλλους πολλούς, ὅθεν χρημάτισα ἐγὼ μὲ τοὺς ἀδελφούς μου συναγωνιστὰς ὅπου μ' ἀξίωσε ὁ Θεός νὰ ἔχω εἰς τὴν ὁδηγίαν μου, ὅλο καλύτερούς μου εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ εἰς ὑπηρεσίες, ὅθεν διατάχτηκα. Μὲ δεκαοχτώ ἀνθρώπους πρωτοκινήθηκα εἰς τὸν ἀγῶνα, ὡς τοὺς χίλιους τετρακόσιους μ' ἀξίωσε ὁ Θεός νᾶχω εἰς τὴν ὁδηγίαν μου. Ποτὲ δὲν μολύθηκαν τ' ἀρχεῖα τῆς πατρίδος μου, οὔτε εἰς τὴν κυβέρνησιν οὔτε εἰς ἐπαρχίες οὔτε εἰς ἄτομα, ὅπου ἀγωνιστήκαμεν εἰς Ρούμελη, Πέλοπόννησον καὶ νησιά καὶ Σπάρτη, δὲν εἶναι πουθενὰ κατηγορία παραμικρὴ διὰ ἐμᾶς. Εύχαριστήρια θὰ ίδητε ἀπ' οὐλα τὰ μέρη πληθύσις ἐδῶ μέσα σημειωμένα, καὶ παντοῦ εἰς τὸ κράτος καὶ εἰς τ' ἀρχεῖα τῆς κυβέρνησης φαίνονται αὐτά.

Καὶ ὅσους ἀνθρώπους μὲν ἀξίωσε δόθεός καὶ διοίκησα, διάφορες ἀκαταστασίες καὶ ἀρπαγὴς ηὔραν τὴν πατρίδα ἀρχὴν καὶ τέλος, δοξασμένον νὰ εἶναι τὸ πανάγαθον ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἐμᾶς δὲν μᾶς ἀφῆσε νὰ μολυθοῦμεν. Καὶ αὐτὲς τὶς χάριτες πρέπει νὰ τὶς χρωστάγῃ ἡ πατρὶς εἰς τοὺς ἀξιότιμους καὶ ἀγαθοὺς καὶ γενναῖούς πατριῶτες καὶ συναγωνιστάς μου, διπούχα εἰς τὴν ὁδηγίαν μου εἰς τὸν ἀγῶνα, διπού συνεισφέραμεν καὶ ἔμεις κατὰ δύναμιν εἰς τὶς ἀνάγκες τῆς πατρίδος. Εἶναι ἡ ἀρετὴ καὶ δόθειτοι πατριωτισμός, διπού ἔδειξαν, αὐτήνων τῶν καλῶν πατριωτῶν, ὅχι ἐμένα. "Οτι ἔγώ δὲν εἶχα αὐτήν τὴν ἀρετήν, οὔτε τὴν ἔχω ἀκόμα, καθὼς εἰς τοὺς πολέμους, καὶ τώρα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν εἶναι αὐτῆνοι οἱ καλύτεροί μου. Εἶναι καὶ τώρα εἰς τὴν ἑπτηρεσίαν, εἰς τὴν ὁδηγίαν μου, οἱ γενναῖοι καὶ ἀγαθοὶ ἀξιωματικοὶ Μισολογγιοῦ μὲ τὸν ἀγαθὸν καὶ γενναῖον ἀρχηγό τους Μῆτρο Ντεληγιώργη, φρούραρχο εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ Μισολογγιοῦ. Εἶναι πολλοί γενναῖοι καὶ ἀξιότιμοι νησιῶτες καὶ Πελοποννήσιοι, ἀγαθοὶ ἀγωνισταί, εἶναι Ρουμελιῶτες. Εἶναι οἱ ἀγαθοὶ καὶ φιλόπατροι νοικοκυραῖοι καὶ ἀξιωματικοὶ Ἀθηνῶν, διπού ἀγωνιζόμαστε εἰς τὸ κάστρο τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἀλλοῦ εἰς τοὺς ἀγῶνες τῆς πατρίδος. Καὶ ἡ ἀρετὴ αὐτήνων ὅλων τῶν καλῶν πατριωτῶν — ἡ ἀγαθότητη πρῶτα τοῦ Θεοῦ — μᾶς γλύτωσε ἀπ' ὅσα βλάβουν τὴν πατρίδα. Ἡ ἀφεντιά σας, ἀγαθοὶ ἀναγνῶστες, σᾶς περικαλῶ, ἂν καὶ θέλετε νὰ μάθετε τὴν ἀλήθεια ἐρευνήσετε ὅλα αὐτὰ διπού θὰ ἴδητε, ἂν εἶναι ἀλήθεια ἡ ψέματα. "Ενα σᾶς περικαλῶ, ὅλους τοὺς ἀξιότιμους ἀναγνῶστες δὲν ἔχετε τὸ δικαίωμα νὰ φέρετε καμμίαν κρίσι οὔτε ὑπέρ οὔτε κατά, ἂν δὲν τὸ διαβάσετε ὅλο — καὶ τότε εἴστε νοικοκυραῖοι καὶ κάμετε ὅ, τι κρίσι θέλετε ἡ ὑπὲρ εἴτε κατά. "Οταν τὸ διαβάσετε ὅλο ἀρχὴν καὶ τέλος, τότε νὰ κάμετε τὴν κρίσι γιὰ ὅσους φέραν δυστυχήματα εἰς τὴν πατρίδα καὶ ἐμφύλιους πολέμους διὰ τὰ ἀτομικά τους νιτερέσια* καὶ τὴν ἴδιοτέλειά τους καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἔπαθε καὶ παθαίνει ὡς σήμερα ἡ δυστυχισμένη πατρίδα καὶ οἱ τίμιοι ἀγωνισταί. Θὰ σημειώσω γυμνὴ τὴν ἀλήθεια καὶ χωρὶς πάθος. Ἄλλα ἡ ἀλήθεια εἶναι πικρὴ καὶ ὅσοι κάμαμεν τὸ κακὸν μᾶς κακοφαίνεται, ὅτι καὶ τὸ καλὸ τὸ θέλομε καὶ τὸ νιτερέσιον νὰ τὸ κάνωμεν καὶ καλοὺς πατριῶτες θέλομε νὰ μᾶς λένε. Καὶ αὐτὸ δὲν γίνεται, οὔτε θὰ τὸ κρύψω ἔγώ καὶ νὰ μείνη κρυμμένο, ὅτι ἡ πατρὶς ζημιώθη, διατιμήθη καὶ ὅλο σ' αὐτὸ κατανταίνει, ὅτι μᾶς

ηὗρε ὄλους θεριά. Καὶ τὰ αἴτια τοῦ κακοῦ θὰ τὰ εἰποῦνε κι ἴστορίες καὶ φημερίδες καθημερινῶς τὰ λένε. Καὶ δὲν σημαίνουν τὰ δικά μου, καὶ πρέπει νὰ γράφουνε προκομμένοι κι ὅχι ἀπλοὶ ἀγράμματοι, καὶ νὰ τὰ γλέπουν καὶ οἱ νεώτεροι, καὶ οἱ μεταγενέστεροι νάχουν περισσότερη ἀρετὴ καὶ πατριωτισμόν. 'Η πατρίδα τοῦ κάθε ἀνθρώπου καὶ ἡ θρησκεία εἶναι τὸ πᾶν καὶ πρέπει νὰ θυσιάζῃ καὶ πατριωτισμὸν καὶ νὰ ζῇ αὐτὸς καὶ οἱ συγγενεῖς του ὡς τίμοι ἀνθρωποι εἰς τὴν κοινωνίαν. Καὶ τότε λέγονται ἔθνη, ὅταν εἶναι στολισμένα μὲ πατριωτικὰ αἰστήματα, τὸ ἀναντίον λέγονται παλιοψάθες τῶν ἔθνῶν καὶ βάρος τῆς γῆς. Καὶ διὰ τοῦτο ὡς πατρίδα γενικὴ τοῦ κάθε ἑνοῦ καὶ ἔργο τῶν ἀγώνων τοῦ μικροτέρου καὶ ἀδύνατου πολίτη, ἔχει κι αὐτὸς τὰ συμφέροντά του εἰς αὐτήν τὴν πατρίδα, εἰς αὐτήν τὴν θρησκεία. Δὲν πρέπει ὁ ἀνθρωπὸς νὰ βαρύνεται καὶ νὰ ἀμελῇ αὐτά, καὶ ὁ προκομμένος πρέπει νὰ φωνάζῃ ὡς προκομμένος τὴν ἀλήθεια, τὸ ἕδιον καὶ ὁ ἀπλός. "Οτι κρικέλλα δὲν ἔχει ἡ γῆς νὰ τὴν πάρῃ κανεὶς εἰς τὴν πλάτην του, οὔτε ὁ δυνατὸς οὔτε ὁ ἀδύνατος, καὶ ὅταν εἶναι ὁ καθεὶς ἀδύνατος εἰς ἔνα πρᾶμα καὶ μόνος του δὲν μπορεῖ νὰ πάρῃ τὸ βάρος καὶ παίρνει καὶ τοὺς ἄλλους καὶ βοηθοῦν, τότε νὰ μὴ φαντάζεται νὰ λέγῃ ὁ αἰτιος ἐγώ, νὰ λέη ἐμεῖς. "Οτι βάναμε ὅλοι τὶς πλάτες, ὅχι ἔνας.

"Ολα αὐτὰ μοῦ δῶσαν ἀφορμὴ νὰ μάθω γράμματα εἰς τὰ γεράματα νὰ τὰ σημειώσω ὅλα. "Ἐνας ἀπὸ αὐτούς ἦμουν καὶ ἐγώ. "Ἄς μοῦ γράψῃ ἄλλος γιὰ μένα ὅ, τι γνωρίζει. 'Ἐγώ τὴν ἀλήθεια θὰ τὴν εἰπῶ γυμνή. "Οτι ἔχω τὸ μερίδιό μου, σ' αὐτήν τὴν πατρίδα θὰ ζήσω ἐγώ καὶ τὰ παιδιά μου! "Οτ' ἦμουν νέος καὶ στραβογέρασα ἀπὸ αὐτὰ τὰ δεινὰ τῆς πατρίδας, πέντε πληγὲς πῆρα εἰς τὸ σῶμά μου εἰς διάφορους ἀγῶνες τῆς πατρίδος καὶ ἀποκαταστάθηκα μισὸς ἀνθρωπος καὶ τὸν περισσότερο καιρὸ εἶμαι εἰς τὰ ροῦχα ἀστενής ἀπὸ αὐτά. Δοξάζω τὸν Θεό ὅπου δὲν μοῦ σήκωσε τὴν ζωή μου καὶ εὐχαριστῶ καὶ τὴν πατρίδα μου ποὺ μὲ τίμησε βαθμολογῶντας κατὰ τὴν τάξι, κατὰ τὶς περίστασες, ὡς τὸν βαθμὸ τοῦ στρατηγοῦ, καὶ ζῶ ὡς ἀνθρωπὸς μ' ἐκεῖνο ὅπου εὐλόγησε ὁ Θεός χωρὶς νὰ μὲ τύπτῃ ἡ συνείδησί μου, χωρὶς νὰ γυμνώσω κανέναν οὔτε μιὰν πιθαμὴ γῆς.

ΜΥΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΦΙΛΙΚΗΝ ΕΤΑΙΡΕΙΑΝ

"Εκατζα εις τὴν Ἀρτα ώς δέκα χρόνια, ἔκαμα πολλοὺς φίλους. Ἐκεῖ εἶχα φίλον καὶ ἔναν σακελλάριον, ὕστερα ἔγινε οἰκονόμος. Τὸν εἶχα στενὸν φίλον, ὅτι ἡ συντροφιά μου ἦταν μὲ τοὺς καλύτερούς μου. Αὐτὸς ὁ οἰκονόμος μ' εἶχε καλύτερα ἀπὸ τὰ παιδιά του, καὶ νῦντα καὶ ἡμέρα ἀπὸ τὸ σπίτι του δὲν ἔλειπτα. Ποιὸν προκομμένος οἰκονόμος, δὲν ἦταν ἄλλος εις τὴν Ἀρτα τοιοῦτος, καὶ εἶχε καὶ τέσσερα παιδιά ἀρσενικά. Τὸ ἔνα ἀπ' αὐτὰ ἦταν εις τὴν Εύρωπη ὅπου σπουδάζει, καὶ ἦταν φίλος ἀγαπημένος τοῦ Καποδίστρια. Τὸ παιδί ἔσωσε τὰ ἔξοδά του καὶ ζήτησε τοῦ Καποδίστρια νὰ πάγῃ νὰ σπουδάξῃ τὴν γιατρική. Τοῦ λέγει ὁ Καποδίστριας ὅτι κάτι καταγινόμαστε νὰ λευτερώσωμεν τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἀν τελειώσῃ αὐτό, δὲν σοῦ χρειάζεται ἡ γιατρική, καὶ ἀν μείνῃ, σοῦ στέλνω ἀπὸ τὴν Ρωσίαν τὰ μέσα νὰ πᾶς καὶ σπουδάζεις. Καὶ ἀν γίνη αὐτό, σοῦ γράφω καὶ ἀνταμωνόμαστε. Τὸ παιδί ἦρθε εις Ἀρτα, τὸ εἶπε τοῦ πατέρα του αὐτὸν καὶ ἔφυγε πίσω διὰ Κορφούς. Πέρασε κάμπτοσος καιρός, τοῦ γράφει ὁ Καποδίστριας καὶ πῆγε κι ἀνταμώθηκαν, καὶ τὸν κατήχησε διὰ τὴν πατρίδα τὸ μυστικόν.

Ἡρθε τὸ παιδί εις Ἀρτα κατηχημένο, ὄρκίζει τὸν πατέρα του καὶ φεύγει ὀπίσω. Ὁ πατέρας του θέλει νὰ βάλῃ κι ἐμένα εις τὸ μυστήριον. Παίρνει νὰ μ' ὄρκισῃ καὶ πάλι μετανογοῦσε καὶ αὐτὸν μοῦ τὸ καμε πολλὲς φορές. Τότε καὶ ἔγὼ πείσμωσα ἀναντίον του καὶ τοῦ λέγω : «Σοῦ πέρασε ὑποψία ὅτ' εἴμαι ἀτίμος τοῦ σπιτιοῦ σου καὶ ντρέπεσαι νὰ μοῦ τὸ εἰπῆς; Καὶ ὅντως εἴμαι ἀτίμος ἀν ματαπατήσω εις τὴν πόρτα σου!» Καὶ σηκώθηκα καὶ ἔφυγα. Φωνάζει ὁ πατέρας, ἔγὼ δὲν ματαγύρισα ὀπίσω. Πέρασαν δυὸς τρεῖς ἡμέρες, ἦρθε, ξαναπῆρθε, δὲν ματαζύγωσα.

'Αφοῦ ἦρθε πολλὲς φορές, μὲ δάκρυα εις τὰ μάτια μου τ' ἀποκρίθηκα : « Διὰ μένα νὰ σοῦ περάσῃ κακὴ ἰδέα, τὸ παιδί σου ; » "Εκλαψε καὶ αὐτὸς καὶ μὲ περικάλεσε νὰ πᾶμε μαζὶ καὶ ὕστερα νὰ μὴ ματαπάγω, σὰν μοῦ ξηθῇ. Πῆγα, καταβάζει τὶς εἰκόνες ὅλες καὶ μ' ὄρκίζει καὶ ἀρχινάγει νὰ μὲ βάλῃ εις τὸ μυστήριον. 'Αφοῦ προχώρεσε, τότε τ' ὥρκίστηκα ὅτι δὲν θὰ τὸ μαρτυρήσω κανενοῦ, ὅμως νὰ μοῦ δώσῃ καιρὸν δχτῶ ἡμέρες νὰ συλλογιστῶ ἀν εἴμαι ἀξιος δι' αὐτὸν τὸ μυστήριον, καὶ ἀν μπορῶ νὰ ὀφελήσω, νὰ τὸ λάβω, ἢ νὰ

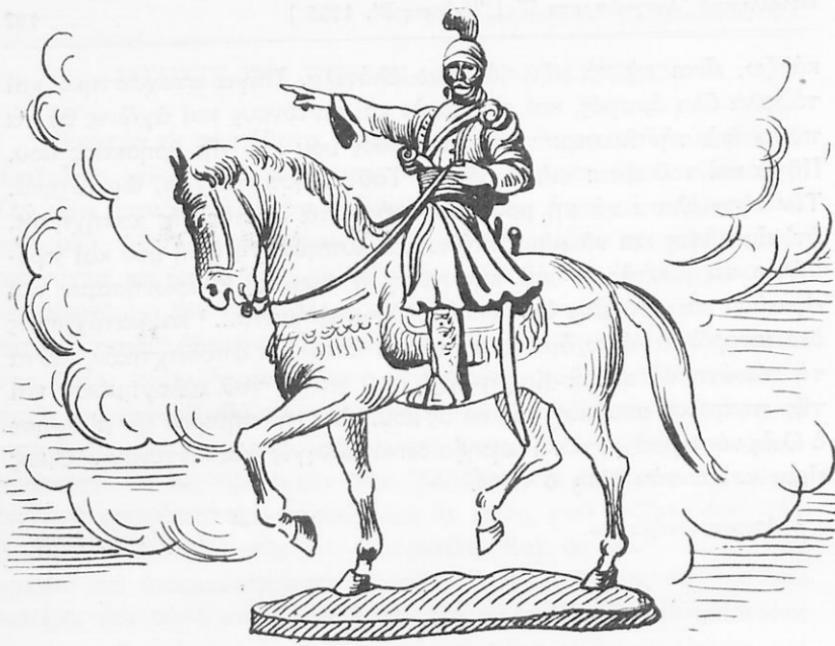
κάτζω, είναι σὰ νὰ μήν τὸ ξέρω όλότελα. Πῆγα στοχάστηκα καὶ τάβαλα ὅλα ὀμπρός, καὶ σκοτωμὸν καὶ κιντύνους καὶ ἀγῶνες θὰ τὰ πάθω διὰ τὴν λευτεριὰν τῆς πατρίδος μου καὶ τῆς θρησκείας μου. Πῆγα καὶ τοῦ εἴπα: «εἴμαι ἄξιος». Τοῦ φίλησα τὸ χέρι, ώρκίστηκα. Τὸν περικάλεσα νὰ μὴ μοῦ μαρτυρήσῃ τὰ σημεῖα τῆς κατήχησης, ὅτ' εἴμαι νέος καὶ νὰ μήν ἀντέσω καὶ λυπηθῶ τὴ ζωή μου καὶ προδώσω τὸ μυστήριον καὶ κιντυνέψῃ ἡ πατρίς. Συμφωνήσαμεν καὶ εἰς αὐτὸ καὶ μοῦ εἴπε ὅτι ὅθεν δουλέψω, χρήματα...¹ καὶ κατάχρησες δὲν μπορῶ νὰ κάμω, ὅμως νὰ παίρνω ἀπό τὸν ἀποδειχτικόν, αὐτὰ τὰ πλούτη νὰ κάνω. Καὶ ἡ εὐκή τοῦ παπᾶ τοῦ εὐλογημένου καὶ τῆς πατρίδος μου καὶ θρησκείας μου, ὡς τὴν σήμερον δὲν μ' ἄφησε δὲν Θεός νὰ ντροπιαστῶ. Τράβηξα δεινά, πληγές καὶ κιντύνους. "Ομως εἶμαι καλά, σὰν θέλη δὲν Θεός.

«Ἀπομνημονεύματα »

I. Μακρηγιάννης

1) Δύο λέξεις ἐφθαρμέναι εἰς τὸ χειρόγραφον τοῦ ἀγωνιστοῦ.

ΑΛΩΣΙΣ ΤΟΥ ΝΑΥΠΛΙΟΥ

Εύρισκόμενος εἰς τὴν Τριπολίτου, ἔμαθα ὅτι ἐπέρασαν 200 φορτώματα ἀπὸ τὰ Δερβενάκια καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸ Ναύπλιον. "Ημουν ἄρρωστος καὶ ἐστενοχωρούμην. "Ἐπειτα ἀπὸ πέντ' ᾔξι ήμέρας ἐκίνησαν μιὰ δεκαριὰ χιλιάδες μὲ 400 φορτώματα καὶ ἐπιπλανήθησαν τὴν θέσιν τοῦ Ἀγίου Σώστη, καὶ τὰ ἔστειλαν εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἐπρόσμεναν νὰ ἐπιστρέψουν πίσω. Εἰς τὰ Δερβενάκια εἶχα ἀφημένον τὸν Νικήτα, Πᾶνο, τὸν Κεφάλα, τὸν Γενναῖον, τὸν Μῆτρον Ἀναστασόπουλον, τοὺς Φαναρίτας. Τότε σὰν ἥκουσα δυὸ φοραῖς νὰ βάζουν ζωτροφίας, ἐκίνησα καὶ ἐπῆγα εἰς τοὺς Μύλους τοὺς Ἀφεντικούς, καὶ ἔγραψα ἔνα γράμμα τῶν πασάδων καὶ τῶν μπέηδων εἰς τὸ "Ανάπλι, ὅτι: «Ἄνθελήσουν ν' ἀδειάσουν τ' Ἀνάπλι, καὶ τοὺς βαρκάρω, νὰ πάγουν ὅπου θέλουν τώρα ὅποὺ ἔχουν ζαερέ*, εἴτε μὴ καὶ σταθοῦν εἰς τὸ πεῖσμα ἀκόμη, θέλει πάρουν τὰ παιδιά τους καὶ ταῖς φαμιλιαῖς τους εἰς τὸν λαιμό τους, διότι πλέον ἔγω τραπτάτα * δὲν κάμνω, καὶ μὴν καρτερεῖτε πλέον ζαερέδες ἀπὸ τὴν Κόρινθον,

διατὶ πηγαίνω ἀτός μου εἰς τὰ Δερβενάκια καὶ δὲν θ' ἀφήσω νὰ σᾶς περάσουν ζωοτροφίας καὶ ἂν δὲν ἀκούσετε, ὅς ἔχετε τὸ κρῆμα εἰς τὸν λαιμόν σας».

'Απὸ τοὺς Μύλους πῆγα εἰς τὰ Δερβενάκια. Εἶχα ὄρδι* καὶ εἰς τὴν Κλένια καὶ ὄρδι εἶχα εἰς τὸ Στεφάνι, μιὰ ὥρα ἀλάργα ἀπὸ τὸν "Άγιο Σώστη". Εἰς τὸ Στεφάνι ἦταν ὁ Χατζῆ Χρῖστος καὶ εἰς τὴν Κλένια ὁ Ζαφειρόπουλος καὶ εἰς τὸν "Άγιο Γεώργιο ὁ ἀδελφὸς τοῦ Γιατράκου μὲ 300 Μιστριώταις καὶ ὁ Νικήτας μὲ τοὺς Κρανιδιώταις εἰς τὸν "Άγιο Σώστη—εἰς τοὺς Τριπολιτώταις Ἀλέξης Κοιλίδης ἀρχηγός. Εἰς τὸν "Άγιο Σώστη εἶχα φέρει μαστόρους καὶ ἐφτειαναν ἔνα πύργο καὶ ταμπούρια διὰ νὰ μὴ μεταπεράσουν ζαερέ. 'Ο Γενναῖος, ὁ Πάνος μὲ τὰ Καρυτινὰ στρατεύματα ἀποπάνω ἀπὸ τὸ Δερβενάκι, καὶ ἐγὼ ημουνα εἰς ταῖς πλάταις των.

"Οταν ἐμβῆκαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ 'Ανάπλι καὶ τοὺς ἔφεραν ζαερὲ καὶ ἐπέστρεψαν, ἐπῆραν μαζὶ τους καὶ 'Αναπλιώταις καὶ τοὺς ἐπῆργαν εἰς τὴν Κόρινθον μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς στείλουν πίσω μὲ ζαερέδες. Οἱ ἐντόπιοι Τοῦρκοι ἤξεραν τὸν τόπον καὶ ἐκίνησαν 10000 διὰ νὰ περάσουν ἀπὸ τὸν "Άγιο Σώστη καὶ στέλνουν 500 διὰ νὰ πᾶνε ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸν Νικήτα καὶ τὰ φορτώματα ἤρχοντο ἀπάνω ἀπὸ τὸν "Άγιο Σώστη καὶ ἀρχισε ὁ πόλεμος, καὶ ἐκεῖνοι ὃπού ἦτον ἀπὸ ταῖς πλάταις τοὺς ἔπεσαν ἀπὸ πίσω καὶ ἔτσι τὰ στρατεύματα ἐτσάκισαν τὰ ἐδικά μας καὶ ἐσκοτώθη ὁ παπᾶς Ἀρσένιος. 'Ο Νικήτας ἐκλείσθη μέσα εἰς τὸν πύργο. 'Ο Χατζῆ Χρῖστος προφτάνει βοήθεια καὶ τοὺς βαρεῖ ἀπὸ ταῖς πλάταις.

Τότε ἐτσάκισαν οἱ Τοῦρκοι, ὁ Νικήτας βγαίνει ἀπὸ τὸ πύργο, (ὁ πύργος τοὺς ἐγλύτωσε). 'Επλάκωσαν καὶ τὰ ἐδικά μας στρατεύματα καὶ ἔτσι τοὺς ἐπῆργαν κυνηγῶντας ἔως ὅντες ὥρας. 'Εσκοτώθηκαν μιὰ σφρανταριὰ καὶ ἐμποδίσθηκαν νὰ πάγουν ζωοτροφίας, καὶ ἀπὸ τότε δὲν ἐμπόρεσαν πλέον νὰ ύπάγουν οἱ Τοῦρκοι βοήθεια εἰς τὸ Ναύπλιον, διότι εἴχαμε ὅλα τὰ πόστα πιασμένα, καὶ ὁ Γιαννάκης καὶ ὁ 'Αποστόλης Κολοκοτρώνης ὃπού ἦσαν εἰς τὰ Βασιλικὰ ἐπῆργαν καὶ τοὺς ἔπαιρναν εἰς ἔνα μῆνα διάστημα περισσότερο ἀπὸ 3000 ἀλογα. Οἱ Τοῦρκοι τοῦ Ναυπλίου ἐστενοχωρήθηκαν. 'Ηλθεν ὁ φθινόπωρος. Εἰς τὰς 26 Νοεμβρίου ἀπέθανε ὁ Δράμαλης, ἔμειναν οἱ ἄλλοι πασᾶδες καὶ ὅλο ἀδυνάτιζαν.

'Ο θάνατος καὶ ὁ σκοτωμὸς τοὺς ἐπερικύλωσε, καὶ ἔμειναν

πολλά διάγοι Τοῦρκοι. Ἀπέθαναν ἀπὸ τὴν πεῖνα ὅλον τὸν Νοέμβριον ἔως τὰς 27.

Εἰς τὸ Ναύπλιον εἶχα ἀφήσει τὸν Νικόλα, ἀνεψιόν μου, ἀρχηγὸν εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ κάστρου. Μία νῆμέρα ἐβγῆκαν οἱ Τοῦρκοι, ἐπολέμησαν καὶ ἐσκοτώθη ὁ Νικόλας καὶ ἔμεινε ὁ Στάϊκος ἀρχηγός. Πρὶν μερικὸν καιρό, ἦλθε καὶ ἡ ἀρμάδα ἡ τουρκική, ἦλθε ἔως τὸ "Αστρο, τὰ ἐδίκα μας ἐφοβέρισαν μὲ τὰ μπουρλότα καὶ τὴν ἐβγαλαν ἔξω ἀπὸ ταῖς Σπέτσαις κυνηγῶντας. Εἰς τὰς 27 τοῦ Νοεμβρίου ἐβγῆκαν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐμίλησαν τοῦ Στάϊκου νὰ στείλῃ στὸν Κολοκοτρώνη νὰ κάμουν τραπτάτα, καὶ ὁ Στάϊκος μοῦ ἔστειλε αὐτὴν τὴν εἰδῆσιν μὲ τὸν ἀδελφό μου. Τοὺς ἔγραψα ἐγὼ ἔνα γράμμα, ὅτι «Σεῖς ζητεῖτε τραπτάτο, καὶ θέλησίς μου εἶναι νὰ παραδώσετε ὅλα τὰ φρούρια καὶ νὰ ἀφήσετε καὶ τὸ βιός σας καὶ νὰ σᾶς μπαρκάρω εἰς τὰ Ἑλληνικὰ καράβια καὶ νὰ σᾶς στείλω ὅπου θέλετε, ἀφοῦ μᾶς δώσετε τὰ ἐνέχυρα. "Οταν σᾶς ἔγραψα ἀπὸ τοὺς Μύλους, σᾶς ἔλεγα ὅτι νὰ φύγετε καὶ νὰ πάρετε τὸ πρᾶγμά σας, τώρα ὅμως ὅποι ἐπεινάσσατε καὶ στενοχωρηθήκατε, νὰ φύγετε ἔτσι. Τέτοια εἶναι ἡ θέλησίς μου καὶ ἂν δὲν ἀκούσετε καὶ τώρα, οἱ Τοῦρκοι τῆς Κορίνθου ἔλειωσαν ὅλοι καὶ εἰς δέκα ημέρας τὰ στρατεύματα θὰ γυρίσουν καὶ θὰ ἔλθουν νὰ σᾶς πάρουν μὲ ρεσάλτο* καὶ θὰ σᾶς περάσουν ὅλους ἀπὸ τὸ σπαθί».

Ἐπειδὴ καὶ εἶχαν ἀδυνατίσει οἱ Τοῦρκοι εἰς τ' Ἀνάπλι, εἶχα ἀφήκει πολλὰ διάγοις ἑκεὶ μὲ τὸ Στάϊκο, καὶ ἐβάσταγα τὰ Δερβενάκια διὰ νὰ μὴν ἔρθουν βοήθεια ἀπὸ τὴν Κόρινθο. Τὸ γράμμα τὸ ἐπῆγαν τοῦ Στάϊκου, ὁ Στάϊκος ἔκραξε τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἔδωσε τὸ γράμμα εἰς τὰς 29 τὸ ἑσπέρας. Τὸ γράμμα ἀφοῦ τὸ ἔλαβαν, ἔκαμαν συνέλευσιν εἰς τὴν χώραν καὶ ἔκραξαν τὸν Τεζτάραγα καὶ ἄλλους σημαντικούς νὰ κατεβοῦν ἀπὸ τὸ Παλαμήδι διὰ νὰ δώσουν τὴν ἀπόκρισιν καὶ ἄφηκαν ἐννιά δύνθρωπους εἰς Μπεζεϊράν τάπια καὶ δυὸ τρεῖς Ἀρβανίταις εἰς τὴν Γιουρτάπια. Ἀφηκαν τόσους διάγοις εἰς τὸ Παλαμήδι, διατὶ δὲν εἶχαν φόβο ἀπὸ τοὺς Ἐλληνας ὅποιού ἦτον ἀπέξω, διατὶ ἥσαν διάγοι. Δύο Ἀρβανίταις κρεμοῦνται ἀπὸ τὴν τάπια καὶ πᾶνε εἰς τὸν Στάϊκο καὶ τοῦ λένε ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐκάτεβηκαν εἰς τὴν χώρα καὶ πᾶμε νὰ πάρωμε τὸ κάστρο καὶ ἂν δὲν σᾶς λέμε ἀλήθεια, βαστάτε τὸν ἔνα ἔδω καὶ σκοτῶστέ μας ἂν ἐβγῃ ψεῦμα. Ο Στάϊκος ἐπῆρε τοὺς στρατιώτας καὶ ἐπήδησε μέσα. Οἱ Τοῦρκοι

όπου ἡσαν ἐς ταῖς ἀλλαις τάπιαις ἐκατέβηκαν εἰς τὴν χώρα.

'Εμβήκαν τὰ μεσάνυκτα ξημερώνοντας τοῦ 'Αγίου 'Αντρέως. 'Ερριξε κανόνια καὶ ἐκατάλαβια ὅτι ἐπῆραν τὸ Παλαμήδι. 'Εκαβάλλικα εὐθύς, ἐπίγαιαν στὸ δρόμο, ἀπάντησα τὸν πεζοδρόμο, ὅπου ἔστελνε ὁ Στάϊκος διὰ νὰ μὲ δώσῃ τὴν εἰδησι. Εἰς τὸ ὄρδι εῖχα ἀφήκει τὸν Πᾶνο, τὸν Γενναῖο κλπ. Τὸν πεζοδρόμο τὸν ἔστειλα εἰς τὸ στράτευμα διὰ νὰ δώσῃ τὴν εἰδησιν καὶ τῶν ἀλλων. "Οσο νὰ πάω στὸ Παλαμήδι, ὁ Στάϊκος εἶχε το παστρέψει ἀπὸ τοὺς Τούρκους. 'Ανέβηκα εἰς τὸ Παλαμήδι ρίχνοντας οἱ ἔδικοι μας πενήντα κανόνια. "Αμα ἐπῆγα, ἐπρόσταξα καὶ ἐγύρισαν τὰ κανόνια κατὰ τὴν χώραν καὶ εἴπαν τῶν Τούρκων ἀρχηγῶν νὰ ἔλθουν νὰ δミλήσωμε. "Ηλθαν εἰς τὸ Παλαμήδι οἱ μπέηδες καὶ ἔνας 'Αρβανίτης, ἀρχηγὸς τῶν 'Αρβανιτῶν. Τοὺς εἶπα : «Τί κάμνετε τώρα; Νὰ μοῦ παραδώσετε ὅλα τὰ κάστρα καὶ τὰ ἄρματά σας καὶ νὰ σᾶς γλυτώσω τὴν ζωὴν καὶ τὰ παιδιά σας, νὰ πάρετε δυὸ μόνον ἀλλαξιᾶς καὶ νὰ σᾶς βαρκάρω εἰς καράβια Ἑλληνικά καὶ νὰ πάτε ὅπου θέλετε. "Οταν μοῦ δώσετε τὰ κλειδιά ὅλων τῶν κάστρων καὶ βάλω ἀνθρώπους μου, τότε σᾶς δίδω στρατιώταις καὶ σᾶς συντροφεύουν καὶ σᾶς βαρκάρουν ἀπὸ τὰ Πέντε 'Αδέλφια».

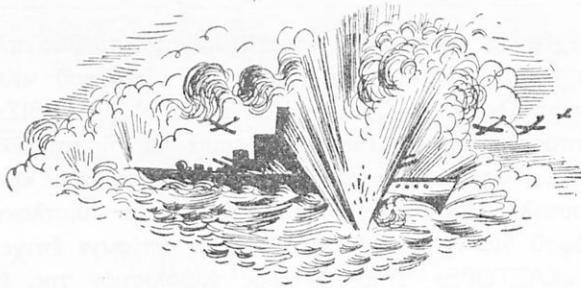
'Ο 'Αρβανίτης λέγει : «Τὰ ἄρματά μας δὲν τὰ δίδομε καὶ θὰ πολεμήσωμε, θὰ κάψωμε τὴν χώρα καὶ νὰ μὴν ἀφήσωμε πέτρα εἰς τὴν ἀλλη πέτρα». Τοῦ ἀποκρίθηκα : «Βρὲ 'Αρβανίτη, τίνος τὰ λές αὐτά ; "Ας πολεμήσωμε καὶ μιὰ φορὰ καβάλλα καὶ τότε βλέπετε. Τὴν χώρα ἃν τὴν κάψετε, οἱ προγονοί μας τὴν ἔφκειασαν καὶ πάλι τὴν φκειάνουμε, ἐμεῖς ὅμως θὰ σᾶς περάσωμε ὅλους ἀπὸ σπαθί». Οἱ μπέηδες μὲ εἴπαν «Μὴν τὸν ἀκοῦς αὐτόν, διότι εἶναι ἐργένης, ὃς ἐρωτήσῃ καὶ ήμᾶς ὅπού εἰμεθα φαμελίταις. 'Εμεῖς πᾶμε κάτω, κάμνομε τὸ τραππάτο, τὸ ύπογράφουμε καὶ σᾶς τὸ στέλνουμε μὲ τὰ κλειδιά, καὶ νὰ μᾶς δώκης τὸ ἴδιο ἀπὸ τὸ μέρος σας καὶ τὸν ὄρκο σου». "Ετσι ἐκατέβηκαν κάτω, ἔκαμαν συνέλευσι, ύπόγραψαν τὴν συνθήκη καὶ τὴν ἔστειλαν μὲ τὰ κλειδιά. 'Ο 'Αλῆ πασᾶς καὶ ἀλλος ἔνας πασᾶς δὲν ύπόγραψαν, γιατὶ ἐφοβοῦντο ἀπὸ τὸν Σουλτάνο, καὶ ἐκείνους μὲ σαραντά πέντε ψυχᾶς τοὺς ἐβάσταξα αἰχμαλώτους τοῦ πολέμου.

Μετὰ τοῦ 'Αγίου 'Αντρέως τρεῖς τέσσερες ἡμέραις ἔστειλα στρατεύματα, ἐπιισα τὸ "Ιτσ Καλέ, τὰ Πέντε 'Αδέλφια, τοῦ γιαλοῦ, τῆς ξηρᾶς τὴν τάπια καὶ ἔστειλα ἀνθρώπους κι ἐμάζωναν τὰ πράγματα

τὰ τούρκικα εἰς τὰ τζαμιά. "Εγραψα νὰ ἔρθουν ἀπὸ τὴν "Υδρα καὶ Σπέτσαις καὶ ἔστειλαν καράβια. Τὸ κάστρο τὸ εἶχαν κλεισμένο διὰ νὰ μὴ γενοῦν καταχρήσεις. Εἰς τὰ φρούρια ἔστειλα ἀπὸ ὅλα τὰ σώματα. Τοὺς ἐμβαρκάρησα τοὺς Τούρκους διὰ τὴν Σμύρνην καὶ ἔστειλε καὶ ἡ Γερουσία διὰ νὰ παραβρεθοῦν εἰς τὴν πτῶσιν καὶ εἰς τὰ λάφυρα. Τὰ καράβια τὰ ἔκαμα παζάρι 10000 γρόσια. "Οσο πρᾶγμα ἔμεινε, τὸ ἔβαλαν εἰς τὰ τζαμιά, τὸ λοιπὸν τὸ ἄρπαξαν οἱ "Ελληνες. Χρήματα μετρητὰ δὲν εύρεθησαν, διότι τὰ εἶχον ἔξοδευμένα διὰ ζωοτροφίας εἰς τὴν πολιορκίαν. 'Ασημικὰ ἥσαν πολλά, τοὺς ἔδωσαν ἀσημικὰ καὶ σκουτικὰ* διὰ τὸν ναῦλόν τους τῶν καραβιῶν. Εἰς τρεῖς ήμέρας ἐκατέβηκα ἀπὸ τὸ Παλαμήδι εἰς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τὰ σπίτια. Τὰ λάφυρα τὰ ἔβαλαν εἰς δημοπρασία, καὶ κάθε ἐπαρχία καὶ τὰ νησιά ἐπῆραν τὸ ἀνάλογόν τους. "Ἐτοι γλύτωσα καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἔγνοιαν τοῦ Ἀναπλιοῦ.

** Απομνημονεύματα τοῦ Θεοδ. Κολοκοτρώνη
(Γραφέτα καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ ἰδίου πρὸς τὸν Τερτσέτην)*

ΑΝΤΙΤΟΡΠΙΛΙΚΟΝ «ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΟΛΓΑ»

Τὴν 15/12/42 τὸ ἀντιτορπιλικὸν «Β. ΟΛΓΑ» ὁμοπλέον μετὰ τοῦ ἀγγλικοῦ ἀντιτορπιλικοῦ «PETAPNT» πλησίον τῆς Μάλτας προσεβλήθη διὰ δύο τορπιλῶν ὑπὸ ἔχθρικοῦ Y/B, τὰς ὅποιας τὸ πλοῖον ἀπέφυγε διὰ λίαν καταλλήλου ἐλιγμοῦ. Ἡ «Β. ΟΛΓΑ» ἐπιτυχοῦσα καθαρὰν ἐπαφήν μετὰ τοῦ Y/B ἔξετέλεσεν ἐπίθεσιν διὰ 6 βομβῶν βάθους, αἵτινες ἔξερράγησαν σχεδόν ἐπὶ τοῦ Y/B, ὡς κατέθεσεν ἀργότερον ὁ διασωθεὶς ὑπαρχος τοῦ Y/B. Αἱ βόμβαι προεκάλεσαν διαρροὴν εἰς τὸ Y/B, ὅπερ ἤναγκάσθη νὰ ἀναδυθῇ καὶ νὰ παραδοθῇ.

Τὴν 9/12, 13/12, 18/12 τὸ «Β. ΟΛΓΑ» προσεβλήθη ὑπὸ ἔχθρικῶν βομβαρδιστικῶν, ἄτινα ἔβαλον ἐναντίον του δέσμας βομβῶν, τὰς ὅποιας τὸ πλοῖον κατώρθωσε νὰ ἀποφύγῃ.

Κατὰ τὴν περίοδον 4 - 11/9/43 τὸ ἀντ/κὸν «Β. ΟΛΓΑ» συνώδευσε τὸν παραδοθέντα Ἰταλικὸν στόλον εἰς τὴν Μάλταν, μεταξὺ 14 - 15/9/43 ἐκ Μάλτας εἰς Ἀλεξάνδρειαν.

Τὴν 18 - 19/1/43 κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τῆς Τύνιδος προσέβαλε τὸ μεγάλο Ἰταλικὸν ἔξωπλισμένον «ΣΤΡΟΜΠΟΛΙ» μὲ φορτίον πετρελαίου τὸ ὅποιον καὶ ἐβύθισεν.

Κατὰ τὸν πλοῦν 16-17/5/43 ἔξετέλεσε περιπολίαν ἀποκλεισμοῦ τῶν ἀξονικῶν στρατευμάτων εἰς Τύνιδα καὶ ἀποβάσεις εἰς τὰς νήσους Ζέβρα καὶ Ζεβρέττα παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Βόν.

Κατὰ τὸν πλοῦν 1/6/43 ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἀγγλικοῦ «ΤΣΕΡΒΙΣ» ἔξετέλεσε πολεμικὴν περιπολίαν ἀνὰ τὰς ἀκτὰς Σικελίας καὶ N. Ἰταλίας. Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 2/6/43 ἐγένετο συνάντησις

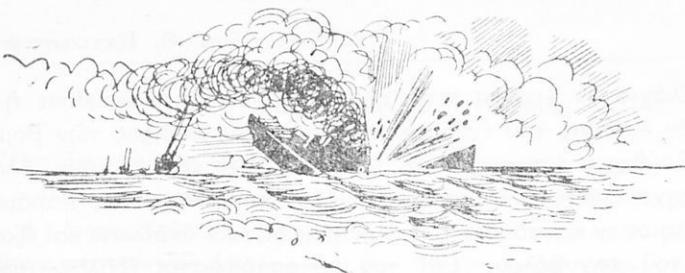
μετά τής ἔχθρικῆς νηοπομπῆς ἀποτελουμένης ἀπό δύο πλοιαῖς συνοδευόμενα ὑφ' ἐνὸς ἀντιτορπιλλικοῦ τοῦ Ἰταλικοῦ «ΚΑΣΤΟΡΕ» καὶ ἐνὸς τορπιλλοβόλου. Ἡ «Β. ΟΛΓΑ» καὶ τὸ «ΤΣΕΡΒΙΣ» ἤνοιξαν πῦρ ἐξ ἀποστάσεως 4000 μ. ἀποτέλεσμα δὲ τῆς ἐμπλοκῆς ὑπῆρξεν ὅτι τὰ μὲν δύο φορτηγὰ ἀφέθησαν φλεγόμενα, τὸ δὲ «ΚΑΣΤΟΡΕ» καὶ τὸ τορπιλλοβόλον ἐβυθίσθησαν. Κατὰ τὴν συμπλοκὴν ἡ «Β. ΟΛΓΑ», ἀφοῦ διὰ λίαν ἐπιδεξίου ἐλιγμοῦ ἀπέφυγε ἐπιχειρηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ «ΚΑΣΤΟΡΕ» ἐπίθεσιν πρὸς ἐμβολισμόν της, ἔβαλε διὰ τῶν πυροβόλων της ἐξ ἐγγυτάτης ἀποστάσεως κατὰ τούτου καὶ ἐσάρωσε κυριολεκτικῶς διὰ τοῦ πυρός της τὴν γέφυράν του. Κατόπιν τούτου τὸ «ΚΑΣΤΟΡΕ» ἐξώκειλε φλεγόμενον.

Κατὰ τὴν 11/6/43 μετέσχε τῶν ἐπιχειρήσεων καταλήψεως τῶν Ἰταλικῶν νήσων Παντελαρία καὶ Λαμπεδούσα, ὑποστὰν κατὰ ταύτας ἰσχυροτάτους ἀεροπορικούς βομβαρδισμούς ἄνευ ἀποτελέσματος. Κατὰ τὴν 17-18/9/43 ἐπετέθη εἰς τὸ στενὸν Καρπάθου ὁμοῦ μετὰ δύο ἀγγλικῶν ἀντιπορπιλλικῶν κατὰ γερμανικῆς νηοπομπῆς ἐκ τριῶν πλοίων ἄτινα καὶ ἐβυθίσθησαν.

· Ἀφοῦ ἔλαβεν ἐνεργότατον μέρος εἰς τὴν ὄλην ἐπιχείρησιν τῶν Δωδεκανήσων, ἦγκυροβόλησε τὴν 26/9/43 εἰς τὸν λιμένα Πόρτο-Λακὶ τῆς Λέρου. Ἐνῷ τὸ πλοῖον εύρισκετο ἦγκυροβολημένον, ὑπέστη ἐπίθεσιν ἀπό μέγα σμῆνος ἀεροσκαφῶν ZY καὶ βληθὲν καιρίως ἀπεκόπη εἰς δύο καὶ ἐβυθίσθη τὴν 10^ω. 14λ. τῆς 26/9/43. Κατὰ τὸν βομβαρδισμὸν ἐφονεύθη ἐπὶ τῆς γεφύρας τοῦ πλοίου ὁ κυβερνήτης πλωτάρχης Γ. ΜΠΛΕΣΑΣ. Τὰ θύματα ἀνηλθον εἰς ἐξ ἀξιωματικούς, περιλαμβανομένων τοῦ κυβερνήτου καὶ ὑπάρχου, ἐνδεκατέσξι χιλιόμετρούς καὶ 54 ναύτας.

(Χρονικὸν τοῦ Γερ. Ἐπιτελείου τοῦ Β. Ναυτικοῦ)

Υ/Β «Λ. ΚΑΤΣΩΝΗΣ»

Τὴν 2/4/43. Ἐβύθισε ἐντὸς τοῦ λιμένος Γυθείου ἔξωπλισμένον περιπολιακὸν σκάφος 1500 τ. χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ὡς ναρκοθέτις. Ἐπίσης ἵταλικὸν ἴστιοφόρον 400 τ.

Τὴν 5/4/43. Ἐβύθισε διὰ τορπιλῶν καὶ βολῶν πυροβόλου ἵσπανικὸν λαθρεμπορικὸν 1500 τ. πλησίον Μέριχα Κύθνου.

Τὴν 21/5—9/6/43. Ἐξετέλεσε πολεμικὴν περιπολίαν καθ' ἥν ἔφερεν εἰς πέρας λίαν ἐπιτυχῶς δύο εἰδικὰς ἀποστολὰς καὶ ἐτοπίλλισεν ἐν ἵσπανικὸν α/π 1000 τ. οὔτινος συνέλαβε τὸν κυβερνήτην καὶ 4 ναύτας.

Τὴν 1/6/43. Ἐξωθὶ Καρλόβασι Σάμου ἔβαλε διὰ τοῦ πυροβόλου του ἐναντίον ἔξωπλισμένου ἵταλικοῦ 7000 τ. παραβεβλημένου παρὰ τὴν ἐσωτερικὴν προβλῆτα τοῦ λιμένος.

Τὴν 12/9/43. Ἐπεράτωσεν ἐπιτυχῶς ἐπιχείρησιν εἰδικῆς ἀποστολῆς μεθ' ὅ ἐσυνέχισε τὴν πολεμικὴν του περιπολίαν παρὰ τὴν Σκίαθον.

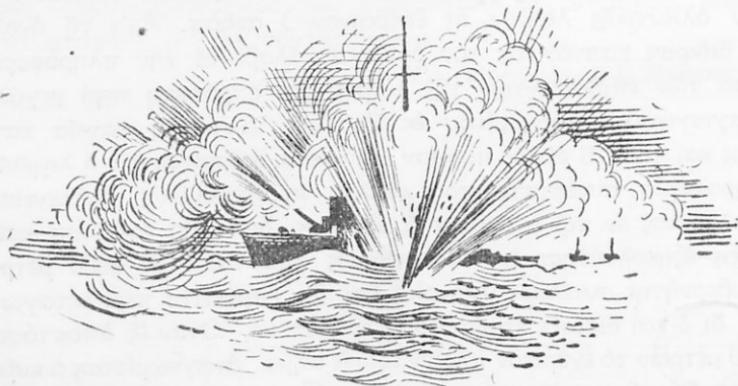
Τὴν 14/9/43 περὶ ὥραν 19.30 ἀνεδύθη Β.Α. Σκιάθου πλησίον ἀλιευτικῆς λέμβου, ἢς ἐπέβαινον 3 ἄνδρες. Ἄμα τῇ ἀναδύσει διέκρινε καπνὸν εἰς τὸν δρίζοντα, ἔλαβε δὲ τὴν πληροφορίαν παρὰ τῶν ἐπιβαινόντων τῆς λέμβου ὅτι ἐπροκειτο περὶ μεγάλου μεταγωγικοῦ προερχομένου ἐκ Θεσ/κης. Διετάχθη ταχεῖα κατάδυσις καὶ τὸ Υ/Β ἔλαβε πορείαν ἐπιτέσεως, δεδομένου ὅτι ἡ ληφθεῖσα πληροφορία συνέπιπτε πρὸς ἄλλας προηγουμένως συλλεγείσας. Ἐπελθόντος ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ σκότους διετάχθη ἀνάδυσις καὶ ἡ δίωξις ἔξηκολούθησε ἐν ἐπιφανείᾳ, εἰς ἀπόστασιν δὲ 4000 μέτρων ὁ κυβερνήτης συνέλαβε ὑπονοίας ὅτι δὲν ἐπρόκειτο περὶ μεταγωγικοῦ, δι ὃ καὶ διέταξε ἔτοιμασίαν καταδύσεως. Ὁταν ἐξ ἀποστάσεως 2000 μέτρων τὸ ἔχθρικὸν πλοϊον ἔδωσε σῆμα ἀναγνωρίσεως ὁ κυβερνήτης διέταξε ταχεῖαν κατάδυσιν.

Ἐλάχιστον χρόνον μετά τὴν κατάδυσιν ἐπηκολούθησε ἡ διὰ βομβῶν ἐπίθεσις τοῦ ἔχθρικοῦ σκάφους. Τὰς ἐκρήξεις τῶν βομβῶν ἐπηκολούθησεν. ισχυρὸς κλονισμὸς τοῦ Υ/Β καὶ σοβαραὶ βλάβαι τῶν μηχανημάτων, λόγῳ δὲ τοῦ ἀδυνάτου πλέον τῆς παραμονῆς τοῦ πλοίου ἐν καταδύσει ὁ κυβερνήτης διέταξε ἀνάδυσιν καὶ ἔξοπλισμὸν τοῦ ταχυβόλου. Ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἔξηλθεν ἀμέσως ὁ κυβερνήτης μετὰ δύο ἀξιωματικῶν καὶ ἡρχισεν ἡ βολὴ κατὰ τοῦ ἔχθρικοῦ σκάφους, ὅπερ ἀνεγνωρίσθη ὡς γερμανικὸν καταδιωκτικὸν καὶ τὸ ὅποιον ἀπήντησε μόνον κατὰ τὴν τετάρτην βολὴν τοῦ «ΚΑΤΣΩΝΗ». Μετὰ τὰς πρώτας βολὰς τοῦ «ΚΑΤΣΩΝΗ» τὸ ἐν πυροβόλον τοῦ καταδιωκτικοῦ ἐσίγησεν.

Τὸ ἔχθρικὸν σκάφος ἐχείρισε πρὸς ἐμβολισμὸν τοῦ «ΚΑΤΣΩΝΗ» ἐνῷ ἄκομη ἡ μάχη ἔξηκολούθει. Τὸ πυροβόλον καὶ τὸ πολυυβόλον τοῦ «ΚΑΤΣΩΝΗ» ἔβαλον μέχρις ὅτου ἐφονεύθησαν ὅλοι οἱ ἄνδρες τῶν ὁμοχειριῶν*. Ἡ τελευταία βολὴ τοῦ «ΚΑΤΣΩΝΗ» ἐξ ἀποστάσεως 100–150 μέτρων ἐπληξε τὸ ἔχθρικὸν σκάφος εἰς τὴν γέφυραν. Ἐπῆλθεν ἀκολούθως ὁ ἐμβολισμὸς τοῦ Υ/Β, τὸ ὅποιον ἡρχισε νὰ βυθίζεται καὶ τότε διετάχθη ἐγκατάλειψις τοῦ πλοίου. Ἡ βολὴ τοῦ ἔχθρικοῦ σκάφους ἔξηκολούθει, πολλοὶ δὲ ἄνδρες εύρισκομενοὶ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἐφονεύθησαν.

‘Ο κυβερνήτης ἀντιπλοίαρχος ΛΑΣΚΟΣ ἐπεσε νεκρὸς παρὰ τὸ ταχυβόλον τοῦ πλοίου του.

(*Xρονικὸν τοῦ Γερ. Ἐπιτελείου τοῦ Β. Ναυτικοῦ*)

Ο ΠΡΑΞΙΤΕΛΕΙΟΣ ΕΡΜΗΣ

“Οτε ἀπεκαθάρθη τὸ Ἡραῖον* ἐκ τῆς ἐπιχώσεως, εύρέθη τὸ βάθρον πολυτίμου ἀναθήματος, τοῦ ἐκ Παρίου λίθου Πραξιτελείου Ἐρμοῦ, δὸς ὅποιος εύρέθη πρηηγής, κατακείμενος πρὸ τοῦ βάθρου, ὅποθεν κατέπεσεν· τὸ ἄγαλμα ἔχει τὴν δεξιὰν χεῖρα ἀποκεκομένην καὶ τοὺς πόδας βεβλαμμένους ἀπὸ τῶν γονάτων καὶ κάτω, διατηρεῖ δὲ σχεδὸν παντελῶς ἀλύμαντα* τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ λοιπὸν σῶμα. . .

‘Ο θεὸς ἀπεικονίζεται εἰς φυσικὸν μέγεθος, ὡς ἀνθρὸς ἔφθιος, κάλλιστος τὸ εἶδος, πλήρης ζωῆς καὶ δυνάμεως, γυμνός, στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς ὑποδεδεμένου διὰ σανδάλου. Τὸ βάρος ὅμως τοῦ σώματος δὲν πίπτει ὅλον ἐπὶ τοῦ ἐνὸς ποδός, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ κορμοῦ δένδρου, ἐπὶ τοῦ ὅποιου στηρίζει τὴν ἀριστερὰν χεῖρα δὲ θεός, ἀποθέτων ἐπ’ αὐτοῦ τὴν χλαμύδα, γραφικωτάτας σχηματίζουσαν πτυχάς* καὶ καλύπτουσαν κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ στήριγμα. Οὕτως ἡ στάσις τοῦ Ἐρμοῦ παρίσταται ἄνετος, ἥρεμος, ἀβίαστος, ὅπως ἀρμόζει εἰς τοὺς ἀπόνως καὶ ἀφροντίστως ζῶντας θεοὺς τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

Ἐπικάμπτων τὸ γόνυ ὁ θεὸς εἶχεν ἐλεύθερον τὸ ἀριστερὸν πόδα, ἐγγίζοντα τὸ ἔδαφος διὰ τῶν ἄκρων δακτύλων. “Ενεκα τούτου τὸ περιγράμμα τοῦ σώματος, μάλιστα τῆς ὁσφύος καὶ τῶν μηρῶν σχηματίζεται ἀβρότατον καὶ χαριέστατον. “Οπως δὲ μὴ μειώσῃ τὸ κάλλος τοῦ τοιούτου περιγράμματος, δὲν ἐδίστασεν δὲ τεχνίτης πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἀναγκαίας στερεότητος νὰ συνδέσῃ ὅπισθεν τὴν ὁσφὺν μετὰ τοῦ δένδρου δι’ ὑπερείσματος. . .

Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τοῦ Ἐρμοῦ κάθηται ὁ μικρὸς Διόνυσος, τὸν ὅποιον ὁ θεὸς ὑποτίθεται φέρων πρὸς τὰς Νύμφας πρὸς ἀνατροφήν. Τὸ βρέφος τοῦ Διὸς καὶ τῆς Σεμέλης ἔχον περιβεβλημένα τὰ κάτω τοῦ σώματος δι’ ἴματίου, στηρίζει τὴν δεξιὰν ἐπὶ τοῦ ὕδου τοῦ Ἐρμοῦ, τὴν δὲ λείπουσαν ἀριστερὰν φαίνεται ὅτι προέτεινε ζητοῦν τι μετὰ πολλῆς προθυμίας· τοῦτο ἐκφράζει καὶ ἡ πρὸς τὰ ἔμπροσθεν φορὰ τοῦ σώματός του.

Πολλοὶ εἰκάζουσιν ὅτι διὰ τῆς ἀριστερᾶς ὁ Ἐρμῆς ἐμετεώριζε βότρυν*, καὶ τὸν ἀγαπητὸν εἰς αὐτὸν καρπὸν ἐζήτει νὰ λάβῃ ὁ Διόνυσος, καταλληλότατον ἄλλως γνώρισμα πρὸς δήλωσιν τοῦ μικροῦ θεοῦ. ”Αλλοι ὅμως παρατηροῦσιν ὅτι ὁ Ἐρμῆς δὲν ἔχει ἐστραμμένα

τὰ βλέμματα πρὸς τὸν παῖδα, καὶ κλίνει μὲν πως πρὸς τοῦτον καὶ τὴν κεφαλὴν κύππει μικρὸν πρὸς τὰ κάτω, ἀλλὰ τὸ βλέμμα αὐτοῦ καὶ ἡ στάσις καθόλου ἀμφοτέρων δεικνύουσιν ὅτι δὲν ἔχουσι προσηλωμένην τὴν ὄρασιν εἰς ὥρισμένον τι, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν ἀκοήν ἐντείνουσιν ἀκούοντες ἥχον τινα. Καὶ λέγουσιν ὅτι ὁ Ἐρμῆς ἐκροτάλιζε κρόταλα ἢ ἔσειε βαλάντιον περιέχον χρήματα, ἵνα θέλει διὰ τοῦ κρότου τὸν Διόνυσον. "Αλλοι πάλιν ὅτι, κρατῶν ρυτόν*, ἔχουνεν οἶνον εἰς τὸ ἀγγεῖον, τὸ δόποιον εἶχεν εἰς τὴν ἀριστερὰν διατίθεσις. "Οπως καὶ ἂν εἶχε, εἴναι λίαν εὐάρεστος ἡ ἀντίθεσις τῆς ἡρεμίας τοῦ Ἐρμοῦ καὶ τοῦ ὑπὸ σφοδρᾶς ἐπιθυμίας ταρασσομένου σώματος τοῦ Διόνυσου.

* Η ἡρεμία αὗτη τοῦ θεοῦ ἀποτυποῦται θαυμασίως κατ' ἔξοχὴν εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ἡ δόποια ἄμμα ἐκφράζει καὶ ἀρρητόν τινα εὐμένειαν καὶ ἀγαθότητα. Παρέχει δὲ ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀγάλματος ἀπαράμιλλον τύπον νεανικοῦ κάλλους. Πρόσωπον ὡοειδές, μικρὸν πρὸς τὰ κάτω ἀποστενούμενον, ὀφθαλμοὶ γοργοὶ καὶ ἀξιαγάπητοι σκιάζονται ἀνωθεν ὑπὸ ὀφρύων, οἱ δόποιοι ἡρέμα καμπυλοῦνται πρὸς τὰ ἄκρα, ρις εὐθυτενής, χείλη ἐπίμεστα,* μέτωπον καθαρόν, τοῦ

διποίου τὸ σαρκῶδες δέρμα κολπούμενον δις σχηματίζει κατὰ τὸ μέσον ρυτίδα. Κόμη βραχεῖα καὶ οὔλη περιστέφει τὸ κρανίον, τὴν δόποιαν διατίθεται ἀφῆκεν ἐπίτηδες τραχεῖαν, ἔξαίρων οὕτω τὴν ἀντίθεσιν αὐτῆς πρὸς τὴν λείαν καὶ ἀπαλὴν σάρκα.

* Η ἐπεξεργασία τοῦ σώματος καὶ τῆς ἐσθῆτος καταδεικνύει ὅτι εὐλόγως ἔξεθείαζον οἱ ἀρχαῖοι τὸν Προξιτέλη ὡς ἀριστοτέχνην εἰς τὴν μαρμαρογλυφίαν.

* Η ἀνθηρὰ σάρξ καταφαίνεται ὅτι ὅντως εἴναι θεοῦ δι' ἀμβροσίας καὶ νέκταρος τραφέντος, οὐδέποτε αἰσθανθέντος πόνον. Η λεία καὶ στίλβουσα ἐπιδερμὶς δὲν ἀποκρύπτει τὸ σφρῆγος ἀκμαίου σώματος.

τος, τούναντίον δὲ ὁ λίθος προσλαμβάνει μορφὴν ζωῆς καὶ αἰσθήσεως. 'Η ἐσθής εἶναι οὕτως ἔξειργασμένη μετ' ἄκρας ἐπιμελείας καὶ ἀληθείας ἄμα, ὡστε σαφῶς διακρίνεται ἡ ἀδρομερής—χονδροκόμιματος — χλαμὺς τοῦ Ἐρμοῦ τοῦ λεπτοῦ χιτῶνος τοῦ Διονύσου.

Τῆς παραστάσεως τὴν ἀλήθειαν ἔβοήθει καὶ ὁ χρωματισμὸς τοῦ ἀγάλματος. Διότι χρωματισμένα δὲν ἥσαν μόνον τὰ μετάλλινα προσαρτήματα, ὡς οἱ ἴμαντες τῶν σανδάλων καὶ τὸ κηρύκειον, τὸ ὅποιον ἔφερεν εἰς τὴν ἀριστερὰν ὁ θεός, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐσθής καὶ ἡ κόμη καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα, ὡς γίνεται φανερὸν ἐκ τινῶν σωζομένων ἰχνῶν τοῦ χρωματισμοῦ. Καὶ γνωστὸν εἶναι ἐκ μαρτυριῶν συγγραφέων ὅτι ὁ Πραξιτέλης ἐχρωμάτιζε τὰ ἔργα του.

Βλέποντες τὸν Ἐρμῆν ἀναγνωρίζομεν ὅτι ἐποιήθη ὄντως ὑπὸ τοῦ Πραξιτέλους, τοῦ «καταμίξαντος ἄκρως τοῖς λιθίνοις ἔργοις τὰ τῆς ψυχῆς πάθη». Τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἐνέχει ἀπαράμιλλον χάριν καὶ εἶναι τελειότατος τύπος τοῦ ἴδεώδους καλοῦ, χωρὶς κατ' ἐλάχιστον ν' ἀπομακρύνεται τῆς ἀληθείας.

«Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς»

Niz. Πολίτης

«Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ»

"Ἐνα ἀπὸ τὰ ἔξαιρετικὰ εύρήματα τῆς καλλιτεχνικῆς φαντασίας τῶν Βυζαντινῶν εἶναι ἡ «Θεία Λειτουργία», ἡ εἰκόνα ποὺ παριστάνει τοὺς ἀγγέλους νὰ ἵερουργοῦν στὸν οὐρανό. Εἶναι ὀρχαιοτάτη στὴ βυζαντινὴ τέχνη. Ἐμφανίζεται ἀπὸ τὸν δρον αἰῶνα σὲ χειρόγραφα εὐαγγέλια. Μόνο δμως ἀπὸ τὸν 14ον αἰῶνα μπαίνει στὸ ἀγιο-

γραφικὸ σύνολο τῆς ἐκκλησίας καὶ ἀπὸ τὸ 160 καὶ ὕστερα βρίσκει τὴν ἀνάπτυξί της. Μὲ τὴν ἀναμφισβήτητη πρωτοτυπία του ὁ κύκλος αὐτός, ποὺ βλέπομε ζωγραφισμένον στὸ Ἱερὸ τῆς ἐκκλησίας είναι τὸ κατακάθαρο ἔργο τῆς βυζαντινῆς φαντασίας, ποὺ δὲ θυμίζει τίποτε ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα ἢ ἀπὸ ἄλλη τέχνη.

Δὲν ξέρω καμμιὰν ἄλλη παράστασι μὲ θέμα τόσο ἀϋλο. "Ολες οἱ ἄλλες ποὺ ἔχουν θέμα τὸ Χριστό, μὲ ὅλο τὸν ύψηλὸ χαρακτῆρα ποὺ μπορεῖ νὰ πάρουν, είναι ἀναγκασμένες ν' ἀναμιχθοῦν μὲ ρεαλιστικὰ* καὶ ἰστορικὰ στοιχεῖα καὶ ἀποτελοῦν μᾶλλον μιὰ ζωγραφικὴ τῆς ἰστορίας, ἀν συγκριθοῦν μὲ τὴ «Θεία Λειτουργία», ζωγραφικὴ τοῦ ὑπεραισθητοῦ. Βέβαια καὶ ἡ παράστασι αὐτὴ δὲν είναι ξένη ἀπὸ ρεαλιστικὰ καὶ ἰστορικὰ στοιχεῖα. "Εγινεν ἀπάνω στὸ πρωτόκολλο τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς. Τὰ πρόσωπά της είναι καθωρισμένα καὶ φοροῦν τὸ βυζαντινὸ ἔνδυμα. Τίποτα ὅμως ἀπ' αὐτὰ δὲ ζημιώνει τὴν ἀϋλότητα τῆς σκηνῆς. 'Ἡ ἄμωμη προσοχή, μὲ τὴν δόποιαν ζωγραφίστηκε στοὺς ναοὺς τοῦ Ὁρους, δείχνει πόσο τὸ θέμα τοῦτο ἦταν καταληπτὸ ἀπὸ τὸ βυζαντινὸ μυστικισμό, ὥστε νὰ τὸ συλλάβουν οἱ ἀγιογράφοι σὲ θαυμάσια καθαρότητα, καὶ πόσο ἐπιβάλλεται περισσότερο ἀπ' ὅλη τὴν ἄλλη ἀγιογραφία. 'Εδῶ πρέπει κυρίως νὰ φανταστοῦμε πώς ὁ ζωγράφος κατὰ τὴ συμβουλὴ τῆς «Ἐμρηνείας»,* τρὶν πάρη τὸ πινέλλο στὸ χέρι, προσεύχεται.

'Η παράστασι αὐτὴ συνοδεύεται στὸ Ἱερὸ ἀπὸ μιὰν ἄλλη, ὅπου φαίνεται ὁ Κύριος δυὸ φορὲς δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ στὴν ἴδια τράπεζα νὰ προσφέρῃ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα στοὺς Ἀποστόλους. Τὴν ἴδεα τὴν πῆρε ἡ βυζαντινὴ τέχνη ἀπὸ τὴ Γραφὴ ποὺ μιλεῖ γιὰ τὸ Χριστὸ ὡς αἰώνιον ἀρχιερέα, ἀξίωμα ποὺ ἔλαβε «προσαγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀρχιερεὺς κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ», ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο, ποὺ διεξοδικὰ μέσα στὴν ἐπιστολὴ πρὸς Ἐβραίους ἀναπτύσσει τὸ νόημα τῆς ἀρχιερωσύνης τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπὸ τὰ σχετικὰ κείμενα τοῦ Χρυσοστόμου. 'Ο ὑπέρτατος ἀρχιερεὺς «ὅς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τῶν ἀγίων λειτουργός,» παριστάνεται νὰ προσφέρῃ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμά του στοὺς Ἀποστόλους, μοιρασμένους σὲ δυὸ συμπλέγματα. Στὴ σκηνὴ παραστέουν οἱ μεγάλοι φωστῆρες τῆς Ἐκκλησίας, διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων καὶ ἐκπρόσωποι τοῦ Χριστοῦ, καὶ διακονοῦν οἱ μάρτυρες καὶ οἱ ἄγιοι.

Στή «Θεία Λειτουργία» βρῆκε τὴν πλαστική του διατύπωσι ό κόσμος τῶν χριστιανικῶν ἰδεῶν. Καμμιὰ ἄλλη δὲν ἐμφανίζει τόσο τὴ ρυθμικότητα, τὸ ἔξαιρετικὸ γνώρισμα τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Ἡ φειδωλὴ καὶ μετρημένη διανομὴ τῆς ἐνέργειας στὰ πρόσωπα, τὸ ἡσυχὸ φτέρωμα, τὸ λιτανικὸ βάδισμα, τὸ καμπύλωμα τῶν σωμάτων, τὸ γραφικὸ αἰώρημα τῶν θυμιατῶν, ἡ σιγανὴ κίνησι, ποὺ ἀποφεύγει κάθε ἀνωμαλία καὶ κρατεῖ τὴ σκηνὴν στὸ ἄχραντο καὶ στὸ ὑπερκόσμιο, εἶναι χαρακτηριστικά τῆς. Οἱ ἄλλες συλλήψεις τῆς βυζαντινῆς τέχνης, οἱ περισσότερες, μποροῦν νὰ σχετισθοῦν μὲ ἀρχαῖα πρότυπα, ὁ Χριστός της μὲ Ἑλληνικὰ ἀνάγλυφα ἢ ζωγραφήματα, οἱ ἄγιοι τῆς μὲ ἀδριάντες φιλοσόφων καὶ ρητόρων, οἱ ἄγγελοι μὲ Ἐφήβους καὶ Νίκες. Μὰ στή «Θεία Λειτουργία», γνήσια χριστιανικὴ δημιουργία, εἶναι διατυπωμένο ὅ, τι ἀποτελεῖ τὴν αὐθυπαρξία τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὸ χαρακτῆρα τοῦ Βυζαντίου.

Δὲν εἶναι μόνο οἱ τοιχογραφίες τοῦ Ὁρους στὰ μοναστήρια καὶ στὰ δυὸ ἑκκλησάκια τῶν Καρυῶν, ποὺ μᾶς δείχνουν μὲ ἄμωμη προσοχὴ καὶ μυστηριακὴ τελετικότητα καὶ μὲ ἀγνές καὶ καθαρογραμμένες ἀγγελικὲς μορφές τὴ σκηνὴ τῆς Θείας Λειτουργίας. Στὸ Ὁρος ἔχει διασωθῆ τὸ ὀραιότερο γλυπτικὸ ἔργο μὲ τὴν παράστασι αὐτὴ καὶ ἀσφαλῶς καὶ τελειότερο δημιούργημα τῆς βυζαντινῆς μικρογλυφίας, ὁ λεγόμενος δίσκος τῆς Πουλχερίας ποὺ διατηρεῖται στὸ ιερὸ τῆς μονῆς Ξηροποτάμου—ἔργο τοῦ 12ου ἢ ἀσφαλῶς τοῦ 13ου αἰῶνος.

Τὸ ἀνάγλυφο ποὺ διακοσμεῖ ὁλόκληρο τὸ ἑσωτερικὸ τοῦ «Παναγιαρίου»* αὐτοῦ παριστάνει τὴ Θεία Λειτουργία διαμορφωμένη μὲ λαμπτρὴ διακοσμητικὴ πρόνοια, σύμφωνα μὲ τὸ σχῆμα τοῦ ἀντικειμένου, σὲ ὅμοκεντρους κύκλους, οἱ ὅποιοι τριγυρίζουν τὴν κυκλικὴν εἰκόνα τοῦ κέντρου—τὴ Θεοτόκο μὲ τὸ Βρέφος. Ἀποτελεῖται καθένας κύκλος ἀπὸ μικρὲς σκηνές, ὅλες σχετικὲς μὲ τὸ θέμα. Ἐτοι μέσα στὸ μικρὸ δίσκο ἀναπτύσσεται μιὰ ἔξιετεικὴ ποικιλία σκηνῶν τῆς Θείας Λειτουργίας, ἐναρμόνια διαμοιρασμένων, καὶ στὶς σκηνές αὐτὲς δὲν ἔχομε νὰ ἐκτιμήσωμε μόνο τὴν πλαστικότητα ποὺ εἶναι ἀξιοσημείωτη, μὰ καὶ τὴ θελκτικὴ χάρι.

Οἱ ἀρχαγγελοί Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ ποὺ θυμιατίζουν τὴν Παναγία ἔχουν θαυμαστὸ λίγυσμα, καὶ ἡ γαλήνια, ἡ ἐλαφρή, ἡ ἀέρινη κίνησι ποὺ ἀνταποκρίνεται στὸ μυστήριο τῆς Λειτουργίας

διατρέχει δόλο τὸ ἀνάγλυφο μὲ τὶς πολυάριθμες παραστάσεις του. Χάρις σ' αὐτὸ τὸ ἀπόκτημα τοῦ "Ορούς ξέρομε πώς τὸ θέμα τῆς Λειτουργίας ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ δείξῃ τὸ Βυζάντιο τὴν καλλιτεχνικὴ δύναμί του σὲ δυὸ τέχνες, στὴ ζωγραφικὴ καὶ στὴ γλυπτική, νεώτερα μὲ τὴ γνωστὴ «Λιτανεία τῶν ἀγγέλων» στὸ Μυστρᾶ καὶ παλαιότερα μὲ τὸ ἀνάγλυφο τοῦτο.

Δὲν ξέρομε ἀπὸ ποιό ἐργαστήριο ἥρθε. Μὰ ξέρομε πώς ὁ λεγόμενος δίσκος τῆς Πουλχερίας εἶναι ἔργο βυζαντινό, ἀπὸ τὰ πιὸ πλούσια, τὰ πιὸ ὕδριμα, τὰ πιὸ τελειόμορφα τῆς γλυπτικῆς τοῦ Βυζαντίου, ποὺ ἔχει διατηρήσει τὴν ἐνθύμησι τῆς ἑλληνικῆς ὁμορφιᾶς μέσα στὴ μικρογλυφία. Μὲ τὸ δισκάριο τῆς μονῆς Ξηροποτάμου καὶ μὲ τὴ Φιάλη* τοῦ Μανουὴλ Παλαιολόγου, ποὺ σφέζεται στὸ Βατοπέδι*, τὸ "Ορος κατέχει δυὸ ἀριστουργήματα, ποὺ εἶναι ἀρκετὰ μόνα τους αὐτὰ νὰ μᾶς δώσουν μιὰν ἰδέα τῆς ἐφημοσμένης τέχνης στὸ Βυζάντιο.

«Ἄγιον Όρος»

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

H ΔΟΞΑ

(Ζωγραφικὸς πίναξ Ν. Γύζη)

... Θέλω τὸ ἀθανατὸν ἐπίγραμμα τοῦ μεγάλου ποιητοῦ νὰ πλανηθῇ πρῶτον εἰς ψιθυρισμὸν ἐνθουσιώδη ἐπάνω εἰς τὰ χείλη ὄλων μας :

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὄλομαυρη ράχι,
περπατῶντας ἡ Δόξα μονάχη,
μελετᾶ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ,
γινωμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
ποῦχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ

* Έχει κάτι τὸ ἔξοχως ἀρρενωπὸν ἡ Δόξα αὐτή, ἡ πινδαρικὸν* ἔχουσα τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸ κάλλος· ὑψηλὸν καὶ μονῆρες πνεῦμα περιπλανώμενον εἰς τὴν αἱματοβαφῆ γῆν· δαιμόνιον, ὑπέργειον, ἔγγραφον εἰς τὰς ἀθανάτους δέλτους τῆς αἰωνίας μνήμης τὰ ὀνό-

ματα τῶν ἐλευθερωτῶν, δύναμις ὑπερκόσμιος συλλαβίζουσα εἰς στροφὴν ὅμνου τὸ δόνομα τῆς Ἐλλάδος τῶν ἐρειπίων, τῶν αἵμάτων, τῶν θυσιῶν, τῆς αὐταπαρνήσεως.

Οἱ δύο ποιηταί, ὁ ποιητὴς τοῦ χρωστῆρος καὶ ὁ ποιητὴς τοῦ λόγου, συνηντήθησαν εἰς τὸ ὑψος τῆς ἐμπνέυσεώς των καὶ ἐπεκοινώσησαν διὰ τῆς μυστηριώδους συναφείας τῶν ψυχῶν. Καὶ οἱ δύο ἐσταμάτησαν εἰς τὴν αὐτὴν εἰκόνα· ἡ Δόξα στεφανωμένη μὲ τὸ στεφάνι τῶν δλίγων χορταριῶν, ποὺ ἀφῆκε τοῦ βαρβάρου ἡ ὀλεθρία πνοὴ νὰ φύωνται ἀκόμη εἰς τὰ ἐρημωμένα Ψαρά.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ Σολωμὸς μ' ἐνέπινευσεν, ἔλεγεν ὁ Γύζης ἀπαντῶν εἰς τὰς ἐπικρίσεις καὶ ἐπιφυλάξεις περὶ τῆς Δόξης του. Δὲν ἡθέλησα ν' ἀντιγράψω τὸν Σολωμόν. Ἐγὼ ἡθέλησα ν' ἀντιγράψω τὴν Δόξαν ὅπως τὴν ἡσθάνθην. Ἐπερίμενα τὸ σχέδιον αὐτὸν νὰ τὸ ἔξετεινα μίαν ἡμέραν εἰς καμμίαν μεγάλην εἰκόνα, πίνακα ἑλληνικόν, ὁ δποῖος νὰ γίνῃ ὁ πυρὴν ἐλληνικῆς Βαλχάλας*. Τώρα ὅμως, ποὺ δὲν ἐνοήθη, θὰ τὸ κάψω, θὰ παραγγείλω εἰς τὰ παιδιά μου νὰ τὸ κάψουν!

Ἐύτυχῶς ἡ παραγγελία δὲν ἐδόθη. Ἡ Δόξα τοῦ Γύζη ἐσώθη διὰ τὴν τέχνην· ἐσώθη διὰ τὴν φήμην τοῦ καλλιτέχνου.

«Νικόλαος Γύζης»

Δημ. Γ. Κακλαμάνος

ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΚΑΥΓΑΣ

('Επὶ τῆς δύμωνύμου εἰκόνος τοῦ Γ. 'Ιακωβίδη)

Ο μικρός μας σήμερον ἔχει ὀλίγον νευριάσει. Καὶ φιλονικεῖ ἴδιως μὲ τὰς μεγαλυτέρας του ἀδελφάς. Αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἔχει ἀρπάσει ἀπὸ τὰ μαλλιά τὴν ἀδελφήν του καὶ μὲ ὀξείας κραυγάς θέλει νὰ τῆς δώσῃ νὰ ἐννοήσῃ ὅτι δὲν ἀστειεύεται καὶ ὅτι είναι πολὺ δυνατός, ὅταν είναι θυμωμένος. Τὸ δίκαιον είναι προφανῶς μὲ τὸ μέρος του. Κρατοῦσε ἔνα ὠραίον εὔχυμον ὄχλαδι καὶ ἡ μεγαλυτέρα ἀδελφή του, διὰ νὰ ἀστειευθῇ τὸ ἐπῆρε καὶ τὸ κρατεῖ μακριά.

— Αὐτὸν τὸ ἀστεῖο δὲν ὑποφέρεται, θὰ εἴπε μέσα του ὁ μικρός.

Καὶ ἐπειδὴ φαίνεται δὲν θὰ ἔγινε τώρα διὰ πρώτην φοράν, ἔχασε πλέον τὴν ὑπομονήν του καὶ ἐπετέθη κατὰ τῆς ἀδελφῆς του. Τὴν

επιασεν ἀπὸ τὰ μαλλιά, διὰ νὰ τὴν ἔξαναγκάσῃ νὰ τοῦ ἐπιστρέψῃ τὸ λαχταριστὸν ἄχλάδι.

Ἡ γιαγιά, ἡ ὅποια κρατεῖ εἰς τὰ γόνατά της τὸν μικρὸν μαχητήν, παρακολουθεῖ μὲ χαμόγελον τὸν παιδικὸν αὐτὸν «καυγᾶν». Καὶ τὰ ἄλλα παιδιά καθήμενα εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς τραπέζης βλέπουν τὰς διαφόρους φάσεις τῆς πάλης καὶ προσπαθοῦν νὰ μαντεύσουν τὴν πιθανὴν ἔκβασίν της.

— Ποιός ἀπὸ τοὺς δύο θὰ ὑποχωρήσῃ;

‘Ο μπέμπης εἶναι μικρός, ἀλλὰ ἔχει ἴσχυρὰς χεῖρας. Αὐτὴν τὴν φορὰν δὲ δὲν ἔννοει ν’ ἀφήσῃ τὰ μαλλιά τῆς ἀδελφῆς του, ἐάν δὲν τοῦ ἐπιστραφῇ τὸ ἀρπαγὲν ἄχλάδι. Ἡ μεγαλυτέρα ἀδελφή, μολονότι πονεῖ, ὑπομένει ἀκόμη διὰ νὰ κουράσῃ τὸν ἐπιτιθέμενον καὶ προσπαθεῖ μὲ τὴν δεξιὰν χεῖρα, (διότι μὲ τὴν ἄλλην κρατεῖ τὸν καρπὸν τῆς ἕριδος) ν’ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ μικροῦ τὰ δεινοπαθοῦντα μαλλιά της.

‘Η σκηνὴ εἶναι ἐκτάκτως ἐνδιαφέρουσσα. Τὴν παρακολουθοῦμεν καὶ ἡμεῖς μὲ ζωηρὰν προσοχὴν καὶ θὰ εἴχομεν ὁμολογουμένως τὴν περιέργειαν νὰ μάθωμεν τὸ τέλος τοῦ σκληροῦ αὐτοῦ ἀγῶνος.

Τὸν πίνακα μὲ τὸ διασκεδαστικὸν αὐτὸν θέμα ἔχει ζωγραφίσει ὁ “Ελλην ζωγράφος Γεώργιος Ιακωβίδης. ‘Ο Ιακωβίδης, ὅστις ἥτοκαὶ λαμπρὸς ζωγράφος καὶ γλύπτης ἀξιόλογος, ἐγεννήθη εἰς τὴν Μυτιλήνην τὸ 1858 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις ἐσχάτως. Διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη καθηγητής καὶ διευθυντής τῆς ἐν Ἀθήναις Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Τὰ θέματα τῶν καλυτέρων καὶ γνωστοτέρων ζωγραφικῶν συνθέσεών του εἶναι σκηναὶ τῆς παιδικῆς ζωῆς ἐκ τοῦ οἰκιακοῦ περιβάλλοντος. Δεινὸς παρατηρητής καὶ λάτρης ἐνθερμος τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς, ἐζωγράφισεν πολλὰς σκηνάς της μὲ μεγάλην τέχνην. Σήμερον δὲ οἱ πίνακές του κοσμοῦν πολλὰς πτινακοθήκας καὶ μουσεῖα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς.

‘Ο «Παιδικὸς καυγᾶς» εἶναι ἀσφαλῶς ἀπὸ τὰς καλυτέρας συνθέσεις του. ”Ἐχει πλούσια χρώματα, ζωηρὸν φωτισμὸν καὶ σχέδιον καθαρὸν καὶ ἀρμονικόν. Ἡ σπουδαιοτέρα ἀρετή του εἶναι ἡ ζωντανὴ καὶ φυσικὴ ἀναπαράστασις αὐτῆς τῆς διασκεδαστικῆς καὶ συχνὰ παρατηρουμένης σκηνῆς.

‘Ο ἔξωργισμένος μπέμπης ἔχει φιλοτεχνηθῆ μὲ μεγάλην δεξιότητα. ‘Ολόκληρον τὸ μικρὸν σῶμα δονεῖται ἀπὸ τὴν δργήν. ”Ἐχει

συνοφρυνθή. Τὰ χαρακτηριστικά τοῦ προσώπου του παρουσιάζουν τὴν ἔντονον σύσπασιν τοῦ θυμοῦ, τὸ στόμα εἶναι ἀνοικτὸν — δι μικρός μας κραυγάζει—καὶ τὰ νευρώδη μικρὰ χέρια του τεντωμένα κρέμονται ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τῆς ἄρπαγος ἀδελφῆς του.

'Εκείνη μᾶς ἔχει στρέψει τὰ νῶτα καὶ ἔτσι δὲν βλέπομεν τὸ πρόσωπόν της. 'Απὸ τὴν στάσιν ὅμως τοῦ κορμοῦ της καὶ τὴν θέσιν τῶν χειρῶν μαντεύομεν τὴν ἔντονον προσπάθειαν τὴν ὅποιαν καταβάλλει, διὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὴν ἐπίθεσιν χωρὶς πολλὰς ζημιάς.

Τὸ πρόσωπον τῆς γιαγιᾶς ἔχει θαυμάσια ἀποδοθῆ. Καθὼς ἔχει κλίνει πρὸς τὰ ἐμπρός καὶ ὀλίγον λοξῶς τὴν κεφαλὴν διὰ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν πάλην, τὸ ρυτιδωμένον πρόσωπόν της ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸ στιλπνὸν καὶ ζωηρὸν τοῦ μικροῦ ἐγγονοῦ. 'Απὸ τὴν ἀντίθεσιν αὐτὴν ἀποδεικνύεται περισσότερον καὶ τὸ γῆρας μὲ τὴν σεβασμίαν ἡρεμίαν· καὶ τὴν ἀγαθότητά του καὶ ἡ βρεφικὴ ἥλικια μὲ τὴν ζωηρότητα καὶ τὴν ἀκμήν της. 'Ο Ιακωβίδης ἀγαπᾷ αὐτοῦ τοῦ εἰδους τὰς ἀντίθεσεις. Εἰς τοὺς πίνακάς του, ποὺ εἰκονίζονται σκηναὶ ἀπὸ τὴν παιδικὴν ζωὴν, γηραιά, σιθησμένα πρόσωπα παρουσιάζονται παραπλεύρως πρὸς τὰ παιδικὰ πρόσωπα, λάμποντα ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀκτινοβολοῦσαν νεότητα. 'Η ἀντίθεσις ἀναδεικνύει ἔντονώτερα καὶ τὰ μὲν καὶ τὰ δέ.

'Η ἀντίθεσις ὑπάρχει ἐδῶ καὶ εἰς τὴν ἔκφρασιν, ἡ ὅποια ἀποτύπωνται ἀπάνω εἰς τὰ πρόσωπα τῆς γιαγιᾶς καὶ τοῦ ἐγγονοῦ. 'Η φυσιογνωμία τῆς γιαγιᾶς φωτίζεται ἀπὸ τὸ ἀγαθὸν χαμόγελον τῆς βαθείας στοργῆς καὶ τῆς ὀπεράντου ὑπομονῆς καὶ μακροθυμίας. 'Αντιθέτως τὸ πρόσωπον τοῦ μικροῦ ἐγγονοῦ ἔχει τὸ ἔντονον καὶ νευρῶδες ὑφος τῆς ὄργης. 'Η νεότης εἶναι πάντοτε ὁρμητική, τὸ γῆρας ἦρεμον καὶ γεμᾶτον ἐγκαρτέρησιν.

Καὶ τὰ ἄλλα δύο παιδιά, εἰς τὸ δεξιὸν τοῦ πίνακος, εἰκονίζονται μὲ διάφορον τὸ καθένα ἔκφρασιν εἰς τὸ πρόσωπον, ἀνάλογον πρὸς ὃ, τι ἐκείνην τὴν στιγμὴν αἰσθάνεται τοῦ καθενὸς ἡ ψυχή. Τὸ ἀγόρι βλέπει τὴν πάλην μὲ τὴν περιέργειαν καὶ μὲ κάποιαν μαχητικὴν συμπάθειαν. Φαίνεται ὅτι ἐπιδοκιμάζει τὴν ἐπίθεσιν καὶ νομίζει κανείς, ἔτοι καθὼς τὸ βλέπει προστηλωμένον καὶ ἀνυπόμονον, ὅτι συμμετέχει νοερῶς καὶ αὐτὸς εἰς τὴν πάλην. 'Αντιθέτως ἡ μικροτέρα ἀδελφή του γελᾷ μὲ ἀφέλειαν καὶ διασκεδάζει ἀπλῶς μὲ τὸ θέμα." Ἐχει καὶ τὰς δυὸ χεῖρας ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ στηρίζει ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲ ἡσυχίαν τὴν

κεφαλήν της. Είναι ἀπλῶς θεατής. Τίποτε περισσότερον.

"Αξιον προσοχῆς είναι πόσον ἐπέτυχεν ὁ ζωγράφος νὰ κάμη συμμετρικὸν τὸν πίνακά του. Εἰς τὸ ἀριστερὸν ἡμισυ ἔχει βέβαια συγκεντρώσει τρία πρόσωπα, ἀλλὰ δὲν ἥτο δυνατὸν νὰ γίνῃ ἄλλως. Οἱ συμπλεκόμενοι ἔπρεπε νὰ είναι ὁ εἰς πλησίον τοῦ ἄλλου, ὁ δὲ μικρὸς ἔγγονός της ἔχει πάντοτε τὴν θέσιν του ἐπάνω εἰς τὰ γόνατα τῆς ἡλικιωμένης γιαγιᾶς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ ἀριστερὸν ἡμισυ τοῦ πίνακος ἔγινε βαρύτερον. Θὰ κατεστρέφετο λοιπὸν ἡ ἴσορροπία τοῦ πίνακος, ἐὰν δὲν ἐφρόντιζεν ὁ καλλιτέχνης νὰ συμπληρώσῃ μὲ τὴν ἐπίπλωσιν τὸ βάρος τοῦ δεξιοῦ τμήματος τῆς εἰκόνος, ὅπου θὰ εὑρίσκοντο μόνον δύο πρόσωπα — τὰ ἄλλα δύο παιδιά. Ἡ τράπεζα μὲ τὰ δύο καθίσματα εὑρίσκονται πράγματι ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὸ δεξιὸν ἡμισυ τῆς εἰκόνος καὶ τοιουτορόπως ὁ πίναξ γίνεται συμμετρικός.

'Εντύπωσιν τέλος μᾶς κάμνει εἰς αὐτὸν τὸν πίνακα ὁ ἀπλοῦς ἐσωτερικὸς διάκοσμος τοῦ δωματίου, ἐντὸς τοῦ ὅποιου ἐκτυλίσσεται ἡ σκηνή. Μὲ πολὺ ὀλίγα, ἀλλὰ χαρακτηριστικὰ ἀντικείμενα, κατορθώνει ὁ καλλιτέχνης νὰ μᾶς εἰσαγάγῃ εἰς τὸ περιβάλλον, ποὺ ζῇ καὶ κινεῖται ὁ μικρὸς αὐτὸς παιδικὸς ὄμιλος. Καὶ μᾶς τὸ παρουσιάζει μὲ ὅλην τὴν συμπαθητικὴν οἰκείότητα καὶ τὴν γλυκεῖαν θαλπωρήν, τὴν ὅποιαν πράγματι ἔχει ἡ οἰκογενειακὴ ἑστία.

Δοκιμάζομεν αὐθορμήτως συγκίνησιν, ὅταν βλέπωμεν μέσα εἰς τόσον ζεστὸν ἀπὸ ἀγάπην οἰκογενειακὸν περιβάλλον αὐτὸν τὸν ἐπικίνδυνον καὶ διασκεδαστικὸν παιδικὸν «καυγᾶν». Είναι μία σκηνή, τὴν ὅποιαν ὀλίγον ὡς πολὺ ἔχομεν ὅλοι ζήσει.

Καὶ μᾶς φαίνεται ὅτι εἰς τὸν πίνακα αὐτὸν ἔχει ἀποτυπωθῆ καὶ διατηρεῖται μία προσωπικὴ μας ἀνάμνησις.

Ἐιμεθα εὐγνώμονες εἰς τὸν ζωγράφον Ἱακωβίδην, διότι μὲ τὴν τέχνην του ἐζωντάνευσε τὴν χαριτωμένην αὐτὴν σκηνὴν εἰς ἓνα ὡραῖον πίνακα. Τὸν βλέπομεν καὶ γινόμεθα πάλιν μὲ τὴν φαντασίαν μας μικρὰ παιδιὰ καθισμένα εἰς τὰ πόδια τῆς ἀλησμονῆτου γιαγιᾶς μας, μὲ τὴν μανδήλαν εἰς τὴν κεφαλήν της καὶ τὸ χαμόγελον εἰς τὰ χείλη της, παίζομεν μὲ τοὺς ἀδελφούς καὶ τὰς ἀδελφάς καὶ μαλώνομεν ἀκόμη, ἀλλὰ χωρὶς κακίαν — ὅπως ἀκριβῶς τὰ μικρὰ παιδιὰ τῆς εἰκόνος μας.

Θ. Παπακωνσταντίνου

ΤΟ «ΞΕΡΡΙΖΩΜΕΝΟ ΔΕΝΤΡΟ» ΤΟΥ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗ

Κάθε φορά που ξεφυλλίζω τούς τόμους του Βαλαωρίτη, σταματώ μὲν ξεχωριστή προσοχή στὸ ποίημα που ἐπιγράφεται: «Τὸ ξερριζωμένο δέντρο». Είναι συνθετικὸ ποίημα: μέσα του δείχνονται σχεδὸν ὅλοι οἱ τρόποι που μεταχειρίζεται ὁ ποιητὴς στὰ τραγούδια του. Δὲν ξέρουμε τὸ ποίημα μόνο, ξέρουμε καὶ τὴν ιστορία του. Καθὼς τὰ συνταιριάζει μέσα στὴν πατριδολάτρισσα ψυχὴ του, ποιητικὴ καὶ πολιτικὴ, ἔτσι ὁ ίστοριοδίφης καὶ λεξιθήρας ποιητὴς ἔξηγει σὲ σημειώματα καὶ σὲ λεξιλόγια, συμπληρώνει καὶ ὑπομνηματίζει τὸ στίχο μὲ τὸν πεζὸ λόγο. Κι ἔτσι μᾶς ἐμπιστεύεται μαζὶ μὲ τὸ ἔργο καὶ τὸ ὅργανο που τὸ μαστόρεψε καὶ τὴν ἀφορμὴ τοῦ ἔργου, μᾶς παραδίνει καὶ τὸ μηχανισμὸ τῆς ἔργασίας. Τὸ σύστημα τοῦτο μπορεῖ νὰ σβήνῃ μέγα μέρος ἀπὸ τὴν ὀνειρεμένη μυστικὴ γοητεία ἐνὸς τραγουδιοῦ. Ἄλλὰ ὁ Βαλαωρίτης δὲν φροντίζει πῶς νὰ μᾶς ταξιδέψῃ στὴ χώρα τοῦ ὀνείρου, πῶς νὰ μᾶς ἀνυψώσῃ στὸν οὐρανὸ τοῦ ἐκστατικοῦ, κοιτάζει περισσότερο πῶς νὰ ξυπνήσῃ τὴν ἐνέργεια, πῶς νὰ μᾶς σπρώξῃ μπροστὰ μὲ τὸν ἐνθουσιασμὸ τοῦ πατριδολάτρη. Καὶ σὰ νὰ πιστεύῃ πῶς αἰσθάνεται ζωηρότερα ὅ,τι καὶ καλύτερα καταλαβαίνεις. Τὸ «ξερριζωμένο δέντρο» σφιχτανταμώνει τὸ ὑποκείμενο τοῦ ποιητῆ καὶ τ' ἀντικείμενα ποὺ τὸν συγκινοῦν ἀράδ' ἀράδα. Είναι μαζὶ ζωγραφιά, παράδοσι, ρεμβασμός, αύτοβιογραφία, θρῦλος καὶ θρῆνος.

Ἄπὸ τὸ ἔξοχικό του ἐρημητήριο τῆς Μαδουρῆς ξαγναντεύει τὸ κατέβασμα ἐνὸς χειμάρρου που ἔσερνε στὰ τρικυμισμένα του νερὰ ἐνα θεόρατο δέντρο. Κατὰ τὸν τρόπο του, τὸ θέαμα τοῦ γίνετ' ἐμπνευστι, ποίημα ἡ ἐμπνευστι, τὸ ποίημα διήγησι, καὶ ἡ διήγησι ξετυλίσσεται δραματικά. Ο διάλογος κι ἐδῶ. Πάντα ἐπικός.

Δέντρο, πῶς κοίτεσαι νεκρό στὸν ἄμμο τοῦ γιαλοῦ μου ;
 Ποιό χέρι σὲ ξερρίζωσε, ποιά δύναμι σὲ πῆρε
 ἀπὸ τὴν ράχη τοῦ βουνοῦ καὶ σ' ἔρριξε στὸ κῦμα ;
 'Εσένα τὰ γεράματα δὲ σ' εἶχαν σαρακώσει,
 στ' ἀτάραγα κλωνάρια σου ἑκατοστάδες χρόνοι,
 χωρὶς νὰ τὰ λυγίσουνε, ἐστέκαν σωριασμένοι,
 στὴ σιδερένια φλούδα σου, χωρὶς νὰ τήνε γδάρῃ,
 τοῦ λόγγου τ' ἀγριοδάμαλο τὰ κέρατα ἐτροχοῦσε.
 Πές μου, πῶς κοίτεσαι νεκρό, ρουπάκι, στὸ γιαλό μου ;

— Κατέβαινε όλοφούσκωτο, ἀποκρίνεται τὸ δέντρο, καὶ τῆς ρεμματίᾶς τὸ πλημμύρισμα ζωγραφίζεται μὲ τὴν πλούσια παραστατικότητα τῆς γλώσσας τοῦ ποιητῆ.

Κατέβαινε όλοφούσκωτο προχτὲς τὸ Δημοσάρι,
 μουγκρίζοντας στὸ διάβα του σὰ νὰ ζητοῦσε ἀμάχη.
 Δὲν τὸ βαστοῦσαν ριζιμιά, δὲν τὸ κρατοῦσαν φράχτες.
 Στὸ πέρασμά του ἐγέρνανε σὰ νὰ τὸ προσκυνοῦσαν
 οἱ σχῖνοι, τ' ἀγριοπρίναρα. Τὸ κῦμα στὸ θυμό του
 ἐρροβοῦσε πάντα ἐμπρός...
 καὶ πέφτει κατακέφαλα μ' ὅλη τὴν ἀντρειά του,
 γιὰ νὰ ρουφήξῃ ἔνα κοντρὶ ποὺ τόφραζε τὸ δρόμο.

Μὰ ἡ πέτρα, τὸ κοντρὶ — καθὼς τὴ λέει — σχετίζεται μὲ τοπικὴ παράδοσι ὀρκετὴ γιὰ νὰ βάλῃ σὲ κίνησι τὴν ἀρματωλική, τὴν 'Ελληνική — θὰ ἔλεγε ξεχωριστὰ στὴν περίστασι τούτη — φαντασία-τοῦ ποιητῆ. 'Απάνω στὴν πέτρα ἐκείνη μὲ προδοσιὰ σκοτώθηκε ὁ Ἀργύρης. Ποιός εἰν' αὐτὸς ὁ Ἀργύρης; 'Απλούστατα, καθὼς θὰ λέγαμε στήμερα μὲ τὴν πεζὴ γλῶσσα καὶ μὲ τὴν πεζότερη σκέψι μας, ἔνας φυγόδικος, ἔνας ληστής, πληγὴ καὶ τρομάρα τοῦ τόπου του, ἔνας ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ζοῦνε μὲ τὸ βόλι καὶ μὲ τὸ μαχαίρι, κι ἀπὸ βόλι πεθαίνουν, ὅταν δὲν προφτάσῃ ἡ δικαιοσύνη νὰ κάμη τὴν κρίσι της μὲ τὴ λαιμητόμο. "Ομως ὁ Ἀργύρης θάμπωνε καὶ βάσκαινε τὴ λαϊκὴ φαντασία καὶ μὲ τὸν τρόμο ποὺ ἔσπερνε καὶ μὲ ὅλη τὴ λάμψι τῆς παλληκαριᾶς καὶ τῆς ἀντρειοσύνης μέσ' ἀπὸ τὸ σκότος τῆς ψυχῆς του. Κακούργος, αίμοβόρος, ἀδιάφορος. "Ηταν

ἀντρειωμένος, αύτὸ δέ τον ἔφτανε. Εἰδωλο! ἡ λατρεία τῆς δύναμης. Στὴν περίπτωσι τούτη ἡ ποιητικὴ ίδέα τῆς ζωῆς ἀντίμαχη μὲ τὴν ἡθικολογικὴν ἀντίληψι τῆς ζωῆς. «Ἐνας ἀληθινὸς ζωγράφος», λέγει κάπου ὁ μεγάλος κριτικός, δ Ταίν, «θὰ ίδῃ μ' εὐχαρίστησι ἐνα καλὰ συναρμοσμένο, ἐνα στιβαρὸ χέρι ἀπλωμένο, κι ἂς ἀπλώνεται τὸ χέρι ἐκεῖνο γιὰ νὰ σκοτώσῃ κάποιον». Κι ἐνας ποιητής σὰν τὸν Βαλαωρίτη, δηλαδὴ ὁ 'Ελληνικὸς λαὸς μέσα σὲ ὅ,τι κρύβει καθαρώτερο καὶ βαθύτερο, ἀλλὰ καὶ γενικότερα, ἐνας ζωγραφικὸς καλλιτέχνης, ποὺ βλέπει καὶ ποὺ τιμᾶ τὴ ζωὴ πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἀπὸ τὴν ὄψι τῆς τὴν πλαστικὴν καὶ τὴν αἰσθητικὴν, παράξενο δὲν εἶναι πῶς παρασταίνει τὸν 'Αργύρη μὲ ὄραματικὰ χρώματα ποὺ φαντάζουν, πῶς δὲν μπορεῖ καλὰ νὰ κρύψῃ τὸ θαυμασμό του πρὸς τὴ δύναμι, ὅσο κι ἀν εἶναι ἀντικοινωνικὴ καὶ ἀποτρόπαια ἡ ἐκδήλωσί της, κι ἂς τὴν ἔξαγνιζη τὸ μαρτύριο τῶν τουρκομάχων ἡρώων κλεφτῶν, τῶν Κατσαντωναίων καὶ τῶν Βλαχάβηδων. Φταῖνε οἱ καιροὶ γιὰ τοῦτο. Μήτε μπορεῖ νὰ κρύψῃ τὴν καταφρόνεσί του πρὸς τοὺς ὅθλους ποὺ μὲ προδοσία τὸν χτυπήσανε, ὅσο κι ἀν ἥταν οἱ ἀνθρώποι ἐκεῖνοι εὐεργέτες τοῦ τόπου μὲ τὸ θάνατο τοῦ ληστῆ.

— "Εστεκα ἔγώ καὶ κοίταζα, (μιλεῖ τὸ δέντρο) κι ἀπ' τὴ βουβὴ τὴν πέτρα

ἄκουσα τότε μιὰ φωνὴ σὰ νᾶβγαινε ἀπ' τὸν "Ἄδη:

— Πέρνα, ποτάμι, μέρισσε, σύρε νὰ σκιάζῃς ἄλλους.

'Εμὲ μὲ πάτησε βαρὺ ποδάρι ἀντρειωμένου,
μὲ στοίχειωσε τὸ αἷμά του κι είμαι θεμελιωμένο,
γιὰ νὰ φωνάζω ἀνάθεμα σὲ κείνους ποὺ προδίδουν.

Είμαι τ' 'Αργύρη τὸ κοντρί, είμαι τ' 'Αργύρη ὁ τάφος.

Τὸ κῦμα ἀναστηλώθηκε, ἀφρομανάει, θεριεύει.

Τότε μὲ μιᾶς ἐψήλωσε κι ἡ πέτρα τὸ κεφάλι
καὶ στὸν πλαστὺ τὸν ὅμο τῆς τ' ἀγιόκλημα ἀνθισμένο
ξαπλώθηκε σὰ νᾶτανε τοῦ σκοτωμένου ἡ χήτη.

'Ολόγυρά της οἱ μυρτιὲς γοργὰ συμπυκνωθῆκαν,
σφιχτὰ τὴν ἐπερίπλεξαν καὶ φάνηκε ὁ 'Αργύρης
ὅλορθος...

Φεύγουν μὲ τρόμο τὰ νερά. Τοῦ πεθαμένου ὁ ἵσκιος
τὰ κυνηγάει καὶ τὰ πατεῖ. Τὸ χνότο του τὰ σκιάζει.

Αρμένιζε τὸ φάντασμα. Τὰ νεκρολίβανά του
τάχει φτερούγια στὰ πλευρὰ κι ἀνεμοδέρνει ὁ Χάρος.

Ο σεισμὸς αὐτὸς κι ὁ χαλασμὸς ἀπὸ τὸ πέρασμα τοῦ βρυκόλακα ἐκείνου, ὅμως πάντα στοιχείου δύναμης καὶ καταστροφῆς, πῆρε σθάρνα καὶ τὸ χιλιόχρονο δέντρο, τὸ σύντριψε, τὸ ξερρίζωσεν

Ἐδῶς ἀλλάζει ὁ τόνος. Τὸ δέντρο θυμᾶται πώς εἶχε γνωριμιὰν ἀπὸ καιρὸ μὲ τὸν ποιητή. Μιὰ φορὰ ὁ κυνηγὸς ποιητὴς ἥρθε μὲ τὰ λαγωνικά του καὶ πλάγιασε στὸν ἵσκιο του. Χάραξε στὴ φλούδα τ' ὄνομά του. "Ἔτσι ἀδερφώθηκε μὲ τὸ δέντρο. «Σ' ἀγάπησα, μὲ θέλεις;» Νά! κάποια θέρμη ὑποκειμενισμοῦ μᾶς ἔρεθιζει. Πίσω ἀπὸ κάποιο παραπέτασμα κάτι σαλεύει, κάποια ψυχὴ συγκινημένη δειλά ζητᾶ νὰ προσφερθῇ στὰ μάτια μας. 'Ο λυρισμός. 'Ο ποιητὴς ἔτοιμαζεται νὰ μᾶς μιλήσῃ γιὰ τὰ ἴδιαίτερα τῆς ζωῆς του. 'Η ἡρωϊκὴ φαντασία παραμερίζει. Σωπαίνει ἡ ἀπικὴ παράδοσι. Κάτι ἀκοῦμε σὰ χτυπόκαρδο. Καὶ τῆς ἐνέργειας ὁ ἀνθρωπὸς καὶ τῆς ἀντρεῖᾶς ὁ διαλαλητὴς στὴν ἐσώψυχη ἐκείνη κατανυχτικὴ στιγμὴ τί πρωτοθυμᾶται; Τὸ θάνατο πρωτοθυμᾶται τὴν ὥρα ἐκείνη, γιατὶ είναι ὁ θάνατος μὲ τὴν ἀγάπη καὶ στὴ ζωὴ καὶ στὴν τέχνη δυσκολοχώριστα ἰδανικά. Θέλει νὰ τοῦ γίνη τὸ νεκροκρέβατο ἀπὸ τὰ σανίδια τοῦ δέντρου.

Καὶ χίλιοι μύριοι στοχασμοὶ σκληρὰ μὲ μαρτυρεῦαν,
θυμήθηκα τὴν νιότη μου, ὅταν μὲ στὴν καρδιά μου
ἔφύτρωνε ἄδολ' ἡ χαρά...

Ο Βαλαρίτης, λυρικός! Γυρνᾶς πρὸς τὸν κόσμο τὸν καθ' ἔσαυτὸ δικό του, τὸν ξεχωριστό. 'Ακούει τοὺς χτύπους τῆς καρδιᾶς του. Λέει ἔγω. Τὸ «σόλο» τῆς ἐνθύμησης ἔτοιμο, ποιός ξέρει γιὰ ποιάν ἔξομολόγησι μέσα σὲ ποιό κελάθδισμα! 'Η ὑποκειμενικὴ διάθεσι φαίνεται κι ἀπὸ τὴ φροντίδα τοῦ γυρισμοῦ πρὸς τὸν ὄμοιοκατάληκτο στίχο, πρὸς τὴ ρίμα, τὸ κατ' ἔξοχὴν γνώρισμα τῆς νεώτερης ὑποκειμενικῆς τέχνης, ἡ ρίμα μὲ τὸ γύρισμα τοῦ ἴδιου ἥχου συμβολίζει τὴν ψυχὴ πρὸς τὸν ἔσαυτό της ὅλο σὰ ν' ἀγωνίζεται νὰ ξαναγυρίζῃ.

Ξένοιαστη τότε ἀνέμιζε σὰ νᾶτανε ξεφτέρι
ἀκαταδάμαστη ἡ ψυχὴ κι ἔπαιρνε γιὰ λημέρι
πότε τὰ πεῦκα τοῦ βουνοῦ, πότε τὰ κυπαρίσσια
καὶ πότε φώλιαζε κρυφὰ μέσα στὰ ρημοκκλήσια
καὶ γύρευε φαντάσματα. Μονάχη, ἀποσταμένη
εὔρισκε ἐκεῖ παρηγοριά. Τὴν νῦχτα οἱ πεθαμένοι
τὴν ἔπαιρναν πνευματικό, κι ἐκείνη γιὰ λουλούδια
τοὺς ἔρριχνε μνημόσυνα, τοὺς ἔδινε τραγούδια.

'Αλλὰ καὶ στοὺς στίχους τούτους καὶ σ' ὅλο τὸ ποίημα τίποτε
δὲ μᾶς φωτίζει τὴν ζωὴ τοῦ ποιητῆ μὲ κάποιο κρυφό, ἰδιαίτερο,
πρωτόφαντο φῶς. 'Ο ἴδιος πάντα, ἀπόγονος τῶν ἀρματωλῶν,
μόνο στενοχωρημένος κάπως, σὰ μιὰ γυναῖκα μὲ ἄδρὸ κορμί, ἀπὸ τὸν
κορσὲ τῆς ὅμοιοκαταληξίας. Μὲ τὴν κυρία ποὺ λέγεται «ρίμα» δὲν τὰ
πηγαίνει πολὺ καλὰ ὁ Βαλαωρίτης, κι ὅσες φορές, ἂν καὶ ὅχι πολὺ¹
συχνά, τὴ μεταχειρίζεται, εἰναι σὰν ἀνθρωπος ποὺ πονοκεφαλᾶ. 'Η τέχνη τοῦ «Ἀστραπόγιαννου» μὲ τοὺς γοργοὺς καὶ σφιχτοδε-
μένους στίχους ποὺ ριμάρουν εἰναι γέννημα ἔξαιρετικῆς στιγμῆς
ἐπικῆς μέθης. Καὶ στὸ «Φωτεινό» ὁ ποιητής πρὸς τὸ τέλος τῆς ζωῆς
του, ὥριμος πιὰ καὶ πλουσισμένος ἀπὸ τὰ «μεγαλόπρεπα γερά-
ματα», συμφιλιώνεται καὶ μὲ τὴν ὅμοιοκαταληξία, καθὼς συμφιλιώ-
νεται μὲ πολλὰ τῆς ζωῆς γῦρό του. 'Ο ποιητής τοῦ «Ξερριζωμένου
δέντρου» εἰναι ὁ ἀκούραστος πεζοδρόμος, ὁ νυχτοπαρωρίτης τρι-
γυριστής μέσα στὰ δάση κι ἀπάνου στὰ βουνά, διπλὸς κυνηγητής:
τῶν φαντασμάτων, ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά — «μέγα μέρος τῆς ζωῆς μου
τὸ ἔζησα μὲ τὴ συναναστροφὴ τῶν φαντασμάτων» εἶπε σὲ κάποια
του δημηγορία, «πνευματικὸς τῶν πεθαμένων» ὄνομάζεται ἀλλοῦ
ὁ ψάλτης τῶν «Μνημοσύνων»—κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ἀπλούστατα,
κυνηγός, χωρὶς κανένα προσδιορισμό. :

Τὰ δέντρα ἐτρίζαν καταγῆς γυρτά, ξερριζωμένα,
τὰ νυχτοπούλια ἐσκούζανε τριγῦρό μου ἀγριεμένα
κι ἐγὼ μ' ἔνα τουφέκι
ἐνόμιζα πώς ἥμουνα βροντὴ κι ἀστροπελέκι.

Στὸ τελευταῖο τοῦτο δίστιχο ἡ παράστασι τῆς ἀρρενωπῆς

χαρᾶς τοῦ κυνηγοῦ εἶναι σὰ νὰ συμβολίζῃ μαζὶ — χωρὶς νὰ τὸ ὑποπτεύεται ό ποιητής — καὶ τὴ δύναμι τῆς ἴδεας, ποὺ ὑψώνετ· ἔδω κάτου σὲ νόμο τῆς ζωῆς καὶ ποὺ κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ πιστεύῃ παρασυρμένος ἀπὸ μόνης τῆς φαντασίας του τὸ ὅπλο σὰν τὸν κυνηγὸ μὲ τὸ τουφέκι του πώς εἶναι κύριος τῶν ὅλων ἐκεῖ ποὺ εἶναι μέσα στὰ σύμπαντα μιὰ περαστικὴ στιγμή. Μιὰ ἴδεαλιστικὴ φιλοσοφία τὸ βαθαίνει ἀπροσδόκητα τὸ ἀβαθὸ τοῦτο δίστιχο.

«Πικρὲς ποῦν' οἱ ἐνθύμησες!» Ο ποιητής ἀφήνει πάλι τὸ παιγνίδι τῆς ὁμοιοκαταληξίας, καὶ, σὰ σκεπάζῃ τὸ πρόσωπο μὲ τὰ δυό του χέρια καὶ σὰ ν' ἀφήνεται μὲ τὰ μάτια του κλεισμένα ό ἀκάματος πεζολάτης, ἀκινητεῖ δεμένος ἀπὸ τὴν ἀνάμνησι καὶ μελαγχολεῖ:

Πικρὲς ποῦν' οἱ ἐνθύμησες! Τότε τὸ μέτωπό μου,
πλατὺς καθάριος οὐρανὸς, δὲν τὸ εἶχαν αὐλακώσει
τοῦ χρόνου τὰ ξεσκίσματα, οἱ πόθοι, τὰ φρεμάκια.
Σὰν πύργος ἔστεκε ψηλὸς κι ἀπάνω του ἐφωλιάζαν
χιλιάδες ὄνειρα χρυσᾶ, λές κι ἡταν χελιδόνια
κι ἐφύγαν μὲ τὴν ἀνοιξι, τὰ σκόρπισε ό χειμῶνας.
Τώρα τὸ σκέπασαν μὲ μᾶς οἱ καταχνιὲς τοῦ κόσμου,
συγνέφιασε, σκοτείνιασε, καὶ ραγισμένη πλάκα
ἀνάμεσα στοῦ κεφαλιοῦ τ' ἀψυχο μοναστήρι
στείρο ξαπλώνεται, βουβό, τοῦ λογισμοῦ μου τάφος.
Τί κρῆμα τόσο γλήγορα νὰ φεύγουμε τὰ νιᾶτα!

Μὲ τὸν τελευταῖο τοῦτο στίχο τόσο ἀπλᾶ καὶ τόσο κοινά, μὰ τόσο σπαράχτικὰ ό ποιητής πονεῖ ἀπὸ τὸ παράπονο τὸ πιὸ ἀνθρώπινο, ποὺ θὰ σαλεύῃ πάντα σπασμωδικὰ τὰ χείλη καὶ τοῦ ποιῆτῆ καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὅσο θὰ ὑπάρχῃ ποίησι καὶ ἀνθρωπότης. Ἀλλὰ ὅσο ν' ἀράξῃ στὸν τελειωτικὸ τοῦτον στίχο, τί ψαξίματα, σχεδὸν ἀνώφελα, μὲ τυφλοῦ χέρια στὰ κελλιὰ μέσα τοῦ ἀψυχου μοναστηριοῦ του, ποὺ εἶναι τὸ κεφάλι, καθὼς εἰκονικὰ τὸ λέει! Ο ποιητής τὰ κλεῖ τὰ μάτια του στὸν ἔξωτερικὸ τὸν κόσμο, ποὺ εἶναι ό κόσμος του καὶ ἡ χαρά του. Πῶς ἀγωνίζεται στὸ μακριθούτι ποὺ κάνει στὴ μαύρη θάλασσα τῆς ἐνθύμησης νὰ πιάσῃ κάτι στὰ χέρια του! Τοῦ κάκου! τοῦ φεύγουν ὅλα, καθὼς τὸ φάντασμα τῆς Κυρά Φροσύνης ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Τεπελενλῆ. Γιατὶ ό ποιητής μᾶς θυμί-

ζει μὲ τοὺς στίχους τούτους τὴ νεανικὴ τεχνοτροπία τῆς Κυρὰ Φροσύνης μὲ τὴν ἀσιατικὴ σπατάλη τῶν μεταφορῶν ποὺ ἀσύμμετρα καὶ φανταχτερὰ συνεργάζονται κι ἀνακατώνονται, χωρὶς νὰ προφταίνουμε κāν νὰ δοκιμάσουμε καὶ μεῖς ἀπὸ τὸ γοργοπέρασμά τους. Τὸ μέτωπο εἶναι οὐρανὸς κι εὐθὺς ἔπειτα πύργος κι ἔπειτα πιλάκα ραγισμένη τοῦ μοναστηριοῦ κι ἔπειτα τάφος. Ἀλλὰ Βαλαωρίτης καὶ κλεισμένα μάτια δὲν ταιριάζουνε. Βαλαωρίτης καὶ μάτια γυρισμένα ἀποκλειστικὰ πρὸς τὸν κόσμο τὸν ἐσωτερικὸ εἶναι κάτι ἀφύσικο. Σὰ νὰ μὴ στέκεται στὸ χαρακτῆρα καὶ στὸν προορισμὸ τῆς τέχνης του νὰ παραστρατίζῃ σὲ ρεμβασμοὺς καὶ ν' ἀργοτορῇ στὰ παράπονα τῆς ἀτομικῆς ζωῆς. "Οσο κι ἄν ἔπαθε στὴ ζωὴ του, σὰν νὰ μήν ἔχῃ, σὰν νὰ μή θέλῃ τίποτε σημαντικὸ γιὰ τὴ ζωὴ του νὰ μᾶς ξεμυστηρευτῇ. Γιὰ τοῦτο πόσο διαφέρουν οἱ ἀμέσως παρακάτω στίχοι, ὅπου ἀνοίγει τὰ μάτια του ὁ ποιητής. Τὸ ξαναβλέπει μπροστά του τὸ ξερριζωμένο δέντρο καὶ μαζὶ μ' αὐτὸ τὶς ώραιες λεπτομέρειες τῆς πραγματικῆς ζωῆς, ποὺ εἶναι ὁ ἄξιος μὲ μαστοριὰν ἀραδιαστής καὶ εἰκονογράφος της.

"Οταν κι ἐσύ τὸ δύστυχο, χλωρὸ καὶ στολισμένο,
ἐσήκωνες μισουρανὶς τ' ἀλύγιστα κλωνάρια,
στὸν ἵσκιο σου βελάζοντας ἔτρεχε τὸ κοπάδι,
ὅ πιστικὸς χαρούμενος σ' ἀγάπταις σὰν πατέρας,
χῆρες γριὲς πανόρφανες καὶ ξετραχηλισμένες
σοῦ παῖρναν τ' ἀντιρρίματα ώσὰν ἐλεημοσύνη,
κι ὅταν τὰ ρίχναν στὴ φωτιὰ κι ὀλόγυρα στὰ θράκια
μὲ τὸ φτωχὸ προσάναμμα τὴ νήστεια ἀποκοιμοῦσαν,
τότε σ' εὐχολογούσανε κι ἐλέγαν στὴν Παρθένο
νὰ σοῦ στοιχειώσῃ τὰ κλαριὰ νὰ σοῦ χαρίζῃ χρόνια.

'Ο ποιητής δὲν σταματᾷ ἐδῶ τὸ συνθετικὸ τοῦτο ποίημα. Ξαναγυρίζει στὴ μελαγχολία του. "Ομως τώρα ἡ μελαγχολία του ἀπὸ τὸ ὄραμα τῆς ὀλόστερνης, τῆς ὑπέρετατης στιγμῆς ποὺ μᾶς κλεῖ τὰ μάτια γιὰ πάντα γιὰ τὸ ἀγύριστο ταξίδι, ἡ μελαγχολία του ἀρρενωπή ἀρμονίζεται ἀπροσδόκητα μὲ τὴν πατριδολάτρισσα λεβεντιὰ τῆς βαλαωρίτικης τέχνης.

Πλάστη μεγαλοδύναμε! Σπλαχνίσου με τὴν ὥρα ποὺ θάρθη ὁ Χάρος νὰ μὲ βρῆ καὶ, πρὶν σβηστῇ τὸ φῶς μου, στεῖλέ μου πάλι νὰ τὰ ἴδω μ' ὅλη τὴν ὄμορφιά τους τῆς νιότης μου τὰ ὀνείρατα! "Αφες νὰ τὰ φορέσουν τὰ ροδοκάλια τῆς αὔγης, καὶ στὸ προσκέφαλό μου νάρθουν νὰ μὲ ραντίσουν χτυπῶντας τὰ φτερούγια μὲ πάχνη ἀπὸ τὸν Κίσσαβο..."

"Ο ποιητής ἀνήλικο παιδάκι, πόσες φορές—ὅ ἵδιος μᾶς τὸ εἶπε—ξανοίγοντας ἀπὸ μακριὰ τὴν καταχνιὰ τοῦ Πίνδου, τὴν ἔπαιρνε γιὰ κατνὸ τουφεκιοῦ «καὶ πρόσμενε ν' ἀκούσῃ τὴ βοή του». Αὐτὸς δ' βουνόθρεφτος καὶ μὲ τοῦ βουνοῦ τὸν ὄγκο ξεχωρίζοντας ἀπὸ τὶς ζωές τοῦ μαραζάρη κάμπου γῦρό του πολεμόχαρος ραψῳδός, προσμένει τὰ ὀνείρατα τῆς νιότης του — φανερὸ πώς εἶναι τὰ μεγάλα ὀνείρατα τῆς μεγάλης ἐθνικῆς ἴδεας, ποὺ εἶναι τὰ κατ' ἔξοχὴν δικά του ὀνείρατα — αὐτὰ προσμένει νὰ τοῦ ραντίσουν τὰ μαλλιά, μπορεῖ ἔως τότε τ' ἄσπρα του μαλλιά, μὲ τὸ ἀγίασμα ποὺ εἶναι πάχνη ἀπὸ τὸν Κίσσαβο.

"Ο γέρος θὰ πεθάνῃ καθὼς ὡνειρεύόταν τὸ ἀνήλικο παιδί. Καὶ μήπως τὸ γιγαντόκορμο δέντρο ποὺ τὸ ξερρίζωσε ἡ φοβερὴ τρικυμία καὶ τὸ πάτησε δ' στοιχειωμένος ἵσκιος ἐνὸς ἀντρειωμένου, μήπως δὲν εἶναι τὸ σύμβολο τῆς ζωῆς τῆς ἴδιας τοῦ ποιητῆ, ποὺ ἔζησε μὲ τὰ φαντάσματα τῶν ἀρματωλῶν καὶ τῶν τουρκομάχων, ὅσο ποὺ τὸ φέραν μιὰ ὥρα ἀρχύτερα τὸ τέλος του οἱ ἵσκιοι τῶν ἀντρειωμένων, τὸ πάθος του καὶ ἡ μανία του; "Ο ἵδιος μᾶς τὸ προεἴπε σ' ἔνα στίχο του:

"Ἐχω γιὰ σέ, πατρίδα μου, στὰ σπλάχνα χαλασμό!
«Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης»

K. Παλαμᾶς

ΚΥΝΗΓΟΙ

— Μαύρη μπογιά, ἔνα πινέλλο, ἔνα κομμάτι λινό!... Καὶ γρήγορα, γιατί χαθήκαμε!

“Οταν πάντα ταῦτα προσεκομίσθησαν, κατεσκευάσθη κι ἐτοπισθετήθη πρὸ τῆς σκηνῆς μὲ μεγάλα γράμματα ἡ ἐπομένη ἐπιγραφή:

ΚΥΡΙΟΙ ΚΥΝΗΓΟΙ!
ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΔΕΝ ΕΝΑΙ ΤΡΥΓΟΝΙ
ΕΙΝΑΙ ΤΣΑΝΘΡΙ

Δὲ βαριέσθε! Ἡ κατάστασις ὀμετάβλητος. Πρὶν ἀκόμη ὁ θαυμβὸς περουζέστ^{*} τῆς πρώτης αὐγῆς φέξῃ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ἀετοῦ,^{*} ὅρμοιν ἀκάθεκτα τάγματα καὶ μᾶς στέλλουν ἔνα φοβερὸν καταιονισμόν*. Ολόκληρο πρωτοβρόχι ἀπὸ σκάγια δέρνει τὰ πανιά μας μὲ μπουμπούνισμα καὶ ἀστραπές... Διαρκῶς περισφιγγόμεθα στενώτερον. Δὲν μᾶς μένει σὲ λίγο παρὰ ἡ ἄνευ ὅρων παράδοσις.

Εὔτυχῶς τὸ κῦμα τῶν ἐπιτιθεμένων ἀλλάζει αἴφνις κατεύθυνσιν. Μὲ κρότους, φωνές, σφυριξίες, γαυγίσματα ὅρμᾶ ἐναντίον ἄλλων θέσεων, ἄλλων σκηνῶν, ἄλλων τομέων, καὶ τὰ δασωμένα διάσελα καὶ τὰ σκιερὰ φαράγγια βροντολαλοῦν ὡς τὸ μεσημέρι, τὸ ἀπόγευμα, τὸ βράδυ, διὰ νὰ ξαναρχίσουν πάλιν ἀπὸ τ' ἄγρια μεσάνυχτα.

Ο τόπος καίεται. Ἀπὸ τὸ Σούνιον ἔως τὸν "Αγιον Κοσμᾶν τὸ ντουφεκίδι ἀσίγητον. Χιλιάδες φυσέκια, τόνοι πυρίτιδος. Κάρρα, σοῦστες, μοτοσυκλέττες, καμιόνια μεταφέρουν ὕενάως ὅπλα, τσάντες, φυσεκλίκια, σκυλλιά, τσαντήρια, κουβέρτες. Εύρισκεστε εἰς τὰ μετόπισθεν μεγάλης στρατιᾶς, ἡ ὅποια ἔχει αὐτοσχεδιασθῆ βιαστικὰ καὶ βαδίζει ν' ἀποκρούσῃ αἰφνιδίαν εἰσβολὴν ἔχθροῦ. "Οταν τὰ φῶτα τῶν αὐτοκινήτων φύγουν πρὸς νότον καὶ ἡ βοή τῶν κινητήρων κοπτάσῃ κάπως, ἀκοῦτε βήματα εἰς τὸ σκοτάδι καὶ εἰς τὰς ὄχθας τοῦ σκονισμένου δρόμου διακρίνετε σιλουέττες ζαλωμένων* βραδυπόρων ποὺ γλιστροῦν μὲ τὴν λάμψιν μιᾶς κάντης εἰς τὸν ὄμον. Αὗτοὶ ὅλοι νοστηλεύονται σὲ λιγάκι εἰς τὸν σταθμὸν τῶν πρώτων βιοθειῶν—στρατοπεδεύοντα εἰς τὸ Κοντοπήγαδο, κάτω ἀπὸ τὴν

μεγάλην λεύκαν, διὰ νὰ πάρουν ἀναπνοήν, ντομάτα ρέγκα, στου-
μπισμένο κρεμμύδι, ρετσίνα, καὶ νὰ βυθισθοῦν ἔπειτα μὲ δόλονύκτιον
σύντονον πορείαν εἰς τὰς ἄπειρους πτυχὰς τῆς δασωμένης Ἀττικῆς.

Θέέ, τί πινακοθήκη ὀνεξάντλητος!... Εἶναι οἱ ἀστακοί, χακο-
φορεμένοι, κασκοφορεμένοι, μποταρισμένοι, μὲ διπλᾶ μπαλκονάκια
φυσεκιῶν, διπλᾶ σκυλλιά, πτελώρια, γιὰ θηρία, διπλὲς τσάντες, δι-
πλᾶ παγούρια, ποὺ δὲν τοὺς λείπει οὔτε ἡ κυνηγετικὴ μάχαιρα,
καὶ νομίζετε ὅτι δὲν πᾶνε νὰ κυνηγήσουν κεφαλᾶδες*—ἔστω καὶ
διπλοῦς, ἀλλὰ κάπρους εἰς τὰ Ἀκροκεραύνια. Οὗτοι κτυποῦν συνή-
θως μὲ σκάγια τῶν ὄκτω κι ἐβδομήντα πέντε—δραχμῶν—ἔκαστον
τρυγόνι.

Καὶ εἶναι οἱ ἀντίποδές των, οἱ «ἀετονύχηδες», ἡ ἐλαφρὰ φά-
λαγξ, τὰ εὐζωνάκια τοῦ κυνηγιοῦ, σάκκος μηδέν, λουρὶ κανέν, φυ-
σέκι ἀόρατον—τὰ ἔχουν στὶς τσέπες—μπότα ποσῶς, ἔνα σκυλλὶ ποὺ
φαίνεται ως ψωριάρικο ἀλλὰ εἶναι «γκέκικο», δηλαδὴ ξέρει νὰ βουτᾷ
τὸ λαγὸν ἀπὸ τ' αὐτή, κι ἔνα ντουφέκι κούκλα, ὅπερ, ἀν̄ ἔλειπε, θὰ ἐνο-
μίζετε ὅτι τώρα βγῆκαν ἀπὸ τὴ δουλειά τους καὶ πᾶνε περίπατο.

Εἶναι κατόπιν οἱ τύποι τῶν ἐπαγγελματιῶν κυνηγῶν, τοὺς
ὅποισις ξεχωρίζει ἔνα ὑφος κουρασμένου ἀπὸ τὸν κόρον ἀνθρώπου,
καὶ οἱ ἐρασιτέχναι, ποὺ ὀλίγον εὐώδεις ρετσινᾶτο τοὺς καρφώνει
δριστικῶς εἰς τὸ Κοντοπήγαδο, ὅπου κυνηγοῦν μπουτάκι στὸ χαρτὶ[†]
μέχρι πρωῖας. Εἶναι οἱ βετεράνοι*, τὰ παλαιὰ στοιχεὶα τῶν ἀττικῶν
πτευκώνων, ἀληθινὰ μαντεῖα Δελφῶν τῆς κυνηγείσας ποὺ χρησιμο-
δοτοῦν, ἀν̄ τὴν νύκτα θὰ πάρῃ τρυγονόκαιρος ἢ ὄρτυκόκαιρος, ἀν̄
θὰ ἔχῃ πέραφμα μεγάλο ἢ μικρὸ—κι ἐννοεῖται συμβαίνει κατὰ κανό-
να τὸ ἀντίθετον. Καὶ εἶναι οἱ ἀρχάριοι, τὰ μαθητούδια, ποὺ δὲν
μποροῦν νὰ ξεχωρίσουν ἔνα νυκτοβάτη ἀπὸ ἔνα τσιμπογιαννάκη,
ζητοῦν τρυγόνι στὰ σχῖνα καὶ τὰ ὄρτυκια στὰ σύγνεφα, τοὺς ὑπο-
δέχονται μὲ εἰρωνικὰ κλεισίματα ματιῶν οἱ ἄλλοι. Τὰ μέλη τῆς συν-
τεχνίας τῶν κυνηγῶν γνωρίζονται μεταξύ των καὶ ὁ καινούργιος
φαίνεται—ό δὲ Κώστας, ὁ καταστηματάρχης στὸ Κοντοπήγαδο,
τοὺς σταματᾶ καὶ τοὺς προτρέπει :

—“Ακου δῶ! Πάρε κι ἑκατὸ δράμια τυρί!... “Αμα τὸ τρίψης
εἰν’ ἔνα κι ἔνα γιὰ τοὺς ὄρτυκοσοῦρτες!... Τοὺς κατεβάζει γραμμῇ!...”

“Ολος αὐτὸς ὁ κόσμος, ἀετονύχηδες καὶ ἀστακοί, μαστοροκυ-
νηγοὶ κι ἐρασιτέχναι, πταλαιοὶ καὶ μαθητευόμενοι, πλημμυρίζουν

δάση, πλαγιές, χαράδρες, λόφους, λαιμούς. Κάθε ρίζα πεύκου και καρπέρι. Μόλις τὸ πρῶτο φτερὸ τρυγονιοῦ σχίσῃ τὸν ἄέρα μὲ τὸν ἀπαλὸν θροῦν μεταξωτοῦ φορέματος, λόχος ὀλόκληρος βάλλει ἀμοιβαδόν*. 'Ἐπεσε; Καυγᾶς τρικούβερτος, τὸ διεκδικοῦν δέκα. Κατ' ἀρχὰς εὐγενῶς :

— Περικαλῶ, ἂν εἰδατε καλῶς, κτύπησα πρῶτος !

— Μὲ τὸ μπαρδόν, λαυθάνεσθε, εἴχα προλάβει ἔγώ !

Σ' ἔνα λεπτὸ τὰ πράγματα γίνονται Ἑλληνικώτερα... καὶ ἀπειλεῖται μάχη. 'Ἐνιότε τὰς περιπλοκὰς αὐτὰς λύουν τὰ ἴδια τὰ τρυγόνια. Παρέστην εἰς κάτι τέτοιο. 'Εκτυπήθη ἔνα τρυγόνι ἀπὸ κάποιον, ἐπέρασε ἀπὸ τὸ καρπέρι ἐνὸς δευτέρου κι ἐπεσε στὰ κλαριὰ τοῦ δέντρου ἐνὸς τρίτου.

— "Αν τολμήσετε καὶ τὸ θίξετε—ἔφωναξεν ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος εἰς τὸν τρίτον—θᾶχετε νὰ κάμετε μὲ μᾶς !

‘Ο τρίτος τὸ ἐσεβάσθη πράγματι. ‘Ο πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος ἥρχισαν τότε τὸν καυγᾶν ἐν ἀνέσει :

— Δικό μου !

— "Οχι, δικό μου !

— Τὸ παίρνεις, ἀλλά...

— 'Εμένα ;

— 'Εσένα !

— Λοιπὸν θὰ τὸ πάρω !

— "Απλωσε ἂν σοῦ βαστάη... κλπ. κλπ.

‘Ησαν ἔτοιμοι ν' ἀλληλοφαγωθοῦν, ὅταν τὸ τρυγόνι φρρρρρ ! ἐπέταξεν ἡσυχα ἡσυχα εἰς ἄλλον τομέα. Εἶχε μόνον πληγωθῆ κι ἔξεκουράζετο τόσην ὥραν ἐπωφελούμενον τοῦ καυγᾶ...

(*Xρονογράφημα*)

Σπῦρος Μελᾶς

ΜΕΡΙΚΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

Εύρισκομεθα εἰς ἔναν σταθμὸν τοῦ Ἡλεκτρικοῦ καὶ πρὸ τῆς θυρίδος τῶν εἰσιτηρίων. Ἐμπρός μου μία κυρία, κατόπιν ἐγώ καὶ κατόπιν ἄλλοι χριστιανοί, ἐπειγόμενοι ὅλοι νὰ προμηθευτοῦν τὰ εἰσιτήριά των. Ἐξαφνα ὅμως εὑρέθημεν ὅλοι μποτιλλιαρισμένοι. Ἡ κυρία ἀνέλαβε νὰ παίξῃ τὸ ρόλο τοῦ ἑταμπόν, ποὺ εἶναι τόσον τῆς μόδας τελευταίως εἰς τὴν διεθνῆ πολιτικὴν φρασεολογίαν.

Καὶ ίδου πῶς! Ἡ θελκτικὴ ἀγγωστος πρόκειται νὰ προμηθευθῇ καὶ αὐτὴ τὸ εἰσιτήριόν της. Τὸ θεωρεῖτε ἀπλοῦν πρᾶγμα καὶ σύντομον αὐτό; Ἐχετε λάθος! Ἀπλᾶ καὶ σύντομα πράγματα δὲν ὑπάρχουν διὰ τὰς γυναικας. Λάβετε λοιπὸν δλίγην ὑπομονὴν καὶ σεῖς καὶ παρακολουθήσετε τὰ μικρὰ κεφάλαια τοῦ σχετικοῦ μυθιστορήματος.

Ἡ κυρία ἐναποθέτει, ἐν πρώτοις, διάφορα πακέττα ἐπὶ τοῦ μαρμάρου τῆς θυρίδος διὰ νὰ ἀπελευθερώσῃ τὰς χεῖράς της, καὶ συγχρόνως ἐκφράζει τὴν θέλησίν της πρὸς τὸν ὑπάλληλον μὲ μίαν ἀστικὴν δόξιοζήλευτον.

- Ενα εἰσιτήριον, παρακαλῶ.
- Γιὰ τὸν Πειραιᾶ, κυρία μου;
- Οχι γιὰ τὸ Φάληρο.
- Νὰ πᾶτε;
- Οχι νὰ ἐπιστρέψω....
- Πηγαὶμο κι ἐπιστροφὴ δηλαδὴ;
- Οχι κύριε. Σᾶς εἶπα μόνον ἐπιστροφήν. Κατοικῶ στὸ Φάληρο καὶ θέλω νὰ ἐπιστρέψω.
- Δηλαδὴ νὰ πᾶτε μόνον.
- Νὰ πάω.
- Μὰ αὐτὸ σᾶς λέω κι ἐγώ.

'Ο ύπαλληλος, ἐπὶ τέλους, σύρει τὸ σχετικὸν εἰσιτήριον, τὸ σφραγίζει, τὸ προσφέρει, ἀναμένει νὰ πληρωθῇ. 'Αναμένομεν καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι. 'Η κυρία ἀφαιρεῖ τὸ δεξί της γάντι καὶ τὸ ἀποθέτει καὶ αὐτὸς εἰς τὸ μάρμαρον. Τὸ γάντι γλιστρᾶ καὶ πέφτει κάτω. Τὸ σηκώνω εὐγενῶς καὶ τὸ ξαναβάζω στὸ μάρμαρον. 'Η κυρία δὲν μ' εὔχαριστεῖ, εἶναι ἀπησχολημένη.' Ανοίγει τώρα ἔνα τσαντάκι. Βγάζει ἀπὸ τὸ τσαντάκι ἔνα μαντήλι, ἔνα πακεττάκι, ἔνα δρυμαθὸν κλειδιά καὶ ἀνιχνεύει εἰς τὸ βάθος.' Επὶ τέλους ἀνασύρει τὸ ἀναμενόμενον μικροσκοπικὸν πορτμονεδάκι. Τὸ ἀνοίγει καὶ αὐτό. Βγάζει ἔνα δέμα μὲ χαρτονομίσματα καὶ ψάχνει νὰ εύρῃ τὸ μικρότερον νόμισμα. Τὰ ὥραιά της δάκτυλα κινοῦνται νευρικά, ἀνήσυχα εἰς τὸν σωρὸν καὶ ψάχνει.

"Ολοι περιμένομεν εὐλαβῶς, καὶ μόνον ὁ σιδηρόδρομος δὲν περιμένει, ὁ δποῖος σφυρίζει καὶ μᾶς ἀποχαιρετᾷ. Τώρα πλέον ἔχομεν καιρὸν ἔνα τέταρτον. Καμμιὰ βίᾳ! "Ενας ἀνοίγει τὴν ἑφημερίδα του καὶ διαβάζει, ἄλλος στρίβει τσιγάρο, ἄλλος ξύνει τὰ νύχια του, ἄλλοι ἀρχίζουν ἀκαδημαϊκὴν συζήτησιν. Καὶ περιμένομεν μποτιλλιαρισμένοι.

'Η κυρία, ἐπὶ τέλους, ξεκολλᾶ ἔνα δεκάδραχμον, ξανατοποθετεῖ τὰ ἄλλα χαρτονομίσματα εἰς τὸ πορτμονεδάκι της, τὸ ξανακλείνει καὶ προσφέρει τὸ νόμισμα.

'Ο ύπαλληλος κρατεῖ τὴν ἀξίαν τοῦ εἰσιτηρίου καὶ τῆς ἐπιστρέφει δλίγα μονόδραχμα καὶ δλίγα νίκελ. 'Η κυρία παραλαμβάνει τὰ χαρτονομίσματα καὶ τὰ τοποθετεῖ ἐν τάξει, τὸ ἔνα ἐπάνω εἰς τὸ ἄλλο, ξανανοίγει τὸ πορτμονεδάκι τὰ βάζει μέσα καὶ τὰ ξανακλείνει. "Επειτα ἀρχίζει νὰ μαζεύῃ τὰ ψιλὰ. Τῆς γλιστροῦν, τὰ ξαναπιάνει, τῆς ξαναγλιστροῦν καί, ἐπὶ τέλους, τὰ μαζεύει ὅλα.

'Ανοίγει πάλιν τὸ τσαντάκι, τὰ ρίχνει μέσα, τοποθετεῖ ἐπειτα τὸ πορτμυνεδάκι εἰς τὸ τσαντάκι, τοποθετεῖ κατόπιν, κατὰ σειρὰν τὸ μαντήλι καὶ τὸ πακεττάκι καὶ κλείνει τὸ θησαυροφυλάκιον.' Άλλα ἔχει λησμονήσει ἔξω τὸν δρυμαθὸν τῶν κλειδιῶν. Κάμνει ἔνα μορφασμὸν στενοχωρίας, ξανανοίγει τὸ τσαντάκι, βάζει μέσα καὶ τὰ κλειδιά καὶ τὸ ξανακλείνει.

Οι ἄλλοι περιμένομεν καρτερικῶς τὴν σειράν μας. Μήν βιάζεσθε, παρακαλῶ! Θὰ περιμένωμεν ἀκόμη. 'Η κυρία ἀρχίζει, τώρα, νὰ μαζεύῃ τὲ πακέττα της, τὰ δποῖα εἰχεν ἀφήσει ἐπάνω εἰς τὸ μάρμαρον. Τὰ παραλαμβάνει τούτεστι ἔνα ἔνα, τὰ τοποθετεῖ κατὰ εἰδος

καὶ κατὰ μέγεθος, περνᾶ τὸ τσαντάκι εἰς τὸ χέρι της καὶ ἔτοιμάζεται ν' ἀποσυρθῆ. Τὴν τελευταίαν ὅμως στιγμὴν μεταννοεῖ. Ἀντελήφθη ὅτι δὲν ἐφόρεσε τὸ γάντι της. Ἀφήνει πάλιν τὰ πακέττα, φορεῖ τὸ γάντι της, τὸ κουμπώνει καὶ ξαναπαίρνει τὰ πακέττα της. Ἐπὶ τέλους μᾶς ἀναθεματίζει. "Ἐνα ούφ! ἀντιπροσωπεῦον τὸν ἥχον ἐκπωματιζομένης σαμπάνιας, ἀντηχεῖ ἔξαφνα ἀπὸ τὰ χείλη τῆς ἀνθρωπίνης μάζης.

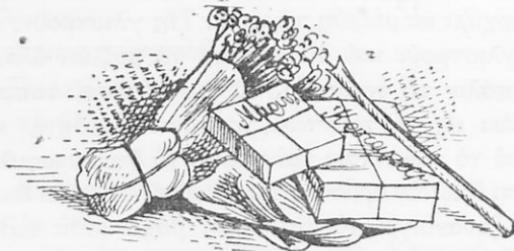
"Ἡ κυρία, ἀπομακρυνομένη, ρίπτει ἔνα βλέμμα βαθυτάτης περιφρονήσεως πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸν ἥχον.

— Τί πρόστυχοι ἄνθρωποι!

Παραδέχομαι κι ἔγὼ ὅτι οἱ ἄνθρωποι, ποὺ ἐμιμήθησαν τὸν ἥχον τῆς ἐκπωματιζομένης φιάλης, ἦταν πράγματι προστυχότατοι. Ἄλλ' ύπαρχουν μερικὰ πράγματα, ἐπὶ τέλους εἰς τὰς ἔξεις τῶν γυναικῶν, μὲ τὰ ὅποια δὲν ἡμπτορεῖ νὰ προσδεύσῃ κανένας φεμινισμός. Φαντασθῆτε, λόγου χάριν, τὸ μυθιστόρημα, τὸ ὅποιον περιέγραψα πρὸ δλίγου μὲ ὅλην τὴν δυνατὴν συντομίαν ἐπαναλαμβανόμενον αὔριον εἰς τὴν κάλπην. Αἱ ἐκλογαὶ ποὺ θ' ἀρχίζουν τὴν 1ην Ἱανουαρίου θὰ τελειώνουν τὴν 31ην Δεκεμβρίου καὶ βάλε ἀκόμα !

(Χρονογράφημα)

Παῦλος Νιοβάνας

ΣΚΙΤΣΟ ΚΡΙΤΙΚΟΥ

Σὲ χαιρετῶ ἐσένα, ἄνθρωπε εύτυχῆ, ποὺ κατάφερες νὰ διατηρήσῃς μέσα στὸ σάλαγο τοῦ πολέμου ὀμείωτο κι ἀναλλοίωτο καὶ ἀνεπηρέαστο ὀλόκληρο τὸ μεγαλεῖο τῆς προσωπικότητάς σου. Δόξα εἰς ἐσένα, θεατρικὲ κριτικὲ! Γεγονότα ἔρχονται, γεγονότα φεύγουν, συγκλονίζεται ὁ κόσμος ἀπὸ τὸν ἀντίλαλό τους—ὅλοι συζητοῦν γιὰ ἔνα πρᾶγμα: Τί τέξεται ἡ ἐπιοῦc. Ἐσὺ ὅμως, ἄνθρωπε ἀνώτερε, δυνατέ, μυστήριε, παμμέγιστε, ὑπεράνθρωπε, ἀνεξιχνίαστε, κρατᾶς τὸν ἑαυτό σου στὴν περιωπήν τοῦ μεγαλείου σου κι ἔχεις τὸ βιολί σου. Πῶς νὰ σὲ περιγράψω; Μὲ φρίκην ἀτενίζω τὴν μορφήν σου. Μὲ δέος ἀναμετρῶ τὶς διαστάσεις σου. Μὲ τρόμον ἀναλογίζομαι τὴν ἕκτασι τοῦ θράσους σου κι ἡ πέννα μου παραλύει! Ἀς εἶναι βοηθὸς καὶ συμπαραστάτης μου ὁ Ζεύς: Βλέμμα ρεμβῶδες. Ὅφος ρεμβῶδες. Τὸ βῆμά του βαρύ. Ό δεξιός του ὕμος γέρνει πρὸς τὰ κάτω, ὁ ἀριστερὸς τινάζεται πρὸς τὰ πάνω—στὸν δεξιὸ βαρύνει ὁ Σαίξπηρ, στὸν ἀριστερὸ ὁ Μολιέρος. Ἄνοιγει τὶς ποδάρες καὶ πλάφε—πλούφ καταπίνει τὸν δρόμο σύννους—τὸ πνεῦμά του στοὺς οὐρανούς, τὰ πόδια του στὴ γῆ.

— Ποῦ πάει;

Ποῦ ἀλλοῦ; στὴν «πρεμιέρα»: Ἀλλὰ πῶς πάει! Μπαίνει ὁ ἄλλος κόσμος στὸ θέατρο, μπαίνει κι αὐτός. Ἀλλὰ πῶς μπαίνει! Τὸ ἔνα φρύδι σηκωμένο καὶ κοιτᾷ τοὺς ἄλλους θεατὰς ἀπὸ τὰ ὑψη τῆς προσωπικότητάς τους, σὰν μύρμηγκες ποὺ περιφέρονται στὰ πόδια του.

Οὔτε νὰ γελάσῃ ἔρχεται αὐτὸς οὔτε νὰ συγκινηθῇ, οὔτε δὰ γιὰ νὰ σκοτώσῃ τὸν πολύτιμο καιρό του. Νὰ κρίνῃ ἔρχεται.

Τρέμετε συγγραφεῖς!

Τρέμετε ἥθοποιοι!

Τρέμετε σκηνογράφοι!

Πρὸ ὀλίγου ἔφαγε μὲ τὸν Αἰσχύλον, πῆρε τὸν καφέ του μὲ τὸν Εύριπίδη, ἀντήλλαξε τσιγαράκι μὲ τὸν Σαίξπηρ, ἔπαιξε πρέφα μὲ τὸν Γκαϊτε, εἴπε ἀστεία μὲ τὸν Ἰψεν, ἔπαιξε καρπαζιές μὲ τὸν Μολιέρο κι ἀφοῦ τοὺς ζήτησε μιὰ στιγμὴ «παρντόν» γιὰ νὰ παρευρεθῇ στὴν καινούργια πρεμιέρα, ἥλθε.

*Ω θεία αὐτοπεποιήθησις ποὺ πηγάζει ἀπ’ τὰ τρίσβαθα τῆς

ψυχῆς του. Γι' αὐτὸν ἔχει κτισθῆ τὸ θέατρο. Γι' αὐτὸν ἐγράφηκε τὸ ἔργο. Γι' αὐτὸν παίζουν οἱ ἡθοποιοί. Γι' αὐτὸν σημαίνει τὸ κουδούνι. Γι' αὐτὸν αἱρεται ἡ αὐλαία.

Εἶναι δὲ ἐκλεκτός !

‘Ο «εἰδικός» εἶναι. ‘Ο «μεμυημένος». Δὲν ἐπεφοίτησε μονάχα ἐπάνω στὴν πάνσοφη κεφαλή του τὸ πνεῦμα τὸ ἄγιον τῆς Τέχνης, ἀλλὰ ἀνέβηκε σὰν ἄλλος Μωϋσῆς ἐπάνω στὸ Σινᾶ τῆς ὑψηλῆς διανοήσεως, ὅπου ἡ ἴδια ἡ Τέχνη τὸν ἀγκάλιασε κι ἀφοῦ τὸν φίλησε ἀνάμεσα σὲ βροντές καὶ σ' ἀστραπές, τοῦ εἴπε :

— Κουμπάρε, ἐσὺ εἶσαι διαλεχτός μου. Εἶσαι δὲ λεβέντης μου, δὲ ἀσίκης καὶ κανακάρης μου. “Ο, τι καὶ ἂν γίνη στὸν κόσμο, ὁ, τι καὶ ἂν συμβῇ, πόλεμος, λοιμοί, λιμοί, σεισμοί καὶ καταποντισμοί, καὶ ἂν συμβῇ, πόλεμος, λοιμοί, λιμοί, σεισμοί καὶ καταποντισμοί, ἐσὺ θὰ παρακολουθήσεις τὶς πρεμιέρες. Καὶ πρὸ πάντων θὰ ἐπιβλέπῃς τοὺς συγγραφεῖς μήπως καὶ δὲν τηροῦν τοὺς κανόνες μου καὶ μὲ προδώσουν.

Ζήτα τὸ δρᾶμα. Χτύπα τὴν φάρσα. Ζήτα τὴν τραγῳδία. Χτύπα τὴν κωμῳδία. Ψάξε τὸ βάθος, μέτρα τὸ πλάτος, ζήτα τους πάθος. Ἀδέκαστος νὰ εἶσαι καὶ μὴ χαρίζῃς κάστανα. Ἐξέτασε τὴν πλαστικότητα, ζήτα τους αἰσθαντικότητα. Ψάξε τὴν παθητικότητα. Κι ἂν ἔχουν τὴν αἰσθαντικότητα, ζήτα τους τὴν πλαστικότητα. Κι ἂν τύχῃ νᾶχουν τὴν πλαστικότητα καὶ τοὺς λείπῃ ἡ αἰσθαντικότητα, ζήτα τους παθητικότητα. Ἐκτὸς ἂν ἔχουν τὴν παθητικότητα καὶ τοὺς λείπῃ ἡ πλαστικότητα, δόποτε τοὺς ζητᾶς καὶ αἰσθαντικότητα καὶ μὴ φοβοῦ. ”Εξυπνος εἶσαι, λογαριασμὸ δὲν ἔχεις νὰ δώσῃς σὲ κανένα.

Ζήτα τους ἀξιώσεις. Κι ἂν δὲν ἔχουν ἀξιώσεις, χτύπα τους, γιατὶ δὲν ἔχουν. ”Αν ὅμως ἔχουν, χτύπα τους, γιατὶ τολμοῦν νὰ ἔχουν. Σοῦ δίνουν δρᾶμα ; Πές τους πώς εἶναι φάρσα. Σοῦ δίνουν φάρσα ; Πές τους πώς εἶναι δρᾶμα. Σοῦ δίνουν κωμῳδία ; Πές τους πώς εἶναι τραγῳδία. Σοῦ δίνουν τραγῳδία ; Πές τους πώς εἶναι κωμῳδία.

Οὐ γελάσεις

Οὐ μειδιάσεις

Οὐ δακρύσεις

Οὐκ ἐπαινέσεις

Οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἔτεροι πλὴν τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Σαίξ-

πηρ καὶ τοῦ Γκαίτε. Αὔτοὺς ἐπαίνα τους καὶ μὴ φοβᾶσαι. Ἐπαίνα καὶ μερικούς ἄλλους, ἃν σοῦ κάνῃ γοῦστο, πάντοτε ὅμως μακαρῖτες. Ζωντανούς μὴν ἐπαινέστης, γιατὶ θὰ σοῦ πάρουν τὸν ἀέρα. "Αν γράφουν ἔργα ποὺ δακρύζει ό κόσμος, σφίξου νὰ μὴν δακρύστης. "Αν γράφουν ἔργα ποὺ γελά ό κόσμος, σφίξου νὰ μὴν γελάστης.

Κι ἄκου δῶ :

Σ' ἐγκαθιστῶ γενικὸ κληρονόμο ὅλων τῶν συγγραφέων ὅλων τῶν αἰώνων. Κι ὅταν παιζουνται τὰ ἔργα τους θὰ πηγαίνης στὸ θέατρο καὶ θὰ ἐπιστατήσῃς εἰς τὴν παράστασι. Εἰσαι ό ἐκλεκτός μου καὶ θέλω νᾶσαι ζόρικος. Σκληρὸς ἄντρας θέλω νᾶσαι. "Ολοι νὰ λένε ὅτι εὐχαριστήθηκαν, ἐσύ θὰ στραβομουσσινιάζῃς καὶ θὰ διαφωνήσῃς μ' ὅλο τὸν κόσμο. "Ετσι μόνον θὰ γίνης μέγας. Ταλέντο δὲν σοῦ δίνω, γιατὶ δὲν σοῦ χρειάζεται. Σοῦ ἀρκεῖ τὸ θράσος ποὺ σοῦ ἔδωσε μὲ τὴν τόση ἀφθονία ό πανάγαθος Θεός. "Αντε, λοιπόν, ἀπὸ τὸ πεζοδρόμιο καὶ ἵσα τὸ κορμί σου !

Καὶ ἔκτοτε ό κριτικὸς ἔκτελει τὸ χρέος του μὲ εύσυνειδησία συκινητηκή. Ἐντεταλμένος τῆς τέχνης ἔρχεται νὰ ἐπιστατήσῃ : Γι' αὐτὸ τὸ ὑφος τὸ ἐπίσημο. Γι' αὐτὸ τὸ κοστούμι τὸ σκοῦρο. Γι' αὐτὸ τὸ κολλάρο τὸ πλυμένο. Στρώνεται μὲ λειτουργικὴν ἐπισημότητα στὴ θέσι του καὶ παρακολουθεῖ μ' δλύμπια γαλήνη. 'Εσύ, πτωχὲ ἄνθρωπε, ποὺ ἔχεις τὴν ἀπροσδόκητη τιμὴ νὰ κάθεσαι πλαϊ του, ἀφηνεις μιὰ στιγμὴ τὸ ἔργο καὶ γύριζε νὰ τὸν κοιτάξῃς : 'Ακοίμητο τὸ μάτι του. 'Ακίνητο τὸ βλέμμα του. Τὰ χέρια σταυρωμένα. Τὰ φρύδια σουφρωμένα. Τὰ χείλη αἰνιγματικά. Τὸ ὑφος ὁμιχλῶδες. Τὸ θράσος τερατῶδες.

— Σούτ ! . . .

Εἶναι ἡ ὥρα ποὺ ἀσκεῖ τὰ ὑψιστα καθήκοντά του. 'Η στιγμὴ εἶναι ιερή. 'Ο Θεός γι' αὐτὸν ἐπλασε τὸν κόσμο γιὰ νὰ λειτουργοῦν τὰ θέατρα κι ἔφτειασε τίς μέρες γιὰ νὰ περνοῦν καὶ νὰ φέρουν «πρεμιέρες». Πάρτου τὸ φαῖ, δὲν τοῦ παίρνεις τίποτε. Πάρτου τὴν πρεμιέρα, τοῦ πῆρες τὸ πᾶν. Τὸν εἶδες στὸ διάλειμμα ; Μή σώσῃ καὶ ὑπάρχῃ κρέας, φασόλια καὶ ζάχαρη εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. "Οσο ὑπάρχουν πρεμιέρες καὶ διαλείμματα πρεμιερῶν, ὑπάρχει στὸν κόσμο εύτυχία. Βαρύγδουπος τραβᾶ στὸ καπνιστήριο καὶ περιμένει νὰ τὸν ρωτήσουν.

— Λοιπόν ;

΄Ανασηκώνει τὸ φρύδι ;
 — Τί πρᾶγμα ;
 ’ Αγωνιόῦν ;
 — Πῶς σᾶς φάνηκε τὸ ἔργο ;

΄Η σφίγξ δὲν ἦταν τόσο αἰνιγματική, ὅταν στάθηκε μπροστά της ὁ Οἰδίποος. Σφίγγει τὰ χεῖλη, στηκώνει τοὺς ὄμοις. “Υστερα κοιτᾷ μὲ βλέμμα βαθὺ καὶ ἀχανές, ἐνῷ κάποια ἵχνη θλιβεροῦ μειδιάματος στηρίζουν τὴν ἄκρη τῶν χειλέων του : Τετέλεσται ! Εἶναι ἡ καταδίκη.

— Θεέ μου, στεῖλε ὅ,τι θέλεις ἐπὶ τῆς γῆς. Πολέμους, συμφορές, λοιμούς, καύσωνες, παγετῶνες καὶ τὶς δέκα πληγὲς τοῦ Φαραὼ. Άλλὰ μήν στερῆσ τὸν κόσμο σου ἀπὸ τὶς πρεμιέρες. Θὰ καταστρέψῃς ἐναν ἄνθρωπο πού, ἂν τὸ καλοεξετάσῃς, δὲν εἶναι ίκανὸς νὰ βλάψῃ οὕτε μύρμηγκα. ”Ασε τὸν νὰ φαντάζεται ὅτι σκοτώνει ἄνθρωπους. Τὸ μέγα δικαστήριο τοῦ κοινοῦ τὸν ἀθωώνει κάθε τόσο, λόγω συγχύσεως φρενῶν.

“Ελληνικὸν ‘Ημερολόγιον ‘Ορίζοντες »

M. Ψαθᾶς

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

Είς τὸ διάστιμα, ώς λέγεται, ἐνὸς μηρὸς (Μάϊος 1823) ἔγραψε ὁ ποιητὴς τὸν "Υμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν." Αὐτὸν εἶναι ἀληθινόν, ὅτι ὁ καθαρὸς Ἑλληνισμὸς στέκεται στὴν ζωτανὴ φονή, στὸ σεμνὸν πάλλος τῆς μορφῆς καὶ στὸ ξάστερο βάθος τοῦ λόγου, βέβαια τοῦτο τὸ ποίημα ἔβγανε ώς πρῶτος γνήσιος καρπὸς τῆς Ἑλληνικῆς φαντασίας, θύτερα ἀπὸ εἴκοσι αἰώνες τοῦ μαρασμοῦ της. Αὐτὸς ὁ Αδγερωὸς τὸν Ἑλληνικὸν οὐρανὸν ἔλαμψε ἥδη εἰς δύο γενεὲς ἀνθρώπων μὲ φῶς ἀθάμπιωτο καὶ παρηγορητικό, ἀπὸ τὸ δόποντον κατεβαῖνε εἰς κάθε γενναῖα φυγὴ τὸ θάρρος εἰς τὰ μέλλοντα καλὰ καὶ δμορφα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Εἰς τὸν "Υμνον δὲ Σολωμὸς ἔδειχνεν ὅτι ἥδη ἦταν ἰκανὸς νὰ ὄνθιμίζῃ τὸ ὑφος τον κατὰ τὰ διαφορετικὰ πουητικὰ ἀντικείμενα." Επιχαρατεῖ, μὲ ἀμίητον ἀπλότητα, ὁ ἐλεγειακὸς καρακτῆρας εἰς τὸ προομίον (στρ. 3—14), ὅπον ὁ πουητὴς ἐνθυμίζει τὰ περασμένα καὶ κανονικῶς τὸ ἔπαιμε, διότι δίχος τὴν ἀρχαίαν λαμπρότητα, δίχως τὴν ἴπομονὴν μὲς στὰ πολυχρόνια παθήματα, δὲν ἔννοεται ἡ ἀκαταμάχητη δωμὴ τοῦ ἀδτονόμου Ἑλληνικοῦ πνεύματος, διότι παρονοιάζεται εἰς τὴν φαντασία τοῦ πουητῆ, βγαλμένο ἀπὸ τὰ ιερὰ κόκκαλα τῶν προγόνων μὲ τὴν ἀκονισμένη φομαῖα, καὶ μὲ τὸ μάτι ποὺ μὲ βίᾳ μετράει τὴν γῆ, ώς νὰ ἔθαρροσσεν ὅτι γλήγορα θὰ τὴν κάμῃ δική του.

Μὲ τὸν λνρισὸν ἐνθουσιασμὸν, ὅπον ἐμφυχώνται δὲν τὸ ποίημα, ἔρνεται ἡ ἐπικὴ σεμνοπόρεται εἰς τὰ διάφορα μεγάλα ζωγραφήματα τεχνικὰ δεμένα· εἰς τὴν μάχη καὶ εἰς τὸ πάσιμο τῆς Τριπολιτσᾶς (στροφ. 35—73), ὅπον οἱ εἰκόνες πλονισιοπάροχα χνιμένες ἐνθυμίζουν τὴν δρμηνοχρή ἀφθονίαν εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Κορίνθου (στροφ. 75—87), ὅπον λάμποντα τὰ τερπνότερα κρώματα, μάλιστα εἰς ἐκεῖνες τὶς στροφὲς 83—86, οἱ δόποις μὲ θαυμαστὴν κάρι καὶ μαλακότητα εἰκονίζουν τὰ καλὰ τῆς ἐλευθερίας· εἰς τὴν μάχη καὶ εἰς τὸ φούσκωμα τοῦ Ἀζελέφουν (στροφ. 94—121), ὅπον ὁ ἀκρος λνρισμὸς κοινωνώνεται εἰς τὸ ὑψηλότατο κίνημα τῆς κατάρας (στροφ. 111—116), τὸ δόποιον μὲ τὴν σοβαροτάτην ἔκφρασι τολμηρὸν ἔννοει τὴν πικρὴν εἰρωνείαν (στροφ. 114).

"Ο γενικὸς ἐνθουσιασμὸς τοῦ ἔθνους ἐδέχθηκε τὸ σοφὸν καὶ ἀρμονικώτατον φῆμα· κι ἔμειναν ἀτελεσφόρητα καὶ ἔως τὰ σήμερα περιωρισμένα εἰς τὸν σχολαστικὸν κύκλον, ὅπου ἐγεννήθησαν, τὰ παρόπονα, ὅτι ἡ γλῶσσα ἦταν χνδαία καὶ ἡ στιχονοργία σφαλμένη (Ιάκωβος Πολυλᾶς, Προλεγόμενα εἰς «Ἄπαντα Σολωμοῦ», ἔκδ. Ἐλευθερονδάκη).

1

Σὲ γνωρίζω· ἀπὸ τὴν κόψι
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψι
ποὺ μὲ βιά μετράει τὴ γῆ.

2

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ιερά
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ, χαῖρε, Ἐλευθεριά!

3

Ἐκεῖ μέσα ἐκατοῦσες
πικραμένη, ντροπαλή
κι ἔνα στόμα ἀκαρτεροῦσες
«ἔλα πάλι» νὰ σοῦ πῆ.

4

Ἀργειει νᾶλθη ἐκείνη ἡ μέρα
καὶ ἡταν ὅλα σιωπηλά,
γιατὶ τάσκιαζε ἡ φοβέρα
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

5

Δυστυχής! Παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμενε, νὰ λέσ
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγῶντάς τα νὰ κλαῖς.

6

Καὶ ἀκαρτέρει καὶ ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
ἔνα ἑκτύπαε τ' ἄλλο χέρι
ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά.

7

Κι ἔλεες: «πότε, ἄ! πότε βγάνω
τὸ κεφάλι ἀπὸ τς ἔρμιές;»
καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
κλάψει, ἄλυσες, φωνές!

8

Τότ' ἐσήκωνες τὸ βλέμμα
μὲς στὰ κλάηματα θολὸ
καὶ εἰς τὸ ροῦχό σου ἔσταζ' αἷμα,
πλήθος αἷμα ἐλληνικό.

9

Μὲ τὰ ροῦχα αἵματωμένα
ξέρω ὅτι ἔβγαινες κρυφά
νὰ γυρεύῃς εἰς τὰ ξένα
ἄλλα χέρια δυνατά.

10

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες,
ξέανάλθεις μοναχή·
δὲν εἴν' εὔκολες οἱ θύρες
ἐὰν ἡ χρεία τές κουρταλῆ.

11

Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια,
ἄλλ' ἀνάσσασιν καμμιά·
ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια
καὶ σὲ γέλασε φρικτά!

12

Ἄλλοι, διμέ! στὴ συφορά σου,
ὅποὺ ἔχαίροντο πολύ,
«σύρε ναύρης τὰ πταιδιά σου,
σύρε», ἐλέγαν οἱ σκληροί.

13

Φεύγει ὀπίσω τὸ ποδάρι
καὶ ὄλογλήγορο πατεῖ
ἢ τὴν πέτρα ἢ τὸ χορτάρι
ποὺ τὴν δόξα σοῦ ἐνθυμεῖ.

14

Ταπεινότατη σοῦ γέρνει
ἢ τρισάθλια κεφαλή,
σὰν πτωχοῦ ποὺ θυροδέρνει
κι εἶναι βάρος του ἢ ζωή.

15

Ναί· ἀλλὰ τώρα ἀντιπαλεύει
κάθε τέκνο σου μὲ δρμή,
ποὺ ἀκατάπαυστα γυρεύει
ἢ τὴ νίκη ἢ τὴ θανή.

16

'Απ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ιερά
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη
χαῖρε, ὦ, χαῖρε, Ἐλευθεριά!

17

Μόλις εἶδε τὴν δρμή σου
ὅ οὐρανός, ποὺ γιὰ τς ἔχθροὺς
εἰς τὴ γῆ τὴ μητρική σου
ἔτρεφ' ἄνθια καὶ καρπούς,

18

ἐγαλήνευσε καὶ ἔχύθη
καταχθόνια μία βοή,
καὶ τοῦ Ρήγα σου ἀπεκρίθη
πολεμόκραχτη ἢ φωνή*.

19

ὅλοι οἱ τόποι σου σ' ἐκράξαν
χαιρετῶντάς σε θερμά
καὶ τὰ στόματα ἐφωνάξαν
ὅσα αἰσθάνετο ἢ καρδιά.

20

'Εφωνάξανε ως τ' ἀστέρια
τοῦ Ἰονίου τὰ νησιά
καὶ ἐστηκώσανε τὰ χέρια,
γιὰ νὰ δείξουνε χαρά,

21

μ' ὅλον ποῦναι ἀλυσωμένο
τὸ καθένα τεχνικὰ
καὶ εἰς τὸ μέτωπο γραμμένο
ἔχει: Ψεύτρα Ἐλευθεριά.

22

Γκαρδιακὰ χαροποιήθη
καὶ τοῦ Βάσιγκτων ἢ γῆ
καὶ τὰ σίδερα ἐνθυμήθη
ποὺ τὴν ἔδεναν κι αὐτή.

23

'Απ' τὸν πύργο του φωνάζει
σὰ νὰ λέῃ σὲ χαιρετῶ
καὶ τὴ χήτη του τινάζει
τὸ Λιοντάρι τὸ 'Ισπανό.

24

'Ελαφιάσθη τῆς Ἀγγλίας
τὸ θηρίο καὶ σέρνει εύθὺς
κατὰ τ' ἄκρα τῆς Ρουσίας
τὰ μουγκρίσματα τῆς ὄργης.

25

Εἰς τὸ κίνημά του δείχνει πώς τὰ μέλη εἴν' δυνατά καὶ τοῦ Αἰγαίου τὸ κῦμα ρίχνει μιὰ σπιθόβιλη ματιά*.

26

Σὲ ξανοίγει ἀπὸ τὰ νέφη καὶ τὸ μάτι τοῦ Ἀετοῦ*, ποὺ φτερὰ καὶ νύχια θρέφει μὲ τὰ σπλάχνα τοῦ Ἰταλοῦ.

27

Καὶ σ' ἐσὲ καταγυρμένος, γιατὶ πάντα σὲ μισεῖ, ἔκρωζ', ἔκρωζ' ὁ σκασμένος νὰ σὲ βλάψῃ, ἀν τὴμπορῇ.

28

*Ἀλλο ἐσύ δὲν συλλογιέσαι πάρεξ ποὺ θὰ πρωτοπῆς· δὲν μιλεῖς καὶ δὲν κουνιέσαι στὲς βρισιὲς ὅπού ἀγροικᾶς.

29

*Σὰν τὸ βράχον, ὅποὺ ἀφήνει κάθε ἀκάθαρτο νερὸ εἰς τὰ πόδια του νὰ χύνῃ εὐκολόσβηστον ἀφρό,

30

ὅποὺ ἀφήνει ἀνεμοζάλη καὶ χαλάζι καὶ βροχὴ νὰ τοῦ δέρνουν τὴ μεγάλη, τὴν αἰώνιαν κορυφή.

31

Δυστυχιά του, ὡ, δυστυχιά του δποιανοῦ θέλει βρεθῆ στὸ μαχαίρι του ἀποκάτου καὶ σ' ἐκεῖνο ἀντισταθῆ.

32

Τὸ θηρίο π' ἀνανογιέται πώς τοῦ λείπουν τὰ μικρά, περιορίζεται, πετιέται, αἷμα ἀνθρώπινο διψᾶ.

33

Τρέχει, τρέχει ὅλα τὰ δάση, τὰ λαγκάδια, τὰ βουνὰ καὶ ὅπου φθάσῃ, ὅπου περάσῃ φρίκη, θάνατος, ἐρμιά.

34

*Ἐρμιά, θάνατος καὶ φρίκη ὅπου πέρασες κι ἐσύ· ξίφος ἔξω ἀπὸ τὴ θήκη πλέον ἀνδρείαν σοῦ προξενεῖ.

35

*Ιδού ἐμπρός σου ὁ τοῖχος στέκει τῆς ἀκάθιδας Τριπολιτσᾶς· τώρα τρόμου ἀστροτελέκι νὰ τῆς ρίξης πιθυμᾶς.

36

Μεγαλόψυχο τὸ μάτι δείχνει πάντα ὅπὼς νικεῖ καὶ ἂς εἴν' ἄρματα γεμάτη καὶ πολέμιαν χλαλοή.

37

Σοῦ προβαίνουμε καὶ τρίζουν, Ἀποκρίνονται, καὶ ἡ μάχη γιὰ νὰ ἰδῆς πώς εἰν' πιολλά· ἔτσι ἀρχίζει, ὅπού μακριὰ δὲν ἀκοῦς ποὺ φοβερίζουν ἀπὸ ράχι ἐκεῖ σὲ ράχι ἄντιβούιζε φοβερά.

38

Λίγα μάτια, λίγα στόματα θὰ σᾶς μείνουνε ἀνοιχτά, γιὰ νὰ κλαύσετε τὰ σώματα ποὺ θὲ ναῦρη ἡ συμφορά.

43

Ἄκούω κούφια τὰ τουφέκια, ἀκούω σμίξιμο σπαθιῶν, ἀκούω ξύλα, ἀκούω πελέκια, ἀκούω τρίξιμο δοντιῶν.

39

Κατεβαίνουνε, καὶ ἀνάφτει τοῦ πολέμου ἀναλαμπή· τὸ ντουφέκι ἀνάβει, ἀστράφτει, λάμπει, κόφτει τὸ σπαθί.

44

"Α ! τί νύκτα ἦταν ἐκείνη ποὺ τὴν τρέμει ὁ λογισμός ; Ἄλλος ὕπνος δὲν ἔγινη πάρεξ θάνατου πικρός.

40

Γιατὶ ἡ μάχη ἐστάθη ὀλίγη ; λίγα τὰ αἷματα γιατί ; Τὸν ἔχθρὸν θωρᾶ νὰ φύγῃ καὶ στὸ κάστρο ν' ἀνεβῆ.

45

Τῆς σκηνῆς ἡ ὥρα, ὁ τόπος, οἱ κραυγές, ἡ ταραχή, ὁ σκληρόψυχος ὁ τρόπος τοῦ πολέμου καὶ οἱ καπνοί,

41

Μέτρα... εἴν' ἄπειροι οἱ φευγάτοι ὅπου φεύγοντας δειλιοῦν· τὰ λαβώματα στὴν πλάτη δέχοντ', ωστε ν' ἀνεβοῦν.

46

καὶ οἱ βροντές, καὶ τὸ σκοτάδι, ὅπού ἀντίσκοφτε* ἡ φωτιά, ἐπαράσταιναν τὸν "Ἄδη ποὺ ἀκαρτέρειε τὰ σκυλλιά.

42

*Ἐκεῖ μέσσα ἀκαρτερεῖτε τὴν ἀφεύγατη φθορά· νά, σᾶς φθάνει· ἀποκριθῆτε στῆς νυκτὸς τὴν σκοτεινιά.

48

Τ' ἀκαρτέρειε—Ἐφαίνοντ' ἵσκιοι ἀναρίθμητοι γυμνοί, κόρες, γέροντες, νεανίσκοι, βρέφη ἀκόμη εἰς τὸ βυζί.

49

"Ολη μαύρη μυρμηγιάζει,
μαύρη ἡ ἐντάφια συντροφιά,
σὰν τὸ ροῦχο ὃποὺ σκεπάζει
τὰ κρεβάτια τὰ στερνά.

50

Τόσοι, τόσοι ἀνταμωμένοι
ἐπετειοῦντο ἀπὸ τὴ γῆ,
ὅσοι εἰν' ἄδικα σφαγμένοι
ἀπὸ τούρκικην ὄργην.

51

Τόσα πέφτουνε τὰ θερι-
σμένα ἀστάχυα εἰς τοὺς ἄγρους.
σχεδὸν ὅλα ἔκειά τὰ μέρη
ἐσκεπάζοντο ἀπ' αὐτούς.

52

Θαυμποφέγγει κανέν' ἄστρο,
καὶ ἀναδεύοντο μαζὶ¹
ἀναβαίνοντας τὸ κάστρο
μὲν νεκρώσιμη σιωπή.

53

"Ετσι χάμου εἰς τὴν πεδιάδα,
μὲς στὸ δάσος τὸ πυκνό,
ὅταν στέλνῃ μίαν ἀχνάδα
μισοφέγγαρο χλωμό,

54

ἔὰν οἱ ἄνεμοι μὲς στ' ἄδεια
τὰ κλαδιά μουγκοφυσοῦν,
σειοῦνται, σειοῦνται τὰ μαυράδια
ὅπού οἱ κλῶνοι ἀντικτυποῦν.

55

Μὲ τὰ μάτια τους γυρεύουν
ὅπου εἰν' αἴματα πηχτά
καὶ μὲς στὰ αἴματα χορεύουν
μὲ βρυχίσματα βραχνά.

56

Καὶ χορεύοντας μανίζουν
εἰς τοὺς "Ελληνας κοντά
καὶ τὰ στήθια τους ἐγγίζουν
μὲ τὰ χέρια τὰ ψυχρά.

57

'Εκειδὸ τὸ ἔγγισμα πηγαίνει
βαθιὰ μὲς στὰ σωθικά,
ὅθεν ὅλη ἡ λύπη βγαίνει
καὶ ἄκρα αἰσθάνονται ἀσπλαχνιά.

58

Τότε αὐξάνει τοῦ πολέμου
ὁ χορὸς τρομακτικά,
σὰν τὸ σκόρπισμα τοῦ ἀνέμου
στοῦ πελάου τὴ μοναξιά.

59

Κτυποῦν ὅλοι ἀπάνου κάτου,
κάθε κτύπημα ποὺ ἐβγῆ
εῖναι κτύπημα θανάτου,
χωρὶς νὰ δευτερωθῇ.

60

Κάθε σῶμα ιδρώνει, ρέει·
λές κι ἔκειθεν ἡ ψυχὴ
ἀπ' τὸ μῆσος ποὺ τὴν καίει
πολεμάει νὰ πεταχθῇ.

61

Τῆς καρδιᾶς κτυπίες βροντάνε
μὲς στὰ στήθια τους ἀργὰ
καὶ τὰ χέρια ὅπου χουμᾶνε
περισσότερο εἰν' γοργά.

62

Οὐρανὸς γι' αὐτοὺς δὲν εἶναι
οὐδὲ πέλαγος οὐδὲ γῆ·
γι' αὐτοὺς ὅλους τὸ πᾶν εἶναι
μαζωμένο ἀντάμα ἐκεῖ.

63

Τόσῃ ἡ μάνητα καὶ ἡ ζάλη
ποὺ στοχάζεσαι, μὴ πῶς
ἀπὸ μιὰ μεριὰ κι ἀπ' ἄλλη
δὲν μείνῃ ἔνας ζιντανός.

64

Κοίτα χέρια ἀπελπισμένα
πῶς θερίζουνε ζωές!
Χάμου πέφτουνε κομμένα
χέρια, πόδια, κεφαλές,

65

Καὶ παλάσκες καὶ σπαθία
μὲ δλοσκόρπιστα μυαλά
καὶ μὲ δλόσχιστα κρανία
σωθικὰ λαχταριστά.

66

Προσοχὴ καμμιὰ δὲν κάνει
κανείς, ὅχι, εἰς τὴν σφαγή,
πᾶντα ἐμπρός."Ω! φθάνει
φθάνει· ἔως πότε οἱ σκοτωμοί;

67

Ποῖος ἀφήνει ἐκεῖ τὸν τόπο
πάρεξ ὅταν ξαπλωθῇ;
δὲν αἰσθάνονται τὸν κόπο
καὶ λὲς κι εἶναι εἰς τὴν ἀρχή.

68

'Ολιγόστευαν οἱ σκύλλοι
καὶ 'Αλλὰ ἐφώναζαν, 'Αλλά
καὶ τῶν Χριστιανῶν τὰ χείλη
φωτιὰ ἐφώναζαν, φωτιά.

69

Λεονταρόψυχα ἐκτυπιοῦντο,
πάντα ἐφώναζαν φωτιὰ
καὶ οἱ μιαροὶ κατασκορπιοῦντο
πάντα σκούζοντας 'Αλλά.

70

Παντοῦ φόβος καὶ τρομάρα
καὶ φωνὲς καὶ στεναγμοί·
παντοῦ κλάψα, παντοῦ ἀντάρα
καὶ παντοῦ ξεψυχισμοί.

71

"Ηταν τόσοι! πλέον τὸ βόλι
εἰς τ' αὐτὶὰ δὲν τοὺς λαλεῖ.
"Ολοι χάμους ἐκοίτοντ', ὅλοι,
εἰς τὴν τέταρτην αὔγή.

72

Σὰν ποτάμι τὸ αἷμα ἐγίνη
καὶ κυλάει στὴ λαγκαδιὰ
καὶ τὸ ἀθῷο χόρτο πίνει
αἷμα ἀντὶς γιὰ τὴ δροσιά.

73

Τῆς αὐγῆς τὸ δροσᾶτο ἀέρι, "Ολοὶ ἐκεῖνοι τὰ φοβοῦνται δὲν φυσᾶς τώρα ἐσὺ πλιὸ καὶ μὲ πάτημα τυφλὸ στῶν ψευδόπιστων τὸ ἀστέρι.* εἰς τὴν Κόρινθο ἀποκλειοῦνται φύσα, φύσα εἰς τὸ ΣΤΑΥΡΟ. κι ὅλοι χάνονται ἀπ' ἐδῶ.

74

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη τῶν Ἑλλήνων τὰ Ἱερά καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη χαῖρε, ὡ, χαῖρε, Ἐλευθεριά !

79

Στέλνει ὁ ἄγγελος τοῦ ὀλέθρου πεῖνα καὶ θανατικό, ποὺ μὲ σχῆμα ἐνὸς σκελέθρου περπατοῦν ἀντάμα οἱ δυό·

75

Τῆς Κορίνθου ἰδού καὶ οἱ κάμποι· δὲν λάμπ' ἥλιος μοναχὰ εἰς τοὺς πλατάνους, δὲν λάμπει τὰ θλιμμένα ἀπομεινάρια εἰς τ' ἀμπέλια, εἰς τὰ νερά·

81

Καὶ πεσμένα εἰς τὰ χορτάρια διπεθαίνανε παντοῦ τὰ θλιμμένα ἀπομεινάρια τῆς φυγῆς καὶ τοῦ χαμοῦ.

76

Εἰς τὸν ἥσυχον αἰθέρα τώρα ἀθῶα δὲν ἀντηχεῖ τὰ λαλήματα ἡ φλογέρα, τὰ βελάσματα τὸ ἀρνί.

82

Καὶ ἐσὺ ἀθάνατη, ἐσὺ θεία, ποὺ ὅ, τι θέλεις ἡμπορεῖς, εἰς τὸν κάμπο, Ἐλευθερία, ματωμένη περπατεῖς.

77

Τρέχουν ἄρματα χιλιάδες σὰν τὸ κῦμα εἰς τὸ γιαλό· ἀλλ' οἱ ἀνδρεῖοι παλληκαρᾶδες δὲν ψηφοῦν τὸν ἀριθμό.

83

Στὴ σκιὰ χειροπιασμένες, στὴ σκιὰ βλέπω κι ἔγω κρινοδάχτυλες παρθένες ὅποιύ κάνουνε χορό*.

78

"Ω τρακόσιοι! σηκωθῆτε καὶ ξανάλθετε σ' ἔμας· τὰ παιδιά σας θέλ' ἴδητε πόσσο μοιάζουνε μὲ σᾶς.

84

Στὸ χορὸ γλυκογυρίζουν ώραία μάτια ἑρωτικά καὶ εἰς τὴν αὔρα κυματίζουν μαῦρα ὀλόχρυσα μαλλιά.

85

91

*Η ψυχή μου ἀναγαλλιάζει,
πώς ὁ κόρφος καθεμιᾶς
γλυκοβύζαστο ἐτοιμάζει
γάλα ἀνδρείας καὶ ἐλευθεριᾶς. ποὺ σκορπάει τὸ θυμιατό.

86

92

Μὲς στὰ χόρτα, στὰ λουλούδια
τὸ ποτήρι δὲν βαστῶ·
φιλελεύθερα τραγούδια
σὰν τὸν Πίνδαρο ἐκφωνῶ.

Εἰς τὴν Τράπεζα σιμώνει
καὶ τὸ σύγνεφο τὸ ἄχνὸ^ν
γῦρο γῦρό της πυκνώνει
γάλα ἀνδρείας. ποὺ σκορπάει τὸ θυμιατό.

87

93

*Απ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ιερά
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη
χαῖρε, ὡ, χαῖρε, Ἐλευθεριά !

Αγροικάει τὴν ψαλμῳδία
ὅπού ἐδίδαξεν αὐτή·
βλέπει τὴ φωταγωγία
στοὺς Ἅγιους ἐμπρὸς χυτή·

88

94

Πῆγες εἰς τὸ Μεσολόγγι
τὴν ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ,
μέρα ποὺ ἀνθισαν οἱ λόγγοι*
γιὰ τὸ τέκνο τοῦ Θεοῦ.

Ποιοί εἰν' αύτοὶ ποὺ πλησιάζουν
μὲ πολλὴ ποδοβολὴ
κι ἄρματ', ἄρματα ταράζουν;
Ἐπετάχτηκες Ἐσύ.

89

95

Σοῦλθε ἐμπρὸς λαμποκοπῶντας
ἡ Θρησκεία μ' ἔνα σταυρὸ
καὶ τὸ δάχτυλο κινῶντας
ὅπού ἀνεῖ τὸν οὐρανό,

Λάμψιν ἔχει ὅλη φλογώδη
χεῖλος, μέτωπο, ὀφθαλμός·
φῶς τὸ χέρι, φῶς τὸ πόδι
κι ὅλα γῦρό σου εἶναι φῶς.

90

96

σ' αὐτό, ἐφώναξε, τὸ χῶμα
στάσου δλόρθη, Ἐλευθεριά·
καὶ φιλῶντάς σου τὸ στόμα
μπαίνει μές στὴν Ἐκκλησιά.*

Τὸ σπαθί σου ἀντισηκώνεις,
τρία πατήματα πατᾶς,
σὰν τὸν πύργο μεγαλώνεις
καὶ εἰς τὸ τέταρτο κτυπᾶς.

97

Μὲ φωνὴ ποὺ. καταπείθει
προχωρῶντας ὅμιλεῖς:
» Σήμερα, ἄπιστοι, ἐγεννήθη,
» ναί, τοῦ κόσμου δὲ Λυτρωτής.

98

» Αὔτὸς λέγει... Ἀφοκρασθῆτε.
» Εγὼ εἴμι Ἀλφα, Ὁμέγα ἐγώ·
» Πέστε ποὺ θ' ἀποκρυφθῆτε
» ἐσεῖς ὄλοι, ἢν ὁργισθῶ; *

99

» Φλόγα ἀκοίμητην σᾶς βρέχω,
» ποὺ μ' αὐτὴν ἃν συγκριθῆ
» κείνη ἡ κάτω ὅποιν σᾶς ἔχω
» σὰν δροσιά θέλει βρεθῆ.

100

» Κατατρώγει ὡσάν τὴ σχίζα
» τόπους ἄμετρα ύψηλούς,
» χῶρες, ὅρη ἀπὸ τὴν ρίζα,
» ζῶα καὶ δέντρα καὶ θνητούς.

101

» Καὶ τὸ πᾶν τὸ κατακαίει
» καὶ δὲ σώζεται πνοή,
» πάρεξ τοῦ ἀνεμού ποὺ πνέει
» μὲς στὴ στάχτη τὴ λεπτή».

102

Κάποιος ἥθελε ἐρωτήσει:
τοῦ θυμοῦ του εἶναι ἀδελφή;
Ποῖος εἰν' ἄξιος νὰ νικήσῃ
ἢ μὲ σὲ νὰ μετρηθῇ;

103

Ἡ γῆ αἰσθάνεται τὴν τόση
τοῦ χεριοῦ σου ἀνδραγαθία,
ποὺ ὅλην θέλει θανατώσει
τὴν μισόχριστη σπορά.

104

Τὴν αἰσθάνονται καὶ ἀφρίζουν
τὰ νερὰ καὶ τ' ἀγροικῶ
δυνατὰ νὰ μουρμουρίζουν
σὰν νὰ ρυάζετο θεριό.

105

Κακορίζικοι, ποὺ πᾶτε
τοῦ Ἀχελώου μὲς στὴ ροὴ,*
κι πιδέξια πολεμᾶτε
ἀπὸ τὴν καταδρομή

106

Νὰ ἀποφύγετε! τὸ κῦμα
ἔγινε ὅλο φουσκωτό·
ἐκεῖ εύρήκατε τὸ μνῆμα,
πρὶν νὰ εύρῃτε ἀφανισμό.

107

Βλασφημάει, σκούζει, μουγκρίζει
κάθε λάρυγγας ἔχθροῦ
καὶ τὸ ρεῦμα γαργαρίζει
τὲς βλασφήμιες τοῦ θυμοῦ.

108

Σφαλερὰ τετραποδίζουν
πλῆθος ἄλογα καὶ ὄρθα
τρομασμένα χλιμιντρίζουν
καὶ πατοῦν εἰς τὰ κορμιά.

109

Ποῖος στὸ σύντροφον ἀπλώνει
χέρι, ὡσὰν βοηθηθῆ,
ποῖος τὴ σάρκα σου δαγκώνει,
ὅσῳ ὅπουν νὰ νεκρωθῆ.

Κάθε πέτρα μνῆμα ἃς γένη
καὶ ἡ Θρησκεία κι ἡ Ἐλευθερία
μ' ἀργοπάτημα ἃς πηγαίνῃ
μεταξύ τους καὶ ἃς μετρά.

110

Κεφαλές ἀπελπισμένες
μὲ τὰ μάτια πεταχτά,
κατὰ τ' ἄστρα σηκωμένες
γιὰ τὴν ὑστερη φορά.

116

"Ενα λείψανο ἀνεβαίνει
τεντωτό, πιστομητό
κι ἄλλο ξάφνου κατεβαίνει
καὶ δὲν φαίνεται καὶ πλιό.

111

Σβηέται—αὐξαίνοντας ἡ πρώτη
τοῦ Ἀχελώου νεροσυρμή—
τὸ χλιμάντρισμα καὶ οἱ κρότο
καὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ γογγυσμοί

117

112

*Ἔτσι ν' ἀκουα νὰ βουίξῃ
τὸν βαθὺν ὥκεανὸν
καὶ στὸ κῦμά του νὰ πνίξῃ
κάθε σπέρμα τοῦ Ἀγαρηνόν.

118

"Α! γιατί δὲν έχω τώρα
τὴ φωνὴ τοῦ Μωύση;
Μεγαλόφωνα τὴν ὥρα
ὅπου ἔσθησαντο οἱ μισητοί,

113

Καὶ ἐκεῖ ποῦνται ἡ Ἀγία Σοφία
μὲς στούς λόφους τούς ἐπτά,
ὅλα τ' ἄψυχα κορμία
βραχοσύντριφτα, γυμνά,

τὸν Θεὸν εὐχαριστοῦσε
στοῦ πελάου τὴν λύσσα ἐμπρὸς
καὶ τὰ λόγια ἡχολογοῦσε
ἀναρίθμητος λαός.

114

σωριασμένα νὰ τὰ σπρώξῃ
ή κατάρα τοῦ Θεοῦ
κι ἀπ' ἐκεῖ νὰ τὰ μαζώξῃ
ό ἀδελφὸς τοῦ Φεγγαριοῦ*.

120

΄Ακλουθάει τὴν ὀρμονία
ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἱακώβου,
ἡ προφήτισσα Μαρία,
μὲν ἐνα τύμπανο τερπνόν*,

121

καὶ πηδοῦν ὅλες οἱ κόρες
μὲς τς ἀγκάλες ἀνοικτὲς
τραγουδῶντας, ἀνθοφόρες,
μὲ τὰ τύμπανα κι ἔκειές.

122

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψι
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψι
ποὺ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

123

Εἰς αὔτην, εἰν' ξακουσμένο,
δὲν νικίεσαι ἐσύ ποτε·
ὅμως, ὅχι, δὲν εἰν' ξένο
καὶ τὸ πέλαγο γιὰ σέ.

124

Τὸ στοιχεῖον αὐτὸ ξαπλώνει
κύματ' ἀπειρα εἰς τὴ γῆ,
μὲ τὰ ὄποια τὴν περιζώνει
κι εἰναι εἰκόνα σου λαμπρή.

125

Μὲ βρυχίσματα σαλεύει
ποὺ τρομάζει ἡ ἀκοή·
κάθε ξύλο κινδυνεύει
καὶ λιμιῶνα ἀναζητεῖ.

126

Φαίνετ' ἔπειτα ἡ γαλήνη
καὶ τὸ λάμψιμο τοῦ ἥλιοῦ
καὶ τὰ χρώματα ἀναδίνει
τοῦ γλυκότατου ούρανοῦ.

127

Δὲν νικίεσαι, εἰν' ξακουσμένο,
στὴν ξηρὰν ἐσύ ποτέ·
ὅμως, ὅχι, δὲν εἰν' ξένο
καὶ τὸ πέλαγο γιὰ σέ.

128

Περνοῦν ἀπειρα τὰ ξάρτια
καὶ σὰν λόγγος στριμωχτὰ
τὰ τρεχούμενα κατάρτια,
τὰ ὄλοφούσκωτα πανιά.

129

Σὺ τὲς δύναμές σου σπρώχνεις
καὶ ἀγκαλὰ δὲν εἰν' πολλές,
πιολεμῶντας ἄλλα διώχνεις,
ἄλλα παίρνεις, ἄλλα καῖς.

130

Μὲ ἐπιθύμια νὰ τηράζῃς
δυὸ μεγάλα* σὲ θωρῶ
καὶ θανάσιμον τινάζεις
ἐναντίον τους κεραυνό.

131

Πιάνει, αὔξαίνει, κοκκινίζει
καὶ σηκώνει μιὰ βροντὴ
καὶ τὸ πέλασ χρωματίζει
μὲ αίματόχροη βαφή.

132

Πνίγοντ' ὅλοι οἱ πολεμάρχοι
καὶ δὲν μνέσκει ἔνα κορμί·
χάρου, σκιὰ τοῦ Πατριάρχη
ποὺ σ' ἐπέταξαν ἔκει.

133

*Εκρυφόσμιγαν οἱ φίλοι
μὲ τς ἔχθρούς τους τὴ Λαμπτρὴ
καὶ τοὺς ἔτρεμαν τὰ χείλη
δίνοντάς τα εἰς τὸ φιλί.

139

Ἡ καρδιὰ συχνοσπαράζει...
πλὴν τί βλέπω; σοβαρὰ
νὰ σωπάσω μὲ προστάζει
μὲ τὸ δάχτυλο ἡ θεά.

134

Κειές τές δάφνες* ποὺ ἐσκορπίστε
τώρα πλέον δὲν τές παταῖ
καὶ τὸ χέρι ὅπου ἐφιλῆστε
πλέον, ἄ! πλέον δὲν εὐλογεῖ.

140

Κοιτάει γῦρο εἰς τὴν Εύρωπη
τρεῖς φορὲς μ' ἀνησυχιά·
προσηλώνεται κατόπι
στὴν 'Ελλάδα καὶ ἀρχινᾶ:

135

"Ολοι κλαῦστε· ἀποθαμμένος
δ ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας·
κλαῦστε, κλαῦστε· κρεμασμένος
ώσαν νά τανε φονιᾶς.

411

«Παλληκάρια μου! οἱ πολέμοι
»γιὰ σᾶς ὅλοι εἶναι χαρά
»καὶ τὸ γόνα σας δὲν τρέμει
»στοὺς κινδύνους ἐμπροστά.

136

"Ἐχει ὄλάνοικτο τὸ στόμα,
π' ὥρες πρῶτα εἶχε γευθῆ
τ' "Αγιον Αἴμα, τ' "Αγιον Σῶμα
λέει πώς θὲ νὰ ξαναβγῆ.

142

»'Απ' ἐσᾶς ἀπομακραίνει
»κάθε δύναμι ἔχθρική
»ἀλλ' ἀνίκητη μιὰ μένει
»ποὺ τές δάφνες σας μαδεῖ·

137

Ἡ κατάρα ποὺ εἶχε ἀφήσει
λίγο πρὶν νὰ ἀδικηθῆ
εἰς ὅποιον δὲν πολεμήσῃ
καὶ ἡμπορεῖ νὰ πολεμῇ.

143

»Μία, ποὺ ὅταν ώσαν λύκοι
»ξαναρχόστενε ζεστοί
»κουρασμένοι ἀπὸ τὴ νίκη,
»ἄχ! τὸν νοῦν σᾶς τυραννεῖ.

138

Τὴν ἀκούω, βροντάει, δὲν παύει
εἰς τὸ πέλαγο, εἰς τὴ γῆ,
καὶ μουγκρίζοντας ἀνάβει
τὴν αἰώνιαν ἀστραπή.

144

»'Η Διχόνοια ποὺ βαστάει
»ἔνα σκῆπτρο ἡ δολερή·
»καθενὸς χαμογελάει
»πάρτ' το, λέγοντας, καὶ σύ.

145

»Κειὸ τὸ σκῆπτρο ποὺ σᾶς δείχνει
»ἔχει, ἀλήθεια, ωραία θωριά.
»Μήν τὸ πιάστε, γιατὶ ρίχνει
»εἰς σὲ δάκρυα θλιβερά.

»Ω ἀκουσμένοι εἰς τὴν ἀνδρεία !
»καταστῆστε ἔνα σταυρὸ
»καὶ φωνάξετε μὲ μία :
»βασιλεῖς, κοιτᾶξτ' ἐδῶ.

146

»Ἄπὸ στόμα ὅποὺ φθονάει,
»παλληκάρια, ἃς μὴν ἑπωθῆ
»πώς τὸ χέρι σας κτυπάει
»τοῦ ἀδελφοῦ τὴν κεφαλή.

»Τὸ σημεῖον ποὺ προσκυνᾶτε
»εἶναι τοῦτο, καὶ γι' αὐτὸ
»ματωμένους μᾶς κοιτᾶτε
»στὸν ἄγῶνα τὸ σκληρό.

152

147

»Μήν εἰποῦν στὸ στοχασμό τους
»τὰ ξένα ἔθνη ἀληθινά :
»ἐὰν μισοῦνται ἀνάμεσό τους,
»δὲν τοὺς πρέπει ἐλευθεριά.

»Ἀκατάπαυστα τὸ βρίζουν
»τὰ σκυλλιὰ καὶ τὸ πατοῦν
»καὶ τὰ τέκνα του ἀφανίζουν
»καὶ τὴν πίστι ἀναγελοῦν.

148

»Τέτοια ἀφήστενε φροντίδα·
»ὅλο τὸ αἷμα, ὅποὺ χυθῆ
»γιὰ θρησκεία καὶ γιὰ πατρίδα,
»ὅμοιαν ἔχει τὴν τιμή.

»Ἐξ αἵτιας του ἐσπάρθη, ἔχαθη
»αἷμα ἀθῷο χριστιανικό,
»ποὺ φωνάζει ἀπὸ τὰ βάθη
»τῆς νυκτός : «Νὰ ἑδικηθῶ».

149

»Στὸ δίμα αὐτὸ ποὺ δὲν πονεῖτε
»γιὰ πατρίδα, γιὰ θρησκεία,
»σᾶς δρκίζω, ἀγκαλιασθῆτε
»σὰν ἀδέλφια γκαρδιακά.

»Δὲν ἀκοῦτε σεῖς, εἰκόνες
»τοῦ Θεοῦ, τέτοια φωνή ;
»τώρα ἐπέρασαν αἱῶνες
»καὶ δὲν ἔπαυσε στιγμή.

155

150

»Πόσον λείπει, στοχασθῆτε,
»πόσο ἀκόμη νὰ παρθῆ·
»πάντα ἡ νίκη, ἀν ἐνωθῆτε,
»πάντα ἐσᾶς θ' ἀκολουθῆ.

»Δὲν ἀκοῦτε ; εἰς κάθε μέρος
»σὰν τοῦ Ἀβέλ καταβοῖ·
»δὲν εἰν' φύσημα τοῦ ἀέρος
»ποὺ σφυρίζει εἰς τὰ μαλλιά.

»Τί θὰ κάμετε ; θ' ἀφῆστε
»νὰ ἀποκτήσωμεν ἐμεῖς
»λευθερίαν ἢ θὰ τὴν λύστε
»ἐξ αἰτίας πολιτικῆς ;

«"Α παντα»

»Τοῦτο ἀνίσως μελετᾶτε,
»ἴδού ἐμπρός σας τὸν Σταυρό·
»Βασιλεῖς ! ἐλᾶτε, ἐλᾶτε
»καὶ κτυπήσετε κι ἔδῶ».

Διονύσιος Σολωμός

ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΟΙ

[Γιὰ εἰσαγωγὴν παραθέτομε τὰ ἀκόλουθα ἀποσπάσματα, πὸν φωτίζοντες περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο τὸ μεγάλο ποίημα.]

«Τὰ ἀποσπάσματα τοῦ ποιήματος «Τὸ Μεσολόγγι», ἵτοι «Οἱ Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι», ἀνήκονταν εἰς τοία Σχεδιάσματα. Τὸ ἀρχαιότερο ἦταν, ὃς φαίνεται, συνθεμένο εἰς εἶδος προφητικοῦ θρήνου εἰς τὸ πέσιμο τοῦ Μεσολογγιοῦ, καὶ λνρικὸν εἰς τὸ σχῆμα, τὸ δεύτερο περιεχτικότερο σύνθεμα καὶ ἐπικό, εἰς τὸ δυτικὸν εἰκονίζοντα τὰ παθήματα τῶν γενναίων ἀγωνιστῶν εἰς τές ύστερονές ἡμέρες τῆς πολιορκίας ἔως ποὺ ἔκαμαν τὸ γιονφόντυ τὸ τρίτο ξανάπλασμα τοῦ δευτέρου καὶ εἰς τὸ μέτρο καὶ εἰς τὴν μορφήν. (Ι. Πολυλάς).

Εἰς τὸ ποίημα τοῦ Χρέοντος — ἀλληλούχη τὴν ὅποιαν ἥθελε κατ' ἀρχὰς νὰ βάλῃ εἰς τὸ ποίημα ὁ Σολωμός — μακρινὴ πρέπει νὰ είναι ἡ φρικτὴ ἀγωνία μέσα εἰς τὴν δυντυχία καὶ εἰς τοὺς πόνους, ὅπως ἐκεῖθε φανερωθῇ ἀπειραχτῇ καὶ ἄγια ἡ διανοητικὴ καὶ ἥθική Παραδείσους.

Πραγματοποίησε τούτη τὴν Ἰδέα: ὅλοι οἱ ἀγθώπωνοι δεσμοὶ — πατρός, ἀδελφοῦ, γνωστοῦ — φιλωμένοι εἰς τὴν γῆ, καὶ μὲ αὐτοὺς δ ἐνθουσιασμὸς τῆς δόξας: τοὺς ἀρπάζεται ἡ γῆ, καὶ τοιουτορρόπως ἀναγκάζονται νὰ ξεσκεπάσουν εἰς τὰ βάθη τους τὴν ἀγωστόν της ψυχῆς τους. Εἰς τὸ βάθος τῆς εἰκόνας πάντα ἡ Ἑλλάδα μὲ τὸ μέλλον της. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὡς τὸ τέλος περγάνε ἀπὸ πόνον εἰς πόνον ἔως τὸν ἄκρον πόνο.

Κοίταξε νὰ σχηματίσῃς βαθμηδὸν ὡσὰν μία ἀναβάθμα τὸ δυσκολίες, τὶς

δποιες θὰ ὑπερβοῦν ἐκεῖνοι οἱ Μεγάλοι, μὲ δσα οἱ αἰσθησες ἀπορροφοῦν ἀπὸ τὰ ἔξωτερικά, τὰ δποῖα ἡ τοὺς τραβοῦν μὲ τὰ κάλλη τους, ἡ τοὺς βιάζονν μὲ τὴν ἀνάγκη καὶ μὲ τὸν πόρο ἔως εἰς τὴν βεβαιότητα τοῦ θανάτου, ἀλλὰ ἔξαιρέτως μὲ τὴν ἐνθύμησι τῆς περασμένης δόξας. "Ολα αὐτά, δσο μεγαλότερα εἶναι καὶ πλέον διάφορα εἰς τόσο ὑψηλότερο στυλοπόδι σταίνοντα τὴν Ἐλευθερία μεστήν ἀπὸ τὸ Χρέος, δηλαδὴ ἀπ' δσα περιέχει ἡ Ἡθική, ἡ Θρησκεία, ἡ Πατρίδα, ἡ Πολιτικὴ κ.ἄ.» Δ. Σολωμός J.

Σ χ ε δ ί α σ μ α Β'

1

"Ακρα τοῦ τάφου σιωπὴ στὸν κάμπο βασιλεύει· λαλεῖ πουλί, παίρνει σπειρί, κι ἡ μάννα τὸ ζηλεύει. Τὰ μάτια ἡ πείνα ἐμαύρισε· στὰ μάτια ἡ μάννα μνέει*. Στέκει δ Σουλιώτης δ καλὸς παράμερα καὶ κλαίει:
—"Ερμο τουφέκι σκοτεινό, τί σ' ἔχω γὼ στὸ χέρι;
δποὺ σὺ μοῦ γινεις βαρὺ κι δ 'Αγαρηνὸς τὸ ξέρει».

2

Εἰσαγωγικὴ παρατήρησις τοῦ ποιητοῦ:

"Η ζωὴ ποὺ ἀνασταίνεται μὲ δλες τῆς τὲς χαρὲς ἀναβρύζοντας ὄλοσθε νέα, λαχταριστή, περιχνύμενη εἰς δλα τὰ ὄντα ἡ ζωὴ ἀκέραιη ἀπ' δλα τῆς φύσης τὰ μέρη θέλει νὰ καταβάλῃ τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴν θάλασσα, γῆ, οὐρανὸς συγχωνευμένη, τὰ δποῖα πάλι πολιορκοῦν τὴν ἀνθρώπινη φύσι στὴν ἐπιφάνεια καὶ εἰς τὸ βάθος της.

"Η ὁδαιότης τῆς φύσης ποὺ τοὺς πειριγγυρίζει ανδαίνει εἰς τοὺς ἔχθροὺς τὴν ἀνυπομονησία νὰ πάρουν τὴν χαριτωμένη γῆ, καὶ εἰς τοὺς πολιορκημένους τὸν πόρο δτι θὰ τὴν χάσουν.

"Ο Ἀπρίλης μὲ τὸν "Ερωτα χορεύουν καὶ γελοῦνε,
κι δσ' ἀνθια βγαίνουν καὶ καρποὶ τόσ' ἄρματα σὲ κλειοῦνε.
Λευκὸ βουνάκι πρόβατα κινούμενο βελάζει,
καὶ μὲς στὴ θάλασσα βαθιὰ ξαναπετείται πάλι,
κι δλόκευλο ἐσύσμιξε μὲ τ' ούρανοῦ τὰ κάλλη.
Καὶ μὲς στῆς λίμνης τὰ νερά, ὅπ' ἔφθασε μ' ἀσπούδα,*
ἔπαιξε μὲ τὸν ἵσκιο της γαλάζια πεταλούδα,

ποὺ εύώδιασε τὸν ὑπνό της μέσα στὸν ἄγριο κρίνο·
τὸ σκουληκάκι βρίσκεται σ' ὥρα γλυκεὶα κι ἐκεῖνο.
Μάγεμμα ἡ φύσις κι ὅνειρο στὴν ὀμορφιὰ καὶ χάρι,
ἡ μαύρη πέτρα ὀλόχρυση καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι·
μὲ χίλιες βρύσες χύνεται, μὲ χίλιες γλῶσσες κραίνει,
ὅποιος πεθάνῃ σήμερα χίλιες φορές πεθαίνει.

Τρέμ' ἡ ψυχὴ καὶ ξαστοχᾶ γλυκὰ τὸν ἑαυτό της.

Σ χ ε δ ἵ α σ μ α Γ'

1

Μητέρα, μεγαλόψυχη στὸν πόνο καὶ στὴ δόξα,
κι ἀν στὸ κρυφὸ μυστήριο ζοῦν πάντα τὰ παιδιά σου
μὲ λογισμὸ καὶ μ' ὅνειρο, τί χάρ' ἔχουν τὰ μάτια,
τὰ μάτια τοῦτα νὰ σ' ἰδοῦν μὲς στὸ πανέρμο δάσος,
ποὺ ξάφνου σοῦ τριγύρισε τ' ἀθάνατα ποδάρια
(κοίτα) μὲ φύλλα τῆς Λαμπρῆς, μὲ φύλλα τῶν Βαϊῶνε!
Τὸ θεϊκό σου πάτημα δὲν ἄκουσα, δὲν εἰδα,
ἀτάραχη σὰν οὐρανὸς μ' ὅλα τὰ κάλλη ποσχει,
ποὺ μέρη τόσα φαίνονται καὶ μέρη 'ναι κρυμμένα·
ἀλλά, Θεά, δὲν ἡμπτορῶ ν' ἀκούσω τὴ φωνή σου,
κι εὐθύς ἔγω τ' Ἑλληνικοῦ κόσμου νὰ τὴ χαρίσω;
Δόξα 'χ' ἡ μαύρη πέτρα του καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι.

(Η Θεὰ ἀπαντάει εἰς τὸν ποιητὴ καὶ τὸν προστάζει νὰ φάλῃ τὴν πολιορκία τοῦ Μεσολογγιοῦ).

2

Ἐργα καὶ λόγια, στοχασμοί,— στέκομαι καὶ κοιτάζω—
λούλουνδα μύρια, πούλουνδα ποὺ κρύβουν τὸ χορτάρι,
κι ἄσπρα, γαλάζια, κόκκινα καλοῦν χρυσὸ μελίσσι.
Ἐκεῖθε μὲ τοὺς ἀδελφούς, ἐδῶθε μὲ τὸ Χάρο.
Μὲς στὰ χαράματα συχνὰ καὶ μὲς στὰ μεσημέρια
καὶ σὰ θολώσουν τὰ νερὰ καὶ τ' ἄστρα σὰν πληθύνουν

ξάφνου σκιρτοῦν οἱ ἀκρογιαλίες, τὰ πέλαγα κι οἱ βράχοι.
 «Ἀραπιᾶς ἄτι, Γάλλου νοῦς, βόλι Τουρκιᾶς, τόπος* Ἀγγλου!

Πέλαγο μέγα· πολεμῷ, βαρεῖ τὸ καλυβάκι.

Κι ὀλιά! σὲ λίγο ξέσκεπτα τὰ λίγα στήθια μένουν·

ἀθάνατή ὑσι, ποὺ ποτέ, βροντή, δὲν ἡσυχάζεις;»

Στὴν πλώρη ποὺ σκιρτᾶ γυρτὸς τοῦ τὰ π' ὁ ἔνος ναύτης.

Δειλιάζουν γύρου τὰ νησιά, παρακαλοῦν καὶ κλαῖνε,

καὶ μὲ λιβάνια δέχεται καὶ φῶτα τὸν καημό τους

ὁ σταυροθόλωτος ναός καὶ τὸ φτωχὸ ξωκλήσι.

Τὸ μῆσος ὅμως ἔβγαλε καὶ κεῖνο τὴ φωνή του.

«Ψαροῦ, τ' ἀγκίστρι π' ἄφησες, ἀλλοῦ νὰ ρίξῃς ἄμε.

Μὲς στὰ χαράματα συχνὰ καὶ μὲς στὰ μεσημέρια
 κι ὅταν θιλώσουν τὰ νερὰ κι ὅταν πληθύνουν τ' ἄστρα
 ξάφνου σκιρτοῦν οἱ ἀκρογιαλίες, τὰ πέλαγα κι οἱ βράχοι.
 Γέρος μακριά, π' ἀπίθωσε στ' ὀγκίστρι τὴ ζωή του,
 τὸ πέταξε, τ' ἀστόχησε, καὶ περιτριγυρνῶντας:

«Ἀραπιᾶς ἄτι, Γάλλου νοῦς, βόλι Τουρκιᾶς, τόπος* Ἀγγλου!

Πέλαγο μέγ', ἀλλοίμονον! βαρεῖ τὸ καλυβάκι.

σὲ λίγην ὥρα ξέσκεπτα τὰ λίγα στήθη μένουν :

ἀθάνατή ὑσι, πού, βροντή, ποτέ δὲν ἡσυχάζεις;

Πανερημιὰ τῆς γνώρας μου, θέλω μ' ἐμὲ νὰ κλάψης.

3

Δὲν τοὺς βαρεῖν' ὁ πόλεμος, ἀλλ' ἔγινε πνοή τους
 ...κι ἐμπόδισμα δὲν εἶναι
 στὲς κορασιὲς νὰ τραγουδοῦν καὶ στὰ παιδιὰ νὰ παίζουν.

Ο ΠΕΙΡΑΣΜΟΣ

6

“Εστησ’ ὁ “Ἐρωτας χορὸ μὲ τὸν ξανθὸν Ἀπρίλη,
 κι ἡ φύσις ηῦρε τὴν καλὴ καὶ τὴ γλυκειά της ὥρα,
 καὶ μὲς στὴ σκιὰ ποὺ φούντωσε καὶ κλεῖ δροσιὲς καὶ μόσχους
 ἀνάκουστος κελαηδισμός καὶ λιποθυμισμένος.

Νερά καθάρια καὶ γλυκά, νερά χαριτωμένα
χύνονται μὲς στὴν ἄβυσσο τὴ μοσχοβολισμένη,
καὶ παίρνουνε τὸ μόσχο τῆς κι ἀφήνουν τὴ δροσιά τους
κι οὐλα στὸν ἥλιο δείχνοντας τὰ πλούτια τῆς πηγῆς τους
τρέχουν ἐδῶ, τρέχουν ἐκεῖ καὶ κάνουν σὰν ἀηδόνια.
Ἐξ' ἀναβρύζει κι ἡ ζωή, σ' γῆ, σ' οὐρανό, σὲ κῦμα.
Ἄλλὰ στῆς λίμνης τὸ νερὸ π' ἀκίνητο 'ναι κι ἄσπρο,
ἀκίνητ' ὅπου κι ἀν ἴδης καὶ κάτασπρ' ὡς τὸν πάτο,
μὲ μικρὸν ἵσκιον ἄγνωρον ἔπαιξ' ἡ πεταλούδα,
πού 'χ' εὐωδιάσει τς ὑπνους τῆς μέσα στὸν ἄγριο κρίνο.
Ἄλαφροίσκιωτε καλέ, γιὰ πὲς ἀπόψε τί'δες·
νύχτα γιομάτη θάύματα, νύχτα σπαρμένη μάγια!
χωρὶς ποσῶς γῆς, οὐρανός, καὶ θάλασσα νὰ πνέε,
οὐδ' ὅσο κάν' ἡ μέλισσα κοντὰ στὸ λουλουδάκι,
γύρου σὲ κάτι ἀτάραχο π' ἀσπρίζει μὲς στὴ λίμνη
μονάχο ἀνακατώθηκε τὸ στρογγυλὸ φεγγάρι,
κι ὅμορφη βγαίνει κορασιὰ ντυμένη μὲ τὸ φῶς του.

7

"Ερμα 'ν' τὰ μάτια ποὺ καλεῖς, χρυσὲ ζωῆς ἀέρα.

«Ἀπαντα»

Διονύσιος Σολωμός

ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΕΡΟΝ ΛΟΧΟΝ

1

Ἄσ μὴ βρέξῃ ποτὲ
Τὸ σύννεφον, καὶ ὁ ἄνεμος
Σκληρὸς ἃς μὴ σκορπίσῃ
Τὸ χῶμα τὸ μακάριον
Ποὺ σᾶς σκεπάζει.

2

Ἄσ τὸ δροσίζη πάντοτε
Μὲ τ' ἀργυρᾶ της δάκρυα
Ἡ ροδόπεπτλος κόρη·
Καὶ αὐτοῦ ἃς ξεφυτρώνουν
Αἰώνια τὰ ἄνθη.

3

Ω γνήσια τῆς Ἐλλάδος
Τέκνα ψυχαὶ ποὺ ἐπέσατε
Εἰς τὸν ἀγῶνα ἀνδρείως,
Τάγμα ἐκλεκτῶν ἡρώων,
Καύχημα νέον.

4

Σᾶς ἄρπαξεν ἡ τύχη
Τὴν νικητήριον δάφνην,
Καὶ ἀπὸ μυρτιάν σᾶς ἐπλεξε
Καὶ πένθιμον κυπάρισσον
Στέφανον ἄλλον.

5

Ἄλλ' ἂν τις ἀπεθάνῃ
Διὰ τὴν πατρίδα, ἡ μύρτος
Εἶναι φύλλον ἀτίμητον
Καὶ καλὰ τὰ κλαδία
Τῆς κυπαρίσσου.

6

Ἄφ' οὐ εὶς τοῦ πρώτου ἀνθρώπου
Τοὺς ὄφθαλμοὺς ἡ πρόνοος
Φύσις τὸν φόβον ἔχυσε
Καὶ τὰς χρυσᾶς ἐλπίδας
Καὶ τὴν ἡμέραν.

7

Ἐπὶ τὸ μέγα πρόσωπον
Τῆς γῆς πολυβοτάνου
Εὔθυς τὸ οὐράνιον βλέμμα
Βαθυσκαφῇ ἐφανέρωσε
Μνήματα μύρια.

8

Πολλὰ μὲν σκοτεινά.
Φέγγει ἐπ' ὀλίγα τ' ἄστρον
Τὸ τῆς ἀθανασίας
Τὴν ἐκλογὴν ἐλεύθερον
Δίδει τὸ θεῖον.

9

"Ελληνες τῆς πατρίδος
 Καὶ τῶν προγόνων ἄξιοι·
 "Ελληνες σεῖς, πῶς ἥθελεν
 'Απὸ σᾶς προκριθῆν
 "Άδοξος τάφος;

10

'Ο Γέρων φθονερὸς
 Καὶ τῶν ἔργων ἔχθρὸς
 Καὶ πάσης μνήμης ἔρχεται·
 Περιτρέχει τὴν θάλασσαν
 Καὶ τὴν γῆν ὅλην.

11

'Απὸ τὴν στάμναν χύνει
 Τὰ ρεύματα τῆς λήθης
 Καὶ πάντα τὰ ἀφανίζει.
 Χάνονται οἱ πόλεις, χάνονται
 Βασίλεια κι ἔθνη.

«Λύρα»

12

'Αλλ' ὅτε πλησιάσῃ
 Τὴν γῆν ὃποὺ σᾶς ἔχει,
 Θέλει ἀλλάξειν τὸν δρόμον του
 'Ο χρόνος, τὸ θαυμάσιον
 Χῶμα σεβάζων.

13

Αύτοῦ, ἀφ' οὗ τὴν ἀρχαίαν
 Πορφυρίδα καὶ σκῆπτρον
 Δώσωμεν τῆς Ἑλλάδος,
 Θέλει φέρειν τὰ τέκνα της
 Πᾶσα μητέρα.

14

Καὶ δακρυχέουσα θέλει
 Τὴν ιερὰν φιλήσειν
 Κόνιν καὶ εἰπεῖν: Τὸν ἔνδοξον
 Λόχον, τέκνα, μιμήσατε,
 Λόχον Ἡρώων.

'Αρδηέας Κάλβος

Ο ΒΩΜΟΣ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ

1

Τρέξετε, ἀδέλφια, τρέξετε,
Ψυχαῑ θερμαί, γενναῖαι·
Εἰς τὸν βωμὸν τριγῦρο
Τῆς πατρίδος ἀστράπτοντα
Τρέξετε πάντες.

2

Ἄς παύσωσ' αἱ διχόνιαι
Ποὺ ρίχνουσι τὰ ἔθνη
Τυφλὰ ὑπὸ τὰ σκληρότατα
Ὀνύχια τῶν ἀγρύπνων
Δολίων τυράννων.

3

Τρέξετ' ἐδῶ· συμφώνως
Τοὺς χοροὺς ἃς συμπλέξωμεν,
Προσφέρων ὁ καθένας
Λαμπρὰν θυσίαν, πολύτιμον,
Εἰς τὴν πατρίδα.

4

Ἐδῶ ἃς καθιερώσωμεν
Τὰ πάθη μας προθύμως·
Τ' ἄρματα ἡμεῖς ἀδράξαμεν
Μόνον διὰ νὰ πληγώσωμεν
Τοῦ Ὀσμὰν τὰ στήθη

5

Ἐδῶ πάντα τὰ πλούτη μας
Ἄς χύσωμεν· ἐν ὅσῳ
Γυμνὸν σπαθὶ βαστοῦμε,
Μᾶς φθάνουσι τὰ φύλλα
Τίμια τῆς δάφνης

6

Κι ὕστερ' ἀφ' οὗ συντρίψωμεν
Τὸν ἔχθιστον ζυγόν,
Ἄλλὰ ὅχι ἀβέβαια πλούτη
Θέλει μᾶς δώσει πάλιν
‘Η Ἐλευθερία.

7

Ἐδῶ ἥδονάς καὶ ἀνάπταυσιν,
Ὦ φίλοι, ἃς παραιτήσωμεν·
Ξηρὴ πέτρα τὸ στρῶμα,
Φαρμάκι τὸ ψωμὶ¹
Τῆς δουλείας εἶναι.

8

Ἐδῶ σὰν ἀναθήματα
Εἰς τὸν βωμὸν πλησίον
Τοὺς συγγενεῖς, τὰ τέκνα μας
Ἀγαπητά, τοὺς γέροντας
Τώρα ἃς ἀφήσωμεν.

9

Πάντα ὅσα εἰς τὴν καρδίαν μας
Είναι ἀκριβῆ, δὲν πρέπουσιν
Εἰς ἄνδρας ποὺ τρομάζουν
Ἐμπροσθεν εἰς ἀνόητον
Βάρβαρον σκῆπτρον.

10

Οὔτε ἡ ζωὴ δὲν πρέπει.
Τρέξετε, ἀδέλφια, τρέξετε,
Συμμέτρως ἔχορεύσαμεν,
Σύμμετρα ἃς ἀποθάνωμεν
Διὰ τὴν πατρίδα.

‘Αρδέας Κάλβος

ΤΑ ΗΦΑΙΣΤΕΙΑ

Χλωρά, μοσχοβιολούντα
Νησία τοῦ Αἰγαίου πελάγους,
Εύτυχισμένα χώματα
“Οπου ἡ χαρὰ κι ἡ εἰρήνη
Πάντα ἐκατοίκουν.

Τί τὰ θαυμάσια ἔγίνηκαν
Κοράσιά σας ὅπ’ εἶχαν
Ψυχὴν σὰν φλόγα, χείλη
Σὰν δροσισμένα ρόδα,
Λαιμὸν σὰν γάλα;

Στὰ πλούσια περιβόλια σας
Βασιλικὸς καὶ κρίνοι
Ματαίως ἀνθίζουν, ἔρημα,
Οὔτ’ ἔνα χέρι εύρισκεται
Νὰ τὰ ποτίζῃ.

Τὰ δάση, τὰ λαγκάδια σας
“Οπου αἱ φωναὶ ἀντιβόουν
Τῶν κυνηγῶν σιωπῶσι·
Σκύλλοι ἐκεῖ τώρα ἀδέσποτοι
Μόνον βαυίζουν.

Ἐλεύθερα, ἀχαλίνωτα
Μέσα εἰς τὰ ὀμπέλια τρέχουν
Τ’ ἄλογα καὶ εἰς τὴν ράχιν τους
Τὸ πνεῦμα τῶν ἀνέμων
Κάθεται μόνον.

Εἰς τὸν αἰγιαλὸν
Ἄπὸ τὰ οὐράνια σύγνεφα
Ἀφόβως κατεβαίνουν
Κρυπτάζοντες οἱ γλάροι
Καὶ τὰ γεράκια.

Βαθιὰ εἰς τὴν ἄμμον βλέπω
Χαραγμένα πατήματα
Ζώντων παιδιῶν καὶ ἀνθρώπων·
“Ομως ποῦ είναι οἱ ἄνθρωποι;
Ποῦ τὰ παιδία;

Φρικτόν, θλιβερὸν θέαμα
Τριγύρο μου ἔξανοίγω,
Ποίων είναι τὰ σώματα
Ποὺ πλέουσ’ εἰς τὸ κῦμα;
Ποίων τὰ κεφάλια;

Αύγεριναι τοῦ ἥλιου
 Ἀκτῖνες τί προβαίνετε;
 Τάχα ἀγαπάει νὰ βλέπῃ
 Ἔργα ληστῶν τὸ μάτι
 Τῶν οὐρανίων;

Δημιουργὲ τοῦ κόσμου,
 Πατέρα τῶν ἀθλίων
 Θνητῶν, ἀν σὺ τοῦ γένους μας
 "Ολου ζητῆς τὸν θάνατον,
 "Αν σὺ τὸν θέλῃς,

Τὰ γόνατά μου ἐμπρός σου,
 Νά, πέφτουν, τὸ ὑπερήφανον
 Κεφάλι μου ποὺ ἀντίκρυ
 Τῶν βασιλέων ὑψώνετο
 Τὴν γῆν ἐγγίζει.

'Ιδοὺ εὐλαβεῖς οἱ "Ελληνες
 Σκύπτουσιν ὅλοι· πρόσταξε,
 Κι ἐπάνω μας ἃς πέσωσιν
 Οἱ φλόγες τῆς ὁργῆς σου,
 "Αν σὺ τὸ θέλης.

Πλὴν πολυέλεος είσαι,
 Καὶ βοηθὸν σὲ κράζω...
 Βλέπω, βλέπω εἰς τὴν θάλασσαν
 Πετώμενον τὸν στόλον
 'Αγρίων βαρβάρων.

Κοίταξε πᾶς ὁ ἥλιος
 Χρυσώνει τὰ πανιά των,
 Κοίταξε πᾶς τὸ πέλαγος
 'Απὸ σπαθιῶν ἀκτῖνας
 Τρέμον ἀστράπτει.

· Απὸ τὰς πρύμνας χύνεται
 Γεμίζων τὸν ἀέρα
 Κρότος μυρίων κυμβάλων,
 Καὶ μέσα ἀπὸ τὸν θόρυβον
 Ψάλματα ἔκβαίνουν :

« Στάζουσι τὰ μαχαίρια μας
 »'Απὸ αἷμα ἀκάθαρτον
 » Τῶν χριστιανῶν πρὶν πήξῃ
 »'Ἐλᾶτε, ἐλᾶτε εἰς νέον
 » Αἷμα ἃς τὰ πλύνωμεν.

»'Ἐλᾶτε νὰ ζεστάσωμεν
 » Τὰ χέρια μας στὰ σπλάγχνα
 »"Οσων θυσίας προσφέρουσιν
 » Εἰς τὸν Σταυρὸν καὶ σέβονται
 «'Αγίων εἰκόνας.

»'Ἐλᾶτε, ἐλᾶτε, ὁ κόπος
 »"Αν μᾶς καταδαμάσῃ,
 »'Ἐπὶ σωροὺς σφαγμένων
 » Καθίζοντας ἀνάπταυσιν
 » Θέλομεν εὕρει.

» Τὰ ρόδα τῆς 'Ελλάδος
 » Εἰς τ' αἷμά της βαμμένα
 » θέλει φανοῦν τερπνότατον
 » Δῶρον τῶν γυναικῶν μας
 » Κι ἔργον ἡρώων.»

—Σκληρά, δειλὰ ἀναθρέμματα
 τῆς ποταπῆς 'Ασίας,
 'Εργον ἡρώων, ναί, βέβαια,
 Ποῖος τὸ ἀμφιβάλλει, ὑπάρχει
 Τὸ τρόπαιόν σας.

"Εργον ἡρώων, ἃν σφάξητε
 'Αδύνατα παιδία,
 "Εργον ἡρώων, ἃν πνίξητε
 Τὰς τρυφερὰς γυναικας
 Καὶ γερόντια.

'Ιδού κι ἄλλα νησία
 Τὴν λύσσαν σας προσμένουσι,
 Πόλεις ίδού καὶ ἀλίκτυπος
 Ξηρὰ κατοικημένη
 'Απ' ἔθνη ἀθῶα.

Διὰ σᾶς ἡρώων κοπάδια,
 Δὲν φθάνει ἡ Χίς, ἡ Κύπρος,
 Τῶν Κυδωνιῶν δὲν φθάνουσι,
 Τῆς Κάσου καὶ τῆς Κρήτης
 Αἱ κατοικίαι.

"Αμμετε, μὴν ἀφήσετε
 Ζῶντα κανένα, ἀπ' αἷμα
 Τὰ αἰγαῖα νερὰ βαμμένα
 Κύματ' ἃς ἔχουν γέμοντα
 'Απὸ σφαιγάδια.

"Ω "Ελληνες, ὃ θεῖαι
 Ψυχαί, ποὺ εἰς τοὺς μεγάλους
 Κινδύνους φανερώνετε
 'Ακάματον ἐνέργειαν
 Καὶ ύψηλὴν φύσιν!

Πῶς ἀπὸ σᾶς καμμία
 Δὲν τρέχει τώρα; πῶς
 Κεῖ μέσα στὰ πλεόμενα
 Δὲν ρίχνεσθε καράβια
 Τῶν πολεμίων;

Πῶς, πῶς τῆς ταλαιπώρου
 Πατρίδος δὲν πασχίζετε
 Νὰ σώσητε τὸν στέφανον
 'Απὸ τὰ χέρια ἀνόσια
 Ληστῶν τοσούτων;

Εἶναι πολλὰ τὰ πλήθη των
 Καὶ φοιβερὰ εἰς τὴν ὄψιν,
 'Αλλ' ἔνας "Ελλην δύναται,
 "Ενας ἄντρας γενναῖος
 Νὰ τὰ σκορπίσῃ.

"Οποιος τὴν δάφνην θέλει
 'Αθάνατον τῆς δόξης,
 "Οποιος δάκρυα διὰ τὸ ἔθνος του
 'Εχει, διὰ τὴν μάχην
 Νοῦν καὶ καρδίαν.

"Ας ἔκβη αὐτός.— Νά, βλέπω,
 Ταχεῖαι ως τ' ἀπλωμένα
 Πτερά τῶν γερανῶν
 'Ερχονται δύο κατάμαυροι
 Τρομεραὶ πρῷραι.

Παύει ως τόσον ὁ κρότος
 Τῶν μουσικῶν ὄργανων,
 Τ' ἀγαρηνὰ τραγούδια
 Παύουν καὶ τὰ ύπερήφανα
 Βλάσφημα μέτρα.

Μόνον ὀκούω τὸ φύσημα
 Τοῦ ἀνέμου, ὅποιν περνῶντας
 Εἰς τὰ κατάρτια ἀνάμεσα
 Καὶ εἰς τὰ σχοινία σχισμένος
 Βιαίως σφυρίζει.

Μόνον ἀκούω τὴν θάλασσαν
Ποὺς ὁσᾶν μέγα ποτάμι
Ἄναμεσα εἰς βράχους
Κτυπῶντας μυρμύριζει
Γῦρο εἰς τὰ σκάφη.

Νὰ αἱ κραυγαὶ καὶ ὁ φόβος,
Νὰ ἡ ταραχὴ καὶ ἡ σύγχυσις
Ἄπὸ παντοῦ σηκώνονται
Καὶ ἀπλώνουν πολυάριθμα
Πανία νὰ φύγουν.

Στενόν, στενὸν τὸ πέλαγος
Ο τρόμος κάμνει, πέφτει
Ἐνα καράβι ἐπάνω
Εἰς τ' ἄλλο καὶ συντρίβονται,
Πνίγονται οἱ ναῦται.

Κανάρη!— καὶ τὰ σπήλαια
τῆς γῆς ἐβόουν, Κανάρη!—
Καὶ τῶν αἰώνων τὰ ὅργανα
Ἴσως θέλει ἀντηχήσουν
Πάντα, Κανάρη!

«Λύρα»

Αιδηέας Κάλβος

Ὦ, πῶς ἀπὸ τὰ μάτια μου
Ταχέως ἔχαθη ὁ στόλος,
Πλέον δὲν ξανοίγω τώρα
παρὰ καπνούς καὶ φλόγες
Οὐρανομήκεις.

Ἐξω ἀπὸ τὴν θαλάσσιον
Πυρκαϊὰν νικήτριαι
Ίδού πάλιν ἐκβαίνουν
Σωσμέναι αἱ δύο κατάμαυροι
Θαυμάσιαι πρῷραι.

Πετάουν, ἀπομακρύνονται,
Στὸ διάστημα τοῦ ἀέρος
Χωσμέναι γίνονται ἄφαντοι,—
Διαβαίνουσαι ἐπαἰάνιζον,
Κι ἥκουεν ὁ κόσμος :

H A Θ H N A

‘Η Ἀθήνα εἶναι ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ μεγάλο ἐπικολυμφικὸ ποίημα «Η φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ». Ἀπὸ τίς σημειώσεις τοῦ ποιητῆ παίρνομε τὰ ἀκόλουθα ποὺ δείχνουν τὴν ὑπόθεσι τοῦ ποιήματος:

Σύμφωνα μὲ τὰ παραδομέα ἀπὸ τὸν βιζαντινὸν χρονογράφους, τὸν καιρὸν τοῦ αὐτοχάτου Μιχαὴλ Παλαιολόγου, ὅταν πολιορκοῦσε τὴν φραγκοκρατούμενήν Πόλην, ἀξιωματικοὶ τοῦ βιζαντινοῦ στρατοῦ διασκεδάζοντες σ’ ἔτα ἐφειπομένῳ μοναστήρι ξένῳ ἀπὸ τὴν Πόλην. Βλέποντες ἐκεῖ ἦνα μνῆμα ὀδάνοιχτο καὶ στὸ πλάτη τοῦ ἀκοντισμένου ἦνα σκέλετὸ ἀνθρώπου μὲ μιὰ φλογέρα στὸ στόμα. Ἀπὸ τὴν ἐπιγραφὴ τοῦ τάφου κατημένοι μαντεύοντες, πὼς τὸ σκέλετο τοῦ φλογέρα εἶναι ὁ νεκρὸς τοῦ κραταίου αὐτοχάτου Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, ποὺ ἐκατὸ χρόνια πρὸ τοῦ εἶναι πεθαμμένος. Οἱ ἀξιωματικοὶ προσκυνοῦσσι τὸ λείψανο καὶ στέλνοντες ἀγγελιαφόρο, γιὰ νὰ φέρῃ στὸν Παλαιολόγο τὸ μήνυμα. Θέλοντες νὰ βγάλουν τὴν φλογέρα ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λειψάνου, γιὰ περιπλήγμα πιθανώτατα βαλμένη ἐκεῖ.

‘Η φλογέρα ἡ περιπατήτρα γίνεται φλογέρα σερβιολική, μυστηριακή, ἐπική. Μιλᾶ, τραγουδᾶ, γάλλει. Κρατᾷ δεμένους μὲ τὴν ἔκστασι τοὺς ξεφαντωτές. Στὸ ἔξῆς τὸ ποίημα ἀκολουθεῖ καὶ τελειώνει ἀχώριστο ἀπὸ τὸ τραγούδι τῆς φλογέρας μαζὶ ἐπικό, λυρικό, ίστορικό, φιλοσοφικό, μυστικό, προφητικό. ‘Η πνοὴ τοῦ ποιητῆ καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ βασιλιᾶ δεμένες ἀκατάλυτα σὲ μιὰν ἀτμοσφαίρα ὀνέιδον ὄραματικοῦ, ποὺ τὴν ἀποτελοῦν μαζὶ θετικὰ καὶ μεταφυσικὰ στοιχεῖα. Στὸ σύνολό του τὸ ποίημα εἶναι ἐπικολυμφικὸ ἡ καθαρότερα ἔνας ἐπικός “Υμνος σὰν τοὺς ὁμηρικοὺς ὕμνους.

Στὸν τρίτο λόγο γίνεται ἀπαριθμητικὸ τοῦ τροπαιοφόρου δρόμου τοῦ Βουλγαροκτόνου ἀνάμεσα ἀπ’ τὰ κάστρα καὶ ἀπ’ τοὺς κάμπους καὶ τὶς λίμνες τῆς Μακεδονίας. Συντρίβει τὸ Βούλγαρο, ὅπου σταθῇ καὶ ὅπου περάσῃ. Ἀποφασίζει τέλος νὰ προσκυνήσῃ τὴν Παναγία, ‘Αθηνώτισσα», ποὺ ἡταν στὴ χώρα Τῆς ταύματος καὶ νὰ φάλη νικητήρια στὴν ἐπέρμαχο Στρατήγιμασσα. Λὲ στέκεται στὶς μεγάλες Μακεδονικὲς πολιτείες μήτε στὴν Ἐφτάλοφη. Ἰσα τραβᾶ στὴν ‘Αθήνα.

Γιὰ τὴν Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ πολλοὶ εἴπαν πὼς μὲ τὴν πνοὴ τῆς θυμίζει βιβλικοὺς προφήτες, καὶ δὲν εἶναι μόνο ἔνας ὕμνος τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ τοῦ βιζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἔνας ὕμνος τοῦ Ἑλληνικοῦ φυσικοῦ κόσμου.

Πρώι, καὶ λιοπερίχυτη καὶ λιόκαλ’ εἶναι ἡ μέρα,
κι ἡ Ἀθήνα ζαφειρόπετρα στῆς γῆς τὸ δαχτυλίδι!

Τὸ φῶς παντοῦ, κι ὅλο τὸ φῶς, κι ὅλα τὸ φῶς τὰ δείχνει
καὶ στρογγυλὰ καὶ σταλωμένα*, κοίτα, δὲν ἀφήνει
τίποτε θαμποχάραγο, νὰ μὴν τὸ ξεδιαλύνης
ὄνειρο ἂν εἶναι ἡ κι ἂν ἀχνὸς ἡ ἂν εἶναι κρουστὸ κάτι.

Περήφανα καὶ ταπεινά, κι ὅλα φαντάζουν ἴδια.

Καὶ τῆς Πεντέλης ἡ κορφὴ καὶ τ' ἀχαμνὸ σφερδούκλι *
κι ὁ λαμπρομέτωπος ναὸς* καὶ μιὰ χλωμὴ ἀνεμώνη,
τὰ πάντα, ὅμοια βαραίνουνε στὴ ζυγαριὰ τῆς πλάστης.

* *

Κι ὅλα σιμὰ τὰ φέρνεις, φῶς, κι ὅλα τὸ φῶς τὰ δείχνει
μὲ μοῖρα σὰν ξεχωριστή. Τῆς Αἴγινας ὁ κόρφος
ἀσπρογαλιάζει* ὀλόχυτος, λαμπτοκοπᾶ· τὸν πάει
σιμὰ πρὸς τοὺς κυματιστοὺς καὶ σὰ γραμμένους λόφους·
καὶ τὸ βαθὺ ἀκροούρανο σημαδεμένο μόνο
ἀπὸ τὸ μαῦρο ἐνὸς πουλιοῦ καὶ τ' ἀσπρὸ ἐνὸς συγνέφου
τὰ πάει πρὸς τὸ βουνόπλαγο, καὶ τοῦ βουνοῦ τὴ ράχι
τὴν πάει σιμὰ στὸ λιόφυτο τοῦ κάμπου, καὶ τὸν κάμπο
τόνε σιμώνει στὸ γιαλό, καὶ τοῦ γιαλοῦ καὶ οἱ βάρκες
στὰ σπιτικὰ κατώφλια ὅμπρὸς τραβᾶν κατὰ τὴ χώρα
ἥσυχα γιὰ ν' ἀράξουνε. Κι ὅλα τὸ φῶς τὰ δείχνει
ἀεροφερμένα πιὸ κοντά, σάμπως καημὸ νὰ τὸ χῇ
νὰ τὰ ὄρμηνέψῃ νὰ πιαστοῦν κι ἔνα χορὸ νὰ στήσουν,
ὅσο ποὺ τὸ νὰ στ' ἀλλουνοῦ τὴν ἀγκαλιὰ νὰ πέσῃ.

* *

"Ἐτσι ὀλογύρα τὰ βουνὰ κι ὁ λογγωμένος Πάρνης
κι ὁ ἐλεφαντένιος ὁ 'Υμηττὸς κι ἡ ἀγέρινη Πεντέλη
βλέπονται κι ὅλο βρίσκονται σὲ συντυχὶα μὲ τ' ἄλλα
τὰ πιὸ φτενόγραφτα καὶ πιὸ μακρὶα ἔσαγναντεμένα
βουνὰ τῆς "Υδρας, τ' Αναπλιοῦ, τοῦ Δαμαλᾶ, τῆς Κόρθος·
κι ἄκρες καὶ λόφοι καὶ στενὰ καὶ βράχοι κι ἀκρογιάλια,
Τριπύργι, Φάληρο, Περαίας καὶ οἱ σκάλες καὶ οἱ λιμιῶνες
κι ἡ Σαλαμῖνα ἀθάνατη κι ἡ ἐρημικὴ Ψυττάλη
ῶς πέρα ποὺ τὸν ἀσπρὸ * ναὸ βασιλικὴ κορώνα
φορεῖ δειγμένο ἀπὸ παντοῦ τὸ Σούνιο τ' ἀκροτόπι.
Ἡ ἀττικὶα ἡ ἀκροθάλασσα καὶ ξεχωρίζει μέσα
στὴν "Ασπρη* θάλασσα καὶ ζῆ στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάννας
εὐγενικώτερη ἀπ' αὐτὴ καὶ σάμπως πιὸ γαλάζια.

«Η φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ» (Λόγος "Εβδομος)

Κωστής Παλαμᾶς

ΤΟΥ ΓΙΟΦΥΡΙΟΥ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ

[Παρὰ πλείστοις λαοῖς ἐπικρατεῖ ἡ δοξασία, ὅτι πρὸς στερέωσιν καὶ προφύλαξιν ἀπὸ οἰονδήποτε κινδύνου παντὸς κτίσματος ἀπαιτεῖται νὰ προσηλωθῇ εἰς αὐτὸν ζῷον, κατορυττόμενον εἰς τὰ θεμέλια ἡ ἐντεχιζόμενον ὅσον δὲ εὐγενέστερον εἶναι τὸ ζῷον, τόσον μεγαλούτερον θεωρεῖται ὅτι ἔχει δύναμιν πρὸς προστασίαν τοῦ κτίσματος. Εἰς τὴν δοξασίαν ταῦτην ἀναφέρονται καὶ ἀρχαῖοι ἐλληνικοὶ μῆθοι καὶ βιζαντιναὶ παραδόσεις περὶ θυσίας ἀνθρώπων κατὰ τὴν θεμελίωσιν μεγάλων οἰκοδομημάτων. Ἡ ψυχὴ τοῦ θύματος ὑπετίθετο ὅτι διὰ τῶν ὑπερφυσιῶν δυνάμεων, τὰς ὄποιας ἔχουν αἱ ἐπὶ γῆς ἀπολελυμέναι τὸν δεσμῶν τοῦ σώματος ψυχαῖ, ἥδύνατο νὰ προσλαμβάνῃ κατὰ βούλησιν παντοῖας μορφὰς καὶ εἰχε φύματιν ὑπεράνθρωπον, προωρισμένη δὲ νὰ φυλάττῃ καὶ περιέπῃ τὸ οἰκοδόμημα εἰς τὸ ὄποιον προσηλώθη ἥτο φοβερὰ εἰς τοὺς ἐπιχειροῦντας νὰ τὸ παραβλάψωσι καὶ ἵκανῃ ν' ἀπατέσῃ τὸν ἀπειλοῦντας αὐτὸν κινδύνους. Τὸ θύμα ἐγένετο τὸ στοιχεῖο τοῦ οἰκοδομήματος, διὸ στοιχείωσις ἐλέγετο ὑπὸ τῶν βιζαντινῶν ἡ διὰ θυσίας οἰκοδόμησις.

Εἰς τουατήν παράδοσιν στηρίζεται καὶ τὸ πανελλήριον τραγούδι τοῦ γιοφυριοῦ τῆς Ἀρτας, τοῦ ὄποιον παραλλαγὴ ἀναφέρονται καὶ εἰς ἄλλας γεφύρας ἡ ἄλλα οἰκοδομήματα (οἷον τῆς γεφύρας τοῦ Σπερχειοῦ, τοῦ Πηριειοῦ, τῶν Ἀδάνων, τῆς βρύσης τῆς Ἀράχοβας, τοῦ ὑδραγωγείου τῶν Δέρκων κλπ.). Παρέλαβον δὲ τὴν ἐλληνικὴν ταῦτην παράδοσιν προσαρμόσαντες εἰς ἐπιχώρια οἰκοδομήματα καὶ οἱ ἄλλοι λαοὶ τῆς ἐλληνικῆς χερσονήσου (Ρωμοῦνοι, Ἀλβανοί, Σέρβοι, Βούλγαροι). Ν. Πολίτης].

Σαράντα πέντε μάστοροι κι ἑξήντα μαθητάδες γιοφύρι νέθεμέλιωναν στῆς Ἀρτας τὸ ποτάμι.

‘Ολημερίς τὸ χτίζανε, τὸ βράδυ ἐγκρεμιζόταν.

Μοιρολογοῦν οἱ μάστοροι καὶ κλαῖν οἱ μαθητάδες.

—’Αλλοίμονο στοὺς κόπους μας, κρίμα στὶς δούλεψές μας, 5 δλημερίς νὰ χτίζουμε, τὸ βράδυ νὰ γκρεμιέται.

Πουλάκι ἔδιάβη κι ἔκατσε ἀντίκρυ στὸ ποτάμι,
δὲν ἐκελάθησε σὰν πουλί, μηδὲ σὰ χειλιδόνι,
παρὰ ἐκελάθησε κι ἔλεγε, ἀνθρωπινὴ λαλίτσα:

- 10 — "Αν δὲ στοιχειώσετε ἄνθρωπο, γιοφύρι δὲ στεριώνει·
καὶ μὴ στοιχειώσετε ὁρφανό, μὴ ξένο, μὴ διαβάτη,
παρὰ τοῦ πρωτομάστορα τὴν ὅμορφη γυναικα,
πόρχεται ἀργὰ τ' ἀποταχύ καὶ πάρωρα τὸ γιόμα.

* * *

- Τ' ἄκουος' ὁ πρωτομάστορας καὶ τοῦ θανάτου πέφτει.
15 Πιάνει, μηνάει τῆς λυγερῆς μὲ τὸ πουλὶ τ' ἀρρένοι:
Ἄργα ντυθῆ, ἀργὰ ἀλλαχτῆ, ἀργὰ νὰ πάῃ τὸ γιόμα,
ἀργὰ νὰ πάῃ καὶ νὰ διαβῆ τῆς Ἀρτας τὸ γιοφύρι.
Καὶ τὸ πουλὶ παράκουσε, κι ἀλλιῶς ἐπῆγε κι εἶπε:
— Γοργά ντυσου, γοργά ἀλλαξε, γοργά νὰ πᾶς τὸ γιόμα,
20 γοργά νὰ πᾶς καὶ νὰ διαβῆς τῆς Ἀρτας τὸ γιοφύρι.

* * *

- Νά τηνε κι ἔξανάφανεν ἀπὸ τὴν ἀσπρη στράτα.
Τὴν εἰδ' ὁ πρωτομάστορας, ραγίζεται ἡ καρδιά του.
'Απὸ μακριὰ τοὺς χαιρετῷ κι ἀπὸ κοντὰ τοὺς λέει:
— Γειά σας, χαρά σας μάστοροι καὶ σεῖς οἱ μαθητάδες,
25 μὰ τοῦ ἔχει ὁ πρωτομάστορας κι είναι βαργωμισμένος;
— Τὸ δαχτυλίδι τοῦπεσε στὴν πρώτη τὴν καμάρα,
καὶ ποιός νὰ μπῆ καὶ πωιός νὰ βγῆ τὸ δαχτυλίδι ναύρη;
— Μάστορα, μὴν πικραίνεσαι κι ἔγώ νὰ πά' σ' τὸ φέρω,
ἔγώ νὰ μπῶ κι ἔγώ νὰ βγῶ τὸ δακτυλίδι ναύρω.

* * *

- 30 Μηδὲ καλὰ κατέβηκε, μηδὲ στὴ μέσον ἐπῆγε.
— Τράβα, καλέ μ', τὸν ἀλυσο, τράβα τὴν ἀλυσίδα,
τί ὅλον τὸν κόσμο ἀνάγειρα καὶ τίποτες δὲν ηῦρα.
"Ενας πιχάει* μὲ τὸ μυστρὶ κι ἄλλος μὲ τὸν ἀσβέστη,
παίρνει κι ὁ πρωτομάστορας καὶ ρίχνει μέγα λίθο.

—'Αλλοίμονο στή μοῖρά μας, κρίμα στὸ ριζικό μας!

Τρεῖς ἀδερφάδες ἥμαστε κι οἱ τρεῖς κακογραμμένες,

ἡ μιά χτισε τὸ Δούναβη, κι ἡ ἄλλη τὸν Ἀφράτη
κι ἐγώ ἡ πλιὸ στερνότερη τῆς "Άρτας τὸ γιοφύρι.

"Ως τρέμει τὸ καρυόφυλλο, νὰ τρέμη τὸ γιοφύρι,
κι ὡς πέφτουν τὰ δεντρόφυλλα, νὰ πέφτουν οἱ διαβάτες

40

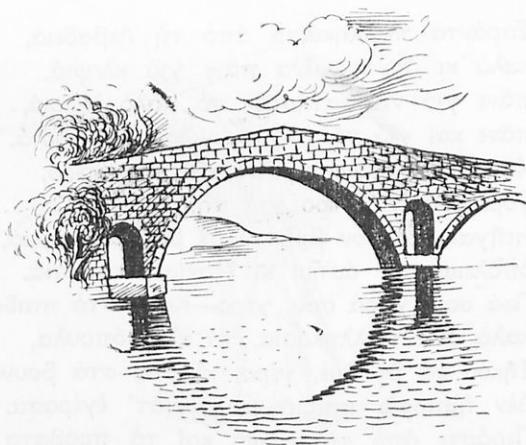
* * *

—Κόρη, τὸν λόγον ἄλλαξε κι ἄλλη κατάρα δῶσε,
πᾶχεις μονάκριβο ἀδερφό, μὴ λάχῃ καὶ περάσῃ.

Κι αὐτὴ τὸν λόγον ἄλλαξε κι ἄλλη κατάρα δίνει.

—"Αν τρέμουν τ' ἄγρια βουνά, νὰ τρέμη τὸ γιοφύρι,
κι ἀν πέφτουν τ' ἄγρια πουλιά, νὰ πέφτουν οἱ διαβάτες,
τί ἔχω ἀδερφὸ στὴν ξενητειά, μὴ λάχῃ καὶ περάσῃ.

N. Πολίτη «Ἐξλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούνδια τοῦ Ἑλλ. Λαοῦ» (Δημοτικὸν)

ΣΑΡΑΝΤΑ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΑ

[Αἱ πολεμικαὶ γνώσεις, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ ικλέφτης καὶ οἱ κανόνες τοῦ βίου, τοὺς ὁποίους ἀπαραιτήτως ὀφεῖλει νὰ τηρῇ, ἐκτίθενται εὐσυνόπτως εἰς τὸ προκειμένον ἄσμα, ὑπὸ τὸν τύπον ὁδηγῶν γέζοντος ικλέφτη πρὸς πρωτοπελόντος πολεμιστάς. Ὁ ικλέφτης πρέπει νὰ ἔχῃ ἀσφαλεῖς τόπους κατανλισμοῦ, νὰ ἡξενόῃ τὰς ὅδους καὶ ἀτραποὺς τῶν ὁρέων, νὰ γινώσκῃ πόθεν δύναται νὰ πορθεῖται τὰ ἐφόδια αὐτοῦ, πρωτίστως δὲ νὰ διάγῃ βίου σώφρονα καὶ τηράλιον, ἀποφεύγων τοὺς πότους καὶ τὴν πρὸς τὰς γυναικας κοινωνίαν, διότι ἡ παρέκκλισις ἀπὸ τῶν ὅρων τούτων τοῦ βίου φέρει εἰς ὀδελφον. Οἱ νέοι παρήκονταν τὰς νονθεσίας τοῦ γέροντος καὶ διέτρεξαν κίνδυνον μέγαν ἀπὸ τοῦ ὁποίουν τοὺς διέσωσεν αὐτός, ἀποδεῖξας ὅτι ἡτο ὑπέρτερος αὐτῶν, ὅχι μόνον κατὰ τὴν γνώμην, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀνδρείαν. N. Π ο λ ί τ η σ J.]

Σαράντα παλληκάρια ἀπὸ τὴν Λεβαδειά,
καλὰ κι ἀρματωμένα πᾶνε γιὰ κλεψιά,
πᾶνε γιὰ νὰ πατήσουν τὸ Καλὸ Χωριό,
πᾶνε καὶ γιὰ νὰ κάψουν χῶρες καὶ νησιά.

Κάνα* δὲν ἔχουν πρῶτο καὶ τρανύτερο,
γυρεύουν ἔνα γέρο γιὰ τὴν ὄρμηνειά,
ἐπῆγαν καὶ τὸν βρῆκαν σὲ βαθειά σπηλιά,
ὅπολειωνε τ' ἀσῆμι κι ἔφτειανε κουμπιά.

—Γειά σου, χαρά σου, γέρο.—Καλὸ στὰ παιδιά,
καλὸ στὰ παλληκάρια, τὰ κλεφτόπουλα,
—Σήκου νὰ βγοῦμε, γέρο, κλέφτες στὰ βουνά,
—Δέν ἡμπορῶ παιδιά μου, γιατ' ἐγέρασα.

Περάστε ἀπὸ τὴ στάνη καὶ τὰ πρόβατα
καὶ πάρτε τὸ ὑγιό μου τὸ μικρότερο,
πόχει λαγοῦ ποδάρι, δράκου δύναμι.

ξέρει τὰ μονοπάτια καὶ τὰ σύρματα*,
 ξέρει καὶ τὰ λημέρια ποὺ λημέριαζα,
 ξέρει τὶς κρύες βρύσες πόσπινα νερό,
 ξέρει τὰ μονοπάτια πόσπαιρνα ψωμί,
 καὶ ξέρει καὶ τὶς τρύπες ὅπου κρύβομουν.
 Αὐτοῦ μπροστὰ ποὺ πᾶτε, στὸ Καλὸ χωριό*,
 ἔχει ὅμορφα κορίτσια καὶ γλυκὰ κρασιά,
 τήρα μὴ σᾶς μεθύσουν καὶ σᾶς πιάσουνε,
 καὶ στὸν κατῆ* σᾶς πᾶνε, σᾶς κρεμάσουνε.

Τοῦ γέρου τὴν ὁρμήνεια τὴν ξεχάσανε,
 ἐπῆγαν καὶ μεθύσαν καὶ τούς πιάσανε.
 Σὰν τ' ἀκουσε κι ὁ γέρος χαμογέλασε,
 κουμπούρια ξεκρεμάει κι ἀρματώνεται.
 Στὸ δρόμο ποὺ πηγαίνει βρίσκει τὸν πασᾶ—
 —"Ωρα καλή, πασᾶ μου καὶ Τοῦρκο κριτή,
 νὰ βγάλης τὰ παιδιά μου ἀπ' τὴ φυλακή.

N. Πολίτη *«Ἐξλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἐλλ. Λαοῦ»* (Δημοτικὸν)

ΤΟΥ ΓΙΑΝΗ ΤΟΥ ΣΤΑΘΑ

αῦρο καράβ' ἀρμένιζε στὰ μέρη τῆς Κασσάντρας.

Μαῦρα πανιὰ τὸ σκέπταζαν καὶ τούρανοῦ σημαία.

Κι ὁμπρὸς κορβέττα μ' ἄλικη σημαία τοῦ προβγαίνει.

—Μάϊνα, φωνάζει, τὰ πανιά, ρίξε τὶς γάμπιες κάτου.

—Δὲν τὰ μαϊνάρω τὰ πανιὰ κι οὐδὲ τὰ ρίχνω κάτω.

Μὴ μὲ θαρρεῖτε νιόνυφη, νύφη νὰ προσκυνήσω;

Ἐγὼ εἴμαι ὁ Γιάννης τοῦ Σταθᾶ, γαμπρὸς τοῦ Μπουκουβάλα.

Τράκο, λεβέντες, δώσετε, ἀπίστους μὴ φοβᾶστε.

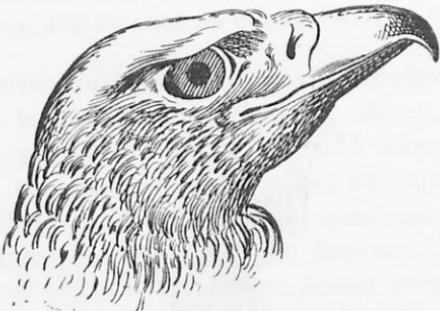
Κι οἱ Τοῦρκοι βόλτα ἔρριξαν κι ἐγύρισαν τὴν πλώρη.

Πρῶτος ὁ Γιάννης πέταξε μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι.

Στὰ μπούνια τρέχουν αἴματα, τὸ πέλαο κοκκινίζει.

Κι ἀλλά ! ἀλλάχ ! οἱ ἀπιστοὶ κράζοντας προσκυνοῦνε.

N. Πολίτη «Ἐπλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἐλλ. Λαοῦ» (Δημοτικὸν)

A·I·T O Σ

“Ἐνας ἀϊτὸς περήφανος, ἔνας ἀϊτὸς λεβέντης,
ἀπὸ τὴν περηφάνεια του κι ἀπὸ τὴ λεβεντιά του,
δὲν πάει τὰ κατώμερα νὰ καλοξεχειμάσῃ,
μόν’ μένει ἀπάνω στὰ βουνά, ψηλά στὰ κορφοβούνια.

Κι ἔρριξε χιόνια στὰ βουνά καὶ κρούσταλλα στοὺς κάμπους,
 Κι ἀγνάντια βγῆκε κι ἔκατσε, σ' ἐνα ψηλὸ λιθάρι,
 καὶ μὲ τὸν ἥλιο μάλωνε καὶ μὲ τὸν ἥλιο λέει :
 — "Ηλιε, γιὰ δὲ βαρεῖς κι ἐδῶ σ' τούτη τὴν ἀποσκιούρα,*
 νὰ λειώσουνε τὰ κρούσταλλα, νὰ λειώσουνε τὰ χιόνια,
 νὰ γίνῃ μιὰ ἄνοιξι καλή, νὰ γίνῃ καλοκαίρι,
 νὰ ζεσταθοῦν τὰ νύχια μου, νὰ γιάνουν τὰ φτερά μου,
 νὰ ρθοῦνε τᾶλλα τὰ πουλιά καὶ τᾶλλα μου τ' ἀδέρφια ;

N. Πολίτη *«Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγονόδια τοῦ Ἑλλ. Λαοῦ»*

(Δημοτικὸν)

ΘΡΗΝΟΙ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

1. Καὶ ἐσνέβηκε αὐτὲς τις ἡμέρες ὅπον οἱ Τοῦροι ἐπολιορκοῦσαν τὸ Μεσολόγγι· καὶ συχνὰ ὀλημερίς καὶ κάποτε ὀλονυχτίς ἔτρεμε ἡ Ζάκυνθος ἀπὸ τὸ κανόνισμα τὸ πολύ. . . Καὶ ἡ γῆ ἔτρεμε ἀπὸ κάτων ἀπὸ τὰ πόδια μας . . .

2. Καὶ κάποιες Μεσολογγίτισσες (πρόσφυγες στὴ Ζάκυνθο) ἐπερπατοῦσαν τοιγῦνο. . . καὶ ὅταν ἐκονραζόντανε ἐκαθόντανε στ' ἀκρογιάλι καὶ συχνὰ ἀναστηκώντανε τὸ κεφάλι καὶ ἀκούντανε, γιατὶ ἐφοβόντανε μὴν πέσῃ τὸ Μεσολόγγι.

Α. Σολωμός J.

A'

Μπραΐμ πασᾶς συντάζεται σαράντ' ὄχτω χιλιάδες,
στὴν Πάτρα μπαρκαρίζεται, στὸ Βασιλάδι ἀράζει.

— Πολλὰ τὰ ἔτη Κιουταχῆ.—Καλὸ στὸν Ἰμπραΐμη.

— Μπραΐμ μου τ' ἥθελες ἑδῶ, ἑδῶ στὸ Βασιλάδι ;

Ἐδῶ δὲν εἶναι Νιόκαστρο, Κορώνη καὶ Μοθώνη,
ἑδῶ τὸ λένε Κάρελι, τὸ λένε Μεσολλόγγι,
ποὺ πολεμᾷ ὁ Κιουταχῆς μ' ἔξήντα δυὸ χιλιάδες.

Σήκω, Μπραΐμ μου, φεῦγ' ἀπ' ἑδῶ, φεῦγ' ἀπ' τὸ Βασιλάδι,
νὰ μὴ χαθῆ τ' ἀσκέρι σου κι ἐσένα τὸ κεφάλι.

— Τί λέσι ἑδῶ, μπρὲ Κιουταχῆ ; Τί λέσι εὔτοῦ βεζύρη ;

“Ολο τ' ἀσκέρι νὰ χαθῆ κι ἐμένα τὸ κεφάλι,

στὸ Μισολόγγι θὲ νὰ μπῶ νὰ στήσω τὸ τσαντήρι,
νὰ πάρω τοὺς γκιασούρηδες νὰ στείλω στὸ Μεσίρι*.

Συλλογὴ Πάσσωβ

(Δημοτικὸν)

B'

‘Ο Νότης* ἐτραγούδαγε στοῦ Μάρκου τὸ κιβούρι,
καὶ λέει τραγούδια θλιβερὰ καὶ παραπονεμένα·

— Γιὰ σήκω ἀπάνου, Μᾶρκό μου, καὶ μὴ βαρυκοιμᾶσαι,
τί ὁ Βάλτος ἐπροσκύνησε κι ὅλο τὸ Ξηρομέρι.

Τὸ Μεσολόγγι ἀπόμεινε, δὲ θὲ νὰ προσκυνήσῃ·

στεριᾶς τὸ δέν' ὁ Κιουταχῆς κι Ἀράπης τοῦ πελάγους,
πέφτουν τὰ τόπια* σὰ βροχὴ κι οἱ μπόμπες σὰ χαλάζι
κι αύτὰ τὰ λιανοτούφεκα σάν ἄμμο τῆς θαλάσσης

Συλλογὴ Ἀραβαντινοῦ

(Δημοτικὸν)

Γ'

- Ποιός θὲ ν' ἀκούσῃ κλάηματα, γυναίκεια μοιρολόγια ;
 "Ἄσ πάγη νάπτὸ τὸ Κάρελι κι ἄπὸ τὸ Μισολόγγι,
 κι ἐκεῖ ν' ἀκούσῃ κλάηματα, γυναίκεια μοιρολόγια,
 πῶς κλαῖν οἱ μάννες γιὰ παιδιὰ καὶ τὰ παιδιὰ γιὰ μάννες.
 Δὲν κλαῖνε γιὰ τὸ σκοτωμὸ ποὺ θὲ νὰ σκοτωθοῦνε,
 μὸν' κλαῖνε γιὰ τὸ σκλαβωμὸ ποὺ θὲ νὰ σκλαβωθοῦνε.
 "Ηταν Σαββάτ' ἀποβραδίς, ἀνήμερα Λαζάρου,
 τρανὸ τελάλη βάρεσαν μέσα στὸ Μισολόγγι·
 στὶς ἐκκλησὶες μαζώχτηκαν ὅλοι, μικροὶ μεγάλοι,
 κι ἔνας τὸν ἄλλον ἔλεγε κι ἔνας τὸν ἄλλον λέει :
 —'Αδέρφια, τί θὰ κάμωμε στὸ χάλι ποὺ μᾶς ηῦρε ;
 Εἴκοσι μέρες πέρασαν ποὺ δὲ ζαΐρες ἐσώθη,
 φάγαμ' ἀκάθαρτα σκυλλιὰ καὶ γάτους καὶ ποντίκια
 τὸ Βασιλάδι νέπεσε, τ' Ἀντελικὸν* ἔχαθη,
 ἥρθαν καὶ τὰ καράβια μας καὶ πάλι πίσω πᾶνε.
- Θανάστης Κότσκας* φώναξε, Θανάστης Κότσκας λέει :
 —'Αδέρφια, ἂς πολεμήσωμε τοὺς Τούρκους σὰ λιοντάρια
 καὶ τὸ γιουρούσ' ἂς κάμωμε, ἂς καὶ διαβοῦμε πέρα.
 Μπροστὰ θὲ νᾶβγουν οἱ γεροί, στήν μέσην οἱ γυναῖκες.»
- 'Εγίνηκε τὸ τσάκισμα μὲς στοῦ Μακρῆ τὴν τάπια,
 καὶ τὸ γεφύρι χάλασσαν καὶ τὰ παιδιὰ τὰ πνίξαν·
 ἄρρωστοι μέσα μείνανε μαζὶ μὲ τὸ Δεσπότη·
 φωτιὰ στὸ κάστρο βάλανε, κανένας δὲ σκλαβώθη.

Συλλογὴ Πάσσωβ

(Δημοτικὸν)

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Κόρω γιὰ σὲ τὰ βάγια
τοῦ τραγουδιοῦ ιερά,
στὸ μέτωπο στὰ πλέκω
στεφάνια γιορτερά.

Βωμὸς τὸ μέτωπό σου !
Θυμᾶσαι ; Μιὰ φορὰ
στὸ 'γγίξαν καὶ στ' ἀγιάσαν
τῆς Δόξας τὰ φτερά !

«Τραγούδια τῆς Πατρίδος μου»

Κωστής Παλαμᾶς

ΣΤ' ΑΡΜΑΤΑ

τ' ἄρματα ! Ἐμπρός, ὀλόρθοι, φτερωμένοι !
Παρατήστε τῆς δάφνης τὰ κρεβάτια,
ποὺ νὰ σημαδευτοῦνε δὲν προφτάσαν
ἀπ' τὰ κορμιά σας.

Ἄπὸ τῆς Κρήτης τὰ νερὰ ὡς τὸν κόρφο
τὸ Θεσσαλονικιώτη πρὸς τὸν Αἴμο
τὸ σάλπισμα τὸ μέγα τὸ σαλπίζει
ΣΑΛΠΙΧΤΗΣ, βράχος. . .

Δροσονήσια, τῆς Ἡπειρος κλεισοῦρες,
Ρουμελιῶτες δρυμοί, γιαλοὶ Μωραΐτες,
Μακεδονίτες ποταμοί, ἔνα βούϊσμα,
Ἐμπρός, ὀλόρθοι !

Καὶ ὡς τῶν πατρίδων ἡ Πατρίδα, ὡς Μάννα,
στοῦ Σαλπιχτῆ τὸ σάλπισμα τὸ μέγα
πετιέται ἀπὸ τῆς δάφνης τὸ κρεβάτι
ποὺ δὲν κοιμώσουν.

Καὶ λέσ : Κι ἐγὼ εἰμ' ἔδω ! Ἡ μεγαλωσύνη
στὰ Ἔθνη δὲ μετριέται μὲ τὸ στρέμμα,
μὲ τῆς καρδιᾶς τὸ πύρωμα μετριέται
καὶ μὲ τὸ αἷμα !

« Βωμοὶ »

Kωστής Παλαμᾶς

Ε Λ Ι Α

Γ' Η «Ἐλιά» είναι ἔνα κλασσικὸ ποίημα ἀπὸ τὰ ἀρτιώτερα, τὰ ὡραιότερα καὶ λυρικώτερα τοῦ Μαβίλη, στὸ δρποῖ ή ρίμα του πλούσια καὶ ἡχεοὴ ἐνωμένη καὶ μὲ παρηχήσεις κάνει τὴ μονσικὴ ἐντύπωσι δυνατώτερη καὶ δμορφότερη. Μὰ τοῦτο δὲν είναι ἐδῶ τὸ θέμα μας. Εἶναι ἄλλο. Ποιός τάχα είναι ὁ στοχασμὸς τοῦ ποιητοῦ ποὺ ἔγραψε τὸ ποίημα; Ποιά δηλαδὴ ἡ κεντρικὴ του ἰδέα;

Ασφαλῶς είναι ἡ ὡραία ἐλληνικὴ ἰδέα τῆς εὐθανασίας, θέμα ποὺ τὸ πραγματεύθηκαν ἀργότερα δὲ Γρυπάρης «Θάνατος», δὲ Πορφύρας «Βράδυ σ' ἔνα χωριό», δὲ Παπατιωνίου «Εὐθανασία» καὶ ἄλλοι. Μὰ ἐδῶ ἡ εὐθανασία τοῦ Μαβίλη δὲν είναι τὸ ἴδιο μὲ τὴν εὐθανασία τῶν ἀρχαίων «δ καλὸς καὶ ἔνδοξος θάνατος είναι θεῖο δῶρο» οὔτε καὶ ἀντιρροσοπενε τὴν πανελλήνια ἰδέα γιὰ τὸ θάνατο, ποὺ τὸν θεωρεῖ κάτι σκληρὸ καὶ ἀποτρόπαιο, ποὺ ἔρχεται νὰ μᾶς χωρίσῃ ἀπὸ τὴν φραία φύσι καὶ τὴ γλυκειὰ ζωή:

«Καὶ μὲ τὰ τόσα βάσανα πάλε ἡ ζωὴ γλυκειά 'ναι».

* Ας θυμηθοῦμε τὸ πικρὸ παράποτο τοῦ Θανάση Διάκου, ποὺ κλείνει τὸ δίστιχο :

Γιὰ δὲς καιρὸ ποὺ διάλεξε δέ χάρος νὰ μὲ πάρῃ,
τῷρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαριὰ καὶ βγάζει ἡ γῆς κορτάρι.

Καὶ δὲς παλαιᾶς στὸ διῆγημά του «Ο Θάνατος τοῦ παλληκαριοῦ» μᾶς παρουσιάζει τὸν ἥρωά του Μῆτρο, τὸ Μῆτρο τὸ λεβέντη, πολυβασισμένο, σαραποφαγωμένδ ἀπὸ τὴν ἀνίατη πληρῆ τοῦ ποδιοῦ του, νὰ μοιρολογῇ καὶ νὰ τὸν μοιρολογοῦν, ποὺ ἀφεντικά πεθαίνει μέσα σὲ μιὰ χαρούμενη φύσι ἀνοιξιάτικη.
- Καὶ δὲ Πορφύρας στὴ «Γαλήνη» τὸ ἵδιο λέει μιὰ συμβολικά, ὅπου τὰ μαῆρα ζένα δὲν είναι ἄλλο παρὰ δέ θάνατος καὶ τὰ καράβια ἡ ζωή :

Εἶναι μιὰ τόση ἀπανεμιὰ καὶ μιὰ γαλήνη τόση,
ποὺ τὰ καράβια στ' ἀνοιχτὰ μὲ τὰ πατιὰ ἀνοιγμένα
σταμάτησαν, γιὰ κοίταξε, σὰ νᾶχονν μετανοιώσει
π' ἀφήνον τέτοιαν δμορφιὰ καὶ πᾶν στὰ μαῆρα ξένα...

Μὰ ποὺ πολὺ ἀτ' δλους ἔξαιρει τούτη τὴν ἰδέα δέ μεγάλος Σολωμός θέλοντας στοὺς «Ἐλεύθερους Πολιορκημένους», νὰ ἐπιτείνῃ τὸ τραγικὸ στοιχεῖο τοῦ θανάτου, ἀτ' ὅπου ἀναπτηδὴ τὸ ψυχικὸ μεγαλεῖο τῶν Μεσολογγιτῶν, βάζει τὴ φύσι στὴν ποὺ λαμπρή της ὄφα :

... 'Ο Απολήγης μὲ τὸν ἔρωτα χορεύοντι καὶ γελοῦντε...
 μὲ χίλιες βρύσες χόντεται, μὲ χίλιες γλῶσσες κρένει:
 "Οποιος πεθάνῃ σῆμερα χίλιες φορές πεθαίνει...

'Η Πανελλήνια αὐτὴν ίδεα δὲν εἶναι νέα· εἶναι καὶ παλαιά. 'Απαράλλακτη μᾶς τὴν ἐμφανίζει καὶ ἡ ἀρχαία τραγῳδία. 'Η 'Αντιγόνη τοῦ Σοφοκλῆ, ἡ Πολυξένη, οἵ δυὸς Ἰφιγένειες -«ἐν Αἰδίνιῳ» καὶ «ἐν Ταύρουσι»- τοῦ Ερειπιόδη, ἀν καὶ ὑπομένοντι τῇ μοῖρᾳ, θρηνοῦν δύως γιὰ τὸ θάνατο ποὺ ἔρχεται νὰ σβήσῃ τὶς χαρδὲς καὶ τὶς ἐλπίδες τους. Καὶ δ Ἀλας τοῦ Σοφοκλῆ πεθαίνοντας χαιρετᾷ μὲ περιπάθεια τὴν φύσι.

*Ω φέγγος, ὃ γῆς ἱερὸν οἰκείας πέδον...
 κρηῆναι τε ποταμοὶ θ' οἵδε καὶ τὰ Τρωικὰ
 πεδία προσανδῶ, χαίρετ' ὃ τροφῆς ἐμοὶ... (Σοφ. Αἰ. 859)

'Ο θάνατος λοιπὸν εἶναι κάτι σκληρὸν γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ ψυχή, τὸν ὑπομένει, ἀλλὰ τὴν τρομάζει καὶ δὲν τὸν θέλει.

'Αλλὰ δ καλὸς καὶ ἔνδοξος θάνατος εἶναι θεῖο δῶρο λέγοντι οἱ ἀρχαῖοι: «Καὶ ἐν αὐτῷ τὸ ἀμύνεσθαι καὶ παθεῖν κάλλιστον ἡγησάμενοι ἦ τὸ ἐνδότες σφῆσθαι... δι' ἐλαχίστουν καιροῦ τύχης ἀμαρτιῆς δόξης μᾶλλον ἢ τοῦ δέοντος ἀπηλλάγησαν» (Περικλέος Ἐπιτάφιος, Θουντο. κεφ. 42). *Ας θυμηθοῦμε καὶ τὸ περίφημο «κάπθανε Διαγόρα, ὅντες ἐς 'Ολυμπον ἀναβήσει», ποὺ εἰπε κάπιοις Λάκων στὸ γέρο 'Ολυμπιονίκη Διαγόρα, ὅταν οἱ 'Ολυμπιονίκες γνοὶ τον ἔβηγαλαν τὰ στεφάνια τους, ἐστεφάνωσαν μ' αὐτὰ τὸν πατέρα καὶ τὸν σῆκωσαν στὰ χέρια καὶ τὸν περιέφεραν γῆρο νὰ τὸν ίδοιν οἱ θεατές. 'Η εὐθανασία λοιπὸν εἶναι καθαρὰ Ἑλληνικὴ ίδεα καὶ τὴν ίδεα αὐτὴν πραγματεύεται δ Μαβίλης στὴν «Ἐλιά».

'Η «Ἐλιά» δὲ μάχεται γιὰ κάπια ὑψηλὴ ίδεα, γιὰ νὰ βρῇ τὸν ὁραῖο θάνατο. Μὰ εἶναι γέρουη, κονφαλιασμένη, καὶ διάθατος τὴν παραμονεύει, εἶναι μοιραῖος. Νὰ πεθάνῃ ἔρωτη καὶ λησμονημένη μέσα σὲ μιὰ θέελλα ἢ σὲ μιὰ καταιγίδα ξεροῖς ωμένη μὲ σπασμένα κλαδιά ἢ κεραυνόπληκτη, θλιβερὸς ἀνάτηρος; *Οχι. 'Ο θάνατος πρέπει νὰ φέρῃ, ἐνῷ γῆρος τῆς σφίξει ἡ ζωὴ ποὺ τῆς θυμίζει τὶς δικές της δμοφρες στιγμές, καὶ ἔτοις ξεχασμένη ἀπὸ τὴν χαρὰ καὶ τὴν δμοφριά, χωρὶς νὰ τὸ νοιώσῃ, μέσα σὲ ενδαιμονία νὰ δεχθῇ τὸ θάνατο, ποὺ θὰ τὴν νεκροστολίσῃ μὲ τὸ στέφαρο τῆς δικῆς της πρασινάδας. Καὶ δ θάνατος αὐτὸς μέσα σ' ἔνα τέτοιο περιβάλλον εἶναι «δῶρο θεῖο», γιατὶ διατητής της θυμίζει γνωστό, συγκινεῖται ἀπὸ τὴν δμοφριὰ καὶ λατρεύει τὴν δμοφριά. Καὶ τὴν εὐθανασία αὐτὴν μέσα στὴν δμοφριὰ πλαταίνει δ ποιητὴς ζητῶντας:

... *Ἐτσι νὰ πεθαίνουν
 καὶ ἄλλες ψυχές τῆς ψυχῆς σου ἀδερφάδες J.

τὴν κουφάλα σου ἐφώλιασε μελίσσαι,
γέρικη ἔλια, ποὺ γέρνεις μὲ τὴ λίγη
πρασινάδα, ποὺ ἀκόμα σὲ τυλίγει
σὰ νᾶθελε νὰ σὲ νεκροστολίσῃ.

Καὶ τὸ κάθε πουλάκι στὸ μεθύσι
τῆς ἀγάπης πιπίζοντας ἀνοίγει
στὸ κλαρί σου ἔρωτιάρικο κυνήγι,
στὸ κλαρί σου, ποὺ δὲ θὰ ξανανθίσῃ.

*Ω, πόσο στὴ θανὴ θὰ σὲ γλυκάνουν
μὲ τὴ μαγευτικιὰ βοὴ ποὺ κάνουν
δλοζώντανης νιότης ὅμορφάδες,
ποὺ σὰ θύμησες μέσα σου πληθαίνουν.

*Ω, νὰ μποροῦσαν ἔτσι νὰ πεθαίνουν
καὶ ἄλλες ψυχὲς τῆς ψυχῆς σου ἀδερφάδες.

«Ἐργα»

Λορέτζος Μαβίλης

ΝΙΚΗ

[Στά 1896 ἔγιναν στὴν Ἀθήνα οἱ πρῶτοι παγκόσμιοι Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες σὰ συνέχεια τῶν παλαιῶν, ποὺ ἔλαβαν σ' αὐτοὺς μέρος πολλοὶ ἀθλητές, δικοὶ μας καὶ ἔνοι τὸ πρῶτος Ὀλυμπιονίκης στὸ Μαραθώνιο δρόμῳ ἀνακηρύχθηκε ὁ Ἑλλην Σπ. Λούης, χωρικὸς ἀπὸ τὸ Μαρούσι τῆς Ἀττικῆς. Οἱ πρῶτοι αὐτοὶ ἀγῶνες θεωρήθηκαν γεγονός πολὺ σημαντικὸν ὁ παγκόσμιος τύπος τοὺς καρδίτισε μὲν ἐθνοσυασμό, τονίζοντας τὸ βαθύ νόημά τους, ποὺ κληροδότησαν στὴν ἀνθρωπότητα οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες, καὶ οἱ ποιητὲς τοὺς ἀφιέρωσαν τῆς λύρας των δοξαστικὰ τραγονίδια. Ἐκτοτε μέχρι σήμερα ἐπαγαλαμβάνονται οἱ Ὀλυμπιάδες σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς πρωτεύοντες στὴν Ἐνθάπη ἢ στὴν Ἀμερική, ποὺ τὴν ὁρίζει ἡ διεθνής Ὀλυμπιακὴ Ἐπιτροπή.

‘Ο Μαβίλης γεμάτος ἐπερηφάνεια καὶ ζαφά καὶ γιὰ τοὺς ἀγῶνες καὶ γιὰ τὴν πρώτη ἑλληνικὴ νίκη τοῦ Λούη, ποὺ ἤσαν καὶ τὰ δυὸ δόξα τῆς Ἑλλάδος, ἔγραψε τὸ λαμπρὸ σονέττο τον «Νίκη» J. N.A.K.

Εύρεθηκ’ ἔνα ἀτίμητο βλησίδι*!

Τώρα ποὺ οἱ ἀρχαῖοι ἔξανάζησαν ἀγῶνες,
ποὺ τῆς πατρίδας δίνουν ζωογόνες
φλόγες, ἀντρειᾶς πολεμικῆς μισίδι*

τοῦ Γένους μας παμπάλαιο στολίδι,
πολλαμψε στοῦ ‘Ηρακλῆ τοὺς ἔλαιωνες
ἔπειτ’ ἀπὸ εἰκοσιτρεῖς καὶ πάλ’ αἰῶνες
ἔξαναστράφτουν οἱ Ὁδὲς τοῦ Βακχυλίδη*.
Σ’ ἔμᾶς τὸν στέλνει τώρα ἡ Ἑλλάδα Μάννα
θρίαμβου ἀρραβώνα στὴ μεγάλη πάλη,
καὶ τὸ Γένος μ’ ἐλπίδες θρέφει μάννα*,
ποὺ σ’ ἄγιο ἀγῶνα θὰ νικήσῃ πάλι.
Μάννα! Τοὺς νέους Σου ἥρωες νὰ ἐγκωμιάσῃ
γεννηθήτω ποιητής, ποὺ νὰ τοῦ μοιάσῃ.

«Ἐργα»

Λορέτζος Μαβίλης

ΔΙΚΟ ΜΟΥ ΦΩΣ

Μεσουρανὶς ἡ ὄλόφεγγη ἡ Σελήνη
λαμποκοπᾶ κι ἀστράφτει πέρα ὡς πέρα·
τὸ φῶς της μὲς στὸν ἔρημον αἰθέρα
τῆς νύχτας ὅλα τ’ ἄλλα φῶτα σβήνει.

Μὰ ἔκει βαθιά ποὺ ροδοφέγγει ἡ μέρα,
ὅταν μικρὴ ζωὴ στὴ νύχτα μείνῃ,
ἴν' ἀστρο λίγο μὰ δικό του χύνει
φῶς τρέμιο ἀπὸ τὴν ἄγνωστή του σφαῖρα.

Κι εἶπα : τέτοιο καλὸ μακριὰ ἥπο μένα,
ἀφοῦ κοντὰ σὲ μεγαλεῖα ξένα
ὅ, τι σιμώνει τὸ δικό του χάνει.

Καλύτερα μακριὰ καὶ μοναχός μου !
Σὲ μιὰ ἄγνωστη κρυφὴ γωνιὰ τοῦ κόσμου
λίγο μὰ καὶ δικό μου φῶς μὲ φτάνει.

« Σκαραβαῖοι καὶ Τερρακόττες »

Ιωάννης Γουνιάρης

ΡΟΔΟΠΗ

Τῆς πούλιας γέρν' ἀπὸ ψηλὰ τὸ ἑφτάδιπλο τ' ἀστέρι·
ξύπνα, Ροδόπη—τ' αὐγινὸ δροσόπαγο τινάζει
τοῦ ὑπνου τ' ἀποκάρωμα· ξύπνα, κι ἀσπρογαλιάζει*
θαμπὸς ἀκόμη περουζὲς* τὸ γλυκοχαραμέρι.

Ρόδα καὶ ρόδα ὁ ξανθὸς ὁ "Ηλιος θὰ σοῦ φέρῃ
σὰν τὴν ἀγάπη του παλιά, πιὸ νέα ἀπ' τὸ χαλάζι·
ἐπρόβαλε καὶ μὲ φιλὶ στὸ μέτωπό σου βάζει
στεφάνια δροσοστάλαγα τὸ ξανθικό του χέρι.

Νύχτα στὰ πυροφάραγγα ἀκόμα βασιλεύει,
τὰ σγουρὰ δάση, οἱ λαγκαδιές δὲ βλέπουν ἥλιου ἀχτίδα
καὶ ὁ Στρυμὼν χαμόσυρτος στὰ πόδια της ζαλεύει*.

1. 'Ο ποιητὴς δέχεται τὸ μῦθο πώς σύζυγος τῆς Ροδόπης ήταν ὁ "Ηλιος, καὶ δχὶ ὁ Αἴμος, ὅπως ἀναφέρει ὁ 'Ορβίδιος στὶς μεταμορφώσεις του.

Μὰ ἡ Ροδόπη ξέφωτη στηλώνει τὴν κορφή της
μεσουρανίς· κι ἀπάνω της, ώσταν δροσοσταλίδα
σὲ φύλλα ρόδου, ὁ στερνὸς γυαλίζει Ἀποσπερίτης.

«Σκαραβαῖοι καὶ Τερρακότες»

'Ιωάννης Γρυπάρης

ΤΟ ΔΕΝΤΡΟ

Σὲ θωρῶ· στὸ γαλάζιο αἰθέρα ἀπλώνεις
ἀτάραχα τὰ πράσινα κλαδιά,
ἀπ' τὴν κορφὴν ὡς τὸ χῶμα ποὺ ριζώνεις
βαθιὰ τοῦ ἥλιου βυζαίνεις τὴν χαρά.

Τετράψηλο, πλατύ, βαθυσκιωμένο
στοῦ ποταμοῦ τὴν ἄκρη, σοβαρό,
ἀπὸ τὴν πιὸ ἐλαφρὴν πνοὴν ἀγγισμένο
ψιθυρίζεις γλυκὰ σὰν τὸ νερό.

"Αν μ' ἀνθη ὁ Ἀπρίλης πιὰ δὲ σὲ στολίζῃ,
φουντώνει ἡ φυλλωσιά σου δροσερὴ
καὶ τὰ βάθη σου ὀλοήμερα γεμίζει
πουλιῶν τραγούδι, μελισσιοῦ βοή.

Τὸ ποτάμι μπροστά σου τρέχει λάλο,
τ' ἀκρόκλωνα ποὺ γέρνεις σοῦ φιλᾶ,
καταμόναχο χαίρεσαι, μεγάλο,
τριγύρο σου τῆς μέρας τὴν χαρά.

«Ἀπλοῖ τρόποι»

Κώστας Χατζόπουλος

ΤΟ ΔΑΣΟΣ

Τὸ δάσος ποὺ λαχτάριζες
Ως ποὺ νὰ τὸ περάσῃς,
Τώρα νὰ τὸ ξεχάστης,
Διαβάτη ἀποσπερνέ.

Μιὰν αύγινὴ τὸ κούρσεψαν
Ἀνίδρωτοι λοτόμοι,
Κι ἔκει εἶναι τώρα δρόμοι,
Διαβάτη ἀποσπερνέ.

Τὸ τρίσθαθο ἀναστέναγμα,
Ποὺ ἄγγιζε τὴν καρδιά σου
Κι ἔσπαε τὰ γόνατά σου,
Δὲν θὰ τ' ἀκούσῃς πλιά.

Τὸ πήρανε στὰ διάπλατα
Περίτρομα φτερά τους
Καὶ τὸ ὕκαμαν λαλιά τους
Τὰ νύχτια πουλιά.

Καὶ κάτι ποὺ βραχνόκραζε
Μὲ μιὰ φωνὴν ἀνθρώπου
Στὸ ἡμέρωμα τοῦ τόπου
Βουβάθηκε κι αὐτό.

Κι ἔπεσε τὸ αίματόβρεχτο
Τ' ὀλόγυμνο μαχαίρι
Πόδβλεπτες σ' ἔνα χέρι
Νὰ σειέται ἀστραφτερό.

(*'Ανθολογία 'Ηρ. Ἀποστολίδη*)

Τὸ σιγαλὸ τραγούδισμα
Ποὺ σ' ἔσερνε, διαβάτη,
Σὲ μαγικὸ παλάτι
Δίχως ἐλπίδα αύγῆς

Τὸ πήρανε, γιὰ κοίταξε,
Στερνὴν ἀνατριχίλα,
Τὰ πεθαμμένα φύλλα
Ποὺ ἀπόμειναν στὴ γῆς.

Κι ἡ ἄρπα μὲ τὸν ἥχό της,
Ποὺ σὲ γλυκομεθοῦσε
Μὰ κρύφια σοῦ χτυποῦσε
Θανάτου μουσική,

Χάθηκε μὲ τὴν ἄγγιχτη
Ποὺ τὴν κρατοῦσε κόρη
Στὰ πέλαγα, στὰ ὅρη
Νὰ μὴν ξανακουσθῇ.

Τὸ δάσος ποὺ λαχτάριζες
Ως ποὺ νὰ τὸ περάσῃς
Γιὰ πάντα νὰ ξεχάστης,
Διαβάτη ἀποσπερνέ.

Γενῆκαν νεκροκρέβατα
Τ' ἄγρια δενδρά του τώρα
Καὶ θὰ τὰ βρῆσ στὴ χώρα,
Διαβάτη ἀποσπερνέ.

M. Μαλακάσης

ΣΕ ΝΕΟ ΦΙΛΟ

Αμάραντο τῆς δάφνης τὸ κλωνὶ¹
Καὶ τίποτ' ἵερώτερο στὸν κόσμον ἄλλο,
Παρὰ νὰ βρῇ κανένας τὴν θανὴν
Γράφοντας τ' ὄνομά του στὸ μεγάλο

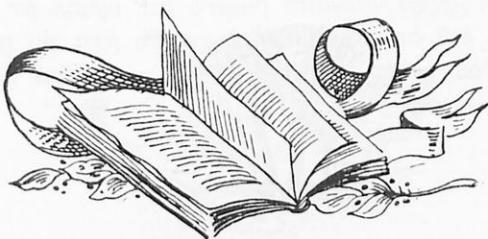
Βιβλίο τῆς πατρίδας, φωτεινὴ
Σὰν βγαίνει ἀπὸ τῆν τρικυμία κι ἀπ' τὸ σάλο.
Μέρα, στεφανωμένος τὸ κλωνί·
Θὰ παραδίνετ' ἀπ' τὸν ἔναντε στὸν ἄλλο.

Νέε μου φίλε ! στοὺς αἰῶνες δοξασμένος.
— Νά την, ἡ ἀθανασία σὲ περιμένει !
Κράζ' ἡ ‘Ελλάδα ἀνάστασι στὸ γένος.

Απ' τῶν ἡρώων τὰ κόκκαλα βγαμένη·
Πρόσφερε τὴν ζωή σου, τίποτ' ἄλλο
Μικρότερο ἀπ' αὐτὴν καὶ πιὸ μεγάλο ! . . .

«Ασφόδελοι»

M. Μαλακάσης

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Δὲν ξέρω πῶς νὰ σοῦ τὸ εἴπω. Μὰ ὁ δρόμος χθὲς τὸ βράδυ
Μές στὴ σταχτιὰ τὴ συννεφιὰ σὰ θέατρο εἶχε γίνει.
Μόλις φαινόταν ἡ σκηνὴ στ' ἀνάριο τὸ σκοτάδι
Καὶ σὰ σκιές φαινόντατε μακριά μου οἱ θεατρῖνοι.

Τὰ σπίτια πέρα κι οἱ αὐλές καὶ τὰ κλωνάρια ἀντάμα
Ἐλεγες κι ἥταν σκηνικὰ παλιὰ καὶ ξεβαμμένα
Κι ἔκεινοι ἐβγαῖναν κι ἔπαιζαν τ' ἀλλόκοτό τους δρᾶμα
Κι ἄκουγες βόγγους κι ἄκουγες καὶ γέλια εὔτυχισμένα.

Ἐγώ δὲν ξέρω. Ἐβγαίνανε κι ἐσμίγανε κι ἐπηγαῖναν
Κι ἥτανε μιὰ παράστασι καὶ θλιβερὴ κι ώραία.
Κι ἐβγαίνε, Θέ μου! κι ἡ νυχτιὰ καθὼς ἐπαρασταῖναν,
Ἐβγαίνε, Θέ μου, κι ἕρριχνε τὴ μαύρη τῆς αὐλαία.

«Σκιές»

Αάμπρος Πορφύρας

ΤΑ ΜΑΡΜΑΡΑ

Σκόρπιοι ναοί ! Κατάλευκοι ρυθμοὶ καὶ χαλασμένοι,
Μιᾶς ἀπολλώνιας μουσικῆς ἦχοι μαρμαρωμένοι,
Ποὺ τὸ βουβό τραγούδι σας κρυφὰ ἡ ψυχὴ τ' ἀκούει
Ἡ Σιωπὴ στὴν ἄρπα της τὴν ἄϋλη νὰ τὸ κρούῃ,

Ναυάγια στὸν Ἀττικὸ τὸ βράχο συντριμμένα,
Σᾶς χαιρετῶ, μ' ἀπάνω σας δὲν γέρνω λυπημένα.
Ο ἵσκιος σας περήφανος κι ἀθρήνητος ὡς πέφτη
Μὲς στὸν τερπτνὸ τοῦ ἴδανικοῦ κι ἀθόλωτο καθρέφτη.

*Απὸ μακριὰ σᾶς χαιρετοῦν τῆς φοινικιᾶς τὰ τόξα,
Κλαδιὰ σεμνὰ ἀργοκίνητα ποὺ τὰ σαλεύει ἡ δόξα,
Τὴ Νίκη σὰ νὰ νοσταλγοῦν π' ἄνοιξε τὰ φτερά της
Ἐρμη τὴν γκρεμισμένη της ἀφήνοντας φωλιά της.

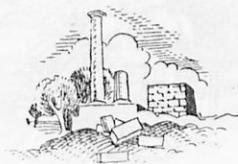
*Ο χρόνος στὴ σκληράδα σας τὸ διάβα του σκαλίζει,
Μὰ ἡ τεχνίτρα ἡ "Ἀνοιξι τάχα πώς ξαναχτίζει
Τὸ ραγισμένο τρίγλυφο καὶ τὴ νεκρὴ ύδρορρόη,
Γεμίζει μὲ μι' ἀνώφελη τὶς χαραμάδες χλόη.

Τυλίγει μάταια γῦρό σας τὴ νύχτα καὶ τὴ μέρα
*Ο ἄγιος κύκλος τοῦ φωτὸς στὸ σιωπηλὸν ἀγέρα,
*Εσεῖς μὲ τὰ μαρμάρινα, μὲ τ' ἄλειωτά σας χιόνια
Σκεπάζετε τὴν κορυφὴ τῆς Ὁμορφιᾶς αἰώνια.

*Ω ! μιὰν αὔγὴ—μιὰ δύνείρου αὔγὴ—στὰ βάθη σας χαράζει,
Ποὺ ὅλη τὴ λάμψι της στερνὴ σπονδὴν ἀργοσταλάζει
Νὰ φέγγη μὲς στὴ σκοτεινὰ τῆς Λήθης τὸ θεό σας,
Λὲς καὶ δὲν ἔσβησε γι' αὐτὸν ὁ λύχνος στὸ σηκό* σας.

«Σκιές»

Λάμπρος Πορφύρας

ΤΟ ΘΥΜΩΜΕΝΟ ΚΑΡΑΒΙ

Σάν τὸ σύννεφο τρέχει, σὰν ἵσκιος διαβαίνει·
τὰ πανιά του φουσκώνουν στὸ πρίμο ἀγεράκι.
Κάπου πάει νὰ χυμήσῃ καθὼς τὸ γεράκι !
Τί είναι κείνο στὴ θάλασσα τὴν ἀφρισμένη ;

Νᾶναι τάχα πλεούμενο, νᾶναι τάχα καράβι ;
Τρομαγμένα τὰ κύματα φεύγουν πάντα μπροστά του.
Μιὰ στηκώνεται δρθό, μιὰ βυθίζεται κάτου,
μιὰ πηδάει στὸν ἀφρὸ κι ἀπ' τὸν ἥλιον ἀνάβει.

Πέ μου, ἀλήθεια, τῆς θάλασσας εἶσαι στοιχεῖο ;
Ποιάν ἐκδίκησι τρέχεις ἀπόψε νὰ πάρης ;
Στὸ τιμόνι ποιόν ἔχεις; Καὶ μοῦπε : 'Ο Κανάρης μὲ πηγαίνει
στὴ Χιό !

« Χελιδόνια »

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

ΡΟΥΜΕΛΗ

Τὴ μάννα μου τὴ Ρούμελη ν' ἀγνάντευα τὸ λαχταρῶ . . .
Ψηλὰ ποὺ μὲ νανούριζες καημένο Καρπενήσι !
Τρανὰ πλατάνια ξεδιψοῦν στὶς βρύσες μὲ τὸ κρύο νερό,
Σαρακατσάνα* ροβιολάει καὶ πάει γιὰ νὰ γεμίσῃ.

Μὲ κρουσταλλένια σφυριχτὰ σὲ λόγγους φεύγουν σκοτεινοὺς
κοτσύφια καὶ βοσκόπουλα μὲ τὰ λαμπρὰ τὰ μάτια.
Νερὰ βροντοῦνε στὸν γκρεμὸ καὶ πᾶνε πρὸς τοὺς οὐρανοὺς
ἴσια κι ὄρθὰ σὰν τὴν ψυχὴ τῆς Ρούμελης τὰ ἑλάτια.

« Τὰ Θεῖα Δῶρα »

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ

Μὲ τὶς φωνὴς τῶν ἀηδονιῶν καὶ τὶς ἀνάσες τῶν ἀνθιῶν
τὸ πλέκει ὁ Μάης μῆνας
τὸ πιο λικέλαδο ἄγγελμα, τὸ εὐωδιασμένο μήνυμα
στοὺς κήπους τῆς Ἀθήνας.

Τ' ἀκοῦς, Κυρούλα τῶν Κυρῶν ; Τ' ἀκοῦς, μετέρα ‘Ἐλλάδα μας ;
ἔλα καὶ πάλι ὄρθωσου
καὶ βάλε τὸ λαμπριάτικο τὸ φόρεμα, γιὰ νὰ δεχτῆς
τὴ Δωδεκάνησό σου.

Εἶναι κι αὐτὴ ἀπ’ τὶς κόρες σου τὶς πιὸ ἀκριβές . . . Στὰ σίδερα
δεμένη, σκλάβια, αἰῶνες
ἀπὸ τὸ πικροπότηρο τῶν θυσιῶν ἐρρούφηξε
καὶ τὶς στερνὲς σταγόνες.

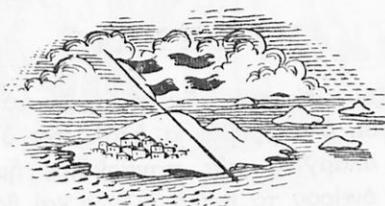
Μὰ οἱ τύραννοι δὲν μπόρεσαν τὸ αἷμά της νὰ μολέψουνε
κι ‘Ἐλληνοπούλα ἐστάθη
ἀμόλευτη, ἀσπιλη, λευκὴ μέσα στῆς πολυκύμαντης
τῆς ιστορίας τὰ βάθη.

Κι ἔρχεται τώρα ! Κι ἔρχονται μαζί της ὅλες οἱ χαρές,
μαζί της ὅλοι οἱ πόθοι ! . . .

“Ἄχ, τέτοια, ἀλήθεια, Πασχαλιά, ἄχ, τέτοια, ἀλήθεια, Ἀνάστασι
κάθε καρδιὰ τὴ νοιώθει.

(Δωδεκάνησος, Μάιος 1945)

Σωτήρης Σκίπης

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΑΣ

Στεφανώσετε μὲ δάφνης δακρυπότιστα κλωνάρια
καὶ τὰ ξένα παλληκάρια,
ποὺ πολέμησαν μὲ πόθο σάβανό των νὰ γενῆ
τῆς Ἰδέας τῆς γαλάζιας τὸ γαλάζιο τὸ πανί.

Κλάψετε μὲ λίγο πόνο καὶ γιὰ τοῦτα τὰ καημένα,
πόσσα στήθη στὴ θανή των δὲν θὰ βόγγησαν βαριά. . .
μὲς στῆς γῆς αὐτῆς τὸ χῶμα δὲν ἐπάτησαν σάν ξένα
καὶ τ' ἀδέλφωσε μαζί μας τῶν λαῶν ή λευθεριά.

Τῆς πατρίδος των τὸ χῶμα θὰ τὸ βροῦνε κι ἔδῶ πέρα,
τόπου γίνηκε μονάχα κι ὅχι μάννας ἀλλαγή,
κι ~~πού~~^{πού} μεγάλος Ἀθηναῖος* ἔτσι φώναξε μιὰ μέρα:
«τῶν ἀνδρῶν τῶν ὑπερόχων εἶναι τάφος κάθε γῆ».

«Ἀπαντα» τ. Β'

Γ. Σωρῆς

Ο ΛΥΜΠΙΑ

Ω φῶς καὶ χλόη καὶ νερὰ καὶ κρουσταλλένιε ἀέρα,
Ζωὴ καὶ χάρο ἀσύγκριτα τὰ σμίξατ' ἔδῶ πέρα.
Κι ἔδῶ ή ὁλύμπια ή ζωὴ τὰ μάτια ἀν ἔχῃ κλείσει,
Τόσο γλυκὰ κοιμήθηκε, ποὺ λέσ κι ὅς μὴν ξυπνήσῃ.

ΜΥΚΗΝΑΙ

Νεκρὰ σκεπάζουν σύννεφα τῶν Μυκηνῶν τὰ τείχη. . .
Παλάτια, τάφοι, ὅλα βουβά, κι ἀσάλευτος ὁ ἀγέρας,
Σὰν ὄνειρον ἀλαργινὸ μιᾶς παναρχαίας ἡμέρας.
Καὶ μὲς στοῦ ὄνειρου τὰ βαθιὰ φιλιῶν καὶ θρήνων ἥχοι..

ΔΕΛΦΟΙ

«Δὲν ἔχει δάφνη* μάντισσα καὶ σπίτι πιὰ ὁ Θεός...»

Μὲς στὴ βραχώδῃ τὴν ἔρμια παραμιλάει ἡ Πυθία.

Στὶς Φαιδριάδες ἄγριες πέφτει χλωμὸς τὸ φῶς

Καὶ δάκρυα στάζει, δάκρυα βουβά, ἡ Κασταλία.

ΑΤΤΙΚΗ

Δὲ σὲ σκεπτάζει, ὅτι Ἀττική, βαρειά χλαμύδα ἐσένα

Τὸ δάσος τὸ βαθύσκιωτο. Γυμνὰ τὰ θεῖά σου μέλη,

Μαστοί, λαγόνες γλαφυρές, σφυρά, κάλλη γραμμένα.

Καὶ στάζει ἀπὸ τὰ χείλη σου τοῦ ‘Υμηττοῦ τὸ μέλι.

ΓΑΛΗΝΗ

‘Ωσάν γαλάζιος θάνατος ἀπλώθηκε ἡ γαλήνη,

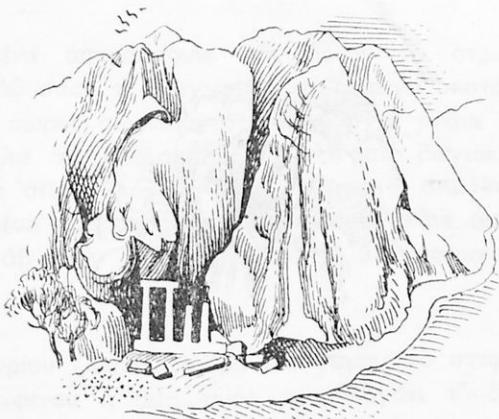
Τὸ μέγα φῶς θεῖο σάβανο στὸν ὑπνο τῶν κυμάτων,

Καὶ ἀπ’ τὸν ἀκίνητο οὐρανὸς σιωπῆλή ἡ Σελήνη

Σταλάζει φίλτρα μυστικὰ στὴ γῆ τῶν Ἀθανάτων.

«Παγὰ λαλέονσα»

Παῦλος Νιοβάρας

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

Μπρὸς στὸ χωριό μου ἀράξαμε, πρὶν φέξῃ Κυριακή· δυὸς φῶτα, τρεῖς ψαρόβαρκες, κάστρο καὶ στοῖβες ἄμμου. «Μικροπολίτης» ἔλεγα γελῶντας. Μόν' ἐκεῖ μιὰ καμπανούλα ἀκούστηκε καὶ λάκτισε* ἡ καρδιά μου.

Τὸ φέγγος τὸ χρυσόκυκλο κι ὁ μέγας θόλος λάμπει· σὰν λεῦκες ὅλ' ἀστροβιολοῦν τὰ δέντρα μὲς τὰ δάση· σπαρμένοι χρυσολούλουδα τῆς θάλασσας οἱ κάμποι. Λαμπρὴν ἀπόψε τοῦ φωτὸς σὰν νὰ γιορτάζῃ ἡ πλάσι !

Κύπρο μου, ἀπὸ τὰ δένδρα σου τὴν χαρουπιὰ πονῶ. Πάντα σγουρή καὶ πράσινη, μηδὲ βροχὴ δὲν θέλει· γεννᾷ ἀπὸ τῆς ρίζας τὸν χυμὸ καρπὸ παντοτινό· ραβδίζουν την ἀλύπητα κι αὐτὴ τοὺς δίνει μέλι.

Πόσες, πατέρα μου, φορὲς ἄδικα μοῦτες «Φάνου στὸν τύπο· ξύπνα τὸν λαό· κάμ' ἔργο ὅχι λειψό· ἐλέησε τὸν ἀνήμπορο». Μ' ἀπ' ὅλ' αὐτὸ διψῶ : νὰ μπόρουν νά 'ρριχνα γροθιὰ στὰ μοῦτρα τοῦ τυράννου !

«Ἐπιγράμματα»

Σίμος Μενάρδος

Σ Α Λ Η Ι Σ Μ Α

Στήν ἄγρια θύελλα τὸν πυρσὸν ἄτρεμη κράτα, ‘Ελλάδα !
Στὰ ἐρέβη* Ἐστιάδα ἀκοίμητη, στοῦ δλέθρου τὴν σβιλάδα*
Πολύβουη ἀνέμισε ξανά, χρυσῆ ρομφαία, τῇ δᾶδα!
Ἄπ’ τὰ βουνά σου ὡς τὸ γλαυκὸν πέλασο, όλόρθα, νά τα !
Γιὰ τοῦ θανάτου τὸ χορὸν γύρα σου ‘Ελλάδα, ‘Ελλάδα,
Λαμπαδιστὰ τὰ ἐφηβικά, λαμπρὰ κι ἄθερα νιᾶτα...
Στήν ἄγρια θύελλα τὸν πυρσὸν ἄτρεμη, ‘Ελλάδα, κράτα ! . . .

Τοῦ νοῦ κοσμοκρατόρισσα, μπροστὰ στοὺς αἰῶνες στάσου
Μ' ὅλη τῶν περασμένων σου τὴν πανοπλία ντυμένη
Τὴν ὥρ' αὐτή, ποὺ φοβερή λαμποκοπάει μπροστά σου
Τοῦ παντοδύναμου ἡ βουλή σὰ σπάθα γυμνωμένη !
Στὸ χῶμα ἔτοῦτο αἰώνιο φῶς ἀπὸ τοὺς τάφους βγαίνει !
Τὸ εἶδαν κι ἀνάσσανε ἡ σκλαβιὰ τοῦ κόσμου δλόγυρά σου.
Τὸ εἶδαν κι ὁ κόσμος ἔλαμψεν ἔλαμψ' ἡ οἰκουμένη,
Σὰ νὰ εἶδανε τὴ Λευτεριὰ τὴν ἴδια ἀναστημένη ! . . .
Μ' ὅλη τῶν περασμένων σου τὴν πανοπλία ντυμένη,
Τοῦ νοῦ κοσμοκρατόρισσα, μπροστὰ στοὺς αἰῶνες στάσου ! . . .

‘Ηλιογραμμένα ἀστράφτουνε τῆς δόξας τὰ σημάδια
Μὲς στῆς ἀβύσσου τ' ἄφεγγα καὶ τ' ἄναυγα σκοτάδια
Π' ἀστρα σωρὸς σωριάζονται, καινούργια σκᾶνε ἀστέρια...
Κράτα ψηλὰ τὰ φλάμπουρα,* ψηλὰ σὰ βαγιοκλάδια
Τ' ἄρματα σεῖσε δλόχαρα· τῆς δόξας τὰ σημάδια
‘Ηλιογραμμένα ἀστράφτουνε σὰ νέα ποὺ σκᾶνε ἀστέρια
Μὲς στῆς ἀβύσσου τ' ἄφεγγα καὶ τ' ἄναυγα σκοτάδια.

Τοῦ μαρτυρίου ζώσου φαιδρὰ σὰ γάμου τὸ στεφάνι ! . . .
Τοῦ πεπρωμένου ἡ θεία πνοὴ τρομολογάει τ' ὄρμάνι*
Καὶ σκεῖ τὸ μέγα ὠκεανό· μ' ἀτρέμητη ἀκαρτέρει,

Τί δέ λογισμός μου—μαντικὸ κι ἀστρόφυλλο πλατάνι
 ‘Οπού τὸ σαίνει*, ἀδρὴ ριπῆ, τ’ ὀλύμπιο θεῖον ἀγέρι—
 Βαθὶα γροικάει στοῦ συγκλυσμοῦ τὸ χάος, γιὰ σὲ νὰ φτάνῃ
 Μιᾶς νέας αὐγῆς, λαμπρῆς αὐγῆς, τὸ ροδοχαραμέρι !...
 Τοῦ μαρτυρίου ζώσου φαιδρὰ σὰ γάμου τὸ στεφάνι !...
 Μιὰ νέα στὸν κόσμο Ἀνάστασι, γιορτὴ γιορτῶν, θὰ φέρη !...

Βαριὰ ἡ ὄργη, βαθιὰ ἡ ὄργη στὰ ὄλοισα στέρνα βρέμει*..
 Λάμπουν τὰ στήθια στὴ χαρὰ σὰν τ’ αὔγινὰ φεγγάρια...
 Φέγγος τὸ πέλαο τὸ γλαυκὸ στὴ δόξα, ‘Ελλάδα, ἂς γέμη
 “Ἡ ἂς γέμουνε οἱ κοιλάδες σου κι οἱ λόγγοι ἀπ’ τὰ κουφάρια,
 Ροδοβραγιές *στὸ ἀνέλπιδο τοῦ Ἀπρίλη βοριανέμι.
 Λάμπουν τὰ στήθια στὴ χαρὰ σὰν τ’ αὔγινὰ φεγγάρια...
 Βαριὰ ἡ ὄργη, βαθιὰ ἡ ὄργη στὰ ὄλοισα στέρνα βρέμει. . .

Χάροντα ὥραε, τὰ νιᾶτά μας σοῦ φέρνουμε κανίσκι·
 Γαμπροῦ γιὰ σένα ἔζωστηκαν τὴν γιορτινὴ τὴ χάρι...
 Σὰν τὰ ἔλατα τ’ ἀθάνατα σὲ δρέγγο* καταχνιάρη
 Τοῦ κεραυνοῦ ἡ βροχοβολὴ κατάστηθα ἂς μᾶς βρίσκη
 Καὶ σὰν τὸ δρῦ τὸ ἀλύγιστο κατάκαμπτα ἄγια θάρρη
 Οἱ τάφοι ἐμπνέουν κι ἀπὸ ψηλὰ τῶν ἀθανάτων οἱ ἵσκιοι...
 ‘Ορθώσου, λέαινα, ἀκρονυχὶς κι ἀνάερα, λέαινα, ρυάσου!
 Τί κι ἀν στὴ θύελλαν ἔντρομα μουλῶξαν* τὰ ζαρκάδια;
 Καθάρια,* ‘Ελλάδα, τὸ χρησμὸ τὸ μυστικὸ ἀφουγκράσου !*
 ‘Απ’ τὰ ρημάδια τοῦ ὅλεθρου λαμπρὰ γιὰ σὲ πετράδια
 Σταχολογάει μου δέ λογισμός, στολίδια στὴ χαρά σου...
 ‘Ορθροὶ ἀκλουθᾶνε δλόλαμπροι τῆς τρικυμίας τὰ βράδυα.
 ‘Ορθώσου, λέαινα, ἀκρονυχὶς κι ἀνάερα, λέαινα, ρυάσου!..

Περιοδικόν «Νέα Ἔστια»

Τάκης Μπαρλᾶς

ΓΛΥΚΕΙΑ ΜΟΥ ΕΛΛΑΔΑ

”Αρματ’ ἀν σοῦ λείπουν καὶ κανόνια,
σοῦ περσεύει ἡ πίστι κι ἡ καρδιά.
Τρεῖς χιλιάδες ἔνδοξα ὅλα χρόνια
τὴ χρυσῆ σου ἀγιάζουν Λευτεριά.

Κι εἶναι κάθε χρόνος, κάθε αἰώνας
ἔνα στέφοις* ἄϋλο*, ἔνας στρατός.
”Ανισος στὰ σίδερα ὁ ἀγῶνας,
ἄνισος στὰ ὄπλα τοῦ φωτός.

Μὲ τ’ ἀστραφτερό σου ὄπλισου δίκιο,
χτύπησε τὴ βία θαρρετή!
Κάλλιο νά χῆς θάνατον ἀντρίκιο
παρὰ νά ζῆς δίχως ἀρετή.

Μά, γλυκειά μου ‘Ελλάδα, δὲν πεθαίνεις,
ὅπως δὲν ἐπέθανες ποτέ!
Ζῆς αἰώνια κι ὅλους ἀνασταίνεις,
ὅταν ξαναλέες : «μολὼν λαβέ !»

(Παιδική Αρθολογία)

Γ. Αθάνας

ΠΙΝΔΟΣ

Τῶν προγόνων βλαστοί, τ' ἀτσαλένια κορμιά
τοῦ πολέμου περνῶντας τὴ φρίκη,
τῆς καρδιᾶς μας τὴ φλόγα τὴ φέραμε μιὰ
ῷς ἔκει ποὺ μᾶς πρόσμενε ἡ Νίκη.

Μὲ τὴν λόγχη χαράξαμε ἄδρὸ στὰ βουνὰ
τ' ὄνομά μας—γαλάζιο λουλούδι—
νὰ τὸ πάρῃ ὡς τὰ πέρατα ὁ θρῦλος ξανά,
στοὺς λαοὺς νὰ τὸ κάμῃ τραγούδι.

Προσταγὴ στὴ φυλή μας σὰ νόμος βαρειά,
τὸ παλιὸ ν' ἀναστήσωμε θάμμα,
νᾶναι αἰώνια σὲ τούτη τὴ γῆ τῇ λευτεριὰ
κάπτοιας μοίρας δρίζει τὸ τάμα.

Μάννα ‘Ελλάδα, δική σου μιὰ σάλπιγγα ἡχεῖ
λὲς ἀκόμα στῆς Πίνδου μιὰ κόχη,
στοὺς λαοὺς νὰ θυμίζῃ γεμάτο ψυχὴ
τὸ τρανὸ ποὺ ξεστόμισες «օχι».

(*Παιδικὴ Ανθολογία*)

Στ. Σπεράντσας

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

‘Ελλάδα, ἀνάθρεψες παιδιὰ στῆς δόξας σου τὰ μέτρα,
σὲ εἰρήνης ἔργα δούλευαν, σὲ τσάπτα καὶ κουπί,
ὅταν ἀκούσθη ἀντίλαος πού ’σκισε καὶ τὴν πέτρα
ἀπὸ τὸ «ἀνάστα» ! πού ’χανε τὰ δυό σου χείλει πεῖ.

Τὶ ὡς πῆρε ἀγέρας τὴ φωνὴ κι ἀγέρας τὴ σκορπίζει
ἀπάνω ἀπὸ τὰ πέλαγα κι ἀπάνω ἀπ’ τὶς στεριές,
παιάν τὰ ούράνια φλόγισε, σάλπιγγα τὰ ραγίζει
ποὺ προσκαλεῖ τὰ τέκνα σου σὲ νέες παλληκαριές.

Κι ώς ήλιος, πού τοῦ θεριστῆ τὸ μέτωπο χρυσώνει
κι είναι κι ἡ γῆ τριγύρα του σὰ θάλασσα χρυσῆ,
ἡ δόξα νά ! μὲ πράσινες μυρτιές τὰ στεφανώνει
στὸ Ἰβάν* ποὺ τ' ἀστραπόφεγγα τὸ ζώνουν σὰ νησί.

'Αϊγιωργίτικα φαριὰ* χτυποῦν τὰ πέταλά τους,
ἡ Κορυτσὰ ἀπ' τὰ σίδερα τὴν κεφαλὴν ξανθὴ
ἀνάγειρε ν' ἀφουγκραστῆ τὸ ἄγιο τὸ μήνυμά τους
καὶ στὴ σκλαβιά της ἔλαμψε λυτρωτικὸ σπαθί.

Τῆς λευτεριᾶς της τὴ φωνὴ γεράκι τὴ σηκώνει,
— γλῶσσα φωτιᾶς, ξεφέρουγο, κραυγὴ δοξαστικὴ
καὶ νά τη ! στοῦ Ἀργυρόκαστρου τὰ τείχη ὁρθὴ φουντώνει
σὰ θημωνιὰ ποὺ καίγεται σημαία 'Ελληνική !

'Αλκυονίδα μέρα μου — γαλανομάτες ὥρες !
ποῦ βρῆκες τὸ λιοστάλαμα νὰ γιορτοφορεθῆς,
νὰ στολισθῆς τὰ ὀλόχρυσα μὲς στοῦ βοριᾶ τὶς μπόρες
στοὺς "Άγιους Σαράντα τὸ στρατὸ νὰ τὸν ὑποδεχτῆς ;

Θέ μου, τὸ θάμμα θαυμαστὸ λόγια δὲν τὸ χωροῦνε!
μὰ τὸ τραγούδι ὁ ήλιος σου στὰ χείλια μου ώς ψωμὶ¹
τὸ 'ψησεν, ὃ 'Ελλάδα μου, νὰ τὸ διαμοιραστοῦνε
τὰ τέκνα σου ποὺ πολεμοῦν γιὰ δόξα καὶ τιμή !

(Παιδικὴ 'Ανθολογία)

II. Πρεβελάκης

NA T' ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟ!

Νά τ' Ἀργυρόκαστρο ! Καὶ νά ἡ 'Ελλάδα ποὺ τὸ ζώνει
στὴ μητρικὴ ἀγκαλιά,
μὲ τὴ στοργὴ τῆς Παναγιᾶς στὸ εἰκόνισμα ποὺ λούζει
τὸ βρέφος στὰ φιλιά.

‘Ο Λόγγος* κι ό Μακρύκαμπος* τοῦ φέρνουν τὰ βουνήσια
τὰ μύρα σὰ χαρά
τῆς Νίκης, ποὺ ἀνυψώνεται παρθένα κι ἀνεμίζει
τὰ ἐλεύθερα φτερά.

Κι ό Δρῦνος τὸ τραγούδι του δὲν παύει νύχτα—μέρα
στὴν ἵδια αὔτὴ τὴ γῆ,
σὰν τὴν μυριόστομη φωνὴ τῶν ἀηδονιῶν τοῦ δάσους
στὴ γελαστὴν αὐγή.

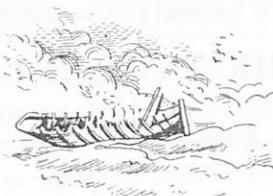
Θρῦλος στὰ χρόνια τὰ παλιὰ ἡ ἀρχόντισσα Ἀργυρίνη,
κυρὰ βυζαντινή,
μὲ τὴν ψηλὴ κορμοστασιὰ περήφανη πλανιέται
καὶ τὶς ψυχὲς δονεῖ.

Ἐδῶ δὲν ἔσβησε ποτὲ ἡ ἑλληνικὴ λαμπάδα
κι ό ἀγῶνας ό καλός,
πλούσιο τὸ σπόρον ἔσπειρε στὸ φωτεινό του διάβα
ό ἄγιος Αἰτωλός.

Τὸ καθετὶ τὸ διαπερνᾶ τοῦ τραγουδιοῦ τὸ ρῆγος,
τὸ ἀγνὸ δημοτικό,
κι ὅλα — καὶ δάκρυα κι ἀσπασμοὶ κι ἀλαλαγμοὶ — φορᾶνε
τὸ ντύμα τὸ ἔθνικό.

Κι ἔκει πρὸς τοὺς λιθόστρωτους, τοὺς γραφικούς τοὺς δρόμους
τοὺς ἀνηφορικούς,
κόρες νεράϊδες περπατοῦν μὲ τὸ στρωτό τους βῆμα
ποὺ σὰ ρυθμὸ τ’ ἀκοῦσ.

Νά τ’ Ἀργυρόκαστρο ! ”Ονειρο ποὺ γίνεται εύλογία
καὶ τὸ κρατεῖ ό στρατός,
πάνοπλος Ἀρτης, στὴν ὄρμή του ἀλύγιστος, στὸν ἄθλο
γενναῖος καὶ δυνατός.

Η ΒΑΡΚΟΥΛΑ¹

Πριγμένη στ' ἀκρογιάλι ή πλανεμμένη
βαρκούλα σάν ἐρείπιο τοῦ χρόνου
ἐκοίτετο ὡς τὰ χθὲς σκελεθρωμένη,
κομμάτι τῆς ζωῆς, ξεσκλίδι πόνου.

Ανέμοι στοὺς ἄρμοὺς τοὺς ἀνοιγμένους,
φυσῶντας ἀπ' τὴν πλώρη ὡς τὴν πρύμη,
περνοῦν καὶ παίρνουν πόθους πεθαμένους,
περνοῦν σάν ὅρνια τρώγοντας ἀγρίμι.

Τὰ κύματα ἀπαλὰ εἴτε μανιασμένα
φιλοῦνε τὴ βαρκούλα ή τὴ χτυπᾶνε,
τὰ μυστικά της παίρνουν νεκρωμένα
καὶ στὸ βυθὸ τὸν ἄφαντο τὰ πᾶνε. . .

Μὰ τώρα οἱ ξυλοκόποι τὴ χαλνοῦνε
ὅ γέρο ναύτης εἴπε στὰ παιδιά του:
«τὰ κόκκαλά του θέλει νὰ κλειστοῦνε
στὰ ξύλα ποὺ εἶχαν κλείσει τὴν καρδιά του».

Καὶ τώρα νεκροκρέβατο στὸ μνῆμα
μέσα ή βαρκούλα ὀγνώριστη ἔτσι ἐθάφτη,
νὰ ταξιδεύῃ αἰώνια δίχως κῦμα
στὸ ὀτέλειωτο ταξίδι μὲ τὸ ναύτη.

«Τραγούδια τῆς ἀκρογιαλᾶς».

Γ. Περγιαλίτης

¹ Βλ. Μυριβήλη «Τὸ μεγάλο σαλπάρισμα».

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΕΛΗΝΗΝ

Σελήνη, είπέ με, διατί βαδίζεις τεθλιμμένη
καὶ διατί ἡ ὄψις σου, ἡ τόσον τρυφερά,
μὲ πόνου ἔκφρασίν τινα ὑπάρχει μεμιγμένη ;
Καὶ διατί εἶσαι ωχρά ;

Εἶσαι τῷ ὅντι ἡ Ἀρτεμις ; Ἀκόμη σὲ μαραίνει
ἡ πρὸς τὸν Ἐνδυμίωνα* ἀγάπη ἡ πολλή,
κι ἡξεύρουσα ὅτι μικρὸν ὁ ἔρως διαμένει
μετεωρίζεσαι δειλή ;

Σελήνη, είπέ με, ἀν πονῆς, κι ἐγώ πονῶ, Σελήνη...
Α ! διατί ἡ ὄψι σου αἰώνια θρηνεῖ ;
Ο δυστυχής καλύτερον τοὺς πόνους διακρίνει,
ἐλθέ, ἃς κλαύσωμεν κοινῇ.

Ψυχοῦσαι εἰς τὸν οὐρανόν, ψυχοῦσαι, ἀλλὰ πίπτεις,
ώς μαργαρίτης χάνεσαι εἰς τὸν ὥκεανόν,
πλὴν διατί τὴν αὔριον ἐπίστης ἀνακύπτεις ;
Τί ἐρευνᾷς εἰς τὸ κενόν ;

Μὴ ἀγαπᾶς ἔν ὄνειρον ; Μὴ βλέπουσα τὸ κῦμα,
νομίζεις τὴν εἰκόνα σου ώς λάτρην προσφιλῆ ;
Εἰν' ἡ εἰκὼν ἡ σκέψις σου, θὰ ἀπαντήσῃς μνῆμα.
βαθύ, βαθύ νὰ σὲ καλῇ.

Τὰ ὄνειρα ώς ὄνειρα ἀνὰ τὸν κόσμον ζῶσι,
ὅστις ζητεῖ νὰ τ' ἀσπασθῇ τὸν θάνατον ζητεῖ,
ἔν ὄνειρον καθὼς ἔσù καὶ ἄλλοι ἀγαπῶσι,
Πλὴν δὲν τ' ἀσπάζονται αύτοί.

Οταν ἐκλείπης, ἀρά γε τί γίνεσαι ; ποῦ τρέχεις ;
Εἰσ' εύτυχής καὶ κρύπτεσαι ἐν μυστικῇ χαρᾶ ;
Ἄλλοι μονον ! ώς σύντροφον τὸ πένθος πάλιν ἔχεις
ἢ ἄχρους εἶσαι ἢ ωχρά.

"Α ! ἥδη, ἥδη ἐννοῶ. Τῆς γῆς σὺ δορυφόρος
καὶ βλέπουσα τοὺς πόνους μας ἀπὸ τὸν οὐρανὸν
μᾶς ἐλεεῖς καὶ δι' αὐτὸ προβαίνεις ἀπ' τὸ ὅρος
μὲ χρῶμα τόσον πελιδνόν.

«Νεοελληνική Μούσα»

Λ. Παπαρρηγόπουλος

ΟΙ ΕΥΖΩΝΟΙ

Τῆς πιὸ Ρωμαϊκιας λεβεντιᾶς χαροκαμμένη γέννα
σᾶς χαιρετῶ. Τὸ διάβθα σας μοῦ ξεγελάει τὸ νοῦ
κι ἀπ' τὰ κορμιά σας μοῦ ῥχεται τὰ μαρμαροχυμένα
κυματιστὸ κι ὀλόδροσσο τ' ἀγέρι τοῦ βουνοῦ.

Μέσα σας ἔσμιξε ἡ φωτιὰ τοῦ 'Ελληνικοῦ οὐρανοῦ
σὰν κάτι ἀπ' τὴν παράτολμη τοῦ Σπαρτιάτη φρένα,
σὰν κάτι ἀπ' τὴ θρησκόληπτη ψυχὴ Βυζαντινοῦ
καὶ κάτι ἀπ' τὴν ἀστείρευτη πνοὴ τοῦ εἰκοσιένα.

Θέτε φλογέρας λάλημα ; Θέτε γοργὸ παιᾶνα ;
Θέτε, γιὰ σᾶς, μοναστηριοῦ γλυκόηχη καμπάνα ;
ὅ, τι κι ἄν πάρῃ ὁ στίχος μου θᾶναι φτωχό, νεκρό,

γιατ' ἔχει τὸ τσαρούχι σας τῆς φήμης τὸ φτερό,
γιατὶ σὲ κάθε μιὰ χυτὴ τῆς φουστανέλλας λόξα
λέεις κι ἔνα φῶς ἀνέσπερο σᾶς ἔχει βάλει ἡ δόξα.

«Νικητήρια»

"Ομηρος Μπεκές

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

1. ΕΙΣ ΣΟΥΡΗΝ

Γιὰ τὶς ἀσχήμιες τῆς ζωῆς
ό ποιητὴς πονοῦσε,
μὰ ό πόνος του ό εὐγενικὸς
σὲ γέλιο ἔξεσποῦσε...

Κι ἡ θεία Τέχνη σμίγοντας.
γέλια μὲ δάκρυα — ἔνα —
διαμάντια μᾶς χρυσόδενες
ἀρμονικὰ βαλμένα.

2. ΕΙΣ ΤΡΟΜΕΡΟΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΗΝ

Τοῦ Ὀρφέα μποροῦσε τ' ἄσμα
στοὺς νεκροὺς ζωὴν νὰ δώσῃ·
τὸ δικό σου θὰ μποροῦσε
νὰ τοὺς ξαναθατώσῃ.

3. ΕΙΣ ΤΑΡΤΟΥΦΟΝ

"Όλα τὰ λεπτολογεῖς
καὶ τὸν κώνωπα διύλιζεις,
μὰ βουβάλι ξένο ἄν βρῆς,
ὅλο τὸ ξεκοκκαλίζεις!

4. ΕΙΣ ΟΧΛΗΡΟΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΝ

"Οταν μ' ἐπισκέπτεσαι,
μὲ τιμᾶς, τό χω καμάρι.
Μὰ καὶ ὅταν μὲ ξεχνᾶς
— πίστεψε — μοῦ κάνεις χάρι.

5. ΚΡΕΙΣΣΟΝ ΣΙΓΑΝ....

Συχνὰ ἡ σοφία εἶναι βουβή,
λέσ καὶ δὲν ἔχει χείλια...
Μὰ ἡ μωρία ἀκούεται
ἐδῶ καὶ δέκα μίλια.

6. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Ἐλευθερία γιὰ τὸ Ρωμιὸ
θὰ πῆ, ἐὰν δὲν σφάλλω,
νὰ μὴν ἀνέχεται ποτὲ
κανένα πλιού μεγάλο.

«Ἐπιγράμματα»

Kων. Σκόκος.

I Θ A K H

Σά βγῆς στὸν πηγαίμὸ γιὰ τὴν Ἰθάκη,
νὰ εὔχεσαι νᾶναι μακρὺς ὁ δρόμος,
γεμάτος περιπέτειες, γεμάτος γνώσεις.
Τοὺς Λαιστρυγόνας καὶ τοὺς Κύκλωπας,
τὸν θυμωμένο Ποσειδῶνα μὴ φοβᾶσαι,
τέτοια στὸν δρόμο σου ποτέ σου δὲν θὰ βρῆς,
ἄν μὲν ἡ σκέψις σου ύψηλή, ἄν ἐκλεκτὴ
συγκίνησις τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σῶμά σου ἀγγίζει.
Τοὺς Λαιστρυγόνας καὶ τοὺς Κύκλωπας,
τὸν ἄγριο Ποσειδῶνα δὲν θὰ συναντήσῃς,
ἄν δὲν τοὺς κουβανῆς μὲς στὴν ψυχή σου,
ἄν ἡ ψυχή σου δὲν τοὺς στήνει ἐμπρός σου.

Νὰ εὔχεσαι νᾶναι μακρὺς ὁ δρόμος.
Πολλὰ τὰ καλοκαιρινὰ πρωΐὰ νὰ εἶναι,
ποὺ μὲ τί εὐχαρίστησι, μὲ τί χαρὰ
θὰ μπαίνης σὲ λιμένας πρωτοϊδωμένους,
νὰ σταματήσῃς σ' ἐμπορεῖα Φοινικικὰ
καὶ τές καλὲς πραγμάτειες ν' ἀποκτήσῃς,
σεντέφια καὶ κοράλλια, κεχριμπάρια κι ἔβενους,
καὶ ἡδονικὰ μυρωδικὰ κάθε λογῆς,
ὅσο μπορεῖς πιὸ ἄφθονα ἡδονικὰ μυρωδικὰ
σὲ πόλεις Αἴγυπτιακὲς πολλὲς νὰ πῆσι
νὰ μάθης καὶ νὰ μάθης ἀπ' τοὺς σπουδασμένους.

Πάντα στὸν νοῦ σου νά ἔχῃς τὴν Ἰθάκη.
Τὸ φθάσιμον ἔκει εἶν' ὁ προορισμός σου.
Ἄλλὰ μὴ βιάζῃς τὸ ταξίδι διόλου.
Καλύτερα χρόνια πολλὰ νὰ διαρκέσῃ
καὶ γέρος πιὰ ν' ἀράξῃς στὸ νησί,
πλούσιος μὲ ὅσα κέρδισες στὸν δρόμο,
μὴ προσδοκῶντας πλούτη νὰ σὲ δώσῃ ἡ Ἰθάκη.

‘Η Ἰθάκη σ’ ἔδωσε τ’ ὡραῖο ταξίδι.
 Χωρὶς αὐτὴν δὲν θά ’βγαινες στὸν δρόμο.
 Ἀλλα δὲν ἔχει νὰ σὲ δώσῃ πιά.
 Κι ἀν πτωχική τὴν βρῆς, ἡ Ἰθάκη δὲν σὲ γέλασε.
 Ἔτσι σοφὸς ποὺ ἔγινες, μὲ τόση πεῖρα,
 ἥδη θὰ τὸ κατάλαβες οἱ Ἰθάκες τί σημαίνουν. . .

K. Καβάφης

ΘΕΡΜΟΠΥΛΕΣ

Τιμὴ σ’ ἔκείνους ὅπου στὴ ζωὴ τῶν
 ὕρισαν καὶ φυλάγουν Θερμοπύλες.
 Ποτὲ ἀπὸ τὸ χρέος μὴ κινοῦντες,
 δίκαιοι κι ἵσιοι σ’ ὅλες τῶν τές πράξεις,
 ἀλλὰ μὲ λύπη κιόλας κι εὔσπλαχνία,
 γενναῖοι δσάκις εἶναι πλούσιοι, κι ὅταν
 εἶναι πτωχοί, πάλ’ εἰς μικρὸν γενναῖοι,
 πάλι συντρέχοντες ὅσο μποροῦνε,
 πάντοτε τὴν ἀλήθεια ὄμιλοῦντες,
 πλὴν χωρὶς μῖσος γιὰ τοὺς ψευδομένους.

Καὶ περισσότερη τιμὴ τοὺς πρέπει,
 ὅταν προβλέπουν (καὶ πολλοὶ προβλέπουν)
 πώς ὁ Ἐφιάλτης θὰ φανῇ στὸ τέλος
 κι οἱ Μῆδοι ἐπὶ τέλους θὰ διαβοῦνε.

K. Καβάφης

ΕΜΜΕΤΡΑ ΔΡΑΜΑΤΑ

ΜΕΡΟΠΗ

(Τραγωδία εἰς πράξεις πέντε)

‘Ο Κρεσφόρτης, εἰς τὸν Ἡρακλειῶν, ἔλαβεν ὃς μερίδιον τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἔγινε βασιλεὺς τῆς χώρας. Νημφευθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Ἀρκαδίας Κυνφέλου Μερόπην ἀπέκτησε τρία τέκνα. Οἱ προνήστρες Δωρεῖς τῆς χώρας ἐξεγερθέντες ἐφόρευσαν αὐτὸν καὶ τὸν δύο νιόντα τον. Ὁ τρίτος, δὲ Αἴπυτος, δικρότερος δὲν ον, σφέζεται ἐπὸ τοῦ παιδαγωγοῦ τον Αυκόρτα εἰς τὴν Αἴτωλίαν. Μετὰ τὸν φόνον βασιλεὺς τῆς Μεσσηνίας ἐγένετο δὲ Ἡρακλείδης Πολυφόντης, δὲ ἀρχηγὸς τὸν στρατοῦ, ὅστις ἐνυφεύθη καὶ τὴν χήραν Μερόπην. Ὁ Αἴπυτος ἐνήλικωθεὶς ἔσχεται εἰς τὴν Μεσσηνίαν νὰ τιμωρήσῃ τὸν φονεῖ. Υποκρίνεται δὲ ὅτι δῆθεν εἶναι φονεὺς τοῦ Αἴπυτον καὶ λέγει ὅτι δονομάζεται Τηλεφόντης. Ἡ Εὐρυμέδη εἶναι τροφὸς τῆς Μερόπης.

ΠΡΑΞΙΣ ΤΡΙΤΗ

Σκηνὴ Τρίτη

Πρόσωπα : ΑΙΤΥΤΟΣ, ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ, ΜΕΡΟΠΗ, ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Πολυφόντης. Χαῖρε, ἄνασσα.

Μερόπη. Χαῖρε καὶ σύ, ὡς βασιλεῦ, καθὼς ἐγώ.

Αἴπυτος (ἄνευ τῆς ίκετηρίας δραμῶν πρὸς τὴν Μερόπην)

‘Ω τῆς Μεσσηνῆς ἡ κλεινὴ βασίλισσα καὶ ἄνασσα
Μερόπη!

Πολυφόντης (πρὸς ἑαυτόν). Ποῖον τόλμημα!

Αἴπυτος. ‘Ω μῆτερ παμφιλάτη τοῦ Αἴπυτου σύ!

Μερόπη. Θεοί, τί βλέπω!

(Πρὸς τὴν Εύρυμέδην, ἀλλὰ χωρὶς νὰ στραφῇ πρὸς αὐτὴν ὡς προστηλωμένη πρὸς τὸν Αἴπυτον, ἀποτεινομένη δὲ πρὸς αὐτὴν μόνον διὰ τῆς ἐτέρας χειρός).

Εὐρυμέδη!

Αἴπυτος.

Πότνια*,

ὦ μῆτερ τοῦ Αἴπυτου, εἰς τὸν πόδας σου
γονυκλινής προσπίπτων, ἄφες νὰ ἀσπασθῶ

καὶ μὲ θερμὰ νὰ καταβρέξω δάκρυα
τὴν σεβασμίαν ταύτην δεξιάν.

(Πράττει ὅ, τι λέγει).

Πολυφόντης (καθ' ἑαυτόν). Ἰδὲ

ὅ μιαρὸς τί δόλον ἐπενόησε!

Μερόπη (ἔχουσα ἥδη καὶ μέχρι τέλους τῆς σκηνῆς ταύτης
ἀναποσπάστως προσηλωμένους τοὺς ὄφθαλμούς τῆς
εἰς τὸν Αἴπυτον).

Τίς εἶσαι, νέε σύ, ὁ τὴν καρδίαν μου
ταράττων μέχρι τῶν ἐσχάτων της μυχῶν
καὶ διὰ τῆς μορφῆς σου τῆς ἀπατηλῆς
τὰς φρένας καὶ τὴν ὄρασιν τῆς δυστυχοῦς
μητρὸς ἀποπλανῶν; Δὲν ἀποκρίνεσαι;

Τίς εἶσαι, σ' ἔρωτῷ, πῶς ὀνομάζεσαι;

*Εξ Αἰτωλίας εἶμαι ξένος νέηλυς *

καὶ Τηλεφόντης λέγομαι.

Ποία φωνή!

τί πόνος, ποία συμπαθητική μορφή!

(πρὸς τὴν Εύρυμέδην)

Τὸν ἥκουσας, τὸν βλέπεις, Εύρυμέδη μου;

*Ιδὲ οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου του
εἰς σὲ δὲν ἐνθυμίζουν τὸν Κρεσφόντην;
Τὸ βλέμμα του πρὸ πάντων;

Ποία πλάνη φεῦ!

*Ναί, ποία πλάνη! ποιὸν ὅνειρον ψευδές,
ἀπατηλόν, ὡς Εύρυμέδη, πλὴν τερπνόν!

(πρὸς τὸν Αἴπυτον)

—”Εχεις μητέρα, ξένε;

”Ἐχω, ἄνασσα.

Καὶ ζῆ ἀκόμη ἡ μήτηρ σου;

Ζῆ, ἄνασσα.

Εἰπέ μοι, ξένε, σ' ἀγαπᾶ, τὴν ἀγαπᾶς;

Ναί, μ' ἀγαπᾶ, τὸ βλέπω, τὸ αἰσθάνομαι.

Κι ἔγω —Ω! ἀν ἔγω, θεά, τὴν ἀγαπῶ.

Διὰ τοὺς ὄφθαλμούς μου προσφιλέστερον
ὄν τῆς μητρός μου ταύτης καὶ γλυκύτερον

ό δῆλιος ἀκόμη δὲν ἔφωτισεν
ἐπὶ τοῦ κόσμου, ἄνασσα. 'Η θέα της
τόσο γλυκεῖα μ' εἶναι, τόσο προσφιλής,
ῶστε πρὸς πάντα, ἐὰν ἔμελλον τυφλὸς
νὰ γίνω, ἵνα βλέπω τὴν μητέρα μου,
τυφλὸς νὰ εἰμαι ἐδεχόμην πάντοτε
καὶ πρὸς τὸν κόσμον ὅλον τὸν ἐπίλοιπον
καὶ ὁφθαλμούς νὰ ἔχω μόνον διὰ τὴν
μητέρα μου!

Μερόπη.
Εύρυμέδη.

Εύδαιμον μῆτερ!

Ω Θεοί!

Κι ἔγώ — μὲ βλέπεις, ξένε; — εἶχα καὶ ἔγώ
υίόν, δπως σύ, τῆς ἡλικίας σου,
ἀλλ' ὀρφανὸν καὶ μόνον — ξένε, μ' ἐννοεῖς;
ναί, ὀρφανὸν καὶ μόνον, ξένον, ἔρημον.

Εύρυμέδη.

Μερόπη.

Ω ἄνασσα Μερόπη!

Εἶχον, ναί, κι ἔγώ

υίόν. 'Αλλ' είσ' ἀκόμη νέος, ξένε, σύ,
οὐδὲν ἔμαθες ἀκόμη τί σημαίνουσιν
οἱ λέξεις αὗται. "Οχι, σὺ οὐδέποτε,
οὐδέποτε οἱ ἄνδρες σεῖς θὰ μάθετε
οὐδὲ θὰ αἰσθανθῆτε ποίαν ἔννοιαν
καὶ σημασίαν διὰ τὴν καρδίαν τῆς
μητρὸς ἢ λέξις αὕτη ἔχει ἢ ἀπλῆ;
νίός.— Πλὴν σὺ δακρύεις, σὺ μὲν ἐννοεῖς.
Καὶ δύως σὺ δὲν είσαι μήτηρ, ως ἔγώ.

Πολυφόντης.

Εύρυμέδη.

Μερόπη.

Ταλαίπωρη Μερόπη!

Σύνελθε, ἄνασσα.

Διὰ νὰ μ' ἐννοήσῃς, ξένε, κάλλιον,
διότι μ' ἐννοεῖς, διότι ἡ θέα σου,
διότι ἡ ὥραία σου καὶ ἄδολος
αὐτὴ μορφὴ ἐλκύει τὴν καρδίαν μου,
καθὼς τοῦ κοιμωμένου 'Ἐνδυμίωνος'
ἡ ὄψις τῆς Σελήνης τ' ὅμμα τ' ἄγρυπνον.
Ναί, ἵνα μ' ἐννοήσῃς, ξένε, ἀκουσον.
Δὲν εἶχον ἔνα μόνον υἱόν, εἶχον τρεῖς υἱούς,

ἀλλὰ τοὺς δύο, παῖδας ἔτι νεαρούς,
μοὶ τοὺς ἐφόνευσαν. Κι ἥλθον ἐδῶ ἐγώ
καὶ εἰδον κείμενα ἐδῶ χαμαί,
εἰς ταῦτα τῆς Μεσσήνης τὰ ἀνάκτορα,
τὰ νεαρά των σώματα ἀγνώριστα,
κρεουργημένα, αἴματόφυρτα, ἐγώ,
ὅς ξένε, μ' ἐννοεῖς; Ἐγώ ἡ μήτηρ των!
Τὸν τρίτον μου υἱόν, παιδίον νήπιον,
ψελλίζον μόλις, χεῖρες εὔσπλαγχνοι μακράν
κι ἐκτὸς τῆς Μεσσηνίας τὸν διέσωσαν.
‘Ο ὄρφανὸς υἱός μου οὗτος καὶ φυγάς
τὸ μόνον ἥτο τέκνον μου, μὲ ἐννοεῖς;
ἥτο τὸ πᾶν, δόκος δοῦλος δι’ ἐμέ.
Ἐγώ, μὲ βλέπεις; εἴμαι ἡ βασίλισσα
ἐδῶ τῆς Μεσσηνίας. Τὴν βασιλικὴν
πλὴν ἀλουργίδα* ταύτης, τὸ διάδημα,
τὸν θρόνον τῆς Μεσσήνης, σύμπαντας ὁμοῦ
τοὺς θρόνους καὶ τὰς χώρας τῶν ‘Ηρακλειδῶν
ἥθελον δώσει, ξένε, εἰς ἀντάλλαγμα
μιᾶς ἡμέρας τοῦ υἱοῦ μου. Μ' ἐννοεῖς;
Πλὴν τὸν υἱόν μου τοῦτον, πλὴν τὸ τέκνον μου
τὸ μόνον τοῦτο, ξένε, τὸν ἐφόνευσαν.

Τί; τρέμεις ἐκ τῆς φρίκης;

Παῦσον πρὸς θεῶν,

βασίλισσα.

Ναί, τρέμεις ἐκ τῆς φρίκης σύ,
παιδίον. Σὺ δὲν εἶσαι μήτηρ. ‘Αλλ’ ἐγώ —
Ἐγώ δὲν τρέμω. Μ' ἔλειψεν ἡ δύναμις
τοῦ τρόμου καὶ τῆς φρίκης.

Παῦσον, ἄνασσα.

‘Αλλ’ ὅχι, καὶ εἰς σὲ θὰ λείψῃς ἡ δύναμις
τοῦ τρόμου καὶ τῆς φρίκης καὶ τῆς νέας σου
ζωῆς θὰ σταματήσῃ ἡ ἐνέργεια,
ὅταν ἀκούσῃς ὅτι τὸν ἀνόσιον
καὶ μιαρὸν κακοῦργον, τὸν ἀπάνθρωπον
φονέα τοῦ υἱοῦ μου,

(ὁ Αἴπυτος ύποχωρεῖ ἔντρομος πρὸς τὸν βωμόν)
 εἰς τὸν οἶκόν του
 φιλοξενεῖ, γνωρίζεις τίς; *Ω, μάντευσον!
 'Ο σύζυγός μου.

Πολυφόντης. "Ανασσα!

Μερόπη. 'Ο βασιλεὺς

'Ο Πολυφόντης.

Πολυφόντης. "Οχι, δέν φιλοξενεῖ

οἶκος τοῦ συζύγου σου καὶ ἄνακτος
 τὸν δολοφόνον τοῦ νίοῦ σου, ἄνασσα,
 ἀλλὰ τοῦ ἱκεσίου τῶν Ἡρακλειδῶν
 Διὸς ὁ χῶρος οὗτος καὶ ὁ Ἱερὸς
 ἐδῶ βωμός, εἰς ὃν ἱκέτης ὁ φονεὺς
 κατέφυγε, παρέχει σκέπην, ἄσυλον
 καὶ προστασίαν.

Μερόπη. Ποῦ; Ἐδῶ; Τίς εἶναι; Τίς;

Πολυφόντης. 'Ο ξένος οὗτος...

Μερόπη. Εὔρυμέδη;

Εύρυμέδη. Ναί, αὐτὸς

ὅ Αἰτωλός.

Μερόπη. "Ω! ποία, θεοί, τύφλωσις!

'Ο ξένος οὗτος, ἡ ἀσπίς,* ἡ ἔχιδνα;

('Ορμῷ καὶ θέλει ν' ἀρπάσῃ τὸ ξίφος
 τοῦ Πολυφ. δόστις ἐμποδίζει αὐτήν. 'Ορμῷ ἐπειτα πρὸς
 τὸν βωμόν, ὃν ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐναγκαλισθῆ ὁ
 Αἴπυτος. 'Αλλ' ὁ Πολυφόντης ἔρχεται καὶ ἔκει καὶ τὴν
 ἐμποδίζει).

Πολυφόντης. Τί μελετᾶς, παράφρον; Ποῦ, ὃ πάντολμε,

ποῦ προχωρεῖς ἐνταῦθα; Είναι ὁ βωμὸς

Διὸς τοῦ ἱκεσίου καὶ ξενίου* τῶν

Ἡρακλειδῶν, διὰ τοὺς ξένους ἄσυλον

καὶ τοὺς ἱκέτας. Είναι, γύναι, Ἱερὰ

ἡ κεφαλὴ τοῦ ξένου καὶ ἱκέτου μου.

'Οπίσ', ὅπίσω, βέβηλε. Φρουροί, ἐδῶ

ταχθῆτε πέριξ.

(Οἱ δορυφόροι περικυκλοῦσι τὸ βωμόν).

Μερόπη.

"Ω Θεοί αιώνιοι!

τί βλέπω; τί; δὲν είναι τῶν αἰσθήσεων
ἀπάτη τοῦτο; "Ω, ποῖος ἀνόσιος,
αἰσχρὸς τῶν θείων νόμων ἐμπαίγμός!
Ἴδού

λοιπὸν τὸ προσωπεῖον πλέον ἔπεσε,
καὶ τοῦ σίον μου τὸν φονέα ἀναφανδὸν
ὅ τῆς Μεσσήνης προστατεύει βασιλεὺς
καὶ τρυφερὸς καὶ φίλατος μου σύζυγος.

'Αλλ' ὅχι, Πολυφόντα, ὅχι, πρόμαχε
τῆς εὐσεβείας καὶ ὑπουργὲ* τῆς Θέμιδος!

'Εὰν δι' Ἡρακλείδην είναι Ἱερά
ἡ κεφαλὴ τοῦ ξένου καὶ ἱκέτου του,
πολὺ Ἱερωτέρα είναι δι' ἐμὲ
ἡ κεφαλὴ ἐκείνου, ὅστις ἔβαψε
τὰς χειράς του εἰς αἷμα Ἡρακλείδου, εἰς
τὸ αἷμα τοῦ σίον μου. Ναί, τὴν κεφαλὴν
τοῦ μιαροῦ κακούργου ἀφιέρωσα
εἰς τὰς θεὰς τοῦ σκότους, αἵτινες γοργαὶ
καὶ παρὰ πόδας τοὺς φονεῖς διώκουσι
καὶ αἷμα ἐκδικοῦνται. Κι ἐκ τοῦ "Ἄδου ἃν
αἱ Ἑρινύες καὶ γῆς ἔξελιπτον,
διὰ τὸν δολοφόνον τοῦ Αἴπυτου μου
θὰ εὑρεθῇ, ὡς Πολυφόντα, Ἑρινύς.
(Ἐξέρχεται καὶ μετ' αὐτῆς ἡ Εύρυμέδη).

Σκηνὴ 'Εβδόμη

Πρόσωπα: ΑΙΠΥΤΟΣ, ΜΕΡΟΠΗ, ΕΥΡΥΜΕΔΗ, ΛΥΚΟΡΤΑΣ

(Ο Αἴπυτος κοιμᾶται εἰς τὸ κρηπίδωμα* τοῦ βωμοῦ).

(Μερόπη καὶ κατόπιν κρυφίως Εύρυμέδη καὶ Λυκόρτας)

(Ἐλθοῦσα καὶ κατασκοπεύσασα τὸν Αἴπυτον).

'Εδῶ κοιμᾶται — μόνος

(Περιβλέπουσα).

Εἰς τὴν αἴθουσαν

Οὐδεὶς φυλάττει πλέον. Σπεύσωμεν, καιρός.
('Ελθοῦσα πρὸ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Διός).

—Ω ίκετήσιε καὶ ξένιε σὺ Ζεῦ,

τὴν θείαν ἐπικαλοῦμαι ἀρωγήν,
ἢ τοὺς θεσμούς σου ἐὰν παραβαίνω νῦν,
τὸ αἷμα ἐκδικοῦσα τοῦ υἱοῦ μου, ὡ!
ὅ κεραυνός σου ἀς μὲ κατακαύσῃ, Ζεῦ,
πλὴν τὴν γλυκεῖαν ἄφεις με ἐκδίκησιν
νὰ ἀπολαύσω ταύτην.

(Καταβᾶσα εἰς τὸ προσκήνιον).

—Σεῖς δέ, ὡ σεμνὰ
δόνματα τοῦ σκότους, καταχθόνιαι*
θεαί, ὡ Ἐρινύες, σεῖς τὴν χεῖρά μου,
σᾶς ίκετέύω, σεῖς καθοδηγήσατε.
('Ελθοῦσα ύπεράνω τοῦ Αἴπυτου καὶ ύψωσασα ἐπ'
αὐτὸν τὸ ἐγχειρίδιον).

Σκιὰ παρωργισμένη τοῦ Αἴπυτου μου,
τὸ θῦμα δέξαι τὸ ἐκδικητήριον

Λυκόρτας
·Μερόπη.
·Λυκόρτας.
·Μερόπη.
·Λυκόρτας.
·Αἴπυτος
·Λυκόρτας.
·Μερόπη.

Μερόπη, στάσου.

Γέρον, τί ἀποτολμᾶς;

·Όπίσω!

(Ο Αἴπυτος ἐγείρεται ἔντρομος).

Μῆτερ τάλαινα, τί ἔμελλες
ἐδῶ νὰ πράξης;

Τὸν υἱόν μου ἔμελλον

νὰ ἐκδικήσω.

Νὰ φονεύσῃς ἔμελλες!

(παρατηρήσας τὸν Λυκόρταν). Πάτερ μου !

(παρατηρήσας τὴν Μερόπην). Θεοί !

·Η μήτηρ σου Μερόπη εἶναι, Αἴπυτε.

(Ἐκ τῆς χειρὸς τῆς Μερόπης ἐκπίπτει τὸ ἐγχειρίδιον).

Σκληροῦ ὀνείρου ὀπτασία δὲν πλανᾷ

τὴν ὄρασίν μου, ὡ Θεοὶ αἰώνιοι !

Λυκόρτας. Τοὺς ὀφθαλμούς σου δνειρον, μὰ τοὺς Θεοὺς
 τοὺς ἀθανάτους, ἄνασσα, δὲν ἀπατᾶ,
 εἴναι ὁ υἱὸς σου οὗτος ὁ Αἴπυτος.
 Μερόπη. 'Η μάντις μου καρδία δὲν ἔψεύδετο
 λοιπόν! Ω τρισολβία τῆς μητρὸς στιγμή!
 Ω τέκνον, ω υἱέ μου!
 Αἴπυτος. Μῆτερ, μῆτέρ μου!
 ('Ρίπτονται εἰς τὰς ἀγκάλας ἀλλήλων).

A. Βεργαρδάκης.

ΙΟΥΛΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΑΣ

(Ιστορική τραγωδία σε πέντε πράξεις)

Ι" Υπόθεσις τοῦ ἔργου είναι ἡ δολοφονία τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος ἀπὸ τὸ Βρούτο καὶ τοὺς ἄλλους συνωμότες, ποὺ πίστεναν πώς ἔτσι σφέζουν τὴ δημοκρατία τῆς Ρώμης, καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ποὺ τὴν ἀκολούθησε, γιατὶ ὁ Ὀκτάβιος, δ' Αὐτούριος καὶ δ' Λέπιδος, ποὺ ἀπετέλεσαν τριανδρία ὑστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Καίσαρα, κυρήγησαν τοὺς συνωμότες, ὃς ὅτους τοὺς νίκησαν σὲ μάχῃ στοὺς Φιλέππους τῆς Μακεδονίας, ὅπου ἡττημένοι αντοκτόνησαν ὁ Βρούτος, δ' Κάσσιος κ.ἄ.

' Απὸ τὸν «Ιούλιο Καίσαρα» παραθέτομε δύο ἀποσπάσματα, ἕνα ἀπὸ τὴ Β' Ηρᾶξι καὶ ἔνα ἀπὸ τὴν Ε' Πρᾶξι. Στὸ πρῶτο καταφαίνεται ὁ εὐγενῆς καὶ ἀνδρικὸς χαρακτῆρας τοῦ Βρούτου, καθὼς καὶ ἡ πραγματικὴ γενναιοφροσύνη τοῦ ἀνδρός, γιατὶ δ, τι κάνει τὸ θεωρεῖ ἀναγκαῖο καὶ ἀναπότελτο γιὰ τὴ σωτηρία τῆς πατρίδας: κάθες ἀλλο τὸ ἀποκρούει χωρὶς δισταγμὸ καὶ τὸ καταδικάζει ὡς ἀνάξιο εὐγενοῦς ψυχῆς καὶ ὡς ἀνήμικο. Στὸ δεύτερο ἀπόσπασμα ἡττημένος δ' Βρούτος δὲν φεύγει γιὰ νὰ σωθῇ, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐξιλεώσῃ τὸ ἐγκλημά του, ποὺ σκότωσε τὸν Καίσαρα, προστάτη καὶ φίλο του, αντοκτονεῖ, καὶ οἱ ικανήτες του ὄμοιογον τῷρα δὲ τοῦτος δ' Βρούτος «ἡταν πραγματικὸς ἄνδρας». Γίνεται δηλαδὴ ἡ τέλεια κάθαρσι τοῦ δράματος. "Ετσι δίνομε κάτι δλοκηρωμένο ἀπὸ τὴν τραγωδία καὶ τὸν πραγματικὸ ἥρωα, ποὺ θέλει νὰ δείξῃ δι συγγραφεύς].

ΠΡΑΞΙ Β'

Σ κη νή. Α'

Ρώμη· περιβόλι τοῦ Βρούτου. Ὁ Βροῦτος.

(Ἐπειτα ἀπὸ λίγο μπαίνουν οἱ συνωμότες. Γίνονται οἱ ἄναγκαιες συστάσεις κλπ.).

Βροῦτος.

"Ἄσ μοῦ δώσῃ τὸ χέρι του καθένας.

Κάσσιος.

Καὶ ἂς δώσουμε ὄρκο γιὰ ὅ,τι ἀποφασίσουμε.

Βροῦτος.

"Οχι ὄρκο, ὅχι ὄρκο.

"Ἄν τὰ ἀντρίκια μας πρόσωπα, ἀν τὰ βάσανα τῆς ψυχῆς μας, ἀν τὰ ἄδικα καὶ τὰ ἀτοπα τούτης τῆς ἐποχῆς μας,
ἀν δὲν εἶναι ὅλα αὐτὰ λόγοι ἀρκετοί,
ἄς φύγουμε ἀπὸ δῶ

κι ἂς πάγι καθένας στὸ δκνηρό του στρῶμα·
κι ἂς ἔξακολουθήσῃ ἡ τυραννία
τὸν ἀγέρωχο δρόμο της ἐλεύθερη,
ῶσπου νὰ πέσουμε, ἔνας-ἔνας, ὅλοι
μὲ τὴ σειρά μας. "Ομως

ἄν ὅσα εἶπα, ὅπως εῖμαι βέβαιος,
ἔχουν φωτιὰ ἀρκετή, γιὰ νὰ φλογίσουν
καὶ τοὺς δειλοὺς ἀκόμα

καὶ γιὰ νὰ χαλυβδώσουνε μὲ θάρρος
τὶς μαλακές ψυχὲς τῶν γυναικῶν,
τότε, πατριῶτες, ποιό κεντρὶ χρειαζόμαστε
παρὰ τὸ δίκιο ποὺ ζητοῦμε,
γιὰ νὰ μᾶς σπρώξῃ στὴν ἀπόφασί μας;
Ποιά καλύτερη ἐγγύησι παρ' ὅτι εῖμαστε
πιστοὶ Ρωμαῖοι, ποὺ ἔχουνε δώσει λόγο
καὶ δὲν τὸν παίρνουν πίσω; Καὶ ποιόν ὄρκο
χρειαζόμαστε ἄλλο ἀπὸ τὴ συμφωνία

ποὺ δένει τὴν τιμὴ μὲ τὴν τιμήν, πώς
ἢ θὰ γίνη ὁ σκοπός μας ἢ θὰ πέσουμε
ὅλοι γι' αὐτόν; ...
'Εμεῖς δις μὴ λερώσουμε τὴν ἄσπιλη
εὐγένεια τοῦ σκοποῦ μας καὶ τὸ ἀδάμαστο
μέταλλο τῆς ψυχῆς μας μὲ τὴ σκέψι,
πώς τὸ ἔργο μας καὶ ἡ ἀπόφασι ποὺ παίρνουμε
ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ ὄρκο. Γιατὶ ἡ κάθε
σταλαγματιὰ αἷμα εὐγενικό, ποὺ τρέχει
στὶς φλέβες Ρωμαίου,
δίνει ύπποψία πὼς εἶναι νοθευμένη,
ἀμα αὐτὸς δὲν κρατήσῃ
ἀκόμα καὶ στὸ ἐλάχιστο σημεῖο
τὸ λόγο ποὺ ἔχει δώσει...

Δέκιμος.
"Ομως δὲ θὰ πειράξουμε ἄλλον ἄνθρωπο
ἔξω ἀπὸ τὸν Καίσαρα ;

Κάσσιος.
"Έχει δίκιο ὁ Δέκιμος.
Δὲ μοῦ φαίνεται φρόνιμο νὰ ζήσῃ
ὕστερ' ἀπὸ τὸν Καίσαρα ἵνας τόσο
ἀγαπητός του φίλος
σὰν τὸν Ἀντώνιο. Θὰ ἔχουμε νὰ κάνουμε
μὲ ἔναν πανοῦργο καὶ ρᾳδιοῦργον ἄνθρωπο
πού, ἀν μεταχειριστῇ τὰ μέσα ποὺ ἔχει,
μπορεῖ σ' ὅλους νὰ φέρῃ δυσκολίες.
Γιὰ νὰ μὴ γίνη αὐτό, πρέπει νὰ πέσουν
ὁ Καίσαρας κι ὁ Ἀντώνιος
μαζὶ κι οἱ δυό.

Βροῦτος.
Πάρα πολὺ αἰμοβόρα
θὰ χαρακτήριε ὁ κόσμος, Γάϊε Κάσσιε,
τὴν πρᾶξι μας, ἀν ἵσως, ἀφοῦ κόψουμε
τὸ κεφάλι, ἀρχινήσουμε κατόπι
νὰ κόβουμε τὰ μέλη — δηλαδή:
μὲ μανία ώς τὸ θάνατο, ὅπως λένε,
καὶ μῖσος πάρα πέρα. Γιατὶ ὁ Ἀντώνιος
εἶναι ἕνα μέλος μόνο στὸ κορμὶ¹⁶
τοῦ Καίσαρα. "Ας γινοῦμε, Γάϊε Κάσσιε,

θύτες κι ὅχι φονιάδες.

Πολεμοῦμε τοῦ Καίσαρα τὸ πνεῦμα,
καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἄνθρωπου δὲν ἔχει αἷμα.

Ἄχ, εἴθε νὰ ἤταν τρόπος
νὰ φτάσουμε ὡς τοῦ Καίσαρα τὸ πνεῦμα
δίχως νὰ πάθῃ τὸ κορμί! Μὰ ἀλλοίμονο,
χρειάζεται αἷμα! Καὶ γιὰ τοῦτο, φίλοι μου,
ὅς τοῦ ἀφαιρέσουμε μὲ θάρρος τὴ ζωή,
μὰ δίχως μῖσος. Ἄς τὸν θανατώσουμε
σὰ θῦμα ἄξιο νὰ γίνη προσφορὰ
γιὰ τοὺς θεοὺς καὶ ὅχι νὰ τὸν ξεσχίσουμε
σὰν κουφάρι ποὺ ρίχνεται στοὺς σκύλλους...

Ἐτσι, θὰ παρουσιάσουμε τὴν πρᾶξί μας
πῶς ἤταν ἔργο μόνο τῆς ἀνάγκης
κι ὅχι τοῦ μίσους· καὶ ὅταν φανῇ τέτοια
στὰ μάτια τοῦ λαοῦ, θὰ δύνομαστοῦμε
τοῦ τόπου ἐξαγνιστὲς καὶ ὅχι φονιάδες.

Οσο γιὰ τὸν Ἀντώνιο
ὅς μὴ ἀνησυχοῦμε· γιατὶ αὐτὸς
δὲν μπορεῖ πιὸ πολὺ νὰ κάνῃ ἀπ' ὅ, τι
τοῦ Καίσαρα τὸ χέρι, ἅμα κοπῆ
τὸ κεφάλι τοῦ Καίσαρα...

ΠΡΑΞΙ Ε'

ΣΚΗΝΗ Ε'

Μέρος τοῦ πεδίου τῆς μάχης τῶν Φιλίππων

(Μπαίνουν ὁ Βροῦτος, ὁ Δάρδανος, ὁ Κλεῖτος, ὁ Στράτωνας — ὑπηρέτης του — καὶ ὁ Βαλούμνιος — φίλος του).

Βροῦτος. Δύστυχα ἀπομεινάρια ἀπὸ τοὺς φίλους μου,
ὅς καθίσουμε ἐδῶ σ' αὐτὴ τὴν πέτρα!

Κλεῖτος. Ο Στατύλιος ἄναψε ἀπὸ πέρα
τὸ δασλό του, κύριε μου· μὰ δὲ βλέπω
νά ρχεται πίσω. Ἡ πιασμένον τὸν ἔχουν

- τὴ τὸν ἔχουν σκοτώσει.
Βροῦτος. Κάθισε, Κλεῖτο.
- Σκοτωμὸς εἶναι λέξι τῆς ἡμέρας.
Εἶναι πρᾶξι τῆς μόδας. "Ακου, Κλεῖτο.
(Τοῦ ψιθυρίζει).
- Τί; ἔγώ, κύριέ μου; "Οχι, γιὰ ὅλο τὸν κόσμο.
Σώπα τότε! Νὰ λείψουνε τὰ λόγια!
Νὰ σκοτωθῶ καλύτερα!
"Ακου, Δάρδανε. (Τοῦ ψιθυρίζει).
Ἐγώ νὰ κάνω τέτοιο πρᾶγμα;
"Ω Δάρδανε!
"Ω Κλεῖτο!
Ποιάν ἀπαίσια πρᾶξι ὁ Βροῦτος
σοῦ ζήτησε νὰ κάνῃς;
Νὰ τὸν σκοτώσω, Κλεῖτο! Κοίταξέ τον
πῶς συλλογιέται!
Τώρα ἔχει γιομίσει
τὸ ἔξιοχο αὐτὸ δοχεῖο μὲ τόση λύπη,
πούν ἀρχίζει γιὰ νὰ ξεχειλᾶ ἀπ' τὰ μάτια.
Βολούμνιε, φίλε μου, ἔλα νὰ σοῦ πῶ!
Κλεῖτος. Τί προστάζει ὁ κύριός μου;
"Ακου, Βολούμνιε.
Τὸ φάντασμα τοῦ Καίσαρα ἥρθε ὡς τώρα
σὲ μένα δυσὸ φορὲς τὴ νύχτα: Μιὰ φορὰ
στὶς Σάρδεις* κι ἄλλη μιὰ τούτη τὴ νύχτα,
ἐδῶ στὸν κάμπο τῶν Φιλίππων. Ξέρω
πῶς ἡ ὥρα μου ἔχει φτάσει.
Βολούμνιος. "Οχι, κύριέ μου.
Βροῦτος. "Ω, νοί, Βολούμνιε! Ναί· γι' αὐτὸ εῖμαι βέβαιος.
Βλέπεις πῶς εἶν' τὰ πράγματα. Οἱ ἔχτροι
μᾶς ἔχουν πιὰ στριμώξει στὸν γκρεμό.
(Πολεμικὸς θόρυβος).
Πιὸ ἀντρίκιο εἶναι νὰ πέσουμε ὅλοι κάτω
μοναχοί μας, παρὰ νὰ περιμένουμε
νὰ μᾶς σπρώξουν ἐκεῖνοι.
"Αγαπητὴ Βολούμνιε, τὸ θυμᾶσαι

ποὺ πηγαίναμε οἱ δυό μας στὸ σχολεῖο
μαζὶ; Γι' αὐτή μας τὴν παλιὰ φιλία
θὰ σὲ παρακαλέσω τώρα νὰ κρατήσῃς
τὴ λαβὴ τοῦ σπαθιοῦ μου,
ώστε νὰ πέσω ἀπάνω του.

Βολούμνιος.
Κύριέ μου,
αὐτὸ δὲν εἶναι φίλου ὑπηρεσία.

(Ἐξακολουθεῖ ὁ θόρυβος).

Κλεῖτος. Φύγε, κύριέ μου, φύγε!

"Ἄσ μὴ χάνουμε ἐδῶ οὔτε στιγμή!

Βροῦτος. Τότε ἔχε γειά! Κι ἐσύ! Κι ἐσύ, Βολούμνιε!
Στράτωνα, ἐσύ κοιμόσουν ὅλην ὥρα:
σοῦ ἀφήνω γειὰ καὶ σένα. Συμπατριῶτες!
ἡ καρδιά μου γιομίζει ἀπὸ χαρά,
σὰ συλλογίζωμαι ὅτι στὴ ζωὴ μου
δὲ βρέθηκε κανείς, ποὺ νὰ μὴ δείχτηκε
πιστὸς φίλος σ' ἐμένα. Τούτη ἡ μέρα
τοῦ χαμοῦ θὰ μοῦ φέρῃ
περισσότερη δόξα ἀπ' ὅση θὰ κερδίσουν
ὁ Ὁκτάβιος καὶ ὁ Ἀντώνιος
μὲ τὴν ἄτιμη νίκη τους. Καὶ τώρα,
ἔχετε ὅλοι σας γειά! Γιατὶ ὅπου νᾶναι
τοῦ Βρούτου ἡ γλῶσσα θὰ ἔχει πιὰ τελειώσει
τὴν ιστορία τῆς ζωῆς του! Ἡ νύχτα
μοῦ βαράνει τὰ μάτια,
τὰ κόκκαλά μου θέλουν τὴν ἀνάπταψι,
ποὺ παιδεύτηκαν τόσο ὡς νὰ τὴν εύρουνε
τούτη τὴν ὥρα.
(Θόρυβος, ἀλαλαγμός, φωνὲς ἀπὸ τὸ βάθος:
Φεύγετε, φεύγετε, φεύγετε!).

Κλεῖτος. Φύγε, κύριε! Φύγε!

Βροῦτος. Πηγαίνετε! καὶ θά ρθω ἀμέσως.

(Φεύγουν ὁ Κλεῖτος, ὁ Δάρδανος καὶ ὁ Βολούμνιος).

Στράτωνα,

μεῖνε, παρακαλῶ, μὲ τὸν κύριό σου!

Εἰσαι ἄνθρωπος πιστός. "Ολη ἡ ζωὴ σου

είχε έναν κάποιο τόνο άπο έντιμότητα.
 Κράτα λοιπόν τὸ σπαθί μου καὶ στρέψε
 τὸ πρόσωπό σου πέρα,
 ὃσπου νὰ πέσω ἀπάνω! Θέλεις, Στράτωνα;
 Στράτωνας. Δῶσ' μου πρῶτα τὸ χέρι σου! "Εχε γειά,
 κύριέ μου!

Βροῦτος. "Εχε γειά, πιστέ μου Στράτωνα!
 (Πέφτει μὲ φόρα ἀπάνω στὸ σπαθί).

Μέρωσε τώρα, Καίσαρα! Μὲ τόσο
 πόθο οὕτ' ἐσὲ δὲν ἥρθα νὰ σκοτώσω. (Πεθαίνει).
 (Θόρυβος, φωνές, ἀλαλαγμοί. Ὑποχώρησι. Μπαίνουν
 δὲ Ὁκτάβιος, δὲ Ἀντώνιος καὶ δὲ Μεσσάλας, δὲ Λουκίλ-
 λιος καὶ στρατός).

Ὁκτάβιος. Ποιός είναι αὐτός ;
 Μεσσάλας. "Ανθρωπος τοῦ ἀρχηγοῦ μας.
 Στράτωνα, που είναι ὁ κύριός σου;
 Στράτωνας. Στὴ λευτεριά! Μακριὰ ἀπὸ τὴ σκλαβιά,
 ὅπου βρίσκεσαι ἐσὺ τώρα, Μεσσάλα!
 'Ο νικητής δὲν μπορεῖ τίποτα ἄλλο
 τώρα πιὰ νὰ τοῦ κάνῃ
 παρὰ ν' ἀνάψῃ μιὰ φωτιὰ γι' αὐτόνε,
 γιατὶ δὲ Ὁκτάβιος νικήθηκε
 ἀπ' τὸν ἴδιο τὸ Βροῦτο. Κανεὶς ἄλλος
 δὲ θέλει νὰ δοξαστῇ ἀπ' τὸ θάνατό του.

Λουκίλλιος. "Ετσι ἔπρεπε στὸ Βροῦτο νὰ φερθῇ...
 Ὁκτάβιος. Θὰ ἥθελα τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ὑπηρέτησαν
 τὸ Βροῦτο νὰ τοὺς πάρω ὅλους κοντά μου.
 (Στὸ Στράτωνα). "Ε, παλληκάρι, θέλεις νὰ περάσῃς
 τὴ ζωὴ σου μαζί μου;

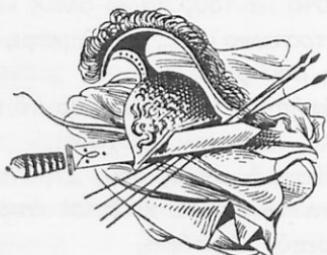
Στράτωνας. "Αν μ' ἀφήσῃ δὲ Μεσσάλας, θὰ τὸ κάνω.
 Ὁκτάβιος. Μεσσάλα, κάνε μου τὴ χάρι!
 Μεσσάλας. Πῶς πέθανε ὁ κύριός σου, Στράτωνα;
 Στράτωνας. Κράτησα τὸ σπαθί, κι ἔπεσε ἀπάνω.
 Μεσσάλας. Πάρε λοιπόν, Ὁκτάβιε,
 κοντά σου αὐτὸν τὸν ἀνθρωπό, ποὺ πρόσφερε
 τὴ στερνὴ ὑπηρεσία στὸν κύριό του!

Αντώνιος. Ἡταν ὁ εὐγενικώτερος Ρωμαῖος
 ἀπ' αὐτοὺς ὅλους. "Ολοὶ οἱ συνωμότες,
 ἔξω ἀπ' αὐτόν, ἐκάνανε ὅ,τι ἐκάνανε
 ἀπὸ μῖσος καὶ φθόνο
 γιὰ τὸ μεγάλο Καίσαρα! ἐνῷ τοῦτος
 ἀπὸ μιὰ ἀνώτερη τίμια ιδέα, μονάχα
 γιὰ τὸ καλὸ τοῦ τόπου
 πτῆγε μαζί τους. 'Η ζωή του ἐστάθη
 γιομάτη εὐγένεια, κι ὅλα τὰ στοιχεῖα
 ἥταν ἔτσι σ' αὐτὸν ἀρμονισμένα,
 ὥστε καὶ ἡ ἴδια ἡ φύσι θὰ μποροῦσε
 νὰ πῇ σ' ὅλον τὸν κόσμο:
 « Νά! Τοῦτος ἥταν ἄντρας»!

Οκτάβιος. "Οπιῶς πρέπει
 στὴν ἀρετὴν του, λοιπόν, ἃς τοῦ φερθοῦμε·
 κι ἃς τοῦ προσφέρουμε ὅλες
 τὶς νεκρικὲς τιμές. Μές στὴ σκηνὴν μου
 θὰ μείνῃ τὸ κορμί του αὐτὴ τὴν νύχτα
 βαλμένο, ὅπως ταιριάζει
 σ' ἔναν τίμιο στρατιώτη. "Ἄσ προσκαλέσουν
 τὸ στρατὸν νὰ 'συχάστῃ καὶ ὅλοι τώρα
 ἃς χαροῦμε τῆς νίκης μας τὰ δῶρα. (Φεύγουν).

Σαίξις πηρού «Ιούλιος Καίσαρας»

(Μετάφρασις Κλεάνδρου Καρθαίον)

Ε Λ Λ Α Σ

(Λυρικό δρᾶμα)

Γ' Ο 'Αλέξανδρος Μανδοκοφδάτος περνῶντας τὴν ἄνοιξη τοῦ 1821 ἀπὸ τὴν Ἰταλία ζήτησε νὰ δῆ τὸν Ἀγγλο ποιητὴ Σέλλεϋ ποὺ βρισκόταν στὴν Πίζα. Ἡθελε νὰ ζητήσῃ τὴ σωνδομή του στὴν Ἐλληνικὴ ἐπανάστασιν γιατὶ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη οἱ ποιητὲς ἥσαν «οἱ σάλπιγγες ποὺ ἐσήμαιναν τὸν ἀγῶνες ἄγνωστον νομοθέτες τοῦ κόσμου». Παρουσιάστηκε λοιπὸν δ Ἐλληνας πολιτικὸς στὸ ποιητή χωρὶς καὶ νὰ ἔρῃ καὶ τὴν ἄξει καὶ τὴ γιγάντια δημιουργικὴ φαντασία του καὶ χωρὶς νὰ ὑποπτεύεται πώς δ Σέλλεϋ ἦταν ἡδη θεομός φίλος τῆς Ἐλλάδος καὶ τῆς Ἐλληνικῆς ἴδεας. Ἀφοῦ τοῦ μάλιστα σχετικά, τοῦ ἔδωσε καὶ μιὰ προκήνυξι τοῦ Ὑψηλάντη.

Ο Σέλλεϋ τὴν πῆρε τρέμοντας τὴ διάβασε συγκαυμένος. Τὰ μάτια του ἀστραφαν ἀπὸ ἐνθουσιασμό. Τὸ ὄφαμά του τόσον καιροῦ γινόταν πραγματικότης: Ἡ Ἐλλάδα, «ἡ ἄγνα γῆ τῆς καρδιᾶς του καὶ τῆς διάνοιας του», δπως τὴν ἔλεγε, ξέπραγε ἀπὸ τὸ λίθοφρο, ἐσπαζε τὶς ἀλλούδες τῆς σκλαβιᾶς τῆς! Τρέζει στὴ γυναικά του καὶ τῆς φωνᾶς εἰλληνικὰ μὲ κομμένη ἀπὸ τὴ συγκίνησι φωνή :

— Μαρία! Μαρία! . . . Μάντις εἴμ' ἐσθόλων ἀγώνων. (Οἰδίπονς ἐπὶ Κολωνῷ).

Φλογισμένος δ ποιητής ἀπὸ ἀρράτητο ἐνθουσιασμὸ σχεδιάζει — ἄνοιξη τοῦ 1821 — τὸ δρᾶμά του «Ἐλλάς», τὸ γράφει τὸ φιναπόρῳ καὶ τὸ δημοσιεύει ἀφεωρμένο στὸ Μανδοκοφδάτο τὴν ἀλλη ἄνοιξη (1822). Αἶγονς μῆνες ἀργότερα — Ιούλιος 1822 — δ μεγαλοφάνταστος ποιητής σὲ ἥλικια 30 χρόνων πνιγόταν στὴν ἵταλικὴ θάλασσα, ἀλλὰ ἡ «Ἐλλάς» του ἔζησε καὶ θαυμάζεται ως ποιητικὸ δριστούργημα.

Ἡ «Ἐλλάς» εἶναι ἔνα ληρώκο δρᾶμα. Ὁ ληρουμός του εἶναι μεγαλόστομος, πολύνχος, δύμητικός, αἰθεροφτέρωτος· οἱ εἰκόνες του πυκνές, σὰν πολύχρωμες θαμπωτικὲς ἀστραφτὲς ποὺ ἡ μιὰ διαδέχεται τὴν ἄλλη σὲ μιὰ θυελλόπτυχτη νύχτα. Σὰν ταιριαστὸ ἀδέλφι μπορεῖ νὰ σταθῇ πλαΐ στοὺς Πέρσες τοῦ Αἰσχύλουν κανένα ἄλλο ἔργο δμοιο δὲν μπορεῖ νὰ συγκριθῇ μαζί του.

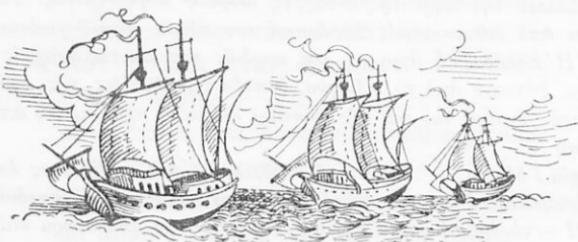
Ίδον τί γράφει δ ἴδιος δ ποιητής στὸν πρόλογό του γιὰ τὴν «Ἐλλάδα», ποὺ φωτίζει καὶ τὴν ὑπόθεσί της :

«Τὸ ποίμα «Ἐλλάς» γραψμένο κάτω ἀπὸ τὴν ὑποβολὴ τῶν γενοντῶν τοῦ καιροῦ μας, στηρίζεται στὴν προσωπικὴ ἀπέραντη συμπάθεια, ποὺ αἰσθάνεται δ ποιητής του γιὰ τὴν ὑπόθεσιν ποὺ ἀνάλαβε νὰ τραγουδήσῃ. . . Πῆρα γιὰ ὑπόδειγμα τοὺς Πέρσες τοῦ Αἰσχύλουν, ἀν κι δ μεγάλος ἀγώνας ποὺ ἀσχζει τώρα στὴν Ἐλλάδα δὲν μπορεῖ νὰ τελειώσῃ μὲ καταστροφὴ δμοια μὲ τοῦ Ξέρξη καὶ τῶν Περσῶν του. Περιωρίστηκα νὰ ξετυλίξω τὸ θέμα μου μὲ λυρικὲς εἰκόνες καὶ νὰ χαράξω ἀπάνω στὸ παραπέτασμα τοῦ μέλλοντος ἀόριστες καὶ φανταστικὲς μορφές, ποὺ ὑποβάλλουν τὸν τελικὸ θολάμῳ τῆς Ἐλλάδος — ἔνα κομμάτι πολιτισμοῦ καὶ κοινωνικῆς ἀναμόρφωσης τοῦ κόσμου. . .

Γιὰ τὶς λεπτομέρειες τοῦ Ἐλληνιτονωρικοῦ ἀγώνα, ποὺ εἶναι ἡ βάσι τοῦ ποιήματος, στηρίζεται σὲ δημοσιογραφικὲς πληροφορίες. Οἱ ἀναγνῶστές μου

άς μὲ συγχωρήσουν γι' αὐτό. Πρίν ρὰ τελειώσῃ ὁ πόλεμος, δὲν εἰν' εὔκολο βέβαια ρὰ μαζέψῃ κανεὶς τ' αἰθερτικὰ ἐκεῖνα στοιχεῖα, ποὺ ἀπάνω τους στηρίζεται ἡ Ιστοφία. Μὰ οἱ ποιῆτες ἔχουν τὰ προνόμια τους· ἐκτὸς ὅμως ἀπ' αὐτό, οἱ ἡρωῖσμοι τῶν Ἑλλήνων—ποὺ πῆραν ὃς τὴ στιγμὴ πολλὲς ναυτικὲς νίκες—εἶναι πραγματικοί, καὶ ἀν νικήθησαν στὴ Βλαζία, ἡ ἡπτά τους αὐτή, ὅπτερ' ἀπὸ ἀπερίγραπτην ἡρωϊκὴ ἀντίστασι, ἀξίζει περισσότερο ἀπὸ νίκη...».

‘Απὸ τὴν «Ἑλλάδα» τοῦ Σέλλεϋ παραθέτομε δύο ἀποσπάσματα. Στὸ πρῶτο ὁ Χασάν, ἔμπιστος τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ, τοῦ ἀρηγεῖται γιὰ τὴ ναυμαχία τῆς ἀριμάδας μὲ τὸν ἑλληνικὸ στόλο καὶ τὴν πανωλεθρία της. Στὸ δεύτερο ὁ χορδός, ποὺ τὸν ἀποτελοῦν Ἑλληνοποῦλες σκλάβες τοῦ σουλτάνου, μαθανοῦντας τὰ νέα δραματίζεται τὴν ἀνάστασι τῆς Ἑλλάδος.]

Α' Ἀπόσπασμα

ΧΑΣΑΝ (όμιλεῖ στὸ σουλτᾶνο Μαχμούτ...)

“Ημουνα μπρὸς στὴ σκηνὴ τῆς ντροπιασμένης μέρας. Ἡ ἀρμάδα τῶν γκιαούρηδων κατέβαινε χαράματα ἀπὸ τὸ βοριᾶ καὶ φάνηκε μακριὰ καθὼς κοττάδι λελεκιῶν στῆς Θράκης τὸν ἀνέφελο κι ἀνεμοκύμαντο οὐρανό. Δέκα χιλιάδες ἀσκέρι συντρόφευαν τὰ καράβια μας πηγαίνοντας στ' Ανάπλι, ὄντας ἡ μάχη ἄναψε. Χύμηξαν πρῶτα τὰ πανιὰ μαϊνάροντας οἱ εύκολοκίνητες ὑδριώτικες βαρκοῦλες κάτου ἀπὸ τῶν κανονιῶν μας τὸ χαλάζι καὶ ἀπὸ καράβι σὲ καράβι, ἀπὸ κανόνι σὲ κανόνι, σὲ ναύτη ἀπὸ ναύτη ἄναψε ὁ πόλεμος κι ὅλα τὰ τύλιξε μὲ τὴν ἀπόφασι τῆς νίκης ἡ τοῦ ὀλέθρου.

Τῆς μανιασμένης μάχης ἡ φουρτούνα συντάραξε ὃς τὸν κρυσταλλοβυθό της ἐκείνη τὴν ὀμόλευτη θάλασσα καὶ τάραξε τὴ σκέπη τ' οὐρανοῦ, γεμάτη ἀπὸ χρυσόνεφα αύγινὰ ποὺ ζυγιάζονταν πάνω σὲ πλῆθος γῦρο νησοβούνια ζαφειρένια. Στ' ἀριὰ λαγο-

κοιμίσματα τοῦ κανονιοῦ κραυγές δέλέθρου ἀκούγονταν καὶ μιὰ
ἄχνα λύπτης τύλιξεν ἐκεῖνο τὸ ἀναπάντεχο θέαμα, ὡσπου ἀεράκι
φύσης σκορπίζοντας τὸ βαρὺ πέπλο τοῦ καπνοῦ.

— Νίκη, νίκη! φωνάξαμε τότε. Τρεῖς ἀλγερίνικες φρεγάτες φά-
νηκαν ἀπὸ τὴ Νάξονα ρχωνται βοήθειά μας· μὰ γλήγορα δὲ Σταυ-
ρὸς γλίστρησε πίσω, μπρός, ἀνάμεσα καὶ γύρα μας, καὶ τὸ μοιραῖο
αὐτὸς σημάδι ξέραινε μὲ τὶς ἀχτίδες του τὴ δύναμι στὶς καρδιὲς τῶν
Μουσουλμάνων, ὅπως ξεραίνει ὁ ἥλιος τὴ δροσιά. Τί περισσότερο;
Φευγιό! Οὐ νύγρος δὲ δρόμος πάνω στὸν αίματόχρωμον ἀφρὸ ποὺ
πήραμε τὸ μεσημέρι φωτιζόταν — καὶ θάμπωνε τὸν ἥλιο ἡ λάμψι
αὐτὴ — ἀπὸ τὰ μεταγωγικὰ ποὺ καίγονταν καράβια μας. Οἱ ἵσκιοι
τῶν πτωνιῶν μας αίματόχρωμοι ἀπ' τὸ ἄγριο φῶς αὐτὸς γίνονταν
καὶ κάθε ἄλλη θέα σβηνόταν. Ἀλλα καράβια μας στέκονταν φλο-
γισμένα, ἄλλα τινάζονταν στὸν ἄνεμο, ἄλλα ἀνοιγαν καὶ βούλια-
ζαν· καὶ τῶν συντρόφων μας ποὺ χάνονταν τὰ ούρλιάσματα πλα-
νιόνταν καὶ στερνὰ ἀπὸ τὴ θανή τους στὸν ἄνεμο ποὺ ἀλάργια
μᾶς συνέπαιρνε μὲ γληγοράδα ἀφάνταστη. Ἐννιάλικιάδες χάθηκαν!

Όρνια ἀνταμώσαμε στὸ δρόμο μας, ποὺ ἐνάντια στὸ χείμαρρο
τοῦ μολεμένου ἀνέμου ἀγωνίζονταν. Στριγγλίζοντας ψηλὰ ἀπ' τὰ
νεφοβούνια τους, διάμεος ἀπ' τὸ θειαφόχρωμο καπνὸ τῆς μάχης
ἔπεφταν καὶ χύμαγαν καθένα τους καὶ σ' ἔνα κουφάρι, σὰ νάταν
οἱ κακοί τους οἱ ἄγγελοι ἢ οἱ κολασμένες τους ψυχὲς στὸν κόρφο
ἀπὸ τῆς θάλασσας καθάλλα. Νὰ τρέχουνε εἴδαμε σκυλόψαρα πρὸς
τὸ δεῖπνο ποὺ τὸ ἀπάντεχαν. Ολόχαρος κινιόταν δὲ ἀφωνος αὐτὸς
λαὸς τῆς θάλασσας κι ἡ Πείνα ἡ ἀχόρταγη τὸ σπήλιο τῆς τὸ
ώκεανιο παράταγε, γιὰ νάρθη ν' ἀνταμώσῃ μας στὸν πόλεμο, νὰ ζυ-
μωθῇ μὲ τὴν ἀπελπισία μας. Στὴν Πάτμο δυτικὰ μᾶς βρῆκε ἡ νύχτα
καὶ μὲ τὴ νύχτα ἡ τρικυμία.

MAXMOYT (σουλτᾶνος). Σώπα!...

B' 'Α π ὁ σ π α σ μ α

ΗΜΙΧΟΡΟΣ

ΣΤῆς ἑλπίδας τὸ μούχρωμα

ὅπως οἱ ἵσκιοι τοῦ ὄνείρου,

Δοξασμένοι παράδεισοι τοῦ Νυροῦ λάμπουν ἀπείρου.

Τί νησιά καθαρόσχημα

Κάτω ἀπ' τὸν βραδινὸν αὔρανὸν ξεχωρίζουν
Κι εύωδιές καὶ φλοιοσβήματα τῶν γιαλῶν τους χαρίζουν!

Σὰν αύγὴ μέσα στ' ὄνειρο,

Μὲς στὸ θάνατο ἔλπιδα,

Μέσα στῆς φυλακῆς μας τοὺς τοίχους ἀχτίδα

‘Η Ἑλλάδα, ποὺ κάποτες ἦταν σὰν πεθαμμένη,

Νά την πάλι σηκώνεται, νά την πάλι προβαίνει!

ΧΟΡΟΣ

Τὸν κόσμο ἡ δόξα ξαναζώνει,

τὰ χρυσᾶ χρόνια ξαναζοῦν,

ἡ γῆ σὰ φίδι ξανανοίωνει,

τὰ χιόνια σβήνουν καὶ περνοῦν,

γελοῦν τὰ οὐράνια καὶ γιορτάζουν

Καὶ σὰ συντρίμμια στ' ὄνειρό σου θρησκεῖες καὶ κράτη ἀχνοφαντάζουν.

Νέα Ἑλλάδα ὄρθωνει τὰ βουνά της
μέσα ἀπὸ ὀλόλαμπρα νερά·

πρὸς τὴν αύγὴν ὁ Πηνειός, περάτης,

κυλάει τὰ ρεῖθρά του λαμπρά,

τὰ ὅμορφα Τέμπη ἐκεῖ ποὺ ἀνθοῦνε.

Οἱ νιές Κυκλάδες ἀπλωμένες σὲ βάθη ἥλιόχαρα ὑπνοζοῦνε.

Μιὰ Ἀργὼ ἀψηλὴ τὸ κῦμα σκίζει
μὲ ἄθλους καινούργιους φορτωμένη·

‘Ορφέας καινούργιος κιθαρίζει

καὶ, ὅλος ἀγάπη, κλαίει, πεθαίνει·

νέος ‘Οδυσσέας ξαναφήνει

Τὴν Καλυψώ στὸ ἐρημόνησό της γιὰ τῆς πατρίδας τὴν εἰρήνη...

Καινούργια ‘Αθήνα θὰ προβάλῃ

καὶ τοὺς μακρύτερα καιρούς

θὲ νὰ φωτίσουν της τὰ κάλλη

σὰ λιόγερμα τοὺς οὐρανούς·

παρηγοριὰ θὰ τοὺς ἀφήσῃ

“Ο, τι μπορεῖ ἡ γῆ νὰ δεχτῇ κι ὅ, τι ὁ οὐρανὸς νὰ τῆς χαρίσῃ...

Σὲ λλε ὡς «Ἐλλὰς»

(Μετάφρασις A. M. Στρατηγοπούλου)

Ο ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΣ

Γειά σου χαρούμενη ψυχή,—πουλί δὲν εἶσαι—γειά σου,

Σὲ ποιόν οὐράνιο τόπο

Γεννήθηκες καὶ μᾶς σκορπᾶς ἀπ' τὴ χρυσῆ καρδιά σου
Ἐνα τραγούδι ἀτέλειωτο μὲ τέχνη χωρὶς κόπο !

Κάθε στιγμὴ καὶ πιὸ ψηλὰ σὰν φλόγα ἀπὸ ὅδῳ πέρα
Ἐλεύθερη ἀνεβαίνεις.

Ἄπλωνεις τὰ φτερούγια σου στὰ βάθη τοῦ αἰθέρα
Κι ὅσσο πηγαίνεις μᾶς λαλεῖς, ὅσσο λαλεῖς πηγαίνεις.

Ἐκεῖ ποὺ ἡ δύσι οὐρανὸ καὶ σύννεφα χρυσώνει
Μὲ τὴν ἀναλαμπή της,

Ἐκεῖ πετᾶς σὰν μιὰ ψυχή ποὺ ἀγγέλους ἀνταμώνει,
Σὰν μιὰ ἀσώματη χαρὰ ποὺ ἀρχινᾶ ἡ ζωή της.

Ἡ χλωμοκόκκινη θωριά ποὺ καίει τὸν αἰθέρα
Ξεχνιέται ὀλόγυρά σου.

Κι ἀν εἶσαι καὶ ἀθώρητο σὰν ἄστρο τὴν ἡμέρα,
Τὸ λιγερὸ τραγούδι σου διηγᾶται τὴ χαρά σου.

Χαρὰ ψηλὴ καὶ φωτεινὴ σὰν τ' ἄστρο τοῖναι κι ἐκείνη,
Ποὺ σὰν γλυκοχαράζῃ

Μαζώνει τὶς ἀχτίδες του, ποὺ ὀκόμη κι ὅταν σβήνῃ
Θαρροῦμε πώς κοιτάζουμε τὴ γλύκα του νὰ στάζῃ.

Ἡ μαγεμένη σου φωνὴ γῆ κι οὐρανὸ χορταίνει,
Σὰν τὸ λαμπρὸ φεγγάρι

Ποὺ ἔξαφν' ἀπὸ σύννεφο μοναχικὸ σὰν βγαίνῃ
Λούζει τὴ γῆ καὶ πλημμυρᾶ τὸν οὐρανὸ μὲ χάρι.

Τί είσαι, δὲν τὸ ξέρουμε. Ταίρι στὴ γῆ δὲν ἔχεις.

Τὰ σύννεφα δὲν ραίνουν

Σταλαματιές, σὰν τὸ λαμπρὸ κελάηδημα ποὺ βρέχεις,
Σὰν ψιχαλίζουν ἀντικρὺ στὸν ἥλιο καὶ διαβαίνουν.

Σὰν ποιητής ποὺ κρύβεται στὸ φῶς τῶν λογισμῶν του

Καὶ μοναχός του ψάλλει,

‘Ως ποὺ νὰ μάθη νὰ πονῇ ὁ κόσμος τ’ ὄνειρόν του
Καὶ νὰ γροικάγη ἀγνώριστα αἰσθήματα καὶ κάλλη,

Σὰν κόρη δλομόναχη σὲ πύργο σφαλισμένη

Ποὺ θέλει νὰ ξεσπάσῃ

Κι ἐνα τραγούδι φλοιγερό ἀπ’ τὴν καρδιά της βγαίνει
Κι ἀντιλαλεῖ ὁ πύργος της κι ἀντιλαλοῦν τὰ δάση,

‘Ωσὰν δροσάτου λιβανιοῦ χρυσῆ πυγολαμπίδα,

Ποὺ ἐδῶ κι ἐκεī σκορπάει

Τὴ νυχτα μιὰ γλυκόφωτη καὶ μαλακήν ἀχτίδα

‘Ανάμεσα στὰ λουλουδα καθὼς κρυφοπετάει,

Σὰν ρόδο μὲς τὰ φύλλα του τὰ πράσινα κρυμμένο,

Ποὺ μὲ τὸ φύσημά του

Ζεστὸ ἀγεράκι τ’ ἄνοιξε, τὸ ρίχνει μαδημένο,

‘Ως ποὺ κι αὐτὴ τὴ μέλισσα μεθάει ἡ μυρωδιά του,

Σὰν μπόρα καλοκαιρινὴ στὰ χόρτα, σὰν λουλούδι

‘Απ’ τὴ βροχὴ λουσμένο,

— Καὶ πάλι, πάλι ξεπερνᾶ τὸ θειό σου τραγούδι

“Ο, τι γνωρίζω δροσερό, λαμπρὸ χαριτωμένο.

“Η τ’ ούρανοῦ είσαι ούρι* ἡ γῆς πουλί, ὁ νοῦς σου

Τί συλλογιέται, πές μου,

Μηδὲ σ’ ἀγάπης βάσανα τὴ χάρι τοῦ σκοποῦ σου

Μηδὲ σὲ ξεφαντώματα δὲν ἄκουσα ποτές μου.

Κανένας ὕμνος λευθεριᾶς, πανηγυριοῦ ἡ γάμου

Μπρὸς στὸ κελάηδημά σου

Δὲν παραβγαίνει. Γλύκαναν κι ἐκεῖνοι τὴν καρδιά μου,
Μὰ δὲν τὴν πλημμυρίσανε καθὼς τὸ λάλημά σου.

Πές μου, ποῦ βρῆκες κι ἔμαθες τὴν χάρι σου τὴν τόση.

Ποιό δάσος ἢ λαγκάδι

"Η οὐρανὸς ἢ θάλασσα τὴν τέχνη σοῦ χει δῶσει ;
Ποιά ἀγάπη χωρὶς στεναγμό, ποιό φῶς χωρὶς σκοτάδι ;

Μές στὴν καθάρια σου χαρὰ δὲ βρίσκει τόπο ἢ πλῆξι.

Κοντά σου ἵσκιος πόνου

Δὲν ἥλθε. Τὴν ἀγάπη σου δὲν μπόρεσε νὰ πνίξῃ

Μές στὴ μικρὴ καρδούλα σου ἢ δύναμι τοῦ χρόνου.

Στὸν ὑπνο καὶ στὸν ξύπνιο σου γνωρίζεις τί εἰν' ὁ Χάρος

Καὶ δὲν τὸν ἔχεις ἔννοια,

'Ο κρύος φόβος ἀπὸ μᾶς ἂν ἔκλεψε τὸ θάρρος,

'Εσύ μὲ κελαηδήματα τὸ δίνεις κρυσταλλένια.

Πίσω κι ἔμπρὸς θωροῦμ' ἔμεις καὶ λαχταροῦμε μόνο

'Ονείρατα χαμένα.

Τὸ γέλιο μας τὸ πιὸ γλυκὸ ἔχει ἔνα κρύφιο πόνο,

Τὰ πιὸ γλυκὰ τραγούδια μας εἶναι τὰ πιὸ θλιμμένα.

Μὰ κι ἂν δὲν μᾶς ἐτρώγανε τὰ πάθη καὶ τὰ μίση,

Δὲν θᾶμαστε κοντά σου.

Καὶ δάκρυ ἂν δὲν ἥξερε τὸ μάτι μας νὰ χύσῃ,

Δὲν θὰ γνωρίζαμε ποτὲ τὴν ἄδολη χαρά σου.

Κι ἀπὸ τὴν τέχνη τὴν κρυφὴ ποὺ χάρι κι ἀρμονία

Σὲ λόγια καὶ ἥχους δίνει

Κι ἀπ' ὅλα τὰ μυστήρια ποὺ κλείνουν τὰ βιβλία

Τὸ χάρισμά τους ὁ ποιητὴς ἀνώτερο τὸ κρίνει.

Δός μου, πουλάκι, τὴ μισὴ χαρὰ ποὺ σὲ τρελλαίνει

Καὶ τὰ μισά σου δῶρα,

Καὶ τέτοια τρέλλ' ἀρμονικὴ τὸ στόμα μου θὰ ραίνῃ,

Ποὺ ὁ κόσμος θὰ μ' ἀκούῃ καθὼς ἐγὼ σ' ἀκούω τώρα.

Σὲ λλεϋ

(Μετάφρασις 'Αργύρη 'Εφταλιώτη)

ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Τὰ νησιά τῆς Ἑλλάδας ! ὡς νησιά βλογημένα,
ποὺ μὲ ἀγάπη καὶ φλόγα μιὰ Σαπφὼ τραγουδοῦσε,
ποὺ πολέμων κι εἰρήνης δῶρα ἀνθίζαν σπαρμένα,
ποὺ τὸ φέγγος του ὁ Φοῖβος ἀπ' τὴ Δῆλο σκορποῦσε !
Ἄχ, ἀτέλειωτος ἥλιος σᾶς χρυσώνει ὅς τὰ τώρα,
μὰ βασίλεψαν ὅλα, ὅλα τάλλα σας δῶρα.

Καὶ τῆς Χίος τὴ Μοῦσα καὶ τῆς Τέως τὴ Λύρα*,
ἀντρειοσύνης κι ἀγάπης δοξαρίσματα πρῶτα,
σὲ ἄλλους τόπους γιὰ φήμη τὰ μετάφερε ἡ Μοῖρα,
γιατὶ ἡ μαύρη τους μάννα μήτε ἀν ζοῦνε δὲ ρώτα !
Κι ἀντιλάλησαν ξάφνω παραπέρα στὴ δύσι,
ἀπ' ἐκεῖ ποὺ ἀνθίζαν τῶν «Μακάρων αἱ νῆσοι».

Τὰ βουνὰ τὸ μεγάλο Μαραθῶνα θωρᾶνε
κι ἡ ἀθάνατη βλέπει τὰ πελάγη κοιλάδα.
Ἐδῶ πέρα μονάχος συλλογιόμουν πώς νᾶναι
θὰ μποροῦσε καὶ πάλι μιὰ ἐλεύθερη Ἑλλάδα !
Γιατὶ πῶς νὰ κοιτάζω τὸ Περσάνικο μνῆμα
καὶ νὰ λέγω πῶς εἶμαι τῆς σκλαβιᾶς κι ἔγώ θῦμα !

Στὸν γκρεμνὸ ποὺ ἀντικρύζει τὴ μικρὴ Σαλαμῖνα
μιὰ φορὰ βασιλέας θρονιαζότανε. Κάτου
δίχως τέλος καράβια μὲ τ' ἀμέτρητα ἐκεῖνα
μαζευόντανε πλήθη. Ἡταν ὅλα δικά του.
Τὴν αὐγὴ μὲ καμάρι τὰ μετροῦσε ἐκεī πέρα,
μὰ τί γίνηκαν ὅλα σὰν ἐβράδιασε ἡ μέρα !

Ποῦ εἰν' ἐκεῖνα ! Ποῦ εἰναι, ὡς Πατρίδα καημένη !
Κάθε λόγγος σου τώρα κι ἀκρογιάλι ἐβωβάθη !
Τῶν παλιῶν τῶν ἡρώων ἔνας μῆθος δὲ μένει,
τῆς μεγάλης καρδιᾶς τους κάθε χτύπος ἔχαθη
καὶ τὴ λύρα σου ἀκόμα τὴν ἀφῆκες, ὡιμένα !
ἀπ' τοὺς θείους σου ψάλτες νὰ ξεπέσῃ σὲ μένα !

Μές στὸν ἄδοξο δρόμο ποὺ μιὰ τύχη σὲ σέρνει,
μιὰ φυλὴ ποὺ στηκώνει τῆς σκλαβιᾶς ἀλυσίδα,
κάποιο βάλσαμο κρύφιο στὸ τραγούδι μου φέρνει
ἡ ντροπὴ ποὺ μὲ πιάνει γιὰ μιὰ τέτοια πατρίδα !
Καὶ τί νάχη ἐδῶ ἄλλος ποιητής, παρὰ μόνο
γιὰ τοὺς "Ελληνες πίκρα, γιὰ τὴ χώρα τους πόνο !

Πρέπει τάχα νὰ κλαῖμε μεγαλεῖα χαμένα
καὶ ντροπὴ νὰ μᾶς βάφη, ἀντὶς αἷμα σὰν πρῶτα ;
Βγάλε, ὡς γῆς δοξασμένη, ἀπ' τὰ σπλάχνα σου ἔνα
ίερὸ ἀπομεινάρι τῶν παιδιῶν τοῦ Εύρωτα !
'Απ' ἑκειούς τοὺς Τρακόσους τρεῖς ἄς ἔρθουνε, φτάνουν
ἄλλη μιὰ Θερμοπύλα στὰ βουνά σου νὰ κάνουν.

Πῶς ! 'Ακόμα σωπαίνουν ; Πῶς ! 'Ακόμα συχάζουν ;
"Οχι, "Οχι! 'Ακούγω τὶς ψυχὲς ἀπ' τὸν "Άδη
σὰν ποτάμι ποὺ τρέχει μακρινὰ νὰ φωνάζουν :
«"Ἐνας μόνο ἄς σαλέψη ζωντανὸς καὶ κοπάδι
ἀπ' τὴ γῆς ὀποκάτου λεβεντιὰ ξεκινοῦμε,
εἰναι αὔτοὶ ποὺ κοιμοῦνται· ἐμεῖς ἀκόμα σ' ἀκοῦμε ! »

"Αχ, τοῦ κάκου, τοῦ κάκου ! "Αλλες λύρες στὰ χέρια !
Μὲ σαμιώτικο τώρα τὸ ποτήρι ἀς γεμίσῃ.
"Αφηνε αἷμα καὶ μάχες γιὰ τὰ τούρκικα ἀσκέρια
καὶ καθένας τὸ αἷμα τοῦ ἀμπελιοῦ του ἀς μᾶς χύσῃ !
Δές τους ! "Ολοι ξυπνᾶνε καὶ πετοῦν ὡς ἀπάνω,
τοῦ μικρόψυχου Βάκχου τὸ ἐγκώμιο σὰν κάνω !

Τὸν πυρρίχιο χορό σας ὡς τὰ τώρα βαστάτε,
ή πυρρίχια ή «φάλαγξ» ποῦ νὰ πηγε, κατημένοι !
Ἄπτὸ δυὸ τέτοια δῶρα πῶς ἔκεινο ξεχνᾶτε,
ποὺ ψυχὲς ἀντρειώνει καὶ καρδιὲς ἀνασταίνει !
Καὶ τὰ γράμματα ἀκόμα ἐνὸς Κάδμου κρατεῖτε·
τάχα νάταν γιὰ σκλάβους τὰ ψηφία του θαρρεῖτε ;

Βύρων «Ἐκλεκτὲς σελίδες» (Μετάφρασις Ἀργύρη Ερταλιώτη)

AN...

ἄν νὰ κρατᾶς καλὰ μπορῆς
τὸ λογικό σου, ὅταν τριγῦρό σου ὅλοι
τάχουν χαμένα καὶ σ' ἐσὲ
τῆς ταραχῆς των ρίχνουν τὴν αἰτία,
ἄν νὰ ἐμπιστεύεσαι μπορῆς
τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό σου, ὅταν ὁ κόσμος
δὲ σὲ πιστεύῃ κι ἄν μπορῆς
νὰ τοῦ σχωριᾶς αὔτὴ τὴ δυσπιστία,
νὰ περιμένῃς ἄν μπορῆς,
δίχως νὰ χάνῃς τὴν ὑπομονή σου,

κι ἀν ἄλλοι σὲ συκοφαντοῦν,
 νὰ μὴ καταδεχτῆς ποτὲ τὸ ψέμμα,
 κι ἀν σὲ μισοῦν, ἐσὺ ποτὲ
 σὲ μῖσος ταπεινὸν νὰ μὴν ξεπέσῃς,
 μὰ νὰ μὴν κάνῃς τὸν καλὸν
 ἢ τὸν πολὺ σοφὸν στὰ λόγια,
 ἀν νὰ δνειρέυεσαι μπορῆς
 καὶ νὰ μὴν εἴσαι δοῦλος τῶν δνείρων,
 ἀν νὰ στοχάζεσαι μπορῆς,
 δίχως νὰ γίνῃ ὁ στοχασμὸς σκοπός σου,
 ἀν ν' ἀντικρύζῃς σοῦ βαστᾶ
 τὸ θρίαμβο καὶ τὴ συμφορὰ παρόμοια
 κι ὅμοια νὰ φέρνεσαι σ' αὐτοὺς
 τοὺς δυὸ τυραννικοὺς ἀπατεῶνες,
 ἀν σοῦ βαστᾶ ἢ ψυχὴν ν' ἀκοῦσ
 ὅποιαν ἀλήθεια ἐσὺ εἶχες εἰπωμένη,
 παραλλαγμένη ἀπ' τοὺς κακούς,
 γιὰ νᾶναι γιὰ τοὺς ἄμυαλους παγίδα,
 ἢ συντριμμένα νὰ θωρῆς,
 ὅσα σοῦ ἔχουν ρουφήξει τὴ ζωὴ σου,
 καὶ πάλι νὰ ξαναρχινᾶς
 νὰ χτίζῃς μ' ἐργαλεῖα ποῦναι φθαρμένα,
 ἀν ὅσα ἀπόχτησες μπορῆς
 σ' ἔνα σωρὸ μαζὶ νὰ τὰ μαζέψῃς
 καὶ, δίχως φόβο, μονομιᾶς
 κορώνα ἢ γράμματα ὅλα νὰ τὰ παίξῃς
 καὶ νὰ τὰ χάσῃς καὶ ἀπ' ἀρχῆς
 ἀτράνταχτος νὰ ξεκινήσῃς πάλι
 καὶ νὰ μὴ βγάλῃς καὶ μιλιὰ
 ποτὲ γι' αὐτὸν τὸν ξαφνικὸ χαμό σου,
 ἀν νεῦρα καὶ καρδιὰ μπορῆς
 καὶ σπλάχνα καὶ μυαλὸ καὶ ὅλα νὰ τὰ σφίξῃς
 νὰ σὲ δουλέψουν ξαναρχῆς,
 κι ἃς εἶναι ἀπὸ πολὺ καιρὸ σωσμένα,
 τκαὶ νὰ κρατιέσαι πάντα ὀρθός,
 ὅταν δὲ σοῦ χῇ τίποτε ὀπομείνει

παρὰ μονάχα ἡ θέλησι,
 . κράζοντας σ' ὅλα αὐτὰ «βαστᾶτε»,
 ἀν μὲ τὰ πλήθη νὰ μιλᾶς
 μπορῆς καὶ νὰ κρατᾶς τὴν ἀρετή σου,
 μὲ βασιλιᾶδες νὰ γυρνᾶς,
 δίχως ἀπ' τοὺς μικρούς νὰ ξεμακρύνῃς,
 ἀν μήτε φίλοι μήτ' ἔχθροι
 μποροῦνε πιὰ ποτὲ νὰ σὲ πειράξουν,
 ὅλο τὸν κόσμο ἀν ἀγαπᾶς,
 μὰ καὶ ποτὲ παρὰ πολὺ κανένα,
 ἀν τοῦ θυμοῦ σου τὶς στιγμές,
 ποὺ φαίνεται ἀδυσώπητη ἡ ψυχή σου,
 μπορῆς ν' ἀφήστης νὰ διαβοῦν
 τὴν πρώτη ξαναβρίσκοντας γαλήνη,
 δική σου θᾶναι τότε ἡ γῆ
 μ' ὄσα καὶ μ' ὕ, τι ἀπάνω της κι ἀν ἔχῃ
 καὶ κάτι ἀκόμα πιὸ πολύ :
 ἄντρας ἀληθινὸς θᾶσσαι, παιδί μου.

(Μετάφρασις Ν. Καρβούνη)

P. Κίπλινγκ

Φ Α· Ο Υ Σ Τ

Γ' Ο Φάονστ είναι πρόσωπο πιθανώτατα ίστορικό και ἔζησε τὸ 16ο αἰώνα στὴ νότιο Γερμανία μελέτησε τὶς ἐπιστῆμες τῆς ἐποχῆς του, ιατρική, ἀστρολογία, ἀλχημεία, καὶ τέλος, γιὰ νὰ βρῷ διέξοδο στὶς ἀποφίεις του, ἀσχολήθηκε μὲ τὴ μαγεία καὶ γ' αὐτὸ θεωρήθηκε ἀγνότης καὶ συνεργάτης τοῦ διαβόλου.

Σιγὰ σιγά, όσο περνοῦσαν τὰ χρόνια, ἀρχισαν νὰ πλάθωνται στὴ Γερμανία διάφοροι θρῦλοι ἡνρῷ ἀπὸ τὸ Φάονστ παίροντας τούτους ὡς ἀφετηρίᾳ ἡ γερμανική καὶ ἡ ξένη λογοτεχνία δημιουργῶντας ἔνα νέο Φάονστ μὲ ὁρισμένη προσωπικότητα. Οἱ θρῦλοι δηλαδὴ συγκεντρώθηκαν σὲ καθισμένο πλέον μῆδο, ποὺ τὴν τελειωτική του μορφὴ τὴν ἔδωσε ὁ Γκαῖτε.

Ο Φάονστ τοῦ Γκαῖτε διαιρεῖται σὲ δύο μέρη, στὸ πρῶτο καὶ στὸ δεύτερο. 'Απ' αὐτὰ τὸ πιὸ πολὺ γνωστὸ είναι τὸ πρῶτο μέρος.

Τὴν κεντρικὴ ίδέα τοῦ πρώτου «Φάονστ» τὴ βλέπομε σὲ μιὰ προφορικὴ σκηνή. Ο Μεριστοφελῆς —τὸ πιεῦμα τοῦ πειρασμοῦ, τῆς ἀρνήσεως καὶ τῆς καταστροφῆς—παρουσιάζεται στοὺς οὐρανοὺς στὸ Θεό, ἐμπρὸς στὸ θρόνο του, καὶ ισχυρίζεται πὼς ὅλοι οἱ ἄνθρωποι είναι κακοί, τιποτένοι καὶ ἀξιοθήρηντοι. Μὰ δὲ Κόνγριος δὲν τὸ παραδέχεται καὶ προβάλλει τὸ Φάονστ ἀνώτερο ἄνθρωπο στὸ νοῦ καὶ στὴ συνείδησι, ποὺ σκοπὸς τῆς ζωῆς του είναι νὰ φθάσῃ ὡς τὸ φῶς, ὡς τὴν ἀλήθεια, ὡς τὸ θεῖο. Ο Μερ. δημος ἐπιμένει, καὶ δὲ Θεός, γιὰ νὰ τοῦ δείξῃ πὼς λέγει ἀνάληθη, τοῦ ἐπιτρέπει νὰ πειραματισθῇ σὲ τοῦτο τὸν Φάονστ. Είναι λοιπὸν δ «Φάονστ» ἡ τραγῳδία τοῦ ἀνθρώπου ποὺ παλάσσει μέσα του δύο δυνάμεις: οἱ χυδαίες δύμες καὶ δυνάμεις ποὺ προσπαθοῦν νὰ τὸν σύρουν στὰ γῆινα καὶ ταπεινά, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος δ νοῦς, ἡ εὐγένεια τῆς ψυχῆς, ἡ συνείδησις ποὺ τὸν σπρώχνειν στὸ ἀγαθό, στὸ φῶς, στὴν ἀλήθεια, στὸ θεῖο. Οἱ δεύτερες τοῦτες δυνάμεις τυκοῦν.

Ο Φάονστ, στὸ μῆδο τοῦ Γκαῖτε, είναι ἔνας γέρος σοφὸς τοῦ μεσαίωνος ποὺ μελέτησε τὶς ἐπιστῆμες, τὴ φιλοσοφία, τὴν τομική, τὴν ιατρική, τὴ θεολογία, χωρὶς καμιὰ ἀπ' αὐτές νὰ μπορέσῃ νὰ τοῦ ἀποκαλύψῃ τὸ μεγάλο μυστικό,

ποὺ μὲ καημὸν καὶ πόθο ζητᾶ ἡ ἀνήσυχη ψυχὴ τοῦ, τὴν πιγὴν τῆς ζωῆς. Ἀπελπισμένος ἀπὸ τὶς ἐπιστῆμες ὁ Φ. καταφέρει στὴ μαγεία μὲ τὴν ἑκπύδα νὰ βρῷ ἔτοι τὴ λότρῳσι, μὰ οὕτε τόφα τὸ πετνζάνει. Ἐπειδὴ λοιπὸν κι ἐδῶ ἀπατήθηκε στὶς προβλέψεις τοῦ, ἐπομέζεται νὰ πιῇ δηλητήριο, ἐκτίξοντας ὅτι ὁ δάνατος ἵσως τὸν δόθηρήσῃ σὲ μιὰ ἄλλη ζωή, ὅπου θὰ πιτόχη ὅ, τι ζητᾶ. Μὰ τὴ στιγμὴ ποὺ σηκωνεὶ τὸ ποτήρι, ἀκούει νὰ ἔρχονται ἀπὸ μακρὰ τὰ φυσατα τῆς Λαμπρῆς, ποὺ τοῦ θυμίζουν τὰ ἀθῆφα παιδικά τον χρόνια μὲ τὶς ἄδολες καρές ὁ πόνος τον μαλακώνει ἀπὸ τούτους τοὺς ὕμρους καὶ λέει :

... Ἡχᾶτε, οὐδόριοι ὕμροι γλυκοί! Ἀραβρόζει
τὸ δάκρυν, ή γῆ καὶ πάλι μὲ κερδίζει!

Ἡ ψυχὴ τον λοιπὸν κάπως γαληρεύει καὶ ἀποθέτει τὸ ποτήρι μὲ τὸ θανατερὸν φαρμάκι.

Σὲ λίγες ἡμέρες βαρύθυμος πάλι βγαίνει ὁ Φάονστ στὴν ἔξοχήν θέλει νὰ διώξῃ τὴν θλίψιν ἀπὸ τὴν ψυχή τον τὴν ὥρα τούτη, ποὺ ἡ φύσι τοῦ ζαρίζει «γλυκές στιγμές» μὰ πάντα ἡ ψυχὴ τον μένει στὴν ἀγωνία ζητῶντας νὰ βρῇ τὴ λότρῳσι, γιατὶ ἔτσι εἶναι γεννημένος ὁ ἀνθρωπός : «Ψηλὰ ἡ ψυχὴ τον νὰ χυμῆ καὶ μπρόζ...»

Ἐπιστρέφοντας βλέπει νὰ τὸν συνοδεύῃ ἔνας σκύλλος, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ὁ Μεφιστοφέλης μεταμορφωμένος. Ὁ Φ. φθάνει σπίτι του, νοιώθει τὴ κρύβεται στὸ σκύλλο, ἔξοκιζει τὸ πονηρὸ πνεῦμα καὶ ὁ Μ. πάίρνει ἀνθρώπινη μορφή. Ἀπὸ τούτη τὴ στιγμὴ ἀρχίζει ἡ μεγάλη πάλη μεταξὺ πειρασμοῦ καὶ ἀνθρώπου. Ὁ Μεφ. κατορθώνει νὰ παρασύρῃ τὸν Φάονστ πολὺ χαμηλά ἀπὸ παραστράτημα σὲ παραστράτημα, ἀπὸ ἐγκλημα σὲ ἐγκλημα. Μὰ ἔρχεται ὥρα ποὺ ὁ Φ. μετανοούνει, ἡ συνείδησή τον ὀρθώνεται ἐπὶ τέλονς· ὡς ἐδῶ, φθάνει! Ὁ Φάονστ νικᾷ, ἀλλὰ ἡ νίκη τον εἶναι ἀμυνα, δὲν εἶναι ἐνέργεια. Ὁ Φ. διοιστικὰ σταματᾷ τὰ παραστρατήματα, ἀλλὰ τίποτε δὲν μπορεῖ πιὰ νὰ διοθώσῃ.

Ἐδῶ τελειώνει τὸ πρῶτο μέρος, ἀπὸ τὸ ὅποιο εἶναι καὶ τὰ δύο ἀποσμάσματα ποὺ παραβέτομε.

Στὸ δεύτερο μέρος τῆς τραγῳδίας ἐκτυλίσσεται ἡ πραγματικὴ νίκη τοῦ Φάονστ. Ὁ Μεφιστοφέλης ὅλο καὶ ξεπέφτει· ἀπὸ κνοϊάρχος τοῦ ἀνθρώπου γίνεται ἀπλὸς ὑπηρέτης τον, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐγκαταλείπει τὴ μάζη. Ὁ Φάονστ ἀνεβαίνει σκαλὶ σκαλὶ μὲ ὅλη τὴν ἀντίδοσι τοῦ πειρασμοῦ ἔπειτα ἀπὸ ἀδιάκοπο καὶ σκληρὸ ἐσωτερικὸ ἀγῶνα. «Διότι ἡ ἀνοδος τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τοῦ ὁργανικοῦ κόσμου εἰς τὰς ὑψηλοτέρας βαθμίδας συντελεῖται εἰς τὸ ἥλαρν φῶς τῆς ηθωτικῆς σφράγας διὰ τῆς ὀγωνιζομένης ἐπερυπικήσεως. Τέτοιον κόπον ἔδωκεν ὁ Θεός εἰς τὸν ἀνθρωπόν. Εἶναι ἡ ὁδὸς τῆς ἐργασίας, τῆς μορφώσεως, τῆς ἀποκαθάρσεως» (*Spranger*). Ὁ ἀνθρωπός ἔτσι ἔξασφαλίζει τὴν ἐπήγρωσι τοῦ ὥραιον, τὴν ἀντοκνωμαρχία, τὴ δημιουργικότητα μὲ εὐεργετικὰ καὶ μόνιμα ἀποτελέσματα.

Στὸ Β' μέρος τῆς τραγῳδίας—στὸ δεύτερο «Φάονστ»—ἀγαπτύσσεται μὲ λίγα λόγια ἡ κοσμοθεωρία τοῦ Γκαίτε, ποὺ θεωρεῖται ώς ἔνα ἀπὸ τὰ φιλο-

σοφικότερα δημιουργήματα τοῦ ἀνθρώπινον νοῦ, μά, ἐπειδὴ εἶναι φιλοσοφία, εἶναι ἄγνωστος στὸ πολὺ κοινό.

Τὸ πρῶτο ἀπόσπασμα ποὺ παραβέτομε μᾶς δείχνει τὴν ταραχμένη ψυχὴ τοῦ Φάονστ, ποὺ ἂν καὶ σύντοξον λόγοι νὰ εἶναι γαληνεμένη ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐπαφὴν μὲ τὴν ὡραία φύσι, ἐν τούτοις τὴν καταρράγει τὸ σαράκι τῆς γνώσεως, ποὺ οὖτε στιγμὴ δὲν τὴν ἀφήνει νὰ ἡσυχάσῃ.

Τὸ δεύτερο μέρος μᾶς δείχνει τὴν πρώτην νίκην τοῦ Φάονστ στὸν κοτύφορο ποὺ είχε πάρει, νίκην ὅμως ἀμύνης, γιατὶ δὲν ἤθε δικαιοδότης τῆς ἐνεργειας, ποὺ φαίνεται στὸ δεύτερο «Φάονστ» ὅπως εἴπαμε.

Ἡ ὡραία παιδούλα Μαργαρίτα, τὸ θῦμα τοῦ Φάονστ, εἶναι στὴν φυλακή, ὅπου τρέλλῃ ἀπὸ τὸν καιμό της σκοτώνει τὸ παιδί τους.⁵ Η μάννα της πεθαμένη ἀπὸ τὸ παραστράτημα τῆς κόρης. Τὰ χέρια τουν μολυσμένα ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Μαργαρίτας. Τὸ ποτίρι τῶν ἐγκλημάτων του γεμάτο. Μὰ ξυπνᾷ ἐπὶ τέλους ἡ συνείδησίς τουν εἶναι ὄφα. Τὸν ἐλέγχει, καὶ δὲ Φάονστ μετανοῶμένος τρέζει νὰ σώσῃ τὴν Μαργαρίτα ἀδιαφορῶντας γιὰ τὰ ἐπακόλουθα, ἀλλὰ εἶναι ἀργά πλέον. . . Στὸ ἀπόσπασμά μας δείχνεται ἡ ὠρθωμένη συνείδησίς τοῦ Φάονστ, ποὺ ζητεῖ μὲ κάθε τρόπο νὰ σώσῃ τὴν Μαργαρίτα.

⁵ Ετσι δίνομε μὲ τὰ δύο αὐτὰ ἀποσπάσματα μιὰ πραγματικὴ εἰκόνα τοῦ ἥρωος τοῦ πρώτου μέρους τοῦ «Φάονστ»].

Α πόσπασμα Α'

ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΗΝ ΠΥΛΗ (ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ)

(Ό Λαός βγαίνει στήν εξοχή για ψυχαγωγία. Βγαίνει και ὁ Φάουστ μὲ τὸν ὑπηρέτη του Βάγνερ. Οἱ χωρικοὶ καλοδέχονται τὸ σοφὸ καὶ τοῦ δείχνουν θαυμασμὸ καὶ τοῦ κάνουν πολλὲς περιποιήσεις. Ό Φάουστ ἔπειτα ξεμακραίνει μὲ τὸ Βάγνερ καὶ συζητεῖ μαζί του...).

Φάουστ "Ω, χαρά στον ἐκεῖνον, ποὺ τὸ ἐλπίζει
 ἀπ' τῆς πλάνης τὴ θάλασσα νὰ βγῆ!
Κανεὶς χρειάζεται ὅ, τι δὲν γνωρίζει
κι ὅ, τι γνωρίζει δὲν τὸν ὡφελεῖ.
Μὰ ὅς μὴν ἀφήσουμε τὶς ὥρες τὶς γλυκὲς
μιὰ θλῖψι σὰν αὐτὴ νὰ τὶς συγχύζῃ!
Στήν πρασινάδα μέσα κοίτα τὶς σκεπές
πιῶς πέφτοντας ὁ ἥλιος τὶς φλογίζει!
Γέρνει καὶ φεύγει — ἡ μέρα ξεψυχᾶ —
τρέχει ἐκεῖ κάτω νέα ζωὴ νὰ δώσῃ.
"Ω, ποὺ φτερὸ ἀπὸ δῶ νὰ μὲ σηκώσῃ,
κατόπι του νὰ ὀρμῶ παντοτινά!
Σ' αἰώνια βραδινὴ λαμπράδα σὰ θωρῶ
τὴ γῆ στὰ πόδια μου ἀφωνη, ἀναμμένα
τὰ βουνά, τὰ λαγκάδια ήσυχασμένα,
— χρυσόρειθρο τὸ ρυάκι τὸ ἀργυρὸ —
τότε τὸ δρόμο τὸ θεϊκὸ δὲν τὸν βαστᾶ
τὸ ἄγριο βουνὸ μὲ τὰ φαράγγια του ὅλα·
νά ἐμπρὸς στὰ θαμπωμένα μάτια, κιόλα
λιμάνια ἀνοίγει ἡ θάλασσα ζεστά.
Μὰ τέλος παίρνει καὶ βυθᾶ ὁ Θεός·
καινούργια ὀρμὴ ὅμως τοῦ ξυπνᾶ, καὶ τρέχω
κοντά του νὰ πιῶ τ' ἀσβηστο τὸ φῶς,
τὴ μέρα ἐμπρός, τὴ νύχτα πίσω μου ἔχω,
τὰ ούράια ἀπάνω, τὰ βουνὰ ἀποκάτου.
"Ονειρό ὡραῖο, ώστόσο ἐκεῖνος σβεῖ!

"Αχ! εύκολο δὲν εἶναι στὸ κορμὶ¹
 μὲ τὰ φτερὰ τοῦ νοῦ νὰ σμίξῃ τὰ φτερά του.
 Μὰ ὁ καθένας εἶν' ἔτσι γεννημένος,
 ψηλὰ ἡ ψυχή του νὰ χυμᾶ καὶ μπρός,
 ὅταν ἀπάνω στὸ γλαυκὸ χαμένος
 τὸν ἥχερὸ λαλεῖ σκοπό του ὁ κορδαλλός·
 ὅταν δὲ δίτος τετράπλαστος σαλεύῃ
 ἀπάνωθε ἀπὸ πεῦκα καὶ γκρεμὰ
 κι ἀπὸ κάμπους καὶ θάλασσες ψηλὰ
 ὁ γερανὸς τὸν τόπο του γυρεύῃ.

Βάγνερ "Ωρες παράξενες εἶχα καὶ γὼ συχνά,
 μὰ τέτοια ὄρμὴ δὲν ἔχει μέσα μου σαλέψει.
 Δάση κι ἄγροι κουράζουν εὔκολα· φτερὰ
 πουλιοῦ ποτὲ ἡ ψυχή μου ἐμὲ δὲ θὰ ζηλέψη.
 Πῶς μᾶς σέρνουν ἀλλιῶς τοῦ νοῦ οἱ χαρὲς
 μέσα στὰ φύλλα, μέσα στὰ βιβλία!
 Γλυκὰ περνοῦν οἱ χειμωνιάτικες ωχτιές,
 τὸ κορμί μας θερμαίνει ἡ εὐδαιμονία,
 κι ἀν̄ ξετυλίγηται καὶ καμμιὰ σπουδαία περγαμηνή,
 διάπλαστοι ἀνοίγουν μπρός σου οἱ οὐρανοί.

Φάουστ "Ενοιωσες μόνο μιὰ ἀπ' τὶς δυὸ δόρμες·
 ὡ, ποτὲ ἡ ἄλλη ὡς μὴ σ' ἐγγίσῃ!
 Μέσα μου ἐμένα ζοῦνε δυὸ ψυχές,
 ποὺ ἡ μιὰ θέλει ἀπ' τὴν ἄλλη νὰ χωρίσῃ.
 'Η μιὰ μὲ ἀγάπη δυνατή σφιχτά,
 σφιχτά στὸν κόσμο αὐτὸν καρφώνεται,
 ἡ ἄλλη μὲ ὄρμὴ ἀπ' τὴ σκόνη ύψωνεται
 στὶς σφαῖρες τρανῶν προγόνων ἀψηλά.
 "Ω, ἀν̄ πνεύματα δέρεας τρέφει,
 ποὺ ἀνάμεσα δεσπόζουν σὲ οὐρανὸ καὶ γῆ,
 ἀπ' τὰ χρυσᾶ κατεβῆτε τὰ νέφη
 καὶ φέρτε με σὲ μιὰ ὄλλη λαμπερή ζωή!
 "Ω, ἔνα μαντύα μαγικὸ μονάχα δῶσ' μου
 σὲ ξένες χῶρες νὰ μὲ πάτη μακριά,
 καὶ χάριζα τὰ πιὸ ἀκριβὰ ροῦχα τοῦ κόσμου,
 ὀκόμα καὶ χλαμύδα βασιλιᾶ...

Α πόσπασμα Β'

ΘΟΛΗ ΜΕΡΑ. ΚΑΜΠΟΣ

Φάουστ καὶ Μεφιστοφελῆς

(‘Ο Φ. θέλει νὰ σώσῃ τὸ θῦμά του, τὴν ὄραία Μαργαρίτα).

Φάουστ

Στὴ συμφορά! Ἀπελπισμένη! Ἀθλια πλανημένη καιρὸ στὴ γῆ καὶ τώρα πιασμένη. Κλειστὸ σὰν κακούργα στὴ φυλακή, σὲ τρομαχτικὰ μαρτύρια, τὸ χαριτωμένο ἄμοιρο πτλάσμα! Ὡς ἔκει! Ὡς ἔκει! Προδοτικό, τιποτένιο πνεῦμα, καὶ μοῦ τὸ φύλαξες κρυφό! Στέκε τώρα, στέκε! Κύλα ἀγριεμένα μὲς στὶς κόγχες τὰ διαβολικὰ μάτια! Στέκε καὶ πεισμάτωνέ με τὴν ἀβάσταχτη παρουσία σου! Στὴν ἀνάλλαχτη συμφορά! Παραδομένη σὲ πνεύματα κακὰ καὶ στοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἀναίσθητους κριτές. Κι ἐμένα μὲ ἔγειλῆς στὸ μεταξὺ μὲ ἀνούσιες διασκεδάσεις, μοῦ κρύβεις τὸ κακό της ποὺ μεγαλώνει πάντα καὶ τὴν ἀφήνεις νὰ χαθῇ ἀβοήθητη! Δὲν εἶναι ἡ πρώτη.

Μεφιστοφελῆς

Φάουστ

Σκύλλε, σιχαμερὸ τέρας! Γύρισέ τον, ὡ πνεῦμα ἀπέραντο, γύρισε πάλι τὸ ἑρπετὸ στὴ σκύλλινη μορφή του, ὅπως τοῦ ἄρεσε συχνὰ τὴ νύχτα νὰ τριποδίζῃ ἐμπρός μου, νὰ κυλιέται μπρὸς στὰ πόδια τοῦ ἀπονήρευτου διαβάτη καὶ νὰ τοῦ κρεμιέται στὶς πλάτες, ἀφοῦ τὸν γκρέμιζε κάτω. Ξαναγύρισέ τον στὴν ἀγαπημένη του μορφή, νὰ συρθῇ μὲ τὴν κοιλιὰ στὸ χῶμα ἐμπρός μου, καὶ νὰ τὸν ποδοπατήσω τὸν αἰσχρό.— Δὲν εἶναι ἡ πρώτη!— Φρίκη! Φρίκη! Νὰ μήν τὸ νοιώθῃ ἀνθρώπινη ψυχὴ πώς δὲ βούλιαζε ἔνα μόνο πλάσμα στὸ βυθὸ τῆς ἀθλιότητας αὐτῆς, πώς ἡ πρώτη δὲν ἔφτασε νὰ πληρώσῃ τὸ κρῖμα ὅλων τῶν ἄλλων μὲ τοὺς σπαραγμοὺς τοῦ ψυχομα-

χητοῦ της μπροστά στὰ μάτια ἐκείνου πού συγχωρεῖ αἰώνια! 'Εμένα μοῦ τρυπᾶ καὶ σπλάχνα καὶ ζωὴ ὁ πόνος τῆς μιᾶς αὐτῆς — ἐσύ σαρκάζεις ἀτάραχος τῇ μοῖρᾳ τῶν χιλιάδων!

Μεφιστοφελῆς

Νά μας πάλι στὰ σύνορα τοῦ λογικοῦ μας, ἐκεῖ ὅπου ὁ νοῦς ἐσᾶς τῶν ἀνθρώπων συγχύζεται. Τί συντροφεύεις μαζί μας, ὅταν δὲ φτάνῃς νὰ τὰ βγάλῃς πέρα; Θέλεις νὰ πετάξῃς καὶ δὲν εἰσαι βέβαιος πώς δὲ θὰ ζαλιστής; 'Εμεῖς σοῦ φορτωθήκαμε ṉ ἐσύ ἐμᾶς;

Φάουστ

Μήν τρίζης ἔτοι ἀντίκρυ μου τὰ λάίμαργα τὰ δόντια σου! Μὲ ἀηδιάζει!— Μεγάλο, λαμπρὸ πνεῦμα, ἐσύ ποὺ μὲ ἀξίωσες νὰ μοῦ φανῆς, ἐσύ ποὺ γνωρίζεις τὴν καρδιὰ καὶ τὴν ψυχή μου, γιατὶ νὰ μὲ δέστης μὲ τὸν ἄνομον αὐτόν, ποὺ εὐφραίνεται στὸ κακὸ καὶ δροσίζεται στὸν ὅλεθρο;

Μεφιστοφελῆς
Φάουστ

Τέλειωσες;

Λύτρωσέ τη! 'Αλλιῶς ἀλλοίμονό σου! 'Η πιὸ φριχτὴ κατάρα ἀπάνω σου σὲ χιλιάδες χρόνια. Δὲν μπορῶ νὰ λύσω τὰ δεσμὰ τοῦ ἐκδικητῆ, ν' ἀνοίξω τοὺς σύρτες του. — Λύτρωσέ τη!— Ποιός τὴν γκρέμισε στὸν ὅλεθρο; 'Εγὼ ṉ ἐσύ; (κοιτάζει ἄγρια γῦρο).

Μεφιστοφελῆς

Ζητᾶς ν' ἀδράξῃς τὸν κεραυνό; Τί καλὰ ποὺ δὲ δόθηκε ἐσᾶς τῶν ἀθλιῶν θυητῶν; Νὰ συντρίβης ἔναν ποὺ ἀντιλέγει ἀθῶς εἶναι τυράννου τρόπος νὰ βγαίνῃ ἀπὸ τὸ δύσκολες στιγμές.

Φάουστ

Φέρε με ἐκεῖ! Πρέπει νὰ λυτρωθῇ!
Κι ὁ κίνδυνος ποὺ μπαίνεις; Ξέρε στὴν πόλι κάθεται ἀκόμα φόνος ἀπὸ τὸ χέρι σου. 'Απάνω ἀπὸ τὸν τόπο ποὺ ὁ σκοτωμένος ἔπεσε πετοῦν ἐκδικητικὰ δαιμόνια καὶ παραμονεύουν τὸ φονιᾶ νὰ γυρίσῃ.

Μεφιστοφελῆς

Κι αὐτὸ ἀκόμα ἀπὸ σένα; Χαλασμὸς καὶ φόνος

Φάουστ

κόσμου όλάκερου ἀπάνω σου, τέρας! Φέρε με κεῖ,
σοῦ λέω, καὶ λύτρωσέ τη!
Μεφιστοφελῆς Σὲ φέρνω, κι ἄκου τί μπορῶ νὰ κάνω! Μήπως
ἔχω ὅλη τὴν ἔξουσία σὲ ούρανὸν καὶ γῆ; Θὰ
σκοτίσω τὰ φρένα τοῦ φρουροῦ, ἀρπαξε σὺ τὰ
κλειδιὰ καὶ φέρ' την ἔξω μὲ ἀνθρώπινο χέρι!
 'Εγώ ἀγρυπνῶ, τὰ μαγικὰ ἄλογα μου εἶν' ἔτοι-
μα, σᾶς παίρνω ἐκεῖθε. Αὐτὸ δύναμαι.
Φάουστ "Ελα, πᾶμε!"

(Μετάφρασις K. Χατζοπούλου)

Γραίτε «Φάουστ»

Η ΟΛΥΜΠΙΑ

Εἶμενα εἰς τὴν Ὀλυμπίαν.

Εἰς τὸν μονήρη τοῦτον τόπον τῶν πανηγύρεων καὶ ἀγώνων
σχεδὸν τίποτε ἄλλο δὲν ἀκούεται σήμερον παρὰ τὸ ἥσυχον καὶ μα-
λακὸν ψιθύρισμα τῶν πεύκων, τὰ ὅποια σκεπάζουν τὸ χαμηλὸν Κρό-
νιον* καὶ ἔδω κι ἐκεὶ ἐντὸς τῶν ἐρειπίων τῆς "Αλτεως" ἐξαπλώνουν
τὰς χαμηλὰς κορυφάς των.

'Η πρόσχαρος αὐτὴ κοιλὰς τοῦ Ἀλφειοῦ ἔχει τόσον ὀλίγην
ἐπιβλητικότητα, ώστε, μὲ τὴν καταπληκτικὴν ἀπήχησιν τῆς δόξης
της εἰς τὴν καρδίαν, ὅταν τὴν ἰδῇ τις μὲ τοὺς ὁφθαλμούς του, κατα-
λαμβάνεται ἀπὸ παράδοξον αἴσθημα. Εἶναι ὅμως καὶ γοητευτικὴ

ή χάρις της. Είναι μία κρυφή γωνία ἀποχωριζόμενη ἀπό τὸν κόσμον πέραν τοῦ ποταμοῦ διὰ χαμηλῆς σειρᾶς ύψωμάτων, ἐντεῦθεν δὲ αὐτοῦ διὰ χαμηλῶν βουνῶν. Καὶ ἄν τις ἥθελε ν' ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτον χωρὶς μῖσος εἰς τὴν ψυχήν, δὲν ἥδυνατο νὰ μείνῃ ἀλλοῦ καλύτερα κρυμμένος.

Μικρά, εἰδυλλιακή κοιλάς διὰ ποιμένας, ἀπλῆ δηλαδὴ καὶ περιωρισμένη πραγματικότης, μὲ μίσιν ἀμμόχωστον κοίτην ποταμοῦ, μὲ πεῦκα καὶ ὀλίγον βοσκήσιμον τόπον καὶ ὅμως ἀληθινὰ ἐδῶ ἡμπορεῖ νὰ συνέβη—ό ταξιδιώτης τούλαχιστον δὲν εύρισκει κανένεν ἐμπόδιον νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὅντως ἐδῶ συνέβη—νὰ πολεμήσῃ ὁ Κρονίδης, ὁ αἰγίοχος Ζεύς, περὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ κόσμου. Τοῦτο τὸ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον.

Τὰ πέραν τοῦ Ἀλφειοῦ πλάγια τοῦ βουνῶν λαμβάνουν σκοτεινὸν χρῶμα. 'Ο ἡλιος ζεστῆς καὶ καθαρᾶς ἡμέρας ἀνοίξεως δὲν εἰσχωρεῖ πλέον μὲ τὰς ἀκτῖνάς του πρὸς ἐμέ, μέχρι τῶν ἔρειπίων. Δύο κορῶναι* πετοῦν ἀπὸ δένδρου εἰς δένδρον, ἀπὸ ἔνα σπόνδυλον εἰς τὸν ἄλλον. Φέρονται ὅπως εἰς τὸν τόπον τῆς ἀδιαφιλονικήτου κυριότητός των. 'Ο κοῦκκος λαλεῖ ἀδιακόπως ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ Κρονίου.—Τὸν ὀλύμπιον τοῦτον κοῦκκον τῆς δωδεκάτης Ἀπριλίου τοῦ χίλια ἐννεακόσια ἐπτὰ δὲν θὰ τὸν λησμονήσω.

"Ἐρχεται τὸ σκότος καὶ ἡ νυκτερική δρόσος. 'Ακόμη ἔξακολουθεῖ ὁ ψίθυρος τοῦ ἡσύχου ἀνέμου εἰς τὰς κορυφὰς τῶν δένδρων νὰ εἴναι ἐλαφρὰ καὶ βαθεῖα μουσικὴ τῆς ἡρεμίας. Είναι αἰωνία, ψιθυρίζουσα ἀναπνοή, δύνειρῶδες πλατάγισμα, τρόπον τινὰ ἔξύπνημα ἐνὸς ὅντος, τὸ ὄποιον συγχρόνως δεσμεύει βαρύς, ἀξύπνητος ὑπνος. "Οστις δὲν ἐπάτησε ποτὲ τὸ ἔδαφος τοῦτο, αὔτὸς δύσκολον είναι νὰ καταλάβῃ πόσον δύναται νὰ διαφέρῃ ψίθυρος ἀπὸ ψίθυρον.

Είναι πλέον ἐντελῶς σκότος. "Οσον πηγαίνω, περιπίπτω περισσότερον εἰς ἐσωτερικὰς ἐντυπώσεις φαντασμάτων ἀγώνων. Μοῦ φαίνεται ὡς νὰ πίπτουν ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ κραυγαὶ δρομέων καὶ παλαιστῶν ἀπὸ τὸν νυκτερινὸν ἀέρα. Αἰσθάνομαι θορύβους καὶ ἀγρίας κινήσεις καὶ τὰ μετὰ σπουδῆς φεύγοντα ταῦτα πράγματα μὲ συνοδεύονταν ὡς ρυθμός τις, ὡς μελωδία, ὅποια πολλάκις ἐγκαθιδρύεται εἰς τὴν αἴσθησίν μας καὶ παραμένει ἀνεξάλειπτος. Αἴφνης

άκοντεται διάτεχνος ἥχος φλογέρας βισκοῦ· μὲν συνοδεύει κατὰ τὴν ἔπιστροφήν.

Ἡ πρωΐα φέρει τὰ ἀρώματα τῶν δροσερῶν σπαρτῶν καὶ παντοειδῶν ἀνθέων τῶν ἀγρῶν. Στρουθία θορυβοῦν πέριξ τοῦ ξενῶνός μας. Στέκουμαι στὸ προαύλιον τῆς ὥραίας, εὐάερου οἰκίας καὶ κατοπτεύω ἐντεῦθεν τὴν στενήν, χαριτωμένην κοιλάδα, ἡ ὅποια κρύπτει τὰ ὀλυμπιακὰ λείψανα. Πετεινοὶ φωνάζουν εἰς τὰς αὐλὰς διαφόρων μικρῶν ὑποστατικῶν, ἐκ τῶν ὅποιών ὅμως ἐν μόνον εἶναι ὄρατὸν εἰς τὴν ρίζαν τοῦ Κρονίου.

Τοιαύτην μικρὰν κοιλάδα, ὅμοίας χάριτος καὶ ὅμοίας φιλόφρονος ἀπλοϊκότητος δύναται τις ἵσως ν' ἀναζητήσῃ μόνον εἰς τὴν Θουριγγίαν*. Ἀλλὰ καὶ ἂν τὴν εὔρῃ τις τόσον κομψὴν καὶ πλήρη εἰδυλλιακῆς χάριτος, δὲν θὰ ἀνέπνεεν ὅμως ἐκεῖ, ὅπως ἐδῶ τόσους βαθεῖς καὶ θείους ἀνασασμούς.

Τὸ σῶμά μου διαπερᾶ θαυμαστὴ φαιδρότης. Ἡ ρητινώδης ὁσμὴ τῶν πεύκων, ἡ πρωϊνὴ ἐπιχωρία μουσικὴ τῆς ἔξοχῆς μὲ ζωογονοῦν. Πόσον ἐκ τοῦ πλησίον καὶ πόσον φυσικῶς μᾶς ἐγγίζει διὰ μιᾶς ὁ ἔλληνισμός, καὶ αὐτὸς ὅχι ὁ ὁμηρικὸς ἢ ὁ τῶν τραγικῶν. Τὴν στιγμὴν ταύτην πολὺ πλησιεστέρα μοῦ εἴναι ἡ ψυχὴ τοῦ Ἀριστοφάνους, τοῦ ὅποιού τους «Βατράχους» ἀκούων νὰ κοάζωσιν ἐκ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἀλφειοῦ. Τόσον δυνατὰ καὶ ἐνεργητικῶς κοάζει ὁ ἔλληνικὸς βάτραχος (κατὰ τὸ χθεσινόν μου ταξίδιον ἐπανειλημμένως ἡμπτόρεσα νὰ παρατηρήσω τοῦτο), ὥστε ἀληθινὰ δὲν δύναται τις νὰ κλείσῃ πρὸς αὐτὸν οὔτε τοὺς ὄφθαλμούς του οὔτε τὰ ὄτα του.

Παντοῦ στρέφογυρίζουν στενὰ μονοπάτια ἀνὰ μέσον τῶν λόφων καὶ ὑπεράνω αὐτῶν. Ὁμοιάζουν μὲ ταινίας εἰς κοίτην ποταμοῦ, ὅστις συμβάλλει εἰς τὸν ποταμὸν Ἀλφειόν. Μικραὶ συνοδεῖαι ὕνων καὶ ἡμίονων ἐμφανίζονται καὶ πάλιν ἐξαφανίζονται. Τοὺς κώδωνάς των ἀκούει τις, πρὶν ίδῃ τὰ ζῷα καὶ ἀφοῦ ἐξαφανισθοῦν ταῦτα ἐκ τῶν ὄφθαλμῶν. Εἰς τὸν οὐρανὸν σχηματίζονται νεφύδρια τοῦ ἀνέμου. Εἰς τὰ παρὰ τὸν Ἀλφειόν ἐδάφη βόσκουν ποίμνια προβάτων.

Πρέπει νὰ ἀναλογισθῇ τις ὅτι μεγαλοπρεπὲς εἰδύλλιον ἔζησε πραγματικὴν ζωὴν εἰς τὴν μικρὰν ταύτην κοιλάδα. Ἐδῶ ἔζησε μία Ἱερατικὴ κοινωνία ἐγγὺς τῶν Θεῶν· ἀλλ' οἱ θεοὶ οὕτοι καὶ οἱ ἡμίθεοι ἦσαν οἱ καθαυτὸ κάτοικοι τοῦ τόπου. Ἀληθινά, πόσον εύνόησαν τὸ μικρὸν τοῦτο καὶ χωρὶς ἐπίδειξιν μέρος τῆς φύσεως, ὥστε ὅμοιον

πρὸς μακρινὸν ἀπλανῆ ἀστέρα—ὅμοιον πρὸς τὴν ἥλιον σβεσθέντα πρὸ χιλίων ἑτῶν—ἀκόμη καὶ τώρα φέγγει μὲ τὸ πλήρες δόξης ἀκτινοβολοῦν φῶς του!

Τὰ ἀπλοϊκὰ ταῦτα λιβάδια καὶ τὰ πλάγια τῶν βουνῶν πρόσειλκυσαν πλῆθος θεῶν καὶ σμήνη ἀνθρώπων ὄρεγομένων τῆς λάμψεως τῆς δόξης, οἱ ὅποιοι ἀπ' ἐδῶ ἐπεζήτησαν θέσιν μεταξύ τῶν ἀστρων. "Ολοὶ δὲν εύρηκαν αὐτήν, ἀλλ' ὁ Ὀλυμπιακὸς κλάδος, ὅστις ἀπεκόπτετο ἀπὸ ἓνα ἀπλοῦν κότινον* τοῦ τόπου τούτου, εἶχε τὴν δύναμιν νὰ παρέχῃ ἀθανασίαν εἰς τοὺς ἐκλεκτούς.

'Αναβαίνω τὸν λόφον Κρόνιον. 'Οσμὴ ρητίνης τῶν πεύκων εἶναι διακεχυμένη. Πιτηνὰ κελαδοῦν εἰς τοὺς κλάδους ὡραῖα καὶ συνεχῶς. Οἱ ἔλικοειδεῖς κορμοὶ τῶν πεύκων μὲ τὸν διάσχιστον φλοιόν των ἔχουν τι ἀγρίως δυνατόν. Δρέπω ἐν ἄνθοις αἵματόχρουν, ὡς εἴδος ἀνεμώνης, ὑπερπηδῶ τὰ δεκαπέντε ἔως εἴκοσι πόδας μακρὰ νήματα ἀράχνης. Βλέπω τοὺς ἐλιγμοὺς τοῦ Ἀλφειοῦ, τοῦ θεοῦ, ὅστις τρέχει πρὸς τὴν Ὁρτυγίαν* του, πέραν τῆς θαλάσσης, ὅπου ἡ νύμφη Ἀρέθουσα*, ἡ ἀγαπημένη του, κατοικεῖ.

Τὰ θεμέλια καὶ τὰ ἐρείπια τῆς περιοχῆς τοῦ ναοῦ κεῖνται ὑπὸ ἔμει. 'Εκεῖ, ὅπου ἴστατο ὁ χρυσελεφάντινος Ζεύς, ἐπάνω εἰς τὸ πλακόστρωτον τοῦ σηκοῦ* τοῦ ναοῦ τοῦ Διός, παίζει ἐν παιδίον. Εἶναι δούιός μου. 'Εντελῶς χωρὶς νὰ βάλῃ εἰς τὸν νοῦν του πού εύρισκεται, μὲ ἐλαφρούς, εύτυχισμένους πόδας πηδῶν εἰς τὴν θέσιν, ἥτις ἔφερε τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ, ἐκεῖνο τὸ παγκόσμιον θαῦμα τῆς τέχνης, περὶ τοῦ ὅποιού οἱ ἀρχαῖοι ἐλεγον ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνη ἐντελῶς δυστυχής, ὅστις τὸ εἶχεν ἵδει ἀπαξ.

Τὰ πεῦκα ψιθυρίζουν ἐλαφρῶς καὶ ὀνειρωδῶς ὑπεράνω μου. Κωδωνισμοὶ ποι νίων ὅπως εἰς τὰς Ἀλπεις ἡ εἰς τὰ ὑψίπεδα τοῦ ὄρους τῶν Γιγάντων, ἀντηχοῦν πανταχόθεν. Εἰς τὸν ἥχον τοῦτον προστίθεται ὁ θόρυβος τοῦ κιτρίνου ποταμοῦ, ὅστις ἐντὸς τῆς πλατείας ἀμμώδους κοίτης σχηματίζει τὸ ρεῖθρόν του, καθὼς καὶ τὰ κηάσματα τῶν βατράχων ἀπὸ τὰ παρόχθια τενάγη*.

'Ακόμη ἔξακολουθεῖ τὸ παιδίον νὰ σκιρτᾷ περὶ τὴν θέσιν τοῦ ἀγάλματος τοῦ θεοῦ, ὅπερ, ἔξελθὸν τῶν χειρῶν τοῦ Φειδίου, παρίστανε τὸν νεφεληγερέτην, «τὸν πατέρα ἀνδρῶν τε θεῶν τε», ἐνῷ ἐγὼ σκέπτομαι πῶς κατὰ τὸν θρῦλον ὁ θεὸς τὸν κεραυνόν του εἰς τὸν

σηκὸν ἐτίναξε, ἐκφράζων οὕτω τὴν εὐαρέσκειάν του πρὸς τὸν τεχνίτην. Τί τεχνίτης καὶ τί ἄνθρωποι ἡσαν ἔκεινοι, οἱ δόποῖοι τὸν κεραυνὸν ἔθεώρουν ώς συναίνεσιν τοῦ θεοῦ! Καὶ τί τέχνη ἦτο ἔκεινη, ἡ δόποια τεχνοκρίτας εἶχε τοὺς θεούς!

Οἱ πέραν τοῦ Ἀλφειοῦ λόφοι σχηματίζουν εἶδος ἡμικυκλίου καὶ ἐγώ, ἀκουσίως ἔξετάζων μὲ τὸ πρὸς τὰ πέραν βυθιζόμενον βλέμμα, αἰσθάνομαι αὐτοὺς ώς ἀμφιθεατρικὸν περιφερές οἰκοδόμημα διὰ τοὺς θεούς θεατάς. Μήπως θεοὶ καὶ ἄνθρωποι δὲν διηγωνίζοντο ὑπὲρ ἐμὲ εἰς τὴν ἀφελῆ παλαιότραν διὰ τὸν ἀθλὸν τῆς νίκης;

Τὸν νοῦν μου ἐστραμμένον ἔχων πρὸς τοὺς Οὐρανίωνας*, καταβαίνω βραδέως πάλιν εἰς τὴν λήθην καὶ ἐγκατάλειψιν ἀναπτνέουσαν κοιλάδα τοῦ Διός, τοῦ Διονύσου καὶ τῶν Χαρίτων, τοῦ Ἰδαίου Ἡρακλέους, τῶν δεκαέξι γυναικῶν τῆς Ἡρας, ὅπου νυχθμερὸν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Πανὸς Ἱερεῖα ἔκαιοντο, τὴν κοιλάδα τῆς φιλοτιμίας, τῆς δόξης, τῆς λατρείας καὶ τῆς ἔξυμνήσεως, τὴν κοιλάδα τῶν ἀγώνων, ὅπου δὲ Ἡρακλῆς δὲν διέφυγε τὸν πρὸς τὰς μυίας ἀγῶνα, νικήσας αὐτὰς μόνον μὲ τοῦ Διὸς τὴν βοήθειαν καὶ ἐκδιώξας ἔκει πέραν, πέραν τῆς ἀντικρινῆς ὅχθης τοῦ Ἀλφειοῦ.

Καὶ πάλιν βαδίζω μεταξὺ τεφρόχρων ἐρειπίων, τὰ δόποια σκεπάζουν ἔνα ὥραῖον λειμῶνα. Πανταχοῦ θυμοῦ πλῆρες πράσινον χρῶμα καὶ κίτρινα ἄνθη Μαΐου. Τὸ χθεσινὸν ζεῦγος τῶν κορωνῶν πετᾶξ ἐμπρός μου. Οἱ κίονες τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς κεῖνται, ὅπως ἔπεισαν μὲ τοὺς πωρίνους σπονδύλους πρὸς τὰ πλάγια ἀπ' ἀλλήλων ἀπεσπασμένους. Παντοῦ ἡ εὐωδία ἀνθέων καὶ θύμου* περὶ τοὺς σωροὺς τῶν λιθίνων ὅψκων, θερμαινομένων ἀπὸ τὸν εὐεργετικὸν πρωαϊνὸν ἥλιον. Ἀπὸ ἔνα νεαρὸν κότινον* παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Διὸς ἀποκόπτω μὲ ἀκατανίκητον λαιμαργίαν, ἀλλὰ παραδόξως καὶ μὲ φόβον σχεδὸν κλέπτου, Ἱερὸν κλάδον.

(Μετάφρασις Γ. Σωτηριάδον)

Γεράρδος Χάουπτμαν

Ο ΑΡΧΟΝΤΟΧΩΡΙΑΤΗΣ

(ΚΩΜΩΔΙΑ ΣΕ ΤΡΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ)

[*Ο 'Αρχοντοχωριάτης είναι άπό τις πιο ἔξυπνες κωμῳδίες τοῦ ἐπιφανεστέρων κωμῳδιογράφων τῆς Γαλλίας Μολιέρου. Μὲ μεγάλη τέχνῃ σατυρεῖται μανία τοῦ κοινοῦ τῆς ἐποχῆς του, ποὺ είναι καὶ αἰώνια μανία κάθε κοινοῦ, ποὺ θέλει σώνει καὶ καλὰ νὰ ἀνεβῇ ψηλά, νὰ γίνη ἀριστοκράτης, χωρὶς κανένα ἔφοδο πνευματικό, μὰ μόνο χάρις σὲ λίγο ἥ πολὺ πλοῦτο ποὺ διαθέτει. "Ετοι καὶ γελοιοποιεῖται καὶ καταστρέφεται.*

'Υποθέσει τοῦ «'Αρχοντοχωριάτη» τοῦ Μολιέρου : "Ο Ζουρνταίν, ἡλικιωμένος ἄνθρωπος, καλὸς μὰ ἀμαλος νοικοκόρης, ἀστός μὲ ἀρκετὴ περιουσία, βάλθηκε νὰ ἀνεβῇ στὴν ὑψηλὴν κοινωνία, νὰ γίνη ἀριστοκράτης. Προσκάλεσε λοιπὸν δασκάλους καὶ κάθε μέρα μὲ περισσότερη ἥ λιγάτερη ἀσυνειδησία, ἀλλὰ μὲ ἀπληστία γιὰ τὸ χρῆμα, τὸν διδάσκονταν αὐτοὺς χορό, μουσική, ἵψιφορμαχία, φιλοσοφία, γιὰ νὰ τοῦ δώσουν ἀνάλογη μόρφωσι, νὰ μπῇ καὶ αὐτὸς «στὸν καλὸ κόσμο». Μὰ στὴν ἡλικία ποὺ είναι, στὴν ἄγνοια ποὺ τὸν δέργει καὶ στὴν ἀλαργότητα καὶ ἀμωμαλίᾳ ποὺ τὸν διακρίνει, τίποτε σχεδὸν δὲν κατορθώνει νὰ μάθῃ, παρὰ νὰ κάνῃ τέτοιες ἀνοησίες, ποὺ νὰ γίνεται καταγέλαστος καὶ σ' αὐτὸν τὸν ὑπηρέτες τον. Ράφτες τοῦ κάρονν τὰ πιὸ ἀκριβά, μὰ καὶ πιὸ φανταχτερὰ καὶ κομικὰ ροῦχα, γιὰ νὰ ἴκανοποιήσουν τὴ μωροφιλοδοξία του, κόσμος μπαινοβγάνει σπίτι του, καλοτρόνει καὶ καλοδιασκεδάζει, πειναλέοι καὶ σχι καὶ πολὺ ἔντιμοι ἀριστοκράτες τὸν ἐχμεταλλεύονται κάνοντάς του τὸ φύλο, τοῦ ἀπομνησῶν τὸ ταμεῖο μὲ δανεικὰ κι ἀγύριστα κι αὐτὸς ξεδείνει σὰν Κροίσος.

Μάταια ἡ κυρία Ζουρνταίν προσπαθεῖ νὰ τὸν συγκρατήσῃ ἀπὸ τὸν κατήφορο. "Ο Ζουρνταίν, ἐνῷ γῆρος του βουτᾶει ἡ κοροϊδία καὶ ἡ κατακρανγή, πιστεύει στὶς κολακεῖες καὶ πιστεύει ἀκόμη πιὸς ἀνεβαίνει στ' ἀλίθεια τὰ σκαλοπάτια τῆς ἀριστοκρατίας. Διώχνει πολὺ ἀπότομα ἔνα φρόνιμο νέο μὲ ἀρκετὴ περιουσία ποὺ ἕγιτησε σὲ γάμο τὴν κόρη του. Μὰ ἔρχεται ἐπὶ τέλονς ἡ τιμωρία του. "Ο Ἰδιος νέος, κατόπιν συμβουλῆς τοῦ ὑπηρέτη του, παρουσιάζεται ὡς γιοὶς Τούρκου μεγιστάνος· ὑποβάλλει στὸν μεγαλύτερονς ἔξεντελισμοὺς τὸν Ζουρνταίν, γιὰ νὰ τὸν χοίσῃ Τούρκο μεγιστάνα, καὶ τότε δ ἀνόητος Ζουρνταίν, ἐνῷ δῆλοι γῆρος γελοῦν καὶ τὸν ἐλεεινολόγον, ἐπιτρέπει τὸν γάμους τῆς ἀριστοκρατίδος πιὰ κόρης του μὲ τὸν ἀριστοκράτη Τούρκο! "Η θυμηδία ποὺ σκορπίζεται είναι τέτοια, ποὺ ἔνας ὑπηρέτης λέει : "Οποιος μπορεῖ νὰ βρῇ ἄλλον πιὸ τρελλὸν ἀπὸ τοῦτον, θὰ πέσω νὰ τὸν προσκυνήσω !].

ΠΡΑΞΙΣ Β'—ΣΚΗΝΗ Γ'

(Ο Ζουρνταίν βρίσκει εύκαιρια νὰ ἀναπτύξῃ στὴ γυναικά του καὶ στὴν ὑπηρέτριά του Νικολέτα τὰ σπουδαῖα μαθήματα ποὺ διδάχτηκε, καθὼς καὶ τὴ μεγάλη πρόοδο ποὺ ἔκαμε σ' αὐτά. "Η σκηνὴ στὸ σπίτι τοῦ Ζουρνταίν).

Κα Ζουρνταίν. Καινούργιες ίστορίες έχουμε πάλι ; Τί είναι αύτά τὰ ροῦχα ἄντρα μου ; Δὲ λογαριάζεις τὸν κόσμο ; Ἔχεις δηλαδὴ νὰ σὲ παίρνουν ἀπὸ πίσω ὅπου πῆξ ;

Ζουρνταίν. Μόνο οἱ ἡλίθιοι καὶ οἱ ἡλίθιες θὰ μὲ παίρνουν ἀπὸ πίσω, γυναικά μου.

Κα Ζουρνταίν. Ἔννοια σου καὶ δὲν περίμεναν ὡς τώρα : νὰ σ' ἀρχίσουν τὴν κοροϊδία. Εἶναι πολὺς καιρός, ποὺ ὅλος ὁ κόσμος γελάει μὲ τὰ καμώματά σου.

Ζουρνταίν. Καὶ τί εἶναι λοιπόν, σὲ παρακαλῶ, ὅλος αὐτὸς ὁ κόσμος ;

Κα Ζουρνταίν. Ὁλος αύτὸς ὁ κόσμος εἶναι ἔνας κόσμος, ποὺ ἔχει δίκιο καὶ ποὺ εἶναι πιὸ γνωστικὸς ἀπὸ σένα. Ἔγώ τὰ χωραμένα μὲ τὴ ζωὴ ποὺ κάνεις. Δὲν ξέρω πιὰ τί ἔχει καταντήσει τὸ σπίτι μας. Μοῦ φαίνεται ἐδῶ μέστα σάν ενα καθημερινὸ καρναβάλι. Ἀπὸ τὰ ξημερώματα ἀρχίζουν τὰ βιολιά, τὰ τραγούδια ποὺ ξεκουφαίνουν τὴ γειτονιά !

Νικολέτα. Ἡ κυρία μιλεῖ πολὺ σωστά. Δὲν μπορῶ πιὰ νὰ κρατήσω πάστρα στὸ νοικοκυριό σας μ' αὐτὸ τὸ σωρὸ ποὺ κουβαλᾶτε στὸ σπίτι σας. Τὰ ποδάρια τους μαζεύουν ὅλη τὴ λάσπη, ἀπ' ὅλους τοὺς δρόμους καὶ τὴ φέρνουν ἐδῶ. Ἡ δυστυχισμένη ἡ Φραγκίσκα ἀφανίστηκε στὸ νὰ τρίβῃ τὰ πατώματα, ποὺ τὰ καταλασπώνουν κάθε μέρα οἱ βρωμοδάσκαλοι σας.

Ζουρνταίν. Ἔ, Νικολέτα, Νικολέτα, σὰν πολὺ ἀκονισμένη, εἶναι ἡ γλῶσσά σου !

Κα Ζουρνταίν. Ἐχει δίκιο ἡ Νικολέτα τὸ μυαλό της εἶναι καλύτερο ἀπὸ τὸ δικό σου. Ἡθελα νὰ ἥξερα τί σοῦ χρειάζεται ὁ χοροθειδάσκαλος στὴν ἡλικία ποὺ βρίσκεσαι.

Νικολέτα. Κι αύτὸς ὁ κρεμανταλᾶς ὁ δάσκαλος τοῦ σπαθιοῦ, ποὺ βροντάει τὰ πόδια του σὰ νὰ θέλῃ νὰ γκρεμίσῃ τὸ σπίτι καὶ νὰ μᾶς ξεχαρβαλώσῃ ὅλα τὰ τζάμια τῆς σάλας.

Ζουρνταίν. Σιωπή ! Δούλα μου καὶ γυναικά μου !

Κα Ζουρνταίν. Μήπως θέλεις νὰ μάθης χωρό, γιὰ νὰ χορεύης στὰ γεράματά σου, ὅταν θάναι πιασμένα τὰ πόδια σου ;

Νικολέτα. Μήπως θέλετε νὰ σκοτώσετε κανένα ;

Ζουρνταίν. Σιωπή ! σᾶς εἶπα. Είσθε ἀμόρφωτες καὶ ἡ

μία καὶ ἡ ἄλλη καὶ δὲν μπορεῖτε νὰ καταλάβετε πόσο κερδίζει ἔνας ἀνθρωπός μ' αὐτά.

Κα Ζουρνταίν. Θά 'κανες καλύτερα, ὅν φρόντιζες νὰ παντρέψῃς τὴν κόρη σου, ποὺ περνάει δλοένα ἥ ἡλικία της.

Ζουρνταίν. Θὰ φροντίσω νὰ παντρέψω τὴν κόρη μου, ὅταν θὰ βρεθῇ ὁ κατάλληλος γαμπρὸς γι' αὐτὴν. Τώρα φροντίζω νὰ μάθω τὰ ὠραῖα πράγματα.

Νικολέτα. Μοῦ εἶπε ἀκόμα, κυρία, πὼς πῆρε σήμερα κι ἔνα δάσκαλο τῆς φιλοσοφίας.

Ζουρνταίν. Μάλιστα. Θέλω ν' ἀποκτήσω πνεῦμα καὶ νὰ ξέρω νὰ μιλῶ καὶ νὰ συζητῶ μὲ σοφοὺς ἀνθρώπους.

Κα Ζουρνταίν. Μήπως λογαριάζῃς στὴν ἡλικία σου νὰ πᾶς σχολεῖο καὶ νὰ σοῦ τὶς βρέχῃ μὲ τὴ ρήγα ὁ δάσκαλος ;

Ζουρνταίν. Γιατὶ ὅχι...

Νικολέτα. "Ω, ναί· ἡ ρήγα θὰ σᾶς ἴσιωσῃ τὰ στραβὰ πόδια σας.

Ζουρνταίν. Καὶ βέβαια.

Κα Ζουρνταίν. "Ολα αὐτὰ εἶναι πολὺ χρήσιμα, γιὰ νὰ διοικήσης τὸ σπίτι σου !

Ζουρνταίν. 'Ωρισμένως. Μιλεῖτε κι οἱ δυό σας σὰν ἀγράμματες καὶ ντρέπομαι γιὰ λογαριασμὸ σας. (Στὴν κυρία Ζουρνταίν). 'Εσύ, παραδείγματος χάριν, ξέρεις τί εἶναι αὐτὰ ποὺ λές ;

Κα Ζουρνταίν. Ναί, ξέρω πὼς αὐτὰ ποὺ λέω εἶναι πολὺ σωστὰ καὶ πὼς θὰ ἔκανες πολὺ καλά ν' ἀλλάξῃς ζωή.

Ζουρνταίν. Δὲ σοῦ λέω γι' αὐτό. Σ' ἐρωτῶ τί εἶναι τὰ λόγια ποὺ λέσι αὐτὴ τὴ στιγμή.

Κα Ζουρνταίν. Εἶναι λόγια γνωστικά, ἐνῷ ἡ ζωὴ ποὺ κάνεις δὲν εἶναι καθόλου γνωστική.

Ζουρνταίν. Δὲ σοῦ μιλῶ γι' αὐτό, σοῦ λέω. Σ' ἐρωτῶ, αὐτὰ ποὺ μιλῶ μαζί σου, αὐτὰ ποὺ λέω τώρα τί εἶναι ;

Κα Ζουρνταίν. Κολοκύθια !

Ζουρνταίν. "Οχι, δὲν εἶναι κολοκύθια αὐτὰ ποὺ λέμε οἱ δυό μας, ἡ δμιλία ποὺ κάνομε αὐτὴ τὴ στιγμή.

Κα Ζουρνταίν. "Ε !

Ζουρνταίν. Πῶς τὴ λένε τὴν ὄμιλία αὐτὴ ποὺ κάνομε ;

Κα Ζουρνταίν. "Ἄσ τὴ λένε ὅπως θέλουν.

Ζουρνταίν. Τὴ λένε πεζὸν λόγον, ἀμαθεστάτη.
Κα Ζουρνταίν. Πεζὸν λόγον;

Ζουρνταίν. Ναι, πεζὸν λόγον! "Ο, τι εἶναι πεζὸν δὲν εἰναι στίχοι καὶ ὅ, τι εἶναι στίχοι δὲν εἶναι πεζόν." Ε! Νά τι εἶναι νὰ σπουδάζῃ κανείς (Στή Νικολέτα). Καὶ σὺ ξέρεις τί πρέπει νὰ κάνης γιὰ νὰ πῆς ο;

Νικολέτα. Πῶς;

Ζουρνταίν. Ναι, τι κάνεις, ὅταν λέσ ο;

Νικολέτα. Τί λέτε, καλὲ κύριε;

Ζουρνταίν. Γιὰ πὲς ο νὰ δῆς.

Νικολέτα. ο.

Ζουρνταίν. Τι κάνεις;

Νικολέτα. Λέω ο.

Ζουρνταίν. Ναι, μὰ ὅταν λέσ ο, τι κάνεις;

Νικολέτα. Κάνω αὐτὸ ποὺ μοῦ εἴπατε.

Ζουρνταίν. "Ω, τι φρίκη, ὅταν ἔχῃ κανείς νὰ κάνῃ μὲ ἄγραφμάτους! Ανοίγεις τὰς σιαγόνας (έκτελεī...) καὶ πλησιάζεις τὰς δύο γυνίας τῶν χειλέων, ο, βλέπεις; Διαφορετικὰ θὰ κάνης, ἂν ἔλεγες ι, καὶ ἔνα δά, δά καὶ ἔνα φά, φά.

Κα Ζουρνταίν. Τι κουταμάρες εἶν' αὔτες;

Νικολέτα. Τι βγαίνει ἀπ' ὅλα αὐτά;

Ζουρνταίν. Μοῦ ἔρχεται νὰ σκάσω, ὅταν βλέπω ἀμόρφωτες γυναῖκες. Τι καταλαβαίνουν ἀπὸ φιλοσοφία!

Κα Ζουρνταίν. Θὰ ἔκανες καλύτερα νὰ τοὺς ζεκούμπιζες ἀπὸ ἐδῶ μέσα ὅδους αὐτοὺς τοὺς κυρίους μὲ τὶς μωρολογίες των.

Νικολέτα. Καὶ πρὸ πάντων ἐκείνον τὸν κρεμανταλᾶ, τὸ δάσκαλο τοῦ σπαθιοῦ, ποὺ μοῦ γεμίζει σκόνη δόλο τὸ σπίτι.

Ζουρνταίν. "Ε, αὐτὸς ὁ καθηγητὴς τῆς ξιφομαχίας σοῦ στέκεται, βλέπω, στὸ στομάχι! Θὰ σὲ κάνω νὰ καταλάβῃς ἀμέσως πόσο ἀνόητη εἶσαι. (Παίρνει δύο ξίφη καὶ δίνει τὸ ἔνα στή Νικολέτα). Κράτησέ το. Κίνησις ἀπατηλή! Ή γραμμὴ τοῦ σώματος ἵση. "Οταν σπαθίζῃς τὴν τετάρτη, δὲν ἔχεις παρὰ νὰ κάνης ἔτσι, καὶ ὅταν σπαθίζῃς τὴν τρίτη, δὲν ἔχεις παρὰ νὰ κάνης ἔτσι. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ποτὲ δὲν θὰ σκοτωθῆς. Δὲν εἶναι ώραϊο πρᾶγμα νὰ εἶναι κανεὶς ἀσφαλής, ὅταν μονομαχῇ μὲ κάποιον;"

Νικολέτα. Γιὰ νὰ δοῦμε. (Τοῦ δίνει μερικὲς σπαθιές).

Ζουρνταίν. Στάσου, στάσου! "Ωχ! Πιὸ σιγά. 'Ανόητη,
τί βαρᾶς ἔτσι;

Νικολέτα. Δὲ μοῦπατε νὰ σᾶς σπαθίσω;

Ζουρνταίν. Ναι, μὰ μὲ σπαθίζεις μὲ τὴν τρίτη, πρὶν μὲ
σπαθίσῃς μὲ τὴν τετάρτη, καὶ δὲν περιμένεις νὰ προφυλαχθῶ.

Κα Ζουρνταίν. Εἶσαι τρελλός, ἀντρά μου, μ' ὅλες αὐτὲς
τὶς φαντασιοπλήξιες σου. Καὶ ἡ τρέλλα αὐτὴ σου ἥρθε, ἀφότου σου
πέρασε ἀπ' τὸ μυαλὸ νὰ συναναστραφῆς μὲ τὴν ἀριστοκρατία.

(Μετάφρασις Ι. Πολέμη)

ΤΟ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΟ

Τούρκοι διαβῆκαν. Χαλασμός, θάνατος πέρα ως πέρα.

'Η Χίο, τ' ὅμορφο νησί, μαύρη ἀπομένει ξέρα,

μὲ τὰ κρασιά, μὲ τὰ δεντρά,

τ' ἀρχοντονήσι, ποὺ βουνά καὶ σπίτια καὶ λαγκάδια

καὶ στὸ χορὸ τὶς λυγερές καμμιὰ φορὰ τὰ βράδια

καθρέφτιζε μὲς στὰ νερά.

'Ερμιὰ παντοῦ. Μὰ κοίταξε κι ἀπάνω ἐκεῖ στὸ βρόχο,

στοῦ κάστρου τὰ χαλάσματα κάποιο παιδί μονάχο

κάθεται, σκύβει θλιβερὰ

τὸ κεφαλάκι, στήριγμα καὶ σκέπτη τοῦ ἀπομένει

μόνο μιὰν ἀσπρη ἀγράμπελη σὰν τοῦτο ξεχασμένη.

μὲς στὴν ἀφάνταστη φθορά.

—Φτωχὸ παιδί, ποὺ κάθεσαι ξυπόλυτο στὶς ράχες,
γιὰ νὰ μήν κλαῖς λυπητερά, τί ἥθελες τάχα νᾶχες,
γιὰ νὰ τὰ ἰδῶ τὰ θαλασσιά
ματάκια σου ν' ἀστράψουνε, νὰ ξαστερώσουν πάλι
καὶ νὰ σηκώσῃς χαρωπά σὰν πρῶτα τὸ κεφάλι
μὲ τὰ μαλλάκια τὰ χρυσᾶ ;

Τί θέλεις, ἄτυχο παιδί, τί θέλεις νὰ σοῦ δώσω,
γιὰ νὰ τὰ πλέξης ξένοιαστα, γιὰ νὰ τὰ καμαρώσω
ριχτὰ στοὺς ὄμους σου πλατιά
μαλλάκια, ποὺ τοῦ ψαλιδιοῦ δὲν τά 'χει ἀγγίζει ή κόψι
καὶ σκόρπια στὴ δροσάτη σου τριγύρο γέρνουν ὄψι
καὶ σὰν τὴν κλαίουσαν ἵτιά ;

Σὰν τί μποροῦσε νὰ σοῦ διώξῃ τάχα τὸ μαράζι ;
Μήπως τὸ κρίνο ἀπ' τὸ Ἰράν* ποὺ τοῦ ματιοῦ σου μοιάζει,
μήν ὁ καρπὸς ἀπ' τὸ δεντρί,
ποὺ μὲς στὴ μουσουλμανικὴ παράδεισο φυτρώνει
κι ἐν ἄλογο, χρόνια ἑκατὸ κι ἀν πηλαλάῃ, δὲ σώνει
μὲς ἀπ' τὸν ἵσκιο του νὰ βγῆ ;

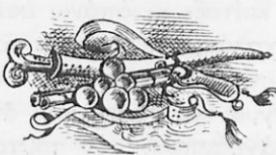
Μήν τὸ πουλί, ποὺ κελατηδάει στὸ δάσος νύχτα μέρα
καὶ μὲ τὴ γλύκα του περνάει καὶ ντέφι καὶ φλογέρα ;

Τί θὲς κι ἀπ' ὅλα τ' ἀγαθὰ
τοῦτα, πές ! Τ' ἄνθος, τὸν καρπό ; θὲς τὸ πουλί ;
—Διαβάτη,

μοῦ κράζει τὸ Ἐλληνόπουλο μὲ τὸ γαλάζιο μάτι :

Βόλια, μπαρούτι, θέλω, νά !

(Μετάφρασις Κ. Παλαμᾶ) Βίκτωρ Οὐγκό «Ξανατονισμένη μουσική»

ΣΤΡΟΦΕΣ

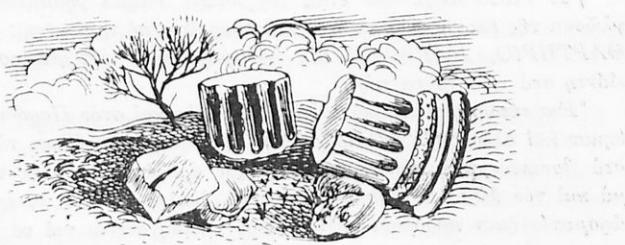
Ως άέρινε λαμπρὲ ούρανέ, φωτοπλημμυρισμένε,
κύκλε καθάριε πέρα ἐκεῖ τῶν κόλπων τῶν ἀστραφτερῶν,
ἀκίνητε καπνὲ ἀπὸ πάνου ἀπ’ τὴν πλεγμένη στέγη,
ῶ μαῦρα κυπαρίσσια, μὲς στὸ γαλανὸ τῶν οὐρανῶν.

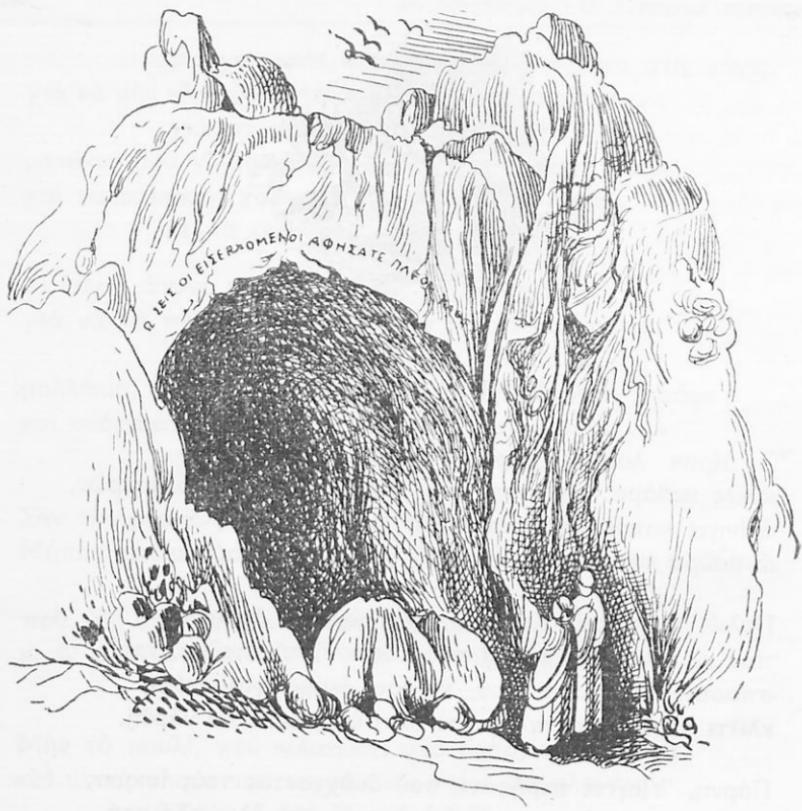
Παλιές ἔλιες τοῦ Κηφισοῦ, φυλλώματα ἄρμονίας,
ποὺ μὲ τὸν ἄνεμο περνᾶ τοῦ Σοφοκλῆ τὸ πνεῦμα, ναοί,
σπασμένα μάρμαρα πού, κι ὅσο ἀκόμα φαγωμένα,
κλεῖτε σὲ κάθε σας πληγὴ κι ὅ, τι ύψηλὸ μέλλει νάρθη.

Πάρνη, ‘Υμηττὲ περήφανε, ποὺ διώχνοντας τοὺς ἵσκους
ήμέρα ἀκόμα ἀντιφεγγᾶ ἡ πλαγιά σας ὅλη φλογερή,
βουνὰ καὶ δέντρα, ξέφωτα, ἀκρογιάλια ώραῖα, συντρίμμια,
ξαναβλέποντάς σας πῶς, πῶς σᾶς ἀγάπησα πολύ !

(Μετάφρασις M. Μαλακάση)

Zāv Μωρεάς «Στροφές»

Κ Ο Λ Α Σ Ι

ΑΣΜΑ ΛΔ' (340)

Γ' Η «Θεία Κωμῳδία» είναι ἔνα μακρό ποίημα γραμμένο στή δημοτική γλώσσα τῆς ἐποχῆς τοῦ ποιητοῦ καὶ διαιρεῖται σὲ τρία μέρη : ΚΟΛΑΣΙ, ΚΑΘΑΡΤΗΡΙΟ, ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ. 'Αραφέρεται σ' ἔνα φανταστικό ταξίδι τοῦ Δάντη στὰ τρία τοῦτα μέρη.

"Ἐγα τέτοιο φανταστικὸ ταξίδι στὸν "Ἄδη καὶ στὸν Παράδεισο πραγματεύθηκαν καὶ ἄλλοι πρὸν ἀπὸ τὸ Δάντη. Ὁ "Ομηρος κατέβασε τὸν Ὀδυσσέα τὸν στὰ βασίλεια τῶν σκιῶν—ψυχῶν—καὶ ὁ Βιργίλιος ὅμοια τὸν Αἰνείᾳ τον μὰ καὶ τὸν Μεσαίωνα ἄγοι, ἀσκητές, ἐπίκλησιαστικοὶ πατέρες, ἱεροκήρυκες ὡφαματίστηκαν παρόμοια ταξίδια, ποὺ τὰ διηροῦνται γιὰ νὰ τρομάξουν τοὺς χριστιανὸν μὲ τὰ μαρτύρια τῆς Κολάσεως, ὥστε νὰ ἐπιθυμήσουν τὸν Παράδεισο. Ὁ Δάντης ὅμως στὴ «Θεία Κωμῳδία» τον σὲ ὑψηλὴ ποιητικὴ μορφὴ

μᾶς ἔξωτάνεψε τοὺς ὁραματισμοὺς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἔδωσε παναθρόπινο ἡθικὸν νόημα.

Ἡ «Θεία Κωμῳδία» εἶναι, ὅπως ἴσχυρίζεται ὁ ποιητής, ἔνα ἀληθινό ταξίδι, ποὺ ἔκαμε ὁ Ἰδιος «μὲ τὸ σῶμά του ὀλόκληρο» στὸν ἄλλο κόσμο : στὴν Κόλασι, τὸ Καθαρτήριο (τὸν Καθολικὸν) καὶ τὸν Παράδεισο. Εἶναι τέτοιες οἱ λεπτομέρειες τοῦ ταξιδιοῦ αὐτοῦ σὲ τόπους, ὡρες, δρομολόγια κλπ. ποὺ ὁ ἀναγνώστης ξεχνᾷ πώς τοῦτο εἶναι ὁραμα φανταστικὸν καὶ παρασύρεται νὰ πιστέψῃ πώς βλέπει κάτι τι πραγματικό.

1. Αι γραμματικός.

Στὴν ἀκμὴ τῆς ἡλικίας, 35 χρόνων, ὁ Δάρτης ἔχει παραπλανηθῆ σ' ἔνα δάσος. Μάταια προσπαθεῖ νὰ βρῇ τὸ δρόμο τῆς ἔξόδου ἀπὸ κεῖ μὰ δταν γὰρ μὰ στιγμὴν γομῆει πὼς τὸν βρῆκε, νὰ μπροστά τον τρία θηρία — λεοπάρδαλι, λεοντάρι, λύκαρα — τοῦ κόβον τὸ δρόμο καὶ τὸν γνωίζον πρὸς τὰ πίσω. Καὶ ἐνῷ τομαγμένος καὶ ἀπελπισμένος στριφογνωίζει ἔδω κι ἔκει ὁ ποιητής, παροντασάζεται μὰ σκιά, ὁ φυσισμένος Λατίνος ποιητής Βιολίγιος, ποὺ τὸν ἐνθαρρύνει ἐποσχόμενος σ' αὐτὸν νὰ τὸν διδημήσῃ, ἀν τὸν ἀκολονθήσῃ, στὸ σωστὸ δρόμο γὰρ νὰ σωθῇ. Μὲ ὄδηγὸν τύχα πολύτιμο, τὸ δοξασμένο ὄχατο ποιητή, κατεβαίνει στὸν "Άδη («Κόλασι»).

Τὸ ταξίδι γιὰ τὴν Κόλασι ἀρχίζει τὴν Μεγάλην Ηαρασκενὴ τοῦ 1300, 8 τοῦ 'Απρίλη. Οἱ δύο ποιητὲς βιθίζονται στὴ γῆ καὶ φθάνουν στὸν "Άδη, ποὺ βρίσκεται κάτιο ἀπὸ τὴν Ιερουσαλήμ καὶ ἔχει σχῆμα ἀγαποδογνωμισμένον κώνου — μὲ τὴν κορυφὴ κάτω. "Οσο κατεβαίνονταν μέσα στὸν κώνο οἱ κύκλοι του, ποὺ εἶναι 9, φυσικὰ στερεόνυν, καταλίγοντας στὴν κορυφὴ του ποὺ στέκεται στὸ κέντρο τῆς γῆς, ὅπου ἔχει τὴν ἔδρα τον ὁ Ἐωσφόρος. Σὲ κάθε κύκλο κολάζονται καὶ ὄχισμένες κατηγορίες ἀμαρτίας· οἱ πιὸ βαρειὲς ὅλο καὶ πιὸ βαθύτερα.

'Απὸ τὸν "Άδη ἔξακολονθοῦν πρὸς τὰ μέσα τὸ δρόμο καὶ βγαίνουν στὸ ἀντίθετο (νότιο) ἡμισφαίριο στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, σὲ φῶς πιά. Τοῦτο τὸ ἡμισφαίριο εἶναι δῦλο θάλασσα μὲ ἔνα μέρον γησί, ποὺ στὴ μέση τον ὑφίνεται τὸ ὄψηλότερο βυνό τῆς γῆς, ὅπου εἶναι τὸ Καθαρτήριο. Τὸ σχῆμα τοῦ βυνοῦ εἶναι καὶ ἔδω κώνος, διαιρεμένος σὲ 7 κύκλους, καὶ στὸν καθένα μετανοιῶνον ὄφισμένες κατηγορίες ἀνθρώπων, ἀνάλογα μὲ τὴν ἀμαρτία του, ποὺ πάντα αἵτια ἔχει κάποια παραστρατημένη ἀγάπη. Στὸν ἔβδομο κύκλο, στὴν κορυφὴ τοῦ βυνοῦ βρίσκεται ἡ Ἐδέμ, ὁ ἐπίγειος Παράδεισος, ὅπου εἶναι ὁ 'Άδημ καὶ ἡ Ἔνα.

Τώρα ὁ Βιολίλιος παραχωρεῖ τὴν θέσιν του στὴν Βεατρίκη, Φλωρεττινὴ κόρη ποὺ πέθανε νεύτατη, πρὸς τὴν δύοια ὁ Δάρτης ἔτρεψε φλογερὸν ἔφωτα μυστικὸν ἀπὸ παιδί. Ἡ Βεατρίκη, ἀφοῦ τὸν ἔξωτην, μετανοιωμένο ἀπὸ κάθε γῆτο, τὸν ἀνεβάζει στὸν πραγματικὸ Παράδεισο ποὺ τὸν ἀποτελοῦν 9 οὐρανοί. Σὲ καθένα ἀπὸ τοὺς ἔπτα ποώτους βρίσκονται ψυχὲς ἀνθρώπων ἐναρέτων κατὰ κατηγορίας, ἀνάλογα μὲ τὴν ἀρετή των. Στὸν ὅγδοο ἡ κυνηγὸν βρίσκονται τὰ

Χερούβειμ και Σεραφείμ κι ἀπάνω ἀπ' ὅλους είναι ὁ Ἔμπνεος Οὐρανὸς ἀκίνητος σὲ σχῆμα φόδου, ὃπου κατοικοῦν οἱ τελείως λυτρωμένες ψυχές. Καὶ πάνω ἀπ' ὅλους, δὲ Θεός. "Οταν φθάνοντ, Βεατρίκη και Δάντης, στὸν Ἔμπνεο Οὐρανό, η Βεατρίκη παίρνει θέσι στὸ αἰώνιο φόδο και παραδίδει τὸν ποιητὴ στὸν Ἀγιο Βεργάραδο. Ὁ Ἀγιος προσεύχεται στὴν Παναγία νὰ πάρῃ στὴν προστασία της τὸ Δάντη. Ὁ ποιητὴς βιθίζεται σὲ ἔκστασι ἐνατείλοντας τὸ μυστήριο τῆς Ἀγίας Τριάδος, μὰ μιὰ ἀστραπὴ φωτίζει τὸ νῦν τον και καταλαβαίνει πώς ἔσμιξε η θεία μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύσι. Τούτη τῇ στιγμῇ τελειώνει τὸ δράμα.

2. Διάγραμμα ἐσωτερικὸ (ἢ θείο).

Στὴ «Θεία Κομψίδα» είναι συμπεννωμένη ὅλη ἡ φιλοσοφία τοῦ Μεσαιώνα, πολιτικὴ και ἱθική. Ἡ ἱθικὴ ἀλληγορία τῆς είναι φανερή. Ὁ ἀνθρωπος, ὅταν χάνῃ τὸν ἴσιο δόρμο τοῦ Θεοῦ, χάνεται στὸ δάσος τῆς ἀμαρτίας ποὺ τὸ κυβερνοῦν τὰ θηρία: λεοπάρδαλι — φιληδονία, λεοντάρι — ἀλαζονεία, λύκαινα — φιλαγνορία, ὅλες οἱ ἀνθρώπινες δύμες και ἀδναμίες. Ὁ Θεός δῆμος σὰν πολυένσπλαχνος τὸν λυπεῖται και δὲν τὸν ἀφήνει νὰ ζαθῇ στέλνοντάς τον πολύτιμο σύντροφο και ὁδηγὸ τὸ λογικό (Βιογίλιος), γιὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ λυτρωθῇ. Τούτο — τὸ λογικό — φωτίζει τὸν ἀνθρωπο νὰ ἰδῃ πόσο φοβερός είναι ὁ δρόμος τῆς ἀμαρτίας και τί βασανιστήρια περιμένοντ τὸν ἀμαρτωλὸ (περιήγηση Βιογιλίου και Λάντη στὴν Κόλασι). Τὸ ἴδιο — τὸ λογικό — ὁδηγεῖ ἔπειτα τὸν ἀνθρωπο στὸ δόρμο τῆς μετανοίας και τοῦ ἔξαγνησμοῦ (Ἀράβασι και περιήγηση στὸ Καθαρτήριο).

Ἐπειδὴ δῆμος τὸ ἀνθρώπινο λογικό, δὲν ἔχει τὴ δύναμι νὰ προχωρήσῃ πέρα ἀπὸ τὰ αἰσθητά, ὁ Βιογίλιος — τὸ λογικό — παραχωρεῖ τὴ θέσι τον σὲ ἀντέτερη δύναμι, τὴ θεία Χάρι (Βεατρίκη), ποὺ μόνον αἰτή μπορεῖ ν' ἀνεβάσῃ τὸν ἀνθρωπο ὡς τὸν οὐρανό, γιὰ νὰ αἰσθανθῇ τὴ μακαριώτητα τῶν ἐναρέτων. Μὰ και ἡ Βεατρίκη — η θεία Χάρι — παραχωρεῖ τῷδε τὴ θέσι της στὸν δραματισμὸ ("Ἀγιος Βεργάραδος"), στὴν τέλεια ἀφοσίωσι και ἔνωσι τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ Θεό.

Ο Δάντης στὴ «Θεία Κομψίδα» τὸν ἀναπτύσσει τὴ φιλοσοφία τῆς κοσμοθεωρίας του ἀπὸ τὴν ἄγνοια και τὸ σκοτάδι τῆς ἀμαρτίας δὲ ἀνθρωπος, ἀκολονθῶντας τὸ λογικό και θυσιάζοντας κάθε ὑλικὸ και ἀνθρώπινο, ἀντοναθαίρεται, αὐτολυτρώνεται, ἔως ὅτου, βοηθημένος και φωτισμένος ἀπὸ τὴ θεία δύναμι και Χάρι πρὸς τὴν δύναμι είναι ἀφωνιμένος και πρὸς τὴν δύναμι πλησιάζει καθαριμένος, ἀνέλθῃ ἔως τὸ τέλειο φῶς, τὸ Θεό.

3. Τὸ ἀπόσπασμα μας ἀναφέρεται στὸν ἔνατο κύκλο τῆς Κολάσεως, ποὺ είναι μιὰ παγωμένη λίμνη ὃπου κολάζονται οἱ προδότες, γιατὶ αὐτοὺς δὲ ποιητὴς θεωρεῖ ὡς μεγαλύτερονς ἐνόχους. Η τιμωρία τους γίνεται σὲ 4 διάφορους λάκκους, ποὺ στὸν καθένα δίνει και ἀπὸ ἓνα ξεχωριστὸ ὄνομα. Στὸν πρῶτο βρίσκονται

ὅσοι πρόδωσαν συγγενεῖς καὶ τὸν ὄνομάζει «Καΐνα» ἀπὸ τὸν ἀδελφοκότονο
Καΐν τὸ δεύτερο παιδεύονται ὅσοι πρόδωσαν τὴν πατρίδα καὶ τὸν ὄνομάζει
«Ἀντηρόδα» ἀπὸ τὸν Ἀντήροα, Τρωαδίτη ήρωα, ποὺ πρόδωσε στοὺς⁵ Ελλη-
νες τὸ Παλλάδιο, καλόντας τους σημεῖο μὲν φαράρι καὶ ἀνοίγοντας τὸ δούρειο
ἶππο γιὰ τὰ βγῦντα στὸν τρίτο, ποὺ τὸν ὄνομάζει «Πτολεμαία» ἀπὸ τὸ βασιλιᾶ
τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίο ποὺ σκότωσε τὸ φίλο του, τὸν ὄνομαστὸ Πομπήϊο,
κολάζονται ὅσοι πρόδωσαν φίλους⁶ καὶ στὸν τέταρτο ποὺ ὄνομάζει «Ιον-
δαία» ἀπὸ τὸν Ιούδα ποὺ πρόδωσε τὸν Χριστό, βασανίζονται ὅσοι πρόδωσαν
τὸν εὐεργέτη τους.

'Απὸ τὸν ἔνατο αὐτὸν κύκλῳ παραθέτομε τὸ ἀναφερόμενο στὸν δ'⁷ λάκκο,
ποὺ κολάζονται οἱ προδότες τοῦ εὐεργέτη τους. 'Ο Εωσφόρος στὸ βυθὸ τοῦ
"Ἄδη, βυθισμένος καὶ ὁ ἴδιος γιὰ τιμωρίᾳ του ὁ μισός — ἀπὸ τὴν μέση καὶ κά-
τω — στοὺς πάγοντας τῆς λίμνης, βασανίζει τὸν Ιούδα, προδότη τοῦ εὐεργέτη
καὶ διδασκάλου του Χριστοῦ, καὶ τὸ Βροῦτο καὶ Κάσσιο ποὺ δολοφόνησαν
τὸν εὐεργέτη τους Ιούλιο Καίσαραν.

1. «Τὰ φλάμπουρα⁸* σ' ἐμᾶς τοῦ βασιλιᾶ προβαίνουν
τῆς Κόλασης, καὶ στρέψει καταμπρὸς τὰ μάτια
νὰ δῆσ», δ' δάσκαλος μοῦ εἶπε, «ἄν τὸν ξανοίγης».
Καταπῶς, ὅταν πνέῃ μιὰ πυκνὴ κατάχνια
5. ἡ ὅταν νύχτα τὸ ήμισφαίριο μας πλακώνη,
βλέπεις μύλο μακριὰ π' ὁ ἀνεμος γυρίζει,
τέτοια κι ἐμὲ νὰ βλέπω μηχανὴ μοῦ ἐφάνη·
γιὰ τὴν πνοή⁹* κατόπι έμοιύλωσ' ἀποπίσω
τοῦ ἀρχηγοῦ μου, τὶ ὀλλοῦ νὰ φυλαχτῶ δὲν εἶχα.
10. "Ημουν πλιά, καὶ μὲ φόβο βάνω τὸ μέτρο,
ἐκεῖ ποὺ οἱ σκιὲς ἥταν σκεπασμένες ὅλες
καὶ σὰν ἄχυρο μέσα σὲ γυαλὶ φαινόνταν.
"Άλλες στέκονται δίπλα, ὄλλες ὄλόρθες στέκουν,
ποιὰ μὲ τὴν κεφαλὴ καὶ ποιὰ μὲ τὶς πατοῦσες,
15. ποιὰ σὰν τόξο γυρνᾶ μὲ πρόσωπο στὰ πτόδια.
"Οταν ἔμαστε τόσο παρεμπρὸς φθασμένοι,
ώστε στὸ δάσκαλό μου νὰ μοῦ δείξῃ ἐφάνη¹⁰*
τὸ πλάσμα, ποὺ μιὰ μεριὰ τόσο ἐστάθη ὡραῖο,
ἔτραβήχθη ἀπ' ἐμπτρός μου, μ' ἔκαμε νὰ μείνω,
20. καὶ «'Ιδού», μοῦπτε, «τοῦ Ἄδη ὁ ἄρχος, κι ἰδοὺ ὁ τόπος
ὅπου πρέπεται σὺ ν' ἀρματωθῆς μὲ θάρρος».
Πῶς ἐπάγωσα τότε καὶ ἡ φωνὴ μου ἐπιάσθη

- μὴ μ' ἐρωτήσῃς, ἀναγνώστη· δὲν τὸ γράφω,
γιατὶ κάθε μου λόγος ἥθελ' εἶναι λίγος.
25. Δὲν ἀπέθαν' ἀλλὰ καὶ ζωντανὸς δὲν ἔμουν.
μόνος σου τώρα σκέψου, δὲν ἔχης λίγο πνεῦμα,
τί ἔγινα ἐγὼ δίχως ἀπ' τὰ δυὸ κανένα.
‘Ο βασιλέας τοῦ θλιμμένου βασιλείου
ἀπ' τὴ μέση τοῦ στήθους ἔβγαινε ἀπ' τὸν πάγο·
30. μ' ἔνα γίγαντα ἐγὼ πιὸ σύμμετρος θὲ νά μουν
παρὰ ποὺ οἱ γίγαντες μὲ τοὺς βραχίονές *τους,
καὶ νόησε ἀπὸ τοῦτο πόσο θᾶναι τ' ὅλο,
ποὺ μὲ τόσο μεγάλα μέρη συμμετριέται.
‘Αν ὅπ' ἄσημος τώρα, τόσο ἐστάθη ώραῖος,
35. καὶ στὸν Πλάστη του ἐνάντια ἐσήκωσε τὰ μάτια,
σωστό ‘ναι νά ρχεται ἀπ' αὐτὸν καὶ κάθε πένθος.
‘Ω, καὶ πόσο σ' ἐμένα μέγα θαῦμα ἐφάνη,
στὴν κεφαλή του τρία προσώπατα* σὰν εἰδα !
Κι ἥταν τὸ ἔνα ἐμπρὸς καὶ κόκκινο στὸ χρῶμα
40. καὶ τ' ἄλλα ἥταν δύο, ποσμιγαν μὲ τοῦτο
καθαυτὸ μὲς στὴ μέση καθεμιᾶς του πλάτης,
κι ἐσμίγονταν ἀντάμα στοῦ λειριοῦ τὸν τόπο
καὶ τὸ δεξὶ σὰν ἀσπρο ἡ κίτρινο ἐφαινόταν
καὶ τὸ ζερβί ‘ταν τέτοιο νὰ τὸ βλέπης, ὅπως
45. αὐτοὶ ποὺ ρχονται ἀπ' ὅπου κατεβαίνει ὁ Νεῖλος.
Φτεροῦγες* δυὸ ἀποκάτου ἀπ' τὸ καθένα ἔβγαιναν
τρανές ὄσο πουλιοῦ τόσο μεγάλους ἐπρέπταν·
πανιὰ δὲν εἰδα ἐγὼ ποτὲ τόσο μεγάλα.
Φτερὰ δὲν είχαν, ἀλλὰ σ' ὅλα νυχτερίδας
50. φτεροῦγες ἔμοιαζαν, καὶ τότε τές ἐσειοῦσε
δυνατά, ποὺ ἀπ' αὐτὸν τρεῖς ἄνεμοι ἐκινοῦσαν.
Γι' αὐτὸ κι ὁ Κωκυτὸς* ἐκαταπάγων ὅλος·
ἐκλαιγε μ' ἔξι μάτια κι ἀπὸ τρία πηγούνια
τοῦ στάλαζε μ' ἀφρὸν αἵματηρὸ τὸ κλάμμα.
55. ‘Εσπαζε μὲ τὰ δόντια σὲ καθένα στόμα
ἔνον ἀμαρτωλὸ σὰ μὲ κοπανιστήρι,
ώστ' ἔκανε τρεῖς νᾶναι πονεμένοι τόσο.
Στὸν πρῶτο τίποτε τὸ δάγκαμα δὲν ἥταν

στὸ γρατσούνισμα ἐμπρός, τὶ κάθε τόσο ἡ ράχι

60. ὅλη ἡ κατάγυμνη τοῦ ἀπόμενε ἀπ' τὸ δέρμα.

«Ἄυτὸς ποὺ πιὸ σκληρὰ παιδεύετ' ἔκει πάνου»,

εἴπε ὁ δάσκαλος, «εἴναι οἱ Ἰούδας οἱ Ἰσκαριώτης»

ποὺ ἡ κεφαλή του εἰν' μέσα κι ἔξω σεῖ τὰ πόδια.

'Ἀπ' τοὺς δυὸς ἄλλους πῆχουν τὸ κεφάλι!* κάτου

65. κρεμαστὸς ἀπ' τὸ μαῦρο πρόσωπο εἰν' ὁ Βροῦτος·

κοίτα πῶς στρίφεται καὶ μίλημα δὲ βγάζει·

κι ὁ ἄλλος εἴναι ὁ Κάσσιος* μὲ χοντρὰ τὰ μέλη.

'Αλλὰ ξαναπροβάλλῃ ἡ νύχτα, κι εἰν' ὥρα*

69. νὰ πᾶμε· τίποτε νὰ ἴδοιμε δὲ μᾶς μένει. . .

(Μετάφρασις Γ. Καλοσγούρον) Λάρτης Αλιγκέρης «Θεία Κωμῳδία - Κόλασι»

ΕΚ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Η ΑΦΙΞΙΣ

. . . Τὸ ἀτμόπλοιον ἔμενε πάντοτε ἀκίνητον μεταξὺ τῆς Χρυσουπόλεως καὶ τοῦ Σεραγίου. Ἡ ὄμιχλη ἀπέκρυψε τῷ ὄντι ἀκόμη τὸν ἐπέκεινα τοῦ Σκουτάρεως Βόσπορον καὶ ὅλον τὸν Γαλατᾶν καὶ τὸ Πέραν, ἀτινα ἔκειντο ἐνώπιον ἡμῶν. Ἐγγύθεν ἡμῶν παρέπλεον λέμβοι, μικρὰ ἀτμόπλοια καὶ ίστιοφόρα, ἀλλ' οὐδεὶς τὰ ἔβλεπεν. "Ολων οἱ ὄφθαλμοι ἡσαν προσηλωμένοι ἐπὶ τοῦ φαιοῦ πέπλου, ὅστις κατεκάλυπτε τὴν εὐρωπαϊκὴν πόλιν. Ἐσκίρτων ἐξ ἡδονῆς ἄμα καὶ ἐξ ἀνυπομονησίας. Ὁλίγαι στιγμαὶ ἀκόμη καὶ θὰ εἴχομεν θέαμα, ὅπερ ἀποσπῆ ἐκ τῆς καρδίας τοῦ θεατοῦ κραυγὴν θαυμασμοῦ! Μόλις ἡδυνάμην νὰ κρατήσω στερεὰ εἰς τὰς χειράς μου τὸ δίοπτρον. 'Ο πλοίαρχος μὲ ἔβλεπε καὶ αὐτὸς ὁ πτωχὸς καὶ ἀπέλαυνε τὸ θέαμα τῆς συγκινήσεώς μου, τρίβων δὲ τὰς χειράς του ἀνεφώνει :

—Ἐφθάσαμεν ! ἐφθάσαμεν !

Τέλος ἥρχισαν νὰ διαφαίνωνται διὰ τοῦ πέπλου κατ' ἀρχὰς κηλīδες ὑπόλευκοι, κατόπιν δὲ τὸ ἀόριστον διάγραμμα μεγάλου ὑψώματος καὶ μετέπειτα ἡ διεσκορπισμένη καὶ ζωηροτάτη ἀντιλαμπτὴ ὑελωμάτων φωτιζομένων ὑπὸ τοῦ ἡλίου, καὶ τέλος ὁ Γαλατᾶς καὶ τὸ Πέραν ἡ Σταυροδρόμιον ἐν πλήρει φωτί, ὅρος ὅλον, μυ-

ριάς ὅλη οἰκίσκων ποικιλοχρώμων κειμένων ἀλλεπαλλήλως, πόλις ὑψηλοτάτη, κατεστεμμένη ὑπὸ μιναρέδων, θόλων καὶ κυπαρίσσων, ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς τὰ μεγαλοπρεπῆ παλάτια τῶν πρεσβειῶν καὶ μέγας πύργος τοῦ Γαλατᾶ, εἰς τοὺς πρόποδας δὲ τὸ μέγα ὄπλοστάσιον τοῦ Τοπχανὲ καὶ δάσος ὀλόκληρον πλοίων. Διαλυμένης δὲ πάντοτε τῆς ὁμίχλης ἡ πόλις ἔξετείνετο πρὸς τὸ μέρος τοῦ Βοσπόρου καὶ ἀνεπήδων προάστια ὅπισθεν προαστίων, κατατεινόμενα ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῶν λόφων μέχρι τῆς θαλάσσης, εὔρεα, πυκνὰ καὶ λευκόστικτα ἔνεκα τῶν τζαμίων, σειραὶ πλοίων, λιμενίσκοι, παλάτια ἐπὶ τῶν ὑδάτων, σκιάδες, κῆποι, κιόσκια, ὅλστη, συγκεχυμένα δ' ἐντὸς τῆς ὁμίχλης ἄλλα προάστια, ὥστε αἱ κορυφαὶ μόνον ἐφαίνοντο χρυσούμεναι ὑπὸ τοῦ ἡλίου, κυκεὼν χρωμάτων, ὑλομανία βλαστήσεως, ἀπόψεις ἐπεκτεινόμεναι μέχρις ἀθεάτου, μεγαλεῖον, ἡδονή, χάρις ἵκανὰ νὰ ἔξωθήσωσι τὸν θεατὴν εἰς ἐπιφωνήσεις παράφρονας. Ἐπὶ τοῦ πλοίου ὅλοι ἔστεκαν μὲ τὸ στόμα ἀνοικτόν, ἐπιβάται, ναῦται, τοῦρκοι, εύρωπαῖοι, νήπια. Οὐδὲ ἄχναν ἦκουες. Δὲν ἔγνωρίζαμεν πλέον πρὸς ποῖον μέρος νὰ στραφῶμεν. Ἐξ ἐνὸς εἶχομεν τὸ Σκούταρι καὶ τὸ Καδῆ κιόῃ, ἔξ ἄλλου τὸν λόφον τοῦ Σεραγίου, ἔμπροσθεν δὲ τὸν Γαλατᾶν, τὸ Πέραν καὶ τὸν Βόσπορον. Διὰ νὰ ἴδῃ τις ὅλα ἐπρεπε νὰ περιστρέφηται κύκλῳ, καὶ περιστρεφόμεθα κύκλῳ ἐκτοξεύοντες πρὸς τὰ μέρη βλέμματα διάπυρα καὶ μειδιῶντες καὶ χειρονομοῦντες ἄφωνοι μεθ' ἡδονῆς ἀμυθήτου. Τί ὠραῖαι στιγμαί, ὕψιστε Θεέ !

Καὶ ὅμως τὸ μέγιστον, τὸ κάλλιστον πάντων, δὲν εἴχαμεν ἴδει ἀκόμη. Ἰστάμεθα ἀκόμη ἀκίνητοι ἐντεῦθεν τῆς ἄκρας τοῦ Σεραγίου, ἦν πρὶν παρακάμψη τις εἶναι ἀδύνατον νὰ ἴδῃ τὸ Χρυσοῦν Κέρας, καὶ ἡ θαυμασιωτέρα ὅψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι ἡ πρὸς τὸ Χρυσοῦν Κέρας.

— Κύριοι, προσέχετε, ἀνεφώνησεν ὁ πλοιάρχος, πρὶν δῶσῃ τὸ κέλευσμα τῆς προχωρήσεως. Τώρα ἔρχεται ἡ κρίσιμος στιγμή. Ἐντὸς τριῶν λεπτῶν θὰ ἔχωμεν ἐνώπιόν μας τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Μὲ κατέλαβε φρικίασις.

Ἐπροσμείναμεν ἀκόμη μερικὰ λεπτά.

“Α ! πῶς μοῦ ἐσκίρτα ἡ καρδία ! Μὲ ποῖον τῆς ψυχῆς πυρετὸν ἐπρόσμενα τὴν εὐλογητὴν λέξιν : Εμπρός !

—Ἐμπρὸς! ἀνέκραξεν ὁ πλοιάρχος.

Τὸ πλοῖον ἐκινήθη.

Προχωροῦμεν! Βασιλεῖς, ἡγεμόνες, Κροῖσοι, Ἰσχυροὶ καὶ εὐ-
δαίμονες τῆς γῆς, τὴν στιγμὴν ἐκείνην σᾶς ὕκτειρα· ἡ ἐν τῷ ἀτμο-
πλοίῳ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην θέσις μου ἦτο τῶν θησαυρῶν σας
ὅλων ἀνταξία καὶ δὲν θὰ ἐπώλουν ἐν βλέμμα μου μὲν ἐν βασίλειον.

"Ἐν λεπτόν—ἐν ἄλλῳ λεπτὸν ἀκόμη—τὴν ἄκραν τοῦ Σεραγίου
τὴν παρακάμπτομεν — διαβλέπω ἔκτασιν ἀπέραντον, πλήρη φωτός,
καὶ ἀπειρίαν πραγμάτων καὶ χρωμάτων. 'Η ἄκρα τοῦ Σεραγίου
παρεκάμφθη... 'Ιδοὺ ἡ Κωνσταντινούπολις! Κυνοταντινούπολις
ἄπειρος, μεγαλοπρεπής, ἔξαισιά! Δόξα εἰ; τὴν κτίσιν καὶ εἰς τὸν
ἄνθρωπον! Τὸ κάλλος τοῦτο δὲν τὸ εἶχα ὄνειρευθῆ !

Καὶ τώρα περίγραψε, ἄθλιε ! βεβήλωσε μὲ τὰς λέξεις σου τὸ
ἔξαισιον θέαμα ἐκεῖνο ! Τίς τολμᾷ νὰ περιγράψῃ τὴν Κωνσταντινού-
πολιν ; Σατωριάνδε, Λαμαρτίνε, Γωτιέρε, τί ἐψελλίσατε ; Καὶ
ὅμως αἱ εἰκόνες καὶ οἱ λόγοι πλημμυροῦσ· τὴν διάνοιαν καὶ διαφεύ-
γουσιν ἐκ τοῦ καλάμου. Βλέπω, λέγω, γράφω, δύο πάντα ταῦτα,
ἄνευ ἐλπίδος μέν, ἀλλὰ μεθ' ἡδονῆς μεθυσκούστης με. "Ἄσ ιδωμεν λοι-
πόν. "Εχομεν ἐνώπιον ἡμῶν τὸ Χρυσοῦν Κέρας κατατεινόμενον
εὔθεως ὡς πιλατύς ποταμός, ἐπὶ τῶν δύο δ' αὐτοῦ ὁχθῶν ἀνυψοῦν-
ται καὶ ἐπεκτείνονται δύο σειραὶ ὑψωμάτων καὶ ἐπὶ τούτων ἀνυ-
ψοῦνται καὶ ἐπεκτείνονται παραλλήλως δύο σειραὶ πόλεων, αἵτινες
καταλαμβάνουσιν ὀκτὼ μίλια λόφων, κοιλάδων, κόλπων καὶ ἀκρω-
τηρίων, ἐκατὸν ἀμφιθέκτρα μνημείων καὶ κήπων, διπλῇ ἀπέραντος
κλῖμαξ οἰκιῶν, τζαμίων, παζαρίων, σεραγίων, λουτρῶν, κιοσκίων
ἀπειροποιικίου χρώματος, ὃν ἐκ μέσου ἀνυψοῦνται πρὸς οὐρανὸν
χιλιάδες μιναρέδων μὲ φαεινὴν καὶ στίλβουσαν τὴν αἰχμηράν των
ἄκραν ὡς ὑπερύψηλοι κίονες ἐξ ἐλέφαντος, προέχουσι δὲ καὶ ἄλση
κυπαρίσσων κατατεινόμενα ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων εἰς τὴν θάλασσαν
δίκην ταινιῶν βαθυχρώμων, αἵτινες περιβάλλουσιν ὡς στεφάναι
καὶ προάστια καὶ λιμένας· ύλομανοῦσα δὲ βλάστησις ἀνορθοῦται καὶ
ὑπερεκχειλίζει ἀπανταχόθεν περιστέφουσα τὰς κορυφάς, ἔρπουσα
ὅφιοιειδῶς μεταξὺ τῶν στεγῶν καὶ κατακαμπτομένη εἰς τὰς ἄκρας.

Δεξιὰ ὁ Γαλατᾶς μὲ δάσος κεραιῶν καὶ σημαιῶν πρὸ αὐτοῦ·
ὑπεράνω τοῦ Γαλατᾶ τὸ Σταυροδρόμιον (ἢ Πέραν) διαγράφον ἐπὶ.
τοῦ οὐρανοῦ τὰ μεγάλα διαγράμματα τῶν εύρωπαϊκῶν του πα-

λατίων και ἔμπροσθεν αὐτοῦ γέφυρα συζευγνύουσα τὰ δύο παράλια, ἦν διατρέχουσι κατ' ἀντίθετον πορείαν δύο πλήθη ποικιλόχροα διαβατῶν. Ἀρίστερὰ ἡ Σταμπούλ, ἐκτεινομένη ἐπὶ τῶν μεγάλων αὐτῆς λόφων, ὃν ἑκάστου ὑψοῦται καὶ ἐν γιγάντιον τζαμίον μὲ θόλον μολυβωσκεπή καὶ ὁβελίσκους χρυσοῦς, ἡ Ἀγία Σοφία, λευκὴ καὶ ροδόχρους, ὁ σουλτάνης Ἀχμέτ μὲ ἔξι μιναρέδες εἰς τὰ πλευρά του, ὁ μέγας ἐπεστεμένος μὲ δέκα θόλους, ἡ σουλτάνα Βαλιδὲ κατοπτριζομένη εἰς τὰ ὅδατα, ἐπὶ δὲ τοῦ τετάρτου λόφου τὸ τζαμίον τοῦ Μωάμεθ τοῦ Β', ἐπὶ τοῦ πέμπτου τὸ τζαμίον τοῦ Σελίμ, ἐπὶ τοῦ ἕκτου τὸ σεράγιον τοῦ Τεκήρ, ὑπεράνω δὲν πάντων τούτων τῶν ὑψωμάτων ὁ πύργος τοῦ Σερασκεράτου, ὅστις ὑπέρκειται τῶν παραλίων ἀμφοτέρων τῶν ἡπείρων ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου μέχρι τοῦ Εὔξείνου. Πέραν τοῦ ἕκτου λόφου τῆς Σταμπούλ καὶ πέραν τοῦ Γαλατᾶ δὲν φαίνονται πλέον παρὰ κατατομαὶ ἀόριστοι, ἄκραι πόλεων καὶ προαστίων, τεμάχια λιμένων, στόλων καὶ ἀλσῶν, σχεδὸν ἔξαφανιζόμενα ἀπὸ τῆς ὁράσεως καὶ συναφομοιούμενα πρὸς τὸ κυανοῦν περιέχον οὖτως, ὥστε φαίνονται πλέον ὅχι ὄντα πραγματικά, ἀλλ' ἀπατηλὰ φαινόμενα τοῦ φωτὸς καὶ ἀέρος.

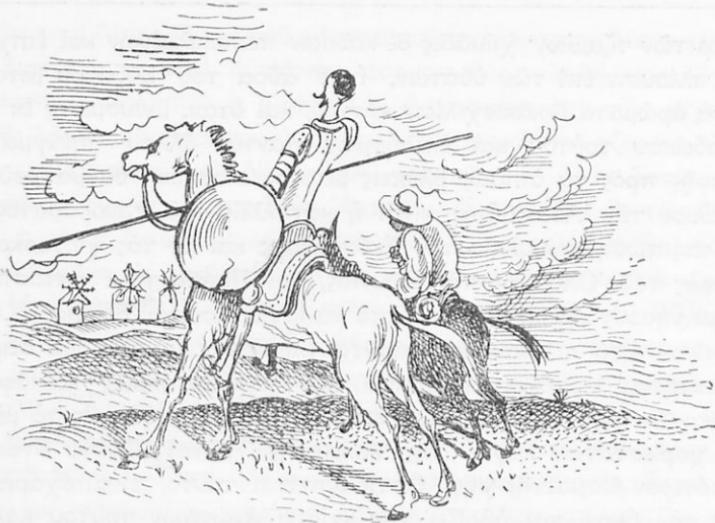
Πῶς νὰ συγκρατήσῃ τις τὰς λεπτομερείας τῆς θαυμασίας ταύτης εἰκόνος; Τὸ βλέμμα προστηλοῦται στιγμάς τινας ἐπὶ τῶν ἐγγὺς παραλίων, ἐπὶ τουρκικοῦ τινος οἰκίσκου ἢ ἐπὶ χρυσίζοντος μιναρέ, ἀλλ' αἴφνης ἐκσφενδονεῖται εἰς τὸ φωτεινὸν ἐκεῖνο βάθος καὶ περιφέρεται τυχαίως εἰς τὰς δύο ἐπ' ἀθέατον προεκτεινομένας καὶ οίονει φαντασιώδεις ἐκείνας πόλεις, μόλις παρακολουθούμενον ὑπὸ τῆς ἐκπεπληγμένης διανοίας. Εἶναι δὲ διακεχυμένον ἐπὶ πάσης ταύτης τῆς καλλονῆς μεγαλεῖόν τι ἀπείρως γαλήνιον, ἀνέκφραστός τις νεανīκότης, διεγείρουσα μυρίας ἀναμνήσεις διηγημάτων μαγικῶν καὶ ἔαρινῶν ὀνείρων, ἐναέριος τις καὶ μυστηριώδης μεγαλειότης, ἀναρπάζουσα τὴν φαντασίαν καὶ ἀποπλανῶσα ἐκτὸς τῆς χώρας τοῦ ἀληθοῦς. 'Ο δ' οὐρανός, ἔξατμιζόμενος εἰς λεπτοτάτας κυανογαλακτώδεις καὶ ἀργυροειδεῖς βαφάς, περιθάλλει τὰ πάντα δι' εὐκρινείας θαυμαστῆς. 'Η θάλασσα σαπφειρίνη, κατάστικτος δ' ἐκ πορφυρῶν στημαντήρων, ἀντανακλᾶ διακυμαίνουσα τρομωδῶς τὰ λευκὰ σχήματα τῶν μιναρέδων, οἱ θόλοι μαρμαίρουσιν, ὅλη δ' ἐκείνη ἡ ἀπέραντος βλάστησις συνταράττεται βρέμουσα πρὸς τὴν αὔραν τῆς πρωίας, σύννεφα περιστερῶν πτερυγίζουσιν ἢ περιίπτανται

κύκλω τῶν τζαμίων χιλιάδες δὲ καϊκίων πεποικιλμένων καὶ ἐπιχρύσων πλέουσιν ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ἡ δ' αὔρα τοῦ Εὐξείνου μεταφέρει τὰ ἀρώματα δεκακισχιλίων κήπων, καὶ ὅταν, μεθυσμένος ἐκ τοῦ παραδείσου τούτου καὶ ἐπιλήσμων παντὸς ἄλλου πράγματος, στραφῆς πρὸς τὰ ὄπίσω, βλέπεις μὲ νέον αἰσθημα θαυμασμοῦ τὸ παράλιον τῆς Ἀσίας, ὅπερ εἴναι ἡ κατακλείς τοῦ πανοράματος, μὲ τὴν πομπώδη καλλονὴν τοῦ Σκουτάρεως καὶ μὲ τὰς χιονοσκεπεῖς κορυφὰς τοῦ Ὁλύμπου τῆς Βιθυνίας, τὴν Προποντίδα κατάσπαρτον μὲ νήσους καὶ κατάλευκον ἀπὸ τὰ ίστια, καὶ τὸν Βόσπορον σκεπασμένον ἀπὸ πλοϊα καὶ ἔρποντα ἐλικοειδῶς μεταξὺ δύο σειρῶν ἀτελευτήτων κιοσκίων, παλατίων καὶ ἔξοχικῶν οἰκιῶν καὶ ἀφανιζόμενον ἐκ τῆς θέας σου, ὅπως ἀπολήξῃ μυστηριωδῶς εἰς τὸ μέσον τῶν χαριεστάτων λόφων τῆς Ἀνατολῆς. "Α, ναί ! Τοῦτο εἴναι τὸ ὡραιότερον θέαμα τῆς γῆς. "Οστις ἀρνεῖται τοῦτο, εἴναι ἀχάριστος πρὸς τὸν Θεόν καὶ ὑβρίζει τὴν κτίσιν· ἀνώτερον τούτου κάλλος ἥθελεν ὑπερβαίνει τὰς αἰσθήσεις τοῦ ἀνθρώπου !

(Μετάφρασις Δ. Βεργαρδάκη)

'Εδμόρδος Δὲ Ἀμίτσι

ΔΟΝ ΚΙΧΩΤΗΣ

ΑΓΩΝ ΚΑΤΑ ΑΝΕΜΟΜΥΛΩΝ

„Ο Δὸν Κιχώτης, θλιβερὸν κατάλοιπον τῆς φθινούσης ἵπποτικῆς ἐποχῆς,
·εξօρμῷ ἵππειν τὸν ἴσχυρὸν ἵππον του Ἀχαμένοντα διὰ περιπετείας καὶ ἡρωϊκὰ
κατορθώματα. Εἰς τὴν ἔξօρμαστὴν του ταῦτην σινοδεύεται ἀπὸ τὸν ἵπποκόμον
του Σάντσον Πάνθαν καθήμενον ἐπὶ τοῦ ὄνου του. Ὁ φαντασιόπληκτος καὶ
δινειροπόλος ἵππότης καὶ ὁ πρακτικὸς ἵπποκόμος του ἀποτελοῦν θαυμασίαν
σύνθεσιν τῆς ἐποχῆς ἑκείνης, καθ' ἥν ὁ ἀνθρωπὸς ἀγωνίζεται νὰ ἀντιμετωπίσῃ
τὴν πραγματικότητα μὲ τὴν δύναμιν τῆς προσωπικότητός του. Εἶναι ή μετὰ
τὰς ἐφενδέσεις καὶ ἀνακαλύψεις καὶ γενικὰ μετὰ τὴν Ἀναγέννησιν ἐποχή J.

... „Ο Δὸν Κιχώτης ἐφάνη ἥσυχος κατὰ τὰς ἀκολούθους δύο
·ἔβδομαδας, οὕτε ἔδωσεν ὑποψίαν τινά, ὅτι εἶχε κατὰ νοῦν νὰ ἐπι-
χειρήσῃ δευτέραν ἐκστρατείαν. Ἄλλὰ μόνον, συνομιλῶν μὲ τὸν
·ἐφημέριον καὶ μὲ τὸν κουρέα, ἔλεγε πάντοτε ὅτι ή πλανόδιος ἵππο-
·σύνη ἦτο πρᾶγμα ὠφέλιμον καὶ ὅτι ἐμελέτα νὰ τὴν ἀναστήσῃ μίαν
·ἡμέραν. Οἱερέὺς ἐφιλονίκει περὶ τούτου ἐνίστε, ἀλλ’ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖ-
·στον ἐνέδιδε διὰ νὰ μὴ τὸν ἐρεθίζῃ. Ἡγόνει ὅτι ὁ Δὸν Κιχώτης πα-
·ρεκίνει ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ κρυφίως γείτονά τινα γεωργόν, ὅχι μό-
·νον τὴν περιουσίαν πτωχὸν ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα, νὰ τὸν ἀκολου-

θήση ως ιπποκόμος του. Μία έκ τῶν πολλῶν τοῦ ἥρωός μας ὑποσχέσεων πρὸς τὸν ὀγαθὸν τοῦτον ἄνθρωπον ἦτο, ὅτι εἰς τὸ ὥραιον στάδιον τοῦ πλανοδίου ιπποκόμου ὑπῆρχεν εὔκολώτατον καὶ συνηθέστατον τὸ νὰ λάβῃ τὴν διοίκησιν ἐνὸς ὀλοκλήρου νησίου, ἥρκει νὰ παρουσιασθῇ μία καὶ μόνη δεξιὰ περίστασις. 'Ο εὐκολόπιστος γεωργός, Σάντσος Πάνθας ὀνομαζόμενος, πρὸ πάντων ὑπὸ τῆς ἐλπίδος ταύτης σαγηνευθεῖς, ἀπεφάσισε ν' ἀφήσῃ καὶ τέκνα καὶ γυναῖκα, διὰ νὰ τρέξῃ εἰς τὴν θήρευσιν τοιούτου ἀποκτήματος.

'Αφοῦ ὁ Δὸν Κιχώτης ἡσύχασε περὶ ιπποκόμου, ἐφρόντισε νὰ συνάξῃ καὶ ὀλίγα χρήματα. 'Οθεν ἐπώλησεν πάλιν ἐν μέρος τοῦ ἀκτήματός του, ἐν ἄλλῳ ὑποθήκευσεν, ἔχασε καὶ εἰς τὰ δύο, καὶ οὕτως ἥδυνήθη νὰ σχηματίσῃ ίκανόν τι ποσόν. 'Εδανείσθη παρ' ἐνὸς τῶν φίλων του μίαν ἀσπίδα καλυτέραν τῆς ἴδικῆς του, ἐπεσκεύασεν πάλιν τὴν περικεφαλαίαν του, ἐφωδιάσθη ἀπὸ χιτῶνας, κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ ξενοδόχου ἐκείνου, καὶ συνενοήθη μὲ τὸν Σάντσον περὶ τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας, καθ' ἥν ὥφειλαν ν' ἀναχωρήσωσι, συστήσας πρὸ πάντων εἰς αὐτὸν νὰ προμηθευθῇ κανέν τισάκκιον. 'Ο Σάντσος ὑπεσχέθη νὰ μὴν τὸ λησμονήσῃ ἀλλ' ἐπρόσθεσεν ὅτι, ἐπειδὴ δὲν ἦτο συνηθισμένος νὰ περιπατῇ πολλὰς ὥρας πεζός, ἐπεθύμει νὰ συμπαραλάβῃ καὶ τὸ ὄναριόν του, τὸ γαιδούρι του, ἐνα πολὺ καλὸ ζῶο, καθὼς ἔλεγεν. 'Αληθῶς, ἡ λέξις «γαϊδούρι» ἔκανε δυσάρεστον δύπωσοῦν ἐντύπωσιν εἰς τὸν Δὸν Κιχώτην, μὴ ἐνθυμούμενον ἐὰν κανεὶς ἀπὸ τοὺς πεφημισμένους ιπποκόμους ἥκολούθει τὸν κύριόν του μὲ τοιαύτην ἀποσκευὴν, ὀλλὰ σκεφθεὶς ὅτι ἡμπορεῖ νὰ δώσῃ εἰς τὸν Σάντσον τὸν ἵππον τοῦ πρώτου τῶν ιπποτῶν, τοὺς δόποίους ἔμελλε νὰ νικήσῃ, ἐστοχάσθη ὅτι δὲν ἐπείραζεν ἀν τὸν ἀφῆνε νὰ ἔλθῃ καὶ ἐπὶ τοῦ ὄναρίου του.

'Αφοῦ τοιουτοτρόπως ἡτοιμάσθησαν ὅλα ἐν τάξει, μίαν εὔμορφον υύκτα καὶ καλήν ὁ Δὸν Κιχώτης καὶ ὁ ιπποκόμος του, χωρὶς ν' ἀφήσωσιν ὑγείαν εἰς κανέναν, ἀνεχώρησαν καὶ τόσον ἕκοψαν δρόμον, ὡστε τὴν αὐγὴν δὲν ἐφοβοῦντο μὴ τοὺς συλλάβωσιν. 'Ο καλὸς Σάντσος ἐπὶ τοῦ ὄναρίου του καθήμενος, μεταξὺ τοῦ δισακκίου καὶ μιᾶς πλαταυγάστορος πλόσκας του, ἐπήγαινεν ὡσὰν πατριάρχης, ἀνυπόμονος πότε νὰ ἔδη ἐρχομένην τὴν νῆσον, ἥσης ἔμελλε νὰ γίνη διοικητής. 'Ο Δὸν Κιχώτης, ἔμπλεως ἐλπίδος, προεπορεύετο

έπι τοῦ ἵσχυοῦ Ἀχαμνόντος ὑπερηφάνως καὶ μὲ τὴν κεφαλὴν ὑψωμένην εἰς τὴν αὐτὴν ἐκείνην πεδιάδα τοῦ Μοντιέλου, ὅπου αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου, πλαγίως προσβάλλουσαι αὐτὸν αὐτὴν τὴν φοράν, δὲν τὸν παρηγόρχουν ὅσον κατὰ τὴν πρώτην του ἔξοδον. Ὁ Σάντσος σφιγγόμενος νὰ ἔλθῃ εἰς λόγους ἥρχισε πρῶτος τὴν συνομιλίαν.

— Ξεύρεις, αὐθέντη, τί ἥθελα νὰ παρακαλοῦσα τὴν πλανόδιον Ἰπποσύνην σου; Γιὰ τὸ νησὶ ποὺ μ' ἔταξες ἔχε το πάντοτε εἰς τὴν ἐνθύμησί σου καὶ ἥγουν δηλαδὴ ἡμπορεῖς νὰ είσαι βέβαιος ὅτι, ὅσο μεγάλο καὶ ἀν είναι τὸ νησί, δὲν θὰ διοικήσω ἄσχημα.

— Σάντσε φίλε μου, ἀπεκρίθη ὁ Δὸν Κιχώτης, εἰς πᾶσαν ἐποχὴν ὑπῆρξε τῶν Ἰπποτῶν συνήθεια νὰ δίδουν εἰς τοὺς Ἰπποκόμους των τὰς νήσους ἡ τὰ βασίλεια, ὅσα ἐκρύευαν, ὅθεν καὶ μὴν ἀμφιβάλλης ὅτι ποτὲ δὲν θὰ γίνω παραβάτης τοῦ εὐγενοῦς τούτου ἐθίμου. Μάλιστα ἀκουσε νὰ σὲ εἰπῶ, οἱ πλεῖστοι τῶν Ἰπποτῶν ἐπερίμεναν νὰ γηράσουν οἱ Ἰπποκόμοι των καὶ τότε ν' ἀνταμείψουν τὰς ὑπηρεσίας των. Τοὺς ἔδιναν κανὲν κομιτᾶτον ἡ κανὲν μαρκεζᾶτον, τὸ ὄπιον πολλάκις ἦτο μηδαμινὴ τις ἐπαρχία. Ἐγὼ ὅμως, ἐὰν μᾶς δώσῃ ὁ Θεὸς ζωὴν, είναι πολὺ πιθανὸν καὶ ἐντὸς τῆς ἐβδομάδος νὰ κατακτήσω καμμίαν αὐτοκρατορίαν, ἐκατάλαβες, τόσον ἐκτεταμένην, ὥστε ἐν ἀπὸ τὰ ἔξαρτώμενα ἀπ' αὐτὴν βασίλεια νὰ είναι ἀκριβῶς ἐκεῖνο τὸ ὄπιον σοῦ χρειάζεται. "Ηγουν αὐτὸ μὴ τὸ βλέπης ὡς δύσκολον ἡ ὡς παράδοξον ὅλως διόλου εἰς τὸ ἐπάγγελμά μας τίποτε δὲν είναι ἀπλούστερον ἡ κοινότερον.

— Πώ! πώ! αὐθέντη, ξέρεις τί συλλογίζομαι, ὑπέλαβεν ὁ Σάντσος, ἀν αὐτὸ είναι καθὼς λές καὶ γίνω μιὰ φορὰ βασιλέας, ἡ Γιανούλα τάχατες (Γιανούλα λὲν τὴ γυναῖκα μου) θὰ είναι καὶ αὐτὴ βασίλισσα, ἔχει νὰ εἰπῇ.

— Καὶ ἀμφιβάλλεις;

— Ἀμφιβάλλω μὰ τὸ ναί! ἀμφιβάλλω, ἐπειδὴ γνωρίζω τὴν γυναῖκά μου, ἐπειδὴ ἡμπορῶ νὰ σὲ βεβαιώσω πώς, ὁ οὐρανὸς καὶ ἀν ἔβρεχε κορῶνες, καμμία εἰς τὴν κεφαλὴν της, κατὰ τὴν κεφαλὴ ποὺ ἔχει ἐκείνη, δὲν θὰ ἔστεκε. "Ηγουν ἀπὸ τώρα ἥξευρέ το, δὲν ἀξίζει μήτε διὰ δύο λεπτῶν βασίλισσα, κοντέσσα ἀν μοῦ εἰπῆς, δὲν ἐναντιώνομαι, καὶ πάλιν κάμποσος θὰ ἥταν ὁ κόπος μας.

— Μὴ σὲ μέλη, φίλε, μὴ σὲ μέλη, ξέρεις ὁ Θεὸς τί πρέπει νὰ τῆς

δώσῃ. Πρόσεξε μόνον μήν είσαι πάλιν τόσον μετριόφρων, ώστε νὰ εύχαριστηθῆς, ἐὰν δὲν ἐπιτύχης μίαν χώραν σημαντικήν.

— Ποῖος; ἔγώ; ὡ, μεῖνε ἥσυχος, καὶ ὡς πρὸς αὐτὸν ὅλην τὴν κρίσιν τὴν ἀφήνω εἰς τὴν γενναιότητά σου. "Ἐνας αὐθέντης τόσο μεγαλοδύναμος καὶ τόσο καλὸς ξεύρει ἐκεῖνο ποὺ θὰ είναι δι' ἐμὲ τὸ σωστό, μόνο ἔγνοια σου.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὁ Δὸν Κιχώτης διέκρινε μακρόθεν πριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα ἀνεμομύλους· ὅθεν στραφεὶς ἀμέσως πρὸς τὸν ἵπποκόμον του:

— Φίλε, τοῦ λέγει, ἀγαθέ, ἡ τύχη ἔρχεται πρὸ τῶν εὐχῶν μας. Παρατηρεῖς ἐκεῖ κάτω τοὺς φοβεροὺς ἐκείνους γίγαντας; Εἶναι ὑπὲρ τοὺς τριάκοντα πλὴν δὲν σημαίνει· ὑπάγω νὰ κτυπήσω αὐτοὺς τοὺς ἀλαζόνας Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἔχθρούς. "Ἄς ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὰ λάφυρα αὐτῶν.

— Ποίους γίγαντας; ἀπεκρίθη ὁ Σάντσος.

— Δὲν τοὺς βλέπεις μὲ τὰς χεῖράς των τὰς ἀπλωμένας; ἡ κάθε μία είναι μακρὰ ὡς δύο μίλια.

— Ἀλλ' αὐθέντη, πρόσεξε καλά, είναι ἀνεμόμυλοι αὐτοὶ ποὺ βλέπεις καὶ αὐτὰ ποὺ σοῦ φαίνονται χέρια είναι τὰ πανιά τους.

— "Α! ταλαίπωρε ἀνθρώπε, ἀπ' αὐτὸν καταλαμβάνει τις ὅτι ἀκόμη είσαι ἄπειρος εἰς τοιαῦτα συναπαντήματα. Εἶναι γίγαντες, ἄκουε με, ὅταν σοῦ ὄμιλῶ. "Ἀν φοβήσαι, ἀπομακρύνουσο, ὑπαγε εἰς κανὲν μέρος νὰ προσεύχεσαι, ἐνῷ ἔγώ θὰ εύρισκωμαι εἰς τὸν ἄγωνα τὸν κινδυνώδη καὶ ἄνισον αὐτόν.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν κεντῷ τὸν Ἀχαμνόοντα, χωρὶς νὰ δώσῃ καμμίαν προσοχὴν εἰς τὸν πτωχὸν Σάντσον, ὅστις διερρήγνυτο φωνάζων πρὸς αὐτὸν ὅτι δὲν ἥσαν γίγαντες ἐκεῖνοι ἐκεῖ ἀλλ' ἀνεμόμυλοι, οὔτε διέκρινεν τὴν ἀπάτην του καθόσον ἐπλησίαζεν, ἀλλὰ

— Σταθῆτε, ἔλεγε, σταθῆτε, κακοῦργοι καὶ ἄνανδροι, εἰς μόνον ἵπποτης σᾶς προσβάλλει ὅλους δόμοῦ!

Κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν εἶχε πνεύσει ὀλίγος ἄνεμος καὶ ἥρχισαν νὰ στρέφωνται αἱ πτέρυγες τῶν μύλων.

— "Ω, εἰς μάτην ὅ, τι καὶ ἄν κάμετε, ἐπρόσθεσεν ὁ Δὸν Κιχώτης, καὶ πλειστέρας τοῦ Βριάρεω* χεῖρας ἀν ἐκινούσατε, οὐχ ἥττον ἥθελατε τιμωρηθῆ.

Σφίγγει λοιπὸν τὴν ἀσπίδα του, δόρμῃ μὲ τὴν λόγχην ἐμπρὸς

κατὰ τῶν πτερύγων τοῦ πρώτου τῶν ἀνεμομύλων, ὅστις τὸν ἄρπάζει, καὶ αὐτὸν καὶ τὸν ἵππον του, καὶ τοὺς σφενδονίζει εἴκοσι βῆματα τὸν ἔνα ἀπὸ τοῦ ἄλλου μακράν.

‘Ο Σάντος ἔβαλεν εὐθύς τὸν ὄνον του νὰ τρέχῃ, καλπάζων ὅσον δύναται νὰ καλπάσῃ ὄνος ταχύτερον, καὶ ἀφοῦ ἥλθεν, ἔσπευσε ν’ ἀνεγείρῃ τὸν αὐθέντην του ἀπὸ χαμαί. Δὲν τὸ κατώρθωσε δὲ χωρὶς κόπον, διότι ἡ πτῶσις ὑπῆρξε βαρεῖα.

— ‘Αλλ’ εὐλογημένε! τοῦ ἔλεγε, μίαν ὥρα τώρα σοῦ φωνάζω ὅτι εἶναι ἀνεμόμυλοι. Μὰ τὴ ζωή μου, ἐπρεπε νὰ ἔχῃ καὶ εἰς τὰ μυαλά του μέσα ἔνας ἀνθρωπός ἄλλους τόσους μύλους νὰ γυρίζουν, διὰ νὰ μήν τους στοχασθῆ ἐυθύς.

— Σιγά! σιγά! ἀπεκρίθη ὁ ἥρως, αὐτὰ τὰ ἔχει ὁ πόλεμος, ἔξαρτᾶται πολλάκις ἀπὸ τὴν τύχην τὸ πᾶν καὶ ὅταν μάλιστα ἔχει ἔχθρόν του τὸν φοβερὸν ἔκεινον μάγον, τὸν Φεστρῶνα, αὐτὸν ὅστις ἔκλεψε καὶ τὴν βιβλιοθήκην μου. Βλέπω βέβαια τώρα τὸ κατόρθωμα αὐτοῦ τοῦ Σατανᾶ, εἶναι φῶς φανερόν, μετέβαλεν τοὺς γίγαντας εἰς ἀνεμομύλους, διὰ νὰ μὲ στερήσῃ τῆς δόξης τοῦ νὰ τοὺς νικήσω. ‘Αλλ’ ὑπομονή! ἐπὶ τέλους θὰ θριαμβεύσῃ τὸ ξιφός μου κατὰ τῆς πονηρίας του.

— Νὰ δώσῃ ὁ Θεός, εἶπεν ὁ Σάντος, στήσας αὐτὸν τέλος εἰς τοὺς πόδας του.

Μετέβη δὲ τότε ν’ ἀνορθώσῃ καὶ τὸν Ἀχαμνόοντα, τοῦ ὄποίου ή ωμοπλάτη σχεδὸν εἶχεν ἔξαρθρωθῆ.

(Μετάφρασις Ι. Σκυλίτση)

Μιχαήλ Θεοβάντες

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΑΘΑΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Φιλολογ. ψευδώνυμον τοῦ Γ. 'Αθανασιάδου' ἐγεννήθη εἰς τὴν Ναύπακτον τὸ 1893. Ἐσπούδασε νομικά, ἔχρημάτισε βουλευτής καὶ ὑπουργός, ἀλλ' ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν ποίησιν μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας. Ἔργα του: Ποιητικαὶ συλλογαί : «Πρωϊὸν ξεκίνημα», «'Αγάπη στὸν Ἐπαχτό», «Καιρὸς πολέμου» τυχοῦσα τοῦ πρώτου φιλαδελφείου βραβείου, τὸ ἡθογραφικὸν μυθιστόρημα «Τὸ καπέλλο» κ.ἄ.

ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Λευκάδα τὸ 1824 καὶ ἀπέθανε τὸ 1879 εἰς τὴν νησίδα Μαδουρήν. Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὴν Γενεύην καὶ Παρισίους καί, χωρὶς νὰ ἔξασκήσῃ τὸ ἐπτάγγελμα ἀφωσιώθη εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος ἐπὶ τουρκοκρατίας, τῆς ὁποίας ὑμνησε τοὺς ἀγῶνας μὲ τὴν ποίησίν του ὡς δημιουργὸς ἡρωϊκοῦ ἄσματος ἀντλῶν ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς τὴν ἐνθουσιώδη ἔμπνευσίν του. Μετὰ τὴν ἔνωσιν τῶν Ἰονίων ἀντεπροσώπευσε τὴν ἴδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα ὡς βουλευτής. Ἔργα του: Ποιήματα: «Στιχουργήματα», «Μνημόσυνα», «Κυρὰ Φροσύνη», «'Αθανάσιος Διάκος», «'Αστραπόγιαννος», «Φωτεινός» τὸ καὶ ἀρτιώτατον ἀπὸ φιλολογικῆς ἀπόψεως, ὃν καὶ ἔμεινεν ἡμιτελὲς λόγω τοῦ θανάτου τοῦ ποιητοῦ· ἐν αὐτοῖς ἔνολασσονται εἰκόνες ἡρωϊκαί, σκληραί, φρικιαστικαί, ρωμαντικαί, ἀλλὰ καὶ φίλτρου, συμπαθείας καὶ ἔρωτος. Τὰ ἔργα του ἔξεδωκεν ἡ βιβλιοθήκη Μαρασλῆ κ.ἄ.

ΒΕΝΕΖΗΣ ΗΛΙΑΣ. Ἐγεννήθη εἰς Αἴβαλὶ τῆς Μ. Ἀσίας τὸ 1904. Διῆλθε τὴν παιδικήν του καὶ νεανικήν του ἡλικίαν διὰ περιπτειῶν καὶ ταλαιπωριῶν λόγω τοῦ πρώτου Εύρωπαϊκοῦ πολέμου. Εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν ἀπήχθη ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν ὡς ὅμηρος καὶ εἰργάσθη σκληρὰ παλαίων διαρκῶς πρὸς τὸν θάνατον εἰς τὰ τάγματα ἔργασίας. Τὸ ἔργον του «Τὸ νούμερο 21328» (χρονικὸ τῆς διμηρίας του) πιστὴ – αὐτοβιογραφία του – εἶναι ὡμὰ ρεαλιστικό, τραχύ, λιτὸ εἰς ὑφος, βίαιο εἰς

αἰσθημα. Ἀκολουθεῖ ἔπειτα ἡ «Γαλήνη», τὸ δρᾶμα τῆς «Προσφυγίας», τὴν ὅποιαν ἔζησε, ἔργο περισσότερο αἰσθηματικὸν μᾶλλον ἥρεμο μὲν ἀρκετὰ λυρικὰ στοιχεῖα. Τὸ σπουδαιότερο ἔργο του «Αἰολικὴ γῆ» διακρίνεται διὰ τὸ λεπτὸν καὶ εὐγενὲς ὑφος του, τὴν λυρικότητά του καὶ τὸν ἀγνό του ρωμαντισμό. Ἀλλα ἔργα του εἶναι συλλογές διηγημάτων : «Αἴγαο», «Ωρα πολέμου» καὶ τὸ θεατρικὸν ἔργο «Μπλόκ Σ» ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴν Κατοχή.

ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. Ἔγεννήθη εἰς Ἀγ. Μαρίναν τῆς Λέσβου τὸ 1834. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του ἐν Γερμανίᾳ. Ἐπανελθών διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ εἶναι ὁ σπουδαιότερος "Ελλην θεατρικὸς συγγραφεὺς τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ. Ἀπέθανεν ἐν Μυτιλήνῃ τὸ 1907. Ἐργα του θεατρικά: «Κυψελίδαι», «Μαρία Δοξαπατρῆ», «Μερόπη», «Φαῦστα», «Εὐφροσύνη», «Ἀντιόπη», «Νικηφόρος Φωκᾶς», ἀπαντα εἰς τὴν καθαρεύουσαν. Ἐξέδωκε τὰς «Φοινίσσας» τοῦ Εύριπίδου μετὰ πολλῶν σχολίων καὶ προλόγου, ὅστις θεωρεῖται ἔξαιρετικὸν φιλολογικὸν ἔργον. Μολονότι τὰ θέματα τῶν ἔργων του εἶναι εἰλημμένα ἐκ τῆς ιστορίας, ἐν τούτοις εἶναι ἀμεμπτα τεχνικῶς καὶ τὰ διακρίνει ἔντονος ἔθνικὸς παλμὸς καὶ πληρότης τῶν ὑπερόχων χαρακτήρων τῶν ἥρώων του.

ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. Ἔγεννήθη εἰς Ναύπακτον τὸ 1868 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1945. Λογοτέχνης καὶ ιστοριοδίφης, διευθυντὴς τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους. Ἐσπούδασε φιλολογίαν, χωρὶς νὰ πάρῃ δίπλωμα, ἐπιδιοθεῖς εἰς ιστορικὰς μελέτας. Ἐργα του : Ιστορίες, Προπύλαια, περιοδικόν, 'Αθηναϊκὸν ἀρχεῖον, τ. Α', 'Αρχεῖον τοῦ στρατηγοῦ Μακρυγιάννη τ. Α' καὶ Β', Χιακὸν ἀρχεῖον τ. Α', «Μεγάλα χρόνια», τὰ ἐκλεκτότερά του διηγήματα ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸ Σούλι καὶ τὴν ἐπανάστασιν, «Πετεινός», «Πεταλούδα», «Τοῦ χάρου», «Ο χαλασμός», «Γύρος τῆς ἀνέμης», «Λόγοι κι ἀντίλογοι», «Ἐρμος κόσμος». Ο Βλ. εἶναι ἐκ τῶν ἀρίστων χειριστῶν τῆς δημοτικῆς γλώσσης, ἡ ὅποια εἰς τὰ χέρια του γίνεται πεζοτράγουδο, καὶ δυνατὸς ζωγράφος τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς τοῦ εἰκοσιένα ώς καὶ τῆς ἐλληνικῆς φύσεως.

ΒΛΑΧΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. "Ελλην δημοσιογράφος, ιδρυτής της άθηναϊκής έφημερίδος «Καθημερινή», τὴν ὅποιαν διηύθυνε μέχρι τοῦ θανάτου του (1952). Κατέστη περίφημος διὰ τὰ πολιτικὰ ἀρθρά του, τὰ ὅποια διακρίνει νευρῶδες ύφος καὶ πατριωτικὸς παλμός. Εἰς βιβλίον ἔχουν ἐκδοθῆ τὰ καλύτερα ἐξ ὄσων ἔγραψε ἀρθρών κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 'Ελληνοϊταλικοῦ πολέμου. "Εγραψε καὶ θεατρικὰ ἔργα, ἐξ ὧν σπουδαιότερα εἶναι : «Ἡ δῖς Κυκλών», «Ἡ ἀπογραφή», «Τὰ κόκκινα γάντια» κ.ἄ.

ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ ΚΩΝ. 'Εγεννήθη ἐν Καλάμαις τὸ 1895· εἶναι εῖς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων συγχρόνων 'Ελλήνων φιλολόγων. 'Υπηρετεῖ ὡς ἀνώτατος ἐκπαιδευτικὸς λειτουργὸς τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως. 'Εδημοσίευσε πλεῖστα ἐπιστημονικά, φιλολογικά καὶ φιλοσοφικὰ ἀρθρά εἰς διάφορα περιοδικά, ἐξέδωκε δὲ καὶ τὰ ἀκόλουθα ἐπιστημονικὰ ἔργα : «Πλάτωνος Πολιτεία», «Ἡ μελέτη τῶν 'Ελλ. ἀνθρωπιστικῶν γραμμάτων», «Ἀριστοτέλους ἡ πρώτη φιλοσοφία». Τὰ ἔργα του διακρίνει βαθὺς στοχασμός.

ΓΡΥΠΑΡΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. 'Εγεννήθη ἐν Σίφνῳ τὸ 1872, ἐσπούδασε εἰς τὴν μεγάλην τοῦ Γένους σχολὴν ἐν Κων/πόλει καὶ ἔπειτα ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου' Αθηνῶν γενόμενος ἀριστοῦχος διδάκτωρ τῆς φιλολογίας καὶ ἀπέθανε τὸ 1942 εἰς 'Αθήνας. Διετέλεσε διευθυντής τοῦ 'Εθνικοῦ θεάτρου. "Εργα του : ἡ ποιητικὴ συλλογὴ «Σκαραβαῖοι καὶ Τερρακόττες», εἰς ἣν περιελήφθησαν τὰ ποιήματά του καὶ δι' ἣν ἡξιώθη τοῦ ἀριστείου τῶν γραμμάτων καὶ τεχνῶν. Μεταφράσεις : τὰ ἀπαντά τοῦ Αἰσχύλου, 'Ηλέκτρα Σοφοκλέους. 'Η μοῦσά του εἶναι ὑπονοητική, καθαρά, ύψηλή, πλέουσα εἰς ποιητικὸν ἡμίφως.

ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ ΑΡΓΥΡΗΣ. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Κλεάνθους Μιχαηλίδου. 'Εγεννήθη εἰς Μόλυβον τῆς Μυτιλήνης τὸ 1849 καὶ ἀπέθανε τὸ 1924. "Αν καὶ νέος ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον, ἐν τούτοις ἡ σχολήθη ἐπιτυχῶς καὶ μὲ τὴν λογοτεχνίαν. Τὰ ἔργα του διακρίνει πρὸ παντὸς ἐξαίρετος ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὰς παραδόσεις τοῦ λαοῦ μας. Κυριώτερα τούτων εἶναι : «Νησιώτικες ἴστορίες», «Φυλλάδες τοῦ γερο-Δήμου», «Ιστορία τῆς Ρωμιοσύνης» κ.ἄ. Μετέφρασεν ἐπίσης ἐμμέτρως καὶ τὴν «'Οδύσσειαν» τοῦ 'Ομήρου ὡς καὶ μερικὰ ποιήματα "Αγγλων ποιητῶν.

ΘΕΟΤΟΚΗΣ ΚΩΣΤΑΣ. Ἔγεννήθη εἰς Κέρκυραν τὸ 1852 καὶ ἀπέθανε τὸ 1923. Ἐσπούδασεν ἐν Γερμανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ Ἰατρικήν, μαθηματικά καὶ φιλολογίαν καὶ διετέλεσε διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης. Ἐργα του: «Ἀπελλῆς», «Ο κατόδικος», «Ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος τοῦ Καραβέλα», «Σκλάβοι στὰ δεσμά τους» κ.ἄ. Μετέφρασεν ἐπίσης πολλὰ ἔργα ἐκ τῆς ἑγένης λογοτεχνίας ὡς καὶ τὰ «Γεωργικά» τοῦ Βιργιλίου. Ὁ Θεοτόκης είναι ἀπὸ τοὺς καλυτέρους διηγηματογράφους μας, ζωγράφος ἐκλεκτὸς τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς καὶ φύσεως καὶ μάλιστα τῆς Κερκυραϊκῆς. Ἡ φράσις του ἐνέχει μεγάλην λιτότητα καὶ ἀπλότητα καὶ ὅμως είναι δυνατή, πολύηχος καὶ ἐλκυστική καὶ οἱ ἥρωές του, ὡς ἐν ἀναγλύφῳ, είναι μετ' ἐπιμελείας ἔξειργασμένοι.

ΚΑΒΑΦΗΣ ΚΩΝ. Ἔγεννήθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὸ 1876, ἔγραψε ποιήματα ἐκδοθέντα ἐις βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ποιήματα». Διακρίνονται διὰ τὴν ἴδιορρυθμίαν των, τὸ τολμηρὸν περιεχόμενον καὶ τὴν ἀδιαφορίαν του διὰ τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ μέτρον των. Λόγῳ τῆς τοιαύτης τεχνοτροπίας του πολλοὶ ἀρνοῦνται εἰς αὐτὸν τὴν ἴδιότητα τοῦ ποιητοῦ. Ἀπέθανε τὸ 1932.

ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. Ἔγεννήθη εἰς Ναύπλιον τὸ 1872, καταγόμενος ἐκ Βυτίνης τῆς Ἀρκαδίας. Ὅπηρξε δημοσιογράφος, διευθυντὴς τῆς ἐφημερίδος «Νέον Ἀστυ» καὶ διπλωμάτης, διατελέσας πρεσβευτὴς τῆς Ἐλλάδος εἰς τὸ Λονδίνον. Ἡσχολήθη μὲ τὴν λογοτεχνίαν καὶ ἔγραψε πλείστας φιλολογικὰς καὶ καλλιτεχνικὰς μελέτας, προσέτι δὲ βιογραφίαν περὶ τοῦ ζωγράφου Νικολάου Γύζη.

ΚΑΛΒΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ. Ἔγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1792 ἐκ μητρὸς ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον καὶ πατρὸς ἀπὸ τὴν Κέρκυραν καὶ ἀπέθανεν εἰς Λονδίνον τὸ 1867. Μετὰ τὰς πρώτας σπουδάς του ἐν Ζακύνθῳ ἀπῆλθεν εἰς Ἰταλίαν. Ἐκεῖθεν δὲ εἰς Ἐλβετίαν καὶ Ἀγγλίαν μετὰ τοῦ μεγάλου προστάτου του καὶ ποιητοῦ Φωσκόλου. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν κατῆλθεν εἰς Ἐλλάδα, μὴ δυνηθεις δὲ νὰ εύρῃ πλησίον τῆς κυβερνήσεως θέσιν τῆς ἀρμοδιότητός του ἀπῆλθεν εἰς Ἐλβετίαν, ἔνθα ἔξέδωκε τις δέκα πρώτας ἡμέρας τὸ 1824 καὶ κατόπιν εἰς Παρισίους, ἔνθα ἔξέδωκε καὶ τὰς ἄλλας δέκα τὸ 1825. Τὸ ἵδιον

ἔτος ἐπέστρεψεν εἰς Κέρκυραν, ἔνθα ἔγινε γυμνασιάρχης καὶ ἐπειτα
καθηγητής τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου. Τὸ 1859
ἀπῆλθε πάλιν εἰς Λονδίνον, παραιτηθείς, ἔνθα διέμεινε μέχρι τοῦ θα-
νάτου του : Ἐργα του : Πλεῖσται φιλοσοφικαί, φιλολογικαὶ καὶ θρη-
σκευτικαὶ πραγματεῖαι καὶ « ἡ Λύρα », ἡ συλλογὴ τῶν εἴκοσι
ἀρδῶν του, αἱ ὁποῖαι μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἀγγλικὴν καὶ γαλλικὴν.
Ἡ μοῦσα τοῦ ποιητοῦ ἀφιερωμένη εἰς τὴν πατρίδα εἶναι πρωτό-
τυπος εἰς ἔμπνευσιν καὶ δύναμιν μὲ σπανίαν ὑποβλητικότητα, εἶναι
ἀληθινὰ ὥραία καὶ μεγαλοπρεπής, ἀρχαιοπρεπής εἰς εἰκόνας, ἀρ-
μονική παρὰ τὸ προσωπικὸν ὕφος (style) τῆς γλώσσης καὶ τοῦ
μέτρου.

ΚΑΛΟΣΓΟΥΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κέρκυραν
τὸ 1849 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἰταλίαν τὸ 1902. Λόγιος τοῦ ὅποιου τὸ
ἔργον κυρίως εἶναι μεταφραστικὸν καὶ μάλιστα ἐκ τῆς Ἰταλικῆς
κλασσικῆς λογοτεχνίας. Ἐκ τῶν μεταφράσεών του διακρίνονται :
ἡ «Κόλασις» τοῦ Δάντου, οἱ «Τάφοι» τοῦ Φωσκόλου, ὁ «Σαούλ»
τοῦ Ἀλιφιέρη κ.ἄ. Μετέφρασεν ὁμοίως ἐπιτυχῶς τὰ Ἰταλικὰ ποιή-
ματα τοῦ Σολωμοῦ ἐκδοθέντα εἰς ἴδιον τόμον ὡς καὶ τὸν «Προμη-
θέα» τοῦ Αἰσχύλου.

ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ. Ἐγεννήθη εἰς Λεχαινὰ τῆς
Ἡλείας τὸ 1866 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Ἀμαρούσιον τὸ 1922. Ἰατρὸς τὸ
ἐπάγγελμα κατ' ἀρχὰς ὑπηρέτησεν εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἐπειτα
δὲ ὡς στρατιωτικὸς Ἰατρὸς μέχρι τοῦ θανάτου του, ἀλλ' ἦτο λογο-
τέχνης καὶ κατ' ἔξοχὴν διηγηματογράφος ἐπικός. Ἐργα του : Διά-
φορα μικρὰ καὶ μεγάλα διηγήματα : « Ἡ λυγερή », « Διηγήματα »,
« Ο ζητιάνος », « Λόγια τῆς πλώρης », « Παλιὲς ἀγάπες », « Ο ἀρ-
χαιολόγος » καὶ ὁ « Ἀρματωλός » μυθιστόρημα, τοῦ ὅποιου μόνον ἡ
ἀρχὴ ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ο Κ. εἶναι ἀπὸ τοὺς δοκι-
μωτέρους διηγηματογράφους καὶ ὁ μάγος, ποὺ μᾶς ἀπεκάλυψεν
ὅλοκληρον τὸν νεοελληνικὸν κόσμον κατὰ ξηράν καὶ κατὰ θάλασ-
σαν. « Ἡ θυσία », « Ο Σπαθόγιανος », « Οἱ νέοι θεοί » κ.ἄ. εἶναι πί-
νακες πιολεμικοί, ὅπου οἱ ἥρωες μεγαλύνονται μέχρι τοῦ ἴδαισμοῦ.
Τὰ « Λόγια τῆς πλώρης » μαρτυροῦν τὴν ψυχὴν τοῦ "Ελληνος θαλασ-
σινοῦ. Εἰς τὰ διηγήματα ταῦτα, τρομακτικὰ ποιήματα κινδύνου,
ἡ ψυχὴ τοῦ θαλασσινοῦ μας ποὺ ἀροτριᾷ τὴν Μεσόγειον, μάχεται

μὲ τὰς τρικυμίας καὶ μὲ τὰ ἐνάλια πνεύματα, μεθᾶ μὲ τὰ στοιχεῖα, τρελλαίνεται μὲ τὸν κίνδυνον καί, παρ' ὅλας τὰς ἀντιξοότητας, τρυγῷ τὰ πλούτη τῆς θαλάσσης.

ΚΟΛΙΑΤΣΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. "Ελλην δημοσιογράφος Ἡπειρώτης τὴν καταγωγήν, πολιτικὸς συντάκτης τῆς ἐφημερίδος «Καθημερινή», τῆς ὁποίας διετέλεσε πολεμικὸς ἀνταποκριτής κατὰ τὸν Ἑλληνο-ταλικὸν πόλεμον εἰς τὸ Ἀλβανικὸν μέτωπον. Τὰς ἐντυπώσεις του ἔξεδωκεν εἰς βιβλίον ἐπιγραφόμενον «Σελίδες δόξης».

ΜΑΒΙΛΗΣ ΛΟΡΕΝΤΖΟΣ. Ἔγεννήθη τὸ 1858 εἰς τὴν Κέρκυραν. Ἐπολέμησεν ως ἔθελοντής τὸ 1896 εἰς Κρήτην, τὸ 1897 εἰς τὸν ἀτυχῆ πόλεμον τραυματισθεὶς καὶ ἔπεσε τὸ 1912 εἰς τὸν Δρίσκον τῆς Ἡπείρου, ἔθελοντής καὶ πάλιν, ὑπὲρ πατρίδος. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ ἦτο ποιητής. Μετὰ τὸν θάνατόν του τὰ ποιήματα του ώς καὶ αἱ μεταφράσεις του ἐκ τῆς ξένης λογοτεχνίας ἔξεδόθησαν εἰς τόμουν ὑπὸ τὸν τίτλον: «"Ἐργα». Ο Μαβίλης διεκρίθη κυρίως ως ποιητής σονέτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναγνωρίζεται ως ἀριστοτέχνης.

ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Ἀγωνιστής τοῦ 21. Ἔγεννήθη ἐν Λιδωρικώ τὸ 1797 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1864. Ἐγραψε ἀπομνημονεύματα ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Γιάννη Βλαχογιάννη εἰς δύο τόμους, διακρίνονται δὲ διὰ τὴν ἀπλότητα τοῦ ὑφους, τὴν φυσικότητα τοῦ διαλόγου καὶ τὴν ἐπιγραμματικότητα τῶν χαρακτηρισμῶν.

ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ. Ἔγεννήθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὸ 1870 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1943. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἡσχολήθη εἰς τὴν ποίησιν. Ἐδημοσίευσε πλεῖστα ποιήματα εἰς πε-

ριοδικά και ἐφημερίδας. Ἐξέδωκε διαφόρους συλλογάς ποιημάτων ὑπὸ τούς τίτλους : «Συντρίμαστα», «Ὥρες», «Ἀσφόδελοι», «Πεπρωμένα», ἐπίσης δὲ τὸ δραματικὸν ποίημα : «Ἡ κυρά τοῦ πύργου» Ἡ μοῦσα τοῦ Μ. εἶναι διαυγής, γαλήνια καὶ πλουσία εἰς εἰκόνας καὶ ἐμπνεύσεις.

ΜΕΛΑΣ ΣΠΥΡΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1883 εἰς Ναύπακτον καὶ ἀπὸ τοῦ 1935 εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Νεώτερος ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὸ θέατρον. Ἐργα του θεατρικά : «Ο γυιὸς τοῦ ἵσκιου», «Τὸ κόκκινο πουκάμισο», «Τὸ χαλασμένο σπίτι», «Τὸ ἄσπρο καὶ τὸ μαῦρο», «Μιὰ νύχτα μιὰ ζωὴ», «Ο μπαμπᾶς ἐκπαιδεύεται», παιχθὲν καὶ ἀπὸ ξένα θέατρα, «Ιούδας», ὁ «Παταφάλεσσας». Πεζά : «Πολεμικά σελίδες 1912», «Τὰ ταξίδια μου», «Σφυρίγματα», «Κουβέντες», «Φλογισμένα πέλαγα» κ.ἄ. καὶ αἱ βιογραφίαι : «Ματωμένα ράσα», «Ο Μισούλης», «Ο Γέρος τοῦ Μωριᾶ» βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας. Αἱ βιογραφίαι αὐτοὶ δὲν εἶναι μόνον ἀπλῇ ἔξιστόρησις τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἔργων τῶν βιογραφουμένων, ἀλλὰ εἶναι κυρίως ἔργα κριτικοῦ ἀμα δὲ καὶ λογοτεχνικοῦ χαρακτῆρος, παριστάνουσαι ζωντανώτατα τὰς ἀρετὰς καὶ κακίας, τὰ προτερήματα καὶ ἐλαττώματα τῶν μεγάλων μας ἀγωνιστῶν τοῦ 21 καὶ κατὰ βάθος μᾶς γνωρίζουν αὐτοὺς καὶ ὡς ἴδιωτας καὶ ὡς δημοσίους ἄνδρας. Ο Μελᾶς θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς καλυτέρους λογοτέχνας καὶ ὁ κάλαμός του ἐνέχει ἀκρίβειαν καὶ ἐνάργειαν θαυμαστήν.

ΜΕΝΑΡΔΟΣ ΣΙΜΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς Κύπρον τὸ 1872 καὶ ἀπέθανε τὸ 1933. Ἐσπούδασε φιλολογίαν εἰς Ἀθήνας καὶ Ὁξφόρδην. Διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη καθηγητής τῆς κλασσικῆς φιλολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, τὸ δὲ 1926 ἐγένετο ἀκαδημαϊκός. Ἐκτὸς ἀλλων ἔργων ἐδημοσίευσε συλλογὴν ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον : «Ἐπιγράμματα», μετάφρασιν τῆς «Ιστορίας τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας» τοῦ Ἀγγλου Μώρρυ καὶ τὸν «Στέφανον», συλλογὴν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ποιημάτων μεταφρασμένων εἰς δημοτικούς στίχους.

ΜΙΤΑΡΛΑΣ ΤΑΚΗΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1895 εἰς τὴν Λευκάδα. Ἐσπούδασε νομικά εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ διετέλεσεν ἀνώτερος ὑπάλληλος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, ἀποχω-

ρήσας αύτοῦ τὸ 1922. Συνεργάτης πολλῶν ἐφημερίδων καὶ περιστοικῶν ἐδημοσίευσε πλεῖστα ποιήματα, κριτικὰ ἄρθρα καὶ μελέτας. Μετέφρασεν ἐπίσης σειρὰν ἔργων ἐκ τῆς ξένης λογοτεχνίας.

ΜΠΕΚΕΣ ΟΜΗΡΟΣ. Ποιητής καὶ λογοτέχνης. Ἐγεννήθη τὸ 1886. Μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν κατέφυγε εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ διωρίσθη καθηγητὴς εἰς γυμνάσιον καὶ ἔξακολουθεῖ νὰ διδάσκῃ μέχρι σήμερον. Ἐδημοσίευσε τὰ ἀκόλουθα ἔργα: «Ρίμες καὶ ρυθμοί», «Τὰ νικητήρια», «Ἀνατολίτικα», «Οἱ θρίαμβοι τοῦ λόγου», «Ἡ λιτανεία τοῦ ἀνθρώπου», «Τὸ παραμύθι τῆς Σταχτοπαίπελης», «Οἱ δρεσ», «Ο πανηγυρικὸς τῆς ὁγάπης», «Στὴ χαρὰ τοῦ βουνοῦ», «Ο Δὸν Κιχώτης» καὶ ἡ ἀριστουργηματικὴ μετάφρασις τοῦ «Πέερ Γκύντ» τοῦ Ἰψεν.

ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Συκαμνιὰν τῆς Λέσβου τὸ 1892. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας κατέγινεν εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Συνειργάσθη εἰς πολλὰ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας, ὅπου ἐδημοσίευσε διηγήματα, χρονογραφήματα καὶ διαφόρους μελέτας. Εἰς ἴδιαιτέρους τόμους ἐξεδόθησαν τὰ ἑξῆς: «Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ», «Τὸ πράσινο βιβλίο», «Τὸ τραγούδι τῆς γῆς» «Ἡ δασκάλα μὲ τὰ χρυσᾶ μάτια», «Τὸ γαλάζιο βιβλίο», «Ο Βασίλης ὁ Ἀρβανίτης» κ.ἄ. Ο Μυριβήλης εἶναι ἔχειος προσωπικότης μεταξὺ τῶν συγχρόνων λογοτεχνῶν.

NIPBANAΣ ΠΑΥΛΟΣ. Φιλολογικὸν φυεδώνυμον τοῦ τέως ἀρχιάτρου τοῦ παλεμ. ναυτικοῦ Πέτρου Ἀποστολίδου. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Μαριανούπολιν τῆς Ρωσίας τὸ 1862 καὶ ἀπέθανε τὸ 1938 εἰς Ἀθήνας. Ἀπὸ τοῦ 1928 ἔξελέγη ἀκαδημαϊκός. Ἐργα του: Ποιήματα: «Παγὰ λαλέουσα». Δραματικά: Θέατρον τόμ. 2. Διηγήματα: «Τὸ συναξάρι τοῦ παπτα-Παρθένη», «Ἡ βοσκοπούλα μὲ τὰ μαργαριτάρια» κ.ἄ. Κριτικαὶ μελέται: «Ἀρ. Βαλαωρίτης», «Θέμος Ἀννινος», «Γλωσσικὴ αὐτοβιογραφία» κ.ἄ. Στοχασμοί: «Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ἀσόφου». Μυθιστορήματα: «Τὸ ἀγριολούλουδο», «Τὸ ἔγκλημα τοῦ Ψυχικοῦ» κ.ἄ. Ο Ν. ὡς συνεργάτης ἐφημερίδων ἐδημοσίευε καθημερινῶς χρονογραφήματα θεωρούμενος ὡς εἰς τῶν ἀριστῶν χρονογράφων. Μὲ τὸ πραγματικὸν του ὄνομα ἐδημοσίευσε προσέτι ἐπιστημονικὰς μελέτας.

ΞΥΔΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ. 'Εγεννήθη ἐν Πύργῳ τῆς Ἡλείας τὸ 1910. Εἶναι ἐκ τῶν νεωτέρων λυρικῶν ποιητῶν. Ἐξέδωκε δύο ποιητικὰ συλλογὰς μὲ τοὺς τίτλους: «Ὥρες γαλήνης» καὶ «Ἀνάγλυφα». Ἐδημοσίευσε εἰς περιοδικά σπουδαίας μελέτας ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς ὑμνογραφίας. Διακρίνεται διὰ τὴν λυρικότητα καὶ τὸ ἔντονον θρησκευτικόν του συναίσθημα.

ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΩΣΤΗΣ. 'Εγεννήθη εἰς τὰς Πάτρας τὸ 1859 ἀπὸ οἰκογένειαν καταγομένην ἐκ Μεσολογγίου καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1943. Ἐγγραφεῖς εἰς τὴν Νομικὴν σχολὴν δὲν ἐπεράτωσε τὰς σπουδάς του ἀφοσιωθεὶς εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἐν γένει εἰς τὰ γράμματα. Ὅπηρέτησεν ἐπὶ τριακονταετίαν, 1897-1929, ως γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἀπὸ τὸ 1926 ἔξελέγη ἀκαδημαϊκός. Ἐγραψε ποιήματα, διηγήματα, δράματα, ἄρθρα φιλολογικὰ καὶ κοινωνικά, κριτικὰς μελέτας κ.ἄ. Τὰ ἔργα του ἀποτελοῦν 35 περίπου τόμους. Τὰ σπουδαιότερα ποιητικά του ἔργα εἰναὶ: «Ο ὑμνος τῆς Ἀθηνᾶς», «Ιαμβοὶ καὶ ἀνάπταιστοι», «Ο τάφος», «Ο δωδεκάλογος τοῦ γύφτου», «Η φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ», «Η ἀσάλευτη ζωή», «Οι βωμοί», «Η πολιτεία καὶ μοναξιά» κ.ἄ. Ἀπὸ τὰ διηγήματά του: «Ο θάνατος τοῦ παλληκαριοῦ», θεωρεῖται ἀπὸ τὰ καλύτερα καὶ ἵσως τὸ ἄριστον τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Ο Παλαμᾶς θεωρεῖται ως ὁ μεγαλύτερος μετὰ τὸν Σολωμὸν ποιητής τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Ἰδοὺ τί γράφει περὶ αὐτοῦ ὁ κριτικὸς I. M. Παναγιωτόπουλος: «Ο Παλαμᾶς εἶναι ὑψηλὴ καὶ πολύπλευρος προσωπικότης. Ἀκάματος μελετητής καὶ ἀκάματος δημιουργός, ἀνήκει εἰς τὴν χορείαν τῶν ἐλαχίστων ἐκείνων ἐκλεκτῶν, ὅσοι τὴν τέχνην τοῦ λόγου ἐκαλλιέργησαν μετὰ βαθείας πίστεως... καὶ ὑπέλαβον ως τὸν μόνον καὶ ὑψηλότατον τοῦ βίου των σκοπόν... Τὰ κυριαρχοῦντα ἐν τῇ ποίησει του στοιχεῖα εἶναι ἡ ἀγάπη τῆς Ἱδέας, ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος καὶ ἡ ἀγάπη τῆς φύσεως. Εἰδωλολάτρης κατὰ τὸ αἰσθημα, προέβη μέχρι συζεύξεως τῶν κλασσικῶν στοιχείων καὶ τῶν χριστιανικῶν παραδόσεων, ὅσαι κληρονομικῷ δικαιώματι συνετάρασσον τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχήν του — καὶ ὅσαι συνεκλόνισαν τὸ "Ἐθνος κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν. Μεγαλόστομος, ἐπιρρεπής μᾶλλον εἰς τὴν λογοτεχνικὴν μορφὴν τοῦ ὑμνου ἥ εἰς τὴν ἀπηλλαγμένην ἴσχυρῶν πτήσεων λυρικὴν ποίησιν, κα-

ταρρακτώδης πολλαχοῦ, πρωτεϊκὸς καὶ πλήρης ἐνθουσιασμοῦ, ἔδωκε ποίησιν ύψηλοῦ τόνου, τῆς ὅποιας ἡ μεγαληγορία δὲν ἀποκλείει τὴν δημιουργίαν ἴσχυρῶν συγκινήσεων, ἡ φιλοσοφικότης δὲν ἀναστέλλει τὸ πάθος. . .

‘Ο Παλαμᾶς ἀνήκει εἰς τὰ πνεύματα τὰ ὅποια πληροῦσι τὴν ἐποχήν των ἡ ποικίλη δραστηριότης του ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ παίξῃ σημαντικώτατον ρόλον εἰς τὰς πλείστας τῶν νεοελληνικῶν ἐκδηλώσεων. . .’

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ ΜΙΧ. ΙΩΑΝΝΗΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Αἰτωλικὸν τὸ 1901. Φιλόλογος, συγγραφεύς, συνεργάτης πολλῶν περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων ἔξεδωκεν 20 τόμους περίπου ποικίλου περιεχομένου ως καὶ ἴστορίαν τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Ἐκ τῶν ἔργων του ἰδιάζουσαν θέσιν ἔχουν τὰ κριτικά του, διακρινόμενα δι’ ἀκρίβειαν, σαφήνειαν καὶ ἀμεροληψίαν. Ἀπὸ τὰ πεζά του οἱ «Ἐλληνικοὶ ὄριζοντες», ποὺ ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρῶτον τὸ 1937 εἰς τὴν ἐφημερίδα «Πρωτία» ως ταξιδιωτικοὶ ἐντυπώσεις, εἶναι βιβλίον διὰ τὰς πολλὰς ἀρετάς του ἄριστον εἰς τὸ ειδός του.

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σκίαθον τὸ 1851 καὶ ἀπέθανε τὸ 1911. Νέος ἐνεγράφη εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου, ἀλλὰ δὲν ἐπῆρε τὸ δίπλωμά του,

διότι ἡναγκάσθη διὰ νὰ ζῆ νὰ γίνῃ μεταφραστὴς καὶ λογοτεχνικὸς συνεργάτης εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά, ὅπου ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρῶτον τὰ ἔργα του. Ἡτο ὅμως φιλομαθέστατος καὶ πολυμαθέστατος, αὐτοδίδακτος, κάτοχος τῆς γαλλικῆς καὶ ἀγγλικῆς καὶ ἐν μέρει τῆς ἵταλικῆς καὶ γερμανικῆς γλώσσης. Ἀλλὰ προσφιλεστάτη δι’ αὐτὸν ἀσχολία ἦτο ἡ περὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἐνασχόλησις· ἡ μυστικοπαθής αὐτοῦ ψυχὴ εὔρισκεν ἄρρητον ἡδονὴν εἰς τὸν λίβανον καὶ τὰ ἔξωκλήσια καὶ ἐκκλησίδια, εἰς τὰ ὅποια πολλάκις ἔψαλλε μὲ τὸν φίλον καὶ συμπολίτην του Μωραϊτίδην, πρὸ πάντὸς δὲ εἰς τὸν παρὰ τὸν παλαιὸν στρατῶνα “Ἄγιον Ἐλισσαῖον. Μετὰ τοῦ Μωραϊτίδη μᾶς

κελήσια καὶ ἐκκλησίδια, εἰς τὰ ὅποια πολλάκις ἔψαλλε μὲ τὸν φίλον καὶ συμπολίτην του Μωραϊτίδην, πρὸ πάντὸς δὲ εἰς τὸν παρὰ τὸν παλαιὸν στρατῶνα “Ἄγιον Ἐλισσαῖον. Μετὰ τοῦ Μωραϊτίδη μᾶς

ἔδειξαν εἰς θαυμασίους πίνακας, καὶ μάλιστα νησιωτικούς, τὰς καλλονὰς καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως, τὴν λαϊκὴν ψυχὴν καὶ ἥθη καὶ ἔθιμα, ἀρέτας καὶ κακίας, ἐπίτιδα καὶ ἀποκαρδίωσιν μὲ σπανίαν λιτότητα ὑφους ἀριστοκρατικοῦ, μὲ ζηλευτὸν θέλγητρον ἀφηγήσεως καὶ παραστατικωτάτην περιγραφήν. Τὸ ἔργον τῶν διδύμων τέκνων τῆς Σκιάθου τὸ διακρίνει βαθυτάτη οἰκογενειακὴ καὶ χριστιανικὴ εὐλάβεια. Ἡ γλῶσσα τοῦ Π. ἔχει προσωπικὸν ὑφος ἀπέχουσα καὶ τῆς καθαρευούστης καὶ τῆς λαϊκῆς καὶ φανερώνει γενικὰ μορφὴν βυζαντινοῦ λόγου. Ο Π. θεωρεῖται μαζὶ μὲ τὸν Βιζηνὸν καὶ τὸν Καρκαβίτσαν ὁ δημιουργὸς τοῦ νεοελληνικοῦ διηγήματος καὶ ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους καὶ ἵσως ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς διηγηματογράφους μας. Ἔζησε πτωχὸς ἀποζῶν ἐκ τῆς ἀμοιβῆς τῆς ἔργασίας του, δι’ οὗ συνετήρει καὶ τὰς πτωχὰς ἀδελφάς του.

ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Καρπενήσι τὸ 1877 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1940. Ἐνωρὶς ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ λογοτεχνίαν. Διετέλεσε διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης καὶ ἀκαδημαϊκός. Ἐργα του πεζά: «Πεζοί ρυθμοί», πεζοτράγουδα. Διηγήματα: «Ἄγιον Ὄρος». Ἐκλεκτά μελέται: κριτικά, αἰσθητικάι κλπ. Ποιήματα: «Πολεμικά τραγούδια», «Χελιδόνια», «Θεῖα δῶρα». Δράματα: «Ο ὄρκος τοῦ πεθαμένου». Ως τεχνοκριτικὸς ὁ Π. διεκρίθη διὰ τὴν ἀκρίβειαν, καθαρότητα, ἐπιγραφματικότητα καὶ ἀπλότητα τοῦ ὑφους του.

ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1843 καὶ ἀπέθανεν νεώτατος τὸ 1873. Ἐσπούδασε νομικά καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Εἶς ἐκ τῶν κυριωτέρων ποιητῶν τῆς παλαιᾶς Ἀθηναϊκῆς σχολῆς. Τὰ ποιήματά του διακρίνει φιλοσοφικὸν πνεῦμα, ἔντονος συναισθηματικότης καὶ ἀπαισιοδοξία. Ἐργα του: Ποιητικά: «Ποίησις», «Ορφεὺς καὶ Πυγμαλίων», «Στόνοι» κ.ἄ. Θεατρικά: «Συζύγους ἐκλογή», «Ἀγορά» κ.ἄ. Πεζά: «Περὶ καθηκόντων», «Σύνοψις τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλ. ἐπαναστάσεως» κ.ἄ.

ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ἐγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 1815, καταγόμενος ἐκ Βυτίνης τῆς Ἀρκαδίας, καὶ ἀπέθανε τὸ 1891 εἰς Ἀθήνας. Ἐσπούδασεν εἰς Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν καὶ τὸ 1851 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἱστορίας εἰς τὸ Πανε-

πιστήμιον. Είναι ό ύπειφανέστατος ιστορικός της Νέας 'Ελλάδος καὶ ἡ «Ιστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους» ἀποτελεῖ ιστορικὸν ἔθνικὸν μνημεῖον μετὰ καταδήλων λογοτεχνικῶν χαρισμάτων.

ΠΕΡΓΙΑΛΙΤΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. Ψευδώνυμον τοῦ δημοδιδασκάλου Ἰωάννου Γιαννούκου ἐκ Σπετσῶν. Ἐδημοσίευσε πολλὰ ποιήματα ἴδιως παιδικὰ εἰς ἑφημερίδας καὶ περιοδικά. Πλεῖστα ἐξ αὐτῶν περιέχονται εἰς τὰς συλλογάς: «Τὰ τραγούδια τῆς ἀκρογιαλιᾶς» καὶ «Τρελλὰ τραγούδια».

ΠΕΤΣΑΛΗΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1904. Ἐσπούδασε εἰς Παρισίους. Είς ἑκ τῶν σπουδαιοτέρων συγχρόνων μυθιστοριογράφων. Τὰ μυθιστορήματά του χαρακτηρίζει Ἰσχυρὰ ψυχογραφικὴ δύναμις καὶ τεχνικωτάτη περιγραφή. Τὰ σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν είναι «Ο ἀπόγονος», «Ἡ ἀνθρώπινη περιπέτεια», «Ο μάγος μὲ τὰ δῶρα». Τὸ τελευταῖον ἐκδοθὲν δίτομον ιστορικὸν μυθιστόρημα «Οἱ μαυρόλυκοι» ἀποτελεῖ σταθμὸν εἰς τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν.

ΠΟΛΕΜΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1862 καὶ ἀπέθανε τὸ 1924. Ἐνεγράφη εἰς τὴν Νομικὴν σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου, χωρὶς νὰ πάρῃ δίπλωμα, καὶ ἤκουσε μαθήματα αἰσθητικῆς εἰς τὸ Παρίσιο ἔχρημάτισε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του γραμματεὺς τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν. Νεώτατος ἐπεδόθη εἰς τὴν ποίησιν ἐμφανισθεὶς συγχρόνως σχεδὸν ὡς ποιητὴς μετὰ τοῦ Παλαμᾶ καὶ Δροσίνη. Οἱ τρεῖς οὕτοι ποιηταὶ είναι οἱ ἐπαναστάται, που ἐπάνέφερον εἰς τὴν ποίησιν τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ μεγάλου Σολωμοῦ, ἀπὸ τὴν ὅποιαν τὴν εἶχεν ἐξορίσει ἡ καθαρεύουσα Φαναριωτικὴ σχολὴ. Ἡ ποίησίς του είναι ἀπλῆ, καθαρά, ἐγγίζουσα κατ' εὐθεῖαν τὴν ψυχὴν ὅπως τὸ δημοτικὸν τραγούδι. Ἐργα του: Ποικίλαι ποιητικαὶ συλλογαί: «Ποιήματα», «Χειμώνανθοι», «Ἀλάβαστρα», «Κειμήλια», «Ἐξωτικά», «Παλιὸς βιολί», «Τὰ πρῶτα βήματα» (παιδικόν), «Σπασμένα μάρμαρα», «Εἰρηνικά», «Ἐσπερινός». Θεατρικά: «Ο τραγουδιστής», «Τὸ ὄνειρο», «Τὸ εἰκόνισμα», «Στὴν ἄκρη τοῦ κρημνοῦ», «Βασιλιᾶς ἀνήλιαγος», «Γυναῖκα», «Μιὰ φορὰ κι ἔναν καιρό» κ.ἄ. Μεταφράσεις:

Θεοκρίτου «Εἰδύλλια», «Ἡλέκτρα» Εύριπίδου, «Ο κατὰ φαντασίαν ἀσθενής» καὶ «Ο ἀρχοντοχωριάτης» τοῦ Μολιέρου.

ΠΟΛΙΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ. 'Εγεννήθη εἰς τὰς Καλάμας τὸ 1852 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1921. 'Εσπούδασε φιλολογίαν καὶ νομικά εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν. 'Υπηρέτησεν ὡς τηματάρχης τοῦ 'Υπουργείου τῆς Παιδείας καὶ κατόπιν ἐπὶ πολλὰ ἔτη καθηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας καὶ μυθολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον μέχρι τοῦ θανάτου του. "Ἐργα του: «Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ» (3 τόμοι), «Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ», «Παραδόσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ» κ.ἄ. "Ἐγραψεν ἐπίσης διαφόρους μελέτας κριτικὰς καὶ τεχνοκριτικάς. Εισήγαγε· πρῶτος εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν λαογραφίαν ὡς ἐπιστήμην, δηλ. τὴν μελέτην τοῦ βίου τοῦ λαοῦ ἀπὸ τὰ γλωσσικὰ μνημεῖα του καὶ ἀπὸ τὰ ἥθη καὶ ἔθιμά του. 'Απέκτησε φήμην μεγάλου ἐπιστήμονος καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην ἀκόμη.

ΠΟΛΙΤΗΣ ΦΩΤΟΣ. 'Εγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1890 καὶ ἀπέθανε τὸ 1935. 'Εσπούδασε νομικά. 'Εδίδαξεν ὡς καθηγητὴς τῆς ἐπαγγελματικῆς σχολῆς θεάτρου. Διετέλεσε φιλολογικὸς καὶ θεατρικὸς κριτικὸς πολλῶν ἑφημερίδων, διακρινόμενος διὰ τὴν βαθύτητα καὶ ἀντικειμενικότητα τῶν παρατηρήσεων καὶ σκέψεών του. "Ἐγραψε τὴν σάτυραν «Καραγκιόζης ὁ μέγας» κ.ἄ. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἔξεδόθησαν εἰς δύο τόμους υπὸ τὸν τίτλον «Ἐκλογαί» αἱ χαρακτηριστικώτεραι ἐκ τῶν κριτικῶν μελετῶν του.

ΠΟΡΦΥΡΑΣ ΛΑΜΠΡΟΣ. Ψευδώνυμον τοῦ Συψώμου Δημητρίου. 'Εγεννήθη ἐν Χίῳ τὸ 1879 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸν Πειραιᾶ τὸ 1932. Ποιητὴς γράψας ὀλίγα μέν, ὀλλ' ἐκλεκτὰ λυρικὰ ποιήματα περιλαμβανόμενα εἰς τὰς συλλογάς: «Σκιές» καὶ «Μουσικὲς φωνές». 'Η μοῦσά του εἶναι ἀρμονική, περιπαθής, ἥρεμος καὶ σιγηλή πλέοντα εἰς ποιητικὸν ἡμίφωνος.

ΣΚΟΚΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. 'Εγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1854 καὶ ἀπέθανε τὸ 1928. 'Εσπούδασε νομικά, ὀλλ' ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν. "Ἐργα του: Ποιητικά συλλογαί: «Ἐαρ», «Ἀκτίνες καὶ μύρα», «Σατυρικὰ ἐπιγράμματα». Πεζά: «Ἐταῖραι παρ' ἀρχαίοις»,

«Διατί δὲν εἶμεθα εύτυχεῖς», «Τὰ παρόξενα τῆς ζωῆς» κ.ἄ. Ἐπίσης ἐδημοσιεύθησαν εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά διάφορα ποιήματα, διηγήματα, ἐπιγράμματα κ. ἄ. Διηγήθηνε δὲ ἐπὶ 30 καὶ πλέον ἔτη τὸ «Ἐθνικὸν ἡμερολόγιον».

ΣΟΛΩΜΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ. Ἔγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1798 ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας καὶ ἀπέθανε τὸ 1857 εἰς τὴν Κέρκυραν. Τὸ 1808 μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ σπουδάσῃ. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἔγινε διδάκτωρ τοῦ δικαίου, ἀλλὰ ἡ προτίμησί του ἐστρέφετο εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν ποίησιν. Ἀφοῦ ἐπέστρεψε τὸ 1818 εἰς τὴν Ζάκυνθον διέμεινεν ἕκεī μέχρι τοῦ 1828, δόποτε ἐκ κληρονομικῶν διαφορῶν μὲ τὸν ἀδελφόν του ἔφυγεν εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπου καὶ διέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὁ ἐθνικὸς ποιητής τῆς Νέας Ἑλλάδος, καίτοι ὀψιμαθής εἰς τὴν πάτριον γλώσσαν,—ὅ ἴστορικὸς Τρικούπης τὸν παρεκίνησε νὰ γράφῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὰ ποιήματά του, διότι τὰ πρῶτά του ποιήματα τὰ ἔγραψεν Ἰταλικὰ—ύπῆρξε διαπρύσιος αὐτῆς κήρυξ καὶ ἐμψυχωτής κατορθώσας νὰ θέσῃ τὰ θεμέλια τῆς ζωντανῆς δημοτικῆς εἰς τὴν ποίησιν, ὅπου καὶ ἐκυριάρχησεν. Ἡ ποίησίς του εἶναι δεῖγμα συμμετρικῆς καὶ λεπτοτάτης καλιτεχνικῆς μορφῆς, ὅπου γοητεύει ἡ ἀρμονία τῶν ἔγχων, πολὺ δὲ ἐπέδρασεν ἐπὶ τῶν κατευθύνσεων τῶν νεωτέρων ποιητῶν μας. «Πολλὰ ποιήματά του εἶναι ως συντρίμματα σκορπισμένης προσπαθείας, τὰ ὅποια θὰ ἔχρειάζετο μία ζωὴ τοῦ ποιητοῦ διὰ νὰ τελειωθοῦν». Ἄλλα ὅμως κατώρθωσε νὰ κάμη τελειότητας, εἰς τὴν συμμετρικὴν μορφὴν τῶν ὅποιων κλείονται αἱ αἰώνιαι συγκινήσεις τοῦ ἀνθρώπου. Χάρις εἰς αὐτὰ ὁ Σολωμὸς θὰ εἶναι ἡ ἀρχὴ πάσης τέχνης εἰς τὴν νεοελληνικὴν ποίησιν». (Ζ. Παπαντωνίου).

Ἐτραγούδησε τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν πατρίδα καὶ ἐνέπνευσεν ἡ ποίησίς του ὑψηλὰ αἰσθήματα πειθαναγκάσασα δλόκληρον τὴν Εύρωπην νὰ προσέξῃ τὴν «ἀπ’ τὰ κόκκαλα βγαλμένη τῶν Ἑλλήνων τὰ Ἱερά» ἐλευθερίαν. Ὁ ὄμνος του εἶς τὴν ἐλευθερίαν μελοποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ συνθέτου Μαντζάρου, ὅστις καὶ τὸν καθωδήγησεν εἰς τὰ μυστήρια τῆς μουσικῆς, εἶναι ὁ Ἐθνικός μας ὄμνος. Τὰ

ἀπαντά του ἔξεδόθησαν εἰς τὴν Κέρκυραν τὸ 1859 ύπὸ τοῦ φίλου του Ἰ. Πολυλᾶ μὲ κριτικὰ καὶ βιογραφικὰ σημειώματα, καθὼς καὶ εἰς τὴν βιβλιοθήκην Μαρασλῆ μὲ θαυμασίαν κριτικὴν μελέτην τοῦ Παλαμᾶ περὶ Σολωμοῦ ὡς καὶ εἰς τὴν βιβλιοθήκην 'Ελευθερουδάκη κ.ἄ.

ΣΟΥΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. 'Εγεννήθη εἰς τὴν Σῦρον τὸ 1853 Χίος τὴν καταγωγὴν καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1919· ἡκολούθησε φιλολογικὰ μαθήματα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ἀλλ’ ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ποίησιν, πρὸ παντὸς τὴν σατυρικήν. Ἀπὸ τοῦ 1883 ἴδρυσε καὶ διηγήθινε τὸν «Ρωμιόν», ἔμμετρον καθ’ ἑβδομάδα φύλλον, εἰς τὸ ὅποιον ἐγκατέσπειρε τὸ σατυρικὸν αὐτοῦ πνεῦμα. 'Η ποίησίς του εἶναι πλουσιωτάτη στιχουργία μὲ παραδειγματικὴν καὶ ἀπαράμιλλον ἐκφραστικὴν δύναμιν, δι’ ἃς ἀπέδιδε, ὡς ἐν πιστοτάτῳ κατόπτρῳ, σπαρταριστικὴν τὴν ἐποχήν του εἰς συναισθήματα, ἰδανικά, ἥθη καὶ ἀσχημίας. 'Η σάτυρά του, ὅσον καυστικὴ καὶ ἄν τῆτο, εἶχε τὸ προτέρημα νὰ μὴ προκαλῇ μῖσος καὶ ἑκδίκησιν. Τῶν ποιημάτων του ἔξεδόθησαν 6 τόμοι, ὡν οἱ δύο εἶναι δι Φασουλῆς φιλόσοφος. Πλήν τούτων μετέφρασεν ἔμμετρως τὰς «Νεφέλας» τοῦ Ἀριστοφάνους ἐπιτυχέστατα. "Έγραψεν ἐπίσης καὶ θεατρικὰ ἔργα: «'Η περιφέρεια», «Δὲν ἔχει τὰ προσόντα», «'Η χειραφέτησις» κ.ἄ.

ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ ΣΤΕΛΙΟΣ. 'Εγεννήθη ἐν Σμύρνῃ τὸ 1885. 'Εσπούδασεν ἰστρικὴν καὶ ὀδοντιατρικὴν καὶ διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ὁρθοδοντικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. "Έγραψε ἐπιστημονικὰς ἐργασίας καὶ ἔξέδωκε ποιητικὰς συλλογάς, ὡν σπουδαιότεροι εἶναι: «Ψηφιδωτά», «Οταν φεύγουν οἱ ὄρες» βραβευθέν, «Παιδικές ψυχές», «Τραγουδιστής τῶν παιδιῶν» (βραβευθέν), κ.ἄ. Διεκρίθη ἰδιαιτέρως εἰς τὴν παιδικὴν λογοτεχνίαν, εἰς ἣν ἔδωκε ζωηρότατην ὥθησιν.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΣ ΜΙΛΑΝΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ. 'Εγεννήθη τὸ 1887 εἰς Ἀθήνας. Ποιητής, λόγιος, συνεργάτης τελείστων περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων. 'Εδημοσίευσε πολλὰ πεζά, ποιητικὰς συλλο-

γάς καὶ μετέφρασεν ἔργα ἐκ τῆς ξένης λογοτεχνίας, ἐκ τῶν ὅποιών διακρίνεται ἡ «Ἐλλάς» τοῦ Σέλλεϋ.

ΣΥΚΟΥΤΡΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ τὸ 1901. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του εἰς Λειψίαν. Διετέλεσε ύφηγητής τῆς ἀρχαίας Ἐλληνικῆς φιλολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Συνειργάσθη εἰς πολλὰ ἐπιστημονικὰ καὶ φιλολογικὰ περιοδικά καὶ ἔγραψε πλείστας πραγματείας μὲ θέματα φιλολογικά, ιστορικά, παλαιογραφικά κ.ἄ. Ἀπέθανε τὸ 1937.

ΤΡΑΥΛΑΝΤΩΝΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὸ 1868. Ἐσπούδασε φιλολογίαν, ὑπηρέτησε δὲ ὡς καθηγητής, ἐπιθεωρητής, γυμνασιάρχης καὶ ἐκπαιδευτικὸς σύμβουλος. Ἐργα του: Διηγήματα: «Ἐξαδέλφη», τὸ πρῶτόν του διήγημα, «Διηγήματα». τ. Α', «Κρουσταλλένια» τ. Β', «Ἡ ἥλιοστάλαχτη», «Ἀπολογία μισανθρώπου» βραβεύθεισα ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας, «Λεηλασία μιᾶς ζωῆς» κ.ἄ. Ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις: «Διετής θητεία», «Ἐπιθεωρητής» κ.ἄ. Λόγοι: «Τρεῖς λόγοι». Τὰ ἔργα του διακρίνονται διὰ τὴν ἀπλότητα τοῦ ὕφους, τὸ εὔθυμον πνεῦμα, τὴν ζωηρότητα τῶν εἰκόνων, τὴν βαθεῖαν ψυχογραφίαν, τὸ λεπτὸν καὶ θερμὸν πάθος ὡς καὶ τὸ ἥθικὸν ὑψος αὐτῶν. Ἀπέθανε τὸ 1943.

ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὸ 1788 καὶ ἀπέθανε εἰς Ἀθήνας τὸ 1873. Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ είτα ἐσπούδασεν εἰς Ἐσπερίαν. Μετά τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἐλλάδος ἐχρημάτισε βουλευτής, ὑπουργός, πρωθυπουργός, πρεσβευτής. Αὐτὸς παρεκίνησε τὸν Σολωμὸν νὰ γράψῃ εἰς τὴν μητρικὴν γλῶσσαν. Ἐργα του: «Λόγοι», «Ποιήματα» καὶ ἡ «Ἰστορία τῆς Ἐλλην. ἐπαναστάσεως». Ο Τρικούπης εἶναι ἔξεχουσα φυσιογνωμία εἰς τὴν νεοελληνικὴν πνευματικὴν ζωήν.

ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἀγρίνιον τὸ 1868 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἰταλίαν τὸ 1920. Ἐργα του ποιητικά: «Τραγούδια τῆς ἑρμιᾶς», «Ἐλεγεῖα καὶ εἰδύλλια», ἐκδοθέντα ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Πέτρος Βασιλικός, «Ἄπλοι τρόποι», «Βραδίνοι θρῦλοι». Πεζά: «Ο πύργος τοῦ Ἀκροπόταμου», «Τάσω στὸ σκοτάδι» κ.ἄ. Διηγήματα, «Φθινόπωρο», μυθιστόρημα κ.ἄ. Μετέφρασεν ἐπίσης

τὸ πρῶτον μέρος τοῦ «Φάσουστ» καὶ τὴν «Ιφιγένειαν» τοῦ Γκαΐτε καὶ ὅλλα ἔργα τῆς βορείου λογοτεχνίας. Ο Χατζόπουλος ἴδρυσεν ἀκόμη τὸ περιοδικὸν «Τέχνη» (1898–1899) εἰς τὴν κριτικωτέραν περίοδον τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, εἰς τὸ ὅποιον συνειργάσθησαν οἱ καλύτεροι λογοτέχναι τῆς ἐποχῆς καὶ συνέβαλεν εἰς τὸν συντονισμὸν τῶν γλωσσικῶν καὶ φιλολογικῶν προσπαθειῶν τῆς ἐποχῆς ἑκείνης.

ΨΑΘΑΣ ΔΗΜ. 'Εγεννήθη ἐν Τραπεζοῦντι τὸ 1907. Ἡλθεν εἰς Ἀθήνας μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν τὸ 1922. Ἀπὸ τὸ 1925 ἡσχολήθη μὲ τὴν δημοσιογραφίαν καὶ διεκρίθη ὡς εὐθυμογράφος. Ἐδημιούργησε διαφόρους τύπους παραμένους ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν ζωήν. Μολονότι τὰ ἔργα του στεροῦνται βάθους, ἀποτελοῦν εὐχάριστον ἀνάγνωσμα καὶ ἔχουν μεγάλην κυκλοφορίαν. Εἰς ἰδιαιτέρους τόμους ἔξεδόθησαν : 1) Συλλογαὶ μικρῶν εὐθυμογραφημάτων μὲ τοὺς τίτλους : «Ἡ Θέμις ἔχει κέφια», «Ἡ Θέμις ἔχει νεῦρα». 2) Τὸ ἐκτενέστερον εὐθυμογράφημα «Μαντάμ Σουσοῦ». 3) Τὸ θεατρικὸν ἔργον «Τὸ στραβόξυλο» κ.ἄ.

2. ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ

ΓΥΖΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ. 'Εγεννήθη ἐν Τήνῳ τὸ 1842 καὶ ἐσπούδασε, συνεχῶς διακρινόμενος καὶ βραβευόμενος, εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον Ἀθηνῶν καὶ εἰς Μόναχον, ὅπου ἀνεδείχθη, διατελέσας καὶ καθηγητὴς τῆς ἑκεὶ περιφήμου Ἀκαδημίας. Ο Γύζης ἐλάτρευε τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐνεπνέετο ἀπὸ τὰς ἑθνικὰς καὶ θρησκευτικὰς παραδόσεις τῆς. Ἐλθὼν εἰς Ἑλλάδα (1871) ἐμελέτησε τὴν Ἑλληνικὴν ζωήν, ἐκ τῆς ὅποιας καὶ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ιστορίας ἐνεπνεύσθη πλεῖστα ἔργα του : «Καταστροφὴ τῆς Χίου», «Τὸ κρυφὸ σχολειό», «Τὸ τάμα», τὸ «Παραμύθι τῆς γιαγιᾶς», «Ἀρραβώνες παιδῶν», «Ο μικρὸς σοφός» κ.ἄ. Εἶναι ζωγράφος ἰδεολόγος, διακρίνει δὲ τὴν τέχνην του κλασσικὴ ἀπλότης καὶ λιτότης καὶ ἐπιμέλεια εἰς τὸ σχέδιον τῶν ἔργων του. Ἐν τῇ ἔξελίξει του ἐζωγράφισε θέματα συμβολικά καὶ ἀλληγορικά : «Ἡ

Ιστορία», «Η ἀρμονία», «Θεωρία καὶ πρᾶξις», «Η φήμη», «Ολυμπιονίκης», «Η δόξα» κ.ἄ. Πλείστα ἔργα του εύρισκονται εἰς τὰς πινακοθήκας τῆς Εύρωπης, ἀλλὰ καὶ ἡ Πινακοθήκη Ἀθηνῶν κατέχει τινὰ ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων του. Ἀπέθανε τὸ 1901.

ΠΡΑΞΙΤΕΛΗΣ. Εἰς τῶν μεγίστων γλυπτῶν ὅλων τῶν αἰώνων. Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος. Ή παραγωγικότης του ἦτο μεγίστη καὶ οὐδεὶς ἄλλος καλλιτέχνης ἐνεσάρκωσεν εἰς τὸ μάρμαρον μὲ τόσην τελειότητα τὴν ἀβρότητα καὶ τὴν χάριν τῆς ἀθηναϊκῆς νεότητος. Ἔργα του πλεῖσται Ἀφροδίται, Ἀπόλλωνες, Διόνυσοι, Ἔρωτες, Σάτυροι, Σειληνοί κ.ἄ. Ἐκ τῶν ἔργων του ἀνευρέθη ἐν Ὀλυμπίᾳ τὸ 1877 ὁ Ἐρμῆς, δόποιος, ἃν καὶ δὲν κατελέγετο μεταξὺ τῶν ἀριστων τοῦ γλύπτου, ὅπως ἦτο ἡ Ἀφροδίτη τῆς Κνίδου, ὁ Σαυροκτόνος Ἀπόλλων, ὁ ἐν Θεσπιαῖς Ἔρως κ.ἄ., εἶναι ἄγαλμα σπάνιον καὶ ἀριστον διὰ τὴν τέχνην του.

3. ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΞΕΝΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ

ΒΥΡΩΝ. Τὸ ἀγγλικό του ὄνομα Μπάύρον (Γεώργιος Γόρδων). Διάσημος Ἀγγλος ποιητής καὶ ἔνθερμος φιλέλλην. Ἐγεννήθη εἰς Λονδίνον τὸ 1788. Εἶχε ψυχὴν φλεγομένην ἀπὸ τὰ ἴδεώδη τῆς ἑλευθερίας καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Ἐνθουσιασθεὶς ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀφιέρωσεν ὅλας τὰς δυνάμεις του διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της. Ἀπέθανεν ἀπὸ τὰς κακουχίας εἰς Μεσολόγγιον τὸ 1825. Ή ποίησίς του περιέχει εύγενεις καὶ ύψηλὰς ἰδέας. Ἔργα του : «Τσαΐλδ Χάρολδ», «Δὸν Ζουάν», «Ο κουρσάρος», «Γκιαούρ» κ.ἄ.

ΓΚΑΙΤΕ ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΟΛΦΓΚΑΓΚ. Ἐγεννήθη εἰς Φραγκφούρτην τὸ 1749 καὶ ἀπέθανε τὸ 1832. Ποιητὴς Ἑλληνολάτρης, φιλόσοφος, ἐπιστήμων, ἡ μεγαλυτέρα διάνοια τῆς Γερμανίας κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶ μίατῶν μεγάλων πνευματικῶν κορυφῶν

τοῦ κόσμου, καθώς ὁ Δάντης καὶ ὁ Σαΐκοπηρ. Πολλῶν ἔργων τοῦ Γκαιΐτε ἔχομεν μεταφράσεις εἰς τὴν Ἑλληνικήν γλῶσσαν παρὰ δοκίμων Ἑλλήνων λογοτεχνῶν, ιδίᾳ δὲ τοῦ «Φάουστ».

ΔΑΝΤΗΣ ΑΛΙΓΚΕΡΙ. Ἐγεννήθη εἰς Φλωρεντίαν τὸ 1265 καὶ ἀπέθανεν τὸ 1321. Θεωρεῖται ὁ μεγαλύτερος ποιητὴς τῆς νέας Ἰταλίας παραβαλλόμενος μὲ τὸν Βιργίλιον· ἔγραψε πρῶτος αὐτὸς ἀντὶ τῆς λατινικῆς εἰς τὴν δημοτικὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν τῆς ἐποχῆς του, γενόμενος θεμελιωτὴς τῆς νέας Ἰταλικῆς γλώσσης. Ἐκ τῶν ἔργων του ἡ «Θεία Κωμῳδία», ἀποτελουμένη ἐκ τριῶν μερῶν: τῆς Κολάσεως, τοῦ Καθαρτηρίου καὶ τοῦ Παραδείσου, καταδεικνύει τὴν ἔξεχουσαν ποιητικὴν αὐτοῦ διάνοιαν.

ΔΕ ΑΜΙΤΣΙΣ ΕΔΜΟΝΔΟΣ. Ἰταλὸς συγγραφεὺς γεννηθεὶς ἐν Ὀνελίᾳ τὸ 1846. Διετέλεσε ἀξιωματικὸς τοῦ Ἰταλικοῦ στρατοῦ, ἀποστρατευθεὶς δὲ ἐνωρὶς ἐπεδόθη ἀπὸ τὸ 1871 εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἐγραψε στρατιωτικὰ διηγήματα καὶ ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις. Διακρίνεται διὰ τὴν ζωηρότητα τοῦ ὑφους καὶ τὴν περιγραφικὴν δύναμιν. Τὰ ἔργα του κατέστησαν δημοτικώτατα καὶ μετεφράσθησαν εἰς πολλὰς γλώσσας.

ΘΕΡΒΑΝΤΕΣ ΜΙΧΑΗΛ. Διάσημος Ἰσπανὸς ποιητὴς δραματικὸς καὶ μυθιστοριογράφος. Ἐγεννήθη τὸ 1547. Μετὰ πολλὰς περιπτετείας ἐπανελθών εἰς τὴν πατρίδα του ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἐγραψε 30 περίπου δράματα, ἐξ ὧν ἐσώθησαν μόνον 2 καὶ 8 κωμῳδίαι. Τὸ 1605 ἐδημοσίευσε ἐν Μαδρίτῃ τὸ ἀθάνατον μυθιστόρημά του «Ο Δὸν Κιχώτης». Ἀπέθανε τὸ 1619.

ΚΙΠΛΙΓΚ ΡΟΥΝΤΓΙΑΡΤ. Διαπρεπής "Αγγλος λογοτέχνης γεννηθεὶς τὸ 1865. Ἔγραψε διηγήματα καὶ ποιήματα πατριωτικά. Ἐτιμήθη διὰ τοῦ βραβείου Νόμπελ.

ΜΟΛΙΕΡΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ — Βαπτιστής — Ποκελὲν ἐπιλεγόμενος. Ὁ ἐπιφανέστερος τῶν Γάλλων κωμῳδιογράφων. Ἔγεννήθη εἰς Παρισίους τὸ 1622 καὶ ἀπέθανε τὸ 1683. Αἱ κωμῳδίαι τοῦ Μολιέρου σχεδὸν πᾶσαι μετεφράσθησαν εἰς τὴν Ἑλληνικήν. Ἐκ τούτων ὁ «Ταρτοῦφος» θεωρεῖται ἀριστούργημα.

ΜΩΡΕΑΣ ΖΑΝ. Τὸ γαλλικὸν φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Ἐλληνος ποιητοῦ Παπαδιαμαντοπούλου Ἰωάννου, ἔγγονοῦ τοῦ πεσόντος κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου Ἰωάννου Παπαδιαμαντοπούλου. Ἔγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1866 καὶ ἀπέθανεν εἰς Παρισίους τὸ 1910. Ἐμφανισθεὶς ὡς ποιητής τὸ πρῶτον ἐν Ἀθήναις, μετέβη ἔπειτα εἰς Γαλλίαν καταλαβὼν περιφανῆ θέσιν εἰς τὴν γαλλικὴν λογοτεχνίαν ὡς ποιητής.

ΟΥΓΚΩ ΒΙΚΤΩΡ. Εἰς τῶν μεγίστων ποιητῶν τῆς Γαλλίας (1802–1885), καὶ γενικῶς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος φιλόσοφος, μυθιστοριογράφος, δραματογράφος, πολιτευόμενος. Ὅπηρξε μέγας φιλέλλην καὶ πολλὰ ἔργα του μετεφράσθησαν εἰς τὴν Ἑλληνικήν, μεταξὺ τῶν δόποίων καὶ οἱ «Οἱ ἄθλιοι», μέγα μυθιστόρημα, ἀποκτῆσαν παγκόσμιον δημοτικότητα.

ΣΕΛΛΕΥΡΙ ΠΕΡΣΥ ΜΠΥΣΣ. 'Εγεννήθη τὸ 1792 εἰς Χόρσαμ τῆς Ἀγγλίας καὶ ἐπνίγη τὸ 1822–8 Ἰουλίου—εἰς τινα διαδρομὴν εἰς τὴν Ἰταλικὴν θάλασσαν. 'Ο Σέλλεϋ εἶναι εἰς τῶν μεγίστων λυρικῶν ποιητῶν τῆς Ἀγγλίας, ἀν καὶ ἀπέθανε νεώτατος. "Εγραψε πλεῖστα ἔργα, μεταξὺ τῶν δύοιων καὶ τὴν λυρικὴν τραγῳδίαν «Ἐλλάς», ἐν ἀπὸ τὰ τόσα ὀριστουργήματά του.

ΧΑΟΥΠΤΜΑΝ ΓΕΡΑΡΔΟΣ. Εἰς ἑκ τῶν σπουδαιοτέρων δραματικῶν ποιητῶν τῆς Γερμανίας γεννηθεὶς τὸ 1862 ἐν Σιλεσίᾳ. 'Εκ τῶν δραμάτων του παγκοσμίως γνωστὰ εἶναι «Οἱ ύφανται» «Ο ὁμαξᾶς Χέντζελ» καὶ ἡ «Βουλιαγμένη καμπάνα». Ταχιδεύσας εἰς τὴν 'Ελλάδα ἐδημοσίευσε τὶς ἐντυπώσεις του εἰς βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἐλληνικαὶ ἀνοίξεις»

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

Α

- ’Αβέρωφ ήμέρα — ’Ο συγγραφεὺς ἐννοεῖ τὴν ἡμέραν τῆς ναυμαχίας τῆς Ἐλλης, καθ’ ἥν ὁ ’Αβέρωφ καὶ τὰ ἄλλα πιλοιά μας κατεναυμάχησαν τὸν τουρκικὸν στόλον (3 Δεκ. 1912) εἰς τὰ Δαρδανέλλια.
- ’Αγγελόκαστρο — ούδ. χωρίον παρὰ τὰς ὅχθας τῆς Λυσιμαχίας λίμνης τοῦ Μεσολογγίου, συνοικισθὲν τὸ πρῶτον ἀπὸ τοὺς ’Αγγέλους Κομητοὺς ὡς φρούριον.
- ”Αγιος Κοσμᾶς — κ. 1714—1779. Μέγας ἑθνοκήρυξ καὶ ἑθνομάρτυς, δολοφονηθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τὸ Κουσάντασι τοῦ Βερατίου. Περιῆλθε σχεδὸν ὅλην τὴν Ἐλλάδα κατηχῶν διὰ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν πατρίδα.
- ἀγροικιῶμαι — συνεννοοῦμαι, ἀλληλογραφῶ.
- ’Αετὸς — κύρ. κορυφὴ τοῦ ’Υμηττοῦ.
- ’Αετοῦ • — ἐννοεῖ τὴν Αὔστροουγγαρίαν.
- ’Αθηναῖος αἵμασιά — ὁ συγγραφεὺς ἐννοεῖ ἔδῶ τὸν Περικλέα.
- αίτωλος — θηλ. φράκτης ἐξ ἀκανθῶν καὶ κλάδων, φράκτης.
- ἀκήρατος — βλέπε ”Αγιος Κοσμᾶς.
- ἀκρέμων — ἄθικτος, ἀμόλυντος.
- ἀκροφίγουρο — ἄρσ. κλάδος, κλῶνος.
- ’Αλιτζέρι — τὸ ἄκρον τῆς φιγούρας (βλ. φιγούρα).
- ἀλλότριος — ’Αλγέριον.
- ἀλουργὶς — ἐπίθ. ὁ ἀνήκων εἰς ἄλλους, ξένος.
- ”Αλτις — πορφυροῦν φόρεμα.
- ἀλύμαντος — τὸ ἄλσος τῆς Ολυμπίας.
- ἐπίθ. ἀκακοποίητος, ἀβλαβής.

- ‘Αμαδρυάς — κατὰ τὴν ἀρχαίαν μυθολογίαν νύμφη τῶν δένδρων.
- ἀμοιβαδὸν — ἐπίρ. ἀμοιβαίως, ἐναλλάξ.
- ἀμολγὸς — ἀρσ. ἄρμεγμα.
- ἀρφιλαφής — ἐπίθ. εὐρύχωρος, ἄφθονος, δασύς, πυκνός.
- ἀμφιλύκη — θηλ. γλυκοχάραγμα, τὰ χαράγματα.
- ἀνεμική — ἴσχυρὸς ἄνεμος προκαλούμενος ἀπὸ κακοποιοὶ δαιμόνιον (ξωτικό).
- ἀνθοσμίας — ἀρσ. ὁ ὡς ἀνθὸς εὐωδιάζων οἶνος, κοινῶς μοσχᾶτος.
- ἀνιμιστική — ἀνιμισμός, πίστις εἰς τὴν ἐμψύχωσιν τῶν πραγμάτων, καθ' ἣν τὰ ἀντικείμενα καὶ τὰ φαινόμενα ἔχουν ψυχήν.
- ἄντζα — θηλ. γαστροκήνιον, καὶ καθόλου ἡ κυήμη.
- Ἄντελικὸν — κύρ. ὄν. οὐδ. ἡ κώμη Αἴτωλικὸν τῆς Αἴτωλίας.
- ἀντισκόφτω — ρῆμ. ἀντιφωτίζω, φωτίζω.
- Ἄπελλης — κ. ὄν. ἀρσ. ὁ διασημότερος ζωγράφος τῆς ἀρχαίας 'Ελλάδος (Δ. αἱ.) γεννηθεὶς εἰς Κολοφῶνα τῆς Μ. Ἀσίας.
- ἀπόκοτος — τολμηρός.
- ἀποποιοῦμαι — ρῆμ. ἀρνοῦμαι, δὲν δέχομαι.
- ἀποσκιούρα — τόπος ἀνήλιος.
- ἀργάτης - ἐργάτης — ἀρσ. βαροῦλκον πλοίου.
- Ἄρεθουσα — νύμφη τῶν ἀρκαδικῶν λειμώνων, προστάτις τῆς βουκολικῆς ποιήσεως.
- ἀσπὶς — ιοβόλος σφις.
- ἀσπούδα — θηλ. σπουδή.
- Ἄσπρη θάλασσα — κοινὴ ὀνομασία τοῦ Αἰγαίου πελάγους.
- ἀσπρογαλιάζω — ρῆμ. γίνομαι ἀσπρος καὶ γαλανός, ἀσπρογαλανίζω.
- ἀστέρι — εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ φεγγάρι εύρισκεται τυπωμένον εἰς τὶς τούρκικες στηματεῖς. Σημ. Σολωμοῦ.
- ἀσπρος ναὸς — ὁ μαρμάρινος (ἀσπρος) ναὸς ἐν Σουνίῳ τοῦ Ποσειδῶνος.
- ἀφουγκράζομαι — ρῆμ.

Β

- Βαλχάλα — θηλ. κατὰ τὴν Σκανδιναυϊκὴν μυθολογίαν
 Βαλχάλα ἐκαλεῖτο ἡ λαμπτρὰ καὶ παμμεγίστη αὐλὴ ἡ αἴθουσα, ὅπου διέμενον μετὰ θάνατον οἱ γενναίως πεσόντες ὑπὲρ πατρίδος, κάτι παρόμοιον πρὸς τὸ Ἡλύσιον πεδίον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.
- Βατοπέδι — κ. ὁ. οὔδ. Μονὴ τοῦ Ἀγίου Ὁρους.
- βετερᾶνος — ἐπίθ. ὁ παλαιός, ὁ παλαιὸς πολεμιστὴς (λεξ. λατινικὴ) μ.φ. ἔμπειρος.
- βίγλα — θηλ. σκοπιά, θέσις ὑψηλὴ ἀπὸ τὴν ὅποιαν δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν μακράν (λατ.).
- βλησίδι — οὔδ. τὰ κατὰ τὸν γάμον καὶ εἰς τὴν νύμφην προσφερόμενα κοσμήματα ὡς δῶρον, δῶρον ἀτίμητον.
- βότρυς — ἄρσ.
- βραχίονες — Κόλ. Δάντη, στίχ. 31 : Σύμφωνα μὲ τοὺς ὑπολογισμοὺς ὁ Ἐωσφόρος ἔχει ὑψος 810 πήχ.
- βρέμω — ρῆμ. βοιζώ, βροντῶ.
- Βριάρεως — εἰς ἀπὸ τοὺς Ἐκατόγχειρας τῆς Ἑλλ. μυθολ., προσωποποίησις τῆς τρικυμίας.

Γ

- Γαίτα — θηλ. ἰδιότυπον ἀλιευτικὸν πλοιάριον, ἐλαφρόν.
- γιούσουρι — οὔδ. μαῦρο κοράλλι, ποὺς ζῆι εἰς τὴν θάλασσαν ὡς κομψὸν δενδρύλλιον. Ἀπὸ τὸν σκελετὸν του, ποὺς ἔχει μαῦρον στιλπνὸν χρῶμα, φτειάνουν πίπεις, κομβολόγια, σταυρούς καὶ ἄλλα κομψοτεχνήματα.
- Γοργόνα — θηλ. Κατὰ τὴν νεοελληνικὴν μυθολογίαν ἡ Γοργόνα, ἀδελφὴ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἔχουσε τὸ ἀθάνατρο νερὸ κατὰ λάθος, ποὺ ἔμελλε νὰ πίῃ ὁ Ἀλ. διὰ νὰ γίνῃ ἀθάνατος. Ἀπὸ τὴν λύπην της μετεμορφώθη εἰς θα-

λάσσιον δαιμόνα μὲ σῶμα ὥραίας γυναικὸς ἔως τὴν μέσην καὶ τὸ ὑπόλοιπον μὲ οὐρὰν ἵχθυος. Παραμονεύει καὶ ἐρωτᾷ τοὺς διερχομένους ναυτικοὺς ἃν ζῆι ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξανδρος. Εἰς καταφατικὴν ἀπάντησιν τραγουδεῖ καὶ τοὺς ἀφήνει νὰ περάσουν· εἰς ἀρνητικὴν ὀργίζεται καὶ βυθίζει τὸ πλοῖον. Ἡ περίφημος ἀπάντησις: «Ζῆι καὶ βασιλεύει» κλείει τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ μας εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἰδέας.

- θηλ. βαθύ αὐλάκι, χάνδαξ.
- ὀνομαστὸς Γάλλος συγγραφεὺς καὶ ποιητὴς (Θεοφ. Γκωτιέ) ἐπισκέφθεὶς τὴν Ἑλλάδα καὶ πολλὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς (1811–1872).

Δ

- δάφνες — οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολ. Ἐκκλησίας συνηθίζουν νὰ σπέρνουν δάφνες εἰς τὶς ἐκκλησίες τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα. Σημ. Σολωμοῦ.
- δάφνη μάντισσα — ὁ περιώνυμος καταστὰς χρησμὸς ποὺ ἔδωσεν ἡ Πυθία εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἰουλιανόν, ὅταν ἐρώτησεν ἃν δύναται νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν λατρείαν τῶν ἀρχαίων θεῶν. «Δὲν ἔχει πιὰ ὁ Φοῖβος καλύβην, ἔπεσε ἡ στέγη του, τὸ μαντεῖό του σιώπησε...» Μὲ τοὺς στίχους αὐτοὺς ἡ Πυθία ὑπεδήλωνε τὸν δριστικὸν θάνατον τοῦ ἀρχαίου κόσμου τῶν θεῶν.
- Δευκαλίων — κύρ. ὄν. ἀρσ. Κατὰ τὴν ἀρχαίαν μυθολογίαν, υἱὸς τοῦ Προμηθέως, βασιλεὺς τῆς Θεσσαλίας, ἐπιζήσας μετὰ τῆς συζύγου του Πύρρας τοῦ κατακλυσμοῦ ἐπὶ ἀκατίου. Μετὰ τὴν πάροδον τοῦ κατακλυσμοῦ κατὰ συμβουλὴν τοῦ μαντείου ἔρριπτον καὶ οἱ δύο σύζυγοι ὅπισθέν των λίθους, ἐξ ὧν ἐγεννῶντο ἀνθρώποι, (ἀρρενες ἀπὸ τοὺς λίθους

ποὺ ἔρριπτεν δὲ Δευκαλίων καὶ γυναῖκες ὅπὸ τοὺς λίθους τῆς Πύρρας). Ἐκ τοῦ γάμου τῶν ἐγενήθησαν δέ "Ἐλλην, δέ γενάρχης τῶν 'Ἐλλήνων, καὶ δέ 'Αμφικτίων, δέ ἴδρυτής τῶν ἀμφικτιονιῶν.

- Διονυσιασμὸς
- ἄρσ. ὀργιώδης χαρά, πανηγυρικὴ χαρά, δόμοία μὲ τὴν τῶν ὀπαδῶν τοῦ Διονύσου κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχήν.
- δοιάκι
- οὐδ. οἰᾶξ.
- δοκησίσοφος
- ἐπίθ. ὁ νομίζων ἑαυτὸν σοφόν, ὁ κατὰ φαντασίαν σοφός.
- δρόγγος
- ἄρσ. πυκνὸν δάσος, δρυμός, βοὴ τοῦ δρυμοῦ.

E

Ἐκκλησία

— εἶναι ἀληθινὸν ὅτι οἱ Τοῦρκοι ὥρμησαν ἐναντίον τοῦ Μεσολογγίου τὰ ξημερώματα τῆς ἡγίας ἡμέρας (24–25 Δεκεμβρίου 1822 Ν.Α.Κ.). Δὲν εἶναι ὅμως ἀληθινόν, καθὼς τότε ἐκοινολογήθηκεν, ὅτι ἦταν ἀνοικτές, κι οἱ ἐκκλησίες μάλιστα ἐκλείστηκαν ἐπιτιταυτοῦ διὰ νὰ ἔχουν οἱ "Ἐλληνες ὅλη τὴν προσοχή τους εἰς τὸν πόλεμον. Σημ. Σολωμοῦ.

ἐνδελεχής

— ἐπίθ. συνεχής, ὀδιάκοπος, ἀκατάπτανστος.

Ἐνδυμίων

— θεός ἡ ἥρως ὁ γαπημένος τῆς Σελήνης. Θεωρεῖται δέ ἴδρυτής τοῦ ἀγῶνος δρόμου ἐν Ὀλυμπίᾳ. Οἱ Ἡλεῖοι ἐδείκνυν τὸν τάφον αὐτοῦ.

ἐπίμεστος

— ἐπίθ. ὑπερπλήρης, ἐντελῶς γεμάτος.

ἐρεβος

— οὐδ. σκότος.

Ἐρμηνεία

— θηλ. τὸ βιβλίον τοῦ ἱερομονάχου καὶ ζωγράφου Διονυσίου τοῦ ἐκ Φουρνᾶ τῶν Ἀγράφων, εἰς τὸ ὅποιον οὔτος ἔγραψε περὶ ζωγραφικῆς κλπ. τοῦ Ἀγίου Ὁρούς (15ος αἰών).

ἐφάνη

— Κολ. Δάντη, στίχ. 17. ἐφάνη καλὸν νὰ μοῦ δείξῃ τὸν Ἐωσφόρο.

Ζ

- ζαε(ι)ρές — ἀρσ. τὰ τρόφιμα, (λεξ. τουρκική).
 ζαλεύω — ρῆμ. ἔχω ζάλην, εἶμαι ζαλισμένος.
 ζαλωμένος — μετοχ. ρήμ. ζαλώνομαι, φορτώνομαι.

Η

- ‘Ηραῖον — οὐδ. δ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀρχαῖος ναὸς τῆς "Ηρας".
 ήώς — θηλ. ἡ αὔγη.

Θ

- Θανάσης Κότσικας — δ Θανάσης Κότσικας, δόπλαρχηγός καὶ προεστὸς Μεσολογγίου.
 Θουριγγία — χώρα τῆς κεντρικῆς Γερμανίας.
 θύμος — θάμνος, θυμάρι.
 θυρσοφόρος — ἐπίθ. δ κρατῶν θύρσον, τὴν ράβδον τῶν βακχευόντων.

Ι

- ἰβάν — ὑψωμα παρὰ τὴν Κορυτσάν, διὰ τὴν κατάληψιν τοῦ ὅποιου διεξήχθησαν σκληραὶ μάχαι κατὰ τὸν Ἑλληνοϊταλικὸν πόλεμον 1940—41.
 ἵμερος — σφιδρὸς πόθος.
 ἵραν — οὐδ. Περσία.

Κ

- καβατζάρω — παρακάμπτω ἀκρωτήριον.
 καβίλια — (λέξ. ίταλ. caviglia) γόμφος ἐκ ξύλου ἢ μετάλλου προστηρομοσμένος ἐπὶ ἄλλου ξύλου ἢ μετάλλου, σφήν.
 καλές — νεράϊδες, ξωτικά.
 Καλὸν Χωριό — ὄνομα πλαστὸν χωρίου.
 καλουμάρω — ρίπτω, ἀφήνω κάτι νὰ πέσῃ, χαλαρώνω.
 καμπούνι — διαμέρισμα εἰς τὴν πρῶραν τοῦ πλοίου.
 κάνας — ἀντων. κανεῖς—κανέν, τίς, τί.

- Κάσσιος — Κόλ. Δάντη, στίχ. 67: 'Ο ποιητής συγχέει τὸ συνωμότη Κάσσιο ποὺ ἥταν λιγνὸς μὲ τὸν χοντρὸ Κάσσιο, ποὺ ἀναφέρει ὁ Κικέρων στοὺς λόγους του κατὰ Καταλίνα.
- καταιονισμὸς — ἀρσ. κατάβρεγμα καὶ δὴ ἄνωθεν.
- καταχθόνιος — τοῦ κάτω κόσμου, τοῦ "Ἄδου.
- κατής — ἀρχιδικαστής.
- καφτάνι — πολυτελὲς ποδῆρες ἔνδυμα τῶν μεγιστάνων.
- κεφαλᾶδες — ἀρσ. μικρὰ πουλάκια ποὺ ἔχουν μεγάλην σχετικῶς μὲ τὸ σῶμά των κεφαλῆν.
- κεφάλι — Κόλ. Δάντη, στίχ. 64: Τὰ πόδια μέσα στὸ στόμα τοῦ Ἑωσφόρου καὶ τὸ κεφάλι κρεμαστὸ ἀπ' ἔξω.
- κιαλάρω — κοιτάζω μὲ τηλεσκόπιον (κιάλι).
- κορώνη — πτηνὸν (κ. κουρούνα).
- κότινος — ἀγριελαία μὲ τοὺς κλάδους τῆς ὅποιας ἐστέφοντο οἱ Ὀλυμπιονῖκαι.
- κουρταλῶ — ρῆμ. κρούω, κτυπῶ.
- κρηπίδωμα — βάσις, θεμέλιον, στήριγμα, προκυμαία.
- κροκόπεπηλη Αὔγη — 'Η Αὔγη ποὺ φορεῖ πέπλον κροκοβαμμένον (κίτρινον).
- Κρόνιον — λόφος πευκόφυτος εἰς τὴν ἀρχ. Ὀλυμπίαν.
- Κωκυτὸς — Κόλ. Δάντη στίχ. 52: Κωκ. τὸ ποτάμι στὸ ὅπποιον χύνονται ὅλα τὰ νερὰ τοῦ "Άδου.

Λ

- λαγγέεύω — ρῆμ. καταστρέφω.
- λαλαδίζανε — ἐκινοῦντο ἀπὸ τὸ φύσημα τοῦ ἀνέμου ἐλεύθερα.
- λάκτισε — ρῆμ. λαχτίζω καὶ λακτίζω, ἀμεταβ. κτυπῶ δυνατά, κλωτσάω.
- λῆρος — φλυαρία, μωρολογία.
- λόγγοι... — ἀναγαλλιάσθω ἔρημος, καὶ ἀνθείτω ὡς κρίνον ('Ησαΐας κεφ. λε'). Σημ. Σολωμοῦ.
- Λόγγος — βουνὸν ὑπερκείμενον τοῦ Ἀργυροκάστρου.
- Λύρα τῆς Τέως — ὁ συγγραφεὺς ἐνοεῖ τὸν ποιητὴν Ἀνακρέοντα ὡς καταγόμενον ἀπὸ τὴν Τέων.

Λύσιππος — δ ἄριστος χαλκοπλάστης τῆς ἀρχαιότητος καὶ δ τελευταῖος τῶν πέντε ἦ ἔξ μεγάλων γλυπτῶν τῆς ἀρχ. 'Ελλάδος (Δ' π.Χ. αἰών).

M

- μαγνάδι — οὐδ. πέτρος.
- μαίστρα — τὸ μέγιστον ἴστιον ἴστιοφόρου πλοίου.
- μακαρᾶς — τροχαλία.
- Μακρύκαμπος — βουνὸν ὑπερκείμενον τοῦ Ἀργυροκάστρου.
- μάννα — οὐδ. (βιβλικὸν) θαυμασία τροφὴ ἀντικαθιστῶσα τὸν ἄρτον· μὲ αὐτὴν ἐτρέφοντο ὑπὸ τοῦ Θεαῦ οἱ Ἰσραηλῖται ἐν τῇ ἐρήμῳ.
- μαργώνω — κρυώνω.
- μάσκα — πλευραὶ τῆς πρώρας τοῦ πλοίου.
- ματιά... — στροφ. 24—25. Ἡ Μεγ. Βρετ. ἀλαφιάζεται μήπως τὰ κινήματά μας ἐπροέρχονταν ἀπὸ τὴν Ρωσία καὶ τῆς λέει: Θέλεις νὰ πάρῃς ἐσὺ τὴ στεριά, δύναμαι νὰ πάρω κι ἐγὼ τὸ πέλαγο... Σημ. Σολωμοῦ.
- Μεγάβυζος — κύρ. ὅν. ἀρσ. ἱερεὺς τῆς Ἀρτέμιδος εἰς τὴν Ἔφεσον, τὸν ὃποιον ἔζωγράφισεν ὁ Ἀπελλῆνος ἀπεικονίσας αὐτὸν ἐν τινὶ θρησκευτικῇ πομπῇ τῆς Θεᾶς.
- Μεγάλα... — τὸ κάψιμο τῆς καραβέλας τοῦ Καπετάν πασᾶ καὶ ἐνὸς καραβιοῦ κοντὰ εἰς τὴν Τενέδον, τὶς 29 Ὁκτωβρίου 1822. Σημ. Σολωμοῦ. (πυρποληταὶ ἥσαν δὲ Κανάρης καὶ δὲ Βρατσᾶνος, ὅλλα τὸ ἐν πλοίον ἐπυρπολήθη ἐν τέλει. N.A.K.).
- μεγαλοπραγμονῶ — ρῆμ. ἐπιχειρῶ μεγάλα πράγματα.
- Μέγας Βόρυνικος — δ ἀμέσως μετὰ τὸν ἡγεμόνα (δόποδάρον). τῶν παραδουναβείων ἡγεμονιῶν.
- μεταρσίωσις — θηλ. ἀνύψωσις, σήκωμα εἰς τὸν ἀέρα.
- μετεωρίζω — ρῆμ.
- μισίδι — οὐδ. δεῖγμα.

- Μισίρι καὶ Μεσίρι — κύρ. ὄν. οὐδ. Αἴγυπτος (λεξ. ἀραβική).
μινέω — ρῆμ. παρὰ Σόλωμῷ ψυχομαχῶ, κάνω στὰ μάτια, λιποθυμῶ ἀπὸ τὴν μεγάλην ἐπιθυμίαν.
- Μορμώ — θηλ. μυθολογικὴ γυναικεία μορφή, φόβητρον τῶν μικρῶν παιδίων.
- Μορφεὺς — πρόσωπον τῆς ἀρχαίας μυθολογίας, θεὸς τῶν ὀνείρων, Ὅπνος.
- Μορφώ — προσωνυμία τῆς Ἄφροδίτης.
- μουλῶξαν — ρῆμ. μουλώνω, μαζεύομαι, τρυπώνω μαζωμένος.
- μπαϊράκι — οὐδ. σῆμα ἀρχηγοῦ, σημαία (λέξ. περσική).
- μπαϊρακτάρης — σημαιοφόρος.
- μπαϊράμι — Πάσχα τῶν μουσουλμάνων.
- μπάρκο — μέγα ἴστιοφόρον, τοῦ ὅποιού ὁ ἴστος φέρει σταυρωτάς κεραίας.
- μπάρεμ — τούλάχιστον (λέξ. τουρκ.).
- μπαστούνι — τὸ ἀπὸ τῆς πρώρας ἴστιοφόρου προβαλλόμενον ξύλον, ἴστός.
- μπιλέμ — κι αύτὸ ἀκόμα (λεξ. τουρκ.).
- μπομπρέσα — μπαστούνι (βλ. λέξιν).
- μπρίκι — οὐδ. ἴστιοφόρον μὲ δύο ἴστούς, σταυρωτάς κεραίας καὶ τετράγωνα πανιὰ (λεξ. ἀγγλική).

N

- νάματα — οὐδ.
- ναὸς — ἄρ. ὁ Παρθενών.
- νέηλος — ὁ ἔλθων πρὸ δλίγου, ὁ ξένος.
- Νιόβη — ὄν. κ. θηλ. Κατὰ τὴν ἀρχαίαν μυθολογίαν θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Φρυγίας Ταντάλου, σύζυγος τοῦ Ἀμφίονος, τῆς ὅποιας τὰ τέκνα, ἐπτὰ υἱοὺς καὶ ἐπτὰ θυγατέρας, ἐφόνευσαν ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Ἀρτεμις. Κατὰ τὸν φόνον τοῦ τελευταίου τέκνου τῆς ἀπελιθώθη.
- νιτιρέσια — δοσοληψίαι.

νιτσεράδα — ναυτικὸν ἀδιάβροχον ἔνδυμα διαποτισμένον διὰ κηροῦ.

Νότης — κύρ. ὅν. ἀρσ. N. Μπότσαρης, πατήρ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.

Ξ

ξένιος — προστάτης τῶν ξένων.

ξώφαρσα — ξώπετσα, ἐξ ἐπιπολῆς, ἀπ' ἔξω—ἀπ' ἔξω.

Ο

օκια — αἱ ὁπαὶ τῆς πρῷρας, διὰ τῶν ὄποίων περνοῦν αἱ ἀλύσεις τῶν ἀγκυρῶν.

όμοχειρία — σύνολον τῶν ἀνδρῶν τῶν χειριζομένων τὸ πυροβόλον.

όργισθῶ — Καὶ εἰπέ μοι· γέγονε· ἐγὼ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος ('Αποκάλ. Ἰωάννου, κεφ. κα'). Σημ. Σολωμοῦ.

όρμανι — οὐδ. βλέπε λέξ. ρουμάνι.

όρδι — φρουρά, σκοπός.

όρντινο — διαταγή, ὁδηγία (λεξ. ἵταλ.).

Όρτυγία — χώρα μυθική, ἀκαθόριστος, ἐν ἦν ἡ ἡ "Ἄρτεμις ἐφόνευσε τὸν Ὁρίωνα.

όσποδάρος — ἡγεμῶν.

Ούρανίων — σὺὸς τοῦ Οὐρανοῦ—Οὐρανίωνες ἐπωνομάζοντο οἱ Τιτᾶνες.

ούρι — ἄγγελος τοῦ μουσουλμανικοῦ παραδείσου.

Π

παιδιά... — ἀρματώθηκαν τότε ἀπὸ 14 χρόνους καὶ ἀπάνου. Σημ. Σολωμοῦ.

Παναγιάριον — οὐδ. δίσκος, εἰς τὸν ὄποιον ἀποτίθεται ὁ πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου ὑψούμενος ἄρτος.

παντιέρα — θηλ. σημαία, (λέξις ἵταλική).

παπάζι — βῶλος στυππείου δεμένος εἰς ξύλον, διὰ τοῦ ὄποίου καθαρίζεται τὸ κατάστρωμα.

- περουζές — ἀρσ. πολύτιμος λίθος, κοινὴ ὄνομασία τοῦ ὄρυκτοῦ κάλλαις.
- πεφύκαμεν — παρακ. ρήμ. (φύομαι) γεννῶμαι, εἶμαι φύσει καμωμένος.
- πινδαρικὸν μεγαλεῖον — μεγαλεῖον (ὅμοιον μὲ τὸ) προκαλούμενον ἀπὸ τὰ ποιήματα τοῦ Πινδάρου.
- πνοή... — Κόλ. Δάντη, στίχ. 8: πνοὴ εἰναι ὁ ἀέρας ποὺ ἔκαναν οἱ φτερούγες.
- ποντίλια — μικταὶ δοκοί, δι' ὧν σχηματίζεται ὁ σκελετὸς τοῦ πλοίου.
- πιχάω — ρῆμ. ἐπιχέω, χύνω ἐπάνω, ἐπιχύνω.
- πορφυρογέννητος — ἐπίθ. γεννημένος βασιλεύοντος τοῦ πατρός.
- πότνια — σεβαστή, δέσποινα.
- πρυμάτσα — τὸ χονδρὸν σχοινίον τῆς πρύμνης, τὸ ὅπιον προσδένεται εἰς τὴν παραλίαν.
- προσώπατα — Κόλ. Δάντη, στίχ. 38: Στὴ μέσῃ ἀπὸ τοὺς δυὸ ὄμους ἔβγαιναν τὰ τρία πρόσωπα τοῦ Ἑωσφόρου ποὺ ἐνώινονταν στὴν κορυφὴ τῆς κεφαλῆς, ἐκεῖ ποὺ τὰ ὄρνιθια ἔχουν τὸ λειρί. Μὲ τὰ 3 κεφάλια καὶ τὰ 6 μάτια ὁ Σατανᾶς μὲ ἔνα μόνο βλέμμα ἡμποροῦσε νὰ βλέπῃ τί γινόταν σ' ὅλο του τὸ βασίλειο. Τὰ τρία πρόσωπα μὲ τὸ διαφορετικὸ χρῶμα συμβολίζουν τὰ τρία γνωστὰ τότε μέρη τοῦ κόσμου. Κόκκινοι εἶναι οἱ Εύρωπαῖοι, ἀσπροκίτρινοι οἱ Μογγόλοι τῆς Ἀσίας καὶ οἱ ἔχοντες τὸ χρῶμα τοῦ Νείλου, (μαῦροι) οἱ Αἰθίοπες τῆς Ἀφρικῆς.
- πτυχὴ — θηλ. δίπλα, κοίλωμα, φαράγγι.

P

- ραμαζάν — μεγάλη νηστεία τῶν μουσουλμάνων προγουμένη τοῦ Πάσχα.
- ράμνος — ἀκανθώδης θάμνος.
- ρεαλισμὸς — τὸ αἰσθητικὸν δόγμα τοῦ νὰ γίνεται ἡ ἀνα-

- παράστασις ώς ἔχουν τὰ πράγματα ἄνευ τάσεως πρὸς βελτίωσιν, ἔξιδανίκευσιν.
- ἐπίθ.
 - φιλοδώρημα.
 - ἔφοδος.
 - ἐπίθ. ὁ ἀνοίγων δρόμον, προσδευτικός.
 - θηλ. χωρίσματα τοῦ κήπου μὲν ροδᾶς.
 - τὰ περιστατικὰ τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσ., τοῦ περάσματος τοῦ ποταμοῦ κ.λ.π. εἶναι καταχωρημένα εἰς τὴν ἴστορίαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Σπ. Τρικούπη. Σημ. Σολωμοῦ.
 - γραμμή πλεύσεως.
 - οὐδ. πάρθενον δάσος, δάσος (όρμάνι—δάσος—λέξ. τουρκική).
 - οὐδ. δρῦς θαμνώδης.
 - οὐδ. εἶδος ποτηρίου κερατοειδοῦς.

Σ

- ρῆμ. σείω, σείω δυνατά.
- ὁ μικρὸς ἴστος τῆς πρύμνης, ὅπου αἱρεται ἡ ἑθνικὴ σημαία, ἔπειτα ἡ σημαία.
- οἱ ἐκ Συράκου καὶ ἄλλων μερῶν ποιμένες, οἱ ὅποιοι κατεβάζουν τὰ ποιμνια εἰς τὰ πεδινὰ διὰ παραχείμασμα, μ.φ. ποιμενίς.
- θηλ. πόλις τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπου τὸ πρῶτον ἐστρατοπέδευσαν οἱ περὶ τὸν Βροῦτον καὶ Κάστιον δολοφόνοι τοῦ Καίσαρος.
- ρ. βλέπε τὸ ἀκόλουθον: σβαρνῶντας.
- ἐπίρ. σύροντας, τὸ ρῆμα σβαρνῶ σημαίνει: τρίβω τοὺς βώλους τοῦ ὠργωμένου χωραφιοῦ μὲ τὴν σβάρναν, σανίδα συρομένην ὑπὸ τοῦ βοός, ἵππου κ.λ.
- θηλ. λέγεται καὶ σπηλιάδα, τὰ ἐγειρόμενα κύματα ὑπὸ τοῦ κατὰ πρῶτον ἐγειρομένου ἀνέμου ποὺ δὲν ξεσποῦν μ.φ. θαλασσοταραχή, ταραχή.

- σερμαγιά
σεσοβημένον
σέλας
σηκός
σκοτεινιά...
σκουτικά
σοφελιάζω
σταλωμένα
στέφοις
στραβοβολέκα
Συβαρίτης
σύρματα
σφάντσικα
σφερδούκλι
- κεφάλαιον, περιουσία.
— μετ. ρημ. σοβῶ, διασκορπίζω, σεισοκουνῶ, ἔδω-
κουνιστόν.
— ούδ.
— τὸ κεντρικὸν μέρος ἀρχ. ναοῦ, ὅπου τὸ ὄγαλμα
τοῦ θεοῦ.
— ἀγκαλὰ καὶ ἥτον ἡμέρα, ὅταν ἐπάρθηκεν ἡ Τρι-
πολιτσά, ὁ ποιητής ἀκολούθησε τὴν κοινὴν
φήμην, ὅτι τὸ πάρσιμό της ἐσυνέβηκε τρεῖς
ώρες ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα. Σημ. Σολωμοῦ.
— ρουχισμός.
— διορθώνω, ἐπισκευάζω.
— μετ. ρημ. (σταλώνω) ίσιασμένα, εὐθυγραμμι-
σμένα, ώραῖα.
— στεφάνι.
— ποιμενικὴ ράβδος, (γκλίτσα).
— ὁ κάτοικος τῆς πόλεως Συβάρεως τῆς κάτω
Ἰταλίας, τῆς ὅποιας οἱ κάτοικοι διεκρίνοντα-
ώς τρυφηλοὶ καὶ φιλήδονοι.
— ούδ. περάσματα.
— ἀργυρᾶ δραχμὴ ἐπὶ Ὀθωνος.
— ούδ. ἀρχ. ἀσφόδελος, φυτὸν ἀνθηρόν.

T

- Τερπνόν...
τηλαυγής
τουνεζλίδικη
τόπ' Ἀγγλου
τοπτζῆδες
τραττάτο
τρόπος
τσιμπούκι
τσιτωμένα
τσοῦρμα
- "Εξοδος (κεφ. ιε').
— ἐπίθ. ὁ μακρὰν ἦ μακρόθεν λάμπων.
— κατασκευασμένη εἰς τὴν Τύνιδα.
— κανόνια ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν.
— πυροβοληταί.
— συμφωνία.
— οἰκονομικὴ ἐπάρκεια.
— ούδ. τσιμ. πλώρης, τὸ ἐπιστήλιον τῶν ὄρθίων
ιστῶν (λέξ. τουρκική).
— τεντωμένα.
— τὸ πλήρωμα τοῦ πλοίου.

Υ

ύπουργός — βοηθός, ύποστηρικτής.

Φ

Φαέθων — ἀρσ. υἱὸς τοῦ Ἡλίου κατὰ τὴν ἀρχ. μυθ. (φά-
ος—φωτεινός).

φαρὶ — ἵππος δι' ἵππασίαν.

φεγγαριοῦ... — εἶναι ἔνας ἀπὸ τοὺς τίτλους τοῦ σουλτάνου.
Σημ. Σολωμοῦ.

φιάλη — θηλ. Κρήνη κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους
μετά λεκάνης ἔμπροσθεν τῶν ναῶν, στεγαζό-
μένη ἀπὸ θιλωτὴν ὄροφὴν ποὺ τὴν ἐβάσταζαν
κιονίσκοι εἰς σχῆμα ἔξεδρας· ἡ φ. ἐχρησίμευε
δι' ἀγιασμὸν καὶ διὰ νὰ νίπτουν οἱ χριστιανοὶ¹
χεῖρας—καὶ πόδας—ἴνα καθαροὶ εἰσέλθουν εἰς
τὴν ἐκκλησίαν.

φιγούρα — ἀκρόπρῳρον. Ξόανα τοποθετούμενα εἰς τὴν
πρῷραν τῶν ιστιοφόρων ώς διακοσμητικόν.

φλάμπουρα... — στιχ. 1 Κόλ. Δάντη : Εἶναι οἱ φτεροῦγες τοῦ
'Εωσφόρου καὶ τὰ πρῶτα τοῦτα λόγια εἶναι
ἀρχὴ μεγαλοτρεποῦς ὑμνου τῶν Καθολικῶν
τὴν Μ. 'Ἐβδομάδα.

φλάμπουρο — οὐδ. (λέξ. ἴταλικὴ) σῆμα, σημαία.

φτεροῦγες... — Κόλ. Δάντη, στιχ. 46: Δυὸ φτεροῦγες τὸ κάθε
πρόσωπο, σύνοιλο ἔξι.

φωνή... — Δεῦτε παῖδες 'Ελλήνων. Σημ. Σολωμοῦ.

Χ

χάλαρα — οὐδ. βράχοι διάβρωτοι ἀπὸ τὰ κύματα.

χλιμίντρησαν — χλ. τὰ ἄλογα. Λέγεται ὅτι, ὅταν ἐτελείωσεν
ὁ 'Απελλῆς ἐν 'Εφέσῳ τὴν εἰκόνα τοῦ Μ. 'Αλε-
ξάνδρου ἐφίππου, ὁ Μακεδὼν Βασιλεὺς δὲν
ἔμεινεν εὐχαριστημένος, ὅταν εἶδε τὴν εἰκόνα,
διότι ἐνόμισεν ὅτι δὲν τοῦ ώμοίαζε κλ. 'Αλλὰ

τὸ ἄλιγό του μόλις τὴν ἀντίκρυσε, παρασυρόμενον ἀπὸ τὴν φυσικότητα τῶν εἰκονιζομένων, ἔχρεμέτισεν. Τότε ὁ Ἀπελλῆς εἶπεν ὅτι τὰ ζῷα καταλαβαίνουν περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους...

χορό...

— ὁ λόρδ. Μπάϋρον εἰς τὴν τρίτην ωδὴν τοῦ Don Juan παρασταίνει ἐνα ποιητὴν "Ἐλληνα, ὅποι, ἀπελπισμένος διὰ τὴν σκλαβιὰ τῆς πατρίδος του, ἔχει ἐμπρός του ἐνα κρασοπότηρον καὶ κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα λέγει καὶ τὰ ἀκόλουθα λόγια... Οἱ γυναικές μας χορεύουν ἀπὸ κάτου ἀπὸ τὸν ἵσκιο... ἀλλ' ὅταν συλλογίζουμαται ὅτι θὰ γεννήσουν σκλάβους, γεμίζουν τὰ μάτια μου δάκρυα. Σημ. Σολ. (οἱ στρ. 83, 84, 85 εἶναι δηλαδὴ ἀπάντησι σὲ κεῖνα τὰ λόγια. N.A.K.).

Ω

ῶρα

— Κόλ. Δάντη, στίχ. 68 : Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς
ἡ ὥρα εἶναι 6 μ.μ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α' — ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

	Σελίς
1. 'Η θάλασσα, Άνδρος Καρκαβίτσα	9
2. Τὸ μεγάλο σαλπάρισμα, Στρ. Μυριβήλη	20
3. 'Ο σκλάβος κι ό ζωγράφος, Κ. Θεοτόκη	32

ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ — ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ — ΠΕΖΟΤΡΑΓΟΥΔΑ

1. Πάσχα ραγιάδων, Θ. Πετσάλη	38
2. Μάχαι τῆς Πίνδου, Χρ. Κολιάτσου	43
3. 'Ιστορικά κείμενα,	47
4. 'Ελληνίδες, Γ. Α. Βλάχου	51
5. 'Η τελετή, Γ. Α. Βλάχου	53
6. Χρονικό, Ηλ. Βενέζη	55
7. 'Υπό τὴν βασιλικὴν δρῦν, 'Αλ. Παπαδιαμάντη	59
8. Στὰ Τέμπη, Άνδρος Καρκαβίτσα	54
9. Ρόδινα ἀκρογιάλια, 'Αλ. Παπαδιαμάντη	68
10. 'Ελιές στὸ Πήλιο, Όμ. Μπεκέ	70
11. Τὰ κατὰ Νέστον καὶ Ροδόπην, 'Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου	73
12. Τ' ἀηδόνι τὸ πρωτόβγαλτο, Γιάννη Βλαχογιάννη	78

ΜΕΛΕΤΑΙ — ΛΟΓΟΙ

1. Χαρακτηρισμὸς Ζαΐμη - Κολοκοτρώνη, Σπ. Τρικούπη	80
2. Χαρακτηρισμὸς Κουντουριώτου, Κ. Παπαρρηγοπούλου	82
3. 'Ιερά πόλις, 'Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου	83
4. Φανταράκια, Σπ. Μελᾶ	88
5. Τὸ πνεῦμα τῆς 28ης Ὁκτωβρίου, Στρ. Μυριβήλη	90
6. Τὸ νόγμα τῆς ἐλευθερίας, Κ. Γεωργούλη	97
7. Πνευματικὴ ζωή, 'Ι. Συκουστρῆ	103
8. 'Ελληνικά ταξίδια, Φ. Πολίτη	108
9. Λόγος ἐπικήδειος εἰς Βύρωνα, Σπ.. Τρικούπη	110
10. Λόγος εἰς ἔγκαίνια σχολῆς, Άνδρος Τραυλαντώνη	116

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ — ΧΡΟΝΙΚΑ

1. 'Απομνημονεύματα, 'Ι. Μακρυγιάννη	122
2. 'Απομνημονεύματα, Θ. Κολοκοτρώνη	128
3. Χρονικά πολεμικῶν πλοιών,	133

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ – ΚΡΙΤΙΚΑ

	Σελις
1. Ό Πραξιτέλειος, Έρμης, Ν. Πολίτη	137
2. Ή θεία λειτουργία, Ζαχ. Παπαντωνίου	139
3. Ή δόξα, Δημ. Κακλαμάνου	142
4. Παιδικός καυγᾶς, Θ. Παπακωνσταντίνου	143
5. Τὸ ἔρερζωμένο δέντρο (Βαλαωρίτη), Κ. Παλαμᾶ	147

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

1. Κυνηγοί, Σπ. Μελᾶ	155
2. Μερικὰ πράγματα, Π. Νιρβάνα	158
3. Σκίτσα κριτικοῦ, Δ. Ψαθᾶ	161

ΜΕΡΟΣ Β' — ΠΟΙΗΣΙΣ

1. "Υμνος εἰς τὴν ἐλευθερίαν, Διον. Σολωμοῦ	165
---	-----

ΕΠΙΚΑ – ΕΠΙΚΟΛΥΡΙΚΑ ΠΟΪΗΜΑΤΑ – ΕΠΥΛΛΙΑ

1. Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι, Διον. Σολωμοῦ	179
2. Εἰς τὸν ἵερὸν λόχον, Ἀνδρ. Κάλβου	184
3. Ὁ βωμὸς τῆς πατρίδος Ἀνδρ. Κάλβου	186
4. Ἡφαίστεια, Ἀνδρ. Κάλβου	187
5. Ἡ Ἀθήνα, Κ. Παλαμᾶ	191
6. Τοῦ γεφυριοῦ τῆς Ἀρτας, Δημοτικὸν	193
7. Σαράντα παλληκάρια, Δημοτικὸν	196
8. Τοῦ Γιάννη Σταθᾶ, Δημοτικὸν	198
9. Ἀϊτός, Δημοτικὸν	198
10. Θρῆνοι Μεσολογγίου (Α.' Β', Γ'), Δημοτικὸν	200

ΛΥΡΙΚΑ ΠΟΪΗΜΑΤΑ

1. Μεσολόγγι, Κ. Παλαμᾶ	202
2. Στ' ἄρματα, Κ. Παλαμᾶ	203
3. Ἐλιά, Λ. Μαβίλη	204
4. Νίκη, Λ. Μαβίλη	207
5. Δικό μου φῶς, Ἰ. Γρυπάρη	207
6. Ροδόπη, Ἰ. Γρυπάρη	208
7. Τὸ δέντρο, Κ. Χατζοπούλου	209
8. Τὸ δάσος, Μ. Μαλακάση	210
9. Σὲ νέο φίλο, Μ. Μαλακάση	211
10. Τὸ θέατρο, Λ. Πορφύρα	212

	Σελίς
11. Τὰ μάρμαρα, Λ. Πορφύρα	213
12. Τὸ θυμωμένο καράβι, Ζαχ. Παπαντωνίου	214
13. Ρούμελη, Ζαχ. Παπαντωνίου	214
14. Δωδεκάνησος, Σωτ. Σκίπη	215
15. Εἰς τοὺς φιλέλληνας, Γ. Σουρῆ	216
16. Παγὰ λαλέουσα, Π. Νιρβάνα	216
17. Ἐπιγράμματα, Σιμ. Μενάρδου	218
18. Σάλπισμα, Τάκη Μπάρλα	219
19. Γλυκεία μου 'Ελλάδα, Γ. 'Αθάνα	221
20. Πίνδος, Στέλ. Σπεράντσα	222
21. Στὰ παιδιά τῆς 'Ελλάδος, Π. Πρεβελάκη	222
22. Νά τ' Ἀργυρόκαστρο, Θ. Ξύδη	223
23. Ἡ βαρκούλα, Γιάν. Περγιαλίτη	225
24. Πρὸς τὴν σελήνην, Δ. Παπαρρηγοπούλου	226
25. Οἱ εὐζωνοὶ, Όμ. Μπεκέ	227

ΣΑΤΥΡΙΚΗ – ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

1. Ἐπιγράμματα, Κ. Σκόκου	228
2. Ἰθάκη, Κ. Καβάφη	229
3. Θερμοπύλες, Κ. Καβάφη	230

ΕΜΜΕΤΡΑ ΔΡΑΜΑΤΑ

1. Μερόπη, Δ. Βερναρδάκη	231
--------------------------------	-----

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Α'. ΑΓΓΛΙΚΗ

1. Ἰούλιος Καίσαρας (μετάφρ. Κ. Καρθαίου), Σαικσπηρ	239
2. Ἑλλάς (μετάφρ. Ἀν. Μίλ. Στρατηγοπούλου), Σέλλεϋ	247
3. Ο κορυδαλλός (μετάφρ. Ἀργ. Ἐφταλιώτη), Σέλλεϋ	250
4. Τὰ νησιά τῆς 'Ελλάδος (μετάφρ. Ἀργ. Ἐφταλιώτη), Βύρωνος	254
5. Ἀν... (μετάφρ. Ν. Καρβούνη), Κίπλιγκ	256

Β'. ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ

1. Φάουστ (μετάφρ. Κ. Χατζοπούλου), Γκαϊτε	259
2. Ὁλυμπία (μετάφρ. Γ. Σωτηριάδου), Χάουσπτμαν	266

Γ'. ΓΑΛΛΙΚΗ

1. Ὁ ἀρχοντοχωριάτης (μετάφρ. Ἰ. Πολέμη), Μολιέρου	271
2. Τὸ ἔλληνόπουλο (μετάφρ. Κ. Παλαμᾶ), Ούγκω	275
3. Στροφές (μετάφρ. Μ. Μαλακάση), Μωρεάς	277

Δ'. ΙΤΑΛΙΚΗ

Σελίς

1. Κόλασις (μετάφρ. Γ. Καλοσγούρου), Δάντη 278
 2. 'Εκ τῆς Κων)πόλεως (μετάφρ. Δ. Βερναρδάκη), Δὲ 'Αμίτσις 283

Ε'. ΙΣΠΑΝΙΚΗ

1. 'Ο ἄγών κατὰ τῶν ἀνεμομύλων (μετ. 'Ι. Σκυλίτση), Θερβάντες 288

Βιογραφίαι 293

Λεξιλόγιον 313

Περιεχόμενα 329

Πίναξ περιεχομένων κατὰ συλλογὰς 333

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΣΥΛΛΟΓΑΣ

I. Ἐκ τῆς συλλογῆς Νικ. Ἀθαν. Κοντοπούλου

	Σελίς.
1. Ὁ σκλάβος καὶ δὲ ςωγράφος, Κ. Θεοτόκη	32
2. Ρόδινα ἀκρογιάλια, Ἀλεξ. Παπαδιαμάντη	68
3. Στὰ τέμπη, Ἀνδρ. Καρκαβίτσα	64
4. Τὰ κατὰ Νέοτον καὶ Ροδόπην, Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου	73
5. Τ' ἀηδόνι τὸ πρωτόφαντο, Γιάν. Βλαχογιάννη	78
6. Χαρακτηρισμὸς Ζαΐμη — Κολοκοτρώνη, Σπ. Τρικούπη	80
7. Χαρακτηρισμὸς Λ. Κουντουριώτου, Κ. Παπαρρηγοπούλου	82
8. Ἱερά πόλις, Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου	83
9. Φανταράκια, Σπ. Μελᾶ	88
10. Τὸ πνεῦμα τῆς 28ης Ὁκτωβρίου, Στρ. Μυριβήλη	90
11. Ἐλληνικὰ ταξίδια, Φ. Πολίτη	108
12. Λόγος ἐπικήδειος εἰς Βύρωνα, Σπ. Τρικούπη	110
13. Λόγος εἰς ἑγκαίνια σχολῆς, Ἀντ. Τραυλαντώνη	116
14. Ὁ Πραξιτέλειος Ἐρμῆς, Νικ. Πολίτη	137
15. Ἡ θεία λειτουργία, Ζαχ. Παπαντωνίου	139
16. Ἡ δόξα, Δ. Κακλαμάνου	142
17. Κυνηγοί, Σπ. Μελᾶ	155
18. "Υμνος εἰς τὴν ἑλεύθερίαν, Δ. Σολωμοῦ	165
19. Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι, Δ. Σολωμοῦ	179
20. Εἰς τὸν ἱερὸν λόχον, Ἀνδρ. Κάλβου	184
21. Ὁ βωμὸς τῆς πατρίδος, Ἀνδρ. Κάλβου	186
22. Ἡ Ἀθήνα, Κ. Παλαμᾶ	191
23. Τοῦ γεφυριοῦ τῆς Ἀρτας, Δημοτικὸν	193
24. Σαράντα παλληκάρια, Δημοτικὸν	196
25. Θρῆνοι Μεσολογγίου, Δημοτικὸν	200
26. Μεσολόγγι, Κ. Παλαμᾶ	202
27. Στ' ἄρματα, Κ. Παλαμᾶ	204
28. Ἐλιά, Λορ. Μαβίλη	207
29. Νίκη, Λορ. Μαβίλη	207
30. Δικό μου φῶς, Ιω. Γρυπάρη	207
31. Ροδόπη, Ιω. Γρυπάρη	208
32. Τὸ δέντρο, Κ. Χατζοπούλου	209
33. Σὲ νέο φίλο, Μ. Μαλακάση	211
34. Τὰ μάρμαρα, Λ. Πορφύρα	213
35. Τὸ θυμωμένο καράβι, Ζαχ. Παπαντωνίου	214

36. Ρούμελη, Ζαχ. Παπαντωνίου	Σελίς
37. Δωδεκάνησος, Σωτ. Σκίπη	214
38. Εις τοὺς φιλέλληνας, Γ. Σουρῆ	215
39. Παγὰ λαλέουσα, Π. Νιρβάνα	216
40. Ἐπιγράμματα, Σ. Μενάρδου	216
41. Σάλπισμα, Τ. Μπαρλᾶ	218
42. Ἐπιγράμματα, Κ. Σικόκου	219
43. Ἰούλιος Καίσαρος, Σαΐκσπηρ	228
44. Ἑλλάς, Σέλλεϋ	239
45. Τὰ νησιά τῆς Ἑλλάδος, Βύρωνος	247
46. Φάουστ, Γκαΐτε	254
47. Ὁ ἀρχοντοχωριάτης, Μολιέρου	259
48. Τὸ ἐλληνόπουλο, Ούγκω	271
49. Στροφές, Μωρεάς	275
50. Κόλασις, Δάντη	277
	278

II. Ἐκ τῆς συλλογῆς Θεοδ. Παπακωνσταντίνου

1. Ἡ θάλασσα, Ανδρ. Καρκαβίτσα	9
2. Τὸ μεγάλο σαλπάρισμα, Στρ. Μυριβήλη	20
3. Πάσχα ραγιάδων, Θαν. Πετσάλη	38
4. Μάχαι τῆς Πίνδου, Χρ. Κολιάτσου	43
5. Ἰστορικά κείμενα	47
6. Ἐλληνίδες, Γ. Α. Βλάχου	51
7. Ἡ τελετή, Γ. Α. Βλάχου	53
8. Χρονικό, Ηλ. Βενέζη	55
9. Ὑπὸ τὴν βασιλικὴν δρῦν, Αλ. Παπαδιαμάντη	59
10. Ἐλιές στὸ Πήλιο, Ομ. Μπεκὲ	70
11. Τὸ νόμημα τῆς ἔλευθερίας, Κ. Γεωργούλη	97
12. Πνευματικὴ ζωὴ, 'Ι. Συκουστρῆ	103
13. Ἀπομνημονεύματα, 'Ι. Μακρυγιάννη	122
14. Ἀπομνημονεύματα, Θ. Κολοκοτρώνη	128
15. Χρονικὰ πολεμικῶν πλοίων	133
16. Παιδικὸς καυγᾶς, Θ. Παπακωνσταντίνου	143
17. Τὸ ξερρίζωμένο δέντρο, Κ. Παλαμᾶ	147
18. Μερικὰ πράγματα, Π. Νιρβάνα	158
19. Σκίτσο κριτικοῦ, Δ. Ψαθᾶ	161
20. Ἡφαίστεια, 'Ανδρ. Κάλβου	187
21. Τοῦ Γιάννη Σταθῆ, Δημοτικὸν	198
22. Ἄιτός, Δημοτικὸν	198
23. Τὸ δάσος, Μ. Μαλακάση	210
24. Τὸ θέατρο, Λ. Πορφύρα	212
25. Γλυκείά μου Ἐλλάδα, Γ. Ἀθάνα	221

	Σελίς
26. Πίνδος, Στέλ. Σπεράντσα	222
27. Στά παιδιά τής 'Ελλάδος, Π. Πρεβελάκη	222
28. Νά τ' Ἀργυρόκαστρο, Θ. Ξύδη	223
29. 'Η βαρκούλας, Γιάν. Περγιαλίτη	225
30. Πρὸς τὴν σελήνην, Δ. Παπαρρηγοπούλου	226
31. Οι εὔζωνοι, 'Ομ. Μπεκέ	227
32. Ἰθάκη, Κ. Καβάφη	229
33. Θερμοπύλες, Κ. Καβάφη	230
34. Μερόπη, Δ. Βερναρδάκη	231
35. 'Ο κορυδαλλός, Σέλλεϋ	250
36. "Αν, Κίπλιγκ	256
38. 'Εκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Δὲ 'Αμίτσις	283
39. 'Ο ἀγώνις κατὰ τῶν ἀνεμομύλων, Θερβάντες	288

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΙΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΑΛΕΒΙΖΟΥ (ΤΑΣΣΟΥ)

'Επιμελητής ἐκδόσεως ΣΠ. ΚΑΡΑΜΠΑΓΙΑΣ (ἀπ. Λ.Σ. ΟΕΣΒ 4500/13.1.55)

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιόσημον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Ἄντετυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον. Ὁ διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτὸν διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἐφημ. Κυβ. 1946, Α 108).

ΕΚΔΟΣΙΣ Β', 1955 (IV) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 10.000

*Εκτύπωσις καὶ βιβλιοθεσία : N. 'Αλικαρνατης καὶ Υἱοί - Ψαρῶν 2 - Αθῆναι

0020556207
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

